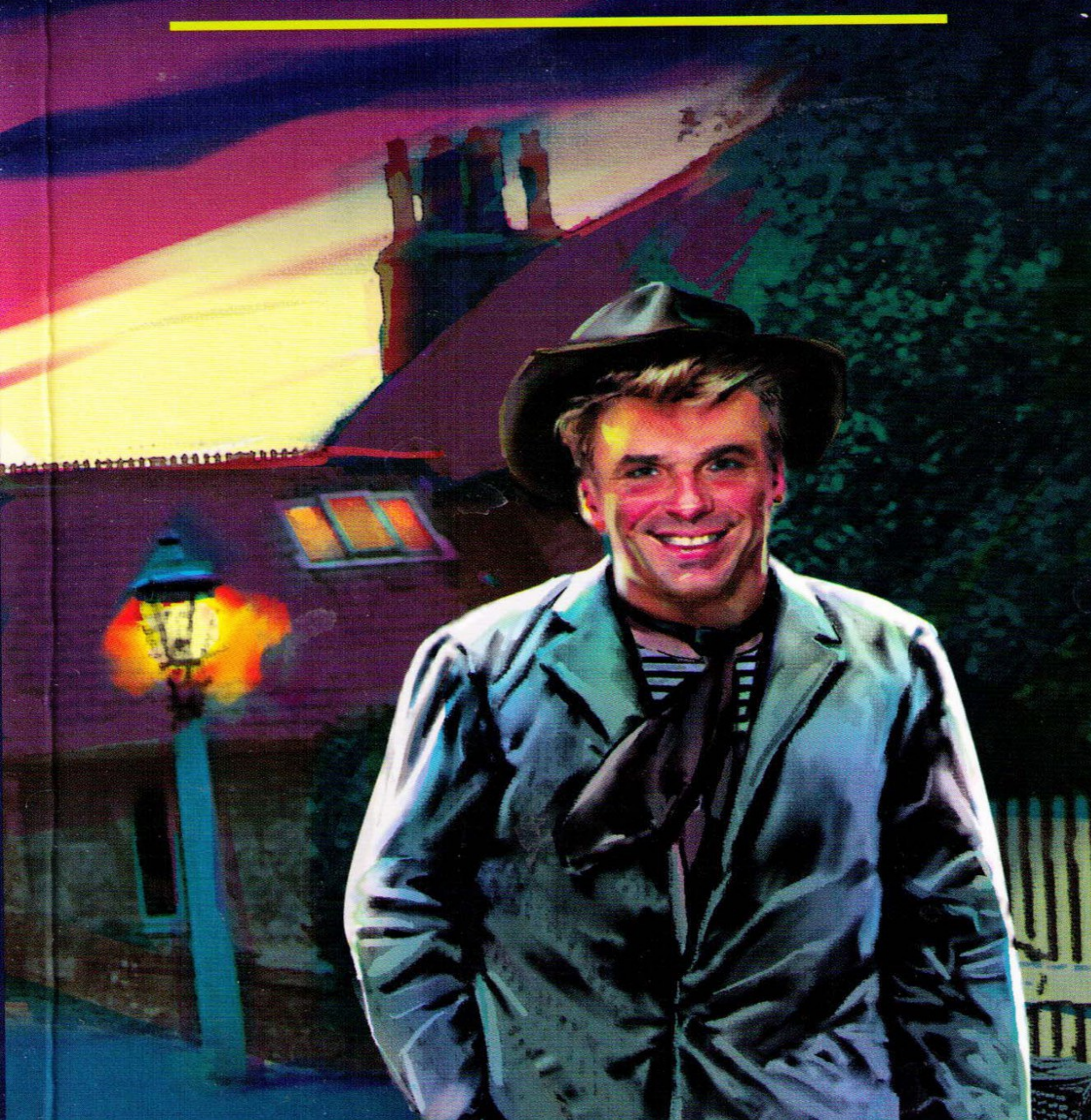
Jack London

Martin Eden

JACK LONDON

MARTIN EDEN

I

Yol üzerinde kirli elbisesiyle işçi olduğu her halinden belli olan deniz kokulu gariban genç utana sıkıla içeri girdi. Şapkasını başından kaba bir hareketle çıkardı, evirip çevirdi. Nereye koyacağını bilmeyen tavırlarla, önce ceketinin cebine sokmaya çalıştı, olmadı; sonra masanın üzerine koymaya yeltendi, yine olmadı. İşte bu sırada diğer adam, sanki onun sıkıntısını hissetmişçesine şapkayı sakin, doğal bir şekilde elinden alıverdi. Kayıtsızca yapılmış bu hareketi kaba saba delikanlı çok beğenmişti. "Halden anlıyor" diye düşündü, "Bana epey yardımı dokunacak."

Genç adam, bu iyi ve anlayışlı adamdan etkilenmişti. Bu yüzden adamın kuyruğundan ayrılmıyordu. Düzensiz ve dengesiz hareketler yapıyor, mesela yürürken omuzlarını iki yana sallıyor, bacaklarını denizlerin kabarmasına benzer biçimde yana açıyordu. Geniş odalar sallapati yürüyüşüne dar geliyordu sanki; geniş omuzlan kapılara çarparak alçak şömine setlerinin üzerindeki süslü eşyaları devirecek diye korkuyordu. Bu cicili bicili eşyalar arasında sakınmak için kendini bir o yana bir bu yana atıyor, kafasındaki tehlikeyi abartıyordu. Kuyruklu bir piyanoyla, üzerinde kitaplar yığılı bir masanın arasındaki boşlukta yarım düzine insan rahatlıkla yürüyebilirdi ama o her şeye rağmen bu aradan geçmeye çalışırken korkudan ürperdi. Ağır kolları gevşek biçimde sallanıyordu. Kollarını, ellerini nereye koyacağını bilemiyordu. Beynini kuşatan kuruntuları yüzünden kollarından birinin, masanın üstündeki kitaplara sürüneceği endişesine kapılınca, ürkmüş bir at gibi silkinip öteye kaçtı. Kaçtı kaçmasına ya az daha piyanonun oturağına çarpacaktı. Diğer adamın önünde rahat yürüyüşüne baktı ve ilk kez, kendi yürüyüşünün diğer erkeklerin yürüyüşünden başka, çok başka olduğunu fark etti. Bu kadar beceriksizce yürüyüşünden dolayı içinde utançtan doğan anlık bir acı duydu. Alnından boncuk boncuk ter aktı; durdu ve yağız yüzündeki terleri mendiliyle sildi. Şakacı cümleciklerle heyecanını gizlemeye çalışarak, "Hop dedik Arthur, evladım," dedi, "Birdenbire bu kadarı da fazla. Bırak da biraz kendimi toparlayayım. Biliyorsun, ben gelmek istemedim, sonra senin-kiler de beni görmeye pek hevesli değiller sanırım."

Aldığı cevap onu iyice rahatlattı: "Bunun için üzülme; bizden korkmana gerek yok. Sade insanlarız biz. Bana mektup gelmiş, bakmam gerek. "

Arthur, bunları söyledikten sonra masaya döndü, zarfı yırtarak açtı ve okumaya başladı; böylelikle yabancıya kendini toparlaması için fırsat vermiş oluyordu. Yabancı bu eylemi anladı ve takdir etti. Alnını silip kuruladı; gözlerinde, bir tuzak hissederek korkan vahşi hayvanlarınki gibi bir ifade bulunmasına rağmen sakin bir yüzle çevresine göz gezdirdi. Olabilecek durumlara karşı içinde bir kuruntu vardı, ne yapması gerektiğini bilmiyordu, acemice yürüdüğünün, ayaklarının kendini beceriksizce taşıdığının farkındaydı ve bütün nitelikleriyle organlarının da aynı duruma düşmüş olmasından korkuyordu. Son derece duyarlıydı, ümitsizliğe kapılacak kadar da kendi durumunu düşünüyordu; diğerinin ona yazdığı mektup üzerinden, gizliden gizliye attığı alaycı bakış bir hançer gibi yaka yaka ta içine işledi. Bu bakışı görmüş, ama hiç belli etmemişti; çünkü hayatta öğrendiği şeyler arasında disiplin de vardı, üstelik bu hançer darbesi gibi bakış gururuna da dokunmuştu. Buraya geldiği için kendine kızdı, ama aynı anda azimle, ne olursa olsun, başına ne gelirse gelsin karşılaşıp alt etme kararını verdi. Yüz çizgileri sertleşti, gözlerinde savaş ruhunun pırıltısı şimşeklendi. Keskin gözleriyle çevresine umursamayan bir tavırla baktı; evin içindeki güzelliklerin bütün ayrıntılarını beynine kazıyordu. Görüş açısındaki hiçbir şey kaçmıyordu bu şahin gözlerden. Güzellikten etkilenen bir insandı delikanlı, bu duyarlılığının sonucu olarak da, güzelliğe karşılık veren bir yaradılıştaydı; burada ise onun duyarlılığını harekete geçirecek birçok neden vardı. Gözleri yağlı boya bir tabloya takıldı. Fırtınalı bir denizden koparak, ileri çıkmış bir kayanın üstünde patlayıp kırılan köpüklü dalgalar; göğü kaplayan, al-çalmış fırtına tablosuydu bu. Bulutların ve kırılan dalgalar dizisinin dışında, güvertesindeki bütün ayrıntılar görülebilecek şekilde orsasına yatmış bir kılavuz yelkenli, gurup renklerine bürünmüş fırtınalı bir göğe doğru baş vermiş gidiyordu. Burada karşı konulmaz, çekici bir güzellik vardı. Beceriksiz yürüyüşünü unuttu, resme yaklaştı, iyice yaklaştı. Güzellik tuvalin üzerinden uçup gitti. Yabancının şaşkınlığı yüzünden okunuyordu. Kendisine acemice yapılmış gibi gelen yağlı boya resme uzun uzun bakıp ilerledi. Bütün güzellik tuvalin üzerinde yeniden belirdi. Tablonun yanından ayrılırken "Aldatan bir resim" diye düşündü ve edinmekte olduğu sayısız izlenimler kalabalığı arasında bile,

bu kadar güzelliğin aldatmak uğruna feda edilişinden ötürü içinde kabaran bir öfkenin kendini dürtük-lediğini duyabildi. Yağlı boya resimden anlamazdı. O, ister yakından, ister uzaktan bakılsın, her zaman için kesin ve belirli kalan renklere, taş basması resimlere alışık büyümüştü. Gerçi dükkanların vitrinlerinde yağlı boya resimler görmüştü ama vitrinlerin camları, istekli gözlerini fazla yaklaştırmasını engelledi.

Mektubu okumakta olan arkadaşına baktı ve masanın üzerindeki kitaplara gözleri ilişti. Gözlerinde birden büyük bir istek ve arzu belirdi; tıpkı çok açlık çeken bir insanın, yiyecek gördüğünde gözlerinde beliren istek ve özlem gibi. Omuzlarını bir sağa bir sola yalpalatan büyük bir kuvvetin etkisiyle atılmış iri bir adım, onu masanın yanına ulaştırıverdi. Kitapları büyük bir sevgiyle eline almaya başladı. İsimlerine, yazarlarının adlarına baktı, ciltleri elleriyle, gözleriyle okşayarak içlerinden parçalar okudu ve birden, vaktiyle okuduğu bir kitabı tanıdı. Geri kalanlara gelince, onlar yabancı birtakım kitaplar, tanımadığı birtakım yazarlardı. Kitabı değiştirip, bir Swinburne cildini eline aldı ve nerede olduğunu unutup, yüzü alev alev yanarak, gözünü kırpmadan okumaya başladı. Yazarın adına bakmak için, okuduğu sayfaya işaret parmağını koyarak kitabı iki kere kapadı. Swinburne! Bu adı anımsayacaktı. Arkadaşının da çevreye ve olaylara hâkim olmayı başaran gözleri vardı, şüphesiz onun yüzünün kızarışını, gözlerindeki çakmak çakmak pırıltıyı görmüştü. Peki ama kimdi bu Swinburne? Şairlerin çoğu gibi, o da yüz yıl kadar önce ölmüş müydü? Yoksa hala yaşıyor ve yazıyor muydu? Tekrar baş sayfaya döndü. Evet, daha başka kitaplar da yazmış; eh o da ertesi sabah ilk iş olarak kalkar bir halk kütüphanesine gider, Swinburne'un eserlerinden birkaç tanesini almaya bakardı.

Tekrar kitabı okumaya daldı ve hem kendini hem de çevresini unuttu. Dolayısıyla odaya genç bir kadının girdiğine dikkat edememişti. Bunu ilk defa, Art-hur'un,"Ruth, bu Mister Eden" diyen sesini duyduğu zaman fark etti.

Delikanlı işaret parmağının üzerine kitabı kapattı, daha geriye bile dönmeden, bu yepyeni durumun, kızın yarattığı değil, kızın ağabeyinin sözlerinin yarattığı etkiyle heyecanlandı. Delikanlı, o kaslı bedenin altında, titreşim halindeki bir duyarlık kitlesi gibiydi. Dış dünyadan

aklına ufacık bir etkinin çarpmasıyla birlikte, düşünceleri, beğenileri ve heyecanlan, yayılan bir alev gibi sıçrayıp, oynamaya başladı. Olağanüstü denecek derecede algılara cevap verme yeteneği vardı, diğer yandan son derece gergin hayal gücü, olaylar arasında benzerlik ve ayrılık bağlantıları kurarak daima çalışır haldeydi. Onu bütün yaşamı boyunca ya "Eden", ya "Martin Eden", ya da sadece "Martin" diye çağırırlardı, bu yüzden onu heyecanlandıran şey, "Mister Eden" diye çağrılmasıydı. "Mister!" içinden, bunu mutlaka birisine söylüyorlar diye geçirirdi. Kafasının içi bir anda, fotoğraf makinelerinde filmin bulunduğu karanlık bölüme döndü ve kendi hayatından, ocak ağızlarıyla boş kasalara, kovboy kamplarıyla kumsallara, hapishanelerle içki alemlerine, bulaşıcı hastalıklara özgü hastanelerle dar ve pis sokaklara ait resimleri beyninin çevresine sıralanmış bir halde gördü; bu çağrışımları birbirine bağlayan bağ da bütün bu anılar içinde kendi adının söyleniş şekliydi.

Sonra döndü ve kızı gördü. Onu görür görmez de kafasının içindeki hastalıklı karmaşıklık bir anda yok oldu. İri, mavi, Tanrılarınkine benzeyen gözleri, gür altın gibi saçları olan, soluk benizli, ruh gibi bir yaratıktı kız. Elbisesinin de kendisi kadar güzel oluşu dışında, kızın nasıl giyindiğini fark etmemişti. Onu, bir sap üzerindeki soluk, altından yapılmış bir çiçeğe benzetti. Hayır, o bir ruhtu, bir tanrısal varlık, bir kraliçeydi; böylesine anlamlı bir güzellik bu dünyaya ait olamazdı. Belki de kitaplar haklıydı ve hayatın yüksek derecelerinde onun gibi birçok kadın vardı. Bu kız, şu Swinburne adlı herifin şarkılarına pekala girebilirdi. Belki de, şurada masanın üstünde duran kitaptaki Ise-ult adlı kızı betimlerken Swinburne'un kafasında böyle bir tip vardı. Genç adamın kafasında bütün bu görüş, duyuş ve düşünüşlerin bir araya toplanması bir anda oluvermişti. Delikanlının içinde bulunduğu 'gerçek dünyada' duraksama yoktu. Kızın sağ elinin kendi eline doğru uzandığını gördü; kız, delikanlının elini bir erkek gibi, içtenlikle sıkarken, gözlerinin derinliklerine anlamlı bir bakış fırlattı. Halbuki genç adamın tanıdığı kadınlar böyle el sıkışmazlardı. Doğrusu, çoğu el de sıkmazdı. Kadınlarla çeşitli şekillerde kurduğu dostluklara dair çağırışımlar ve hayaller seli zihnine hücum etti; bu sel bir bataklık halini alacağa benziyordu. Ama o, bunları silkip bir kenara attı ve kıza baktı. Bu zamana değin böyle bir kadın görmemişti. Onun tanıdığı kadınlar! O anda genç adamın tanımış olduğu kadınlar, bu şirin kızın iki

yanında sıralanıverdiler. Biran için kendini bir portre resim galerisinin içinde ayakta duruyor buldu; galerinin tam ortasında, çevresinde bir sürü kadın portresi bulunmasına rağmen kız duruyordu ve ölçü yine o olmak üzere bütün bu portrelerin, şöyle bir bakışta tartılıp ölçülmesi gerekiyordu. Fabrikalarda çalışan işçi kızların zayıf, hastalıklı yüzleri, Market sokağının güneyindeki, sırnaşık budala, kavgacı, gürültücü kızlar gözünün önüne geldi. Gördükleri arasında kovboy kamplarında çalışan kadınlarla, Eski Meksiko'nun tütün içen esmer kadınları da vardı. Bunlar arasına ince topuklu terlikleri üzerinde kısa adımlarla yürüyen, taşbebek örneği Japon kadınları; Güney Denizi adalarının kahverengi derili, başları çiçekten taçlarla süslü kadınları, Asya'nın zarif yüzlü bir çöküşün damgasını taşıyan kadınları katılıyor ve bu hayaller topluluğunu çoğaltıyordu. Bütün bu görüntüleri, kaba, garip şekillerle dolu, dehşet verici bir kabusun içinden çıkan birtakım hayaller kapladı. Whi techapel kaldırımlarının, saçı başı birbirine karışmış, biçimsiz, çirkin, karmakarışık yaratıkları, genelevlerin içki küpüne dönmüş kaltakları ve koskoca cehennemin, birer dişi kılığına bürünmüş, çirkin ağızlarıyla denizci yiyerek beslenen diğer pis kuşları, rıhtımlardaki kavgalar, insanlığın içine düştüğü çukuru kaplayan yapışkan, çamurlu, köpüklü pislik.

Kız:

— Oturmaz mısınız, Mr. Eden? diyordu.

Martin Eden

— Arthur, anlattığından beri hep sizinle tanışmayı bekliyordum. Büyük cesaret göstermişsiniz. Delikanlı, kızın söylediklerine itiraz ediyormuşça-sına elini sallayarak, mırıltıyla, yaptığının hiç de önemli bir şey olmadığını, bunu herkesin yapabileceğini söyledi.

Kız, genç adamın salladığı elinin üstünün, deri parçalarının kopmasından meydana gelmiş, yeni iyileşmekte olan yara izleriyle kaplı bulunduğunu gördü, gevşek bir şekilde sarkan öbür ele bakınca, onun da aynı durumda olduğunu fark etti. Seri, eleştirel bir bakışla, aynı zamanda çenesinde de bir yara izinin bulunduğunu, bir başka yara izinin alnına dökülen perçemlerin altından sırıttığını, bir üçüncüsünün ise boynundan aşağı doğru inip, kolalı yakasının altında kaybolduğunu gözlemledi. Yakanın yağız boyuna sürtünmesinden

oluşan kırmızı renkli çizgiyi görünce, gülmemek için kendini zor tuttu. Delikanlının sert yakalı gömleğe alışık olmadığı belliydi. Aynı şekilde, bir kadın gözüyle, delikanlının giydiği elbiseye, elbisenin ucuz ve estetikten yoksun dikişine, ceketin iki omuz arasında yaptığı pota, kollarda, şişkin kaslarını gösteren kırışıklara da dikkat etti. Delikanlı elini, kolunu sallayıp, yaptığının önemli bir iş olmadığını mırıldanırken, bir yandan da kızın iradesine boyun eğerek, bir sandalyeye ilişmeye çalışıyordu. Kızın oturuşundaki rahatlığa hayran oldu ve kızın tam karşısındaki bir sandalyeye kendini attı; davranışlarının kaba olduğunu biliyordu, bu biliş de onu eziyordu. Bu, onun için yepyeni bir tecrübeydi. Şimdiye kadar, bütün ömrü boyunca, ince mi, yoksa kaba mı olduğunu fark etmemişti. Kendine ait bu çeşit düşünceler kafasında hiç yer almamıştı. Ellerinden ötürü büyük bir endişe duyarak, sandalyenin kenarına sakince ilişti. Kendini bir kadının o soluk hayaliyle yapayalnız odanın ortasında kaybolmuş hissetti. Ne içki ısmarlayabileceği bir barmen, ne köşe başına bir kutu konserve bira almaya gönderecek bir çocuk, ne de bu toplumsal sıvı sayesinde bir arkadaşlığın tatlı tatlı akmasına olanak vardı. Kız:

— Boynunuzdaki şu yara izi, Mr.Eden," diyordu. Nasıl oldu? Eminim bir macerada olmuştur. Delikanlı kuruyan dudaklarını diliyle ıslatıp, gırtlağını temizleyerek:

— Meksikalının biri bıçağıyla yaptı, bayan, diye cevap verdi. Bir kavga işte. Ben bıçağı elinden aldıktan sonra da burnumu ısırıp koparmaya kalktı.

Olayı sadeleştirerek ve sıradan bir şekle büründü-rerek anlatırken gözlerinde, Salina Cruz'daki o sıcak, yıldızlı gecenin hayali canlandı. Beyaz bir çizgi halinde uzanan kumsal, limandaki şeker yüklü vapurların ışıkları, sarhoş denizcilerin uzaktan duyulan naraları, itişip kakışan hamallar, Meksikalının suratında alev alev yanan öfke, yıldızların ışığı altında bir hayvanın-ki gibi pırıldayan gözler, çeliğin boynunda bıraktığı acıyla birlikte boşanan kan, birbirine kenetlenmiş, kumları savurarak yuvarlanıp duran iki vücut: Onun vücuduyla Meksikalının vücudu ve ta ötelerden bir yerden gelen yumuşak, tatlı bir gitar sesi. Tablo işte böyleydi; delikanlı kendi kendine: "Acaba

duvardaki yelkenli resmini yapan, bu tabloyu da yapabilir miydi" diye sorarken, o anısının heyecanıyla ürperdi. Beyaz kumsal, yıldızlar ve şeker yüklü vapurların ışıkları ne muhteşem görünürdü diye düşündü; sonra bir de kumsalın ortasında, kavgacıları çevreleyen, bir araya toplanmış siyah bedenler. Resimde bıçağın da yer almasına karar verdi. Yıldızların ışığı altında, şöyle, pırıl pırıl haliyle çok da güzel dururdu hani. Ama sözleri arasına bütün bunlara dair tek kelime karıştırmadı. "Burnumu ısırıp koparmaya kalktı," diye bitirdi sözünü. Kız, uzaklardan geliyormuş gibi zayıf bir sesle:

— Oh, dedi.

Kızın hisli yüzündeki şaşkınlık ifadesi de delikanlının gözünden kaçmadı. Kendi de şaşırdı. Sıkıntıdan doğan bir kırmızılık güneşte yanmış yanaklarında belli belirsiz parladı. Ne var ki bu sıkıntı ona, gemi ocağının açık ağzından çıkan sıcaklığın yanaklarını yaktığı zamanki kadar şiddetle yakıyor gibi geldi. Böyle kavgalı bıçaklı pis şeylerin, bir hanımefendiyle yapılan konuşmaya uygun düşmeyen konular olduğu besbelliydi. Kitaplardaki yaşayış şekilleri, onunkine benzemeyen kişiler, böyle şeyler anlatmıyorlardı. Belki de böyle şeylerden haberleri bile yoktu onların.

Epeydir açmaya çalıştıkları konuşmada anlık bir duraklama oldu. Sonra kız bir deneme daha yaparak, delikanlının yanağındaki yara izini sordu. Daha kız sorusunu sorarken, genç adam, kızın kendisini konuşturmaya çalıştığını anladı ve bundan kaçınarak, kızı konuşturmaya karar verdi. Elini yanağına götürerek:

— Sadece bir kaza, dedi. Bir gece, park gibi bir yerde demir üstünde yatarken şiddetli bir fırtınaya tutulduk, direk halatları kurtuldu, arkasından da palanga. Direk tel halattandı, bir yılan gibi kıvrılarak sağa sola vuruyordu. Bütün çalışanlar, onu yakalamaya çalışıyordu, ben atıldım üstüne ve çarpıldım işte.

Kız, delikanlının konuşmasından bir şey anlamamıştı ama bu defa anlamış gibi yaparak, — Oh, dedi.

Bir yandan da kendisine yabancı bir dil gibi gelen bu konuşmada

geçen, "halat" ne acaba, "çarpılmak" ne demek diye kendi kendine sordu. Delikanlı planını uygulamak amacıyla: — Şu Swaynborn, diye söze başladı.

— Kim?

Genç adam, aynı yanlış söyleyişle:

— Svvaynbörn, diye tekrarladı. Kız,

— Swinborn, diye düzeltti.

Delikanlı, yanakları yeniden yanmaya başlayarak:

— Evet, o herif, diye mırıldandı. Öleli ne kadar oldu?

Kız, ona merakla bakarak:

— Vallahi, öldüğünü duymamıştım. Nerede tanışmıştınız? diye sordu. Delikanlı yanıt olarak:

— Hiç gözümle görmedim onu, Ama tam siz içeri girmeden önce, şu masanın üstündeki kitaptan onun bazı şiirlerini okuyordum. Nasıl buluyorsun şiirini?

Böylece kız, onun ortaya attığı konu üzerinde rahatça konuşmaya başladı. Delikanlı da kendini daha rahat hissetti, sandalyenin ucundan, geriye doğru hafifçe yerleşti; sanki sandalye altından kaçacak da, onu üstünden yere fırlatacakmış gibi, sımsıkı yakalamıştı. Kızı durmaksızın konuşturmayı başarmıştı. Kız konuşurken, delikanlı da, onun o güzel kafacığından bu kadar bilginin nasıl çıkabildiğine şaşıp, bir yandan yüzünün soluk güzelliğini içine sindirerek onu takip etmeye çalışıyordu. Kızın dudaklarından acele acele dökülen, alışık olmadığı kelimeler ve kendi zihnine yabancı gelen eleştiri cümlecikleriyle düşünüş şekillerinden sıkılmasına rağmen takip etti. Bu, onun zihninde kamçı etkisi yarattı. Zihni bu kamçının etkisiyle yanmaya başladı. Burada aydın bir hayat var işte, diye düşündü; kendisinin, varlığını hiçbir zaman hayal edemediği bir güzellik, bir sıcaklık, bir olağanüstülük vardı. Kız, adeta delikanlının hayal gücüne kanat takmıştı.

Delikanlının gözlerinin önünde, uzaktan belli belirsiz birer hayal şeklinde ve olduklarından daha büyük görünen dev gibi, aşk ve roman kahramanlarının, üzerinde şekillendiği, yine üzerinde, bir kadın uğruna girişilen soluk benizli bir kadın, bir altından çiçek uğruna girişilen, kahramanca işlerin yer aldığı parlak yelkenler açıldı. O, sallanan, titreyen hayal arasından, tıpkı bir serabın arasından bakıyormuş gibi, orada oturmuş, sanattan, edebiyattan söz eden kadına baktı. Bir yandan da dinliyordu, ama bakışlarının sabitleş-tiğinin ya da yaratılışının esas itibariyle erkekçe olan her yönünün, bakışlarında ışıldadığı gerçeğini fark etmeksizin bakmaya da devam ediyordu.

Kız, erkekler hakkında az şey bilmesine rağmen, bir dişi olarak, onun yanıp tutuşan gözlerinin farkındaydı. Şimdiye kadar hiçbir erkek ona böyle bakmamıştı; bu bakış, onu rahatsız etmişti. Konuşurken kekelemeye ve duraklamaya başladı. Düşünceleri yönünü kaybetmişti. Erkek, ona korku veriyordu, ama yine de kendisine böyle bakılmasından garip bir hoşlanma duyuyordu. Aldığı eğitim onu tehlikelere, kötülüklere, hilelere, bilinmeyen aldatmacalara karşı uyardı. Diğer yandan bu kapalı sınıfa, başka dünyaya ait; ellerinin yırtılmış olmasına, gırtlağındaki alışık olmadığı ketenin meydana getirdiği parçalanmadan doğan kırmızı bir çizgi bulunmasına rağmen onu tanımak istedi. Bütün halinden, kaba bir hayat içinde kirlenip pislendiği belli olan, inceliksiz, kaba delikanlıyı tanımaya, ona ulaşmaya teşvik eden içgüdüleri, tiz sesleriyle varlığının içinde titreşimler yarattı. Kendisi ise temizdi, bu temizlik isyan ediyordu; ama kadındı, üstelik kadınlık paradoksunu daha yeni yeni öğrenmeye başlıyordu. — Dediğim gibi, ne diyordum, ben?

Birden durdu ve kendi haline neşeyle güldü. Delikanlı:

— Diyordun ki, bu Swinburne büyük bir şair olamamış, çünkü işte burada kalmıştınız, Miss, diye konuşurken, kızın kahkahasıyla birlikte, aniden, omurgasının içinde birtakım aç, tatlı, minik titreyişler aşağı yukarı inip çıkıyormuş gibi geldi ona. Genç adam, gümüş gibi kahkahası var, diye düşündü kendi kendine, çın çın öten gümüş çanlar gibi; o anda, bir an için, uzak bir ülkeye götürüldü; burada pembe kiraz çiçekleri altında bir sigara yakmış, göğe baş veren pagodanın, saz sandaletli rahiplerin Allah'a çağıran çanlarını dinliyordu.

Kız:

— Evet, teşekkür ederim, dedi. Swinburne başarılı olamamıştır, çünkü her şey bir yana, o, kabadır. Şiirlerinden birçoğunun okunmaması gerekir. Gerçekten büyük şairlerin her dizesi, güzel gerçeklerle doludur ve insanlığın yüce, asil olan taraflarına değinir. Onların hiçbir dizesi atılamaz; bu, dünyayı fakirleştirmek olur. Delikanlı aceleyle:

— Halbuki, bana çok hoş geldi, dedi. Şu okuduğum ufak şiir... Onun böyle bir alçak olduğunu hiç bilmiyordum. Bu diğer kitaplarında da bellidir.

Kız, sesinde ciddiyetten gelen sert ve emir veren bir eda ile:

— Okuduğunuz kitapta, atılacak bir sürü dizesi vardır, dedi.

Delikanlı:

— Herhalde görmemişim onları. Benim okuduğum, o gerçek güzellerdendi. Baştan aşağı aydınlıktı, ay gibi parlıyordu, güneş gibi ta içime işledi ışığı, içimi aydınlattı. Bana böyle geldi işte, herhalde bu şiir dalgasından pek çakmıyorum ben, Miss.

Hata işlemiş bir çocuk gibi sustu. Mahcup olmuştu, söz söyleme yetersizliğinin acı acı farkındaydı. Okuduğu şeyde, hayatın büyüklüğünü ve sıcaklığını duymuştu, ama konuşması yetersizdi. Duyduğunu ifade edemiyordu, kendini, karanlık bir gecede, bilmediği bir gemide, alışık olmadığı tayfa halatlarının arasında el yordamıyla dönen bir gemiciye benzetti. Öyle olsun diye karar verdi, bu yeni dünyaya alışmak, ona kalmış bir şeydi. İstediği zaman yöntemini öğrenemediği hiçbir şey görmemişti daha; işte şimdi, içindekileri kızın anlayacağı gibi anlatmayı öğrenmek istemesi için de uygun zamandı. 'Kız', onun ufku üzerinde gittikçe büyüyüp, irileşiyordu. — Longfellow'a gelince, dedi kız.

— Evet, okudum onu, diye atıldı genç adam, ona kendisinin bütün bütün bir ahmak olmadığını anlatmak arzusuyla ve sanki gösteriş yapması, kitaplar hakkındaki minicik bilgisini elinden geldiği kadar ortaya dökmesi için birisi dürtmüş gibi sözü kesti.

— The Psalm of Life'i, 'Excelsior'u, sonra... Galiba hepsi bu kadar.

Kız onaylar gibi başını salladı ve gülümsedi, o da bu gülümsemede bir hoşgörü, acırcasına bir hoşgörü bulunduğunu hissetti. Böyle gösteriş yapmaya kalkışmakla aptallık etmişti. Şu Longfellow denilen herifin herhalde daha sayısız şiir kitapları olmalıydı.

— Lafınıza bu şekilde burnumu soktuğum için affedin, Miss. Sorunun aslı şu ki, galiba ben bu gibi şeyler hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Benim sınıfıma göre değil bunlar. Ama benim sınıfıma sokacağım onları. Bu sözlerde adeta bir tehdit havası vardı. Sesi kararlı, gözleri alev alevdi, yüz hatları gerilmişti. Kıza, sanki delikanlının çenesinin köşesi değişmiş gibi geldi; çenesinin çıkıntısı, hiç de hoş olmayan, saldırıcı bir şekil almıştı. Aynı anda da, engin bir mertlik dalgası sanki delikanlıdan taşıp, ona çarpar gibi oldu. Bir kahkahayla:

— Sınıfınıza sokacağınızı sanırım, diye bitirdi sözünü, kız. Çok kuvvetlisiniz. üzerinden zinde bir güç ve sağlık akan bakışları, güneşten bronzlaşmış, hemen hemen bir boğanınki kadar kalın ve sert olan adaleli boyuna takıldı. Delikanlı orada, öyle mahcubiyetten kızarmış, kendi halinde oturmasına rağmen, bir şeyin yine kendisini ona doğru çektiğini hissetti. Kafasına hücum eden edebe aykırı bir düşünceyle afalladı. Öyle geldi ki, sanki iki elini bu boynuna koysa, ondaki bütün kuvvet kendisine akacak. Bu düşünce onu sersemletti. Bu, ona, sanki yaradılışında var olan bir ahlak bozukluğunun açık-lanışı gibi geldi, üstelik kuvvet, onun için iğrenç, kaba bir şeydi. Adaleli vücutlar hakkında ideali öteden beri kırılır dökülür bir incelik oluşturmuştu. Bu düşünce, kafasını yine de bırakmadı. Ellerini bu güneşte yanmış boyuna koymayı arzulayabilmiş olması onu dehşete düşürmüştü.

Kendisi yeterince gürbüz değildi, vücudunun, kafasının kuvvete ihtiyacı vardı. Ama o, bunu bilmiyordu. Bildiğe tek şey, şimdiye kadar hiçbir erkeğin, kendisini, korkunç konuşmasıyla zaman zaman sarsan, bu erkek kadar etkileyememiş olduğuydu.

Delikanlı:

— Evet, dedi, hiçbir hastalığım yok. İş zora geldi mi, hurda demiri

bile hazmederim. Ama şu anda hazımsızlığım var. Şu anlattıklarınızın çoğunu hazmedemiyorum. Yani, öyle alışmamışım. Kitapları, şiirleri severim ben, hem ne zaman vakit bulduysam okudum, doğal olarak hiçbir zaman kafamı onlar üzerinde sizin gibi çalıştırmadım. Onlardan bahsedemeyişi-min sebebi de bu zaten. Tıpkı, yabancı bir denizde akıntıya kapılmış, elinde harita, pergel bulunmayan bir denizci gibiyim, işte şimdi gerekli eşyalarımı almak istiyorum. Belki beni, siz düzeltirsiniz. Bütün bu anlattıklarınızı nasıl öğrendiniz siz? Kız:

— Okula giderek ve çalışarak, diye yanıtladı.

— Çocukken okula gitmiştim ben, diye öbürü itiraza yeltendi.

— Evet; ama ben lise, kursları ve üniversite demek istedim.

Genç adam içten bir şaşkınlıkla sordu:

— Siz üniversiteye gittiniz mi?

O anda kızın kendisinden milyonlarca mil uzaklaştığını hissetmişti.

— Bazı özel İngilizce kurslarına devam ediyorum.

Genç, İngilizce'nin de ne demek olduğunu bilmiyordu, ama aklından onu da cehalet hanesine kaydedip geçti. — üniversiteye gitmek için ne kadar çalışmam lazım? diye sordu.

Kız, onun öğrenme arzusunu destekleyerek:

— Bu, sizin şimdiye kadar görmüş olduğunuza eğitime bağlı, dedi.

— Liseye gitmediniz mi? Gitmemişsinizdir tabi. Ortaokul bitirdiniz mi peki? Genç adam:

— Bitirmeme iki yıl kala bıraktım, diye yanıt verdi. Ama okulda daima şerefli bir yerim vardı. Yine böbürlendiği için, kendi kendine kızdı, hırsından sandalyenin kollarını öyle bir sıktı ki, bütün parmaklarının uçları sızladı. Kızgınlıktan çıldırdığı sırada odaya bir kadının girdiğini fark etti. Kızın sandalyesinden kalkıp, yeni gelene doğru

sekerek gittiğini gördü. Kızla yeni gelen bayan öpüştüler ve kollarını birbirlerinin bellerine dolayarak ona doğru ilerlediler. Annesi bu olmalı, diye düşündü. Sarışın, uzun boylu, alımlı ve güzel bir kadındı. Elbisesi de tam böyle bir evde bulmayı umduğu cinstendi. Gözleri bu elbisenin zarif çizgileriyle mest oldu. Kadın ve elbisesi ona, sahnede gördüğü kadınları hatırlattı. Sonra, Londra tiyatrolarına giren böyle muhteşem hanımlar ve elbiseler gördüğünü, kapıda durmuş onları seyrederken, polislerin kendisini, kapının dışına, çiseleyen yağmura doğru ittiğini anımsadı. Ardından, zihni bir sıçrayışta, Yokoha-ma'daki Grand Hotel'e atladı, burada da, kaldırım kenarlarında böyle gösterişli hanımlar görmüştü. Sonra Yokohama kenti ve limanı, binlerce resim, gözlerinin önünde yanıp sönmeye başladı. Çabucak bu anıları bırakıp oraya döndü. Tanıştırılmak için ayağa kalkması gerektiğini biliyordu; büyük bir acı duyuyormuş gibi sıkılarak doğruldu ve dizleri çıkmış, çuval gibi pantolonu, gülünç bir şekilde sarkan kolları, kendisini bekleyen büyük sınavın sıkıntısından gerilmiş yüzüyle orada dikildi.

II

Böyle zengin ve düzenli evlerde nasıl davranacağını bilemiyordu. Bu yüzden de kabuslarıyla birlikte yemek odasına geçti. Yemek odasına geçerken duruşlar, sendeleyişler; silkinip, ileri atılışlar arasında karmaşa yaşıyor, hareket etmesi bazen olanaksızlaşıyordu. Sonunda başardı ve kızın hemen yanına oturdu. Çatal ve bıçak dizileri gözlerini korkuttu. Bunlar bilinmeyen tehlikelere işaret ediyordu, kısa bir süre büyülenmiş gibi baktı; bunların göz kamaştırıcı görünüşleri beyninde desen halini aldı, bu desen üzerinde yarım güverte şekli oluştu ve hayaller birbirini kovalamaya başladı. Bu hayallerde o ve arkadaşları kınlarından çıkardıkları kılıçlarla kesip, parmaklarıyla tutarak, tuzlanmış sığır eti yiyorlar, alüminyum tabaklar içindeki bezelye çorbalarına dövme demirden yapılmış kaşıklarını daldırıyorlardı. Burun delikleri sığır etinin kesif kokusunu duyarken, kulaklarında da kereste gıcırtıları ve bölmelerin çıkardığı iniltili sesler yankılanıyor, yemek yiyenlerin gürültülü konuşmaları boşlukta yankılar yapıyordu. Onların yemek yiyişlerine bakıp birer domuz gibi yediklerine karar verdi. Burada dikkatli olması lazımdı. Fazla ses

çıkarmamalıydı. Bunu kafasından bir an olsun çıkarmayacaktı.

Yemek odasındaki masaya göz gezdirdi. Tam karşısında Arthur, onun yanında kardeşi Norman oturuyordu. Bu iki erkeğin kızın kardeşleri olduklarını anımsadı ve kalbi onlara karşı sıcak duygularla doldu. Bu ailenin bireyleri nasıl da seviyorlardı birbirlerini! O an aklından kızın kardeşlerini karşılama öpücüğü geçti. Ana kızın kollan birbirinin beline sarılı, kendisine doğru gelişleri bir anlık bir hayal halinde yanıp sö-nüverdi. Kendi dünyasında anneler, babalarla çocuklar arasında böyle sevgi gösterilerine yer yoktu. Bu, ancak yukarıdaki dünyada ulaşılabilen bir yücelmişlik gösterisiydi. Bu, o dünyada şimdiye kadar, kısa bir anda görebildiği şeylerin en güzeliydi. Bunu takdir ederken, son derece duygulanmıştı; kalbi bu his ortaklığıyla eriyip yumuşuyordu sanki. Bütün hayatında sevgiye susamıştı. Benliği sevginin özlemini çekmişti. Bu var olmanın organik bir isteğiydi. Ama o yine de bunsuz yapabilmiş ve kendini bu yolda pekiştirmişti. Sevgiye ihtiyacı bulunduğundan haberi olmamıştı. Şimdi de haberi yoktu.

Ona göre sevgi sadece faaliyet halindeydi, yapabilmek, dokunabilmek ve hissedebilmekti. Genç adam, Mr. Morse'un bu yemekte bulunmayışından memnundu. Zaten kızla, kızın annesiyle ve kardeşi Norman ile tanışması yeterince zor olmuştu. Arthur'u ise daha önceden az da olsa tanıyordu. Bir de baba ile de tanışmak ona çok ağır gelecekti; buna emindi. Sanki hayatında böylesine çaba göstermemiş gibi geldi ona. En büyük güçlükler bile bunun yanında çocuk oyuncağı gibi kalırdı. Alnı boncuk boncuk terlemiş, gömleği alışık olmadığı bu kadar çok şeyi birdenbire yapmak için harcadığı çaba yüzünden çıkan terle ıslanmıştı. Şimdiye kadar hiç yemediği bir şekilde yemek yemesi, garip birtakım aletler kullanması, çevresine gizlice bakarak her yeni şeyi nasıl becereceğini öğrenmesi, anlayışı üzerine bir sel gibi akmakta olan etkileri alması ve onları zihninde açıklayıp, sıraya koyması gerekiyordu. Kıza karşı duyduğu ve kendisini boğucu, sancılı bir huzursuzluk şeklinde rahatsız eden özlemin farkında olmak; kızın yürüdüğü bu hayat katındaki yürüyüşe adım uydurmak arzusunun dürtüşünü duymak ve zihnini, ona nasıl ulaşacağına dair düşünce ve belirsiz planlar içinde hiç durmadan dolaştırmak... Ayrıca, sırf hangi çatalın, hangi bıçağın ne vakit kullanılacağını

kestirebilmek amacıyla gizliden gizliye attığı bakışla, karşısında oturan Norman'a veya başka birisine ulaştığında, onun özelliklerini zihni hemen yakalıyor ve bu özellikleri değerlendirmeye, bunların ne olduğunu hep kızla kıyaslayarak sezmeye çabalıyordu. Konuşması, kendine söylenen, ortada dolaşan konuşmaları duyması, devamlı olarak gem vurmak zorunda bulunduğu düzensiz konuşmaya eğik diline rağmen gerektiği zaman cevap vermesi de lazımdı. Bunca sıkıntısına rağmen kafasındaki karışıklıkları arttıran bir de uşak vardı; ortaya halledilmesi lazım gelen birtakım bilmeceler, kelime oyunları çıkaran ve uğursuz bir sfenks gibi, devamlı tehlike halinde sessiz sedasız omzunun üzerinde beliren uşak. Sofrada, el taslarının ne işe yaradığını düşünerek, bütün yemek boyunca huzursuz oldu.

Hayata dair düşüncelerini derinden etkileyen, sarsan, aynı zamanda da en üstünde yer alan bu kişilere nasıl davranması gerektiği sorununu nasıl aşacaktı? Durmadan, endişe içinde bu sorunu çözmeye çalıştı. Kendini olduğundan başka türlü göstermesi, rol yapması şeklinde korkunç fikirler geliyordu aklına; bunlardan daha da korkunç olan ve onu gülünç duruma düşüreceğini bildiği daha korkunç fikirler de geliyordu. Davranışı hakkında bir karara varmaya çalıştığı yemeğin birinci kısmında çok sessiz durmuştu. Bu sessizliği ile bir gün önce eve akşam yemeğine vahşi bir adam getireceğini, korkmalarına sebep bulunmadığını, zira onun çok ilgi çekici bir vahşi olduğunu göreceklerini bildiren Arthur'un, sözlerini yalancı çıkardığını bilmiyordu. Martin Eden, bunu kendiliğinden bilemezdi, şu sırada onun ağabeyinin, bu ağabeyi, tatsız bir kavgadan o kurtardığı halde, kendisine ihanet etmiş olabileceğini aklı alamazdı. Onun için de o, masaya oturmuş, hem kendini, çevresinde olanların büyüsüne kaptırmış, hem de büyük bir sıkıntı içinde kendi uygunsuzluğunu düşünüyordu. İlk kez yemek yemenin sadece fayda amacıyla yerine getirilen bir iş olmadığını anladı. Ne yediğinin farkında değildi. Sadece yemekti işte. Yemek yemenin estetik bir fonksiyon olduğu bu masaya oturmuş, güzelliğe olan aşkını doyuruyordu o. Bu masada bir şeyler yemek aynı zamanda zihni bir çalışmaydı. Düşünceleri harekete gelmişti. Kendisine hiçbir şey anlatmayan, ayrıca kitaplarda gördüğü ve kafalarının çapı yeteri kadar geniş olmadığı için kendi tanıdığı erkekler ve kadınlar arasında hiçbirinin söyleyemeyeceği kelimelerin konuşulduğunu duydu. Bu kelimelerin, bu harika aile bireylerinin dudaklarından gelişigüzel kelimelermiş gibi döküldüğünü gördükçe, zevkten ürperiyordu. Kitaplardaki güzellikler ve üstün kuvvetler gerçekleşiyordu işte. O, insanın kendi

hayallerinin, fantezinin çatlakları arasından dışarı sızarak gerçekleştiğini gördüğü nadir, mutlu anlardan birini yaşıyordu. Şimdiye değin hiç böyle yüksek, lüks, aristokrat bir hayat görmemişti; onun için de dinleyerek, izleyerek, zevk alarak, kıza, "evet, miss," veya "hayır, miss", annesine de "evet, madam" veya "hayır, madam" diye tek heceli kapalı kelimelerle cevap vererek, kendini geri planda tutuyordu. Bir denizci alışkanlığı ile dilinin ucuna gelen, "Evet efendim" ve "Hayır efendim" leri, onun kardeşlerine de söylememek için kendini zorladı. Bunun uygun olmayacağını ve kendi bakımından bir aşağılığın kabulü demek olacağını hissetti, bu ise, eğer kızı tavlayacaksa, hiçbir zaman fayda vermezdi, üstelik gururu da böyle emrediyordu ona. Bir ara içinden, kendi kendine, "Tanrı hakkı için!" diye bağırdı. "Ben de onlar kadar iyiyim işte; gerçi onlar benim bilmediğim bir sürü şey biliyorlar ama ben de öğrenebilirim bunların birkaçını!" Bunun hemen arkasından, kız veya annesi ona, "Mr Eden," diye hitap edince, saldırıcı gururunu unuttu, içini bir sıcaklık, bir haz kapladı. O, medeni bir adamdı, yani, kitaplarda okuduğu insanlarla omuz omuza yemek yiyen bir adamdı. Kendisi de bu kitapların içine girmiş, cilt cilt kitap sayfaları içinde bir serüven yaşıyordu.

Arthur'un "hayvan" betimlemesini yalancı çıkarmış, yabani bir vahşiden çok kuzucuk gibi görünmüştü; ancak zihnini bir hareket yolu bulmak için işkencelere sokmaktan kurtulamıyordu. Gerçekte hiç de bir kuzucuk değildi. Böyle ikinci adam gibi geri planda kalmak, yaradılışındaki son derece keskin üstünlük vasfına da asla uymuyordu. Yalnız zorunlu durumlarda konuşuyor, birçok dilden kelimeleri içine alan sözcük dağarcığında uygun olduklarını bildiği, fakat telaffuz edemeyeceğinden korktuğu kelimeler üzerinde kendi kendine tartışıp anlaşılmayacaklarını veya çiğ ya da kaba düşeceklerini bildiği kelimeleri bir kenara atmaktan ileri gelen duraksamalar ve takılmalar anımsandığında, masaya geldiği zamanki yürüyüşüne benziyordu. Ama o, bütün bu süre içinde kelime seçiminde gösterdiği dikkatin, içindekileri ifade etmesine engel olup, kendisini bön bir duruma soktuğunu da bilerek, bunun ıstırabını çekti, diğer yandan hürriyet aşkı da, tıpkı boynunun, bir yakanın kolalı zincirine isyan edişi gibi bu sınırlamalara isyan ediyordu. Ayrıca, buna daha fazla devam edemeyeceğine de iyice aklı yatmıştı. O, yaradılıştan kuvvetli bir düşünüş ve hassasiyete sahipti ve yaratıcı ruhu, onu sıkıştırarak, sabırsızlanıp duruyordu.

Delikanlı, ifade kazanmak, bir biçim alabilmek için kendini, nerede olduğunu unuttu; eski eski kelimeler dudakları arasından kayıp kurtuldu.

Bir ara, omzunun dibinde sözünü kesip, canını sıkan uşakların kendisine getirdikleri bir şeyi reddederek, kısa ve kuvvetli bir şekilde: "Poh!" dedi.

O anda masadakilerin sinirleri gerildi, hayvanlar gibi kulaklarını kabartmış bekliyorlardı, uşağın yüzünde kendini beğenmişçesine bir memnuniyet ifadesi belirdi, Martin Eden ise, mahcubiyetten yerin dibine geçmişti; ancak kendini çabuk topladı.

— Bu, Kanada dilinde "tamam" demektir, diye açıkladı. Birden ağzımdan kaçtı. P.a.u. diye yazılır.

Kızın düşünceli ve meraklı gözlerinin, ellerine takıldığını fark etti. Keyfi açıklamada bulunmaya elverişli olduğundan,

— Şu Pasifik posta vapurlarından biriyle gelmiştim de, dedi. Rötar yapmıştı vapur, biz de bu yüzden Puget Sound limanında zenciler gibi çalışmak zorunda kaldık, yük istif ettik, mallar çeşitliydi, bunun ne demek olduğunu bir bilseniz, işte, deriler böyle yüzüldü.

Buna karşılık kız:

— Oh, bunu sormak istemedim, diye açıkladı. Elleriniz bedeninize oranla çok küçük görünüyor da. Martin Eden'in yanaklarını ateş bastı. Bunu da, bir başka kusurunun ortaya çıkarılışı olarak kabul etmişti. Önemsemezmiş gibi:

— Evet, dedi, fazla zora gelemeyecek kadar küçüktür ellerim. Kollarım ve omuzlarımla bir katır gibi vurabilirim. Çok kuvvetlidir onlar, adamın çenesine yapıştırdım mı, çeneyle birlikte ellerim de eziliyor. Söylediği şeyden ötürü kendi de memnun olmamıştı. Kendini çok aşağılık buluyordu. Dilini tutamamış, hiç de hoş olmayan şeylerden söz etmişti.

Kız, her ne kadar onun huzursuzluğunun sebebini bilmiyor idiyse de, huzursuz olduğunun farkındaydı ve anlayışlılık göstererek:

— Arthur'u tanımadığınız halde yardım etmekle cesaret göstermişsiniz, dedi. Buna karşılık, Martin Eden, kızın bu hareketini anlamış ve bir sıcak dalga halinde içinden taşıp gururunu yenen minnettarlıkla, dilinin derbederliğini unutmuştu.

— Bir şey değildi canım, dedi. Hangi herif olsa yapardı bunu başkası iqin. O sokak çapkınları sürüsü de bela arıyordu, hem Arthur'un da onların keyfine dokunduğu bile yoktu. Sonra kalkıp Arthur'un üstüne yürüdüler, ben de onların üstüne yürüdüm, birkaç tanesine yerleştirdim. İşte ellerimin derisinin bir kısmı, serserilerden birkaçının dişleriyle birlikte orda gitti. Ne olursa olsun, yapıştırırım ben. Gördüm mü böyle... Tam kendi ahlak bozukluğunun çukuruna düşmek üzereyken ve tam, onunla aynı havayı teneffüs etmiş olmasının da para etmeyeceği bir anda, ağzı açık, durakladı. Öyküyü Arthur alıp, feribotta sarhoş serserilerle başından geçen macerayı, Martin Eden'in nasıl yetişip kendisini kurtardığını yirminci kez anlatırken, o, bir başına, kendini nasıl da gülünç duruma soktuğunu düşünüp bu kişilere karşı nasıl davranması gerektiği sorunu üzerinde daha büyük bir azimle çalıştırdı kafasını. Şu ana kadar hiç de başaramamıştı bu işi. O, onların kabilesinden değildi ve onların dilini konu-şamıyordu; sorunu kendi kendine işte böyle koydu. Onların cinsinden olmak için sahtekarlık yapamazdı, maskesi düşerdi sonra, üstelik maske takınmak onun yaradılışına çok uzaktı. Onun iç dünyasında yapmacığa, hileye yer yoktu. Me olursa olsun, ne ise o olmalıydı. Henüz onlar gibi konuşamıyordu, ama yine de, zamanla konuşacaktı. Buna karar verdi. Ama bu arada da konuşması lazımdı ve bu konuşma, kendi usulünce, doğal ses tonu biraz daha aşağı perdeden ve onları fazla sarsmayacak bir şekilde olmalıydı. Ayrıca, kendine tanıdık gelmeyen hiçbir şeye, hatta susarak kabul eder gibi görünmek suretiyle bile bildiğini iddiaya kalkışmayacaktı. Bu kararını uygulamak amacıyla, kızın erkek kardeşleri üniversite işlerinden konuşurlarken, birçok defalar "trig" kelimesini kullanınca, Martin Eden sordu:

— Trig nedir? Norman:

— Trigonometri, dedi, mat'ın yüksek bir şekli.

Bunun üzerine, Norman'ı güldüren ikinci soru geldi:

— Peki mat ne oluyor?

— Matematik, aritmetik.

Martin Eden başını salladı. Sınırsızlığı belli olan bilgi silsilesinden pırıltı halinde bir kaçamak görüntü yakalamıştı. Gördüğü şey; elle tutulur bir hal aldı. Olağanüstü hayal gücü, soyut olan şeylere somut bir biçim veriyordu. Bu gençlerin anlattıkları trigonometri, matematik ve bütün bilgi alanı beynindeki simya laboratuarında hep birer görüntü haline döndü. Gördüğü sanrılar geçidi, ya belli belirsiz bir parlaklığa bürünmüş, ya da ışıklı parıltılarla çakan yeşil yapraklar, ormanlardaki açıklıklar silsilesiydi. uzaklarda ayrıntılar, erguvan rengi bir peçe halindeki sis altında belli belirsiz görünüyordu ama bu sisin ardında meçhullerin göz alıcılığı, masalların aldatıcılığı bulunduğunu biliyordu. Bu, ona bir şarap gibi geldi. Burada macera vardı, kafayla, elle yapılacak bir şey fethedilecek bir dünya vardı ve o anda belleğinin derinliklerinden, fethetmek, onu, bu yanında oturan leylak gibi soluk ruhu kazanmak düşüncesi, yukarıya doğru hücum etti.

Bu pırıltılı hayali, akşamdan beri yabani adamını konuşturmaya çalışan Arthur, paramparça edip dağıttı. Martin Eden, verdiği karan hatırladı. İlk defa olduğu gibi davrandı; başlangıçta bilinçli ve bile bile yaptı bunu, ama çok geçmeden, hayatı, kendisini dinleyenlerin gözü önünde, kendi bildiği şekliyle yaratmanın, belirtmenin sevinci içinde kaybetti kendini. Vaktiyle 'Balycon' adlı bir kaçakçı yelkenlisinde tayfalık ettiği sırada, yelkenli, gümrük muhafaza motoru tarafından bağlanmıştı. O zaman, gözlerini dört açmıştı, şimdi de gördüklerini anlatabilirdi. Çırpıntılı denizi, adamları ve gemileri onların gözleri önünde canlandırdı. Onlar da, onun gördüklerini onun gözleriyle görene kadar, hayal gücünü aktardı. Bir sanatçı fırçasının dokunuşuyla renk ve ışık içinde alev alev yanan hayat tabloları çizerek, engin ayrıntılar yığını içinden, insana işleyen öyle anları geçti ki, dinleyiciler de onunla birlikte, o kaba konuşmaların, kaba heyecanın, kaba kuvvetin akıntısına kapılıp sürüklendiler. Hikaye ediş tarzının canlılığı ile konuşurken kullandığı deyimlerle, onları zaman zaman sarstı, ama her

seferinde, vahşetin, korkunun hemen peşinden güzelliği getirdi, trajik olayları daima, denizcilerin ters, değişik düşünüşlerini, tuhaflıklarını yorumlayarak, mizahla açıkladı.

Konuştuğu sürece kız, ona ürkmüş gözlerle baktı durdu. Martin Eden'in içindeki ateş onu da ısıtmıştı. Kız, yoksa bütün ömrümce üşümüş müyüm ben, diye kendi kendine hayret etti. İçinden bir volkan gibi kuvvet, gürbüzlük, sıhhat fışkıran, alev alev yanan bu erkeğe yaslanmak istedi. Zorlu bir yaslanma isteği duydu ve çaba göstererek buna karşı koydu. Sonra da başka bir karşıt kuvvetin onu erkekten öteye çektiğini hissetti. Hayatın gerçek kirini etin ta içine dokuyan zahmetin, güçlüklerin çirkinleştirdiği bu parça parça olmuş ellerden, yakanın meydana getirdiği o kırmızı izden ve o fırlak adalelerden nefret etmişti. Martin Eden'in yontulmamış hali, onu korkutmuştu; konuşmasındaki her kabalık, kulaklarına, hayatının her kaba safhası da ruhuna bir hakaret gibi gelmişti. Sonra yeniden, kendisini hep ona doğru çeken kuvveti hissetti ve sonunda kendi üzerinde bu kadar büyük etki yaratabilmek için, onun uğursuz bir insan olması gerektiğini düşündü. Kafasında kuvvetle yer etmiş bulunan her şey sallanmaya başlamıştı. Martin Eden'in öyküleri ve maceraları, bütün gelenekleri tepeliyordu. Onun sakin sakin anlattığı korkunç tehlikeler, onun istekli gülüşü önünde hayat, artık ciddi çabalar, sınırlamalar gerektiren bir iş olmaktan çıkarak, oynanıp, zevk alınacak, önemsenmeden, altüst edilerek, kayıtsızca bir kenara fırlatılacak bir oyuncak halini almıştı. İçinde bir haykırış, "Öyleyse, oyna!" diye çın çınladı. "Eğer böyle istiyorsan, yaslan ona ve ellerini onun boynuna koy!" Bu düşüncesinin pervasızlığına, içinden haykırmak geldi ve boş yere kendi temizliği ile kültürüne bir paha biçmeye, olamadığı şeylere karşı, kendini koyarak bir denge kurmaya çalıştı. Çevresine göz gezdirdi ve herkesin dikkatini, kendinden geçmiş-çesine ona verdiğini gördü; eğer annesinin gözlerindeki dehşet ifadesini görmemiş olsaydı, ümitsizliğe düşmek üzereydi, doğru, bu büyülenmişçesine bir dehşet ifadesiydi, ama yine de dehşetti ya. Bu adam, uzayan karanlıklarından gelen bir uğursuzluktu. Annesi bunu anlamıştı, annesi haklıydı. Her zaman, her şeyde olduğu gibi, bunda da annesinin yargısına güvenecekti. Artık Martin Eden'in ateşi onu ısıtmıyordu ve artık ondan duyduğu korku, içine işlemiyordu.

Daha sonra piyanoda onun için çaldı ve bu çalışta, Martin Eden,

onları ayıran çıkmazın aşılmazlığının, belli belirsiz bir amaç halindeki belirtisinin saldırıcılığını hissetti. Çaldığı müzik Martin Eden'in kafasına merhametsizce indirdiği bir topuz gibi geldi, bu topuz, onu sersemletip yere sermesine rağmen, yine de tahrik etti. Kıza saygıyla baktı. Genç adamın kafasının içindeki çıkmaz, tıpkı kızın kafasında olduğu gibi büyüdü, ama bu çıkmazı geçme hırsı çıkmazın büyümesinden daha büyük bir hızla yükselip sivrildi. Ne var ki, ondaki inceliklerin ölçüsü, bilhassa müzik çalınırken bütün akşam oturup da bir deniz çıkıntısını seyretmesine engel olacak kadar karmaşıktı. Çalınan müzik, dikkat çekecek kadar hassastı. Bu, tıpkı kuvvetli bir içki gibi, içindeki cesur duyguları ateşliyordu. Hayal gücünü kavrayıp, onu gökteki bulutlar arasında uçuran bir uyuşturucu ilaç gibi... Bu içki, pis gerçeği uzaklaştırıp, zihnine güzellikleri bir sel gibi akıtarak, aşkın bağlarını çözdü ve topuklarına kanatlar ekledi. Kızın çaldığı müzikten bir şey anlamıyordu. Bu, danslardaki piyano tıngırtılarından veya şimdiye kadar bağıran bando mızıkalardan başka türlüydü. Ancak kitaplarda bu çeşit müzikten söz edildiğine rastlamıştı; başlangıçta, belirli, basit ritimlerin oynak bölümlerini bekleyerek onun çalışına, daha çok imana dayanan bir anlayışla anlam vermeye çalıştı; ama bu bölümler fazla devam etmeyince şaşaladı. Tam bu bölümlerdeki canlılığı yakaladığı, hayalini göklere açılmaya hazırladığı sırada, bunlar, onun için hiçbir anlam taşımayan, tırmalayıcı, karmakarışık sesler kalabalığı içinde kaybolup gidiyor, bu da hayal gücünü hareketsiz bir ağırlık gibi tekrar yere indiriyordu.

Bir ara aklı bunun, arzularını reddetmiş olmak için bile bile yapıldığı fikrine takıldı. Bir ara kızın ruhundaki çelişmeleri yakaladı ve onun ellerinin piyano tuşları üzerinden gönderdiği haberi sezmeye çalıştı. Sonra bu düşünceyi değersiz ve olanaksız bularak uzaklaştırıp, kendini müziğe daha serbestçe verdi. O eski tatlı hal yeniden oluşmaya başladı. Ayakları artık toprağa basmıyordu, eti de bir ruh olmuştu; gözlerinin önünde ve gözlerinin ardında bir ihtişam parıldıyordu; sonra önündeki sahne kayboluverdi ve o, kendisi için çok sevgili olan bir dünya üzerinde sallanarak uzaklaştı. Hayaline üşüşen bir rüya kalabalığı içinde, bilinenlerle bilinmeyenler birbirine karışmıştı. Güneşle yıkanan ülkelerin acayip limanlarına girip, vahşiler arasında kimsenin şimdiye kadar görmediği pazarlara ayakbastı. Baharat kokulu adaların kokusunu tıpkı denizde geçirdiği, soluk almayan sıcak gecelerdeki gibi, ya da sıcak iklimlerin uzun gündüzleri boyunca

ardındaki firuze renkli denizde palmiyelerle süslü mercan adaları gömülüp, önündeki firuze renkli denizde palmiyelerle süslü mercan adaları yükselirken, güneydoğu rüzgarlarına karşı yol aldığı zamanki gibi, burun deliklerinde duydu.

Düşünce kadar büyük bir hızla gelip geçiyordu resimler. Birden, iri yapılı bir ata binmiş, büyülü renklerle çevrelenmiş renkli çöl ülkesini uçarcasına geçiyor; başka bir an, sıcak pırıltılar arasından, Ölüm Vadisinin beyazlamış bir mezar ağzına benzeyen derinliğinden aşağı bakıyor veya üzerinde büyük buz adalarının güneş altında pırıldayarak yükseldiği, donmakta olan bir okyanusta kürek çekiyordu. Hindistan cevizlerinin, kıyıda mırıltılı seslerle kırılan dalgalara doğru uzandığı bir mercan adasının kumları üzerine uzanmıştı. Eskiden kalma bir büyük gemi leşinin teknesi mavi alevlerle yanıyor, bu alevlerin ışığında ve aletlerin tıngırtı-sıyla tam tamların gümbürtüsüne uyarak şarkı söyleyen şarkıcıların aşk çığlıkları arasında, yarı çıplak dansözler dans ediyordu. Bu, şehvet dolu bir tropik gecesiydi. Geri planda, bir volkan kraterinin silueti yıldızlara doğru yükseliyordu. Yukarıda soluk bir hilal sürükleniyor, gökte alçalmış olan Haç Burcu pırıl pırıl yanıyordu.

O bir çalgıydı; onun bildiği hayat, onun bilincini oluşturan bütün hayat da bu çalgının telleriydi; müziğin akışı ise, bu tellere çarparak onları anılar ve hülyalarla titreştiren bir rüzgardı. Sadece hissetmekle kalmıyordu, o duygu, bir biçim, renk ve parıltı halinde içini kaplamış, hayalinin el attığı her şeyi, bir çeşit yüce tılsımlı bir yolda cisimlendiriyordu. Geçmiş, hal ve gelecek sarmaş dolaş olmuştu; o, geniş sıcacık bir dünya üzerinde, yüce serüvenler, onun uğruna yapılan asil işler arasında evet, onunla birlikte, onu kazanarak, koluyla sarıp, kafasındaki imparatorlukta, bir uçuş hafifliği içinde taşıyarak, dalgalanmaya devam etti. Kız ise omzunun üzerinden ona baktı ve bütün bunları Martin Eden'in yüzünde görür gibi oldu. Bu, ses dünyasının öte yanına bakan ve bu dünyanın arkasında hayatın kalp atışlarını, insan ruhunun hayaletlerini gören gözlere sahip, değişmiş bir yüzdü.

Bu düşünceler içinde kız ürktü. Yontulmamış, sağa sola sallanarak yürüyen, kaba saba adam gitmişti. Eğreti elbisesi, berelenmiş elleri ve

güneşte yanmış yüzü yerinde duruyordu; ama bütün bunlar bir hapishanenin parmaklıkları gibiydi ve kız, bunların arasından, bir büyük ruhun varlığını gördü; o zayıf dudakların konuşma yetersizliği yüzünden ifade edilemeden, sessiz duran, fakat geleceği gözleyen bir ruh. Bunu sadece, şimşek gibi çakan bir an içinde fark etti, sonra kaba saba adamın geri geldiğini gördü ve hayalinin kendisine oynadığı oyuna güldü. Ama bir an için görünen o hayalin bıraktığı etki devam etti. Martin Eden için, yalpa vura vura çekilip gitme zamanı geldiğinde de, ona Swinburne cildi ile bir de Browning cildi verdi. İngilizce kurslarından birinde Browning'i okuyordu. Ayakta durmuş, mahcubiyetten kıpkırmızı, teşekkürlerini kekelerken Martin Eden'in o kadar çocukça bir hali vardı ki, kızın içinden, analık içgüdüsünün harekete geçirdiği bir acıma dalgası kaynayıp taştı. Ne kaba saba adam aklına geldi, ne hapsedilmiş ruhu, ne de pek fazla erkekçe bakarak, kendisini hem hoşlandırıp, hem de korkutan adamı hatırladı. O, şimdi sadece önünde durmuş, elini bir Hindistan cevizi rendesi gibi törpüleyen nasırlı eliyle toka etmekte olan bir çocuk görüyordu ve bu çocuk, heyecandan, her yanı titreyerek şöyle diyordu:

— Hayatımın en büyük anı. Ben hiç alışık değilim...

Çaresizlik içinde çevresine bakınarak:

— Böyle insanlara, böyle evlere. Bunlar benim için yepyeni, üstelik hoşuma da gidiyor. Martin Eden, kızın kardeşlerine iyi geceler dilerken, kız da ona:

— umarım tekrar uğrarsınız, dedi.

Martin Eden, başına şapkasını geçirdi, kapıdan karamsarlık içinde çıkıp gitti. Arthur sordu:

— Me düşünüyorsun onun hakkında bakalım? Kız cevap verdi:

— Çok ilgi çekici, çok da genç. Kaç yaşında?

— Yirmi, hemen hemen yirmi bir. Bu akşam sordum. O kadar genç olacağını tahmin etmiyordum. Ruth kardeşini iyi geceler dilemek için öperken, kafasından, "ben ondan üç yaş büyüğüm" diye geçirdi.

III

Bu aristokrat evin biçimli merdivenlerinden sakin sakin inen Martin Eden'in eli istemi dışında ceketinin cebine gitti. Bu yaralardan kabuk bağlamış el kahverengi tonda bir sigara kağıdı ve bir tutam Meksika tü-tünüyle çıktı; tütünü hızlıca kağıda sararak sigara haline getirdi. Sanki aylarca sigara içmemiş gibi ilk nefesi alabildiğince derin çekip, ciğerlerinin ta içine gönderdi ve uzun, devamlı bir nefes halinde tekrar dışarı verdi. Bir huşu ve hayret nidası halinde, yüksek sesle, "Hay Allah!" dedi. "Hay Allah!" diye tekrarladı. Ardından, "Hay Allah!" diye mırıldandı. Sonra elini yakasına götürüp gömleğini sökercesine açtı ve kaba ellerine cebine tıktı. Soğuktu ve yağmur çiseliyordu ama o buna karşı tuttu şapkasını çıkardı, kayıtsızlık içinde yalpa vura vura bağrını kıl kökleri görününce-ye değin açtı. Kendinden geçmişti; hayal kuruyor, az önce üzerinde derin etkiler bırakan sahneleri kafasında yeniden şekillendiriyordu.

Sonunda o kadına rastlamıştı, bir gün gelip karşılaşacağına dair uzaktan uzağa bir umut beslediği kadına. Masada onun yanında oturmuştu. Onun elini elinde hissetmiş, gözlerinin içine baktığında güzel bir ruhun hayalini görmüştü. Bu ruhun pırıldadığı gözlerle, bu ruha bir ifade, bir biçim kazandıran et, bu ruhun kendisi kadar güzeldi. Onun bedenini bir et yığını olarak düşünmemişti, bu, onun için yepyeni anlatılmaz bir şeydi. Tanıdığı kadınları hep böyle, et yığını olarak düşünmüştü şimdiye değin. Onun eti ise bir başka türlüydü. Onun bedenini eksikliklere, hastalıklara hedef olmaya esir bir beden olarak düşünmemişti. Onun bedeni ruhunun kıyafeti olmaktan daha da fazla bir şeydi. Bu, onun ruhunun bir görünüşü, ondaki tanrısal cevherin saf, cana yakın billurlaşmasıydı. Tanrısallık hakkındaki bu fikri onu ürküttü; onu sarsarak, rüya aleminden alıp, ayık düşünceler alemine getirdi. Şimdiye kadar tanrısal olana dair hiçbir ipucu, hiçbir belirti ona ulaşamamıştı. Tanrı'ya hiçbir zaman inanmamıştı. Ruhani önderlerle ve onların, ruhların ölümsüzlüğü fikirleriyle tatlı tatlı eğlenip, daima dinsiz kalmıştı. Öte yanda bir hayatın bulunmadığına inanıyordu; hayat buradaydı, şimdi vardı, ondan ötesi sonsuz karanlıktan ibaretti.

Kızın gözlerinde gördüğü şey ruhtu, asla ölmeyecek olan sonsuz

ruh. Tanıdığı hiçbir erkek veya kadın, ona ölümsüzlükten haber vermemişti. Halbuki o vermişti. Kız, ilk baktığı dakikada fısıldamıştı onun kulağına. Yürürken kızın yüzü gözlerinin önünde solgun ve ciddi, tatlı ve hassas, ancak bir ruhun gülümseyebile-ceği şekilde, acıma ve şefkatle gülümseyerek ve kendi aklının alabileceği saflıktan da saf bir halde pırıldıyordu. Bu saflık Martin Eden'e bir darbe gibi geldi, onu ürküttü. O, iyiliği ve kötülüğü biliyordu; ama saflık, var oluşun bir niteliğiydi ve onun kafasına hiç girmemişti. Şimdi ise, ondaki saflığı, iyilik ve temizliğin en üst derecesi olarak düşünüyordu; bir araya geldikleri zaman sonsuz hayatı oluşturan bir iyilik ve temizlik. Martin Eden birdenbire, sonsuz hayatı anlamak ihtirasıyla yanmaya başladı. Onun ayağına su bile dökmeye layık değildi. Bunu biliyordu; o gece, onu görmesini, beraber olmasını, konuşmasını sağlayan şey, bir mucize, kaderinin akıl almaz bir cilvesiydi. Böyle bir şeye layık olamazdı. Böyle uğurlu bir şansa hak kazanmamıştı o.

Martin Eden, esas itibariyle dindarca bir ruh hali içindeydi. O kendini, yine kendi gözünde hepten küçük gören, alçaltan, alçakgönüllü bir adamdı. Günahkarlar böyle bir düşünüş tarzı içinde pişmanlık duyarlar. O da günahlarından ötürü vicdan azabı duyuyordu. Ancak pişmanlık içindeki alçakgönüllü kimseler nasıl gelecekteki asil varlıklarına ait hayaller görürse, o da öylece kıza sahip olmakla ulaşacağı hale dair muhteşem hayaller gördü. Fakat kıza sahip olma hayali, donuk, puslu ve onun bildiği sahip oluştan bütün bütün farklıydı. İhtirası, çılgın kanatlar takmış onu yükseklere uçuruyor ve o, onun düşüncelerini paylaşarak, güzel ve asil şeylerden onunla birlikte zevk alarak, birlikte yükseklere tırmandığını görüyordu. Onun, sahip olmayı hayal ettiği ruh, herhangi bir kabalıktan arınmış, bir türlü kesin bir düşünce şekline sokamadı-ğı, hür bir ruh yoldaşlığıydı. Bunu düşünmedi. Bu konuda hiç düşünmedi. Duygu aklın yerini almış ve o, hissin yücelip, manevileşerek hayatın en yüksek noktalarının ötesine aştığı bir hassasiyet denizinde, haz içinde sürükleniyor; içinde bir nabız gibi atan şimdiye kadar hiç bilmediği heyecanlarla ürperiyordu.

Bir sarhoş gibi sendeleyerek giderken, yüksek sesle, ateşli ateşli mırıldandı: "Hay Allah! Hay Allah!"

Bir sokağın köşesinde duran bir polis ona şüpheli şüpheli baktı ve

gözü denizci çantasına ilişti. Polis memuru sordu:

— Nereden aldın onu?

Martin Eden hayal dünyasından tekrar gerçek dünyaya döndü. Onun, çarçabuk düzenlenebilen, her çeşit yarığın, çatlağın içine sızıp, köşe bucağı doldurabilen, akıcı bir organizması vardı. Polisin seslenişiy-le birlikte, durumu derhal açıkça kavrayarak eski halini alıverdi.

— Ne güzel, değil mi? diye güldü polise. Yüksek sesle konuştuğumun farkında değildim. Polis teşhisini koyarak:

— Biraz sonra da öteceksin, dedi.

— Yok yok, ötmem. Sen bana bir kibrit ver de ikinci tramvaya atlayıp eve gideyim. Sigarasını yaktı, iyi geceler dedi ve yoluna gitti. "Tepesini attırmaz mı insanın?" diye içinden söylendi. "Aynasıza bak, beni sarhoş sandı." Gülümsedi ve kendi kendine düşündü. "Galiba da sarhoştum," diye ekledi; "ama bir kadın yüzünün beni sarhoş edeceği aklıma gelmezdi."

Telgraf Caddesinden, Berkeye'e giden bir tramvaya atladı. Tramvay, şarkı söyleyip, kolejlilere özgü sevinç çığlıkları atan çoluk çocukla ve delikanlılarla doluydu. Bunları merakla, inceden inceye süzdü. Bunlar üniversite öğrencileriydi. Onun gittiği üniversiteye gidiyorlardı, onunla aynı sosyal sınıftan idiler, isterlerse onunla tanışabilirler, onu her gün görebilirlerdi. Düşünceleri oradan oraya dolaşmaya devam etti. Gözleri birbirine çok yakın, sarkık dudaklı biri dikkatini çekti. Bu herifin berbat biri olduğuna karar verdi. Bu eğer gemiye çıksa, sinsinin, mızmızın, boşboğazın biri olurdu. Martin Eden, bu adamdan çok daha mükemmel bir erkekti. Bu düşünce neşesini yerine getirdi. Sanki bu düşünce onu kıza daha çok yaklaştırmıştı. Kendini öğrencilerle kıyaslamaya başladı. Vücudunun kaslı mekanizmasının gitgide daha iyi farkında olmaya başladı ve bedenen bunların hepsinden üstün olduğuna kanaat getirdi.

Ya kafaları! Bu öğrencilerin kafaları, kızın konuştuğu gibi konuşabilmelerini sağlayan bilgilerle doluydu, bu düşünce canını sıktı.

"Peki ama beyin ne güne duruyor?" diye kendi kendine hırsla sordu. Onların yapabildiklerini, o da yapabilirdi. O hayatın ta kendisini yaşarken, diğerleri hayatı kitaplardan öğrenmeye çalışıyorlardı. Gerçi başka türlü bir bilgiydi onunki, yine de beyni bunların beyni kadar doluydu bilgiyle. Bunların kaç tanesi bir çıma düğümü atabilir, dümen dolabının başına geçebilir ya da gözcülük yapabilirdi acaba? Hayatı, tehlikeli, cüretli, güç ve zahmetli işlere ait sıra sıra resimler halinde önüne serildi. Öğreniş sırasında düştüğü başarısızlıkları, atlattığı kötü durumları hatırladı. Ama yine de bu kadarını başarabilmişti işte. Bunlar da ilerde hayata atılmak ve onun gibi kötü haller geçirmek zorunda kalacaklardı. Pekala onlar bu işle uğraşırken, o da hayatın öbür tarafını kitaplardan öğrenirdi.

Tramvay, evlerin seyreldiği Oakland'ı Berkeley'den ayıran bölgeden geçerken gözleriyle, ön cephesini boydan boya, üzerinde "Higgibotham Bakkalı" yazılı, gösterişli bir tabela kaplayan iki katlı, tanıdık bir evi araştırdı. Martin Eden bu köşede indi. Bir an gözleri tabelaya takılı kaldı. Bu tabela ona, üzerindeki kelimelerin anlattığı şeyin ötesinde bir şeyler anlatıyordu. Sanki harflerin içinden bir kişiliğin küçüklüğü, bencilliği ve aşağılık hileciliği çıkıyor gibiydi. Bernard Hig-ginbotham, kız kardeşiyle evliydi ve o bu adamı çok iyi tanıyordu. Bir anahtarla içeri girdi, merdivenlerden ikinci kata çıktı. Burada eniştesi oturuyordu. Dükkan aşağıdaydı. Havada bir çürük sebze kokusu vardı. Holden geçerken, kızlı erkekli sayısız yeğenlerinden birinin oraya bıraktığı bir oyuncak araba yüzünden sendeledi ve dan diye akseden bir gürültüyle kapıya bindirdi. "Cimri," diye düşündü, "iki sentlik gaz yaka-mayıp, kiracılarının boyunlarını kırdıracak kadar pinti." El yordamıyla kapı tokmağını bularak, aydınlık bir odaya girdi; odada kız kardeşiyle, Bernard Higginbot-ham oturuyordu. Kız kardeşi kocasının pantolonlarından birini yamıyordu, Bernard Higginbotham da bir sandalyeye yaslanıp bacaklarını bir başka sandalyeye uzatmış, eski püskü keçe terlikler bulunan ayakları bu sandalyenin kenarlarından sarkar vaziyette, vücudunu iki sandalyeye bölmüştü. Samimiyetsiz, delici, kara gözlerini devirerek, okuduğu gazetenin üzerinden baktı.

Martin Eden ne zaman ona baksa, içinden bir çeşit iğrenme hissi gelirdi. Kız kardeşinin bu adamda ne bulduğu onu ilgilendirmezdi. Onda böcek etkisi uyandırır ve içinden hep, onu ayaklan altına alarak

ezmek gibi bir his gelirdi. Bu herifin varlığına tahammül etmek için kendini sık sık, "Bir gün onun suratını darmadağın edeceğim," diye düşünerek teselli ederdi. Bir sansarınkine benzeyen minicik, zalim gözler kendisine şikayet eder yollu bakıyordu. Martin Eden: — Evet, dedi, Ne diyeceksen, de bakalım.

Mr. Higginbotham yarı sızlanıp, yarı tehdit ederek:

— Kapıyı daha geçen hafta boyatmıştım, dedi; sendika ücretlerinin de ne olduğunu bilirsin. Daha dikkatli olmalısın.

Martin cevap vermek istedi, ama bunun çaresiz olduğu fikri kafasında yer etmişti. Duvardaki taş basması resmin tahammül edilmez, iğrenç ruhluluğuna baktı. Buna hayret etti. Bu resmi her zaman beğenirdi, fakat şimdi ona sanki bunu ilk defa görüyormuş gibi geldi, ucuz bir resimdi, bu evdeki diğer her— şey gibi... Aklı, biraz önce çıktığı eve gitti ve önce yağlı boya tabloyu, sonra da ayrılırlarken elini sıktığı zamanki o her yanı saran tatlı haliyle, onu gördü. Nerede olduğunu ve Bernard Higginbotham'ın varlığını unuttu; ta, beyefendi soruncaya kadar.

Martin ayıldı, o alaycı, haşin, korkak, boncuk gibi gözlerle baktı ve aynı gözler, sahiplerinin aşağıdaki dükkanda satış yaptığı zamanki halleriyle sahte, yaltakçı, dalkavuk, köle gözleri, sanki bir sinema perdesine akseder gibi hayaline aksediverdi.

— Evet, diye cevap verdi, Martin. Bir hayalet gördüm. İyi geceler Gertrude. Odadan çıkmak için kapıya yönelirken, ayağı, yamalı kilimin üstündeki bir sökük dikiş yerine takılıp sendeledi.

Mr. Higginbotham:

— Sakın kapıyı hızlı çarpma! diye uyardı. Martin, kanının damarlarına sürünerek dolaştığını hissetti, ama kendini kontrol ederek, kapıyı arkasında yavaşça kapadı. Mr. Higginbotham karısına ben demedim mi gibilerden bakarak, boğuk bir fısıltıyla: — içiyordu, diye düşüncesini açıkladı. İçeceğini söylemiştim sana.

Karısı başını sakin sakin salladı.

— Gözleri parlıyordu, diye itiraf etti; yakası yoktu, halbuki yakayla çıkmıştı giderken. Ama belki de iki kadehten fazla içmemiştir.

Kocası:

— Doğru dürüst ayakta duramıyordu, diye ısrar etti. Dikkat ettim ona. Sendelemeden yürüyemiyordu. Kendin de duydun kadın. Holde az daha yuvarlanıyordu.

Karısı:

— Bana kalırsa, Alice'in arabası yüzündendi o, dedi. Karanlıkta görememiştir. Mr. Higgmbotham'ın sesi, yükselmeye, öfkesi kabarmaya başladı. Dükkanda bütün gün kendini tutmuş, gizlemiş, kendi halini almak şevkini akşama, ailesinin yanına saklamıştı. — Sana diyorum ki, bu senin kıymetli kardeşin, sarhoştu. Sesi soğuk, keskin ve kesindi; dudakları ise her kelimeyi sanki bir kalıp makinesinden keser gibi konuşuyordu.

Karısı içini çekti, ses çıkarmadı. Her zaman pasaklı elbiseler içinde gezen, etinin, işlerinin ve kocasının yüküyle her zaman yorgun, enine, şişman bir kadındı.

Mr. Higginbotham:

— Bu onun içine işlemiş diyorum sana, babasından kalmış, diye suçlamayla sözüne devam etti. Aynı şekilde de nalları dikecek. Biliyorsun bunu.

Kadın, onaylar yollu başını salladı, içini çekti ve dikişine devam etti. Martin'in eve sarhoş geldiği konusunda anlaşmaya varmışlardı. Onlara güzelliği tanıtacak, o pırı] pırıl gözlerle, o alev alev yanan yüzün, ilk gençlik aşkının hayaline işaret ettiğini anlatacak ruh yoktu.

Mr. Higginbotham, karısının sebep olduğu ve kendini kızdıran sessizlik içinde birdenbire: — Çocuklara çok güzel örnek oluyor, diye

hırladı. Bazı zamanlar karısının kendisine daha fazla karşı gelmesini istediği olurdu.

— Eğer bir daha yaparsa bu işi, evi terk edip gitmesi gerekir. Anlaşıldı mı ? Onun bu içki alemlerini çekemem. Ben masum çocukları onun ayyaşlığıyla bozamam.

Mr. Higginbotham sözlüğüne yeni giren, daha geçenlerde bir gazete sütunundan toparladığı bu kelimeyi beğeniyordu.

— Bozmak derler budala başka adı yoktur bunun işte.

Karısı yine iç geçirdi, başını üzüntüyle iki yana sallayıp dikişine devam etti. Mr. Higginbotham okuduğu gazetenin üzerinden bir bakış atarak:

— Geçen haftanın kirasını ödedin mi? dedi. Kadın başını evet der gibi sallayarak ekledi: — Daha da parası var.

— Tekrar ne zaman denize çıkıyor?

— Parası bitince, herhalde, diye cevap verdi kadın.

— Dün gemi aramak için San Francisco'ya gitmişti. Ama şimdilik parası var, üstelik de tayfa yazılacağı gemiyi seçerken çok titizdir.

Mr. Higginbotham:

— Çalım satmak onun gibi güverte salağına kalmamış, diye hırladı. Titizmiş! O! — Bana, gömülü bir defineyi aramak için uzakça bir yere gitmeye hazırlanan bir yelkenliden bahsettiy-di; parası o zamana kadar yeterse bununla gidecekmiş.

Kocası:

— Eğer aklını başına toplayıp, durulmaya razı olsaydı ona bir iş verirdim, arabayı sürerdi, dedi. Ama sesinde hiç de iyilikçi bir ifade yoktu.

— Tom ayrıldı.

Karısının yüzünde büyük bir korku ve soru ifadesi belirdi.

— Bu gece ayrıldı. Carruther'lere çalışacak. Benim verebileceğimden daha fazla para veriyor onlar. Karısı:

— Onu kaybedeceğini söylemiştim sana, diye bağırdı. Verdiğin paradan daha fazlasını hak ediyordu o. 48

Jack London

Higginbotham:

— Bana bak kocakarı, diye böğürdü, sana, benim işlerime burnunu sokma diye bin kere söyledim. Bir kere daha söylemem, bak.

Kadın burnundan soluyarak:

— Vız gelir, dedi. Tom iyi çocuktu.

Kocası ona yiyecek gibi baktı. Bu hafif yollu bir meydan okumaydı.

— Eğer şu senin kardeşin olacak, yediği ekmeğin değerinde bir adam olaydı, arabayı alırdı, diye hırladı. Kadın cevabını verdi:

— Kirasını ödüyor, yine de. Hem o benim kardeşim, üstelik sana borcu olmadığı müddetçe, böyle sürekli üstüne üstüne varmaya da hakkın yok. Seninle yedi senelik evliysem, ona da sevgim var. Öbürü sordu:

— Yatakta okumaya devam ederse, gaz parası keseceğini söyledin mi, ona? Mrs. Higginbotham cevap vermedi, isyankarlığı kaybolmuş, şevki kırılan ruhu yorgun etinin içine çekilmişti. Kocası, karısını yenmişti. Kulakları, karısının kesik kesik burnundan verdiği soluklan zevkle dinlerken, kinci gözleri, kıvılcım saçan bakışlarla kırpıştı. Karısını bastırıp susturmaktan büyük bir mutluluk duyardı, hem kadın da bugünlerde kolayca susturuluyordu. Ama kuluçka çıkarır gibi doğurduğu çocuklarıyla, kocasının devamlı dırdırlarının enerjisini

kemirip tüketmediği, evlilik hayatlarının ilk günlerinde işler başka türlüydü. — İyi ya, dedi Mr. Higginbotham. Yarın söylersin, işte o kadar. Ha sonra unutmadan söyleyeyim sana; yarın çocuklara bakması için Marian'ı çağırtsan iyi edersin. Tom ayrıldığına göre, yarın arabayla benim çıkmam lazım, sen de aşağıda tezgahı bekleyeceğini bil. Karısı zayıf bir sesle itiraz etti:

— Ama yarın çamaşır günü.

— Sen de erken kalkıp çamaşırını yıka öyleyse. Saat ona kadar işe çıkmam. Gazetesini hırsla kıvırıp okumasına devam etti.

IV

Martin Eden'in eniştesiyle yaptığı konuşma biraz önce yaşadığı bütün güzellikleri alıp götürmüş, sinirlerini tepesine çıkarıp kanını tutuşturmuştu. Daha fazla konuşmaya gerek duymadan arka taraftaki karanlık sofada el yordamıyla ilerleyip, içinde bir yatak, bir lavabo ve bir sandalyelik yer bulunan, ufacık bir delikten ibaret odasına girdi. Mr. Higginbotham, işleri karısı görebildiği müddetçe hizmetçi tutamayacak kadar cimriydi. Ayrıca hizmetçi odası, bir yerine iki pansiyoner almalarına olanak veriyordu. Martin, Swinburne cildiyle Browning cildini sandalyenin üzerine yerleştirdi ve yatağa oturdu. Bedeninin ağırlığını yatağın yaylarının kesik çığlıkları karşıladı, ama o bunu fark etmedi. Ayakkabılarını çıkarmaya hazırlanırken gözleri, karşısındaki beyaz sıvalı duvara takıldı; sıva, çatıdan gelen suyu sızdıran kirli kahverengi, uzun yarıklar halinde yer yer çatlamıştı. Bu kirli fon üzerinde, hayaller tutuşarak akmaya başladı. Ayakkabılarını unuttu ve uzun uzun baktı. Bu uzun ve anlamsız bakışın sonunda dudakları kıpırdadı ve "Ruth," diye fısıldadı. "Ruth." Bir hecenin bu kadar güzel olabileceğini hiç düşünememişti. Bu ses kulağını okşadı ve bunu tekrarlaya tekrarlaya adeta sarhoş oldu. "Ruth." Bu tılsımlı, çok kuvvetli etkisi olan büyük bir kelimeydi. Bu kelimeyi her fısılda-yışında, onun yüzü, kirli duvarı altın renkli bir parlaklıkla doldurarak gözlerinin önünde parlıyordu. Bu parlaklık duvarın üzerinde durmuyor, sonsuzluğa doğru uzanıyor, Martin

Eden'in ruhu da bu parlaklığın altından derinlikleri içinde onun ruhunun peşinden gidiyordu. Ruhunun en iyi tarafları, muhteşem bir sel halinde dışarı dökülüyordu. Kızı düşünmek Martin'i soy-lulaştırıp yıkamış, onun daha iyi olmasını ve daha iyi olmayı arzu etmesini sağlamıştı. Bu onun için yeni bir şeydi. Kendisini mükemmelliğe yönelten hiçbir kadın tanımamıştı şimdiye değin. Tanıdığı kadınlar, tersine, hep onu hayvanlaştıran bir etki yaratmışlardı. Bu kadınlardan birçoğunun onun için ellerinden geleni yapmış olduklarını bilmiyordu, sanki kötüydü onlar. Hiçbir zaman kendi kendinin farkında olmadığı için kadınların aşkını çeken şeyin, onları kendi gençliğine uzandıran sebebin yine kendi içinde olduğunu hiçbir zaman bilmedi. Kadınlar sık sık onun canını sıktıkları halde, o hiçbir zaman kadın sıkıntısı çekmemişti. Şu ana kadar hep mutlu bir kayıtsızlık içinde yaşamıştı. Şimdi ise ona, sanki bu kadınlar yakasına yapışıp bütün hayatınca onu iğrenç elleriyle sürüklemişler gibi geliyordu. Bu düşünüş ne onlar hesabına ne de kendi hesabına adildi. Hayatında ilk kez kendini fark etmeye başlayan Martin Eden, karar verecek bir durumda değildi; ayıplarının hayalini seyrederken utanç içinde yandı. Birdenbire kalkarak gidip lavabonun üstündeki aynada kendine bakmaya çalıştı. Aynayı bir havluyla gelişigüzel sildi ve tekrar, uzun uzun, dikkatle baktı. Şimdiye kadar ilk defa kendini gerçekten görüyordu. Gözleri görmek için yaratılmıştı, ama bu ana kadar gözleri dünyanın her an değişen panoramasıyla doluydu ve o bir kerecik bile kendine bakamayacak kadar, bu hep değişen panoramayı gözlemekle meşguldü. Aynada yirmi yaşında bir delikanlının başını ve yüzünü gördü. Ancak bu çeşit değer biçmelere alışık olmadığından, bunu nasıl değerlendireceğini bilemedi. Dört köşe çıkıntılı bir alnın üzerinde, kahverengi, yanık kahverengi, dalgalı, herhangi bir kadın için zevk kaynağı olabilecek bu saç tutamının üzerindeki bukleler, kadınların ellerini, onları avuçlamak; parmaklarını da, onları okşayıp sevmek arzusuyla karıncalan-dırabilirdi.

Genç adam, kızın gözünde değeri yok diye bu konulan geçip, derin düşüncelere dalmış bir halde, dört köşe alnı üzerinde uzun uzun durdu, bu alnın içine girerek, içindekinin önemini öğrenmeye çalışıyordu. Bu alnın arkasında ne çeşit bir beyin var? İşte kendi kendine ısrarla bu soruyu soruyordu. Bu beyin yetkin bir beyin miydi? Kendisini nereye kadar götürebilirdi? Ona ulaştırabilir miydi? Çoğu zaman tamamıyla mavi bir renk olan, güneşle yıkanan denizlerin tuzlu havasıyla kuvvetlenmiş bu çelik grisi gözlerde acaba ruh var mıydı

diye kendi kendine sordu. Aynı zamanda acaba gözlerini o nasıl bulmuştu, diye düşündü. Kendini, kendi gözlerinin içine bakan Ruth olarak düşünmeye çalıştı, ama bu hokkabazlığı başaramadı. Kendini başka erkeklerin yerine koymayı başarabilirdi; onların kafalarıyla düşünebilirdi ama bunların, yaşayış tarzlarını bildiği adamlar olması lazımdı. Ruth'un yaşayış tarzını bilmiyordu. O sırlı, harikalarla dolu bir şeydi; nasıl olurdu da onun bir tek düşüncesini tahmin edebilirdi? Eh, bunlar yine de dürüst gözlerdi; ne küçüklük, ne de bayağılık vardı bu gözlerde. Yüzünün, güneş yanığı kahverengisi onu şaşırttı: Bu kadar esmer olabileceğini aklından geçirme-mişti. Gömleğinin kolunu yukarı kıvırarak, kolunun iç tarafının beyazlığını, yüzüyle karşılaştırdı. Evet, her şeye rağmen o beyaz bir adamdı. Ama kollan da güneşten yanmıştı. Bir kolunu büktü, diğer eliyle adalesini kıvırarak, güneşin daha az değdiği alt tarafa baktı. Burası bembeyazdı. Aynadaki bronz rengi yüzüne bakıp, bunun da bir zamanlar kolunun alt tarafı kadar beyaz olduğunu düşünerek güldü; dünyada onunkin-den daha beyaz ve pürüzsüz cildiyle övünebilecek pek az soluk, ruh gibi kadının bulunduğu ise aklının köşesinden bile geçmedi. Ağzı eğer dolgun, gergin, dişlerin üzerinde sımsıkı kasılma özelliği bulunan dudakları olmasa, bir meleğin ağzı olabilirdi. Ara sıra bu dudaklar öylesine kası-lırdı ki, ağzı sert, haşin, hatta çilekeş bir ifade alırdı. Bunlar hem bir aşığın, hem de bir savaşçının dudaklarıydı. Bunlar hem, hayatın tatlılığını lezzetle tadabilir, hem de tatlılığını bir kenara bırakıp, hayatı yönlendirebilirdi.

Kuvvetli çenesi ve saldırıcılığa işaret eden dört köşe biçimiyle kuvvetli çene kemikleri, dudakların hayatı kumanda etmesine yardım ediyordu. Kuvvet, duygulan dengelemek suretiyle, Martin Eden'i sağlıklı olan güzelliği sevip, ahlaka ve zihne faydalı olan heyecanlara karşı hassaslaşmaya zorlayarak, bu duygusallık üzerinde kuvvetlendirici bir etki yaratmıştı. Dudakları arasında hiçbir zaman dişçi bakımına ihtiyaç göstermemiş dişler vardı. Bunlara bakarken beyaz, kuvvetli ve düzgün olduklarında karar kıldı. Fakat bakarken, aynı zamanda da endişelendi. Zihninin bir yerinde, gizli bir köşede saklı kalmış, dişlerini her gün yıkayan insanların bulunduğuna dair, belirsiz olarak hatırlayabildiği bir şekil vardı. Bunlar üst tabakaların insanlarıydı. O da dişlerini her gün yıkıyor olmalıydı. Eğer o, Martin'in dişlerini hayatında bir gün bile yıkamadığını öğrense acaba ne düşünürdü? Bir diş fırçası alıp, diş yıkamayı adet edinmeye karar verdi. Hemen başlayacaktı, yarın. Onu sadece başarıları yoluyla kazanmayı

başaramazdı. Kolalı yakanın kendisinde, özgürlükten vazgeçmek gibi bir his uyandırmasına rağmen diş yıkamaktan, yaka donanımına kadar her şeyde ama her şeyde bir reform yapması gerekiyordu.

Başparmağıyla nasırlı avucunu ovuşturup, hiçbir fırçanın çıkaramayacağı etine işlemiş nasırlara bakarak elini yukarı kaldırdı. Ruth'un avucu ne kadar da farklıydı! Bunu hatırlayarak tatlı tatlı ürperdi. Bir gülün taç yaprağı gibi diye düşündü; bir kar tanesi kadar serin ve yumuşak. Kendi kendini, böyle bir elin okşamasının ne kadar harika olacağını hayal ederken yakaladı ve bir suç işlemiş gibi kızardı. Bu Ruth için akla getirilemeyecek kadar kaba bir düşünceydi. Böyle bir düşünce, sanki bazı bakımlardan onun yüksek ruhlu-luğunu inkar etmek demekmiş gibi geldi. O soluk, etin çok üstüne yücelmiş, ince bir ruhtu; ama yine de avucunun yumuşaklığı Martin Eden'in düşüncelerini zorladı durdu. Martin Eden, fabrikalarda çalışan kadın ve kızların sert, nasırlı ellerine alışıktı. Onların ellerinin neden öyle kaba olduğunu çok iyi biliyordu; halbuki Ruth'un elleri... Bunlar yumuşaktı, çünkü o bu elleri hiçbir zaman işte kullanmamıştı. Hayatını kazanmak için çalışmak zorunda olmayan bir insanı düşünmek, aralarındaki açmazı genişletip, derinleştirdi. Birden, çalışmayan insanlar aristokrasisini gördü. Bu aristokrasi, önündeki duvarın üzerinde, küstah, kibirli, kudretli bir şekil halinde, bulut gibi yükseldi. Kendi daima çalışmıştı; onun ilk anıları bile çalışmalarla ilgili gibiydi; bütün ailesi daima çalışmıştı. Örneğin Gertrude... Onun elleri sonu gelmeyen ev işleriyle henüz kabalaş-madığı zaman bile, çamaşır yıkamaktan, kaynamış sığır eti gibi şiş şişti. Yine kız kardeşi Marian vardı. Geçen yaz bir konserve fabrikasında çalışmış ve o ince, güzel elleri baştan aşağı, domates bıçaklarının açtığı yaralarla dolmuştu. Ayrıca, parmaklarından ikisinin uçlarını da, geçen kış çalıştığı bir karton kutu fabrikasının keski makinesine kaptırmıştı. Tabutunda yatan annesinin sert avuçlarını anımsadı. Babası ise, son nefesini verinceye kadar çalışmıştı; öldüğü zaman ellerinin kemikleşmiş nasırları en aşağı bir santim kalın-lığındaydı. Ama Ruth'un elleri yumuşaktı; Ruth'un annesinin de, kız kardeşinin de. Bu sonuncusu onu şaşırttı; bu onların sınıfının yüksekliğini, Ruth'la arasındaki uçurumun farkını korkunç bir şekilde ortaya koyuyordu. Acı acı gülümseyerek tekrar yatağına oturup ayakkabılarını çıkardı. Bir aptaldı; bir kadının yüzüyle, bir kadının yumuşak beyaz elleriyle sarhoş olmuştu. Sonra birden önündeki beyaz sıvalı duvarın üzerinde bir hayal

belirdi, ucuz kiralı, kasvetli bir apartmanın önündeydi. Londra'nın East End semtinde vakit geceydi, önünde de on üç yaşında küçük bir kız, fabrika işçisi Margey duruyordu. Birlikte fasulye yedikten sonra Margey'in evine gitmişlerdi. Bir domuza bile layık olmayan bu kasvetli ucuz apartman katında oturuyordu Margey. Martin Eden ona iyi geceler dilerken, eli de onun eline doğru uzanıyordu. Margey öpülmek için dudaklarını uzatmıştı, ama Martin onu öpmeye-cekti. Her nedense Margey'den korkuyordu. Sonra kızın eli Martin'in eli üzerine kapandı ve onu ateşli bir şekilde sıktı. Kızın nasırlarının, kendi nasırlarına sürtündüğünü, içinin gıcıkladığını hissetti; kıza karşı büyük bir acıma dalgası her yanını sardı. Onun özlemli, aç gözlerini ve çocukluktan birdenbire kurtularak, ürkütülmüş, azgın bir olgunluğa erişen, beslenmemiş dişi biçimini gördü; sonra büyük bir hoşgörürlükle onu kollan arasına aldı, üzerine eğildi ve dudaklarından öptü. Kızın attığı küçük memnuniyet çığlığı kulaklarında çınladı ve onun bir kedi gibi kendisine sarılışını yeniden içinde hissetti. Zavallı minik yoksul! Martin Eden, çok çok zaman önce olanların hayalini izlemeye devam etti. Teni Margey'in ona sarıldığı geceki gibi gıcıklanıyordu, yüreği ise sıcak bir acıma duygusuyla dolmuştu. Kurşun renginde bir sahneydi o. Yağlı kurşuni bir sahne; kaldırım taşlarının üzerine de yağlı yağlı bir yağmur çiseliyordu. Bunun arkasından duvar muhteşem bir parıltı içinde kaldı ve yukarıdan, ara yerden, öbür hayali bir kenara iterek, Ruth'un, başını bir taç gibi süsleyen altından saçlarının altındaki soluk yüzü pırıldadı.

Martin Eden, Brovming cildiyle Swinburne cildini sandalyeden alıp öptü. Ama yine de, tekrar uğramamı söylemişti bana, diye düşündü. Aynada kendine bir daha baktı ve büyük bir dayanıklılıkla, yüksek sesle şöyle dedi:

— Martin Eden, yarın ilk iş olarak bir kütüphaneye git ve görgü kurallarını oku. Anlaşıldı mı! Havagazı lambasını söndürdü, karyolanın yayları bedeninin altında keskin çığlıklar attı. Yüksek sesle: — Eşekliği bırakmalısın, Martin oğlum, eşekliği bırakman lazım, dedi. Sonra hafiften uyuklamaya ve ancak esrarkeşlerin cesur, delice sanrılarının rekabet edebileceği düşler kurmaya başladı.

V

Akşam Ruth'u düşünerek güzel düşlerle uyuduğu fare kapanını andıran odasında uykusundan bağırış çağırışlarla uyandı, uyanır uyanmazda kendini zor bir hayatın çekişmeleri ve kaygılarıyla titreşen, sabun köpüğü ve kirli çamaşır kokan boğuk, sisli bir ortamın içinde buldu. Karanlık ve bunalım kokan odasından çıkarken suyun çalkanmasından çıkan sesi duydu, arkasından keskin bir bağırma ve öfkesinin sayısını kendisinin bile saymakta zorlandığı çocuklarından birinden alan ablasının patlattığı tokadın yankılar bırakan sesini. Çocuğun kopardığı kulak tırmalayıcı, rahatsız edici yaygara bir bıçak gibi Martin Eden'in içine işledi. Her şeyin, teneffüs ettiği havanın bile iğrenç, bayağı olduğunun farkındaydı. Ruth'un yaşadığı evin güzel, sessizlik dolu havasından ne kadar farklı diye düşündü. Orada her şey saygı ve sevgiye dayanıyordu, insanlar manen birbirine bağlıydı. Burada ise her şey maddi, hem de en rezil şekilde maddiydi. Sefaletin tek ölçütü paraydı, yalnızca para.

Kırış kırış olmuş pantolonunun cebine kırışmış paralarını atarken, aynı anda:

— Buraya gel Alfred, diye ağlayan çocuğa seslendi. Küçüğün eline yirmi beş sentlik koydu ve hıçkırıklarını yatıştırarak bir süre onu kollarından tuttu.

— Hadi bakalım şimdi koş git, kendine şeker al, kardeşlerine de vermeyi unutma. Hangi şekerler en geç eriyorsa ondan al ha.

Kız kardeşi, çalışmaktan yorulmuş kıpkırmızı suratının tam ortasında duran gözlerini çamaşır teknesinin üstünden kaldırdı ve ona baktı.

— Bir beş sentlik yeterdi, dedi. Tam senin yapacağın iş işte, para kıymeti bilmiyorsun sen. Çocuk bu kadar parayla pisboğazlık edip hasta olacak.

Martin Eden keyifle:

— Boş ver be abla, dedi. Benim para kendi kendine göz kulak olur. Eğer çok meşgul olmasaydın, günaydın demek için seni öperdim.

Martin Eden iyi bir insan olan kız kardeşinin kendisine sevgi beslediğini biliyordu, bunun için de kız kardeşine sevgisini göstermek istedi. Ama yıllar onu da değiştirmişti. Martin Eden onu çetin işlerin, sürü sürü çocukların ve kocasının dırdırlarının değiştirdiğine karar verdi. Martin Eden'e hayalinde kız kardeşinin huyu da, bayat sebzelerin, keskin kokulu sabun köpüklerinin ve tezgahın üzerinden aldığı yağlı onluk, beşlik ve yirmi beşliklerin niteliklerini kazanıyor gibi geldi.

Kız kardeşi gizliden gizliye memnun olmasına rağmen, kaba bir şekilde: — Hadi git de kahvaltını et, dedi.

Hepsi de derbeder olan kardeşleri arasında daima en çok Martin Eden'i sevmişti. Yüreğinde birdenbire bir kıpırdanış hissederek:

— Seni öpeceğim, haberin olsun, dedi.

İşaret ve başparmağıyla önce bir kolundaki, sonra da diğer kolundaki köpükleri sıyırdı. Martin Eden de kollarını onun kalınlaşmış beline dolayarak, buğuyla ıslanmış, nemli dudaklarının kenarından öptü. Kadının gözleri dolu dolu oldu, duygusunun kuvvetli oluşundan çok, devamlı olarak ağır iş görmenin yarattığı zayıflığından ötürü Eden'i kendinden uzaklaştırdı ama Martin onun yaşlı gözlerini görmüştü. Kadın aceleyle:

— Kahvaltıyı havagazı fırınında bulacaksın, dedi. Jim de herhalde kalkmıştır. Çamaşır için erken kalkmak zorunda kaldım. Hadi şimdi sen işini bitir de çabuk çık evden. Tom işten ayrıldı, Bernard'dan başka da arabayı sürecek kimse yok, onun için tatsızlık çıkabilir bugün.

Martin, kız kardeşinin pasaklı hali ve kırmızı suratının hayali bir asit gibi beynini oya oya, yüreği burkularak mutfağa girdi. Kız kardeşinin eğer biraz zamanı olsa, kendisini mutlaka severdi diye düşündü. Ama ölesiye çalıştırılıyordu. Kocası Bernard Higginbotham onu kıyasıya

çalıştıran bir zalimdi. Yeniden ablasının öpüşünü düşündü ve bu öpüşte güzel bir taraf bulunmadığını hissetti. Hakikaten, yabancı bir öpüştü. Yıllardır kız kardeşi onu yalnız denize çıkacağı veya deniz yolculuğundan döndüğü zamanlarda öperdi. Fakat bu öpüşte sabun köpüğü tadı vardı ve Martin kız kardeşinin dudaklarının gevşek olduğunu fark etmişti. Herhangi bir öpüşte olması gereken hızlı, kuvvetli bir dudak etkisi olmamıştı. Onunki yorgun bir kadının, nasıl öpüşüldüğünü unutacak kadar uzun bir zamanın yorgunluğunu taşıyan bir kadının öpüşüydü. Ablasının çamaşırhanede bütün gün çalıştıktan sonra akşam dans edip yarın yeniden aynı ağır şartlarla çalıştığı kızlık günlerini hatırladı. Sonra Ruth'un her yanında olduğu gibi, dudaklarında da bulunması lazım gelen o tatlı serinliği düşündü; Ruth'un öpüşü de el sıkışması veya insana bakışı gibi kuvvetli, içten olmalıydı. Ruth'un dudaklarının kendininkinin üzerinde olduğunu hayal etmek cesaretini gösterdi ve bu hayali öyle bir canlandırdı ki, bu düşünce onu sarhoş etti; Martin Eden sanki beynini kokularıyla dolduran gül yapraklarından bulutlar arasında dolaşıyor-muş gibi oldu.

Mutfakta öbür pansiyoneri, Jim'i takatsiz, gözlerinde hastalıklı, dalgın bir bakış olduğu halde lapa yerken buldu. Jim, zayıf çenesi, her şeyde zevk amacı arayan yaradılışı ve buna ek olarak da budalaca çekingenliği ile ekmeğine tereyağı sürerek yiyenler sınıfına girmesine imkan bulunmayan bir lehimci çırağıydı. Martin hüzünlü bir ifadeyle, soğuk, yarı pişmiş, yulaf ezmesi lapasına dalıp kalınca, öbürü: — Niye yemiyorsun? diye sordu. Gene sarhoş muydun dün gece?

Martin başıyla hayır işareti yaptı. Her şeyin son derece adice oluşu, yüreğini ezercesine sıkmıştı. Ruth Morse sanki her zamankinden daha da fazla uzaklaşır gibi oldu. Jim sinirli sinirli kıkırdayıp, övünerek: — Ben sarhoştum, diye devam etti. Patlayıncaya kadar içtim. Oh, kız bir papatya gibiydi. Beni eve Billy getirdi.

Martin işittiğini belli etmek için başını salladı, bir fincan ılık kahve doldurdu. Jim:

— Bu gece Lotus Kulübündeki dansa gidiyor musun? dedi. Birada olacak, hele eğer şu Temescal kamburu da gelirse, adamakıllı cümbüş var demektir. Ama aldırdığım yok, hanım arkadaşımı

getireceğim ben yine de. Hay Allah, ağzımda da berbat bir tat var!

Yüzünü buruşturdu ve ağzındaki tatsızlığı kahveyle gidermeye çalıştı. — Julia'yı tanıyor musun?

Martin hayır gibilerden başını iki yana salladı. Jim:

— Benim hanım arkadaş işte o, diye açıkladı, lokumdur lokum. Seni tanıştırırdım onunla, ama elimden alırsın sonra. Şu kızlar da sende ne bulurlar anlamıyorum, vallahi anlamıyorum; ama onları arkadaşlarının elinden alman iğrenç.

Martin:

— Senin elinden almadım hiç, diye üstünde durmaksızın cevap verdi. Kahvaltıyı bir an evvel bitirmek istiyordu.

Öbürü hararetli hararetli:

— Aldın aldın, diye ısrar etti. Mesela Maggie.

— Onunla aramızda bir şey geçmedi. O geceden sonra onunla hiç dans etmedim. Jim:

— Evet ama bütün işi berbat eden de o dans oldu zaten, diye bağırdı. Onunla sadece dans ettin, sonra ona baktın ve her şey bitti. Tabii senin hiçbir kastın yoktu bunda, ama beni bütün bütün ayırdı ondan bu. Ondan sonra bir daha yüzüme bakmadı. Hep seni sorup durdu. Eğer isteseydin senden başkasına gitmezdi. — Ama ben böyle bir şey istemedim.

— Gereği yoktu ki. Ben açıkta kaldım bir kere. Jim Martin'e hayran hayran baktı: — Peki ama nasıl yapıyorsun bu işi Martin? Martin cevap verdi:

— Onlara boş vererek.

— Yani, onlara aldırmadığına inandırarak mı? diye Jim ihtirasla sordu. Martin bir an düşündü, sonra cevap verdi,

— Belki bu kadarı da yeter, ama benim için iş böyle değil zannederim. Hayatımda hiç kimsenin üstüne düşmedim. Eğer böyle taklit yapabilirsen sorun yok.

Jim:

— Dün gece herhalde Riley'in barındaydın sen. diye hiç ilgisi olmayan bir söz etti. Çocukların çoğu eldiven takmıştı dün akşam. Batı Oakland'dan gelmiş bir piliç vardı. Ona "yastık" adını taktılar. İpek gibi parlaktı. Kimse dokunamıyordu ona. Hepimiz senin orda olmanı istedik. Peki ama nerdeydin sen? Martin:

— Oakland'daydım, diye cevap verdi. Tiyatroya mı gitmiştin?

Martin tabağını öteye itti ve kalktı. Diğeri sordu:

— Bu gece dansa geliyor musun? Hayır, sanmıyorum, diye cevap verdi Martin.

Aşağı indi ve sokağa çıktı, havayı derin derin içine çekti. O atmosferde boğulacak gibi olmuştu; çırağın gevezeliği de deli etmişti onu. Öyle anlar olmuştu ki uzanıp lapa tabağını Jim'in suratına geçirmekten kendini zor engellemişti. Jim konuşmasına devam ettikçe Ruth da kendisinden daha fazla uzaklaşıyor gibi gelmişti ona. Böyle, sığırlarla birlikte yaşarken nasıl olur da Ruth'a layık olabilirdi. İşçi sınıfından olmasının bir kabus gibi daha da ağırlaştırdığı durumu yüzünden, karşılaştığı bu problem, Martin Eden'i manyak-laştırdı. Her şey kız kardeşi, kız kardeşinin evi, ailesi, çırak Jim, tanıdığı herkes, bütün hayat bağları, onu sıkıyor, tat vermiyordu. O ana kadar yaşadığı hayatın, çevresini kuşatan her şeyinden memnundu. Kitapları okuduğu zamanlar dışında, hayatı hiç tartışmamıştı; ama kitaplar o zaman için sadece birer kitap olmaktan, hayal gibi, erişilmesi imkansız bir dünyaya ait peri masallarından ibaretti. Halbuki simdi o, bu dünyayı, erişilmesi mümkün, tam orta yerinde Ruth adında çiçek gibi bir kadının durduğu gerçek bir dünya olarak görmüş bulunuyordu; bundan sonra o artık acı lezzetler, sancı gibi keskin özlemler ve ümidi kemirerek beslendiği için insana işkence gibi ıstırap veren ümitsizlikleri tadacaktı.

Berkeley Kütüphanesiyle Oakland Kütüphanesi arasında bir seçme yapmak için kafasında ikisini tartışmış ve Ruth, Oakland'a oturduğu için, ikincisinde karar kılmıştı. Kim bilir? Kütüphane tam Ruth'a göre bir yerdi ve belki de onu kütüphanede görürdü. Kütüphanelerin metotlarını bilmediği için, bir Fransız'ı andıran o tatlı çehreli kız kendisine başvuran kısmının yukarı katta olduğunu söyleyene kadar, bitmez tükenmez öykü kitapları rafları arasında dolaştı durdu. Masadaki adama ne soracağını da iyice bilmiyordu, o yüzden de maceralarına felsefe kitaplarının bulunduğu bölümde, başladı. Felsefe kitaplarından bahsedildiğini duymuştu ama felsefe hakkında bu kadar çok kitap yazılmış olabileceğini düşünmemişti. Ağır ciltlerin altında bel veren yüksek raflar karşısında aciz kaldığını hissetti, aynı zamanda da kamçılandı. Burada onun beyin kuvvetine yetecek kadar çok iş vardı. Matematik bölümünde, trigonometriye ait kitaplar buldu, sayfaları çevirdi ve hiçbir anlam taşımayan formüllere, rakamlara baktı durdu. Martin okuma bilirdi, ama buradaki sözler ona yabancı gelmişti. Norman'la Arthur bu sözlerden anlıyordu. Onları bu sözlerden bahsederken dinlemişti, hem onlar Ruth'un kardeşleriydi. Kitapların bulunduğu bölümden ümitsizlik içinde ayrıldı. Kitaplar sanki her yönden üzerine basıp onu eziyormuş gibi geldi, insan bilgisi hazinesinin bu kadar kocaman bir yığın teşkil edebileceği hiçbir zaman hayalinden geçmemişti. Korkmuştu. Beyni bütün bunların üstesinden nasıl gelebilecekti? Sonra, bu bilgilerin üstesinden gelen başka adamlar, pek çok adamlar bulunduğunu hatırladı ve onların beyinlerinin yapabildiğini, kendi beyninin de başarabileceğine yemin etti.

Böylece, hikmetlerin istif edildiği raflara bakıp, bazen ümitsizliğe kapılarak, bazen sevinç duyarak dolaşmaya devam etti. Karışık kitaplara ait bir bölümde, 'Norrie'nin Kısaltması1 adlı kitabı buldu. Sayfaları büyük bir saygıyla çevirdi. Kitap bir bakıma onun alışık olduğu bir dildeydi. Kitap da Martin de denize aitti. Daha sonra bir 'Bowditch' ve Lecky ile Marshall'dan kitaplar buldu.

Tamam işte; kendi kendine navigasyon öğrenecekti, içkiyi bırakıp sıkı çalışacak ve kaptan olacaktı. O anda Ruth kendisine adamakıllı yaklaştı. Kaptan olunca onunla (eğer Ruth kabul ederse) evlenebilirdi. Eğer istemezse, eh o da onların arasında, Ruth'un varlığı sayesinde iyi bir hayat sürer ve tabii evlenmese bile yine de içkiyi bırakırdı. Sonra bir kaptanın hizmet etmek zorunda bulunduğu iki efendi, sigortacılar ve armatörler aklına, geldi; menfaatleri taban tabana zıt olan bu iki efendi grubunun her ikisi de onu yok edecekti, yok etmek de onların elindeydi. Gözlerini odada dolaştırdı ve on bin kitabı hayal ederek gözlerini yumdu. Hayır; artık onun için deniz diye bir şey yoktu. Bütün bu kitap zenginliği içinde kuvvet vardı ve eğer o büyük işler yapacaksa bunu karada yapmalıydı, üstelik kaptanların denizlerde karılarını da yanlarına almalarına izin verilmiyordu.

Öğle, sonra da akşam oldu. Yemek aklına gelmedi ve görgü hakkındaki kitapları aramaya devam etti; zira aklını mesleği dışında, çok basit ve somut bir problem uğraştırıp duruyordu: "Bir genç bayanla tanışırsan ve genç bayan tekrar uğramanı isterse, tekrar ne zaman uğrayabilirsin?" İşte o, bu problemi kendi kendine bu şekilde ifadelendiriyordu. Ama kendine lazım olan rafı bulduğu zaman da, sorusunun cevabını boşu boşuna aradı. Görgünün tuttuğu engin yer ve kibar sosyetedeki insanlar arasındaki etiketli davranışlar onu şaşırttı. Araştırmasından vazgeçti. Terbiyeli olabilmek için insanın bütün zamanını vermesi gerektiğini ve kendisinin terbiyeli olmayı öğreninceye kadar bir hazırlık devresi geçirmesi gerektiğini anladığı halde, istediğini bulamamıştı.

Odadan çıkarken, masadaki adam:

— Aradığınızı buldunuz mu? diye sordu. Martin:

— Evet efendim, diye cevap verdi. Kütüphaneniz çok güzel.

Adam onaylarcasına başını salladı:

— Sizi burada sık sık görmek bizi memnun eder. Denizci misiniz?

Martin:

— Evet, efendim, diye cevap verdi. Ben de tekrar gelirim.

Merdivenlerden inerken, kendi kendine:

— Peki bunu nasıl da bildi? diye sordu.

Sokağa çıkıp, ilk bloğa kadar sert, dimdik ve beceriksiz adımlarla yürüdü, sonunda düşünceleri içinde kendini unutup, bütün ihtişamıyla o salıntılı yürüyüşüne tekrar kavuştu.

VI

Martin Eden narin elleri, güzel ruhu ve alımlı bedeniyle masalsı bir dev gibi hayatını kuşatmış olan kızı görmeyi arzuluyordu, bu arzu öylesine büyük ve derindi ki karnı midesine yapışmışların açlığı, çölde kalmışların susuzluğu içindeydi. Bu duygusallık içinde onu arayacak kuvveti bulamıyordu. Hem arasa ne yapacaktı, görgü denen o korkunç takıntıyı ateşleyip etrafı yakmaktan korkuyordu. Yakınca ne olacaktı? Bu yüzden erken aramış olmaktan korkuyordu.

Ookland ve Berkeley kütüphanelerine kendini, kız kardeşi Gertrude, Marian ve Jim'i kütüphaneye üye yapmak için saatler geçirmişti, üye kayıt kartları doldurmuş, sonuncusunu da ancak birkaç şişe bira parasına üye olmaya razı edebilmişti. Kitap alabilmek için kendisine verilen dört karta sahip olduktan sonra hizmetçi odasındaki gaz lambasını gece geç vakitlere kadar yakmış, bu yüzden de Mr, Higginbotham haftada elli sent fazla para kesmişti.

Okuma aşkı ve şevkiyle okuduğu kitaplar huzursuzluğunu daha da artırmaktan başka işe yaramamıştı. Kitapların her sayfası, bilgi alanına açılan minicik birer delikten farksızdı. Açlığı okudukça artıyordu. Ama hangi kitapları okuyaraktan başlayacağını bilmiyor, bu kadar hazırlıksız yakalanışına akıl erdiremi-yordu. Kitap dünyasına öylesine yabancıydı ki, her okurun rahatlıkla bilmesi gerektiğini açıkça anladığı en genel giriş bölümlerini bile bilmiyordu. Aynı şey, kendisini zevkten deliye döndüren

okuduğu şiirler için de geçerliydi. Swinburne'un şiirlerini mümkün olduğunca buldu ve okudu. "Dolores"i iyice anladı. "Herhalde Ruth bunu anlamamış" diye karara vardı. Aristokrat ve kibar bir hayat yaşayan Ruth nasıl anlayabilirdi ki? Sonra Kipling'in şiirlerine döndü ve bu şiirlerde, kendisinin bildiği şeyleri kavrayan canlılık, oynaklık ve ihtişam onu alıp geniş geniş denizlere sürükledi. Adamın hayatla olan duygudaşlığına ve insanın ta içerlerine sokulan psikolojisine hayran oldu. "Psikoloji", Martin in dağarcığına katılmış yeni bir kelimeydi. Bir sözlük satın almış, bu iş de onun birikmiş parasını azaltıp, daha fazla para bulmak için denize açılmak gününü yakınlaştırmıştı. Sonra bu iş, parayı pansiyonerleri yoluyla kazanmayı tercih edecek tipte olan Mr. Higginbotham'ı kızdırmıştı.

Martin, gündüzleri Ruth'un evinin çevresine yaklaşmaya cesaret edemiyordu ama gece olunca bir hırsız gibi gizli gizli Morse'ların evinin etrafında dolaşıyor, kaçamak bakışlarla pencereleri gözetleyip Ruth'u barındıran duvarlara sevgi dolu gözlerle bakıyordu. Birkaç keresinde Ruth'un kardeşleri tarafından az daha yakalanacaktı. Bir defasında da Mr. Morse'un arkasından kentin aşağısına kadar sürüklenmiş, aydınlık sokaklarda adamın yüzünü inceleyerek hep, ah bir ölüm tehlikesiyle karşılaşsa da o da atılıp onun babasını kurtarsa, diye içinden geçirmişti. Bir başka gece de, ikinci kat pencerelerinden birinde bir an için Ruth'u görüp tuttuğu nöbetin karşılığını almıştı. Onun yalnız başıyla omuzlarını ve bir ayna karşısında saçlarını yapmak için kaldırdığı kollarını görmüştü. Sadece bir an için görebilmişti, ama bu, onun için uzun bir zamandı ve damarlarındaki kanı tutuşturup kaynatmaya yetmişti. Sonra Ruth perdeyi indirmişti. Bu onun odasıydı, bunu öğrenmişti; bundan böyle de sık sık oraya gelip sokağın karşı tarafındaki bir ağacın gölgesine saklanarak durmaksızın sigara içer olmuştu. Bir akşam da bir bankadan çıkan, Ruth'un annesini görmüş ve Ruth'u kendisinden ayıran korkunç mesafenin bir başka kanıtını elde etmişti. Ruth, bankalarla iş gören bir sınıftandı. Halbuki kendisi hayatında bir kere bile bir bankanın içine adımını atmış olmadığı gibi, kafasında da buna benzer kurumların sadece çok zengin ve çok kudretli kimseler tarafından ziyaret edildiğine dair bir fikir vardı.

Martin sanki manevi bir devrim geçiriyordu. Ruth'un temizliği ve saflığı onun ruhunda büyük bir etki yaratmış ve Martin, içinden bir sesin temiz olmak gerek diye haykırdığını duymuştu. Eğer Ruth'la aynı

havayı teneffüs etmeye layık olmak istiyorsa temiz olması gerekiyordu. Dişlerini diş fırçasıyla, bir eczane vitrininde bir tırnak fırçası görüp de bunun ne işe yaradığını anlayıncaya kadar, ellerini de bir bulaşık fırçasıyla fırçaladı. Tırnak fırçasını satın alırken tezgahtar onun tırnaklarına bakıp bir de tırnak törpüsü teklif etti ve böylece Martin Eden bir bakım eşyasına daha sahip oldu. Kütüphanede, vücut bakımıyla ilgili bir kitaba rastladı ve hemen Jim'i hayretten hayrete düşüren yeni bir adet çıkararak, her sabah soğuk suyla banyo yapmaya başladı. Bu işten dehşete düşen ve bu gibi fazla süslü fikirlere pek rağbet etmeyen Mr. Higginbot-ham ise Martin'den su parası kessin mi kesmesin mi diye ciddi ciddi düşünüp durdu. Martin, buruşuk pantolonları konusunda da büyük bir adım attı. Bu konuda artık uyanmış olduğu için, işçi sınıfının giydiği, dizleri çuvala dönmüş pantolonlarla, işçi sınıfından üstün erkeklerin giydikleri pantolonlardaki dizden ayağa kadar inen dümdüz çizgi arasındaki farkı çabucak fark etti. Ayrıca bunun sebebini de öğrenip ütü ve ütü tahtası aramak için kız kardeşinin mutfağının altını üstüne getirdi. Başlangıçtaki maceraları kötü oldu ve pantolonunu bir daha işe yaramayacak şekilde yakıp bir yenisini almak zorunda kaldı. Bu masraf da denize açılma gününü daha çok yakınlaştırdı. Fakat reform, sadece dış görünüşte kalmayıp, derinlemesine olmuştu. Hala sigara içmeye devam ediyordu, ama içki içmiyordu artık. O zamana kadar Martin Eden içki içmeyi erkeklere en çok yakışan şey diye görüyor ve birlikte içtikleri çoğu kimse sızıp masanın altına yuvarlandığı halde, kendisinin ayık kalmasını sağlayan dayanıklılığı ile övünüyordu. Artık ne zaman bir denizci arkadaşıyla karşılaşsa birbirlerine eskiden olduğu gibi sesleniyor, fakat Martin kendine ya hafif bir bira ya da bir portakallı gazoz ısmarlıyor ve diğerlerinin kendisine ufak yollu takılmalarına ses etmeden katlanıyordu. Onlar sarhoş olurlarken, Martin onları inceliyor ve içlerindeki hayvanlığın nasıl kabarıp onları avucuna aldığını görerek, artık onlara benzemediği için Tanrı'ya şükrediyordu. Belirli bir miktar içtikten sonra kendilerini unutuyorlar ve bir defa da sarhoş oldular mı o, sönük, budala ruhları Tanrıların ruhu seviyesine ulaşıp, her biri kendi sarhoş arzular cennetinin birer yargıcı kesiliyordu. Martin için artık sert içki ihtiyacı diye bir şey kalmamıştı. Artık o, yepyeni ve daha derin sarhoş olma yollan bulmuştu. Kendisine aşkı tanıtıp, yüksek ve sonsuz yaşamı gösteren Ruth'a sarhoş oluyordu; beyninin içine, onu kemiren on binlerce ihtiras kurdu sokan kitaplarla sarhoş oluyordu; kendisine eskisinden daha üstün bir sağlık kazandırıp bütün vücudunun fiziki yaşamla dolup taşmasını sağlayan, yeni

yeni kazandığı temizlik kavramıyla sarhoş oluyordu. Bir gece, kör talih belki rast gider de onu görürüm diye tiyatroya gitti ve oturduğu ikinci balkondan gerçekten de gördü.

Ruth'un, yanında kardeşi Arthur ile saçları karmakarışık, gözlüklü, garip bir delikanlı olduğu halde salona girdiğini gördü ve Ruth'un yanındaki garip delikanlı onda hemencecik bir vesvese ve kıskançlık uyandırdı. Ruth'un, orkestraya en yakın sıradaki yerine oturduğunu gördü; o gece Martin Eden Ruth'a ait daha fazla bir şeyler de gördü bir çift beyaz zarif omuzla, uzaktan buğulu gibi duran, donuk altından bir yığın saç. Ama onu başka gören gözler de vardı, nitekim ikide bir çevresinde oturanlara bakarken, önündeki sırada, on on iki koltuk yanda oturan iki genç kızın kendisine alıcı gözlerle bakıp gülümsediklerini fark etti. Martin her zaman için yumuşak huylu bir insandı. Terslemek onun elinden gelmezdi. Eskiden olsa, bu tebessümlere tebessümle karşılık verip, daha da ileri gider, gülümsemeleri teşvik ederdi. Ama şimdi durum başkaydı. Yine de tebessümlerine karşılık verdi, ama hemencecik bakışlarını başka tarafa çevirip, ondan sonra bir daha da kasten hiç bakmadı. Yalnız birçok kez, kızların varlığını unuttuğu için, onların tebessümlerini ister istemez gördü. Kendisini bir günde iki ayrı işe zorlayamazdı, ama yaradılışından gelen yumuşaklığını da bozamazdı; onun için bu gibi durumlarda, kızlara insan arkadaşlığının bütün sıcaklığı ile tebessüm etti. Kızların ona dişice bir teklifte bulunduklarının farkındaydı, ama şimdi durum başkaydı. Ta uzakta, orkestranın orada, bütün dünyada tek olan kadın vardı ve bu kadın, Martin'in sınıfından olan bu iki kızdan o kadar başkaydı, aralarında o kadar korkunç bir fark vardı ki, kalbinde kızlara karşı bir acıma, bir burkulma duydu. Kalbinden, keşke onlar da onun mükemmelliğine, haşmetli görünüşüne ufak çapta da olsa sahip olsalardı diye geçirdi. Kendisine kur yapıyorlar diye bu kızları dünyada incitemezdi. Kızların kur yapışı onu gururlandırmamıştı; bu alçak gönüllülüğünden ötürü hatta azıcık utanç bile duydu. Eğer Ruth'un sınıfından olsaydı, bu kızlardan hiçbir teklif gelmeyeceğini biliyordu; kızların kendisine her bakışında da, kendi sınıfının parmaklarının yakasına yapışıp onu aşağı çektiğini hissetti.

Ruth'u geçerken görmek amacıyla, son perdede daha perde inmeden yerinden kalktı. Dışarıda tretuar-da her zaman bir sürü insan

olurdu, o da şapkasını gözlerine kadar indirip, Ruth görmesin diye birinin omuzu arkasına siper alabilirdi. îlk kalabalıkla birlikte tiyatrodan çıktı; ama iki kız dışarı çıktığında kendini henüz saklayamamıştı. Kızların kendisini aradıklarını biliyordu; o an için kadınları kendisine çeken şeye lanet etti. Kızların kaldırımı geçip, dip tarafa doğru yaklaştıklarını görünce, keşfedileceğini anladı. Kalabalığın sıkışık olduğu, Martin'in durduğu yerde yavaşladılar. Kızlardan biri ona süründü ve anlaşılan ilk defa olarak fark etti onu. Bu, meydan okurcasına bakan siyah gözleri bulunan, zarif bir esmer kızdı. Martin'e gülümsediler, Martin de onlara gülümsedi. — Merhaba, dedi.

Bu otomatik bir şekilde olmuştu. Martin bu sözü, daha önce buna benzer ilk karşılaşmalarda pek çok kez söylemişti, üstelik başka türlü de yapamazdı zaten. Yaradılışındaki büyük hoşgörürlük ve sempati başka türlü yapmasına olanak vermezdi. Siyah gözlü kız memnun bir şekilde, merhaba dercesine gülümsedi ve duraklar gibi oldu; öbür taraftan koluna girmiş olan arkadaşı kıkırdadı ve o da duraklar gibi oldu. Martin kafasını hızla çalıştırdı. Ruth'un gelip de onu orada kızlarda konuşurken görmesi hiç de doğru olmazdı. Gayet doğal bir şekilde, siyah gözlü olanın yanına geçip onunla birlikte yürüdü. Ne beceriksizlik göstermiş, ne de dili tutulmuştu. O şimdi yanındaydı. Bu gibi çabuk hareketli maceralarda, dostluğu ilerletmek için başlangıç mahiyetinde olan, iğneleyici, argo ile dolu şakalaşmalarda kendini adamakıllı gösterdi. Kalabalığın önemli kısmının ileriye doğru gittiği köşeye vardıklarında, karşı kaldırıma geçmek için kaldırımın kenarına doğru yöneldi. Ama siyah gözlü kız onun kolunu yakaladı ve bir yandan arkadaşını ardınca sürüklerken, bir yandan da bağırdı:

— Yavaş ol, Bili! Ne acelen var? Bizi bu kadar çabuk silkeleyecek değilsin ya? Martin gülerek durdu ve onlara döndü. Kızların omuzları üzerinden lambaların altında hareket eden

kalabalığı görebiliyordu. Kendi bulunduğu yer o kadar aydınlık değildi, onun için, kendisi görünmeden, Ruth'un geçtiğini görebilirdi. Ruth mutlaka geçecekti, zira bu yol evlerine gidiyordu. Başıyla siyah gözlüsünü işaret ederek, kıkırdayan kıza,

— Adı ne bunun? diye sordu. Cevap şiddetli oldu:

— Kendisine sor.

Martin bütün vücuduyla söz konusu kıza dönerek:

— Neymiş bakalım? diye sordu. Kız:

— Sen daha kendi adını söylemedin ki, diye cevap verdi.

Martin gülümseyerek:

— Sen de sormadın ki, dedi. Üstelik ilk zırıltıyı da tahmin ettin. Pekala, pekala, adım Bili. — Öf, hadi be sen de. Kız ihtiraslı, davetkâr gözlerini Martinin gözlerine dikti. — Sahi adın ne, Allah aşkına?

Kız tekrar başını Martin'e yasladı. Cinsiyetler ortaya çıkalı beri, bütün asırlar boyunca kadınlar en iyi, gözleriyle konuşmuşlardır. Martin de kayıtsız bir tavırla kızı ölçüp biçerek, eğer ileri giderse kızın nazlanıp cilve yaparak gerileyeceğini, eğer yüreksizlik gösterirse oyunu bırakacağını anladı, üstelik Martin de insandı ve kızın çekiciliğine kapılabileceğini biliyordu. Bir yandan da benliğinin kızın yaltaklanışındaki inceliği takdirden öteye gidemeyeceğinin farkındaydı. O, bütün bunları biliyor, onları da A'dan Z'ye kadar çok iyi tanıyordu. Her ikisi de kendi sınıflarının değer ölçüsüne göre iyi idiler. Her ikisi de azıcık para alabilmek için ağır iş yapıyorlar, insanın daha kolay yollardan para kazanmak için kendini satışını hakir buluyorlardı. Hayat çölünde bir çimdik mutluluğa susamıştı her ikisi de. Her ikisini de bitmez tükenmez çilelerin, çirkinliği ile, ondan daha da müthiş bir sefaletin karanlık çukuru arasında kumar oynamaktan ibaret bir gelecek bekliyordu; bu karanlık çukura götüren yol ise, daha paralı olmasına rağmen, daha kısa bir yoldu. Martin başını sallayarak,

— Bili, diye cevap verdi. Tabii, Pete ve Bili, başka adım da yok.

Kız:

— Numara yapmıyorsun ya? diye konuştu. Diğeri:

— Bili değil, diye söze karıştı. Martin:

— Sen nerden biliyorsun? diye sordu. Daha önce beni görmedin ki.
— Yalan söylediğini anlamak için daha önce görmüş olmama gerek yok, diye cevap verdi diğeri. Birinci kız:

— Sadece Bili, öyle mi? diye sordu. Martin:

— Bili yeter, diye onayladı.

Kız Martin'in kolunu tutup, şaka yapar gibi sarstı.

— Yalan söylediğini anlamıştım, ama yine de iyi bir insan olduğunu tahmin ediyorum.

Martin Eden

Martin kendisini davet eden eli yakaladı ve bu avuçtaki, kendisine yabancı olmayan izleri, bozuklukları hissetti.

— Konserve fabrikasında ne zaman çalıştın sen? diye sordu.

Kızların ikisi de bir ağızdan:

— Nerden biliyorsun? dediler. Falcı mısın sen? Onunla kızlar arasında aptal kafaların, budalaca konuşmaları sürüp giderken, Martin Eden'in gözlerinin önünde, asırların bilgeliklerini saklayan kütüphane rafları dikildi. Bu hayalin saçmalığına acı acı gülümserken, aklına şüpheler hücum etti. Ama iç dünyasındaki hayalle, dış dünyada sürüp giden şakalar arasında, tiyatrodan akın akın çıkan kalabalığı gözlemekten de geri kalmadı. Derken ışıkların altında, kardeşiyle, o gözlüklü garip delikanlının arasında olduğu halde Ruth'u gördü ve sanki kalbi duracak gibi oldu. Bu anı çok beklemişti.

Ruth'un kraliçelerinkine benzeyen başını gördü. Bu başı saklayan, hafif, tüy gibi yumuşak bir şeyi fark etti. Vücudunun zarif hatlarını, arabasının ve eteklerini tutup kaldıran elin ihtişamını görebildi. Sonra Ruth kayboldu ve Martin, elbiselerini güzelleştirmek uğruna ucuz şeyler takıp takıştırmış, ucuz giysiler, ucuz kurdelalar içinde,

parmaklarında ucuz yüzüklerle temiz ve kibar olmak için dramatik çabalar gösteren konserve fabrikası işçisi kızlara bakakaldı. Birisi kolunu çekiştirip:

— Kendine gel, Bili! Ne oluyor sana? dediğini duydu.

Martin:

— Ne dedin? diye sordu. Esmer kız başını sallayarak,

— Oh, yok bir şey, dedi. Sadece dedim ki..

— Ne?

— Eğer kibar bir arkadaş bulabilsen diyordum (arkadaşını göstererek) onun için, iyi olurdu, sonra da gider bir yerde dondurmalı gazoz veya kahve ya da başka bir şey içerdik. Aniden Martin Eden ruhsal bir gönül bulantısı hissetti. Ruth'tan bu duruma geçiş birdenbire olmuştu. Önünde duran kızın cesur, meydan okuyan gözlerinin yanında, Ruth'un, saflığın ölçülmez derinliklerinden kendisine bakan, bir azizeninki kadar duru, aydınlık, gözlerini gördü. Her nasılsa, içinde bir kuvvetin kaynadığını hissetti. Kendisi bundan daha iyiydi. Hayat, düşünceleri dondurma ile bir centilmen arkadaşın ötesine geçemeyen bu kızlara anlattığından daha fazlasını ifade ediyordu ona. Şimdiye kadar, düşünceleri içinde herkesten gizli bir hayat yaşamış olduğunu hatırladı. Bu düşüncelerini paylaşmak istemiş, fakat bunları anlamaya yeterli ne bir kadın bulabilmişti, ne de bir erkek. Ara sıra anlatmaya çalışmış, fakat düşünceleri, dinleyenleri şaşırtmaktan başka bir işe yaramamıştı. Demek ki düşünceleri onlardan ileriymiş, diye düşündü, şu halde o da onlardan ileri gitmeliydi, içindeki kuvvetin damarlarında dolaştığını hissetti ve yumruklarını sıktı. Mademki hayat kendisi için daha fazla bir şey ifade ediyordu, şu halde hayattan daha fazlasını istemek de ona düşüyordu, ama bunu böylesine bir arkadaşlıktan elde etmeyi bekleyemezdi. Bu cesur siyah gözlerin ona sunabileceği hiçbir şey yoktu.

Bu gözlerin ardındaki düşünceleri biliyordu o dondurma, ve herhangi başka bir şey. Halbuki o siyah gözlerin yanında duran ve bir

azizeninkileri andıran bu gözler ona, onun bildiği her şeyi ve tahmininden fazlasını sunuyordu. Bu gözler ona kitapları sunuyordu, tabloları sunuyordu; bu gözler ona güzelliği ve sessizliği, yüksek hayat katındaki bütün inceliği sunuyordu. Martin Eden, siyah gözlerin ardındaki her düşüncenin işleyişini biliyordu. Bir saatin işleyişi gibi her çarkın dönüşünü görebilirdi. Bu gözler insanı zorlamıyordu, ancak kasvetli bir mezar gibi dar, insanı sıkan, bir şeyler bırakıyordu ve bu bıraktıkları ucunda bir mezar bekliyordu. Halbuki azizenin gözlerinde giz vardı, akıl almaz harikalar ve sonsuz yaşam sunuyordu bunlar. Martin Eden bu gözlerdeki ruhun bir an içinde çakıp sönen aydınlıklarını gördü; aynı zamanda kendi ruhunun aydınlıklarını da.

Yüksek sesle:

— Plana uymayan bir şey var, dedi. Benim randevum vardı.

Kızın tutuşan gözlerinde hayal kırıklığı beliriverdi.

— Hasta bir arkadaşını ziyaret edeceksindir herhalde, değil mi? diye alay etti. — Hayır, yalan değil, gerçekten randevum var, biraz durakladı, bir kızla. Kız açık yüreklilikle sordu:

— Beni atlatmıyorsun ya?

Martin kızın gözlerinin içine baktı ve cevap verdi:

— Yalan dolan yok bende. Niçin başka bir zaman buluşmayalım senle? Daha adını bile söylemedin bana. Hem nerde oturuyorsun sen?

Kız yumuşayarak:

— Lizzie, diye cevap verdi.

Vücudunu Martin'inkine yaslarken, eliyle de kolunu sıktı.

— Lizzie Connolly. Beşinci caddeyle, Market sokağı kavşağında oturuyorum. Martin iyi geceler dilemeden önce birkaç dakika daha konuştu. Doğru evine gitmedi; her zaman nöbet beklediği ağacın

altından pencereye baktı ve mırıldandı:

— O randevu seninleydi Ruth. Randevumu sana saklamıştım.

VII

Gözbebeklerine hapsettiği, birkaç dakika görebilmek için saatlerce evinin önünde nöbet tuttuğu güzel Ruth'unu aramaya cesaret edemiyordu. Onunla ilk tanıştığı geceden bu yana okumaktan başını kaldıramamıştı. Tanışalı bir hafta olmasına ve büyük etkiyle etkilenmesine rağmen arayamamıştı, zaman zaman aramak için kendi kendini cesaretlendirmiş, fakat zihnine hücum eden şüpheler, tereddütler yüzünden bu kararından vazgeçmişti. Araması gerekiyordu, bunu biliyordu; ancak hangi zamanın uygun olduğunu bilmiyordu, bunu kendisine söyleyecek kimse de yoktu; tamir edilemez bir hataya düşmekten korkuyordu. Eski yaşayış tarzını değiştirdiğinden eski arkadaşlarıyla da görüşmüyordu. Yeni arkadaş da edinememişti. Bu yüzden tek yapacak iş, okumaktı. O da okumaya, kuvvetli olmayan birkaç düzine gözü yok edecek kadar çok saat verdi. Ama onun gözleri birkaç düzine gözden daha kuvvetliydi ve bu gözler son derece sağlam bir vücuttan destek alıyordu, üstelik kafası da dinlenmişti. Kitaplardaki soyut düşünce göz önüne alınınca, zihni bütün hayatı boyunca dinlenmiş bir halde köşede kalmıştı ve ekime hazırdı. Çalışmayla hiç, yorulmamış olan bu zihin, kitaplardaki bilgiyi, sanki keskin dişlerle, bir daha bırakmacasına ısırıp yakalıyordu.

Eski yaşamı ile yeni yaşamı arasında yaşadığı fon çok uzaklarda kalmıştı. Ancak hazırlıksızdı. Bu yüzden de afallamıştı. Yıllarca süren ve hazırlık gerektiren kitapları okumaya kalkışıyordu. Bir gün antik felsefeye dair bir kitap okuyor, ertesi gün ultramodern felsefeye ait başka bir kitap, öyle ki, zihni fikirler arasındaki çatışma ve zıtlıklara karmakarışık oluyordu. Ekonomiye dair okudukları da kafasını karıştırıyordu. Kütüphanenin raflarından birinde, Karl Marks, Ricardo, Adam Smith ve Stuart Mil'i buldu. Bunların, birbirlerinin fikirlerinin artık terk edildiği hakkındaki karışık formülleri ise, ona hiçbir ipucu vermedi.

Şaşkınlıktan serseme dönmüştü ama yine de öğrenmek istiyordu. Onda, ekonomi, endüstri ve politikaya karşı bir gün içinde bir ilgi belirmişti. City Hail Parkından geçerken, kalabalık bir insan grubunun ortasında, yarım düzine adamın, kızarmış yüzleriyle ve yüksek sesle ciddi ciddi tartıştıklarını gördü. Dinleyiciler arasına katıldı ve halk filozoflarının ağzından, yeni, yabancı bir dil işitti. Adamlardan biri serseri, biri tahrikçi, bir üçüncüsü hukuk talebesiydi, geri kalanlar ise, ağzı kalabalık insanlardan oluşuyordu. İlk kez sosyalizmden, anarşizmden, tek vergi yönteminden söz edildiğini duydu. Birbirine zıt sosyal felsefeler bulunduğunu öğrendi. Kendisine yeni gelen yüzlerce teknik terim işitti; bunlar, kendi cılız okuyuşları sırasında hiç dokunmadığı düşünce alanlarına ait terimlerdi. Bu yüzden de delilleri yakından takip edememiş, acayip ifadelere bürünmüş olan fikirler üzerinde sadece tahmin yürütebilmişti. Sonra bir de siyah gözlü bir garsonla, sendikaya bağlı bir fırıncı vardı; garson dinci bir sofistti. Bir ihtiyar ise "olan her şey doğrudur" diye acayip bir felsefe ile herkesin ağzını bir karış açık bırakırken, bir başka ihtiyar, evren ile baba atom, ana atom hakkında bitmek tükenmek bilmeyen bir nutuk çekiyordu. Birkaç saat geçtikten sonra, oradan ayrılan Martin Eden, adeta karma karışık olmuştu. Alışık olmadığı düzinelerle kelimenin açıklamalarını arayıp bulmak için hemen kütüphaneye koştu. Kütüphaneden çıktığında, koltuğunun altında dört cilt vardı: Madam Bla-vatsky nin, "Gizli Doktrin"i, "İlerleme ve Fakirlik"i, "Sosyalizmin Özü" ve "Din Bilim Harbi" adlı eserleri. Ne yazık ki, önce "Gizli Doktrin" den başladı. Her satır, anlamadığı, birtakım çok heceli kelimelerle karıncalanıyordu. Yatağında doğrulup oturdu ve sözlüğü kitaptan daha çok eline aldı. O kadar çok yeni kelimeye bakmıştı ki, bunlar yeniden geçtiğinde, anlamlarını unuttuğu için, tekrar bakması gerekiyordu. Bir plan düşünüp, yeni kelimelerin karşılıklarını bir not defterine yazmaya başladı ve bu kelimelerle sayfalar doldurdu. Ama yine de anlayamadı onları. Sabahın üçüne kadar okudu. Kafası karmakarışık olmuş, ama metindeki esaslı bir tek düşünceyi bile kavrayamamıştı. Başını kaldırdı ve oda ona sanki denizdeki bir gemi gibi kalkıp, yana yatarak tekrar suya gömülü-yormuş gibi geldi. Sonra "Gizli Doktrin' i bir sürü küfürle birlikte odanın öbür ucuna fırlattı, gaz lambasını söndürüp, sessizce uykuya daldı. Diğer üç kitapta da şansı yardım etmedi. Yetersiz veya zayıf olan beyni değildi. Eğer düşünce eğitimi almış olsa ve düşünmek için gerekli düşünüş araçlarından yoksun olmasa, bu beyin o düşünceleri rahatlıkla kavrayabilirdi. O da bunu gördü. Sözlükteki bütün

kelimelerin anlamlarını öğrenene kadar bir süre sözlükten başka kitap okumamayı kafasına koydu. Bununla beraber, şiirle avunuyordu, en çok, anlaşılması daha kolay olan basit şairlerden zevk alarak, bol bol şiir okuyordu. O güzelliği severdi, şiirde de güzellik buluyordu. Şiir de müzik gibi, onu derin bir şekilde tahrik ediyordu. O, bunun farkında olmamasına rağmen, bu durum, onun zihnini ileriki daha zor çalışmalara hazırlıyordu. Zihni boş bir defter gibi, tertemiz olduğu için, okuyup hoşlandığı şiirlerin çoğu büyük çaba göstermeksizin, kıta kıta bu boş defterin sayfalarına kaydoluyor ve o okuduğu basılı kelimelerin güzellik ve müziğini içinden, ya da yüksek sesle tekrar etmekten büyük bir haz duyuyordu. Derken, bir kütüphanenin rafında, yan yana duran, Gayley'in "Klasik Mitler"iyle, Bulfinch'in, "Age of Fable" na rastladı. Bu ona, aydınlık getirdi, cehaletinin karanlıklarına büyük bir ışık tuttu ve Martin her zamankinden daha büyük bir istekle şiir okudu.

Kütüphanede, masadaki adam Martin'i o kadar çok görmüştü ki, artık iyice içten hale gelmiş ve Martin girdiği zamanlar, onu bir baş eğmesi ve tebessümle karşılar olmuştu. İşte bu yüzden ki, Martin de cesur bir şeye kalkıştı. Masanın üstüne bazı kitaplar yaymıştı; adam kartları damgalarken Martin'in ağzından: — Şey, size sormak istediğim bir şey var, kelimeleri dökülüverdi.

Adam gülümsedi ve dikkatle ona baktı.

— Bir genç kızla tanıştığınızda, kız sizden tekrar onu aramanızı istese, ne kadar zaman sonra arayabilirsiniz?

Martin, sıkıntıdan oluşan terle gömleğinin omzuna yapıştığını hissetti. Adam:

— Vallahi, ne zaman olsa olur derim, diye cevap verdi.

— Evet, ama bu başka, diye Martin itiraz etti. O şey, yani vaziyet şöyle: Belki orda bulamam onu. üniversiteye gidiyor.

— O zaman tekrar ararsınız.

Martin, kendini artık tamamıyla diğerinin ellerine bırakmaya karar

vererek, — Ne demek istediğimi anlatamadım ben, diye kekeleyerek itiraf etti: Ben, kaba saba herifin biriyim, sonra hiç sosyete filan görmedim. Bu kızın durumunun benim durumumla ilgisi yok; benim durumumun da onun durumuyla. Maskaralık etmiş olmuyorum ya, ne dersiniz? diye acele sordu. Diğeri:

— Hayır, hiç de değil, emin olun, diye itiraz etti. İsteğiniz her ne kadar başvuru bürosunun görevleri içine girmiyorsa da, size yardım etmek beni memnun edecektir.

Martin, ona hayran hayran baktı.

— Bir açılabilsem, o zaman sorun kalmayacak, dedi.

— Anlayamadım?

— Yani ben de böyle rahat konuşabilsem, nazik filan olabilsem demek istedim.

Diğeri anladığını belli ederek:

— Ha, dedi.

— Aramak için en iyi vakit hangisi? Öğleden sonra mı? Yemek vaktine çok yakın olmayan bir zaman? Yoksa akşamleyin, ya da pazar günü mü?

Kütüphane memuru aydınlık bir yüzle:

— Söyleyeyim, dedi. Telefonla arayın onu ve müsait zamanı öğrenin. Martin, kitaplarını toparlayıp gitmeye hazırlanırken:

— Böyle yaparım, dedi. Geri döndü ve sordu:

— Bir genç kızla konuşurken örneğin, Miss Lizzie Smith diyelim 'Mis Lizzie' mi dersiniz, yoksa 'Miss Smith' mi?

Kütüphane memuru yetkili bir ağızla:

— Miss Smith, deyin, dedi. Onu daha iyi tanıyın-caya kadar hep, Mis Smith deyin. Martin Eden bu sorununu da böylece çözdü. Martin'in ödünç aldığı kitapları ne zaman getirebileceği hakkında, kekeleyerek sorduğu soruya, Ruth'un telefonun diğer ucundan verdiği cevap: — Ne zaman isterseniz, gelin, öğleden sonraları hep evdeyim, şeklinde oldu. Ruth, Martin'i kapıda bizzat karşıladı, ve bir kadın gözüyle, ütülü pantolonu ve ondaki iyiliğe doğru hafif, fakat gözden kaçmayan değişikliği hemen fark etti. Aynı zamanda Martin'in yüzü de Ruth da bir şok etkisi yaratmıştı. Şu Martin'in sağlığı da inanılmaz bir şeydi ve sanki kuvvet dalgaları halinde ondan dışarı çıkıp, Ruth'a doğru yayılıyordu bu sağlık. Ruth, Martin'in sıcaklığını hissetmek için ona yaslanmak arzusunun içinde yeniden kendini zorladığını hissetti ve onun varlığının kendi üzerinde yaptığı bu etkiye hayret etti. Buna karşılık Martin, tokalaşma anında, Ruth'un elinin dokunuşuyla birlikte, içini mutlulukla dolu bir heyecanın kapladığını hissetti. Aralarında şu fark vardı: Martin, saçlarının dibine kadar kızardığı halde, Ruth serinkanlı ve kendine hakimdi. Martin, Ruth'un arkasından, o eski beceriksiz yürüyüşüyle Setfideh'ye tökezleyerek giderken, omuzları tehlikeli bir şekilde yalpa vuruyordu. Oturma odasında kıyıda bir yere oturduktan sonra, artık rahatça konuşmaya başladı kendi umduğundan çok daha rahat bir şekilde. Ruth da onun işini kolaylaştırdı; bunu ona yaptıran ruh ise Martin'in onu eskisinden daha çılgınca sevmesine sebep oldu.

Önce ödünç alınan kitaplardan, Martin'in bağlandığı Swinburne'den, anlayamadığı Browning'den konuştular. Konuşmayı konudan konuya sürükleyen, Martin'e nasıl faydalı olabileceği konusunda derin derin düşünense Ruth oldu. Bunu daha ilk karşılaşmalarından beri sık sık düşünmüştü. Ona yardım etmek istiyordu. Martin onda, şimdiye kadar hiç kimsenin uyandırmadığı bir acıma ve şefkat duygusu uyandırmıştı ve bu acıma duygusu Ruth'da analık duygusuyla bağlı olduğu oranda da, Martin için küçültücü olmaktan uzaktı. Acıma duygusunu uyandıran adam, kendisini kızlık korkularıyla sarsarak, zihnini garip düşünce ve duygularla doldurup, heyecan verecek kadar erkek olunca, Ruth'un bu duygusu da alelade olmazdı. İşte Martin'in boynu kendisini yine eskisi gibi büyülüyordu ve ellerini bu boyun üzerine koymak düşüncesi, ona tatlı geliyordu. Yeni doğan bir aşkın bu kılığa bürünerek kendini dar bir çerçeve içinde gösterebileceği

Ruth'un aklının köşesinden geçmezdi. Mar-tin'in, kendisinde yarattığı heyecanın aşk olabileceğini de düşünemezdi. Ruth sadece, onunla, olağanüstü gizli kalmış mükemmelliklere sahip bir tip olarak ilgilendiğini düşündü, hatta bunu biraz da kendi insan sevgisine yordu.

Ruth, Martin'i arzuladığını bilmiyordu. Martin farklıydı. O, Ruth'u, sevdiğini ve onu daha evvel hayatta hiçbir şeyi arzulamadığı bir şekilde arzuladığını biliyordu. Şiiri sırf güzel olduğu için seviyordu eskiden, ama Ruth'u tanıdı tanıyalı, engin aşk şiirleri alanına açılan kapı, Martin'in önünde ardına kadar dayanmıştı. Ruth, ona Gayley ve Bulfinch'in kazandırdığından da fazla bir anlayış kazandırmıştı. Bir hafta önce, üzerinde ikinci bir defa düşünmeyeceği bir dize vardı: "Tanrı'nın çılgın aşığını bir öpücük öldürüyor." Bu dize şimdi zihnini kurcalayıp duruyordu. Bu dizenin ne güzel bir şey olduğunu düşündü ve gerçekliğine hayran oldu; Ruth'a bakarken de onun bir öpücüğü ile seve seve ölebileceğim anladı. Kendini Tanrı'nın çılgın aşığı hissetti; hiçbir şövalyelik rütbesi ona, bundan daha fazla gurur veremezdi. Sonunda yaşamın anlamını veya niçin doğduğunu anlamıştı.

Ruth'u seyrederken, dinlerken, düşünceleri daha cesur hale geldi. Kapıda, Ruth'un elinin, kendi eli üzerindeki itmesiyle duyduğu vahşice hazzı zihninde yeniden canlandırdı ve bunun tekrarını özledi. Bakışları sık sık Ruth'un dudaklarına kayıyor, bu dudakları aç gözlerle özlüyordu. Ama bu özleyişte, kaba veya seksi bir taraf yoktu. Bu dudakların kelimeleri söylerken-ki hareketlerini seyretmek ona büyük bir haz veriyordu; bununla beraber bunlar, herhangi bir kadın veya erkeğin dudaklarına benzemiyordu. Bunların cevheri, alelade insanın yaratıldığı hamurdan değildi. Bunlar, öz ruhtan ibaret dudaklardı ve bunlara duyduğu arzu, kendisini diğer kadınların dudaklarına çeken arzudan tamamıyla farklıydı. Ruth'un dudaklarını öpebilirdi. Kurumuş dudaklarını Ruth'un dudaklarıyla birleştirebilirdi. Değerleri kıymetlendirme konusunda içinde meydana gelen değişikliğin ve Ruth'a baktığı zaman gözlerinde parlayan ışığın, aşka düşmüş insanların gözlerinde parlayan ışıkla aynı olduğunun farkında değildi. Ne bakışlarındaki yakıcılığın ve erkekliğin, ne de bu bakışlardaki sıcak alevin Ruth'un ruhunda meydana getirdiği köklü değişikliğin farkındaydı. Ruth'un, Martin'in içine işleyen el değmemişliği, onu ve düşüncelerini serin yıldızlar katına yükselterek, heyecanlarını yüceltip

başka kılığa sokmuştu ve eğer Martin Eden, gözlerinden sıcak dalgalar halinde çıkıp, Ruth'un içine akarak orada aynı şekilde bir sıcaklık tutuşturan parlaklığın farkında olsaydı, heyecandan ürperirdi. Ruth, bu parlaklıktan anlaşılmaz bir rahatsızlık duymuş ve birçok kez bu parlaklık tatlı sokuluşuyla, neden olduğunu bilmediği halde, düşüncelerinin sırasını bozup, onu yarım kalan sözlerini toparlamak için gayret harcamak zorunda bırakmıştı. Ruth, her zaman çok rahat konuşurdu ve eğer bunun sebebinin Martin'in dikkat çeken bir tip oluşundan geldiğine karar vermemiş olsaydı, bu kesilişler, onu mutlaka çok şaşırtırdı. Ruth, izlenimlere karşı çok hassastı, başka dünyalardan gelen bir gezginin çekiciliğinin ona bu derece etki yapması da nihayet hiç tuhaf değildi.

Bilinçaltında hep Martin'e nasıl yardımcı olabileceği sorunu vardı, bundan dolayı da, konuşmayı o yöne çevirdi; ama konunun özüne ilk gelen Martin oldu.

— Acaba sizden öğüt alabilir miyim? diye söze başladı. Ve karşı tarafta öylesine uysal bir isteklilik gördü ki, kalbi yerinden fırlayacak gibi oldu. Hatırlarsanız eğer, geçen gelişimde size, nasıl konuşulacağını bilmediğim için kitaplar, vesaire hakkında konuşamadığımı söylemiştim, değil mi? işte, o zamandan beri hep kafamı çalıştırıyorum. Birçok kez kütüphaneye gittim, ama devirdiğim kitapların çoğunu kafam almadı. Galiba ta başından başlasam iyi olacak. Şimdiye kadar hiç fırsat bulamamıştım. Çocukluktan beri çok çalışmak zorunda kaldım, şimdi ise kütüphaneye gidiyorum ve kitaplara yeni bir gözle bakıyorum, yeni kitaplara da başka bir gözle bakıyorum. Biraz önce öyle karar verdim ki, ben okunması gerektiği gibi okumuyorum. Örneğin, kovboy kamplarında gemilerin baş kasaralarında bulacağım kitapların, bu evde bulunan kitaplar gibi olmadığım bilirsiniz, işte ben, okumak için bu gibi şeylere alıştım hep. Bununla beraber, yalnız övünüyorum sanmayın. Ben, beraber bulunup yaşadığım insanlardan farklıyım. Yani, birlikte seyahat ettiğim denizcilerden veya sığır çobanlarından da. Ben sığır çobanlığı da yaptım bir ara. Daha iyiyim demek istemiyorum, ama her zaman kitap okumak, elime geçen her şeyi okumak hoşuma giderdi, her neyse, onların çoğundan başka türlü düşünüyorum zannederim. Şimdi sözü şuraya getirmek istiyorum. Şimdiye kadar hiç böyle bir eve girmedim.

Bir hafta önce buraya geldiğimde, bütün bunları görünce, sizi görünce, annenizi, kardeşlerinizi, hepsi doğrusu çok hoşuma gitti. Böyle şeylerden bahsedildiğini duymuştum, sonra kitaplarda da okumuştum buna benzer şeyler; evinize gelince de etrafıma baktım ki, kitaplar haklıymış. Ama peşine düştüğüm şey hoşuma gidiyordu benim. Onu istiyordum. Şimdi de istiyorum onu. Sizin bu evde içinize çektiğiniz hava gibi bir havayı teneffüs etmek istiyorum. Kitaplarla, resimlerle dolu, içindeki insanların alçak sesle konuştuğu, insanların temiz olduğu, düşüncelerin temiz olduğu bir havayı. Benim hep teneffüs ettiğim havaya, pisboğazlık karışıktı, ev kirası derdi karışıktı, kavga, dövüş, sarhoşluk karışıktı, onların da bütün konuştuğu bunlardı işte. Siz annenizi öpmek için odanın öbür ucuna gittiğinizde, doğrusu bunun şimdiye kadar gördüğüm en güzel şey olduğunu düşünmüştüm. Hayatı çok gördüm ben, hem birlikte yaşadığım insanların çoğundan daha fazla gördüm, görmek hoşuma gidiyor, hem daha da fazla görmek istiyorum, hem başka türlü görmek istiyorum. — Hala söylemek istediğim şeye gelmedim. Hah, işte, söylüyorum: Sizin bu evde yaşadığınız hayata ulaşmanın yolunu bulmak istiyorum ben. Hayatta sarhoş olmaktan, ağır işlerden, oradan oraya dolaşmaktan başka şeyler de var. Hah, işte, nasıl elde edeceğim bunu ben? İşe nerden başlayayım? Kendime yol açmak istiyorum, hem iş zorluğa geldi mi, pek çok kimse yanşamaz benimle. Bir başladım mı, gece gündüz çalışırım. Belki bunları size sormam tuhaf geliyordur. Belki de başvurmam gereken en son insansınız siz dünyada, ama sorabileceğim başka kimse tanımıyorum ki, Arthur hariç tabiî. Belki de ona sormam lazımdı. Eğer... Sesi, gücünü kaybedip, yavaşladı ve kayboldu. Meramını anlatmak için sağlam bir plan yaptığı halde şimdi, belki de Arthur'a sorması gerektiği şeklindeki korkunç bir olasılıkla karşı karşıya kalıp, acaba kendimi gülünç bir duruma mı düşürdüm endişesi ile du-raladı. Ruth, hemen konuşmadı. Duraklamalarla kesilen bu kaba sözleri birleştirmeye, bu konuşmadaki düşünce basitliği ile Martin'in yüzündeki ifadeyi uzlaştırmaya çalışıyordu; kendini tamamıyla buna vermişti. Bu gözlerden daha büyük bir kudret ifade eden gözlere hiç rastlamamıştı şimdiye kadar. Bu gözlerde, gözlerin sahibinin her şeyi yapabilecek yetenekte bir adam olduğunu okumuştu ve bu, onun düşüncelerini ifade edişindeki yetersizliğine hiç de uymuyordu. Ruth1 un aklı bu sorunla o kadar karışmıştı ve öylesine hızlı çalışıyordu ki, Martin'in düşüncelerindeki basitliği adil bir ölçüye vurup da

takdir edemedi. Bununla beraber, karanlıkta yolunu bulmak için didinen bu akıl onda, kudretli bir akıl etkisi bırakmıştı. Ruth'a, sanki, yere bağlandığı zincirlerin altında çabalayan, kıvranan bir devle karşı karşıya imiş gibi geldi. Konuşurken yüzünü sempatik bir ifade doldurmuştu. — Neye ihtiyacınız olduğunu siz kendiniz de anlıyorsunuz, eğitime ihtiyacınız var. Tekrar baştan başlayıp, ortaokulu bitirmeniz, sonra da liseye ve üniversiteye gitmeniz lazım... Martin:

— Ama bu para ister, diye onun sözünü kesti. Ruth:

— Oh! diye bağırdı. Bunu düşünmemiştim. Peki ama o zaman da akrabalarınız var ya, size yardım edecek biri yok mu?

Martin, hayır anlamında başını salladı.

— Annem, babam öldü. İki kız kardeşim var, birisi evli, öbürü de yakında evlenecek sanırım. Sonra bir sürü de erkek kardeşim var, en genci benim, ama onların kimseye hayrı dokunmaz. Kendi başlarının çaresine bakmak için dünyayı arşınlayıp dururlar. En büyüğü Hindistan'da öldü. İkisi şimdi Güney Afrika'da, bir diğeri balina seferinde, biri de sirkle dolaşıyor, tra-pezcilik yapar. Galiba benim de onlardan farkım yok. On bir yaşımdan beri kendi başımın çaresine bakıyorum, annem ben on bir yaşındayken öldü. Kendi kendime çalışmak zorundayım, zannederim, hem benim öğrenmek istediğim işe nerden başlayacağım? Bence, önce gramer öğrenmeniz gerek. Grameriniz... Korkunç diyecekti, ama değiştirip, iyi değil, dedi. Martin kızardı ve terledi.

— Size yabancı gelen bir sürü kelime ve argoyla konuştuğumu biliyorum. Ama benim konuşmak için bildiğim bütün kelimeler bunlar. Kitaplardan toparladığım başka kelimeler de var kafamda, ama onları söyleyemiyorum, onun için de kullanmıyorum onları.

— Mesele bu değil, siz başka şeyler söylüyorsunuz. Daha doğrusu, o kadar başka türlü söylüyorsunuz ki. İçtenliğimi mazur görürsünüz, değil mi? Sizi incitmek istemem.

Martin, Ruth'un içtenliğinden ötürü içinden şükrederken:

— Yok, yok, diye bağırdı. Boş verin. Bilmem gerek, hem başkalarından öğreneceğime sizden daha iyi öğrenirim.

— Tamam, o zaman, "Siz idin" diyorsunuz; 'siz idiniz' olması lazım. 'Gördüm' yerine, 'Görmüşüm' diyorsunuz. Sonra çift olumsuz kullanıyorsunuz...

Martin sordu:

— Çift olumsuz ne demek? Sonra da alçakgönüllülükle ekleyerek, Görüyorsunuz ya, daha sizin açıklamalarınızı bile anlamıyorum ben.

Ruth gülümseyerek:

— Bunu daha açıklamadım, dedi. Çift olumsuz durun bakayım şey, örneğin, 'hiç kimseye yardım etti' diyorsunuz. İki olumsuz bir olumlu yapar, bu bir kuraldır. 'Hiç kimseye yardım etti demek, 'hiç kimse yardım etmez' demektir, halbuki herhangi bir kimsenin, birisine hayrı dokunmuştur mutlaka. Martin:

— Oldukça açık, dedi. Bunu daha evvel hiç düşünmemiştim. Ama, mutlaka birine hayrı dokunmuş olması gerekir demek de değildir, değil mi? Bana kalırsa, 'hiç kimse yardım etmez', sadece herhangi birine hayrı dokunup dokunmadığını ifade etmemiş oluyor. Bunu daha evvel hiç düşünmemiştim, bir daha da söylemem. Ruth, Martin'in kafasının hızlı işleyişine hem şaştı, hem de buna memnun oldu. İpucunu elde eder etmez, sadece anlamakla kalmamış, aynı zamanda onun yanlışını da düzeltmişti. — Bunların hepsini gramerde bulacaksınız, diye devam etti. Konuşmanızda dikkatimi çeken başka bir şey daha var. Söylememeniz gerektiği yerde, 'sız' kullanıyorsunuz, 'sız', olumsuzluk ifadesidir ve iki kelime yerine kullanılır. Bu kelimeleri biliyor musunuz?

Martin bir dakika düşündü ve cevap verdi:

— Hayır.

Ruth başıyla onayladı ve:

— Siz 'siz' yerine 'sın' kullanıyorsunuz. Martin afalladı ve bunu pek kolay kavrayamadı. — Bir örnek daha verin bana, dedi.

— Şey, Ruth düşünürken, kaşlarını çatıp dudaklarını büzdü. Yüzündeki ifade Martin'in hayranlığını her zamankinden fazla çekti. "Örneğin, "it don't da to be hasty' cümlesi Buradaki 'don't u 'do not1 a çevirin, 'it do not do to be hasty' olur ki bu da manasızdır.

Martin bunu kafasında evirip çevirerek düşündü. Ruth:

— Kulağınızı tırmalamıyor mu? dedi. Martin tarafsızca:

— Tırmalıyor diyemem, diye cevap verdi.

Ruth, "Peki şimdi "tırmalıyor" sözü için neden "does" kullandınız da, "do" kullanmadınız? diye sordu. Martin yavaşça:

— Yanlış geliyor, dedi. Ama ötekisi için bir şey diyemem. Herhalde benim kulağım sizinki kadar terbiyeli diil. Ruth tatlı bir sertlikle:

— "Diil" diye bir kelime yoktur, dedi. Martin yeniden kızardı.

Ruth:

— Sonra, "been" yerine, "ben" diyorsunuz, diye devam etti.

— "Geldim" yerine, 'gelirim' kullanıyorsunuz; üstelik kelimeleri de korkunç bir şekilde buduyorsunuz. Martin, içinden bu kadar harika bir kafanın önünde diz çökmesi gerektiği düşüncesini geçirdi, öne eğilerek: — Nasıl yani? dedi. Nasıl buduyorum?

— Kelimeleri veya son ekleri tamamlamıyorsunuz. Örneğin "Sonra" kelimesi, sonra diye okunur ve yazılır. Siz bunu "sora" diye telaffuz ediyorsunuz. Geliyor, gidiyor da ki, "yor" da; "yor" diye okunur, siz bazen "r" yi kaldırıp; "yo" diye bırakıyorsunuz. Sonra baş harfleri de yutuyorsunuz bazen. Her neyse şimdi bunların hepsini anlatmaya lüzum yok. İhtiyacınız olan her şey gramer kitaplarında var. Bir gramer kitabı getireyim de nasıl başlayacağımızı göstereyim size.

Ruth ayağa kalktığı zaman, Martin Eden'in aklına birden, görgü kitaplarında okuduğu bir şey geliverdi ve bir yandan acaba doğru mu hareket ediyorum, diye endişe ederken, bir yandan da ya gitmek istediğim anlamına çekerse diye korkarak, acemice o da ayağa kalktı.

Ruth, odadan çıkarken, geriye seslendi:

— Sırası gelmişken sorayım, Mr. Eden, "booze" nedir? Birçok defa kullandınız da. — Ha, "booze," diye güldü Martin. Bu argodur. Viski demek, bira demek, seni sarhoş eden herhangi bir şey.

Ruth geriye dönüp güldü:

— Bir şey daha, söyleyeyim, dedi. Şahsi olmayan fiillerde "sen" kullanmayın. "Sen", çok bireysel bir kelime, üstelik sizin bu kelimeyi şimdiki kullanışınız, sizin söylemek istediğinizi anlatmıyor. — Bunu pek anlayamadım.

— Bakın, şimdi bana dediniz ki, siz, viski, bira seni sarhoş eden herhangi bir şey. Evet, tabii eder, diye gülümsedi Ruth. Ama beni işin içine karıştırmasanız daha hoş olur. "Sen" yerine, "birisi" veya "insan" kelimesini kullansanız, bakın ne kadar daha hoş gelecek kulağa.

Ruth, gramer kitabını getirdikten sonra, Martin'in sandalyesinin yanına bir sandalye çekip oturdu. Ruth gramer kitabının sayfalarını çevirirken, başları birbirine yaklaştı. Martin, Ruth'un bu tatlı yakınlığından öylesine sarhoş olmuştu ki, onun, nasıl çalışması gerektiğinin ana hatlarını anlatışını takip edemiyordu. Hele, Ruth fiil çekiminin önemini anlatmaya başladığı ve Martin'in dilin bağlantılarını nasıl kavramakta olduğunu görerek hayran olduğu zaman, hele o zaman; Martin sayfanın üzerine daha çok eğildi, Ruth'un saçı yüzüne değdi. Hayatında pek çok defa bayılmıştı, şimdi de bayılacağını zannetti. Ruth, ona şimdiye değin hiç bu kadar yanına ulaşılabilir görünmemişti. O an için, onları birbirinden ayıran açmazın üzerine bir köprü kuruldu. Bütün bunlara rağmen Ruth'a olan saygı hislerinde bir değişiklik yoktu. Ruth, onun seviyesine inmemişti, Martin onun düzeyine çıkmaya çalışmıştı. O anda Ruth'a duyduğu saygı, dini bir huşudan, yücelikten hiç de farklı değildi. Martin de, sanki izin almadan

kutsal yere girmiş hissiyle başını, Ruth farkında bile olmadan, bir elektrik çarpması gibi sarsan bu yakınlıktan dikkatle, usulcacık ayırdı.

VIII

Martin Eden haftalarca gramer çalıştı. Dil kurallarını öğrenmek için yoğun bir çabaya girişti. Görgü kitaplarını yeniden ve defalarca okudu. Hoşuna giden kitapları adeta sular seller gibi, yutarcasına okudu; kendi sınıfından olan hiçbir şeyi ve hiç kimseyi gözü görmedi. Bunca okumanın ardından başka dünyaya ait bir adam olduğuna kanaat getirmişti.

Lotus Kulübündeki kızlar, Martin'e ne olduğunu merak edip, anlamsız ve garip sorularıyla Jim'in başının etini yediler; Riley's'dekiler Martin artık gelmiyor diye memnun oldular. Bu sırada Martin kütüphanede, sahipsiz bir hazine daha keşfetti. Gramer kitabı ona nasıl dilin yapısını anlatıp bilgi dağarcığını genişlettiy-se, bulduğu bu yeni kitap da şiirin yapısını, kurgusunu, dizelerin nasıl anlaşılması gerektiğini anlattı. Böylece Martin Eden, vezin kurgusunu ve formu öğrenmeye başladı. Bilginin sürekliliği, öğrenmenin heyecanı onda değişik bir güzellik yaratmıştı. Ayrıca bu güzelliğin neden ve nasıl doğduğunu bulmak, bulduklarını yaşamına koymak çok hoşuna gidiyordu. Şiirin neden var olduğu sorusunun yanıtını da böylece bulmuş oluyordu. Bu arada başka modern bir kitap daha buldu; bu kitap şiiri görsel bir sanat gibi ele alıp edebiyattan en iyi seçmeleri veriyor, bu seçme sayısız örnekleri enine boyuna inceliyordu. Şimdiye kadar okuduğu öykülerden hiçbiri ona, bu kitapları incelerken duyduğu şiddetli zevki vermemişti. Bu zevk öylesine büyük bir zevkti ki, Martin bu zevki tanımlamakta aciz kalıyordu. Yirmi yıldan beri hiç yorulmamış olgun bir ihtirasın körüklediği aklı, okuduklarını, öğrenci akılları için olağanüstü denecek kadar kuvvetli bir şekilde tutuyordu. Bu akıl örnek gösterilebilecek derecede önemliydi.

Kısa sürede çok yol almış, az zamanda aklında ve bilgisinde büyük gelişmeler kaydetmişti. Şimdi bulunduğu yüksek yerden geriye dönüp

baktığında bildiği eski dünya, karaların, denizlerin, gemilerle gemicilerin, orospularla pezevenklerin bulunduğu dünya ona çok küçük gözüktü; ama yine de o eski dünya, onun yenidünyasıyla karışıp genişledi. Bu iki dünyayı aynı düzlemde birleştiren onun beyniydi. Martin Eden, iki dünya arasındaki bağlantı noktalarını ilk defa bulmaya başladığında buna hayret etti. Çünkü artık kıyas yapabiliyor, eksik ve fazlalıkları görebiliyordu. Kitaplarda bulduğu yüksek düşüncelerle güzellik de, onu soylulaştırmıştı. Bu da onu, kendisinden yüksekte, Ruth ile ailesinin bulunduğu sosyetedeki erkeklerle kadınların bu kitaplarda okuduğu gibi düşündüklerine ve bu düşüncelere uygun olarak yaşadıklarına her zamankinden daha fazla inanmaya yöneltti. Kendi bulunduğu tabaka soysuzların yeriydi, Martin Eden de, kendisini, yukarı sınıfların yaşadığı yükselmiş alana çıkarmak arzusundaydı. Bütün çocukluğu ile gençliği, belli belirsiz bir huzursuzluğun sıkıntısı içinde geçmişti; ne istediğini hiç bilmeden, Ruth'la karşılaşana kadar, boş yere peşine düştüğü bir şey istemişti. Şimdi ise huzursuzluğu, keskin, ıstıraplı bir şekil almış ve o nihayet, istediği şeyin, güzellik, akıl ve aşk olduğunu açıkça ve kesin olarak anlamıştı. Bu sıkı okuma haftaları içinde Ruth'u altı kez gördü ve her seferinde, ondan aldığı esinlere bir yenisi eklendi. Ruth, onun İngilizce'sine yardım etti, dilini düzeltti ve onu matematiğe başlattı. Ama görüşmeleri sadece hazırlık içeriğindeki çalışmalara ayrılmıştı. Martin Eden, hayatta çok görmüş geçirmiş bir insandı ve kafası da, sadece çarpmabölmeler, küp kökler, kelime çözümlemeleri ve cümle analizleri ile yetinemeyecek kadar olgundu; konuşmalarının başka konulara Mar-tin'in son okuduğu şiire, Ruth'un en son incelediği şaire döndüğü zamanlar da oluyordu. Ruth, ona en sevdiği pasajları okuduğu zaman da, Martin, zevk cennetinin en yüksek katına yükseliyordu. Konuşmalarını dinlediği hiçbir kadında Ruth'un sesine benzer bir ses tonuna rastlamamıştı. Ruth'un ağzından çıkan en ufak ses, Martin'in aşkını kamçılıyor, söylediği her kelime onu ürpertip kalbinin çarpmasına sebep oluyordu, uyum, müzikal bir modülasyon vardı bu sesin tonunda. Bu ses kültürün ve ince bir ruhun, yumuşak, zengin, anlatılması olanaksız bir ürünüydü sanki. Ruth'u dinlerken, hafızasının kulaklarında bar kadınlarıyla, büyücü kocakarıların keskin çığlıkları ve giderek azalır; fabrika işçisi kadınlarla, kendi sınıfından olan kızların huysuz, tiz sesleri çınlardı. Sonra hayal laboratuarı çalışmaya başlayıp bunlar kafasında toplanarak resmi geçit yapmaya başlar ve bu hayallerin her biri, meydana getirdiği zıtlıkla, Ruth'un

ihtişamını arttırırdı. Ruth'un okuduğu şeyleri anladığını bilmek de Martin Eden'in mutluluğunu arttırıp, onu gereken düşünceleri onaylamaktan doğan bir heyecanla ürpertirdi. Ruth ona, "Prenses"ten parçalar okudu ve Martin Eden çok kereler Ruth'un gözlerinin dolu dolu olduğunu gördü. Ruth'un estetik yaradılışı bu derece mükemmel ayarlanmıştı işte. Bu gibi anlarda Martin Eden'in heyecanları onu bir Tanrı mertebesine yükseltir ve o, Ruth'u dinleyip seyrederken, hayatın yüzüne bakıp, hayatın en derin sırlarını okur gibi olurdu. Sonra kazandığı ince hassasiyetin yüceliklerini fark ederek, bunun aşk, aşkın da dünyada en güzel şey olduğuna karar verirdi. Sonra hafızasının koridorlarında, daha önce tanımış olduğu bütün ürpertiler, tutuşmalar, şarabın verdiği sarhoşluklar, kadınların okşamaları, fiziki bir yarışmanın kaba oyunlarıyla alışverişleri resmi geçit yapar ve bunların tümü de ona, yeni zevkine vardığı bu yüce ateşle kıyaslandığı zaman saçma sapan, bayağı şeylermiş gibi gelirdi.

Ruth'a göre içinde bulunduğu durum karanlıktı. O, daha önce hiç aşık olmamıştı. Bu gibi konulardaki bütün deneyimi, günlük sıradan olayların, sanrı yoluyla gerçekdışı olaylara ait sihirli bir hayal dünyasına aktarıldığı kitaplarda okuduklarına dayanıyordu; bu kaba gemicinin, kalbine sokularak orada zincire vurulmuş kuvvetler biriktirdiğinden ve günün birinde bunların patlayıp çıkarak, benliğini alev dalgaları halinde saracağından haberi bile yoktu. O, aşk ateşini henüz tatmamıştı. Aşk hakkındaki bilgisi tamamıyla teorikti ve o, aşkın bir şebnem, ya da durgun bir suyun yüzündeki minik dalgalar gibi yumuşak, hafif pırıltılı bir alev ve bir yaz gecesinin kadife karanlığı gibi serin olduğunu düşünürdü. Aşkı daha çok, sakin, yumuşak bir yakınlık; göksel bir durgunluğa sahip, çiçek kokulu, loş bir atmosferde sevgiliye hizmet ediş diye düşünürdü. Ruth aşkın ruhsal sarsıntılarını, kavurucu sıcaklığını ve bu kavurucu sıcaklığın geride bıraktığı işe yaramaz küllerin getirdiği üzüntüleri aklından bile geçirmezdi. Me kendi yapacaklarının ne de dünyadaki diğer kudretlerin farkındaydı. Ayrıca hayatın derinlikleri de ona göre birer sanrılar deniziydi. Ruth için ideal aşk ilgisini, annesiyle babasının evlilik yakınlığı oluşturur, hiçbir sarsıntı veya sürtünme olmaksızın bir gün bir sevgiliyle beraber, bunun gibi sessizlik dolu, tatlı bir hayata ulaşmayı umardı. Bu düşüncelerle Martin Eden'i hayatına giren yeni bir olay olarak görüp, onun ilginç bir kişi olduğunu düşünüyordu. Martin'in kendisini etkileyişini de bir yenilik, bir acayiplik olarak nitelendiriyordu. Bu çok

doğaldı. Hayvanat bahçesindeki vahşi hayvanları izlediği, bir fırtınaya tanık olduğu, ya da şimşeğin parıltılı kollarını gördüğü zamanlar da, bunun gibi olağanüstü hislerin etkisi altında kalmıştı. Bu gibi şeylerin kozmik bir tarafı vardı ve bu kozmik şey, Martin'de de mevcuttu. Martin nefes alırken, sanki ciğerlerine havaları, büyük boşlukları dolduruyormuş gibi geliyordu Ruth'a. Tropik güneşinin alevi Martinin yüzünde parlıyordu ve onun şişen, kabalaşan adalelerinde dünya yüzünde ilk beliren hayatın gücü vardı. Yüzünde, sınırları Ruth'un ufkunun ötesinde başlayan ve içinde kaba insanlarla, onlardan da kaba işlerin yer aldığı gizemli bir dünyada aldığı yara bere izlerini taşıyordu. O yabaniydi, ehlileşmemişti ve böyle kuzu kuzu Ruth'un eline gelmesi, gizliden gizliye onun gururunu okşuyordu. Her insanda bulunan yabani olanı ehlileştirme güdüsü de Ruth'u kışkırtıp duruyordu. Bu bilinçsiz bir güdüydü. Düşünceden uzak bir ihtiras, Ruth'u, Mar-tin'in hamurunu yeniden yoğurarak ona, babasının biçimini, babasının görünüşünü vermeye zorluyordu; onun için, dünyada en mükemmel şekil; babasının-kiydi. Tecrübesizliğinden dolayı, Martin'in kendisine verdiği o kozmik duygunun, dünyanın en kozmik şeyi, aşk olduğunu ve aşkın dünyanın her bucağında erkeklerle kadınları, eş bir kuvvetle birbirine doğru çektiğini, kızgınlık devrelerinde erkek geyikleri birbirlerini öldürmeye, hatta karşı konulmaz bir şekilde birleşmeye zorladığını bilmesine olanak yoktu. Ruth Martin'in bu kadar hızlı değişmesine hayret etmişti. Bu değişim onun için ilgi kaynağı olmuştu. Ruth, onda, duyguları toprağı bulmuş çiçekler gibi, günden güne tomurcuklanan, vaktiyle keşfedilmemiş bir mükemmellik bulmuştu. Ona yüksek sesle Brow-ning'den parçalar okumuş ve Martin'in tartışmalı pasajlar üzerinde yaptığı yorumlara şaşmıştı. O, erkekler, kadınlar ve hayat hakkındaki bu kadarlık tecrübesiyle, Martin'in yorumlarının kendilerininkinden genellikle çok daha doğru olduğunu anlayamazdı. Martin'in kavramları, ona daha çok, safça geliyordu; bununla beraber, peşinden gidemediği, sadece orada oturup, etkisiyle ürperdiği yıldızlar arasında dolaşan bu gizli kalmış kuvvet, anlamın cesaretli atılışları halinde, onu zaman zaman tutuşturuyordu. Sonra Martin için piyano çaldı, artık onunla oyun oynamaksızın çaldığı müzik, aklının alamayacağı kadar Martin'in içine işledi. Çiçek güneşte nasıl açarsa, Martin'in dünyası da müziğe karşı öyle açıldı ve onun işçi sınıfının gürültülü patırtılı eğlencelerinden, Ruth'un çoğunu ezbere bildiği klasik parçalara geçişi çabuk oldu. Martin, Wagner'e ve bilhassa Tannhauser uvertürüne derin bir ilgi göstermiş ve Ruth'un bu eseri anlayabilmesi için verdiği ipucundan sonra da ona sanki Ruth bundan başka hiçbir şey çalmamış gibi gelmişti. Bir an içinde,

bu eserde kendi hayatını bulmuştu. Bütün geçmişi, 'Venusburg' motifindeydi sanki; Ruth'u da 'Hacıların Korosu' ile bir tutmuştu. Bu hal ise onu bulunduğu yüceliklerden daha da ileriye ve yükseklere, iyi ile kötünün sonsuza kadar savaş halinde olduğu, ruhların gezindiği engin bir gölgeler dünyasına çıkarmıştı.

Ruth'un kafasında, Martin'in yaptığı eleştirilerle ara sıra, kendi müzik anlayışı ile onun yorumlarının doğru olup olmadığı hakkında geçici şüpheler uyanıyordu. Ancak hiçbir zaman Ruth'un şarkı söyleyişini eleştirmedi. Ruth'un sesi, tamamıyla Ruth'a özgü bir şeydi. Martin de daima oturup onun saf soprano sesinden çıkan ilahi melodiyi hayran hayran dinler, bu sesi, fabrikalarda çalışan kızların zayıf, terbiye görmemiş tiz, titrek sesleriyle ve liman şehirlerindeki kadınların içkiden harap olmuş gırtlaklarından çıkan kısık feryatlarıyla karşılaştırmaktan kendini alamazdı. Ruth da Martin için çalıp onun için şarkı söylemekten hoşlanıyordu. Aslında, hayatında ilk defa, eline oynayabileceği bir insan ruhu geçmişti ve Martin'in kolayca şekil alabilen hamuruna bir biçim vermek çok zevkliydi; zira Ruth bu hamuru yoğurduğunu sanıyordu ve bu konuda da iyi niyetliydi, üstelik Martin'le beraber olmak hoştu da. Martin artık eskisi gibi itmiyordu onu.

İlk itiş, kendi kendinden bir korkma şeklinde olmuştu ve bu korku şimdilik uykudaydı. Neden olduğunu bilmeksizin, içinde, Martin Eden'in kendi malı olduğu şeklinde bir his vardı. Ayrıca, Martin, onun üzerinde iyileştirici bir etki de yaratıyordu. Ruth üniversitede çok çalışıyordu ve bu iyileştirici etki ona, başını tozlu kitaplardan kaldırıp, Martin'den kendisine doğru esen taptaze, deniz kokulu meltemi içine çekmek için bir güç veriyordu. Güç! Ruth'un güce ihtiyacı vardı, Martin de bunu ona cömertçe veriyordu. Martin'le aynı odaya girmek, ya da onu kapıda karşılamak, hayattan güç almaktı. Martin gittiği zaman da, kitaplarına daha büyük bir heves ve daha büyük bir enerjiyle sarılıyordu.

Ruth, Browning'i iyi biliyordu, ama ruhlarla oynamanın münasebetsizlik olduğunu hiç düşünmemişti hayatında. Martin'e duyduğu ilgi arttıkça, onun hayatına yeni bir şekil verme arzusu da bir

ihtiras halini aldı. Bir gün, matematiği ve şiiri bir kenara bıraktıkları sırada, Ruth:

— Mr. Butler diye biri var, dedi. Başlangıçta hiçbir olumlu duruma sahip değildi bu adam. Babası bir bankada veznedardı, ama uzun zaman verem çektikten sonra Arizona'da öldü, öyle ki, o öldüğü zaman, Mr. Butler, adı Charles Butler'di, kendini dünyada yapayalnız kalmış buldu. Babası Avustralya'dan gelmişti, onun için Mr. Butler'in Kaliforniya'da hiçbir akrabası yoktu. Bir matbaada işe girdi birçok defa bundan bahsettiğini işitmişimdir ve başlangıçta, haftada üç dolar aldı. Bugünkü senelik geliri aşağı yukarı otuz bin dolardır. Nasıl yaptı bunu? Dürüsttü, sadık, çok çalışkan ve tutumluydu. Birçok çocuğun, düşkün olduğu eğlencelerden kendini esirgedi. Ne olursa olsun, her hafta daha fazla para biriktirmeyi kafasına koymuştu; kenara koyacağı paraların geçinmesi için lazım olduğunu kafasından çıkarmıştı.

— Kısa bir süre sonra, haftada üç dolardan fazla kazanmaya başladı, kazandığı para arttıkça da daha fazla para biriktirdi.

— Gündüzleri çalışıp akşamları da akşam okuluna devam etti. Gözlerini hep geleceğe dikmişti. Daha sonra akşam lisesine gitti. Daha on yedi yaşındayken, yazı koymaktan oldukça iyi para kazanır hale gelmişti, ama o açtı. Onun istediği geçimini kazanmak değil, bir meslek sahibi olmaktı, bu yüzden de geleceği için hiçbir fedakarlıktan kaçınmadı. Hukuk eğitimi yapmaya karar verdi ve hizmetçi olarak babamın yanına, inanır mısın, sadece dört dolar haftalıkla girdi. Ama o tutumlu olmasını öğrenmişti, bu yüzden de dört dolarlık haftalığından para biriktirmeye yine devam etti.

Ruth, biraz nefes almak ve Martin'in ne diyeceğine bakmak için bir an sustu. Mr. Butler'in gençliğinde yaptığı mücadelelere duyduğu ilgi, Martin'in yüzünü aydınlatmıştı; ama yine de kaşları hafifçe çatılmıştı.
— Genç bir insan için çok zor bir hayat tarzı, dedi. Haftada dört dolar! Dört dolarla nasıl yaşayabilmiş? Hiç boşa para harcamadığını söyleyeceksin. Ama ben bugün sırf kira için haftada beş dolar ödüyorum, hem de hiçbir özelliği olmayan bir yere. Herhalde bir köpek gibi yaşamıştır. Yediği yemek de.. Ruth onun sözünü keserek:

— Yemeğini kendi pişirirdi, dedi, küçük bir gaz sobasının üstünde.

— Yediği yemeğin herhalde, uzak yerlere giden gemilerde verilen en kötü gıdalardan hiç farkı yoktu; bu gibi gemilerdeki gıdalardan daha kötüsü yoktur.

Ruth heyecanla bağırdı:

— Ama bir de şimdiki halini düşün! Şimdiki gelirinin ona sağladığı şeyleri bir düşün. Vaktiyle yaptığı fedakarlıkların bin kat karşılığını gördü.

Martin ona delici bir bakışla baktı.

— Seninle bahse girerim ki, dedi. Mr. Butler şimdiki bu şişman zamanında, hiç de neşeli bir insan değildir. Yıllarca, bir çocuk kadar yemek yemeye alışmış; şimdi midesi daha fazlasını alamaz. Ruth, Martin'in araştıran bakışları karşısında gözlerini indirdi.

Martin:

— Bu adamın şimdi hazımsızlık çektiğine bahse girerim! diye meydan okurcasına atıldı. Ruth,

— Evet, öyle, diye itiraf etti, ama... Martin sözünü kesti:

— Bahse girerim ki, şimdi o, ihtiyar bir baykuş gibi ağır başlı ve ciddidir. Senelik otuz bin dolar kazancına rağmen eğlenmeye filan aldırdığı yoktur, üstelik başkalarının eğlenmesini de hoş karşılamaz. Haklı mıyım, değil miyim?

Ruth başını onaylar yollu salladı ve açıklamak için aceleyle:

— Ama o, zaten öyle bir insan değil. Yaradılıştan ağırbaşlı ve ciddi bir adamdır. Martin,

— Elbette, diye düşüncesini açıkladı. Haftada üç dolarla, kendi kendine bir gaz sobasının üstünde yemek pişiren, gece gündüz çalışıp, hiç oyun oynamadan, eğlenmek nedir bilmeden para biriktiren

küçük bir çocuk o otuz bin dolar geldiği zaman tabii iş işten geçmiş olur.

Martin o sempatik hayal kuruşu ile bir küçük çocuğun hayatındaki bin bir ayrıntıların içyüzünü ve bu çocuğun yılda otuz bin dolar kazanan bir adam oluncaya kadar geçirdiği dar ruhsal gelişme üzerine ışık tutuyordu. Hızlı ve isabetli düşünüşüyle, Mr. Butler'in bütün hayatını hayalinde canlandırıyordu. — Biliyor musun, diye ekledi, Mr. Butler adına üzülüyorum, Böyle ağır bir sınav geçirmek için çok gençti bu Mr. Butler; senelik otuz bin dolar için kendini yaşamaktan mahrum etmiş; otuz bin dolar uğruna bütün hayatını ziyan etmiş. Şimdi onun bu otuz bin doları, bu bir yığın para, onun henüz şeker isteyen, fıstık isteyen, lunaparkta eğlenmek isteyen bir çocukken bir kenara ayırdığı on sentle elde edebilecek olduğu şeyi satın alamaz ona artık.

İşte Ruth'u, Martin'in fikirlerinin bu eşsizliği heyecanlandırıyordu. Bu fikirler Ruth için yeni olmaktan başka, onun kendi inançlarına da aykırıydı, ama yine de Ruth bu fikirlerde daima kendi inançlarını sarsmak ya da değiştirmek gücünde olan bir gerçek payı bulunduğunu hissediyordu. Eğer yirmi dört yaşında olacağına, on dört yaşında olsaydı, bu fikirler onu değiştirebilirdi; ama o yirmi dört yaşındaydı, yaradılışı ve gördüğü terbiye bakımından muhafazakardı ve içinde doğup büyüdüğü, birçok çatlakları bulunan hayatının şeklini almıştı. Martin'in o acayip hükümlerinin onu rahatsız ettiği doğruydu, ama sadece söylenildikleri anda kendisini rahatsız eden hükümlerin bu tesirini o, Martin'in alışık olmadığı, kendisine yabancı gelen tipine yüklüyor ve onları çabucak unutuveriyordu. Bununla beraber bu sözlerin söylenişindeki kuvvetle buna eklenen, Martin'in çakmak çakmak gözleri ve yüzündeki içten ifade, onu daima heyecanlandırıp, Mar-tin'e doğru çekiyordu. Kendi ufuklarının ötesinden gelen bu adamın bu gibi anlarda, kendininkilerden daha geniş, daha derin kavramlarla, kendi ufkunu aydınlatmakta olduğunu tahmin ve düşünemezdi. Ruth, kendi ufku içinde sınırlıydı; ne var ki sınırlı kafalar sadece başkalarının sınırlı olabileceğini kabul eder. Bu yüzden de Ruth içinden, Martin'in cidden geniş görüşleri bulunduğunu ama bu görüşlerin kendininkilerle çatıştığı yerde Martin'in hudutlarının sona erdiğini düşünüyor ve Martin'in de kendisi gibi görebilmesini, o da kendisi gibi görebilinceye kadar onun ufkunu genişletmek için ona yardımda bulunmayı hayal ediyordu.

Ruth:

— Ama ben daha öykümü bitirmedim, dedi. Babam, Mr. Butler'in şimdiye kadar yanında çalışan hiçbir memurun çalışmadığı şekilde çalıştığını söyler, Mr. Butler, daima istekle çalışırmış. Hiç geç kalmaz, hep vaktinden bir iki dakika evvel işe gelirmiş. Ama yine de zaman ayırıp, bütün boş vakitlerini ders çalışmaya ayırabilmiş. Muhasebe ve daktilo öğrenmiş, geceleri de staj yapan bir mahkeme katibinin yazılarını yazarak, karşılığında steno dersleri almış. Çok geçmeden katipliğe yükselmiş ve bir değer haline gelmiş. Babam onu takdir etmiş ve yükseleceğini anlamış. Mr. Butler babamın tavsiyesiyle hukuka gitmiş, avukat olmuş. Babam onu yanına ortak olarak aldığı zaman hiç de ikinci planda kalmamış Mr. Butler. Çok büyük adam. Senatörlüğü birçok defalar reddetti. Eğer istese, yer açılır açılmaz Yüksek Mahkemeye seçilir. Böyle bir hayat, herkes için ulaşılması gereken bir noktadır. Ayrıca esin kaynağıdır. Bu bize insanın irade ve çalışma sayesinde nasıl çevresi içinde yükseldiğini gösteriyor.

Martin içtenlikle:

— Büyük bir adam, dedi.

Ama bu öyküde, Martin'in güzellik ve hayat anlayışına aykırı gelen bir taraf var gibiydi. Mr. Butler'in, hayatını sıkıntı ve mahrumiyet içinde geçirmesine yeter bir sebep bulamamıştı. Eğer bütün bunları bir kadının aşkı için ya da bir güzelliğe ulaşmak için yapmış olsaydı, Martin bunu kabul ederdi, Tann'nın çılgın aşığı bir öpücük için her şeyi yapardı, ama senede otuz bin dolar kazanmak için, asla. Mr. Butler'in yıllarca bir iş için çalışması onu tatmin etmemişti; bunda bir bayağılık vardı yine de. Senede otuz bin dolar kazanca diyecek bir şey yoktu, ama hazımsızlık ve insanca bir mutluluk duymaktan yoksun olmak bu paranın değerini sıfıra indiriyordu.

Bu düşüncelerini Ruth'a anlatmayı denedi; Ruth'ta uyandırdığı etki sadece sarsıntı oldu. Martin'i yeni baştan bir kalıba dökmenin gerektiğine iyice inandı. Ruth, insan denen yaratığı, kendi derisinin renginin, kendi inanışlarının, kendi siyasetinin en iyi olduğuna ve dünyanın dört bucağındaki diğer insanların kendilerinden daha az

şanslı bulunduğuna inanmaya iten o her zaman rastlanan dar kafaya sahipti. Bu kafanın, kadın olarak dünyaya gelmedikleri için Tanrı'ya şükredip, dünyanın ta öbür ucuna, Tanrı değiştirtmek için modern misyonerler yollayan eski Yahudiler'in dar kafasıyla hiçbir farkı yoktu; bu kafayla Ruth, bu adamı hayatın diğer çatlakları arasından alıp ona, kendi hayatının çatlakları içinde yaşayan erkeklerin biçimini vermek istiyordu.

IX

Martin Eden bu okuma ve öğrenme çalışmaları sırasında bütün parasını tüketmiş, üç kuruşa muhtaç hale gelmişti; işte bu yüzden define avına çıkan bir yelkenliye tayfa yazılıp denize açıldı. Gemi seferi sekiz ay sonra hazine bulunamadan Salamen adalarında sona ermiş, tayfaların ücretleri ise ancak Avustralya'da ödenebilmişti. Martin de hemen bir uzak yol gemisine atlayıp San Francisco'ya doğru yola çıkmıştı. Bu sekiz aylık sefer ona, sadece karada haftalarca kalmasına yetecek para kazandırmamış, aynı zamanda bol bol çalışıp okumasına da olanak vermişti.

İşte bu koşullar altında kalbinde özlem ve mutluluk hayaliyle geldi Martin. İyi ve çalışkan bir öğrenci kafasına sahipti; bunun dışında, hiçbir şeyden yılma-yan bir tabiatı ve Ruth'a olan aşkı vardı. Yanına aldığı gramer kitabını, hiç yorulmadan baştan aşağı iyice öğrenene kadar, tekrar tekrar okumuştu. Gemi arkadaşlarının kullandığı bozuk gramere dikkat edip bunların konuşmalarındaki yanlışları aklından düzelterek, cümleleri yeni baştan doğru olarak kurmaya önem vermişti. Kulağının yavaş yavaş hassaslaştığını ve gramerinin kuvvetlendiğini sevinçle fark etmişti. Bir çifte olumsuz kelime ya da ek artık onun kulağını tırmalıyor ve bu kulak tırmalayıcı kelime de çoğunlukla, deneyim eksikliğinden oluyordu. Beyni bütün yenilikleri kabullense de dili, yeni oyunları bir gün içinde öğrenmeyi kabul etmiyor, ısrarla pratik yapmasını istiyordu.

Defalarca tekrardan sonra grameri tamamlayınca, eline sözlüğü alıp kelime dağarcığına her gün yirmi kelime katmaya başladı. Bu işin

pek de kolay olmadığını gördü. Kelime anlamlan gittikçe uzuyor, söyleyiş şekilleri üzerine yaptığı denemeler ise beyni yoru-luncaya değin sürüyordu. Kelime ve anlamlarını içeren listeyi dümen dolabı başına asmış, sık sık buraya bakarak unutmadan aklında tutmanın yollarını arıyordu. Vardiya tuttuğu zamanlarda da kelimelere hakimiyetini tekrarlar yaparak kurmaya çalışıyordu. En son, akşamları yatarken kelimelerin anlamlarını tekrarlayarak uyumayı adet edindi. Dilini, Ruth'un konuştuğu dile yatkın hale getirmek için hafif sesle kendi kendine tekrar ettiği çeşitli cümleler arasında, "hiçbir şey yapmadı", "ben olsaydım" gibi kelime grupları yer alıyordu, "ve" ve "yor" lan, "d" ile "g" yi kuvvetle söyleyerek binlerce defa tekrarladı ve gemi subaylarıyla, gezmek için para yatırmış olan centilmen maceraperestlerin çoğundan daha doğru ve daha anlaşılır bir İngilizce'yle konuşmaya başladığını hayretle gördü.

Kaptan balıkgözlü bir Morveçli'ydi. Nasıl olduysa eline bir Shakespeare kitaplığı geçirmişti. Kitapları okuduğu falan yoktu. Martin de kaptanın elbiselerini yıkayıp, buna karşılık, değerli ciltleri okumak iznini aldı. Bir zaman sonra içi dışı tiyatro doldu. En sevdiği pasajlar kafasının içine kazınmıştı sanki. Hatta kendini öylesine kaptırdı ki bütün dünya Elizabeth devri trajedisi ya da komedisinde yer alan havaya büründü. Kendi düşünceleri ise bu trajedinin yanında kafiyesiz birer şiirdi. Bu eserler onun kulağını terbiye edip asıl İngilizce'yi gereği gibi değerlendirebilmesini sağlamıştı; bununla beraber, bu yüzden kafasının içi, artık kullanılmayan bir sürü eski kelime ile de dolmuştu.

Bu sekiz ay boyunca o, doğru konuşmayı öğrenmiş, yüksek düşünüş hakkında edindiği bilgilere ek olarak, kendini de daha iyi tanımıştı. Bilgisinin azlığından doğan bir alçakgönüllülüğün yanı sıra, kendi gücüne de bir iman belirmişti içinde. Tayfa arkadaşlarıyla kendisi arasında keskin bir ayrılık bulunduğunu hissetmiş ve akıllı olduğu için bu ayrılığın kazanılan başarıdan çok, olanaklardan doğduğunu da anlamıştı. Kendi yapabildiği şeyi, onlar da yapabilirdi; ama Martin içinde, kendisine yaptıklarından, çok daha fazlasını yapabileceğini anlatan karmaşık bir hissin gittikçe mayalanıp, koyulaştığını fark etmişti. Dünyanın çok güzel oluşu ona azap veriyordu; Ruth'un da orda olup, onunla bu güzelliği paylaşmasını

istiyordu. Ruth'a, Güney denizlerinin güzelliklerini anlatmaya karar verdi. Bu düşünceyle birlikte içindeki yaratıcı ruh alevlenip, onu bu güzelliği sadece Ruth'un değil, fakat başkalarının da gözleri önünde canlandırmak kararını vermeye itti. Bu kararın arkasından da kafasına muhteşem bir fikir geldi. Yazacaktı. O da dünyanın gören gözlerinden, duyan kulaklarından, hisseden, yüreklerinden biri olacaktı. Her şey yazacaktı; şiir, düzyazı, öykü, betimleme ve Shakespeare'inki gibi piyesler, işte karşısına bir meslek, Ruth'u kazanmak için bir yol çıkmıştı. Edebiyat dünyasının insanları birer devdi ve Martin Eden için onlar, senede otuz bin dolar kazanıp, isterlerse yüksek mahkemede hakimlik yapabilecek olan Mr Butler'lerden çok daha mükemmel insanlardı. Bu fikir kafasında filizlenir filizlenmez, Martin'i iyice sardı ve San Francisco'ya dönüş yolculuğu bir rüya halinde geçti. Gizli kalmış kudretiyle sarhoş olan Martin, her şeyi başarabileceğini hissediyordu. Martin, büyük, ıssız denizin ortasında bir perspektif kazandı. Ruth'u, dünyayı sanki ilk defa ve apaçık bir şekilde gördü. Bütün bunları hayalinde, iki eliyle tutup, evirip çevirerek inceleyebileceği gözle görülür bir şey gibi canlandırdı. O dünyada hala, belli belirsiz, bulutlu olan daha birçok şey vardı, ama Martin dünyayı küçük ayrıntıları ile değil, bir bütün olarak görüyordu; hem bu dünyaya hakim olmanın yolunu da görmüştü Martin. Yazmak! Bu düşünce içini bir ateş gibi sardı. Geri döner dönmez başlayacaktı; ilk işi, hazine arayıcılarının gezisini anlatmak olacaktı. Bunu San Fran-cisco'daki gazetelerden birine satardı. Ruth'a hiçbir şey söylemez, adı gazetede çıkınca ona bir sürpriz yapardı. Yazarken, bir yandan da çalışmalarına devam ederdi. Bir günde yirmi dört saat vardı. Martin hiçbir şeyden yılmazdı. O, nasıl çalışılacağını biliyordu ve kaleler bile onun önünde dize gelirdi. Bir tayfa olarak bir daha denize çıkmak zorunda kalmayacaktı. Hemen o anda Martin'in gözleri önünde motorla giden bir yat hayali beliriverdi. Motorlu yatları olan başka yazarlar da vardı. Tabii başarının önceleri ağır adımlarla ilerleyeceği şeklinde kendi kendine sakin olmasını anlattı. Başlangıçta yazılarından sadece çalışmalarına devam etmesini sağlayacak kadar para kazanmakla yetinecekti. Bir süre sonra hiç belli olmayan bir süre sonra artık öğreneceğini öğrenip kendini hazırlamayı bitirdiği zaman, büyük eserler verecek ve adı herkesin dudaklarında dolaşacaktı. Fakat daha da önemlisi, hepsinden de mükemmeli, Ruth'a layık olduğunu ispat etmesi olacaktı. Şöhret güzel şeydi, ama kafasındaki bu şahane rüya Ruth için doğmuştu. Martin bir şöhret tüccarı değildi, sadece Tanrı'nın çılgın aşıklarından biriydi o.

Parasını cebine koyup, Oakland'a ulaşınca, Bernard Higginbotham'lardaki eski odasına kapanıp çalışmaya koyuldu. Ruth'a bile döndüğünü bildirmemişti. Define arayıcıları hakkındaki makalesini bitirince gidip görecekti onu. Yaratıcılık ateşinin, içini yakan kızgın sıcaklığı yüzünden, Ruth'u görmeden durmak ona o kadar güç gelmiyordu, üstelik yazmakta olduğu makale Ruth'u ona daha da fazla yaklaştıracaktı. Makaleyi ne uzunlukta yazması gerektiğini bile bilmiyordu. SanFransisco Examiner'in pazar ekinde iki sayfa üzerine basılmış bir makalenin kelimelerini sayarak, ölçüsünü ona göre ayarladı. İçinde kor halinde yanan ateşle odasına kapanıp öyküsünü üç günde tamamladı. Öyküsünü daha okunaklı olması için kargacık burgacık iri yazısıyla temize çektiği sırada kütüphaneden aldığı bir hitabet kitabından paragraf diye bir şeylerin olduğunu öğrendi. Ayrıca noktalama işaretleri diye bir şeyler de vardı. O, bunları daha önce hiç düşünmemişti; bunun üzerine devamlı olarak hitabet kitabına başvurup, aynı zamanda kompozisyon hakkında bir günde, ortalama bir öğrencinin bir yılda öğreneceğinden daha fazlasını öğrenerek, öyküsünü hemen yeni baştan yazmaya koyuldu. Yazısını ikinci kere temize çekip tomar yaptığında gazetelerden birinde yeni yazı yazmaya başlayanlarla ilgili bir yazı gördü. Bu yazıdan el yazılarını taşıyan kağıtların asla tomar haline getiril-memeleri ve yazıların, kağıdın yalnız bir yüzüne yazılması gerektiğine dair olan kesin kanunu öğrendi. O ise bu kanunu her iki bakımdan da çiğnemişti. Yine bu yazıdan, birinci sınıf gazetelerin, sütun başına on dolar ödediklerini de öğrendi. Böylece, yazısını üçüncü defa temize çekerken, on sütunu, on dolarla çarpmak suretiyle kendi kendine bir teselli buldu. Çarpım sonucu hep aynı çıkmıştı; yüz dolar. Martin, doğrusu tayfalık-tan kazanılan paradan daha iyi bu, diye düşündü. Eğer o hataları yapmasaydı, makalesini üç günde bitirebilirdi, üç günde yüz dolar! Bu parayı kazanması için denizde üç ay veya daha fazla kalması gerekiyordu. Gerçi para tek başına bir şey ifade etmiyordu. İnsan yazabilecek olduktan sonra denize çıkmanın aptallık olduğuna karar verdi. Paranın değeri, Martin'in bu para sayesinde tamamen kendine ait zamana kavuşabilmesinde, başkasının karşısına çıkabileceği elbiseler satın alabilmesindeydi; bütün bunlar kendini bulmasını sağlayan, ona esin veren soluk benizli, narin kıza hızla yaklaştıracaktı onu. Yazdıklarını bir zarfa koyarak zarfın üzerine San Fransisco Examiner editörünün adresini yazarak postaladı. Gazetelerin, kabul edilen yazıları hemen bastıklarını zannediyor, yazılarını cuma günü gönderdiğine göre,

hemen o pazar basılacağını umuyordu. Ruth'un, onun dönüşünü bu olayla öğrenmesinin harika olacağına inanıyordu. Sonra, pazar akşamı uğrayıp, onu görürdü. Bu arada aklına başka bir fikir gelmisti; bu fikrinin çok uygun, tedbirli ve alçakgönüllü oluşuyla övünüyordu. Erkekler için bir macera öyküsü yazacak ve bunu The Youth's Companion'a satacaktı. Hemen bir genel okuma salonuna gidip, "The Youths Companion" koleksiyonlarını gözden geçirdi. Bu haftalık dergideki yazıların, genellikle beş sayıda tamamlandığını ve her birinin ortalama üç bin kelime olduğunu gördü. Birçok öykünün yedi sayı kadar devam ettiğini de keşfetti ve bu uzunlukta bir öykü yazmaya karar verdi. Bir zamanlar Kuzey Kutbunda, üç yıl sürmesi gerekirken geminin kazaya uğraması yüzünden altı ayda biten bir balina avı seferinde bulunmuştu. Hayalperest, hatta biraz fantastik bir hayal gücüne sahip olmasına rağmen, onu gördüklerini yazmaya zorlayan esaslı bir gerçekçilik aşkı vardı onda. Balina avcılığını biliyordu ve Martin, kahraman olarak kullanmayı tasarladığı iki çocuğun birlikte başlarından geçen sanal maceraları, bu bilginin ona sağladığı gerçek malzemeyle kafasında işlemeye başladı. Cumartesi akşamı, bunun hiç de zor bir iş olmadığına karar verdi. O gün öyküsünü üç bin kelimelik kısmını bitirmişti. Jim pek hoşlanmış, Mr. Higginbotham ise bütün yemek boyunca ailede keşfettikleri bu "yazara" dudak bükerek onunla açıkça alay etmişti.

Pazar sabahı gelip Martin gazetesini açınca define avcıları hakkındaki makaleyi görünce, kayın biraderinin ne kadar hayret edeceğini gözünün önüne getirerek keyiflenmişti. O saban erkenden sokak kapısının önüne çıkıp, çok sayfalı gazeteyi gözden geçirdi. Gazeteyi baştan aşağı bir ikinci defa dikkatle tetkik etti, sonra katladı ve bulduğu yere bıraktı. Makalesinde hiç kimseye bahsetmemiş olduğuna sevindi. Aklına gelen ikinci düşünce de, yazıların gazete sütunlarına geçebilmesi için gerekli zaman hususunda yanılmış olduğu idi. Ayrıca, makalesi bir haber değeri de taşımıyordu ve herhalde editör ona önce bunu bildirecekti.

Kahvaltısını ettikten sonra öyküsünü yazmaya devam etti. Her ne kadar sık sık durup, sözlükte kelimelerin karşılıklarına bakıyor, ya da hitabet kitabına başvuruyor idiyse de, kelimeler kaleminden yine de rahat dökülüyordu. Bu gibi aralarda herhangi bir bölümü tekrar tekrar okuyup, bir yandan da, içinde hissettiği büyük şeyleri yazmadığı şu

sıralarda, herhalde, yazı yazmayı, düşüncelerine bir şekil verip, onları ifade etmeyi öğrendiğini düşünerek kendi kendini teselli etti. Hava kararıncaya kadar başını kaldırmadan çalıştı, karanlık olunca da okuma salonuna giderek, salon saat onda kapanıncaya kadar haftalık dergileri karıştırdı. Bir hafta süreyle takip edeceği program buydu. Her gün üç bin kelime yazdı, her akşam da magazinlerde, editörlerin yayınlamaya layık gördükleri öyküler, makaleler ve şiirlerle ilgili notlar alarak, takip etmesi gereken yol üzerinde kafa yordu. Bir şeyi kesin olarak anladı: Şu bir sürü yazarın yapabildiklerini o da yapabilirdi, hele biraz zamanı olsa, onların yapamadıklarını da yapardı. "Book News"da, dergilere yazı yazanlara ödenen ücretlere dair bir yazının bir paragrafında, Rudyard Kipling'in kelime başına aldığı ücretin iki sent olduğunu okuyunca neşelendi. "The Youth's Companion" şüphesiz birinci sınıf bir dergiydi ve o gün yazdığı üç bin kelime ona altmış dolar getirecekti. Denizde, iki ayda kazanacağı parayı!

Cuma gecesi, yirmi bir bin kelimelik öyküsünü bitirdi. Kelimesini iki sentten hesaplayınca, bu ona dört yüz yirmi dolar getirecekti. Hiç de fena bir çalışma haftası değildi doğrusu. Şimdiye kadar eline bir defada hiç bu kadar çok para geçmemişti. Bunu nasıl harcayacağını bile bilmiyordu. Bir altın damarına rastlamıştı. Bu paranın geldiği yerden daima para kazanabilirdi. Kendine birkaç kat elbise daha almayı, dergilere abone olmayı ve başvurmak için şimdilik kütüphaneye kadar gitmek zorunda olduğu başvuru kitapları satın almayı tasarladı. Ama yine de, bu dört yüz yirmi doların büyük bir kısmı harcanmamış olarak kalıyordu. Kalan parayla, Gertrude için bir hizmetçi tutup, Marian'a da bir bisiklet almak fikri aklına gelene kadar parasının arttığı düşüncesi onu üzdü durdu.

Yazdığı bir yığın yazıyı postaya verip, 'The Youth's Companion'a gönderdi; inci avcılığı hakkında da bir makale yazmayı tasarladıktan sonra Ruth'u görmeye gitti. Martin önceden telefon ettiği için Ruth onu karşılamaya kapıya çıkmıştı. Martin'in o eski, her zamanki sağlığı bir alev gibi dışarı taşarak Ruth'a çarptı. Bu alev sanki onun bedenine girdi ve sıvı bir sıcaklık gibi damarlarında dolaşarak, Tanrı vergisi kuvvetiyle Ruth'u titretti. Martin, Ruth'un elini tutup onun mavi gözlerine bakarken, yüzü kızardı. Yedi ay güneş altında kalarak

bronzlaşan yüzünün taze yanık rengi, gerçi, kolalı yakasının boynuna sürtünerek meydana getireceği kızarıklığı saklayamadıysa da, yüzünün kızarışını gizledi, Ruth da kırmızı izleri görüp tatlı tatlı gülümsedi, ama Martin'in elbisesine dikkat edince bu gülümseme hemencecik kayboldu. Elbise Martin'e tıpatıp uymuştu, bu, onun ilk ısmarlama elbisesiydi ve Martin bu elbise içinde daha zarif, daha biçimli görünüyordu. Buna ek olarak, kumaş şapkasının yerini de, bir fötr şapka almıştı. Ruth ona şapkayı giymesini emretti, sonra da görünüşünden ötürü ona komplimanda bulundu. Ruth hayatında kendini bu kadar mutlu hissettiği bir zamanı hatırlamıyordu. Martin'deki bu değişiklik onun eseriydi, bu yüzden de Ruth, içinde ona daha da fazla yardım etmek için bir ihtirasın alevlendiğini hissetti. Konuşmasındaki ilerleme Ruth'u en çok memnun eden Martin'deki en köklü değişikli oldu. Martin artık sadece düzgün konuşmuyor, eskisinden daha rahat konuşuyordu, aynı zamanda, üstelik dağarcığına yeni yeni kelimeler de eklemişti. Bununla beraber çok heyecanlandığı zamanlar yine o eski yayvan konuşmasına dönüyor ve kelimelerin sonundaki sessizleri yutmaya başlıyordu. Sonra, yeni öğrendiği kelimeleri denemekte beceriksizce bir acemilik gösteriyordu. Diğer taraftan, ifade tarzının rahatlığı yanı sıra, Martin'in düşüncelerinde, Ruth'a büyük zevk veren bir hafiflik, şakacılık da yer alıyordu. Bu onu kendi sınıfı içinde en çok sevilen bir insan haline getiren, ama Ruth'un yanında, kelimelerinin azlığı yüzünden şimdiye kadar gösteremediği o eski, şakacı, şaka sever ruhuydu Martin'in. Martin bu yeni çevreye daha yeni alışmaya ve kendisinin hiç de fazlalık oluşturmadığını hissetmeye başlıyordu. Ama yine de büyük bir titizlikle, deneme devresi içinde kalmaya, neşe ve fantezinin hep Ruth'dan gelmesine, onunla at başı gitmeye fakat onu geçmemeye dikkat ediyordu.

Ayrı oldukları sekiz ay boyunca neler yaptığını Ruth'a anlatıp, hayatını bir yazar olarak kazanma ve çalışmalarına devam etme planından bahsetti.

Ruth, büyük bir içtenlikle:

— Açıkçası, dedi, yazı yazmak da herhalde herhangi başka bir şey gibi bir iş, bir zanaat olmalı. Tabii bu konuda benim fazla bir bilgim yok. Sadece genel bir hükme dayanarak konuşuyorum. Zanaatı öğrenmek için üç yıl çaba göstermeden demirci olamazsın, değil mi?

Yazarlık demircilikten çok daha iyi para getirdiği için de, tabii yazar olmak isteyen, yazar olmaya çalışan çok daha fazla insan olmalı. Martin'in hızla çalışan hayal gücü, kendi hayatından binlerce sahneyle birlikte kaba, adi, hayvanca sahnelerle, buradaki sahneyi bir anda muazzam bir perdenin üzerine aktarırken: — Öyleyse, bu durumda ben, kendimi özel olarak yazarlığa hazırlayamaz mıyım? dedi ve kullandığı dilden ötürü de gizliden gizliye bir gurur duydu.

Hayalindeki karmakarışık görüntü Martin'in konuşmasına hiç ara verdirmeksizin ve sessizlik içinde sıralanan düşüncelerini sekteye uğratmaksızın, bir ışık hızıyla canlanmıştı. Hayal gücünün perdesi üstünde kitaplarla, resimlerle dolu kaybolmayan bir ışığın parlaklığıyla aydınlanmış bir odada kendisiyle bu güzel kızı karşı karşıya, kültür dolu bir hava içinde, iyi bir İngilizce'yle ve ahenkle konuşurken gördü. Kendisinin bir seyirci gibi istediği zaman dilediğine bakabileceği birer resim halindeki başka zıt sahneler perdenin üzerinde sıralanıyor, sonra perdenin ta uçlarına doğru uzaklaşarak gitgide gözden kayboluyordu. Martin, bu diğer sahneleri, cafcaflı, kırmızı bir ışığın okları önünde eriyen ve bir duman gibi sürüklenen koyu sis girdapları arasından gördü. Havası, müstehcen, ağzı bozuk bir dille dolu bir barda kendini, sert viski içen kovboylarla birlikte içki içerken, ya da tüten bir gaz lambasının altında, ortaya sürülen paraların şıkırtıları ve dağıtılan kartların hışırtısı arasında onlarla aynı masada otururken gördü. Kendini yarı beline kadar soyunmuş, Susquehenna'nm Liverpool Red'le yumruk yumruğa büyük kavgasını ederken gördü. İsyana kalkışılan o kurşuni sabah vakti, John Rogers'in kana bulanmış güvertesini, baş ambarın üzerinde yaptıklarını ölüm sancılarıyla kıvranarak ödeyen ikinci kaptanı, elinde tuttuğu toplu tabancası ateş ve duman kusan koca kaptanı, yüzleri ihtirasla gerilmiş adamları ve çevresinde iğrenç küfürler savurarak yuvarlanan hainleri gördü. Sonra, o hiç kaybolmayan pırıltı içinde, Ruth'un kitaplar ve tablolar arasında oturup onunla konuştuğu sessizlik dolu, temiz, soylu sahneye döndü. Ruth'un daha sonra kendisine çalacağı kuyruklu piyanoyu da gördü ve kendi ağzından çıkan düzgün, seçme kelimelerinin yankısını işitti: "Öyleyse, bu durumda ben, kendimi özel olarak yazarlığa hazırlayamaz mıyım? Ruth:

— Ama bir insan, demircilik yapmak için ne kadar özel hazırlanırsa hazırlansın, önce çıraklık yapmadan demirci olamaz, diye gülüyordu.

Martin,

— Siz ne önerirsiniz? diye sordu. Hem unutmayın ki ben kendimde yazar olabilecek yeteneği görüyorum, bunu açıklayamam; sadece bende bu yeteneğin varlığını biliyorum.

Ruth:

— İyi bir eğitim görmeniz lazım, diye cevap verdi.

İster, sonunda yazar olun, ister olmayın. Hangi mesleği seçerseniz seçin, bu eğitim gereklidir ve bunun derme çatma, gelişigüzel olmaması gerekir. Liseye gitmelisiniz.

Martin:

— Doğru, diye başladı, ama Ruth sonradan aklına gelen bir düşünceyle onun sözünü kesti: — Elbette aynı zamanda yazı yazmaya da devam edebilirsiniz.

Martin, azimli bir insanın ses tonuyla,

— Bunu yapmak zorundayım, dedi.

Ruth, onun fikirleri konusunda büyük bir inatla ısrar edişinden pek hoşlanmadığı için, yüzünde tatlı bir şaşkınlık ifadesiyle bakarak:

— Neden? diye sordu.

— Çünkü eğer yazı yazmazsam liseye gidemem. Biliyorsunuz, yaşamam, kendime elbise, kitap filan almam lazım.

Ruth gülerek:

— Bunu unutmuştum, dedi. Niye bir mirasyedi olarak doğmadın sen? Martin:

— Ben sağlığa, hayal gücüne sahip olmayı tercih ederim, diye cevap verdi. Nasıl olsa para işini kıvırırım; asıl önemli olan, az kalsın

"senin" diyecekti, ama cümlesini değiştirerek, insanın diğerlerine sahip olması, dedi. Ruth, tatlı bir sertlikle:

— Sakın "kıvırmak" kelimesini kullanma, diye bağırdı. Bu söz argo, korkunç bir söz! 127

Martin Eden

Martin, kızarıp, kekeleyerek:

— Doğru, dedi. Yanlışlarımı hep böyle düzeltmenizi isterdim.

Ruth da kekeledi,

— Ben, ben de memnuniyetle düzeltirim, dedi. Sizde büyük bir cevher var; ben de sizi mükemmel görmek istiyorum.

Martin, o anda; sanki Ruth tarafından biçime konmak için tutuşan bir kil; Ruth da onu ideali olan erkek biçimine sokmak için aynı ihtirasla yanan bir kişiydi. Martin'e, gelecek Pazartesiye lise giriş sınavlarına girmek fırsatından bahsedince, öbürü hemen atılıp sınavlara gireceğini söyledi. Sonra Ruth, Martin'e piyano çalıp, şarkı söyledi. Bu arada da Martin onu aç bir özlemle seyredip, bir yandan da, burada kendisi gibi onu özleyerek dinleyen, ona aşık yüz tane erkeğin bulunmayışına şaşarak, Ruth'un güzelliğini içine sindirdi.

X

Martin, Ruth'un yemeğe kalması konusundaki ısrarını kırmadı. İçinden değişmiş, başkalaşmış Martin'i hepsi görür ve tanır diye geçiren Martin, akşam yemeğe kaldı, kızın babası üzerinde iyi bir etki bıraktı. Bu duruma Ruth da çok sevindi. Martin'in iyi bildiği, hatta hakim olduğu bir konudan, denizcilikten konuştular; Mr Morse, daha sonra Martin'in açık fikirli bir genç olduğuna dikkat çekti. Martin, argo kullanmamak ve doğru kelimeleri aramak kaygısıyla yavaş konuşmak

zorunda kalmış, bu da, onun kafasındaki düşünceleri doğru bulup iyi anlatmasını sağlamıştı. Bu yemekte, daha önce onlarda bir yıl kadar önce ilk yemek yediği akşamkinden daha rahattı. Tavırları ne kadar efendiceyse konuşmaları da o derecede sakin ve çekiciydi. Mrs Morse bile onun mahcup halini ve alçak gönüllülüğünü beğenmiş, Martin'de gördüğü belirli gelişmeden ötürü memnun olmuştu.

Kocasına:

— Bugüne kadar Ruth'un bu kadar fazla ilgisini çeken ilk erkek o oldu, dedi. Bir erkek olarak o kadar çekingendi ki, üzülüyordum.

Martin Eden

Mr Morse karısına merakla baktı:

— Yoksa bu genç gemiciyi, Ruth'u canlandırmakta mı kullanacaksın? diye sordu. Karısı:

— Eğer ben bir çare bulabilirsem, Ruth hayatının sonuna kadar evde kalmış bir kız kurusu olmaktan kurtulur, demek istiyorum, diye cevap verdi. Eğer şu genç, onda genel olarak erkeklere karşı bir his uyan-dırabilirse iyi olur.

Mr Morse karısının fikrini beğenerek:

— Çok iyi olur, dedi. Ama ya, ya bu ilgiyi fazlaca kendi üzerinde uyandırırsa? Bunu da hesaba katmamız lazım.

Mrs Morse gülerek,

— İmkansız, dedi. Ruth ondan üç yaş büyük, bu olanaksız. Bir tehlike yok. Bana güven. Böylece, Martin, Arthur ile Norman'ın elebaşılık edeceği züppece bir eğlentiye katılıp katılmamayı düşünürken, öte yandan ona başka bir rol verilmiş bulunuyordu. Hep beraber pazar sabahı bisikletle tepelere bir gezinti yapacaklardı; Martin, Ruth'un da bisiklete binebildiğini ve onun da bu gezintiye katılacağını öğrenene kadar, bu gezintiyle fazla ilgilenmemişti. O

bisiklete binmesini bilmiyordu, zaten bisikleti de yoktu, ama Ruth bisiklete bindiğine göre, ben de öğrenebilirim diye karar verdi; iyi geceler dileyip oradan ayrıldıktan sonra da, evinin yolu üzerindeki bir bisikletçiye uğrayıp kırk dolar vererek bir bisiklet satın aldı. Bisiklete verdiği para, bir ayda, bin bir güçlüğe katlanarak kazandığından daha fazlaydı. Hesabını yapmadan verdiği para yüzünden yedek parası azalıyordu; ama Martin, "Examiner" den alacağı yüz dolara, The Youth Companion'un kendisine ödeyebileceği asgari ücret olan dört yüz yirmi dolan ekleyince, bu paralardan artacak olan kısmı ne yapacağım endişesini böylelikle bir parça azaltmış olduğunu düşündü. Evinin yolunu tutup, bisiklete binmeyi öğrenmeye uğraşırken de, elbisesinin berbat oluşuna aldırmadı. O gece Mr Higgin-botham'lardan telefon edip terziyi buldu, bir elbise daha ısmarladı. Sonra bisikleti, bir yangın merdiveni gibi binanın arka duvarına bağlı olan dar merdivenden çıkardı; duvara gömülü yatağını çektiği zaman da, küçük odasında hem kendine, hem de bisikletine yetecek kadar yer bulunduğunu gördü.

Pazar günü inci avcılığı makalesi onu ayartma-saydı lise sınavlarına hazırlanmaya niyet etmişti ve Martin, içini yakan, kor halindeki güzelliği ve aşkı yeniden yaratma ateşiyle bütün gününü bu makaleye harcadı. O sabahki Examiner'de, define avcıları makalesinin yayınlanmamış olduğunu görmesi inancını kırmadı. Martin böyle şeylere kulak asmayacak kadar yükseklerde uçuyordu; Mr Higginbotham'ın büyük lütufkarlıkla sofrasında bulundurduğu her zamanki ağır akşam yemeğine iki defa çağrıldığı halde, gözü bir şey görmeyen Martin, yemek yemeden işine devam etti. Bu gibi yemekler, Mr Higginbotham için, servetinin ve maddi başarılarının reklamı demekti ve Mr Higginbotham, Amerikan kurumlarıyla, sözü geçen kurumların insana yükselmek için verdiği olanaklar hakkında yavan pozisyonlar vererek bu sofrayı şereflen-dirirdi; yükselmek ise, kendisine göre, ve hiç fırsatını kaçırmadan işaret ettiği gibi, bakkal katipliğinden, Higginbotham Mağazası sahipliğine çıkmaktı.

Pazartesi sabanı, bitmemiş inci avcılığı makalesine içini çekerek bakan Martin, bir arabaya atlayıp, liseye gitmek için Oakland'a indi. Günlerce sonra, sınavların sonucunu öğrenmek üzere mektebe başvurduğunda, gramer hariç, hiçbirini kazanamamış olduğunu

öğrendi.

Kalın gözlük camlarının ardından onu süzerek Profsör Hilton:

— Grameriniz çok iyi, dedi. Ama diğer konularda bir şey bilmiyorsunuz, hiçbir şey. Amerika Tarihine ait bilginiz de berbat. Eğer benim tavsiyemi dinlerseniz, siz...

Profesör Hilton bir an durdu ve Martin'i, kendi deneme tiplerinden herhangi biri kadar antipatik ve kuru bir bakışla süzdü. Mr Hilton, lisenin fizik profesörüydü, büyük bir aileden geliyordu, az bir maaşı vardı ve papağan gibi ezberlenerek öğrenilmiş büyük bir bilgi hazinesine sahipti. Martin, içinden, keşke Profesörün yerinde kütüphanedeki masada oturan adam otursaydı, diye geçirerek alçak gönüllülükle,

— Evet, efendim, dedi.

— Benim tavsiyemi dinlerseniz siz, önce en aşağı iki yıl ortaokula gidin, iyi günler. Martin, Profesörün öğütlerini Ruth'a söylediği zaman, onun yüzündeki sarsıntı ifadesini görerek şaşırdı, ama kendisi başarısızlığından ötürü hiç de keder-lenmemişti. Ruth'un uğradığı hayal kırıklığı o kadar açıkça belli oluyordu ki, Martin başaramadığı için üzüldü, ama sırf Ruth için üzüldü. 132

— Gördün mü? dedi, Ben haklıymışım. Liseye giren öğrencilerden çok daha fazla bilgin olduğu halde, yine de sınavları geçemiyorsun. Bunun sebebi de; eğitiminin parça parça, derme çatma oluşu. Senin, bir çalışma disiplinine ihtiyacın var; bunu da sana ancak usta öğretmenler verebilir. Profesör Hilton haklı, ben senin yerinde olsaydım, bir akşam okuluna giderdim. Bir buçuk yılda, geri kalan altı aylık çalışma devresinde öğreneceklerini de elde edebilirsin sanırım; bir buçuk yıl sana yeter. Hem bu şekilde gündüzlerin, yazı yazabilmen, ya da eğer hayatını kaleminle kazana-mazsan, herhangi başka bir işte çalışman için sana kalmış olur.

Martin ilk önce:

— Geceleri okula gidip gündüzleri de çalışırsam, seni ne zaman görürüm? diye düşündü. Ama bunu söylemedi; onun yerine,

— Akşam okuluna gitmek bana pek çocukça bir iş gibi geliyor, dedi. Eğer değeceğini bilsem, aldırmam, ama değeceğini hiç sanmıyorum. Onların bana öğretebileceklerinden daha çabuk öğrenebilirim, hem de kendi kendime. Böylesi zaman kaybetmek olur.

Bir an Ruth'u ve onu kazanmak için duyduğu hırsı düşündü.

— Benim kaybedecek hiç vaktim yok. Aslında, buna ayıracak zamanım da yok. Ruth:

— Öğrenmen gereken o kadar çok şey var ki, dedi ve Martin'e yumuşak bir bakış fırlattı. Martin, Ruth'a karşı gelmekle kabalık ettiğini düşündü.

— Fizik, kimya gibi şeyleri laboratuar çalışmaları

olmadan öğrenemezsin; sonra sana öğreten biri olmayınca, matematikle geometriyi öğrenmenin de hemen hemen olanaksız olduğunu göreceksin. Bu işi bilen öğretmenlere, bilgiyi anlatma sanatında uzmanlaşmış kimselere ihtiyacın var senin.

Martin kendini, daha az kibirli bir yoldan ifade etmenin yoluna araştırmak için bir dakika sustu. — Lütfen, sakın övünüyorum sanma, diye söze başladı. Övünmek niyetinde değilim. Ama bana öyle geliyor ki, nasıl diyeyim, doğal bir öğrenciyim. Kendi kendime çalışabilirim. Bana çok rahat geliyor bu, hani ördek suda nasıl rahatsa, öyle. Gramerde neler yapabildiğimi sen kendin de gördün. Sonra bir sürü başka şeyler de öğrendim. Ne çok şey öğrendiğimi aklın almaz. Hem de daha yeni başlıyorum. Hele bir, Bir an tereddüt etti ve doğru söyleyeceğine güven getirdikten sonra: — Hızımı alayım da o zaman gör, dedi. Bu gibi şeylerdeki yeteneğimi ilk defa, gerçek bir şekilde anlamaya başlıyorum. Çakmaya başladım artık, durumu.

Ruth:

— Lütfen, "çakmaya" deme, diye onun sözünü kesti.

Martin, hemen değiştirerek:

— Durum hakkında bir fikir sahibi olmaya başladım, dedi.

Ruth:

— Ama, düzgün İngilizce konuşmayla bunun bir ilgisi yok, diye itiraz etti.

Martin kuvvet toplamak için biraz bocaladı.

— Söylemeye çalıştığım, bu işleri nasıl kıvıracağımı öğrendim, dedi. Ruth, ona acıyarak kendini tuttu, o da devam etti.

— Bilgi, bana bir harita odası gibi geliyor. Ne zaman kütüphaneye gitsem, bende bu etkiyi bırakır, öğretmenlerin oynadığı rol, öğrencilere harita odasının içindeki şeyleri sistemli bir şekilde öğretmek.

Öğretmenler, harita odasında dolaşmamıza yardım eden kılavuzlardır, o kadar. Bu onların kafasında olan bir şey değil. Onlar yapmıyor bunu, onlar yaratmıyor. Bunların hepsi harita odasında var, onlar da bu odada nasıl dolaşılacağını, nereye el atılacağını biliyorlar. Görevleri de, bu odada kaybolabilecek olan yabancılara yol göstermek. Ama ben kolay kolay kaybolmam. Ben, yerimi görmesini bilirim. Genelde nerdeyim bilirim. Ne var, bir yanlış mı yaptım gene?

Ruth:

— Nerdeyim, bilirim deme, dedi. Martin, minnettarlıkla:

— Doğru, dedi. Nerede olduğumu bilirim. Peki nerdeyim ben yani nerde kaldım? Harita odasında. Evet, bazı herifler...

Ruth, "Kimseler" diye düzeltti.

— Bazı kimselerin kılavuza ihtiyacı vardır; çoğu kimsenin vardır; ama bana öyle geliyor ki, ben onlar olmadan da yapabilirim. Harita odasında epey zaman harcadım ve artık yolumu bulmayı öğrendim gibi bir şey. Hangi haritalara başvuracağımı, hangi sahilleri keşfetmek istediğimi biliyorum. Kendi çizdiğim yol üzerinde giderek de, pek çok şeyi, kendi kendime daha çabuk öğreneceğim. Biliyorsun, bir filonun hızı, en ağır giden geminin hızı demektir; öğretmenlerin hızı da aynı şekilde bir etkiye bağlıdır. Sınıflarını dolduran, alimlerden daha hıza gidemezler, ben ise, onların bütün bir sınıfı yürütecekleri hızdan daha çabuk ilerleyebilirim.

Ruth bir yerlerden aklında yer etmiş bir sözü ona tekrarlayarak:

— Yalnız giden, hızlı gider, dedi. Martin'in içinden:

— Ama ben, yanımda sen olursan daha hızlı giderdim, diye bağırmak geldi. Bu sırada o, kolunu Ruth'un beline dolamış, onun mat, altın saçları Martin'in yüzüne doğru uçuşarak, içinde, ikisi birlikte bir ruh gibi sürüklendikleri, yıldızlarla dolu boşlukların, güneşin yıkadığı uçsuz bucaksız kıyıların yer aldığı bir dünyanın hayalini görüyordu. Martin, aynı anda da, sözlerin acınacak derecedeki yetersizliğini anladı. Aman Allah'ım! O sırada kendi gördüklerini, Ruth'a da

gördürebilecek şekilde dü-zebilseydi kelimeleri! Yine o anda, zihnindeki aynanın üzerinde çağrılmadan beliren parıltılı hayalleri betimleme arzusunun, içinde bir özleyiş sızısı gibi kımıldandığını hissetti. Ah, tamam! Ruth'un sırrını yakalamıştı. Bütün büyük yazarlarla şairlerin yaptıklarındaydı bu sır. İşte bunun için onlar birer devdi. Onlar, düşündüklerini nasıl ifade edeceklerini biliyorlardı. Güneşte yatan köpekler, genellikle ağlar gibi, sesler çıkarır ve havlar, ama kendilerini böyle ağlatan, havlatan şeyin ne olduğunu söyleyemezlerdi; Martin çok zaman bunun ne olabileceğini merak etmişti, işte kendisinin de onlardan hiç farkı yoktu. Asil, güzel hayaller gördüğü halde, Ruth'a havlamaktan, sızlanmaktan başka bir şey yapamamıştı. Ama artık güneşte uyumayı bırakacaktı. Ayağa kalkacak, gözlerini dört açıp, hayal dünyasının zenginliklerini, açılan gözleri ve çözülen dili sayesinde Ruth'la paylaşacağı ana kadar mücadele edecek, didinecek, öğrenecekti. Diğer erkekler, ifade edişin püf noktasını, kelimeleri kendilerine itaatli bir uşak haline getirmenin yollarını bulmuşlardı. Ayrıca kelimelerden ayrı ayrı anlamlar çıkarıp bunların toplamından daha fazlasını ifade eden cümlecikler kurmayı da öğrenmişlerdi. Bu sırrın çözümü Martin'in kafasında bir şimşeğin çakışı kadar kısa sürmüştü. Beyni bir anda şimşeğin ışığıyla parlamış, aydınlanmış onu uyarmıştı; Martin Eden, kendini yeniden, güneşin yıkadığı yerlerin, yıldızlarla dolu boşlukların hayaline kaptırdı, nihayet, bir sessizlik olduğunu, Ruth'un, gözlerinde gülümseyen, hoşlanmış bir ifadeyle ve dikkatle kendisine bakmakta olduğunu fark etti.

— Muhteşem bir hayale kapılıp gitmiştim, dedi. Kendi kelimelerinin ses halinde kulağına çarpmasıyla da kalbi hop etti. Bu kelimeler de nerden çıkmıştı? Konuşmasına, hayalhanesinin sebep olduğu ara verişi, uygun bir şekilde ifade etmişti bunlar. Bir mucizeydi bu. O, şimdiye kadar hiç bu derece yüksek bir düşünceyi, bu derece yüksek bir ifade içinde toplayamamıştı. Zaten yüksek düşünceleri kelimelerle ifade etmeye hiç çalışmamıştı ki. Tamam işte. Bu, sorunu açıklıyordu. Hiç denememişti. Ama Swinburne denemişti, Tennyson, Kipling ve diğer bütün şairler denemişlerdi bunu. Birdenbire aklına "İnci Avcılığı" adlı makalesi geldi. O, büyük şeyleri, içinde bir ateş gibi yanası güzelliğin özünü ifadeye kalkışmamıştı hiç. Bitirdiği zaman, bu makale bambaşka bir şey olacaktı. Haklı olarak bu makalenin öz malı olan güzelliğin enginliği, onu dehşetli bir hayranlığa itti ve Martin'in zihninde yeniden

parlak, cesur bir fikir belirdi; bu güzelliği asil şiirler içinde neden o da büyük şairlerin yaptığı gibi ifade etmesindi. Bunun için kendini zorladı, üstelik, Ruth'a olan aşkının verdiği büyülü zevk, ve o aşkın ruhunda yarattığı harikalar varken. Niçin o da şairlerin yaptığı gibi şakımasındı bunu? Onlar aşkı şakı-mışlardı. O da öyle yapacaktı. Tanrı aşkına!

Çıkardığı bu sesin kendisini dehşete düşüren yankısını kulaklarında işitti. Dalgınlıkla sesi, ağzından yüksek sesle çıkmıştı, utançtan doğan kızarma, gömlek yakasının boynunu çevrelediği yerden, saçlarının dibine kadar yayılıncaya kadar, kan, dalga dalga yüzüne hücum edip, bu yüzün bronz rengini kırmızıya çevirdi. — Af., af .... affedersiniz, diye kekeledi. Düşünüyordum da...

Ruth cesaretle:

— Bana sanki dua ediyormuşsunuz gibi geldi, dedi, ama içinde bir şeyin ezildiğini, acı acı feryat ettiğini hissetti. Şimdiye kadar tanıdığı erkeklerden birinin dudaklarından çıktığını duyduğu büyük yemindi bu. Bu, onu sarsmıştı; sadece yetiştirilme tarzı yüzünden ya da bir prensip meselesi olarak değil, fakat sakınılan, el değmemiş kızlık bahçesini bir fırtına gibi altüst eden, hayatın bu kaba darbesiyle ruhen de sarsılmıştı. Yinede bağışladı, hem de o kadar rahatça bağışladı ki, buna kendi bile şaştı. Zaten, her nedense Martin'in herhangi bir şeyini bağışlamak o kadar zor gelmiyordu. Martin'in eline, başka erkekler gibi olabilmesi için hiç fırsat geçmemişti şimdiye kadar, ama o yine de elinden geldiği kadar, bütün gücüyle çalışıyordu, başarıyordu da. Martin'i böyle hoşgörürlükle karşılayışının herhangi başka bir sebebi bulunabileceği asla gelmedi Ruth'un aklına. O, Martin'e acıyarak davranıyordu, ama bunun farkında değildi. Bunu bilmesine olanak da yoktu. Bir tek aşk macerası olmaksızın, sessizlik ve denge içinde geçen yirmi dört yıl ona, kendi duygularını anlamasını sağlayacak keskin bir anlayış vermemişti ve hayatında aşkın yanından bile geçmemiş olan Ruth, şimdi aşka yaklaşmakta olduğunun farkında değildi.

XI

Martin her geçen gün yazmaya hız veriyordu. Ancak yazma hırs ve isteği tek noktada değildi. Örneğin inci avcılığı makalesi üzerinde yeniden çalışmaya başladı. Ne var ki, şiir yazma isteğine kapılması yüzünden bu makalesine sık sık ara vermek zorunda kaldı. Bu yüzden de bu makalesini tamamlayamadı. Şiirleri ise Ruth'dan aldığı esinle yazdığı aşk şiirleriydi, ama bu şiirler hiçbir zaman tamamlanamadı, hep eksik kaldı. Duygular, hayatın kendi boşluğu içinde dolaşan hislerdir. Bu duygu denen hisleri şiir haline getirip belirli kalıplar içinde anlatabilmek ise her babayiğidin harcı değildir. Bu yüzden de öyle bir çırpıda öğrenilebilecek şeylerden değildir. Martin için de aynı durum söz konusuydu. Başıboş dolaşan duygularını şiirle zaptetmek büyük bir sorundu. Çünkü şiirde vezin, kafiye, kelime yapısı başlı başına gerçek birer sorun teşkil eder. Martin'in bunların da ötesinde bütün büyük şairlerde varlığını fark ettiği, fakat bir türlü yakalayıp kendi şiirleri içine yediremediği, ele avuca sığmayan, kesin olarak kavranamayan bir şey vardı. Martin'in hissedip peşine düştüğü, ama bir türlü yakalayamadığı şey, şiirin parmaklar arasından kayan, ele avuca sığmayan ruhuydu. Bu ruh sıcak hava akımı gibiydi. Isınıp havaya yükseliyor, sonra buhar olup uçuyordu. Bazen bu buharın, bu sıcaklığın ince şeritlerinden birkaçını eline geçirip onlarla, beyninde aralıksız sesler halinde yankılanan ya da gözle görünmeyen güzelliğin buğulu bir dalgalanışı halinde hayalinde sürüklenen cümlecikler örmeyi başararak çabalamalarının karşılığını görmesine rağmen, bu titrek, bu ele avuca sığmaz sıcaklık hep onun elinin eremeyeceği bir yerde kaldı. Durmadan değişen bir rüzgar gibi aldatıcıydı bu. Anlatabilmek için duyduğu arzunun sancısı Martin'i kıvrandırdı, ama herkesinkine benzeyen, hiç de şairane olmayan birtakım sözler söylemekten, başka bir şey yapamadı. Tamamlanmamış, parçalar halindeki şiirlerini yüksek sesle okudu. Vezin sağlam adımlarla yürüyor, kafiye de en aşağı adımlar kadar kusursuz ve adımlardan daha sürekli bir ritmi yürütüyordu, ama Martin'in kendi içinde hissettiği o sıcaklık, o yüceliş eksikti. Bir türlü, anlayamadı ve yeniden ümitsizliğe kapılarak, tekrar tekrar yenilmiş ve perişan, makalesine döndü. Şüphesiz ki, düzyazı daha kolaydı. Kelimelerin ruhunu yakalamak zorunluluğu yoktu. Bu yüzden rahattı.

Şiirin senfonik ve kırılgan yapısını anladıktan sonra tamamen düzyazıya döndü. "İnci Avcılığı"nın arkasından, denizcilik mesleği hakkında bir makale, deniz kaplumbağası avı hakkında bir başka

makale, bir üçüncü makale de kuzeydoğu rüzgarları hakkında yazdı. Sonra deneme kabilinden, bir kısa öykü yazdı ve daha bu konuda emeklerken, altı tane öykü bitirip, çeşitli magazin dergilerine yolladı. Sabahtan akşama kadar, hem de geç vakitlere kadar, verimli bir şekilde yazıp, sadece kütüphaneye gidip kitap aldığı, ya da Ruth'a uğradığı sıralarda yazılarına ara verdi. Son derece mutluydu, Şimdi hayattan daha büyük bir zevk alıyordu. Hiç eksilmeyen bir çalışma içindeydi. Tanrılara özgü olduğu sanılan yaratma zevkini duyuyordu. Çevresindeki bütün hayat çürük sebze, sabunlu su kokuları, kız kardeşinin pasaklı hali ve Mr. Higginbot-ham'ın alaycı suratı, bir rüyadan ibaretti. Gerçek dünya, onun kafasında, yazdığı öykülerde onun kafasındaki gerçeğin parçalarıydı. Onun için günler çok çabuk bitiyordu. Çalışmak istediği o kadar çok şey vardı ki. uykusunu beş saate indirdi ve bu kadar uykuyla yetinebileceğini anladı. Dört buçuk saatle yetinmeyi denedi, ama üzülerek beş saate döndü. Bütün uyanık saatlerini zevkle çalışmalarından herhangi birine verebiliyordu. Çalışmalarına geçmek için yazılarını bıraktığı zaman üzülüyor, kütüphaneye gitmek için çalışmalarını bırakmak zorunda kalınca, üzülüyor, bilgilerle dolu o harita odasından ya da okuma odasındaki mallarını satmayı başaran yazarların sırlarıyla dolu magazin dergilerinden ayrılınca, hep üzülüyordu. Ruth'la birlikte olduğu zamanlar ise, onun yanından ayrılmak vakti geldiğinde, yüreğini bağlayan adale lifleri kopuyormuş gibi oluyor ve Martin, karanlık sokakları, eve bir an önce varıp, kitaplarına bir an önce kavuşmak için yıldırım gibi geçiyordu. Ona en güç geleni de, matematik, ya da fizik kitabını kapatıp defteri, kalemi bir kenara bırakarak, uyumak için yorgun gözlerini kapamaktı. Kısa bir zaman için dahi olsa, yaşamaya ara vermekten nefret ediyordu. Bütün tesellisi ise, çalar saatin beş saat sonrası için ayarlanmış olmasıydı. Bütün kaybedeceği beş saatti nihayet; sonra çalan zil, onu bilinçsizlik halinden hızla ayağa fırlatacak ve Martin, önünde yine on dokuz saatlik koca bir gün bulacaktı.

Haftalar büyük bir hızla geçiyor, parası her geçen gün azalıyordu; başka yerden de para geldiği yoktu. Erkek çocuklar için yazdığı macera öyküsünü gönderdikten bir ay sonra, "The Youth's Companion" bu yazı serisini ona geri gönderdi. Ret cevabı o kadar ustalıkla kaleme alınmıştı ki, Martin, editöre hiç kızamadı. Ama "San Francisco Examnier"in editörüne de aynı derecede sıcak bir duygu besleyemedi. Martin iki hafta bekledikten sonra ona mektup yazmıştı.

Bir hafta sonra bir tane daha yazdı. Ay sonunda editörü bizzat görmek için San Francisco'ya gitti. Ama süslü kapıları bekleyen genç, kırmızı saçlı, zebani kılıklı bir hizmetçi yüzünden editörle görüşemedi. Beşinci haftanın sonunda yazısı, hiçbir yorum yapılmaksızın, postayla kendisine geri gönderildi. Ne ret mektubu vardı, ne bir açıklama; hiçbir şey yoktu. Diğer makaleleri de aynı şekilde, San Francisco'nun önde gelen öbür gazetelerinde bekletildi. Bu yazılarını alınca, onları Doğudaki dergilere yolladı. Hepsi de, birer basılı ret mektubu ilişiğinde, daha da çabuk olmak üzere geri geldi. Gönderdiği kısa öyküler de aynı şekilde geri gönderildi. Martin, bunları tekrar tekrar okudu ve öyle beğendi ki, reddediliş sebeplerini bir türlü çıkaramadı. Derken bir gün, gazetelerden, birinde, yazıların daima daktiloda yazılmaları gerektiğini okuyunca, meseleyi anladı. Gayet tabii, editörler o kadar meşgul insanlardı ki, el yazısını okumak için o kadar zamanı ve zahmeti göze alamazlardı. Martin bir daktilo makinesi kiraladı ve kullanılışını öğrenmek için bir gününü harcadı. Her gün, yazdıklarını daktiloya çekti, eski yazdıklarını da, geri gönderilişlerinden kısa bir süre sonra daktiloyla yeniden yazdı. Daktiloyla yazdıkları da geri gelmeye başlayınca şaşırdı. Çene kemikleri atmaya başladı, çenesinin ucu daha saldırıcı bir görünüş aldı. Kendi yapıtı hakkında kendisinin doğru hüküm verememiş olabileceği aklına geldi. Bir kere de, yapıtlarının Gertrude üzerinde yaratacağı etkiyi denemeye karar verdi. Öykülerini ona yüksek sesle okudu. Gert-rude'un gözleri parıldadı ve Martin'e:

— Ne kadar güzel şeyler yazıyorsun, derken, ona gururla baktı.

Martin sabırsızlıkla:

— Evet, evet, dedi. Asıl önemli olan şey öykü, nasıl, beğendin mi?

Gertrude:

— Mükemmel, diye cevap verdi. Harika, hem de heyecan verici. Müthiş duygulandım. Martin anladı ki, Gertrude'un zihni bulanıktı. Kadının saf suratında, şaşkınlık apaçık okunuyordu. Onun için, Martin biraz bekledi.

uzunca bir sessizlikten sonra Gertrude:

— Peki ama, Mart, dedi, öykü nasıl bitiyor? Hani şu, o kadar yüksekten atan genç, kızı elde ediyor mu? Martin, sanatkarca açıkladığını sandığı bitişi ona anlattıktan sonra Gertrude: — Ben de bunu öğrenmek istiyordum, dedi. Bunu öyküde neden böylece yazmadın?

Martin, kız kardeşine birçok öyküsünü okuduktan sonra bir şey öğrenmiş oldu: Gertrude mutlu sonuçlanan öykülerden hoşlanıyordu.

Gertrude, yorgun bir iç çekişle, çamaşır teknesinden doğrulup, alnındaki terleri beyaz bir süngere dönmüş kırmızı eliyle silerken:

— Öykü çok güzeldi, diye fikrini belirtti. Ama bana üzüntü verdi, içimden ağlamak geliyor. Dünyada zaten üzüntü verici bir sürü şey var. Mutluluk veren şeyleri düşünmek beni mutlu ediyor. Eğer adam kızla evlenseydi, sonra, gücenmiyorsun ya, Mart? diye endişeli bir tavırla Martin'e sordu. — Ben böyle olsun isterdim, yorgunum da ondan herhalde. Ama yine de öykü fevkaladeydi, fevkaladeydi doğrusu. Nereye satacaksın onu?

Martin:

— Bu bambaşka bir sorun, diye güldü.

— Peki, satabilirsen ne kadar kazanabileceğini düşünüyorsun?

— Oh, yüz dolar. En aşağısı bu, fiyatlar böyle.

— İnşallah satarsın! Martin:

— Kolay kazanılan bir para, ha? dedi ve gururla ekledi, Onu iki günde yazdım. Günü elli dolara gelir. Öykülerini Ruth'a okumak için büyük bir istek duymasına rağmen, Martin buna cesaret edemedi. Öykülerinin bir kısmı yayımlanıncaya kadar beklemeye karar verdi. Ruth o zaman, Martin'in hangi amaçla çalışmış olduğunu anlayacaktı. Bu arada Martin didinmesine devam etti. İçindeki macera ruhu, onu hiçbir zaman, zihin ülkesinde yapmakta olduğu bu hayret verici keşifler kadar kuvvetle çekmemişti. Fizik ve kimya ile ilgili ders kitapları satın aldı, matematik problemleri çözdü, ispatları çalıştı. Laboratuar deneyleriyle

yapılan ispatlara inandı ve engin hayal gücü sayesinde, kimyasal reaksiyonları bunları laboratuarda gören orta bir öğrencininkinden çok daha büyük bir anlayışla öğrendi. Martin, eşyanın içeriği hakkında elde etmeye başladığı delillere gömülerek, yüklü sayfaları yutmaya devam etti. Şimdiye kadar dünyayı, dünya olarak kabul etmişti, ama şimdi bu dünyanın kuruluşunu, madde ve kuvvetin hareket ve karşılıklı etkilerini anlamaya başlıyordu. Eskiden, karşısına çıkmış olan sorunların çözümleri, şimdi kendiliğinden, devam ederek, kafasında beliriyordu. Kaldıraçlar ve makaralar Martin'i büyülemişti, zihni, denizde dolaştığı eski günlere, levyelere, makaralara, palangalara gitti. Yollan olmayan okyanusta, gemilerin rotalarını yanılmadan takip etmelerini sağlayan gezinti teorisinin artık Martin için karanlık bir noktası kalmamıştı. Mevsim rüzgarlarının neden var olduğunu öğrenince de, acaba "kuzeydoğu rüzgarları hakkındaki makaleyi pek mi erken yazdım," diye şüpheye düştü. Bu makaleyi şimdi herhalde daha iyi yazabilirdi. Bir akşamüstü, Arthur'la birlikte California üniversitesi'ne gitti, dinsel bir huşu içinde, nefesini tutarak laboratuarlara girip, deneyleri gördü ve öğrencilerine ders veren bir fizik profesörünü dinledi.

Bunları yaparken yazılarını da ihmal etmiyordu. Kısa öyküler, kaleminden bir sel gibi akmaya devam etti ve Martin daha kolay magazin dergilerinde gördükleri cinsten, şiir şekillerine el attı. Lakin, bu arada kafiyesiz şiirle bir trajedi yazmaya kalkışmak aptallığını gösterip, iki haftasını boşuna harcadı ve trajedi, yolladığı yarım düzine kadar magazin dergisi tarafından her seferinde çabucak reddedilince de donup kaldı. Sonra Henley'i keşfetti ve "Hospital Sketchea"i örnek alarak bir seri deniz şiiri yazdı. Bunlar ışık, renk, aşk ve macera ile dolu basit şiirlerdi. Martin onlara "Deniz Lirikleri" adını verdi ve şimdiye kadar yazdığı eserlerin en mükemmeli olduklarına hükmetti. Şiirler otuz taneydi ve Martin, onları, öyküleri üzerindeki alışılmış günlük çalışmalarını tamamladıktan sonra, her gün bir şiir meydana çıkarmak üzere, bir ayda yazmıştı; onun günlük çalışması ise, orta derecedeki başarılı bir yazarın bir haftalık çalışmasına denkti. Harcadığı emek, ona vız geliyordu. Hem bu zahmette sayılmazdı. Martin, kendini ifade ediyor, konuşmasını bilmeyen dudakları ardında yıllarca hapsedilmiş olan bütün güzellikler ve harikalar şimdi vahşi bir sel halinde dökülüyordu. "Deniz Lirikleri"ni kimseye göstermedi, hatta editörlere bile. Editörlere güvenmiyordu. Ama onu "Li-rik"lerini göndermekten alıkoyan editörlere olan güvensizliği değildi. Bu şiirler, onun için öylesine bir

güzellik taşıyordu ki, yazdıklarını Ruth'a okumak cesaretini bulacağı çok uzak bir güne, muhteşem bir güne saklayıp, onları Ruth'la paylaşmak istiyordu. O gün gelinceye kadar, Martin, onları kendine sakladı, ez-berleyinceye kadar, tekrar tekrar yüksek sesle okudu.

Martin Eden uyumadığı zamanın her dakikasını yaşıyordu, hatta uykusunda da yaşıyordu; çalışmalarının devam etmediği bu beş saat içinde hayaller yaratan beyni, atılışlarla, o günün olaylarını, o günün düşüncelerini işleyerek bunlardan, acayip, olmadık harikalar çıkarıyordu. Aslında hiç dinlendiği yoktu ve onunkinden daha zayıf bir bünye, onunkinden daha az dengeli bir beyin:, genel bir sinir bozukluğu sonucunda mutlaka yere serilirdi. Akşam üstleri de artık Ruth'a eskisi kadar sık uğramaz olmuştu, zira Ruth'un üniversite bitirme sınavlarını vereceği haziran ayı yaklaşıyordu. Sanat tarihi mezunu! Martin, Ruth'un bu unvanını düşününce, Ruth sanki ondan hızla, peşinden yetişemeyeceği kadar hızla uzaklaşmış gibi geldi. Martin haftada bir akşamını kendisine ayırmış olan Ruth'la buluşacakları akşam, geç vakitlerde gelirdi. Genellikle akşam yemeğine kalır, biraz hoşbeşten sonra müzik dinlerlerdi. Bu akşamlar Martin'in hayatındaki en önemli akşamlardı. Bu evin, kendi yaşadığı evinkiyle bu derece büyük bir zıtlık oluşturan havası ve sırf burada Ruth'a yakın bulunuşu yüzünden Martin her seferinde, oradan, yükseklere tırmanmak için daha çok bilenmiş bir azimle ayrıldı, içinde bulunan güzelliklere ve kendisine bir sancı gibi ıstırap veren yaratma arzusuna rağmen, Martin, bu savaşı sırf Ruth için yapıyordu. O her şeyden önce bir aşıktı. Diğer her şeyi aşka bağlı kılıyordu Martin. Onun aşk macerası, dünya yüzündeki macerasından daha büyüktü. Dünyanın hayret ve hayranlık uyandıran yönü, karşı konulmaz kuvvetin zoruyla onu meydana getiren moleküllerden ve atomlardan ileri gelmiyordu; dünyanın hayranlık uyandıran tarafı, Ruth'un bu dünyada yaşıyor olmasıydı. Ruth, Martin'in bütün ömrünce rastladığı, tahmin ya da düşündüğü en hayran olunacak şeydi. Ruth'tan uzak oluşu ona sürekli bir iç sıkıntısı veriyordu. Ruth, ondan öylesine uzaktı ki; üstelik Martin ona nasıl yaklaşacağını da bilmiyordu. Kendi sınıfından kadınlar ve kızlar arasında başarı kazanmış olan bir erkekti. Ama onlardan hiçbirine aşık olmadığı halde, Ruth'a aşık olmuştu; Ruth'a olan aşkı bir yana, o sadece Martin'in sınıfından başka bir sınıfa ait olmakla kalmıyordu. Martin'in kendi aşkı Ruth'u bütün sınıfların üzerine çıkarmıştı. Ruth, ayrı bir varlıktı, o kadar ayrı bir varlık ki, Martin, her aşığın yapması gerektiği şekilde, ona nasıl yaklaşacağım bilmiyordu, Martin'in bilgi

kazanıp dili öğrendikçe Ruth'a daha fazla yaklaşmakta olduğu, onun konuştuğu sözlerle konuştuğu, ortak fikirleri ve zevkleri keşfettiği bir gerçekti; ama bu, Martin'in içindeki aşk özlemini tatmin etmiyordu. Onun aşık hayal gücü, Ruth'u kutsal bir duruma, onunla bedensel bir yakınlık kurmasına olanak vermeyecek kadar kutsal ve ilahi bir hale getirmişti. Ruth'u kendisinden böyle uzaklaştıran ve onun için erişilmez hale getiren, Martin'in kendi aşkıydı. Aşkın arzuladığı biricik şeyi Martin'den esirgeyen, aşkın ta kendisiydi.

Günler böyle geçerken bir gün, hiç umulmadık bir anda aralarındaki uçurumun üzerine bir an için bir köprü kurulur gibi oldu.

Bundan sonra da artık, uçurum hala var olmaya devam etmesine rağmen, önceki kadar derin olmadı. Bir gün kiraz yiyorlardı; iri, lezzetli, siyah şarap renginde suyu olan kara kara kirazlar... Sonra Ruth, Martin'e "The Frincess' ten parçalar okurken, dudak-lanndaki kiraz lekesi Martin'in gözüne ilişti. O anda Ruth'un tanrısallığı param parça oldu. Nihayet o da topraktan ibaretti; bütün killerin bağlı oldukları kanuna bağlı olan kendi toprağı, ya da herhangi bir kimsenin toprağı gibi bir topraktı. Ruth'un dudakları da ken-disininki gibi ettendi ve kirazlar kendi dudaklarını nasıl boyamışsa, onun dudaklarını da öylece boyamıştı. Şu halde, onun dudakları için gerçek olan bu durum, her tarafı için de aynıydı. O bir kadındı, her şeyi ile bir kadın herhangi bir kadından hiç farkı olmayan bir kadın. Bu fikir Martin'in kafasında aniden beliriverdi. Bu, onu sersemleten bir keşif olmuştu. Sanki güneşin gökten yuvarlandığını ya da tapınılan bir güzelliğin kirletildiğini görmüş gibi oldu. Daha sonra bunun ne anlama geldiğini anladığında kalbi kuvvetli darbelerle çarparak, onu, başka dünyalardan olmayan sadece, dudaklarını bir kirazın lekeleyebileceği bir kadın olan Ruth'a bir aşık gibi davranmaya zorlamaya başladı. Düşüncesi bu cesaretinden ötürü titredi, ama bütün ruhu çağlıyor ve aklı bir zafer şarkısıyla ona haklı olduğunu ısrarla söylüyordu. Martin'in içindeki bu değişiklikten bir şeyler Ruth'a kadar ulaşmış olmalıydı, zira okumasına ara verip başını kaldırarak Martin'e baktı ve gülümsedi. Martin'in gözleri, Ruth'un mavi gözlerinden, dudaklarına kaydı ve bu dudaklardaki leke onu çılgına çevirdi. Kollan az daha, tıpkı kayıtsız hayatını yaşadığı zamanlardaki gibi ani bir hareketle uzanıp Ruth'u saracaktı. Ruth sanki ona doğru eğilmiş, bekliyor gibiydi; Martin kendini alıkoymak için bütün iradesini kullanarak karşı

koydu. Ruth suratını asarak:

— Okuduklarımın bir kelimesini bile dinlemiyordun, dedi.

Sonra Martin'in şaşkınlığı hoşuna giderek güldü ve Martin, Ruth'un içten gözlerine bakıp da onun, hissettiklerinden hiçbir şeyin farkına varmadığını anlayınca, mahcup oldu. Gerçekten de, düşüncelerinde çok ileri gitmişti. Tanımış olduğu bütün kadınlar içinde, kendi içinden geçenleri bu şekilde tahmin edemeyecek olan bir tane bile yoktu. Tabii Ruth hariç._ Gerçekten o da tahmin edememişti, işte fark buradaydı. Ruth, farklıydı. Martin kabalığından ötürü şaşaladı, Ruth'un bu saf masumiyetinden dolayı sevinç duydu ve ona tekrar aralarındaki uçurumun öte yanından bakmaya başladı. Köprü yıkılmıştı. Yine de bu olayla Martin Ruth'a eskisinden daha çok yaklaşmıştı. Bu olayın anısı aklından çıkmıyordu; canı en çok sıkıldığı zamanlar ise bu anı üzerinde ihtirasla duruyordu, uçurum artık hiçbir zaman eskisi kadar genişlemedi. Martin, sanat tarihi mezuniyetinden, ya da bir düzine mezuniyetten çok daha büyük bir arayı aşmıştı. Ruth saftı, evet bu bir gerçekti; hem de Martin'in şimdiye kadar hayal edemediği kadar saftı; ama kirazlar, onun dudaklarını lekelemişti. Kendisi evrenin amansız kanunlarına nasıl uyuyorsa, Ruth da öylece uyuyordu. Ruth da yaşamak için yemek zorundaydı ve ayaklarını üşüttüğü zaman nezle oluyordu. Ama sorun bu değildi. Eğer o, açlığı, susuzluğu, sıcağı, soğuğu hissedebiliyorsa, demek ki, aşkı da hissedebilirdi; bir erkeğe olan aşkı. Eh, kendisi de erkekti işte. Niçin Ruth'un seveceği erkek kendisi olma-sındı? Ateşli ateşli: — Başarıp, başaramamak bana kalmış, diye mırıldandı. O erkek ben olacağım. Kendimi o erkek yapacağım. Başaracağım.

Günlerce, aylarca süren, durmak dinlenmek nedir bilmeden süren çabanın ardından ciddiye bile alınmayan yazıları Martin'in azmini yıkmak yerine kamçılamıştı. Bu öylesine bir kamçıydı ki yüreğini eline almış, zamanı dondurmuş ve bütün benliğiyle bu işe sımsıkı sarılmıştı. Bir gün Ruth'a kendini ispat edecekti. Sadece Ruth'a mı? Hayır, herkese ispat edecekti. Öncelikle kendine. Durmadan söz veriyordu. Zaman bütün sarmalıyla kendini kuşatsa da başaracaktı. Bir sabah, beynini bir sıcaklık ve buhar dalgası gibi yalayan, bütün güzellik ve düşünceleri karmakarışık eden bir yazıyla didişirken, telefona çağrıldı. Mr. Higginbotham dalga geçerek, bozuk diliyle:

— Hoş bir bayan, hanım sesi, dedi. Bir hanımefendi sesi.

Martin, son hızla odanın köşesinde duran telefona koştu ve Ruth'unun, sevgilisinin sesini duyunca içine dalga dalga bir sıcaklığın dolduğunu, bu sıcaklığın azmini körüklediğini hissetti. Yazıyla yaptığı savaş sırasında Ruth'un varlığını tamamen unutmuştu; ansızın sesini duyunca ona olan aşkı yüreğine bir darbe gibi çarptı. İşte o ses! Buğulu, anlamlı bir ses, bir müzik nağmesi kadar yumuşak, tatlı, hatta gümüş bir cam gibi kristal saflığında, mükemmel bir ton. Yeryüzünde hiçbir ses böylesine güzel ve etkileyici değildi. Bu seste göksel bir hal vardı, sanki başka dünyalardan geliyordu. Martin öylesine heyecanlanmış, öylesine kendinden geçmişti ki, Ruth'un ne dediğini duymadı bile; bununla beraber, Mr. Higginbotham'ın, sansar gözlerini kendi üzerinden ayırmadığını bildiği için, yüz ifadesine hakim oldu.

Ruth'da zaten önemli bir şey söylemiyordu; sadece, o gece Norman, onu konferansa götürecekmiş, ama baş ağrısı tutmuş da Ruth fena halde hayal kırıklığına uğramış, biletler de kendisindeymiş, eğer başka bir işi yoksa, onu götürmek nezaketinde bulunur muymuş?

Nezakette bulunmak! Martin sevincini sesine yansıtmamak için kendini zorladı. Şaşılacak şeydi. Ruth'u evinde her zaman gördüğü halde, şimdiye kadar cesaret edip de ona birlikte bir yere gitme teklifinde bulunamamıştı. Telefonda, onunla konuşurken, hiç ilgisi olmadığı halde içini, onun uğruna ölme arzusunun kapladığını hissetti ve bir fırıldak gibi dönen beyninde bir anda kahramanca ölme hayalleri şekillenip dağıldı. Ruth'u müthiş derecede, deli gibi, ümitsizce seviyordu. Onun kendisiyle, Martin Eden'le, konferansa gitmeyi düşündüğü bu çılgınca mutluluk anında Ruth, o derece yükseklere çıkmıştı ki, Martin'e, onun için ölmekten başka yapılacak şey yokmuş gibi geldi. Ona olan şiddetli ve yüce hissi ifade edebileceği biricik uygun yol buydu. Bu, bütün aşıkların karşılaştığı ve gerçek aşkın doğurduğu yücelmiş bir haldi ve şimdi de işte, telefon başındayken bir ateşten çıkmış ve parıltı içinde aynı halle karşılaşmıştı. Martin o anda öyle hissetti ki, Ruth için ölmek, iyi yaşamış ve adamakıllı sevmiş olmak demekti. Martin, henüz yirmi bir yaşındaydı; daha önce de aşkı tatmamıştı. Martin'i heyecanlandıran durum, aynı zamanda takatsiz de bıraktığından ahizeyi

yerine asarken, eli titriyordu. Gözleri bir meleğin gözleri gibi parlıyordu, yüzüne de bir başka güzellik gelmiş, bütün dünyasal kirlerinden temizlenip, saf ve tanrısal bir hal almıştı.

Eniştesi:

— Dışarıda mı buluşacaksın? diye alay etti. Bu ne demektir bilirsin. Karakolu boylayacaksın sonunda. Ama Martin, çıktığı yücelerden aşağı inmedi. Hatta bu hayvanca ima bile onu yeryüzüne indiremedi. Öfke ve kırılma aşağıda, onun altında kalmıştı. Martin, büyük bir hayal görmüş, kendini bir Tanrı gibi hissetmişti; bu insan şeklindeki sinek kurduna, içinde sadece müthiş bir acıma duyabilirdi. Eniştesine bakmadı bile; gözleri adamın üzerinden geçtiği halde, onu görmedi ve sanki bir rüyadaymış gibi, giyinmek için odadan çıktı. Kendi odasına gelip de kravatını bağlamaya başladığı zamana kadar, tatsız bir sesin kulaklarını rahatsız etmiş olduğunu fark etmedi. Neyin nesi olduğunu araştırınca, bu sesin daha önce her nasılsa beynine işlemeyen Mr. Higginbotham'ın en son çıkardığı homurtu olduğunu anladı.

Ruth'un evinin kapısı arkalarından kapanıp da Martin, Ruth'la birlikte merdivenleri inince, içinde büyük bir sıkıntı duydu. Ruth'u konferansa götürmek bir mutluluktu, ama bu mutluluğu bozan bir şey de yok değildi. Martin nasıl davranması gerektiğini bilmiyordu. Sokaklarda, Ruth'un sınıfından kadınların, yine aynı sınıftan erkeklerin koluna girdiğini görmüştü; ama yine bunlar arasında erkeklerin koluna girmeyenler de vardı. Martin bu yüzden, acaba yalnız akşamları mı kola girilir, ya da kola girmek adeti yalnız karı kocalar veya akrabalar arasında mı vardır diye kendi kendine düşündü.

Tam kaldırıma çıkacakları sırada aklına Minnie geldi. Minine. Martin'le ikinci çıkışında Martin kaldırımın iç tarafında yürüyor diye onu azarlamıştı ve centilmenler bir hanımla oldukları zaman daima dış tarafta yürürler diye bir kanun bulunduğunu belirtmişti. Sonra, ne zaman bir caddede karşıdan karşıya geçecek olsalar, Minnie, Martin'e dış tarafta yürümesini hatırlatmak için onun topuklarını tekmelemeyi adet edinmişti. Martin, acaba Minnie bu etiketli davranışı nereden öğrendi diye hayret etti; bu, yukarı tabakalardan kapma bir şey miydi; acaba doğru muydu?

Kaldırıma ulaştıkları zaman, denemekten bir zarar çıkmaz diye karar verdi; Ruth'un arkasından dolandı ve dış tarafta yerini aldı. Bu sefer de öbür problem kendini gösterdi. Ruth'a kolunu vermesi gerekli miydi? Kolunu hayatında hiç kimseye uzatmamıştı. Onun tanıdığı kızlar arkadaşlarının kollarına girmezlerdi. Başlangıçta birçok kere yan yana yürünür, sonra da sokakların aydınlatılmamış olduğu yerlerde kollar bellere dolanır, başlar erkek arkadaşların omuzlarına dayanırdı. Ama bu seferki başkaydı. Ruth o çeşit kızlardan değildi. Martin'in bir şeyler yapması lazımdı.

Ruth'a bitişik olan kolunu gizliden gizliye kıvırdı, davetkar olmayan, şöyle deneme kabilinden, sanki rastlantıymış, böyle yürümeye alışmış gibilerden bir büküştü bu. Derken, o harikulade şey oldu. Ruth'un elini kolunun üzerinde hissetti. Bu yakınlaşmayla birlikte içini tatlı heyecan dalgalan kapladı ve nefis bir iki dakika için bu dünyayı bırakıp Ruth'la birlikte havalara uçtu. Ama çok geçmeden yeni bir güçlüğün sıkıntısı içinde tekrar kendini dünyada buldu. O sırada caddenin karşı tarafına geçmek üzereydiler. Bu şekilde yürüdükleri takdirde Martin iç tarafta kalacaktı. Halbuki onun dış tarafta kalması gerekiyordu. Bu durumda, Ruth'un kolunu bırakarak yer değiştirmesi mi gerekliydi? Eğer yer değiştirirse, ondan sonra aynı manevrayı bir daha, bir daha tekrarlamak zorunda mıydı? Bunda sakat bir taraf vardı; Martin iki yana sıçramaktan vazgeçip, bilmemezlikten gelmeye karar verdi. Ama vardığı bu sonuç onu tatmin etmediği için, iç tarafta kalınca da, hızlı hızlı, istekli bir şekilde konuşmaya başlayıp sanki kendini konuşmaya kaptırmış hissini vermeye çalıştı, öyle ki, eğer yer değiştirmemekle bir hata yapmışsa, dikkatsizliğinin sebebi bu heyecanına verilebilecekti.

Martin Broadway caddesinin bir yanından öbür yanına geçtiklerinde yeni bir sorunla karşı karşıya geldi. Elektrik lambalarının, aydınlığında, Lizzie Co-mıolly ve onun fingirdek arkadaşını gördü. Bir an için tereddüt etti, sonra eli şapkasına gitti ve şapkasını çıkararak selam verdi. Martin kendi sınıfına vefasızlık edemezdi ve o şapkasını sadece Lizzie Connolly için çıkarmamıştı. Kız başıyla selama karşılık verdi ve Ruth'unki gibi yumuşak olmayan, güzel, haşin gözleriyle Martin'e cesaretle baktı; gözleri Martin'i yalayarak geçti. Ruth'un yüzünü, elbisesini dikkatle süzüp toplumsal statüsünü belirledi. Martin,

Ruth'un da bir kumrununki kadar çekingen ve uysal, fakat bir bakışta gelip geçici bir bakışla, o devirde bütün işçi kızların giymekte olduğu acayip bir şapka bulunan işçi kızı, o ucuz şıklığı içinde görebilecek kadar hareketli olan gözleriyle gördüğünü fark etti. Bir dakika kadar sonra Ruth:

— Me hoş kız! dedi.

Martin içinden memnun olduğu halde:

— Bilmem, dedi. Bence böyle şeyler zevk meselesidir, ama bana pek o kadar hoş gelmiyor. — Ama bin kadın içersinde hatları onunki kadar düzgün bir kadına bile rastlayamazsın. Çok düzgün hatları var. Yüzü bir heykel kadar düzgün. Gözleri de güzel.

Martin, dalgın bir tavırla:

— Öyle mi? dedi.

Kendisi için dünyada bir tek güzel kadın vardı ve o kadın şimdi, eli Martin'in kolunda olduğu halde onun yanındaydı.

— Nasıl öyle mi? Eğer bu kızın eline fırsat geçse de iyice giyinebilseydi, Mr. Eden, ve eğer ona nasıl yürünüleceği öğretilmiş olsaydı, gözleriniz kamaşırdı; bütün erkeklerin gözleri kamaşırdı. Martin:

— Konuşmasını da öğretmek gerekirdi, diye tamamladı. Yoksa erkeklerin çoğu ne dediğini anlayamazdı onun. Eğer her zaman konuştuğu gibi konuşsa, eminim sözlerinin dörtte birini bile anlayamazsınız siz. — Lütfen yapma! Sen de fikirlerini savunurken

Arthur kadar kötü oluyorsun.

— İlk karşılaştığımız zaman benim nasıl konuştuğumu unutuyorsun. O zamandan bu yana ben yeni bir dil öğrendim. Daha önce ben de bu kız gibi konuşuyordum. Ama şimdi sana, senin bu kızın konuştuğu dili bilmediğini açıklarken ne demek istediğimi yeteri kadar anlatabiliyorum. Sonra onun neden bedenini o şekilde tuttuğunu

da biliyor musun? Daha Önce bu gibi şeyler üzerinde hiç düşünmediğim halde, artık bunların sebebini biliyorum çok şeyi anlamaya başladım artık.

— Nedir sebebi?

— Bu kız yıllarca, uzun saatler makine başında çalışmış. İnsan gençken, vücudu her kalıbı kolayca alabilir; ağır iş de vücudu camcı macunu gibi, işin niteliğine göre bir kalıba sokar. Yolda rastladığım birçok işçinin hangi işte çalıştıklarını bir bakışta anlayabilirim, bak bana. Neden yürürken sağa sola yalpa vuruyorum ben? Yıllarımı denizde geçirdiğim için. Bedenim gençken, eğilip bükülürken aynı yılları sığır çobanlığında geçirseydim, şimdi yalpalamazdım, ama bacaklarım eğri olurdu. İşte bu kız da öyle. Gözlerine dikkat ettin mi? Nasıl diyeyim, haşin gözleri vardı. O kız hiçbir zaman yakınlık görmemiş. Hep kendi başının çaresine bakmak zorunda kalmış; genç bir kız ise kendini pek koruyamaz ve örneğin seninkiler gibi yumuşak, uysal gözleri de olamaz.

Ruth usulca:

— Galiba haklısın, diye mırıldandı, Ne yazık. O kadar da hoş bir kız ki. Martin, Ruth'a baktı ve gözlerinin merhametle pırıldadığını gördü. Sonra onu sevdiğini hatırladı, onu sevmesini, onu koluna takıp konferansa götürmesini mümkün kılan şansına şaşarak hayallere daldı. O gece odasına döndüğünde, aynada kendi kendine:

— Martin Eden, kimsin sen? diye sordu. Kendine merakla, uzun uzun baktı. — Kimsin sen? Nesin sen? Sen nerenin malısın? Sen aslında, Lizzie Connolly gibi kızlara aitsin. Sen angarya alayının bir erisin; ne kadar aşağılık, kaba, güzel olmayan şey varsa senin yerin işte onların yanıdır. Senin yerin pis çevresini kötü kokular sarmış öküzlerin yanıdır, dalga geçilen yazarların yanıdır. Al işte sana çürümüş sebzeler. Patatesler çürüyüp duruyor. Kokla onları, Allah'ın belası, onları kokla. Bir de sen kalkmış, kitapları açmaya, güzel müzik dinlemeye, güzel tabloları beğenmeyi öğrenmeye, iyi İngilizce konuşmaya, senin sınıfından hiç kimsenin düşünmediklerini düşünmeye, kendini öküzlerden, Lizzie Con-nolly'lerden koparıp,

senden milyonlarca kilometre uzakta, yıldızlarda yaşayan soluk ruh gibi bir kadını sevmeye yelteniyorsun! Sen kim oluyorsun, nesin ki sen? Allah'ın belası! Bir de kıvıracaksın ha? Bunları söyleyerek aynada kendi kendine yumruğunu sallayıp yatağın kenarına oturdu ve büyümüş gözleriyle bir an daldı. Sonra defteriyle matematik kitabını aldı. Saatler akıp gider, yıldızlar donuklaşır ve şafağın gri aydınlığı pencereye vururken, o kendini çoktan iki bilinmeyenli denklemlere kaptırmıştı. Sıcak akşamüstleri City Hail Park'ta toplanan geveze sosyalistlerle, işçi sınıfı filozoflar Martin'in büyük buluşunu yapmasına sebep oldu. Martin, ayda bir iki kere, kütüphane yolu üzerinde olan parktan geçerken bisikletinden iner, tartışmaları dinler ve her seferinde de oradan istemeyerek ayrılırdı. Buradaki tartışmaların tonu, Mr. Morse'un sofrasındaki tartışmaların tonundan çok daha aşağılıktı. Buradaki adamlar hiç de derin ve ağırbaşlı değildiler. Kolayca dengelerini kaybedip birbirlerinin isimlerini ağızlarına alırlar ve dudaklarından sövüp saymalarla iğrenç imalar eksik olmazdı. Bir iki kere bunların birbirlerine girdiklerini de görmüştü. Bununla beraber, neden olduğunu bilmeksizin, bu adamların düşüncelerinde yaşamsal bir şey bulunduğunu hissetmişti. Onların kullandığı kelimeler, Martin'in zihnini, Mr. Morse'un gururlu ve sakin dogmatizminden çok daha fazla kamçılıyordu. İngilizce'yi katleden, deliler gibi el kol hareketi yapıp birbirlerinin fikirlerine ilkel bir öfkeyle saldıran bu adamlar, Mr. Morse'la, onun kafa dengi arkadaşı, Mr. Butler'dan çok daha fazla bir canlılığa sahip gibiydiler. Bir akşamüstü parka Spencer'in çömezlerinden biri çıkageldi. Martin, Parkta birçok defa Herbert Spencer'in adının geçtiğini duymuştu. Çömezi gömleğinin yokluğunu belli etmemek için paltosunu gırtlağına kadar sıkıca düğmelemiş, kılıksız bir serseriydi. Bir yandan sigaralar içilip, bir yandan balgamlar atılarak, hemen bir savaşa tutuşuldu. Bu savaşta, o serseri, sosyalist işçilerden biri alaylı bir şekilde: — Bilinmeyenden başka Tanrı yoktur, bu Tanrı'nın peygamberi de Herbert Spencer'dir, dediği zaman bile balgamını tutmak başarısını gösterdi.

Martin tartışmanın ne üzerine yapıldığını bile anlamamıştı. Bisikletine atlayıp kütüphanenin yolunu tuttuğu zaman, içinde Herbert Spencer'e yeni baştan bir ilgi uyanmıştı; çömez sık sık prensiplerden bahsettiği için de, hemen kütüphaneden bu kitabı aldı, İşte büyük buluş böyle başladı. Daha önce bir kere Spencer'i denemiş, ama "Psikolojinin Prensipleri" ile başladığı için, bunda da Madam Blavatsky'deki kadar kötü bir

başarısızlığa uğramıştı. Kitap anlaşılır gibi olmadığından onu okumadan geri vermişti. Ama bu gece, matematik ve fizik çalıştıktan ve bir müzik denemesine giriştikten sonra yatağına uzandı ve "İlk Prensipler"i açtı. Sabah olduğunda o hala okuyordu, Mümkün değil uyuyamazdı. O gün yazı da yazmadı. Vücudu yatmaktan yoruluncaya kadar yatakta kaldı, sonra sırt üstü yere yatıp kitabı yukarıda tutarak, ya da bir o yana, bir bu yana dönerek okumayı denedi. O gece uyudu ve yazısını ertesi sabah yazdı. Sonra kitap onu yeniden çekti ve Martin her şeyi, hatta Ruth'un o akşamını kendisine ayırmış olduğunu bile unutarak okumaya daldı. Dış dünyayı ilk olarak, Bernard Higginbotham oda kapısını hızla açarak, ona, kendilerinin bir lokanta mı işlettiklerini zannettiğini sormasıyla fark etti.

Martin Eden bilmek istiyordu. Büyük bir merak içindeydi, işte onu dünya üzerinde macera aramaya yöneltmiş olan da bu arzuydu. Ama şimdi hiçbir şey bilmediğini ve gemilerle sonsuza değin gezmiş dolaşmış olsa bile hiçbir şey öğrenemeyecek olduğunu Spencer'den öğreniyordu. Şimdiye kadar sadece sorunların yüzeyinde kalmış, fenomenleri ayrı ayrı gözlemlemiş, gerçeklere ait parçaları toplamış, ufak tefek yapay genellemeler yapmıştı, onun gelişi güzel, düzensiz dünyasında her şey birbiriyle bağlantısız ve rastlantıydı. Kuşların uçma mekanizmalarını inceleyerek anlayışla düşünmüştü; ama bir organik uçuş mekanizması olarak kuşların hangi yolu takip ederek geliştiklerini açıklamaya çalışmak hiç aklına gelmemişti. Böyle bir yolun varlığını düşünmemişti bile. Kuşların bir zorunluluk altında kuş haline gelmiş olduklarını düşünmemişti. Kuşlar her zaman kuştular. Bu doğal bir şeydi işte.

Kuşlar gibi, her şey için bu geçerliydi. Felsefe üzerindeki bilgisizce ve hazırlıksız giriştiği çalışma denemeleri meyve vermemişti. Kant'ın ortaçağ metafiziği ona hiçbir kapının anahtarını vermemiş, üstelik onu kendi zihin kuvvetlerinden şüphe etmeye götürmüştü. Aynı şekilde, gelişim teorisi üzerindeki çalışmaları da Romanes'in içinden çıkılamayacak kadar teknik olan bir kitabına denk gelmişti. Bu kitaptan da hiçbir şey anlamamış, edindiği tek fikir, gelişim teorisinin, koskocaman ve anlaşılmaz bir sözlüğe sahip bir sürü küçücük adamın kupkuru bir eseri olduğuydu. Ama şimdi, gelişimin sadece bir kuram değil, kabul edilmiş bulunan bir gelişim yolu olduğunu; alimlerin de artık bunu kabul ettiklerini, aralarında sadece gelişim yöntemi üzerinde

ayrılmalar bulunduğunu öğrenmişti.

Bu Spencer denen adam, bütün bilgileri ona organize bir halde sunup, her şeyi bire çevirerek ve incelemelerin en sonunda ulaşılan gerçekleri bütün ayrıntıları ile inceden inceye işliyordu. Martin'in yuvalarından uğramış gözleri, önüne tıpkı denizcilerin yapıp da şişe içine koydukları minyatür gemi modeli kadar somut gerçekliğe sahip bir evren koyuyordu. Başıboşluğa, rastlantılara yer yoktu. Her şey bir kanuna bağlıydı. Kuşlar bu kanuna uyarak uçuyor ve yine aynı kanuna uyarak mayalanan o yapışkan madde kıvrılıp bükülerek bacakları, kanatlan meydana getiriyor ve bir kuş oluyordu. Düşünce dünyası mertebe mertebe yükselmiş olan Martin, şimdi her zamankinden daha yüksek bir dereceye ulaşmıştı. Eskiden gizli olan her şey, sırrını ortaya dökmüştü. Anlamak onu sarhoş etmişti. Geceleri, uykusunda kabuslar içinde Tanrılarla birlikte yaşıyor; uyanıkken de, gündüzün yeni keşfettiği dünyayı seyrederek boş bakışlarla bir uyurgezer gibi dolaşıyordu. Sofrada aşağılık, dünyasal şeyler hakkındaki konuşmaları kulakları duymadı, istekli zihni, önündeki her şeyde hep sebep ve sonuç bağlantılarını arayıp bulmaya çalıştı. Tabaktaki ette parlayan güneşi gördü ve etteki enerjinin değişmesini, ta yüzlerce milyon kilometre ötedeki kaynağına kadar geriye doğru, ya da bu enerjiyi ileriye, kollarında hareket eden ve o eti kesmesini mümkün kılan kaslara, kol kaslarına eti kesme emrini veren beynine doğru izleyip, aynı güneşin kendi beyninde parladığını gördü. Martin aydınlıklar içindeydi; ne Jim'in fısıldadığı "Burjuva" kelimesini duydu, ne kız kardeşinin yüzündeki endişeyi gördü, ne de Mr. Higgtnbotham'ın, kayınbiraderinin kafasında tekerlekler döndüğünü ima eder yollu havada daireler çizen parmağına dikkat etti. Martin'i en çok bilgilerin, bütün bilgilerin birbirleriyle olan bağlantıları etkiliyordu. Martin öteden beri öğrenmeye meraklıydı ve her öğrendiğini beyninin ayrı ayrı hafıza kompartımanlarında depolardı. Böylelikle denizcilik konusunda engin bir bilgi deposuna sahip olmuştu. Kadın konusunda da oldukça geniş bir bilgi deposuna sahipti. Ama bu iki konu arasında hiçbir zaman bir ilinti kurulmamıştı. Bilginin oluşumu içinde, histerik bir kadınla, sakin bir havada seyreden ya da fırtınaya baş vermiş bir yelkenli arasında herhangi bir bağlantı bulunabileceği fikri ona mutlaka saçma, imkansız görünürdü. Ama Herbert Spencer ona bunun sadece saçma olmadığını göstermekle kalmamış, aynı zamanda böyle bir bağlantının bulunmasının imkansız olduğunu da göstermişti. Ta ıssız boşluktaki en uzak yıldızlardan, insanın ayağının

altındaki kum tanesinin on binlerce atomuna kadar her şeyin diğer her şeyle arasında bir bağlantı vardı. Bu yeni kavram Mar-tin'de şaşkınlıkla karışık devamlı bir hayranlık yarattı ve Martin artık güneşin altındaki ve güneşin ötesindeki her şey arasındaki bağlantıyı devamlı olarak izler oldu. Birbirine en aykırı şeylerin bir listesini çıkardı ve bunların hepsi arasındaki bağlantıları kurmayı başarmadan içi rahat etmedi. Aşk, zelzeleler, ateş, çıngıraklı yılanlar, gök kuşakları, kıymetli taşlar, canavarlıklar, gurup, aslanların kükremesi, ışık veren gazlar, yamyamlık, güzellik, cinayet, aşıklar, kaldıraçlar ve tütün arasındaki bağlantıları kurdu. Böylelikle, evreni birleştirdi, onu eline alıp kaldırarak seyretti, ya da onun, patikaları, ormanları, caddeleri arasında, bilinmeyen bir amacın peşinde esrar ağlarına düşmüş korku içindeki bir gezgin gibi değil, çevresini gözleyerek, haritalara göre ilerleyip, bilinmesi gerekli olan her şeyle gittikçe yakınlık kurarak dolaştı. Bilgisi arttıkça, evrene, hayata ve hepsinin ortasında kendi hayatına olan hayranlığı bir amaç halini aldı.

— Sen bir sersemsin! diye aynadaki görüntüsüne bağırdı. Yazmak istedin, denedin de; halbuki yazacak hiçbir şeyin yoktu senin. Me vardı kafanda? Birtakım çocukça fikirler, birkaç tanecik yarı olgunlaşmış duygu, kapkara bir cehalet yığını, aşktan patlayacak hale gelmiş bir yürek ve aşkın kadar büyük, cehaletin kadar boş, değersiz bir ihtiras. Sen de kalktın, yazmak istedin! Pöh, sen daha yazacak şeylere yeni yeni sahip olmaya başladın, daha bunun eşiğindesin. Güzellik yaratmak istedin. Peki ama, daha güzelliğin içeriğini bilmeden nasıl yaratabilirdin güzelliği? Daha hayatın esaslı özellikleri hakkında bir şey bilmeden, hayat hakkında yazmak istedin. Dünya senin için bir Çin bilmecesinden farksızken, sen tuttun dünya ve yaradılışın nasıl olduğu hakkında yazmak istedin; eğer yazsaydın, yazdıkların yaradılışın nasıl olduğu hakkındaki bilgisizliğini ortaya koyacaktın. Ama sevin oğlum, Martin. Artık yazacaksın. Azıcık biliyorsun, çok az biliyorsun, ama daha fazlasını bilmek için doğru yolda ilerliyorsun. Bir gün, eğer şansın varsa, bilinebilecek olanların hemen hemen hepsini bilme durumuna adamakıllı yaklaşacaksın. O zaman yazarsın. Ruth'a bu büyük buluşunu hemen söyledi ve bundan duyduğu sevinç ve hayranlığı onunla paylaşmak istedi. Fakat bu sorun Ruth'u pek de o kadar sarmamış gibiydi. Bu keşfi kabul etti; okulda bunu daha önceden okuduğu anlaşılıyordu. Bu durum, Ruth'u, Martin kadar derinden heyecanlandırmamıştı. Eğer Martin, kendisi için yeni olan bu konunun, Ruth için yeni olmadığını düşünmemiş olsaydı hayret

ederdi. Arthur ile Norman'ın Spencer'i okuduklarını ve gelişim teorisini kabul ettiklerini anladı. Spencer'in yine de bu onlar üzerinde derin bir etki yaratmadığını gördü, öte yandan gözlüklü, saçları karmakarışık olan delikanlı, Will Olney, Spencer'le aynı fikirde olmadığını belli eder bir şekilde alayla dudak bükerek:

— Bilinmeyenden başka Tanrı yoktur, Herbert Spencer de onun peygamberidir, cümlesini tekrarladı. Ama Martin onun alay edişine aldırmadı. Zira Ol-ney'in Ruth'a aşık olmadığını anlamaya başlamıştı. Martin daha sonra ufak tefek bazı olaylardan, Ol-ney'in Ruth'a aşık olmak bir yana, üstelik ondan bayağı nefret ettiğini de anlayınca hayretten donakaldı. Bu, onun evrendeki bütün diğer fenomenlerle bağdaştırmayacağı bir fenomendi. Ama yine de bu delikanlının, Ruth'un mükemmelliğini ve güzelliğini takdir etmesine engel olan büyük yaradılış eksikliğinden ötürü, onun hesabına üzüntü duydu. Birçok pazar hep birlikte, bisikletlerle tepelere gezmeye gittiler ve Martin, Ruth'la, Olney arasındaki gerginliği bol bol görme fırsatı elde etti. Olney hep Norman'la gevezelik edip, Ruth'u Martin'le Arthur'a bırakmıştı; Martin ise bundan ötürü Olney'e son derece müteşekkirdi.

Bu pazar günleri, Martin için çok önemli günlerdi; çünkü o günlerde Ruth'la beraber oluyordu; önemliydiler, çünkü pazar günleri Martin'i, Ruth'un sınıfından olan delikanlılarla aynı mertebeye yükseltiyordu. Bu delikanlılar uzun yıllar disiplinli bir eğitim görmüş olmalarına rağmen, Martin, yavaş yavaş zihnen onlara eş bir duruma geldiğini görüyor ve onlarla konuşarak geçirdiği saatler, kendini o derece vererek çalıştığı grameri kullanması bakımından ona iyi bir pratik sağlıyordu. Martin artık görgü kitaplarını bir kenara bırakmış, yapılması gerekli olan şeyleri görerek anlamaya çalışıyordu. Kendini heyecana kaptırdığı zamanlar dışında, daima tetikte duruyor, gözlerini dört açarak, onların hareketlerine dikkat ediyor, davranış-lanndaki inceliği, zarifliği öğreniyordu.

Martin'in şaşkınlığa düşmesine sebap olan bir şey de Spencer'i pek az kimsenin okuyor olması idi. Kütüphanedeki masada oturan adam:

— Herbert Spencer, dedi. Evet, büyük bir kafadır. Ama adamın bu

büyük kafanın içindekileri pek bildiği yoktu. Bir akşam yemekte, Mr. Butler da oradayken, Martin konuşmayı Spencer'e getirdi. Mr. Morse, İngiliz filozofunun bilinemezciliğini acı acı suçladı, ama "İlk Prensipler"i okumamış olduğunu da itiraf etti; öte yandan Mr. Butler, Spencer'e tahammülü olmadığını, ondan bir satır bile okumadığını, ama Spencer olmadan da işlerinin bal gibi yolunda gittiğini söyledi. Martin'in kafasında birtakım şüpheler uyandı; eğer karakteri daha zayıf olsaydı, o da genel fikri kabul eder ve qoktan Herbert Spencer'den vazgeçerdi. Ama o, Herbert Spencer'in sorunları açıklayış şeklini akla yakın buluyor ve Herbert Spencer'den vazgeçmenin, bir denizcinin pusulasıyla, kronometresini atmasıyla aynı şey demek olduğunu düşünüyordu. Böylece Martin, kendini tamamıyla gelişim teorisi çalışmalarına verip, konuyu gitgide daha iyi öğrendi ve binlerce bağımsız yazarın kendisine yardımcı olan tanıklığıyla daha çok ikna oldu. Çalıştıkça, gözlerinin önünde henüz keşfetmediği daha çok bilgi alanları açıldı ve günlerin yirmi dört saat oluşu, Martin'in devamlı şikayet konusu haline geldi. Böylece günlerin çok kısa oluşu yüzünden, matematikle, geometriyi bir kenara bırakmaya karar verdi. Trigonometriye başlamamıştı bile. Sonra çalışma programından kimyayı da kaldırdı, geriye yalnız fiziği bıraktı.

Ruth'a kendini savunmak için:

— Ben uzmanlaşmıyorum, dedi. uzmanlaşmaya da niyetim yok. Herhangi bir insanın bütün hayatı boyunca ancak ufacık bir kısmını elde edebileceği bir sürü uzmanlık alanı var. Ben genel bilgiler elde etme yolunda yürümeliyim. uzmanların alanları içine giren bilgilere ihtiyacım olduğu zaman onların kitaplarına baş vururum. Ruth:

— Ama bu, bilgiye kendin sahip olmana benzemez, diye itiraz etti.

— Bu bilgiye sahip olmaya lüzum yok ki. uzmanların eserlerinden faydalanırız biz. uzmanlar, biz onlardan faydalanalım diye uzmanlaşıyor. Buraya geldiğimde baca temizleyicileri bacayı temizliyorlardı. Onlar da uzman, işlerini bitirdikleri zaman sen kendin baca temizleme hakkında, ya da bacalar hakkında bir şey bilmemene rağmen, temizlenmiş bacalara kavuşacaksın ve bu hoşuna gidecek.
— Korkarım ki, sen kendine zoraki bir mazeret bulmaya çalışıyorsun.

Ruth böyle diyerek Martin'e soran gözlerle baktı. Martin onun bakışlarında ve tavrında bir sitem bulunduğunu hissetti. Ama kendisinin haklı olduğuna emindi.

— Aslında bütün düşünürler, dünyanın en büyük kafaları bile, uzmanların çalışmalarından faydalanırlar. Herbert Spencer böyle yaptı. Genellemesini birçok araştırıcının buluşlarına dayanarak yaptı. Bütün bu araştırıcıların yaptıklarını kendi başına yapmaya kalksaydı bin ömürlük bir hayat yaşaması gerekirdi. Darwin de öyle. Çiçek yetiştirenlerle, sığır yetiştiricilerin elde etmiş oldukları bütün bilgilerden faydalandı. Olney:

— Sen haklısın, Martin, dedi. Sen ne yapmak istediğini biliyorsun, Ruth bilmiyor. O canının ne istediğini bile bilmiyor.

— Evet, diye Ruth'un itirazını daha evvelden karşılayarak acele acele devam etti; biliyorum, sen buna genel kültür diyeceksin. Ama eğer genel kültür elde etmek istiyorsan, o zaman ne öğrendiğinin önemi yok. İstersen Fransızca çalış, istersen Almanca, istersen ikisine de boş ver, otur Esperanto öğren, yine de içerik itibariyle, kültür elde etmiş olursun. Hiç işine yaramamasına rağmen aynı amaçla, Latince yahut Yunanca da çalışabilirsin. Ama yine de kültür sahibi olursun. Örneğin, Ruth Sakson dilini çalıştı, adamakıllı da öğrendiydi, iki yıl önce yani, ama şimdi bundan aklında kalan tek şey, "Wan that Sweet Aprile with his schowers soote" dizesinden ibaret, böyleydi, değil mi dize?

Ruth'un sözünü ağzına tıkamak için tekrar güldü ve:

— Ama yine de sana bir kültür ruhu verdi, işte. Biliyorum. Çünkü aynı sınıflarda okuduk. Ruth:

— Ama sence, kültür bir amaca hizmet etmeliy-miş gibi bahsediyorsun ondan, diye bağırdı. Gözleri alev alev yanıyordu, yanaklarına da hafiften renk gelmişti. Kültürün kendisi bir amaçtır. — Ama Martin bunu istemiyor ki.

— Sen nereden biliyorsun?

Olney, Martin'e dönerek:

— İstediğin nedir, Martin? diye sordu.

Martin son derece sıkıldı ve Ruth'a rica dolu gözlerle baktı.

Ruth:

— Evet, ne istiyorsun Martin? diye sordu, sorunu bu çözecek.

Martin bocalayarak:

— Evet, dedi, tabi ki kültür istiyorum, ben güzelliği severim, kültür de güzelliği daha iyi, daha mükemmel bir şekilde değerlendirmeme yardım eder.

Ruth başıyla doğrulayıp, muzaffer bir şekilde baktı.

Olney:

— Saçma, diye cevap verdi, saçma olduğunu sen de biliyorsun. Martin meslek istiyor, kültür değil. Onunkisinde kültür tesadüfen mesleğiyle ilgili bir durum gösteriyor. Eğer Martin bir kimyager olmak isteseydi, kültüre ihtiyaç kalmayacaktı. Martin ise yazmak istiyor, ama seni haksız çıkarmamak için söylemek istemiyor bunu.

Devam ederek:

— Peki Martin neden yazmak istiyor? Çünkü, Martin servet içinde yüzmüyor. Sen kafanı neden Sakson-ca ve genel kültürle dolduruyorsun? Çünkü hayatta kendi yolunu kendin açmak zorunda değilsin. Bu işi babacığın yapıyor. Elbiseni, her şeyini o alıyor senin. Senin, benim, Arthur'un ve Norman'ın, hepimizin kültürü ne işe yarıyor, söylesene bana? Hepimiz kültüre boğulmuşuz, ama babacıklarımız yarın ölse, öbür gün hepimiz, öğretmen olabilmek için sınavları aşındırmaya başlarız. Senin elde edebileceğin en iyi iş, olsa olsa bir kasaba, öğretmenliği, ya da bir kız yatılı okulunda müzik öğretmenliği olurdu, Ruth. Ruth:

— Acaba sen ne yapardın? diye sordu. Doğru dürüst hiçbir şey. Alelade bir işte çalışır, belki günde bir buçuk dolar kazanabilirdin, sonra belki de Hanley'in özel dershanesine öğretmen olarak girer, dikkat et, belki diyorum, haftasında da aşırı yeteneksizlikten dolayı kapı dışarı edilirdin. Tartışmayı yakından takip eden Martin, Olney'in haklı olduğuna inandığı halde, Ruth'a davranışındaki sertlikten dolayı ona kızdı. Onları dinlerken kafasında yepyeni bir aşk anlayışı şekillendi. Aşkın yargılamayla hiç ilgisi yoktu. Sevdiği kadının doğru veya yanlış yargı yürütmesinin önemi yoktu. Aşk yargıların üstündeydi. Eğer Ruth, Martin'in meslek sahibi olma zorunluluğunu daha az takdir etseydi bile, Martin'in sevgisinde bir azalma olmazdı. Ruth ne düşünürse düşünsün sevgiye layıktı; kafasındaki düşüncelerin, sevilmesine hiçbir etkisi yoktu.

Martin'in düşüncesini yarım bırakarak bir soru soran Olney'e,

— Nasıl? diye cevap verdi.

— Latince çalışmak budalalığını göstermezsin, inşallah diyordum.

Ruth onun sözünü keserek:

— Ama Latince kültürden de fazla bir şeydir, dedi. Latince araçtır.

Olney ısrarla sordu:

— Peki, Latince çalışacak mısın, çalışmayacak mısın?

Martin fena halde kapana kıstırılmıştı. Ruth'un, büyük bir sabırsızlıkla cevabını beklediğini görüyordu. Sonunda:

— Ne yazık ki buna zamanım olmayacak, dedi. İsterdim, ama vaktim yok. Olney sevinçle, övünerek:

— Gördün mü, Martin'in istediği kültür değil, dedi. O bir şeye ulaşmaya, bir şey yapmaya çalışıyor. — Oh, fakat Latince zihni çalıştırır, aklı disipline sokar. Disiplinli bir akıl Latince ile elde edilebilir. Ruth, sanki cevabını değiştirmesini bekliyormuşçasına, Martin'e ümitle

baktı.

— Biliyorsun, futbol oyuncuları önemli maçlarına çıkmadan önce antrenman yaparlar. Latince de düşünür için aynı şey demektir. Zihni idmanlı kılar.

— Palavra! Bu söylediğin, bize çocukken söyledikleri şeydir. Ama o zaman bize söylemedikleri bir şey var. Onu ilerde bulmayı bize bıraktılar. Olney etkiyi arttırmak için bir an sustu, sonra ekledi: — Bize söylemedikleri şey, her centilmen Latince çalışmaya zorunlu olduğu halde, hiçbir centilmenin Latince bilmeye zorunlu olmadığıydı.

Ruth:

— Ama bu, dürüstlük değil, diye bağırdı. Bir oyun oynamak için konuşmayı başka tarafa çevirmeye çalıştığını biliyordum, zaten.

Olney:

— Bal gibi zekice, işte, diye cevap verdi. Ama aynı zamanda da dürüstçe. Latince çalışmış olup da Latince bilenler sadece eczacılar, avukatlar ve Latince profesörleridir. Eğer Martin de onlardan biri olmak istiyorsa, ben tahminimde yanılmışım demektir. Ama o zaman da Herbert Spencer'i niçin okuyor? Martin Spencer'i daha yeni keşfetti, üzerine de fazla düşüyor. Neden? Çünkü Spencer onu bir yere ulaştırıyor. Spencer ne beni, ne de seni bir yere ulaştırabilir. Bizim ulaşmak istediğimiz bir yer yok. Sen günün birinde evleneceksin, ben de avukatlarla, babamın bana bırakacağı parayı işletecek olan iş ajanlarını kollayacağım.

Olney gitmek üzere kalktı, ama kapıya gelince, ayrılmadan önce bir darbe daha indirdi. — Martini yalnız bırak Ruth. O kendi için en iyi olanı biliyor. Şu kadarcık zamanda neler yaptığına bir bak. Bazen Martin beni hasta ediyor ve kendi kendimden utandırıyor. Dünya, hayat, insanların yeri, her şey, her şey hakkında Arthur'dan da, Norman'dan da, senden de, benden de çok daha fazla şeyler biliyor; hem de bizim Latincemiz'e, Fransızcamız'a, Sakson-camız'a ve kültürümüze rağmen. Martin şövalyevari bir davranışla:

— Ama Ruth benim öğretmenim, diye cevap verdi. Şu bir parçacık bilgimi de onun sayesinde öğrendim. — Hadi oradan! Olney, Ruth'a kinli bir ifadeyle baktı. Zannederim, arkasından da bana, Spencer'i, Ruth'un tavsiyesiyle okuduğunu söyleyeceksin, ama kazın ayağı öyle değil. Ruth, Darwin'le, gelişim hakkında, ben Hazreti Süleyman'ın hazineleri hakkında ne biliyorsam o kadarını bilir. Geçen günkü, hani neydi canım, şu bize bahsettiğin Spencer'in bir açıklaması vardı, şu belirsiz, uygunsuz, bir cinsten olmak sorunu hani? Anlat ondan Ruth'a da bak bakalım, bir kelimesini anlıyor mu? Kültür değilmiş, gördün mü? Hadi bakalım, eğer Latince çalışırsan, Martin, sana zerre kadar saygım kalmaz.

Bütün konuşmaları ilgiyle takip eden Martin, bu tartışmada kendisini tiksindiren bir taraf olduğunu da hissetti. Bu tiksinti, bilgilerin ilk esaslarıyla, ilgili derslere, çalışmalara karşıydı ve bir okullu ruhuyla yapılan bu çalışmaları içinde onu iten büyük şeyler, hayatı bir kartalın tırnakları gibi kıvrılan parmaklarıyla kavramaya yönelten, onu kozmik heyecanların sancısıyla kıvrandırıp, bütün bunları kavramak için içindeki arzuyu yeni doğan bir bilinçle alevlendiren bir kuvvet karmaşık hale getiriyordu. Kendini, yabancı bir ülkenin kıyılarında kazaya uğramış, dili dolaşıp, kekeleyerek boş yere yeni ülkedeki kardeşlerinin barbar diliyle şarkı söylemeye çalışan, içi güzelliğin kudretiyle dolu bir şaire benzetti.

O da tıpkı öyleydi. Büyük, evrensel şeylere karşı uyanıktı, acı duyacak kadar uyanıktı, buna rağmen mektepli konulan üzerinde oyalanıp, bu konular arasında körü körüne dolaşmak ve Latince çalışması lazım mı, değil mi tartışması yapmak zorunda kalıyordu.

O gece aynasının önünde:

— Allah'ın belası Latince'nin bununla ne ilgisi var? diye sordu. Ben ölülerin mezarlarında kalmasını istiyorum. Niçin beni ve içimdeki güzellikleri ölüler yönetecekmiş? Güzellik canlı ve sonsuz bir şeydir. Dillerse gelip geçicidir. Ölülerden arta kalan tozdur diller.

Hemen arkasından da fikirlerini pekala ifade edebildiğini düşündü ve Ruth'un yanındayken neden aynı şekilde konuşmadığına hayret ederek yatağına girdi. Ruth'un yanındayken okullu gibi oluyordu, dili

de bir okullunun diline benziyordu.

Yüksek sesle:

— Yeter ki zamanım olsun, dedi. Yalnız zamanım olsun yeter ki. Sonu gelmeyen şikayeti. Zaman! Zaman! Zamandı!

Bu Latince tartışmasından bir hayli etkilenen Martin, belki yalnızca Olney'in sözleri yüzünden olmasa bile biricik sevdası Ruth'a ve Ruth'a olan aşkına rağmen Latince çalışmamaya karar verdi. Vakit nakitti, Martin için. üstelik yapması gerekenlerin en sıradanı bile Latince'den çok daha önemliydi, Martin'i gürültücü sesleriyle çağıran, etkileyen çalışılacak o kadar çok şey vardı ki. üstelik Martin'in düzenli yazması da gerekiyordu. Yaşamak, geçinmek ve öğrenmek için para kazanmalıydı. Bugüne değin hiçbir yazısı kabul edilmemişti. Kırk kadar yazısı magazin dergilerini dolaşıp duruyordu. Diğer yazarlar nasıl yapmışlardı bu işi? Kütüphanenin okuma odasında, diğerlerinin yazdıklarını defalarca elinden geçirerek, onların yapıtlarını dikkatli bir eleştirmen gözüyle inceleyip, kendi yaz-dıklarıyla karşılaştırarak bu yazarların eserlerinin satılmasını sağlayan keşfettikleri gizli hüner acaba nedir diye düşünerek saatler geçirdi. Martin'in sürekli kafasını kurcalayan, kanını donduran şey ölü yazıların çokluğuydu. Bu yazılarda ne bir ışık, ne bir yaşam, ne de bir renk vardı. Bunlar nefes almıyor, yaşamıyordu, ama yine de kelimesi iki sentten satılmışlardı; bini yirmi dolardan. Gazete kupürlerinde öyle yazıyordu. Renkli bir üslupla ve ustaca yazıldıklarını itiraf ettiği, fakat içinde hiçbir canlılık ve gerçeklik eseri bulunmayan kısa öykülerin sayısız denecek kadar çok oluşu onu adamakıllı şaşkına çevirdi. Hayat o kadar değişik, o derece harikulade iken, sürü sürü problemlerle, rüyalarla, kahramanlık isteyen güçlüklerle doluyken, bu öyküler sadece sıradan şeyleri anlatıyordu. Hayatın şiddetini ve baskısını hissetti; hayattaki hummayı, ter döküp, didinmeleri, vahşi isyanları... İşte bunlardı yazılması gereken şeyler! Fedailer takımının önderlerini, çılgın aşıkları, terör ve trajedinin ortasında durup, gayretlerinin kuvvetiyle hayatı çatırdatarak, şiddet ve zor altında dövüşen devleri kutlamak istedi. Halbuki magazin dergilerindeki kısa öykülerin Mr. Butler'lan, kupkuru dolar avcılarını ve sıradan insanların, sıradan ufak aşk öykülerini yüceltmek amacını güttükleri anlaşılıyordu. Acaba bu dergilerin editörleri de sıradan

kimseler olduğu için mi böyle bu? diye kendi kendine sordu. Yoksa bu yazarlar, editörler ve okurlar hayattan korkuyorlar mıydı?

Ama onun asıl derdi, hiçbir editörü ve yazarı tanımıyor olmasıydı. Sadece herhangi bir yazarı tanımamış olmakla kalmıyor, aynı zamanda yazı yazmaya kalkışmış bir adam da tanımıyordu hayatta. Ona yol gösterecek, bir kelimecik öğüt verecek tek kul yoktu. Martin, editörlerin insanlıklarından şüphe etmeye başladı. Editörler, Martin'e sanki bir makinenin çarklarıy-mış gibi geldi. Evet, tamam, makine.

Martin ruhunu öykülere, makalelere, şiirlerde döktü ve bu makineye teslim etti. Onları katlayıp katlayıp verdi, uzun zarfın içine yazılarla birlikte gerekli pulları da koyup zarfı mühürledi, dışına daha fazla pul yapıştırarak posta kutusuna attı. Zarf kıtayı baştan aşağı dolaştı ve bir zaman geçtikten sonra postacı el yazılarını, üzerinde kendi yolladığı pullar bulunan başka bir uzun zarf içinde geri getirdi, öbür tarafta iyi bir editör yoktu; sadece, yazılarını bir zarftan çıkarıp diğerine koyan, üstüne pul yapıştıran, ustalıkla bir araya getirilmiş birtakım çarklar vardı. Tıpkı, içine peniyi atınca tablet çikolata veren otomatik makineler gibi. Çiklet veya çikolata almak isteyenin parayı hangi makineye atacağına bağlıydı bu. Editörlük makinesi de öyle işte. Bir makine çek veriyor, öbürü ise ret pusulası. Martin şimdiye kadar hep ikinci makineye rastlamıştı. Ret mektupları bu işin korkunç mekanikliğini tamamlıyordu. Basılı formlar halinde hazırlanmış olan bu mektuplardan Martin yüzlerce almıştı, eski yazılarının her biri için bir düzine veya daha fazla olmak üzere. Bu ret mektupları ile birlikte bir satırcık bireysel bir yazı da alsaydı eğer, sevinecekti. Ama hiçbir editör çıkıp da bir tek satır yazmamıştı. Bunun üzerine Martin diğer yanda sıcak yürekli insanların değil, sadece bir makinenin içinde, iyi yağlanmış, mükemmel işleyen çarklar bulunduğu kararına vardı. Martin savaşçı ruhluydu. İnatçı ve gözü pekti. Makineyi yıllarca beslemeye razı olurdu, ama şimdi kan kaybediyordu ve savaşın sonunu yıllar değil, haftalar belli edecekti, ödediği pansiyon kirası, onu her hafta bitişe biraz daha yaklaştırıyor, diğer yandan kırk yazısı için ödemekte olduğu posta masrafları da en aşağı pansiyon kirası kadar büyük bir kayba sebep oluyordu. Artık kitap satın almaktan vazgeçti ve ufak tefek şeylerde tasarruf yaparak kaçınılmaz sonu geciktirmeye çalıştı; yine de, nasıl ekonomi yapılacağını bilmediğinden kız kardeşi Marian'a elbise alması için beş dolar verince, sonunu bir hafta daha yakınlaştırmış oldu.

Cesareti kırılmak üzere olan ve hiç kimseden de öğüt ve cesaret sözleri duymayan Martin karanlıkta vuruşuyordu. Artık Gertrude bile ona yan yan bakmaya başlamıştı. Başlangıçta, Gertrude, budalalık deyip geçmiş, bir kız kardeş düşkünlüğü ile onu hoş görmüştü; ama şimdi, yine bir kız kardeş yüreğiyle endişe duymaya başlamıştı. Gertrude'a göre Martin'in budalalığı bir delilik halini almaya başlamıştı. Martin bunu biliyordu ve ona durmadan dır dır eden Mr. Higginbotham'ın açıktan açığa yaptığı hakaretler bile bu kadar üzüntü vermiyordu. Martin kendine güveniyordu, ama bu güveniyle yapayalnızdı. Ruth bile ona inanmıyordu. Martin'in kendini çalışmalara vermesini istemiş ve onun yazı yazmasına açıkça muhalefet etmediği halde, hiçbir zaman da bunu desteklememişti.

Fazlasıyla hassas oluşu engel olduğundan Martin, hiçbir zaman Ruth'a eserlerini göstermeye cesaret edememişti, üstelik de Ruth harıl harıl derslerine çalışıyor, Martin de bu yüzden Ruth'un zamanını çalmaktan çekiniyordu. Ama Ruth mezuniyet sınavını verince Martin'den yazdıklarını kendisine göstermesini istedi. Martin hem sevindi hem de utandı. İşte bir yargıçla karşı karşıyaydı. Ruth sanat tarihi mezunuydu, usta öğretmenlerden edebiyat okumuştu. Belki editörler de birer yetkili yargıçtı, ama Ruth herhalde onlardan başkaydı. Ruth kalkıp da ona basılı bir ret pusulası vermezdi; eserinin tercih edilmemiş olmasının, eserinde mutlaka değer bulunmadığı anlamına geldiğini de söylemezdi herhalde.

Ruth söylerdi ona, o pırıl pırıl, aceleci konuşma tarzıyla sıcacık bir insandı o, en önemlisi de genç kız, gerçek Martin Eden'den bir şeyler bulmaya çalışırdı. Ruth, Martin'in eserlerinden, onun ruhunun, kalbinin ne biçim olduğunu çıkarır, onun rüyalarını, gücünün derecesini, azıcık, birazcık anlardı. Martin kısa öykülerinden bir kısmının daktiloda yazılmış kopyalarını topladı, bir an tereddüt ettikten sonra "Deniz Lirikleri"ni de bunlara ekledi. Bir haziran sonu öğleüstü, bisikletlerine atlayıp tepelere gittiler. Bu Martin'in, Ruth'la ikinci defa yalnız çıkışıydı. Henüz çıkan bir meltemin serinletmeye başladığı sıcak, tatlı bir havada bisikletlerini sürerlerken dünyanın iyi düzenlenmiş bir dünya olduğu, yaşamak ve sevmenin çok güzel bir şey olduğu gerçeği Martin'i son derece duygulandırdı. Bisikletlerini yolun kenarına bırakıp,

güneşten kavrulmuş otların memnun kuru bir hasat havası teneffüs ettiği açık bir tepeciğin üstüne çıktılar. Ruth, Martin'in ceketi üzerine oturdu. Bunun üzerine Martin:

— Otlar görevini tamamladı, dedi. Yanık renkli otların beynine dolup, orada düşüncelerini özel olandan evrensel olana doğru hızla götüren tatlılığını kokladı. Var oluşlarındaki amaç gerçekleşmiş, diyerek otları sevgiyle okşadı. Geçen kışın kasvetli yağışları altında, ihtirasla hızlandı, ilkbaharın şiddetli soğuklarıyla savaştı, çiçek verdi, böceklerle arıları kendine çekerek tohumlarını etrafa yaydı, kendisini görevine ve dünyaya göre hazırladı. Ruth:

— Sen niye olan bitene hep korkunç denecek kadar pratik bir gözle bakıyorsun? diyerek onun sözünü kesti. — Herhalde gelişim kuramına çalıştığım için. Eğer doğruyu söylemek gerekirse, gözlerim ancak şu son birkaç zamandan beri görmeye başladı.

— Ama bana öyle geliyor ki bu derece pratik olmakla sen güzellikleri görme olanaklarını kaybediyor, tıpkı kelebek yakalayıp da onun güzel kanatlarındaki renkleri çıkaran çocuklar gibi güzelliği yok ediyorsun. Martin başını salladı.

— Güzelliğin bir anlamı vardır, ama daha önce bu anlamı bilmiyordum. Güzelliği, anlamı olmayan bir şey, mantıksız, sebepsiz bir şey olarak kabul ederdim. Güzellik hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Şimdi bunun neden olduğunu bildiğim, otu ot yapan güneşin, yağmurun ve toprağın bütün gizli duygularını öğrendiğim için otu daha çok seviyorum. Bir otun hayat hikayesi içinde aşk da yer alır, macera da vardır. İşte bu düşünce bana heyecan veriyor. Madde ve kuvvetin karşılıklı etkisini ve bunların arasındaki müthiş savaşı düşündüğüm zaman, içimden, ot üzerine bir destan yazabilecekmişim gibi geliyor. Ruth dalgın dalgın:

— Me güzel konuşuyorsun, dedi. Martin onun kendisine bir şeyler arar gibi baktığını gördü. Bir anda sıkıntı içinde kalıp, zihni bulandı, kanı boynuna ve alnına hücum etti.

— Galiba konuşmasını öğrenmeye başladım, diye kekeledi, içimde

söyleyecek çok şey var. Ama bunlar öylesine büyük ki. Gerçekten de içimdekileri anlatacak bir yol bulamıyorum. Bazen bana öyle geliyor ki sanki bütün dünya, bütün hayat, her şey benim içime yerleşmiş, bağırıp çağırarak benden onlardan bahsetmemi, onları anlatmamı istiyor. Bunun büyüklüğünü hissediyorum, ama konuşmak istediğim zaman da küçük bir çocuk gibi kekeliyorum. Duygulan ve heyecanlan, konuşma ya da yazılı birer söz olarak ifade etmek zor bir iş. Tanrısal bir iş bu. Bak işte, yüzümü otların arasına gömüyorum, burun deliklerime çektiğim nefes içimi binlerce düşünce ve hayalle ürpertiyor. Benim çektiğim nefes, evrenin nefesi. Şarkı ve kahkaha nedir bilirim ben; savaş ve ölüm nedir bilirim. Bu otların kokusu da beynimde bir sürü hayal canlandırıyor işte. Bunları sana ve bütün dünyaya anlatmak isterdim. Ama nasıl anlatabilirim? Dilim bağlı. İşte biraz önce sana otların üzerimdeki etkilerini konuşma yoluyla betimlemeye çalıştım. Ama başaramadım. Acemice bir konuşma ile birkaç imada bulunabildim, o kadar. Kelimelerim bana bile karmakarışık görünüyor. Buna rağmen, anlatabilmek arzusu ile boğuluyorum. Oh!. Ellerini ümitsiz bir tavırla yukarı kaldırdı: — İmkansız! Anlaşılmaz, anlatılamaz bir şey bu! Ruth ısrar etti:

— Ama gerçekten de güzel konuşuyorsun, dedi. Ben seni tanıdığımdan beri, kısa zamanda ne kadar ilerlediğini düşün bir kere. Mr. Butler ünlü bir halk ko-nuşmacısıdır. Devlet komisyonu tarafından seferberlik sırasında birçok defa kendisinden politik söylevler vermesi rica edildi. Bununla beraber sen de en aşağı geçen gece onun yemekte konuştuğu kadar güzel konuştun. Ne var ki o kendine biraz daha hakimdi. Sen çok heyecanlanıyorsun; ama pratik yapmak suretiyle bunu da yenebilirsin. Doğrusu iyi bir halk konuşmacısı olursun sen. Çok ilerleyebilirsin, istersen eğer. Çok yeteneklisin. Sen insanlara önderlik edebilirsin, eminim; elini attığın herhangi bir şeyde de, gramerdeki gibi bir başarı kazanmaman için hiçbir sebep yok. İyi bir avukat olabilirsin. Politika alanında dahisin sen. Seni Mr. Butler'inki gibi başarıya ulaşmaktan alıkoyacak hiçbir şey yok. Gülümseyerek ekledi: — üstelik sende çekememezlik de yok. Böyle konuşmaya devam ettiler; Ruth dönüp dolaşıp daima o nazik fakat ısrarlı tavrıyla eğitimde sağlam bir temelin gerekliliğine ve herhangi bir meslek edinmede temel unsurların bir parçası olarak Latince'nin faydalarına geldi. Ruth, idealindeki, başarılı adamın portresini

çizdi; bu, Mr. Butler'a ait olduğu besbelli bir iki çizgi ve renk darbesi taşıyan, babasının portresi idi. Martin sırt üstü yatmış, onun dudaklarının her hareketini zevkle seyrederek, birer alıcıya benzeyen kulaklarıyla dinliyordu. Ama beyni o anda alıcı değildi. Ruth'un çizdiği portrelerde onu çeken hiçbir şey yoktu; üstelik içinde kasvetli bir hayal kırıklığı ve eskisinden daha keskin bir aşk acısı duyuyordu. Ruth'un bütün söylediklerinin içinde Martin'in yazılarından tek bir söz bile yoktu; okumak için getirdiği yazıları bir kenarda öylece duruyordu.

Bir süre sonra Martin güneşe bir baktı, ufkun üzerindeki yüksekliğini ölçtü ve yazılarını alarak Ruth'a hatırlattı.

Ruth aceleyle:

— unutmuştum, dedi, Dinlemeyi çok istiyorum.

Martin ona bir öyküsünü okudu ve bunun en iyi öykülerinden biri olduğunu söyleyerek böbürlendi. Öyküye, "Hayat Şarabı" adını vermişti. Bu öykünün onu yazarken beynine süren şarabı, şimdi onu okurken de beynine sürmüştü. Öyküdeki orijinal kavramda bir dereceye kadar bir büyü vardı ve Martin bunu daha da büyülü birtakım tanımlar ve dokunuşlarla süslemişti. Öyküyü yazdığı zamanki ateş, ayni ihtiras benliğinde yeniden uyandı ve Martin bunlara öylesine dalıp gitti ki, öyküdeki kusurları ne gördü ne de işitti. Ama Ruth aynı durumda değildi. Onun terbiyeli kulakları eksiklikleri, abartmaları, acemilere özgü aşırı şiddetleri bulup, aksayan cümle ahenginin derhal farkına vardı, uyum fazlaca gösterişli bir hal almadıkça buna önem bile vermedi, ama abartılı bir hal alınca, bunun amatörce oluşunu beğenmediğini belli eder şekilde yüzünü buruşturdu. Öykü hakkındaki hükmü genel olarak buydu. Ama bunu Martin'e söylemedi. Onun yerine, Martin okumasını bitirince ufak tefek aksaklıklara işaret ederek, öyküyü beğendiğini söyledi. Martin hayal kırıklığına uğramıştı. Ruth'un verdiği hüküm dürüsttü. Martin buna müteşekkirdi, ama içinde öyle bir his vardı ki, Ruth onun eserini onunla paylaşmıyor, bir öğrenci ödevi düzeltir gibi düzeltmeyi tercih ediyordu. Martin için ayrıntıların önemi yoktu. Bunlar kendiliğinden düzelirdi. Martin bunları düzeltebilirdi, düzeltmesini öğrenirdi. Martin hayattan bir şey yakalamış ve onu öyküsünde hapsetmeye çalışmıştı. Onun Ruth'a okuduğu şey,

hayattaki büyük şeylerden biriydi, yoksa cümle tertibi ya da noktalı virgül falan değil. Martin Ruth'un da, kendi gözleriyle gördüğü, kendi beyniyle kavrayıp, sayfaya kendi elleriyle yazı halinde geçirdiği onun olan bu büyük şeyi hissetmesini arzu etmişti içinden, eh, diye geçirdi, ne yapalım başaramadık. Belki de editörler haklıydılar. O, büyük şeyi hissetmiş, ama onu ifade etmeyi becerememişti. Hayal kırıklığına uğradığını belli etmedi ve Ruth'un eleştirilerine öyle rahat katıldı ki, Ruth onun içinin derinliklerinde, kendi fikirlerine tamamen aykırı bir cereyanın kuvvetle aktığını anlayamadı bile. Martin el yazısının bulunduğu katlı kâğıdı açarak:

— Bu ikincisine, "Çömlek" adını verdim, dedi. Şimdiye kadar dört beş dergi tarafından geri çevrildi, ama ben yine onun iyi olduğu fikrindeyim. Aslında, bu öyküde bir şey yakaladığımı düşünüyorum. Belki de bende yarattığı etkiyi sende yaratmaz. Kısa bir şey, iki bin kelimecik.

Martin bitirdiği zaman, Ruth:

— Aman ne korkunç! diye haykırdı. Korkunç, ifade edilemeyecek kadar korkunç! Martin onun gerilmiş soluk yüzüne, büyümüş gözlerine ve parmaklarının, gizliden gizliye tatmin olunduğunu anlatan kıvrılışına dikkat etti. Başarmıştı. Beynindeki hayal ve duygulan anlatabilmişti. Hedefi on ikiden vurmuştu. Ruth öyküyü ister beğensin, ister beğenmesin, öykü onu sarmış, içine işlemiş, onu orada oturup dinlemeye ve ayrıntıları unutmaya zorunlu kılmıştı.

Martin:

— Bu hayattan bir kesit, deyip devam etti. Ve hayat her zaman güzel değildir. Ama belki de ben acayip bir yaradılışa sahip olduğumdan, bunda da bir güzellik buluyorum. Bana öyle geliyor ki güzellik, on bükümlü bir büyüye sahiptir, zira...

Ruth onun söyledikleriyle hiç ilgisi olmayan bir sözle Martin'in sözünü kesti: — Peki ama, neden o zavallı kadıncağız... Sonra isyan eden düşüncesini ifade etmeden bırakıp, Oh, al-çaltıcı bir şey bu! Hiç de hoş değil! Çok açık! diye bağırdı.

Bir an için Martin'e kalbi durmuş gibi geldi, (çok açık!) İşte bunu hiç tahmin etmiyordu. Martin, öyküsü açık olsun istememişti. Bütün karalama gözlerinin önünde alevden harfler halinde belirdi ve Martin bu alevlerin aydınlığında boş yere çıplaklık aradı. Sonra kalbi yeniden çarpmaya başladı. O suçlu değildi. Ruth:

— Neden güzel bir konu seçmedin? diye soruyordu. Dünyada açık şeyler var biliyoruz, ama bu sebep olamaz ki.

Ruth ateşli konuşmasına devam etti, ama Martin onu dinlemiyordu. Ruth'un masum, insanın içine işleyecek kadar masum, bakire yüzüne bakıyordu. Bu yüz öylesine saftı ki, onun bu saflığı sanki durmadan Martin'in içine dolup da oradaki bütün süprüntüyü dışarı atarak, onu bir yıldız pırıltısı kadar serin, yumuşak, kadife gibi göksel bir nur içinde yıkıyordu. Dünyada çıplak şeyler olduğunu biliyoruz! Onun bunu bildiği düşüncesini aklına getirdi, sanki bir aşk şakasıymış gibi kıkırdadı. Bir an sonra da kendi tanıdığı, bildiği üzerinde seferler yaptığı çıplaklık denizine ait bir sürü hayal gözlerinin önünde canlandı ve Ruth'un öyküyü anlayamamış olmasını hoş gördü. Ruth'un anlayamaması onun kabahati değildi. Martin, Ruth'un böylesine masum kalacak kadar korunmuş olmasından ötürü Tan-rı'ya şükretti. Ama kendisi hayatı biliyordu; hayatta dürüstlüklerin yanında pislikler bulunduğunu, hayatın, her yanını kaplayan pisliğe rağmen büyük olduğunu biliyordu ve Tanrı tanıktır ki, bunun üzerinde diyeceklerini bütün dünyaya söyleyecekti Cennetteki azizler için saflıktan, temizlikten başka bir şey düşünülebilir miydi? Onları yok etmeye lüzum yok. Ama ya çirkefin içindeki azizler. Ah, işte asıl harika olan, sonsuza değin harika kalacak olan şey buydu! Hayatı yalanmaya değer kılan buydu işte. Çamurların içinden, pislik çukurları içinden manevi bir haşmetin yükseldiğini görmek ne kadar güzeldi. Kendi kendini yükseltmek ve üzerinden çamur sızan gözlerle ilk defa, belli belirsiz, uzak bir güzelliği görmek; manevi zaaflar içinden, kolayca günaha düşen insan yaradılışı içinden, kötülük ve bütün canavarlıkların dipsiz kuyusu içinden kuvvetin, hakikatin ve Allah vergisi bir manevi üstünlüğün yükseldiğini görmek!

Ruth'un ağzından birbiri ardınca çıkan cümleler kulağına çarptı.

— Bunun ruhu baştan aşağı, düşük. Halbuki yüksek olan o kadar şey var ki. Örneğin 'in Memoriam'i al. Martin'in dilinin ucuna, "Locksley

Hail da var," demek geldi; eğer tekrar hayallere dalmasaydı söyleyecekti de. Başlangıç halindeki mayalanmadan ayrılıp, binlerce ve binlerce yıl ucu bucağı belli olmayan hayat merdivenine emekleyerek, sürünerek tırmanıp en üst basamağa ulaşan ve saf, güzel, ilahi Ruth halini alarak, kuvvetiyle onu kendisi de aynı hayret verici yolla halk kitleleri arasından, çamurlar içinden, sonu gelmeyen yaradılışın çarpıklıkları ve sayısız hataları içinden çıkarak yükselen Martin Eden'e aşkı tanıtan, onu saflığa yöneltip, içine tanrısallığı tatma arzusu veren kıza, dişi hemcinsine bakıyordu. Bunda aşk vardı, bir harikuladelik, bir ihtişam vardı. Bunda yazılacak şey vardı; yeter ki o demek istediğini ifade edebilsin. Cennetteki azizler: Onlar sadece birer azizdiler ve onlar başlarının çaresine bakamazlardı. Ama o bir erkekti. Martin, Ruth'un:

— Sende kuvvet var, dediğini duyabiliyordu, ama bu eğitilmemiş bir kuvvet. Martin:

— Porselen mağazasına girmiş bir boğa gibi, diyerek Roth'un bir tebessümünü kazandı. — Sonra, ince farkları ayırt edebilme yeteneğini de geliştirmelisin. Estetik unsurlara da başvurmalı, bir zevki seline, mükemmeliyete ve bir ruha ulaşmaya çalışmalısın.

Martin:

— Başımdan büyük işlere kalkıştım, diye mırıldandı.

Ruth, aferin der gibilerden gülümseyerek bir başka öyküyü dinlemek üzere yerleşti. Martin özür diler gibi: — Bunu nasıl bulacağını bilmiyorum, dedi. Acayip bir şey bu. Öyle sanıyorum ki bunda, kendi derinliğimi aştım ben, ama niyetim iyiydi yine de. Öykünün ufak tefek özelliklerine pek aldırma. Sadece ondaki büyük şeyi bulmaya çalış. Gerçi büyük bir ihtimalle ben bunu anlaşılabilir bir şekilde ifade edeme-diysem de, bu gerçekten de büyüktür. Martin hem okuyor hem de Ruth'u inceliyordu. Sonunda Ruth'a ulaşabilmiş olduğunu düşündü. Ruth'un kıpırdamadan oturup, kendinden geçmiş bir halde, gözlerini ona dikmiş, nefes almaksızın, dalgın dalgın dinleyişini, yarattığı şeyin büyüsüne kapılmış olmasına yordu.

Öyküye "Macera" adını vermişti. Bu öyküyü, macera kitaplarındaki

serüvenleri değil, gerçek serüveni anlatıyordu. Cezalan da karşılıkları da dehşetli, müthiş bir sabır isteyen, insanın gece gündüz canını okuyan, dırdırcı ve kalpsiz angaryacıyı tanıtıyordu. İnsana alev alev yanan güneşin ihtişamını ya da kan ter içinde, insanları en yüksek mertebelerle, tanrısal başarılara bağlayan uzun, önemsiz temaslar zinciri halindeki böcek sokuşları ve hummanın canavarca lezzeti içinde veya açlık ve susuzluğun getireceği kara ölümü sunan angaryacıyı sonsuzlaştırıyordu.

Evet, evet Ruth'u orada oturtup dinleten buydu, bütün bunlardı; öyküye döktüklerinin ve dökmediklerinin Ruth'u canlandırdığına inandı. Ruth'un gözleri dört açılmış, yanakları kırmızı kırmızı olmuştu. Martin daha öyküsünü bitirmeden Ruth bir yağlı boya tablo imiş gibi geldi. Ruth gerçekten de canlanmıştı; ama ona canlılık veren öykü değil, Martin'in kendisiydi. Ruth öyküyü pek düşünmedi; sanki Martin'in o engin kuvveti, o her zamanki üstün kuvveti onun vücudundan taşıp kendisine akıyormuş gibi geldi. Bunun paradoksal tarafı da, bizzat öykünün Martin'in kudretiyle yüklü oluşu, onun kuvvetini kendisine akıtan bir kanal oluşundaydı. Ruth ortamın değil, sadece kuvvetin farkındaydı ve Martin'in yazdıklarıyla en çok kendinden geçmiş gibi göründüğü anda o aslında, kendisine tamamıyla yabancı olan bir şeyle, beynine çağrılmadan gelip yerleşen, müthiş ve tehlikeli bir düşünce ile kendinden geçmiş bulunuyordu.

Kendi kendine evliliğin nasıl bir şey olduğunu düşünürken yakaladı ve düşüncesinin hiçbir şeyi umursamayan bir şevkle tutuştuğunu fark ederek dehşete düştü. Bu bir kıza yakışır şey değildi. Ona göre değildi bu. Ruth şimdiye kadar hiçbir zaman kadınca bir arzunun ıstırabını çekmiş değildi; o hep ince şiirlerin rüya ülkelerinde, o ince üstatların, şövalyelerle kraliçeler arasındaki yakınlıklar arasına sokulan kabalıklara dair yaptıkları ince imaların asıl anlamlarına bile kapalı bir hayat yaşamıştı. O bütün hayatını uykuda geçirmişti ve şimdi hayat bir gök gürültüsü gibi onun kapılarını zorluyordu. Panik halindeki düşünceleri onu, her tarafı kilitlemeye, payandaları vurmaya iterken, kayıtsız içgüdüleri, bütün kapılan ardına kadar açıp, yabancı ziyaretçiyi nazikane bir şekilde içeri buyur etmeye zorluyordu.

Martin kendinden memnun Ruth'un ne diyeceğini bekledi. Bu kararından şüphesi yoktu, ama karan duyunca hayretler içinde kaldı:

-İyi.

Ruth bir an durduktan sonra, kelimenin üstüne basarak, "iyi" diye tekrarladı. Elbette iyiydi; ama bunda sade güzellik değil, daha başka şeyler de vardı; güzelliği bir hizmetçi gibi kendi hesabına kullanan, daha içe işleyici bir mükemmellik. Martin, içinde büyüyen şüphenin kurşuni ağırlığı altında yere uzandı. Başaramamıştı. Meramını an-latamıyordu o. Dünyanın en fevkalade taraflarından birini görmüş, ama ifade edememişti.

— Peki şey hakkındaki fikrin, ilk defa yabancı bir kelime kullanmaya teşebbüs ettiği için sıkılarak tereddüt etti. Motif hakkındaki fikrin nedir? diye sordu.

Ruth:

— Karışıktı, diye cevap verdi. Genel olarak yapacağım tek eleştiri de bu. Öyküyü dikkatle takip ettim, takip edilecek pek çok şey var içinde. Fazlaca kelimelerle boğulmuş. Hareketi bir sürü ikinci derecede malzeme arasında sıkıştırmışsın.

Martin, aceleyle:

— Ama ana motif bu, diye açıklamaya girişti. Öykünün derinliğinde akıp giden, o büyük, kozmik, evrensel şey bu işte. Bunu öyküyle uyum içinde yürütmeye çalıştım; öykü sonunda sadece yapay bir şeyden ibaret. Doğru iz üzerindeydim, ama beceremedim zannederim. Ne demek istediğimi anlatamadım. Ama zamanla öğrenirim.

Ruth Martin'in ne dediğine dikkat etmedi. O sanat tarihi mezunuydu, ama Martin onun sınırlarının çok ötesindeydi. Bunu Martin'in tutarsız sözlerine yordu.

— Çok fazla uzatmışsın ama fena değildi.

Martin bu sırada "Deniz Liriklerini" Ruth'a okusam mı diye

düşünüyordu. Bu yüzden Ruth'un sözlerini uzaklardan geliyormuş gibi duydu. Martin ümitsizlik içinde uzanıyor, Ruth ise kafasında oluşan evlilikle ilgili düşünceleri inceliyordu.

Birdenbire Martin'e:

— ünlü olmak ister miydin? diye sordu.

Martin:

— Evet, dedi. Biraz isterdim. Bu da bu maceranın bir parçası. Önemli olan ünlü olmak değil, buna götüren yol. Şöhret benim için sadece bir araç olabilir. Bu yüzden ünlü olmak isterdim. Senin için, demek isterdi aslında. Eğer Ruth yazdıklarına qok ilgi gösterseydi derdi de. Ama Ruth'un Martin'in ne söylemeye çalıştığını düşünemeyecek kadar kafası karışıktı. Edebiyatta martin iqin iyi bir gelecek olmadığına emindi. Bunu Martin'in amatörce bir bilgiqlik iqeren yazılarından anlamıştı. İyi konuşuyordu ama kendini edebi olarak an-latamıyordu.

Şairleri, yazı ustalarını Martin'le karşılaştırdı. Kaybeden Martin oldu. Düşündüklerinin hepsini söylemedi Martin'e. Martin zamanla yazı yazmaktan vazgeçerdi. O zaman kendini hayatın ciddi yönleriyle uğraşmaya verirdi. Başarılı olurdu da. Ruth bundan emindi. Martin qok güqlüydü, asla başarısız olmazdı. Ama yazı yazmaktan vazgeqmesi lazımdı.

— Yazdıklarının hepsini görmek istiyorum Bay Eden.

Martin o kadar sevindi ki kıpkırmızı oldu. Ruth yazdıklanyla ilgileniyordu. Bu kesindi. Hiq değilse ret pusulası vermemişti. Bu Martin iqin cesaret verici ilk sözdü.

— Büyük bir sevinqle:

— Tamam, dedi. Size söz veriyorum, çok başarılı olacağım. Zaten oldukqa ilerledim. Yine de daha qok yolum var. Ben sürünerek de olsa bu yolu tamamlayacağım.

uzanıp bir tomar kağıdı eline aldı.

— İşte, "Deniz Lirikleri". Eve gidince okuman iqin bunları sana vereceğim. Sadece eleştiri istiyorum. Düşüncelerini mutlaka söylemelisin. Lütfen aqık ol.

Ruth Martin'e karşı hiçbir zaman samimi olmadığı düşüncesinin sıkıntısı ile: — Dürüst olacağım, dedi.

XIII

Bu olaydan 10 gün sonra Martin her zamanki gibi aynasının karşısında kendi kendine konuşurken: — İlk savaşı atlattık, diyordu. Ama daha ikincisi, üçüncüsü var. Bu hep böyle devam edecek. Hep ... Gözleri küçük odasındaki yerde, uzun zarflar içinde öylece duran ret mektupları yığınına takıldı. Sözlerini bitiremedi. Bunlardan daha pek çoğu her gün gelmeye devam edecekti. Sonunda hepsi geri dönecek ve Martin de bunları yeniden gönderemeyecekti. Daktilosunun bu ay ki kirasını ödeyememiş, cebinde de sadece bir haftalık pansiyon kirası için parası kalmıştı. Bunu da iş bulma bürosuna ödemek zorunda olduğu için pansiyon parasını da ödeyemeyecekti. Masasını başına oturup düşünmeye başladı. Birdenbire bu masayı çok sevdiğini fark etti.

— Sevgili masam, dedi. Seninle ne kadar da mutlu zamanlarımız geçti. Beni hiç yarı yolda bırakmadın, yazdıklarımın karşılığı olarak bana ret pusulaları vermedin, fazla çalıştığın için hiç sızlanmadın. Kollarını masanın üzerine koyup, yüzünü kolları arasına gömdü. Boğazına bir acı tıkanmıştı; ağlamak geldi içinden. Bu ona ilk kavgasını hatırlattı. Altı yaşındaydı, gözlerinden yaşlar akarken bir yandan da yumruk savuruyordu. Kendinden iki yaş büyük olan diğer çocuk onu yorgunluktan bitinceye kadar yumruklamıştı. Sonunda dayanamayıp mide bulantısının verdiği ağrılar içinde, burnundan kan, çürümüş gözlerinden yaş akarak kendisi yere yıkılmcaya kadar vahşi çığlıklar atarak haykıran çocukların meydana getirdiği halka Martin'in gözlerinin önüne geldi.

— Zavallı küçük tıraşçı, diye mırıldandı. İşte senin de böylesine yenilmiş bir halin var şimdi. Dayaktan canın çıkmış senin de. Nakavt oldun, nakavt.

Ama o büyük kavganın hayali gözünü önünden gitmemişti daha ve Martin Eden baktığı zaman, bu hayalin kaybolup o ilk dövüşü takip eden bir sürü başka kavgaların biçimini aldığını gördü. Peynir Surat (bu, o çocuğun adıydı) Martin Eden'i altı ay sonra tekrar, evire çevire dövmüştü. Ama bu sefer Martin de onun gözünü morartmıştı. Hepsi birbirine benziyordu kavgaların. Bütün kavgaları birbiri arkasına gördü; dayak yiyen hep kendisi, ona hakaret eden de Peynir Surat'tı. Ama Martin hiçbir seferinde kaçmamıştı. Bunu hatırlayınca kuvvetlendiğini hissetti. Her seferinde kavgaya devam etmiş, sopayı da yemişti. Çok kavgacı bir çocuk olan Peynir Surat hiçbir seferinde Mar-tin'e merhamet göstermemişti. Ama Martin dayanmıştı. Dayak yediği halde dayanmıştı!

Bu hayalin ardından, nerdeyse yıkılmak üzere olan ahşap binalar arasında uzanan dar bir sokak gördü. Sokağın sonunu, tek katlı bir tuğla bina kapatmıştı; binanın içinden, Enquirer'in birinci baskısını yapmakta olan matbaa makinelerinin ritmik gürültüsü aksediyordu. Martin on bir, Peynir Surat da on üç yaşındaydı, her ikisi de "Enquirer" gazetesi satıyordu. Orada bulunuşlarının sebebi buydu. Tabii, Peynir Surat onu gene yakaladı ve ortada kalan bir kavgaya tutuşuldu. Bu kavga sonuçlanmadı, zira sabah, saat dörde çeyrek kala matbaanın kapıları açıldı ve çocuk sürüleri gazetelerini kapışmak için içeri doldular.

Peynir Surat'ın, "Seni yarın yiyeceğim," dediğini duyan Martin; dışarı akamayan gözyaşları yüzünden titreyen, kendi sesinin de, iç çeke çeke ertesi sabah orda olacağını söylediğini duydu. Ertesi sabah da oraya ilk defa kendisi varmak için okuldan alelacele fırlamış ve Peynir Surat'dan iki dakika önce gelmişti. Öbür çocuklar onu övüp, kavgadaki hatalarına işaret ederek öğüt verdiler ve onların talimatını yerine getirdiği takdirde kavgayı kazanacağını söylediler. Aynı çocuklar Peynir Surat'a da öğüt verdiler. Kavgadan ne kadar da hoşlanıyorlardı! Anılarını canlandırmasına uzun bir ara verip Peynir Su-rat'la kendisinin yaptıkları bu gösteriyi seyreden çocukları gıpta ile

düşündü. Sonra, kavga matbaanın kapısı açılana kadar, yarım saat, hiç ara vermeden devam etti gitti.

Martin, her Allah'ın günü okuldan fırlayıp "Enquirer" sokağına koşan gençlik hayalini seyretti. Hızlı yürüyemiyordu. Ardı arkası gelmeyen kavgalardan her yanı tutulmuştu, topallıyordu. Kollan karşıladığı sayısız darbelerden dolayı, bileklerinden dirseklerine kadar siyahlaşıp, morarmış ve eziyet gören eti yer yer Çürümeye başlamıştı. Başı, kolları, omuzları ağrıyor, sırtının ortası ağrıyor her tarafı ağrıyordu; başı ağırlaş-rnış, beyni dumanlanmıştı. Okulda ne oyun oynadı, ne de ders çalıştı. Hatta bütün gün sıraya öyle oturmak bile ona azap veriyordu. Bu, her günkü kavgalara bağlandığından beri asırlar geçmiş gibi geldi ona ve sanki zaman bir kabusa, gelecekteki günlük kavgaların sonsuzluğuna doğru uzandı. Sık sık, Peynir Surat'ı ne diye ben dövmeyeyim diye düşündüğü oldu; böylece serseri durumundan kurtulmuş olurdu. Hiçbir zaman kavgayı bırakmak, Peynir Surat'ın kendisini dövmesine izin vermek aklının köşesinden geçmedi.

Martin, kendisinin de Peynir Surat gibi bedensel ve ruhsal açıdan hasta olduğunu bile bile gururunu bir yana bırakarak, ıstırap verici bu savaşı yapmaya gitti. Aslında bu ikisini kavgaya tutuşturan seyirci durumundaki gazeteci çocuklardı. Zira her ikisi de bu çocuklar olmasa kavgayı çoktan bırakacaklardı. Ama o çocuklar yok mu? İşte onlar yüzünden kendini "Ent-mirer" sokağına sürükledi. Peynir Surat'la kavgalarından öğrendiği en önemli şey sabırdı. Sabredenin sonunda kazanacağıydı. Bir akşamüstü tekme atmayı, belden aşağı veya rakip yere düştüğü zaman vurmayı önleyen kurallara uyarak yirmi dakika boş yere birbirlerini yenmeye çalıştıktan sonra Peynir Surat sendeleyerek nefes nefese kavgayı berabere bırakmayı teklif etti. Hayaller dünyasında gezinen Martin, birden nerede olduğunu hatırladı. Başı masanın üstünde kollan masaya çaprazdı. Anımsadıklarının dehşetinden ür-perdi Martin, ürpermesine karşın anılarda yolculuğunu sürdürdü. O da sendeliyor, soluyordu; o da patlayan dudaklarından ağzına dolup, gırtlağına inen kanla tıkanmıştı; sendeleyerek Peynir Surat'a doğru ilerlemiş ve konuşabilmek için bir ağız dolusu kan tükürdükten sonra, Peynir Surat kavgayı bıraksa da kendisinin asla bırakmayacağını haykırmıştı. Peynir Surat da kavgayı terk

etmemiş ve kavga, sürüp gitmişti.

Takip eden her gün boyunca, sonu gelmeyen günler hep bu akşam kavgalarına tanık oldu. Kavga durumu almak için kollarını kaldırdığı zaman, müthiş acı çekiyordu, ilk yediği darbeler ise yüreğine oturuyordu; sonra her tarafı uyuşuyor ve Martin, bir yandan sendeleyerek dans ederken, bir yandan da sanki bir rüyada imiş gibi Peynir Surat'ın iri suratını, bir hayva-nınkine benzeyen gözlerini görerek, gözü kapalı dövüşüyor, dövüşüyordu. Martin, yumruklarıyla bu surat üzerinde çalışıyordu; bunun dışındaki her şey durmadan dönen birer hiçten ibaretti. Dünyada bu surattan başka bir şey yoktu ve onun, bu suratı bir et yığını haline getirmeden, geri kalan şeyleri, hayırlı şeyleri bilmeye hiç niyeti yoktu. İşte ancak ondan sonra rahata erebilecekti. Ama bırakmak onun için, bırakmak bu imkansızdı!

Sonunda günün birinde, "Enquirer" sokağına gittiğinde Peynir Surat'ı ortalarda bulamadı. Peynir Surat, bir daha da gelmedi. Çocuklar onu tebrik edip, Peynir Surat'ı yendiğini söylediler. Ama Martin, tatmin olmamıştı. Ne o Peynir Surat'ı yenmişti, ne de Peynir Surat onu. Sorun daha çözülmemişti. Çok sonraları öğrendiler ki, Peynir Surat'ın gelmediği gün babası aniden ölmüştü.

Martin, hayalinde yılları çarçabuk aşarak, kendini bir tiyatronun zencilere ayrılmış olan balkonunda gördü. On yedi yaşındaydı ve denizden yeni dönmüştü. Bir kavga çıktı. Birisi birisine saldırıyordu, Martin de işe burnunu soktu ve Peynir Surat'ın alev alev yanan gözleriyle karşılaştı.

Bu eski düşmanı tiz bir sesle:

— Oyundan sonra seni yok edeceğim, dedi.

Tamam der gibi başını salladı Martin. Tiyatro koruması, kavga çıkan tarafa gitmek için kendine yol açmaya çalışıyordu.

Martin, sahnedeki dansla hiç ilgisini kesmeden:

— Son perdeden sonra seni dışarıda bekleyeceğim, dedi.

Koruma, ona şöyle bir baktı ve yürüdü gitti. O perde bitince, Martin, Peynir Surat'a: — Yanında tayfan var mı? diye sordu.

— Tabii var. Martin:

— Öyleyse ben de kendime tayfa toplayayım, dedi.

İki perde arasında arkadaşlarını topladı. Bunlardan üçünü çivi fabrikasından tanıyordu Boo Çetesinden yarım düzine kadar adam, bir tren ateşçisi ve on sekizinci Sokakla, Market Sokağı kavşağının haraca kesen müthiş çetenin üyeleriyle birlikte Martin1 in tayfası adamakıllı çoğaldı.

İki çete tiyatro dağıldıktan sonra, kendiliklerinden, sokağın iki tarafına ayrılıp yürümeye başladı. Sokağın ıssız bir yerine gelince birleşip bir savaş meclisi kurdular.

Peynir Surat'in çetesinden kırmızı saçlı bir herif:

— Dövüş yeri, Sekizinci Sokaktaki köprü, dedi. Köprünün tam ortasındaki elektrik lambasının altında 200

dövüşebilirsiniz; aynasızlar hangi taraftan gelirse gelsin, biz de öbür taraftan tüyebiliriz. Martin kendi çetesine danıştıktan sonra:

— Ben kabul ediyorum, dedi.

San Antonio körfezinin bir kolunu aşan, Sekizinci Sokaktaki köprü, üç apartman bloğu boyundaydı. Köprünün ortasında ve iki başında elektrik lambaları vardı. İki baştaki lambaların altından hiçbir polis görünmeden geçemezdi. Martin'in gözkapakları altında yeniden canlanan dövüş yeri, işte burasıydı. Martin iki çete üyelerinin, saldırıcı, asık suratlarla birbirlerine ters ters, dik dik bakıp, kendi aslan şampiyonlarını desteklediklerini; kendisinin ve Peynir Surat'ın soyunduklarını gördü. Dövüşecekleri yerin iki tarafına, az ileriye gözcüler yerleştirilmişti; bunların görevi, köprünün ışıklı olan iki başını kollamaktı. Boo Çetesi'nin bir üyesi, Martin'in ceketini, gömleğini ve şapkasını tutuyordu; polis geldiği takdirde, bunlarla birlikte emin bir yere kaçmaya hazırdı. Martin, kendinin ortaya doğru ilerleyip Peynir Surat'ın karşısına çıktığını gördü. Yine kendisinin elini ihtar yollu uzatarak: — Hiç kimse bu işe karışmayacak, anlaşıldı mı? Hakemlikten başka bir işe karışmayacaklar, dediğini duydu. Dövüşü durdurmaya filan kalkmasınlar. Bu bir intikam kavgasıdır, sonuna kadar da devam edecek. Anlaşıldı mı? İkimizden biri diğerini yenene kadar kavga sürecek.

Peynir Surat, itiraz etmek istemişti, Martin bunu anladı, ama bu, iki çete arasında, Peynir Surat'ın gururuna dokunmuştu.

— Haydi, diye cevap verdi. Ne geveleyip duruyorsun? Dövüş sonuna kadar işte, bunda seninle beraberim. Sonra her ikisi de çıplak yumruklarıyla, birbirlerinin canını yakmak, birbirlerini sakatlamak, yok etmek arzusuyla ve kinle dolu bir halde, gençliğin bütün haşmetiyle, birer genç boğa gibi birbirlerine giriştiler. İnsanoğlunun yükselebilmek için binlerce yılda aldığı yol, bir anda sıfıra inivermişti. İkisi de çamurlu uçurumun içine yuvarlanıp, en dibe, atomların kavgası gibi, çarpışıp geri çekilerek tekrar çarpışan ve bu çarpışmaya sonsuza kadar devam eden yıldız kümelerinin kavgası gibi körü körüne kimyasal kavgasını yapan başlangıç halindeki, olgunlaşmamış hayatın böcekleri arasına indiler. Martin, kavgayı seyrederken, yüksek sesle kendi kendine:

— Tanrım! Hayvanız biz! Vahşi hayvanız! diye söylendi.

— Hayal gücünün kuvveti sayesinde, sanki bir sinema makinesinin içine bakıyor gibiydi. Hem seyirci, hem aktör durumundaydı. Gördüğü manzara karşısında, uzun aylar boyunca aldığı kültür ve edindiği incelik yüzünden değişen anlayışı sarsılmıştı; durum, bilincinden silinmiş, onu geçmişin hayaletleri kucaklamıştı. Şimdi o, denizden yeni dönmüş, Sekizinci Sokaktaki köprü üzerinde Peynir Surat'la dövüşen Martin Eden'di. Acı içinde didinen, kan ter içinde kalan ve yumrukları hedefini bulup da yamyassı ettiği zaman, sevinçten kabına sığamayan Martin Eden'di.

Birbirlerinin çevresinde canavarca dönen ikiz bir kin fırıldağı halindeydiler. Zaman ilerledi ve iki düşman çete, derin bir sessizliğe gömüldü. Şimdiye kadar böylesine dehşetli bir azgınlık görmemişlerdi; bu vahşetten, onlar bile korku duydu. İki dövüşçü, onlardan daha başka birer zalimdi. Gençliğin o ilk, kadife gibi yumuşak keskinliği, nefis zamanla kaybolduğu için, şimdi daha şiddetli ve daha bilerek dövüşüyorlardı.

Ölümüne kavga devam ediyordu, ama iki taraf da henüz bir üstünlük sağlayamamıştı. Martin, birisinin: — Bunlar bir kadın için dövüşüyor, dediğini duydu, arkasından da aldatıcı bir sağ ve soldan sonra müthiş bir darbe yiyip, yanağının kemiğe kadar ya-mulduğunu hissetti. Çıplak bir yumruk değildi bunu yapan. Açılan dehşet verici yara yüzünden, çevresindekilerin hayret çığlıklarını işitti ve bir anda her tarafı kendi kanına bulandı. Ama gık demedi. Sadece son derece tedbirli hareket eder oldu. Zira, kendi sınıfının aşağılık hilelerini ve pis vahşiliğini bildiği için aklı başına gelmişti, Dikkat kesilip bekledi ve yalandan bir hücuma geçer gibi yapıp birden durdu; madenin parıltısını görmüştü.

— Kaldır elini! diye bağırdı. Elinde pirinç çakı var, bana onunla vurdun! Bunun üzerine iki çete de hırlayıp, homurdanarak ileri atıldı. Birbirlerine girmelerine ramak kalmıştı. Eğer öyle olsaydı, Martin, intikamını alamayacaktı. Martin'in aklı başındaydı.

Boğuk bir sesle:

— Siz geride durun bakalım, diye bağırdı. Herkes anladı mı? Söyleyin, anlaşıldı mı?

Hepsi ondan uzaklaştı. Onlar da birer vahşiydi, ama Martin vahşilerin vahşisiydi; öyle ki, bu gerçek, oradakilerin hepsinin içine bir korku salıp, ağır bastı.

— Bu kavga benim kavgam, kimse de burnunu sokmayacak buna. Ver şu çakıyı buraya bakalım. Peynir Surat'ın aklı başına geldi ve biraz da korktu. Pis silahı çıkarıp verdi. Martin, — Şu tayfasının arkasına saklanan kırmızı saçlı, sen verdin ona bunları, diye konuşmasına devam ederken, çakıları da suya fırlattı.

— Seni gördüm; kendi kendime de, acaba niyeti ne diyordum. Eğer bir daha böyle bir şey yapmaya kalkarsan, seni döve döve öldürürüm. Anlaşıldı mı?

Kavgaya devam ettiler, yorgunluk, bitkinlik; aklın alamayacağı, sınırsız bir yorgunluk bile onlara vız geliyordu, işte öylesine dövüştüler. Hatta, kan görme hırsları tatmin olan ve gördükleri manzaradan dehşete düşen vahşiler kalabalığı çekinerek, onlardan dövüşü bırakmalarını ricaya başladı. Oraya yığılıp ölecek, ya da ayakları üzerinde dururken ölecek hale gelmiş bulunan ve suratının kimliğini veren bütün hatları silinmiş olan Peynir Surat bile sendeleyerek tereddüt geçirdi.

Ancak Martin ileri atıldı ve tekrar tekrar vurmaya devam etti.

Derken, bir asır kadar uzun görünen bir zaman sonra, tam Peynir Surat hızla kuvvetten düşmeye başladığı sırada, bir kafakol anında tok bir kırılma sesi duyuldu ve Martin'in sağ kolu yanına sarkıverdi. Kemiği kırılmıştı. Herkes bu sesi duydu ve durumu anladı; karşısındakinin içinde bulunduğu son derece tehlikeli ve zor durumu fırsat bilip, yumruklar yağdırarak bir kaplan gibi atılan Peynir Surat da anlamıştı. Martin'in tayfası, müdahale etmek için ileri atıldı. Birbiri ardınca hızla gelen darbelerin altında gözleri kararan Martin, içinde bulunduğu son derece perişan ve ümitsiz durumun, boğazından birer hıçkırık, ya da hırıltı halinde çıkarttığı ağır küfürlerle adamları geri çevirdi; bu küfürleri hiç de yalancıktan

savurmamıştı o, gerçekten de onları geri çevirmek için savurmuştu. Yalnız sol eliyle yumruk savurmaya devam etti ve yarı bilinçsiz bir inatla yumruk savururken de, ta uzaklardan geliyormuş gibi mırıltılar duydu; birisi: — Bu kavga değil, arkadaşlar, diyordu. Cinayet bu; durdurmamız lazım. Yine de kimse durdurmadı onları. Martin, buna memnun oldu. Tek koluyla, durup dinlenmeksizin önündeki yüze vurmaya devam etti. Peynir Surat'ın yüzü darmadağınık olmuştu. Bu çehrenin bir yanını oluşturan ağızdan abuk sabuk bir şeyler çıkıyordu. Ama o mırıldanan iğrenç, dehşet verici kanlı şeye de durmaksızın vurdu. Ne var ki vurduğu şey sallandı ama yıkılmadı.

Martin, asırlar kadar, sonsuzluklar kadar uzun gelen korkunç zaman bölümleri içinde son yaşam buharı da onu bırakıp gidinceye kadar, gittikçe ağırlaşan, yavaşlayan darbelerle vurmaya devam etti ve bir ara önündeki ne olduğu bellisiz şeyin çökmeye, köprünün kaba tahta kaldırımına yığılmaya başladığını fark etti. Bir süre sonra da Martin, titreyen ve sendeleyen bacaklarıyla, bu şeyin tepesine dikilmiş, elleriyle havada boş yere bir dayanak arar halde duruyor, kendisinin bile tanıyamadığı bir sesle:

— Daha istiyor musun? Ha, daha istiyor musun? diyordu.

Kendisine ceketini giydirmeye çalışan arkadaşlarının, sırtını okşayan ellerini hissettiği sırada o, hala, tekrar tekrar, ısrarla aynı şeyi söylüyor, sorarak, rica ederek, tehdit ederek Peynir Surat'ın daha isteyip istemediğini öğrenmeye çalışıyordu. Bundan sonrası, derin bir karanlık ve unutkanlıktı. Masanın üstündeki çalar saat, tıkırtısına devam ediyordu, ama yüzü kollarının arasına gömülü olan Martin Eden bunu işitmedi. Hiçbir şey duymadı. Hayattan öylesine uzaklaşmıştı ki, tıpkı yıllar önce, Sekizinci Sokaktaki köprü üzerinde bayıldığı gibi bayılmıştı. Bir dakika kadar karanlık, mutlak bir karanlık hakim oldu her şeye. Sonra sanki mezardan kalkıyor gibi, gözleri alev alev, yüzü ter içinde ayağa fırladı ve bağırmaya başladı:

— Yedim seni Peynir Surat! On bir yıl sürdü; ama yedim seni!

Dizleri titriyordu, başı döner gibi oldu, yatağın kenarına çöküp, geriye yaslandı. Hala geçmişin pençesinden kurtulamamıştı. Şaşırmış, korkmuş bir halde gözlerini odanın içinde gezdirip çevresine bakınarak

nerede bulunduğunu anlamaya çalıştı; sonunda, köşede duran yazılar yığınını görünce, hafızasının tekerlekleri onu hızla içinde yaşadığı zamana döndürdü. Ayağa kalktı ve aynadaki görüntüsünün karşısına geçti. Vakur bir şekilde:

— İşte Martin Eden, sen çamurların içinden böyle çıktın, dedi. Şimdi yüzünü yıka, bütün hayatın yaptığı gibi, omuzlarını yıldızlara vererek, var olan bütün kuvvetlerden en yüksek hazineyi söküp al ve bırak maymunla kaplan, birbirini yesin! Kendine daha yakından baktı ve güldü.

— Birazcık histeri krizi ve melodram, ha? diye sordu. Aldırma, boş ver. Peynir Surat'ı nasıl yediysen, editörleri de öyle yersin, isterse on bir değil, iki kere on bir yıl sürsün. Burada duramazsın. Devam etmen gerek. Bu kavganı sonsuza kadar sürdürmek zorundasın, biliyorsun.

XIV

Gündelik hayata ilişkin gelişmeler arttıkça insanoğlu tembelleşmektedir. Gündoğumundaki tatlı uykusunu çalar saatle çözmeye çalışan insanoğlu ne de çok tembelleşmişti. Çalar saatin ötüşü müdür insanı uyandıran, yoksa bilinçaltı mıdır insanı saatin çalgı-sıyla buluşturan? Saatin seriye bağlanmış ötüşüyle birlikte Martin uykusundan sıçrayarak uyandı. Sanki uykuların en güzelini uyuyordu da gaiplerden bir ses onun beynini, kulaklarını tırmalayıp zorla ayağa kalkmasını istedi. İşte Martin'in uyanışı da böylesine ani oldu. Bu ani uyanışı, bünyesi onunki kadar dayanıklı olmayan başka biri yapsa mutlaka başına ağrılar girerdi. Martin, çok derin uyuduğu halde, bir kedi gibi hemencecik uyanıverdi; beş saatlik bilinçsizlik halinin geçmiş oluşundan ötürü memnunluk duyarak, istekli bir şekilde kalktı, uykunun kendisini içine attığı o derin bilinçsizlik halinden nefret ediyordu. Yapılacak, yaşanacak o kadar çok şey vardı ki. uykunun, hayatından çaldığı bir dakikayı bile çok görüyordu; daha çalar saat susmadan o, banyosuna girmiş, soğuk suyun bedenine çarparak zihnine şaplak atması, sinirleri üzerinde hafiften ürperti yaratmaya başlamıştı bile.

Bedeni bütün bütün uyanmış, yeni başlayan güne içten içe merhabayı göndermişti; ne var ki Martin'in uygulayacak bir programı kalmamıştı. Ne çalışmasını isteyen bitmemiş bir öykü, ne de anlatılmayı bekleyen yeni bir öykü vardı. Gece geç vakitlere kadar çalışmış, bitirmesi gereken yazıların son halini kontrol ettikten sonra yatmıştı, şimdi ise kahvaltıya az bir vakit vardı. Fiske'den bir paragraf okumak istedi, ama beyninin içi huzursuzdu, kitabı kapadı. Huzursuzluğun insanı beklentiler ve hayata karşı mutsuz ettiğini düşündü. Bugün, yeni bir savaş başlıyordu, bu dönem içinde bir süre yazı yazamayacaktı. İnsanın evinden ve ailesinden ayrılırken duyduğu üzüntüye benzer bir üzüntü duydu. Köşede durmakta olan el yazılarına baktı, çaresiz bir çocuk gibi öylece bakmaya devam etti. üzüntüsünün sebebi buydu. Onlardan, hiç kimsenin iyi karşılamadığı, lekeli, zavallı çocuklarından ayrılacaktı. Gidip, yazılarını karıştırmaya, en sevdiği yerlerini okumaya başladı. "Çömlek" adlı öyküsüyle, "Serüven"i yüksek sesle okudu. En çok beğendiği öyküsüyle bir gün önce bitirip de pul olmadığı için bir kenara attığı, son çocuğu "Sevinç" oldu.

Kendi kendine konuşmaya başladı.

— Anlayamıyorum, diye mırıldandı. Ya da belki de editörler anlamıyordur. Nesi var bu öykünün? Her ay bir sürü öykü basıyorlar, bastıklarının hepsi de bundan daha kötü şeyler, hemen hemen hepsi. Kahvaltıdan sonra yazı makinesini kutusuna koyup Oakland'a götürdü. Mağazadaki memura:

— Yazı makinesi için size bir aylık kira borcum var, dedi. Ama müdüre söyleyin, bir ay kadar bir yerde çalışacağım, o zaman gelir öderim. Bir feribota atlayıp, San Francisco'ya geçti, iş ve işçi bulma bürosuna gitti. Memura: — Hangi iş olsa yaparım, dedi. Mesleğim yok. Bu sırada kibarlığa özenen işçilerin giyindikleri gibi züppece giyinmiş yeni gelen biri, sözünü tamamlamasına engel oldu. Memur, başını ümitsiz bir tavırla salladı. Yeni gelen adam:

Bana bugün mutlaka bir işçi lazım! diyerek döndü ve Martin'e baktı; bakışa bakışla karşılık veren Martin, adamın zayıf, yakışıklı, rengi uçmuş, iyice şişmiş yüzünü görünce, onun esaslı bir gece geçirmiş

olduğunu anladı.

Diğer adam:

— İş mi arıyorsun? diye sordu. Ne iş yaparsın?

— Ağır iş yaparım, denizcilikten anlarım, daktilo yazarım, kıçım eğer tutar, steno bilmem ve ne iş olursa olsun yapar, hakkından gelirim.

Diğer adam başını salladı.

— Fena değil. Benim adım Dawson, Joe Dawson; çamaşırhanede çalışacak birini arıyorum. Martin:

— Bu iş bana göre değil", dedi.

Martin, kadınların giydiği yumuşacık, beyaz şeyleri ütülediğini aklına getirdi; tuhaf olurdu. Ama öbüründen oldukça hoşlanmıştı.

— Ama belki yıkama işini kıvırabilirim, diye ekledi. Bu kadarını denizde öğrendim.

Joe Dawson kısa bir süre düşündü.

— Bana bak, dedi. Gel anlaşalım da, şu işe bir şekil verelim. Dinlemeye niyetin var mı? Martin başını salladı.

— Bu, kasabadaki küçük bir çamaşırhane, Sheliy Hot Springs Oteli var ya, işte o otelin çamaşırhanesi. İşleri iki kişi yapar; bir ustayla, bir yardımcı, usta benim. Sen, benim hesabıma çalışmayacaksın, ama benim emrimde çalışacaksın. Nasıl, canın öğrenmek istiyor mu?

Martin biraz düşününce, iş görünüşte ümit verici, çekici geldi. Bu işte bir iki ay çalışırsa, kitaplarıyla uğraşmak için bol bol vakte sahip olurdu. Hem işinde sıkı çalışabilir, hem de kitaplarının üstüne düşebilirdi. Joe:

— Ayrıca iyi bir yemek ve sana ait bir oda veririm, dedi.

Bu konuyu hemen kafasında çözdü. İşin en güzel yanı, gece geç vakitlere kadar rahatsız edilmeden çalışabileceği bir odası olmasıydı.

Adam devam etti:

— Ama cehennem gibi bir çalışma vardır. Martin, şişkin omuz adalelerini okşayarak: — Bunlar ağır işte çalışmaktan oldu, dedi.

— Öyleyse hadi bakalım.

Joe, elini bir an başına götürdü.

— Off, amma da başım dönüyor. Etrafı bulanık görüyorum. Dün gece o bar senin, bu bar benim dolaştım, her şeyi yaptım, her şeyi. Ha, işe gelince, iki kişiye verdikleri ücret yüz dolarla yatacak yer. Ben altmış dolara çalışıyorum; öbür adam da kırk dolara çalışıyordu. Ama o, işi biliyordu. Sen acemisin. Seni işe aldım mı, başlangıçta senin yapman gereken işin çoğunu ben yapmak zorunda kalacağım. Otuz dolarla başlasan nasıl olur? Sonra çalışarak kırk dolara yükselirsin. Ben sözümde dururum. Kendi payına düşen işi yapabildiğin gün, kırk doları alırsın. Martin elini uzatarak:

— Kabul, dedi.

Öbürü de Martin'in uzattığı eli sıktı. Martin sordu:

— Avans veriyor musun? Tren bileti gibi şeyler için?

Joe elini tekrar ağrıyan başına götürerek:

— Bütün paramı yedim, diye üzüntüyle cevap verdi. Cebimde sadece dönüş bileti kaldı. — Pansiyon kiramı ödedikten sonra, ben de meteliksiz kalıyorum.

Joe:

— Atlat gitsin, diye fikir verdi.

— Yapamam. Kız kardeşime ödeyeceğim. Joe'nun kafası karışmıştı; uzun bir ıslık çaldı ve Martin'in ne demek istediğini anlamak

için kafasını boş yere zorladı. ümitsizlik içinde:

— Bir, iki kadeh içki parası var cebimde, dedi. Hadi gel, belki bir şeyler düşünürüz. Martin yanaşmadı.

— İçmez misin?

Bu defa Martin evet gibilerden başını salladı, Joe ona büyük bir üzüntüyle: — Keşke ben de içmeseydim, dedi. Sonra daha az üzüntülü bir şekilde: — Ama yapamıyorum, işte, diye ekledi. Bütün hafta deli gibi çalıştıktan sonra, gidip içiyorum. Eğer içmesem ya gırtlağımı keserim, ya da sağı solu yakarım. Ama senin içmemen hoşuma gitti. Hep öyle kal. Bu adamla kendisi arasındaki derin farkın bilincinde olan Martin, bu farkı kitapların oluşturduğunu da biliyordu. Ama uçurumu aşıp, geriye dönmek Mar-tin'e hiç zor gelmedi. Bütün hayatınca isçi sınıfının dünyasında yaşamıştı; çalışmak ona çok doğal geliyor, Martin işi bir arkadaş olarak kabul ediyordu. Taşınma problemini çarçabuk çözüverdi; diğeri, ağrıyan başıyla çözememişti. Sandığını Shelly Hot Springs'e Joe ile yollayacaktı; onun nasıl olsa tren bileti vardı. Kendisine gelince, onun da bisikleti vardı. Yetmiş mil uzaklıktaydı; pazar günü bisikletine atlar gider, pazartesi sabahı işe başlamaya hazır olurdu. Bu arada eve dönüp, eşyasını toplaması lazımdı. Veda edecek kimsesi yoktu. Ruth'lar uzun yaz mevsimini, ailece, Sierra dağlarındaki Tahce Gölünde geçirmekteydiler.

Pazar akşamı toz toprak içinde Shelley Hot Springs'e yorgun bir şekilde vardı. Joe, onu coşkun bir şekilde karşıladı. Ağrıyan alnına ıslak bir havlu sarmış, sabahtan akşama kadar çalışmıştı. — Ben, burda olmadığım için geçen haftanın çamaşırlarının bir kısmı da yığılmış, diye açıklama yaptı. Kutun sapasağlam geldi. Odada. Ama buna sandık demek için bin şahit ister. Ne var içinde Allah aşkına?
214

Altın külçeleri mi?

Martin, eşyalarını açarken O da yatağın üstüne oturdu. Bu kutu, içine sabah kahvaltısı konmak üzere hazırlanmış bir kutuydu ve Martin bunu Mr. Higginbot-ham'dan yarım dolara satın almıştı. Kutunun iki

tarafına ipten, tutanaklar çivileyince, teknik olarak, bagaja alınmaya müsait bir sandık meydana gelmişti. Kutunun içinden, birkaç gömlek, bir sürü iç çamaşırı, ondan, sonra da durmadan kitap çıktığını görünce, Joe'nun gözleri fal taşı gibi açıldı.

— Dibine kadar kitapla mı dolu? diye sordu.

Martin, başıyla evet dedi ve kitapları, odada lavabo görevi gören bir mutfak masasının üzerine yığmaya devam etti. Joe:

— Vay canına, dedi. Ve kafasında bir monolog yaptı; bir an söyleyeceği şeyi düşündü, sonra: — Şey, sen kızlara düşkün değilsin, değil mi? diye sordu,

Martin:

— Hayır, diye cevap verdi. Kendimi kitaplara vermeden önce epey kız peşinde dolaştım. Ama kitaplara düştüğümden beri vaktim olmuyor.

— Burada da pek zamanın olmayacak. Ancak çalışıp, uyumaya vakit bulabileceksin. Martin, gecede beş saat uykusu olduğunu düşünerek gülümsedi. Odası, suyu pompalayan, elektrik sağlayan, çamaşırhanedeki makineleri çalıştıran motorun bulunduğu binada ve çamaşırhanenin üstündeydi. Bitişik odada kalan makinist, yeni gelen yardımcıya hoş geldin demek için odaya damladı ve masanın üzerinde yatağın tepesine sallandırdıkları uzatma tele ampul takmakla uğraşan Martin'e yardım etti.

Martin ertesi sabah altıyı çeyrek geçe, saat yediye çeyrek kala verilen kahvaltıya inmek için odasından çıktı. Çamaşırhanenin bulunduğu binada, hizmetçilere özgü bir banyo teknesi vardı. Martin soğuk suyla banyo yaparken Joe ürperdi.

Otelin mutfağında, bir köşede kahvaltıya oturdukları sırada Joe:

— Sen demir gibi adammışsın be, dedi.

Sofraya makinist, bahçıvan, bahçıvan yardımcısı ve ahırda çalışan iki, üç adam da onlarla birlikte oturdu. Kahvaltılarını hızlı hızlı, sıkıcı bir hava içinde, hemen hiç konuşmadan atıştırdı bu adamlar. Martin bir yandan yiyip, bir yandan da onları incelerken, kendisinin bunların durumundan ne kadar ileriye gitmiş olduğunu anladı. Bunların beyinlerinin ufacık çapı, onu sıkıyordu; Martin bir an evvel onlardan kurtulmak istedi. Gönül bulandırıcı, pis bir işmiş gibi, kahvaltısını onlar kadar hızlı yiyerek kalktı ve mutfağın kapısından çıkınca derin ve rahat bir nefes aldı.

Burası buharla çalışan, gayet iyi donatılmış bir çamaşırhaneydi; buradaki modern makineler, bir makinenin görebileceği hemen her işi görüyordu.

Birkaç defa nasıl yapacağı gösterildikten sonra, Martin kirli çamaşır yığınlarını çeşitlerine göre ayırdı, bu arada da Joe çamaşır makinesinin dövücüsünü çalıştırıp, makineye yeniden, keskin birtakım kimyasal maddelerden yapılmış bir miktar yumuşak sabun koydu; sabunun içindeki maddelerin keskinliğinden dolayı da, yüzünü gözünü, ağzını burnunu havlulara sarmış, bir mumyaya dönmüştü. Martin, çamaşırları ayırma işini bitirince, yıkananları sıkmaya yardım etti. Bu iş, dakikada birkaç bin devir yapıp, suyu çamaşırlardan santifrüj kuvvetiyle ayıran bir makinede yapılıyordu. Bundan sonra Martin, arada bir çorap v.s. yi dışarı alıp, silkeleyerek, sıkıcı makineyle kurutucu makine arasında mekik dokudu. Akşamüstüne kadar, biri makineye çorapları koymaya, biri de makineden çorapları buharlı presten geçirmeye ve yığmaya devam etti; bu arada da ütüler ısındı. Ondan sonra saat altıya kadar, sıcak ütülerle iç çamaşırları ütülendi. Saat altıda Joe, şüpheli bir tarzda başını salladı:

— Daha yapacak çok iş var, dedi. Akşam yemeğinden sonra da çalışmak zorundayız. Akşam yemeğinden sonra, kuvvetli elektrik ışığı altında, son iç çamaşırı da ütülenip, dağıtım odasına konuncaya kadar çalıştılar; saat on olmuştu. Sıcak bir Kaliforniya gecesiydi; pencereler ardına kadar açılmış olmasına rağmen, sıcaklıktan kıpkırmızı olmuş ütü sobaları odayı fırına çevirmişti. Martin'le Joe, ta iç çamaşırlarına kadar, terden sırılsıklam bir halde, nefes almakta güçlük çekerek soluyorlardı. İşlerini bitirdiklerinde Martin:

— Tropiklerde şilep yüklemeye benziyor, dedi. Joe:

— Başaracaksın, diye cevap verdi, işe iyi sarılıyorsun, aferin. Eğer böyle gidersen, sadece bir ay alırsın otuz doları. İkinci ay kırk dolarına kavuşursun. Ama bana daha önce ütü yapmadım deme. Ben anlarım. Martin:

— Bugüne kadar bir bez parçası bile ütülemedim, diye itiraz etti.

Odasına gelebildiğinde, sabahtan beri ayakta olduğunu, on, dört saattir durmadan çalıştığını unutup, bu kadar yorgun oluşuna hayret etti. Saatini sabahın altısına kurdu ve altıdan geriye doğru beş saat sayınca, biri buldu. Saat bire kadar okuyabilirdi. Şişen ayaklarını rahatlatmak için ayakkabılarını sıyırıp çıkardı ve kitaplarını alıp, masasına oturdu. Fiske'yi alıp, iki gün evvel kaldığı yeri açarak okumaya başladı. Ama ilk paragrafı anlamakta güçlük çekip baştan, aldı. Sonra, pencereden giren rüzgarın üşütüp, katılaştırdığı adalelerinin ağrısıyla uyandı. Saate baktı, ikiyi gösteriyordu. Dört saatten beri uyumaktaydı. Elbiseleri çıkarıp, yatağa girdi ve daha yastığa başını koyar koymaz uyudu.

Ertesi gün de aynı şekilde çok çalışmak zorunda kalmışlardı. Martin, Joe'nun çalışma hızına hayran oldu. Ölesiye çalışıyordu Joe. Büyük bir uyum içinde çalışıyor, bir dakikasını bile israf etmiyordu. Kendini tamamıyla çalışmaya ve vakit kazanma yöntemleri keşfetmeye vermişti. Bu arada Martin'e de, onun beş harekette yaptığı şeyin, üç; üç harekette yaptığının da iki harekette yapılabileceğini gösteriyordu. Martin de onu gözleyip, aynı yöntemi uygularken bunu, "Hareket israfından kurtulma" diye ifade etti kendi kendine. Martin de iyi bir işçiydi; eli çabuk ve becerikliydi. Öteden beri de, hiçbir işçinin kendi çıkardığı işi, ya da daha fazlasını çıkaramayacağı ile övünürdü. Bu yüzden, iş arkadaşının uyarış ve öğütlerini büyük bir hırsla yerine getirerek, o da tıpkı Joe gibi, bir tek amaçla kendini işine verdi. Yaka ve kolların çift katları arasındaki kolayı, gömlekler ütülenmeye geldiğinde kabarcık kalmaması için silip çıkarıyordu ve bunu öyle hızlı yaptı ki, Joe'nun övgüsünü kazandı.

Yapılacak şey kalmadığında bile boş durmadılar. Joe, hiçbir şeyi

beklemiyor, bir işten ötekine koşarak iş yaratıyordu. Bir tek hareketle, gömleğin yaka kenarı, iki omuz arasındaki parça ve kol yenleri ile göğüs kısmı yakalanıp, sağ elin kavisli bir hareketiyle çıkıntı meydana getirecek şekle koyulmak suretiyle iki yüz gömlek kolalandı. Sağ el, gömleğin bu kısımlarını bir tek hareketle sıcak kolanın içine batırırken, sol el de kola bulaşmasın diye, gövde kısmını yukarıda tutuyordu. Kola öyle sıcaktı ki, gömleğin kolaya batırılan kısımlarını sıkıp fazla kolayı akıtabilmek için ellerini her seferinde, soğuk suyla dolu bir kovaya sokmak zorunda kalıyorlardı. O gece hanımların süslü, gösterişli çamaşırlarını, "fantezi kola" yaparak on buçuğa kadar çalıştılar.

Martin gülerek:

— Bana kalırsa, en iyisi tropiklerde çalışıp, hiç elbise giymemek, dedi. Joe ciddi bir tavırla:

— O zaman ben işsiz kalırım, diye cevap verdi. Çamaşırhane işinden başka bir şey bilmem ben. — Ama bunu da iyi biliyorsun.

— Mecburen. On bir yaşımdayken Oakland'da, Contra Costa'da başladım bu işe; o zaman, buharlı prese girecek çamaşırları düzeltiyordum. On sekiz sene geçti aradan. Bu arada başka hiçbir iş yapmadım. Ama buradaki iş yok mu, şimdiye kadar yaptıklarımın en zorlusu. Bu iş için hiç değilse bir kişi daha lazım. Yarın gece de çalışıyoruz. Buharlı presi hep Çarşamba geceleri çalıştırırız yakalarla kol yenleri de o güne kalır.

Martin, yine çalar saatini kurdu, masasının başına geçip, Fiske'yi açtı. İlk paragrafı bile bitiremedi. Satırlar bulandı, karıştı ve başı önüne düştü. Kalkıp, dolaşmaya ve yumruklarıyla başını şiddetle sarsmaya başladı, ama uykunun verdiği rehaveti bir türlü üstünden atamadı. Kitabı önüne çekip, arkasına bir destek koyarak dikti, parmaklarıyla göz kapaklarını açtı ve o durumda okumaya çalıştı. Sonunda uykuya teslim oldu ve ne yaptığını pek bilmeden, elbiselerini çıkarıp yatağa girdi. Yedi saat horul horul uyudu, çalar saat onu uyandırdığında da hala uykusunu almamış olduğunu hissetti.

— Çok okuyor musun? diye sordu.

Martin, hayır gibilerden başını iki yana salladı.

— Boş ver. Bu gece buharlı presi çalıştıracağız, ama perşembe günü saat altıda bitiririz işi. O zaman belki okumaya fırsat bulursun.

O gün Martin tepesinden bir demir çubuğa tutturulmuş ve bir silindirin ucuna geçirilmiş bir vagon, tekerleğinin göbeği ile büyük bir varilin içinde yünlüleri yıkadı.

Joe, gururla:

— Bunu ben icat ettim, dedi. Bir sürü şeyi bir anda yıkar ve haftada en aşağı on beş dakika kazandırır. Burada da on beş dakika hiç küçümsenmemelidir.

Gömlek yakalarıyla, kol yenlerini buharlı presten geçirmek de Joe'nun fikriydi. O gece elektrik ışıkları altında terlerlerken, Joe açıkladı.

— Bunu, bu çamaşırhaneden başka hiçbir yerde bulamazsın. Cumartesi günü saat üçe kadar insan ölse, bitiremez bunları başka türlü. Ama nasıl bitirileceğini biliyorum ben. İşte fark da burada zaten. Gerekli olan buhar ve sıcaklığı elde edip, ara sıra presin altına sokmaktan ibaret. Şuna bak! Joe, kol yenlerinden birini yukarı kaldırdı. Hiç kimse elle, ya da ütü tahtası üzerinde daha iyisini yapamaz bunun. Perşembe günü Joe, öfkeden kudurdu. Bir çıkın dolusu daha "fantezi kolalı" çamaşır gelmişti. — Bırakacağım bu işi, dedi. Dayanamayacağım artık. Hemen bırakacağım. Nedir yani böyle bütün hafta esir gibi çalışmamın faydası? Ben çalıştıkça, dakikaları bile israf etmemeye çalıştıkça, onlar durmadan üzerime fazla iş yığıyorlar. Şişko Hollandalı'ya hakkında, ne düşündüğümü söyleyeceğim. Hem de Fransızca söyleyeceğim ona. Resmen Amerikanca söyleyeceğim. Amerikanca da yeter bana. Bu ek fantezi kolalarla sömürdüğünü söyleyeceğim!

Bir dakika geçmeden, fikrini değiştirip, kaderine razı olarak:

— Bu gece çalışmamız lazım, dedi.

Martin o gece de hiçbir şey okuyamadı. Bütün hafta bir tek gazete okumamıştı, canı okumak da istememişti; buna kendi de hayret etti. Haberler onu ilgilendirmiyordu. O kadar yorgundu ki, canı hiçbir şey istemiyordu; ama yine de eğer cumartesi günü saat üçe kadar işlerini bitirebilirse, bisikletine atlayıp Oak-land'a inmeye karar verdi. Oakland, yetmiş mil uzaktaydı. Pazar akşamı dönüşte de bu yetmiş millik yolu alınca, geceyi ancak pazartesi günü işe taze kuvvetle sarılabilmek için dinlenerek geçirebilirdi. Trenle gitmek daha rahattı, ama gidiş dönüş iki buçuk dolar tutuyordu. Halbuki o, para biriktirmek niyetindeydi.

XV

Bir çamaşırhanede çalışma işi tek başına kapsamlı bir iştir. Aynı yönde gözüken ama bir sürü farklılığı içinde barındıran kapsamlı bir iş. Tek bir iş yapacağı ümidiyle işe başlayan Martin çamaşırcılık işinin çeşitli, yeni bölümlerini de öğrendi. Çalışma tempoları ise insanlara özgü değildi. Örneğin ilk hafta, bir akşamüstü Martin'le Joe, İki yüz beyaz gömleğin hakkından geldiler. Joe, çelik bir tele asılı, bol su veren sıcak bir ütü sistemi kullanarak yakaları, manşetleri ve yaka altlarını ütüledi; yaka altlarını ütülerken, bunları gömlekle bir dik açı meydana getirecek şekilde tutuyor ve gömleğin göğüs kısmına son ütüyü vurarak parlatıyordu. Joe, işini bitirir bitirmez, gömlekleri, Martin'le kendi arasında duran bir tahtanın üstüne fırlatıyor, Martin de bunları havada yakalayıp geri kalan yerleri tamamlıyordu. Bu iş de gömleğin kolalanmamış kısımlarını ütülemekten ibaretti.

Bu iş, saatlerce büyük bir hızla yapılıyor ve çok yorucu oluyordu. Dışarıda, otelin geniş verandalarında ise, serin beyaz elbiseleri içinde erkeklerle kadınlar, buzlu içkilerini yudumlayıp, kan dolaşımlarının hızını hafifletiyorlardı. Halbuki, çamaşırhanenin havası bunaltıcıydı. Koskoca soba, gümbür gümbür yanıyor, önce kıpkırmızı bir hal alıyor, sonra da akkor haline geliyor; öte yandan nemli kumaşlar üzerinde gezinen ütüler havaya buhar bulutları kaldırıyordu. Bu ütülerin sıcaklığı, ev kadınlarının kullandığı ütülerin sıcaklığından farklıydı. Genelde yapıldığı gibi, ıslak bir parmakla sıcaklığı denenebilen bir ütü, Joe veya Martin, için çok soğuk

demekti, böyle denemelere ihtiyaçları da yoktu onların. Onlar sadece ütüyü yanaklarına yaklaştırıp, sıcaklığı, anlaşılmaz bir zihni yolla ölçüyorlardı; Martin, hayran olduğu bu işi bir türlü anlayamıyor-du. ütüler, gerektiğinden daha sıcak olursa, bunları demir çubukların ucuna takıp soğuk suya daldırıyorlardı. Bu iş de ölçüyü büyük bir kesinlikle ve ustaca kararlaştırma yetisini gerektiriyordu, ütünün suda, saniyenin yarısı kadar bir zaman fazla kalması demek, sıcaklığın istenilen kıvamının kaybolması demekti. Martin, bu işte kazandığı inceliğe hayret ediyordu, makine gibi, yanılmaz birtakım ölçüler üzerine kurulmuş, otomatik bir incelikti bu. Ama şaşırmak için bile zamanı yoktu. Martin, bütün dikkatini işi üzerinde toplamıştı. Kafasıyla, elleriyle durmaksızın çalışan, bilgili bir makineydi sanki; onu insan yapan bütün yetilerini bu bilgiyi sağlamaya vermişti. Beyninde, evrene ve evrenin zorlu sorunlarına yer yoktu. Zihninin bütün, geniş ve açık koridorları kapanmış, lehimlenip mühürlenmişti. Yankılarla dolu o geniş ruhu, dar bir oda, bir kaptan kulesi halini almıştı; kolu, omuz adaleleri ve on çevik parmağı bu kuleden yönetiliyor ve hızla hareket eden ütü, buharlı yolu üstünde geniş, yalar gibi hamlelerle ve her hamlede gerekli olandan bir milim bile fazla kaçmamak şartıyla, tezgahın üstündeki, ardı arkası gelmeyen gömlek kolları, ardı arkası gelmeyen gömlek yanları, gömlek sırtları, gömlek etekleri üzerinde tek buruşuk yapmadan atılıyor, atılıyordu. Hatta aceleci ruhu, sendelediği zaman bile, ütü bir başka gömleğe uzanıyordu. Dışarıdaki bütün dünya, tam tepeye çıkmış Kaliforniya güneşinin altında baygınlık geçirirken, o, saatlerce böyle çalışmasına devam etti. Ama onların bulunduğu da yanılamayacak kadar sıcak odada baygınlık geçiren yoktu. Verandada serinleyen konukların temiz çamaşırlara ihtiyacı vardı.

Sırılsıklam tere batan Martin, durmadan su içiyordu, ama gün öylesine sıcaktı ve çalışmadan ötürü öyle bir sıcak basıyordu ki, su vücudunun bütün yarıklarından, bütün mesamelerinden akıp gidiyordu. Denizdeyken, yaptığı iş ona, pek ender zamanlar hariç, kendi kendisiyle bol bol sohbet etme fırsatı verirdi. Geminin kaptanı, Martin'in zamanına hakimdi; ama burada otel müdürü, aynı zamanda Martin'in düşüncelerine de hakimdi. Sinirleri harap eden, vücudu yok eden bu didinmeden başka şey düşünemiyordu. Bu ölesiye çalışmadan başka bir şey düşünmek mümkün değildi. Ruth'u sevdiğini unutmuştu. Ruth, artık mevcut bile değildi, çünkü zorlanan ruhunun onu hatırlamaya vakti yoktu. Ruth'u yalnız geceleri yatağına yığılırken,

ya da sabahlan kahvaltı sofrasına sürüklendiği zamanlar hızla akıp giden anılar içinde görebiliyordu.

Bir keresinde Joe:

— Burası cehenneme benziyor, değil mi? dedi.

Martin başıyla onu doğruladı, ama içinde de bir öfke hissetti. Durum meydandaydı, bu söze hiç de gerek yoktu. Çalışırken konuşmazlardı. Konuşmak, bu defa da olduğu gibi, hızlarını keser ve Martin'in ütüsünü bir hamle geri bıraktırırdı; Martin de eski hızına ulaşmak için fazladan iki hareket yapmak zorunda kalırdı.

Cuma sabahı çamaşır makinesi çalıştı. Haftada iki kere otelin çamaşırlarını yıkamak zorundaydılar, yatak çarşaflarını, yastık kılıflarını, yatak ve masa örtülerini, peçeteleri. Bunu bitirir bitirmez, "fantezi kolalara" giriştiler. Bu ağır giden, titizlik isteyen sıkıcı bir işti ve Martin bunu diğerleri kadar çabuk öğrenemedi, üstelik öğrenmek için şansını denemesine de olanak yoktu, ufacık bir hata, her şeyi yok ederdi. Joe, buruşturup tek avucu içinde saklayabileceği şeffaf, bir sutyeni kaldırarak: — Şuna bak, dedi. Bunu yaktın mı, ücretinden yirmi dolar gitti demektir. Martin sutyeni yakmadı ve bir yandan sinir bozukluğu her zamankinden daha fazla artarken, kas gerginliğini azaltıp, diğerinin, kendi çamaşırlarını kendileri yıkamak zorunda olmayan kadınların giydikleri güzel çamaşırlar üzerinde ter döküp didinirken, savurduğu küfürleri sempatiyle dinledi. Fantezi kola Martin'in kabusuydu, aynı zamanda Joe'nun da. uğraşıp didinerek kazandıkları dakikaları fantezi kola işi kaybettiriyordu. Bütün gün bu işte didindiler. Akşam saat yedide, otel çamaşırlarını presli ütüden geçirmek üzere fantezi kolalan bıraktılar. Saat ondan sonra da, otel konukları uykudayken gece yarısına; saat bire, ikiye kadar fantezi kolalarla uğraştılar. Saat iki buçukta, işi bıraktılar.

Ertesi sabah gene fantezi kolalar ve ufak tefek şeylerle uğraşıp, öğleden sonra saat üçte haftalık işlerini tamamladılar.

Merdivenlere oturmuş, göğüslerini gere gere sigara tellendirirlerken Joe: — Oakland'a kadar yetmiş mil, bunun tepesinde gidecek değilsin

herhalde? diye sordu. Martin:

— Gitmek zorundayım, diye cevap verdi.

— Niçin gidiyorsun? Kız meselesi mi?

— Tren biletine vereceğim iki buçuk dolar cebime kalsın diye. Kütüphaneden bazı yeni kitaplar almak istiyorum.

— Kitapları neden ekspresle yollayıp, ekspresle getirtmiyorsun? Yirmi beş sente gider, yirmi beş sente gelir. Martin düşündü. Joe:

— Yarın da dinlenirsin, diye zorladı. Dinlenmeye ihtiyacın var. Benim de doğrusu, imanım gevredi. Gerçekten de öyle görünüyordu. Yılmak nedir bilmeyen, hiç dinlenmeden bütün hafta gecikmeleri atlatıp, engelleri yere sererek saniyeler ve dakikalar için savaşan karşı konulmaz bir enerji kaynağı, son derece zora sokulan bu insandan motor, bu şeytani iş yetisine sahip adam, bir haftalık işini bitirmiş olduğu şu anda, bitmiş, tükenmiş bir durumdaydı. Yakışıklı argın yüzü sarkmış, bitkinlikten sanki zayıflayıp uzamıştı. Sigarasını bir robot gibi içiyordu, sesinde ise garip bir halsizlik, bir monotonluk vardı.

İçinde yanan tüm ateş sönmüştü. Çamaşırhanede kazandığı zaferin bile tadı kalmamış gibiydi. üzüntüyle:

— Önümüzdeki hafta aynı işleri gene yapmak zorundayız, dedi. Eden bunların ne faydası var, söylesene ha? Bazen keşke serserinin, aylağın biri olsaydım diyorum. Serseriler çalışmaz, ama gene de geçinip giderler. Ah! Şimdi bir bardak biram olsaydı; ama kalkıp köye, çarşıya kadar inmeyi göze alamam. Sen de otur oturduğun yerde; kitaplarını ekspresle gönderirsin. Eğer gidersen, aptalsın!

Martin:

— İyi de, bütün pazar ne yapayım burada? diye sordu.

— Dinlen. Ne kadar yorgun olduğunun farkında değilsin. Ben öyle yorulurum ki, pazarları gazete bile okuyamam. Bir kere

hastalanmıştım, tifoya yakalanmıştım; iki buçuk ay hastanede yattım. Bu iki buçuk ay içinde, parmağıma bile oynatmadım. Me güzeldi.

Bir dakika sonra, hülyalı bir şekilde:

— Ne güzeldi, diye tekrar etti.

Martin banyo yapıp döndüğünde baş çamaşırcının orda olmadığını gördü. Herhalde bira için köye inmiştir, diye düşündü, ama düşündüğünün doğru olup olmadığını anlamak için köye kadar yarım millik yolu aşmak gözüne upuzun bir yolculuk gibi göründü. Pabuçlarını çıkarıp, yatağına uzandı ve bir karar vermeye çalıştı. Eline kitap filan almadı. Yorgunluğu, uykusunu kaçıracak derecedeydi ve yorgunluktan yarı uyuşuk bir halde yatıyor, düşünemiyordu bile. Akşam yemeği vaktine kadar böylece kaldı. Joe, akşam yemeğinde de görünmedi. Martin, bahçıvanın dediğini duyunca, Joe'nun görünmeyişinin sebebini anladı; bahçıvan:

— Joe, şimdi mutlaka barda, kafayı çekiyordur, demişti.

Martin, yemek yer yemez gitti, yattı, sabahleyin kalktığında da adamakıllı dinlenmiş hissetti kendini. Joe, hala ortalarda görünmediği için eline bir pazar gazetesi aldı ve ağaçların altında kuytu, gölgelik bir yere uzandı. Sabahın nasıl geçtiğini fark etmedi, uyumadı, kimse de onu rahatsız etmedi, gazeteyi de bitir-medi. Akşam, yemekten sonra gazeteyi tekrar eline aldı ve okurken, uyuya kaldı.

Pazar bu şekilde geçti, pazartesi sabahı da Martin, bütün gücüyle tekrar işe koyulup, çamaşırları ayırmaya başladı. Başının etrafına sıkıca bir havlu sarmış olan Joe da, homurtular, küfürlerle çamaşır makinesini işletip, yumuşak sabunu karıştırıyordu.

Joe:

— Elimde değil, diye açıklamada bulundu. Cumartesi akşamı oldu mu, içmeden edemiyorum. Bir hafta daha geçti; her gece elektrik ışığı altında devam edip Cumartesi günü saat üçte en kızgın noktasına ulaşan bir haftalık bir savaş. Cumartesi günü saat üçte, Joe zaferini

şevki kırılmış bir halde tadıp, kendini unutmak için köyün yolunu tuttu. Mar-tin'in Pazarı evvelki gibi geçti. Ağaç gölgelerinde uyudu, gayesiz bir şekilde gazetelere göz gezdirdi ve hiçbir şey yapmadan, hiçbir şey düşünmeden, sırtüstü yatarak uzun saatler geçirdi. Gerçi eski halinden çok uzaklaştığının farkındaydı, ama yine de kafası, düşünemeyecek kadar bulanıktı. Sanki kötü bir şey yapmış, ya da ruhen kendini kirli hissediyormuş gibi kendi kendinden nefret eder bir hali vardı. İçinde iyi gibi olan her şey lekelenmişti. İhtirasının mahmuzu körelmişti; ona bu ihtirasın dürtüşünü hissettirecek canlılığı kalmamıştı Martin'in. Bir ölüydü o. Ruhu ölmüş gibiydi. Bir hayvandı, işe koşulan bir hayvan. Yeşil yapraklardan elenen gün ışığında bir güzellik bulmuyordu. Mavi gök kubbesi de artık ona açığa vurulmak için titreşen sırlara, kozmik enginliğe dair bir şeyler fısıldamıyordu eskisi gibi.

Artık hayat onun için dayanılmayacak kadar sönük ve anlamsızdı; en kötüsü ağzında kötü bir tat bırakıyordu. İç dünyasını aksettiren aynanın üzerine siyah bir örtü çekilmişti, hayal ise, tek bir ışınının girmediği bir hasta odasında yatıyordu. Köydeki barda, gelecek olan zahmetlerle dolu haftayı ve pazartesi sabahını hatırına bile getirmeksizin, muhteşem bir sarhoşluğun fantastik âlemlerine dalıp, sarhoşluk kurtlarının kemirdiği beyniyle sarhoş ağızlardan çıkmış şeylerden yine sarhoşça bir sevinç duyarak, kafa çeken başıboş Joe'ya imrendi. Aynı şekilde bir hafta daha geçti ve Martin, hem kendinden, hem de hayattan nefret etti. Bir başarısızlık duygusunun ıstırabını çekiyordu. Editörlerin, onun yazılarını geri çevirmelerinin bir sebebi vardı. Şimdi bunu açıkça görebiliyor ve hem kendine, hem de kurduğu hayallere gülüyordu. Ruth, Martin'in "Deniz Li-rikleri"ni postayla geri yollamıştı. Ruth'un mektubunu büyük bir duygusuzluk içinde okudu. Ruth, şiirleri ne kadar sevdiğini ve bunların güzel olduğunu söyleyebilmek için oldukça çaba harcamıştı. O, bunların birer başarısızlık örneği olduğunu biliyordu ve onun be-ğenmeyişini, mektubun adeta makineden çıkmış gibi kuru olan her satırında okudu. Ruth haklıydı da. Şiirleri tekrar okuyunca Martin buna iyice emin oldu. Güzellik onu bırakmıştı. Şiirleri okurken de, onları yazarken de kafasında ne olduğunu kendi kendine düşündüğünü fark etti. Cesur cümleleri ona kaba geldi, ifa-delerindeki rahatlık ise canavarlıktı sanki ve her şey saçma, gerçek dışı, olanaksızdı. Eğer onları yakmak için biraz daha kuvvetli bir arzu duysaydı

"Deniz Lirik-leri"ni hemen oracıkta yakardı. Makine dairesine götürmek vardı, ama onları ta ocağa kadar taşıma zahmetine girmeye değmezdi. O, bütün gücünü başkalarının çamaşırlarını yıkamaya harcamıştı. Artık özel işlerine ayıracak gücü kalmamıştı.

Pazar günü kendini toparlayıp Ruth'un mektubuna cevap yazmaya karar verdi. Ama cumartesi akşamı, iş bittikten ve banyo yaptıktan sonra, içkiyle her şeyi unutma arzusu galip geldi. Kendi kendini de: — Köye ineyim de bakayım Joe ne yapıyor? dedi. Aynı anda da yalan söylediğini fark etti. Ama yalanı düşünecek kadar enerjisi kalmamıştı. Hoş, enerjisi olsaydı da, yalanı düşünmek istemeyecekti, zira canı unutmak istiyordu. Sanki tesadüfen yola düşmüş gibi, ağır adımlarla köye yollandı. Bara yaklaştıkça, kendini tutmak istemesine rağmen adımları hızlandı.

Joe onu:

— Ben, seni yeşilaycı bilirdim, diye karşıladı.

Martin bahane uydurmaya gerek görmedi, onun yerine viski ısmarladı ve bardağını ağzına kadar doldurup, şişeyi Joe'ya verdi.

Kaba bir şekilde:

— umarım bütün gece şişeyle oynayacak değilsin, dedi.

Joe pek ağır gidiyordu, bu yüzden Martin, onu beklemeden bardağını bir yudumda boşaltıp, tekrar doldurdu. Zalimce:

— Şimdi bekleyebilirim seni, dedi. Ama çabuk ol. Joe acele etti ve birlikte içtiler. Joe sordu:

— Bunu çalışma yaptı, değil mi, ha? Martin, bu soru üzerinde konuşmak istemedi. — Hakikaten cehennem gibidir, bilirim, diye devam etti öbürü. Ama senin yeşilaycılıktan vazgeçişin hiç hoşuma gitmedi, Marti. Ya, işte böyle!

Martin, içkilerini ısırır gibi ısmarlayıp, arkadaşını içmeye ısırır gibi

davet ederek, ve açık mavi gözlü, saçları ortadan ayrılmış efemine bir taşra delikanlısı olan barmeni korkutarak, sessizce içmeye devam etti. Joe:

— Bizim gibi zavallıları çalıştırma şekilleri bir rezalet, diyordu. Eğer içkiye vurmasam, keçileri kaçırıp, yakarım orasını. Benim içkiye vurmam kurtarıyor çamaşırhaneyle oteli, bak bunu bil. Martin bunlara hiç cevap vermedi. Bir, iki kadeh daha içtikten sonra, beyninde sarhoşluk kurtlarının kımıldanmaya başladığını hissetti. Yaşamak buydu işte, üç haftadır ilk defa hayatı teneffüs ediyordu. Rüyaları geri geldi. Hülya, karanlık odadan çıkıp, onu ayarttı; alev gibi parlak bir şeydi bu. Hayal aynası gümüş gibi parlıyordu; üzerindeki eski hayaller silinip, yeni hayallere yer veren, şimşekli, göz kamaştırıcı bir görüntüler parşömeniydi bu. Harika ve güzellik yanı başında, onunla el ele yürüyordu ve bütün kuvvetler onundu. Bunları Joe'ya anlatmak istedi, ama Joe'nun da kendine göre hayalleri vardı; çamaşırhanedeki esaretinden kaçıp, sığınacağı ve bizzat kendinin büyük bir çamaşırhane sahibi olduğu, ona güven veren hayaller...

— Bak söylüyorum sana Marti, benim çamaşırhanemde çocuk çalışmayacak, hayatında göremeyeceksin çocuk çalıştırdığımı. Hem, akşam saat altıdan sonra da bir tek adam çalışmayacak. Söylediğime kulak ver! Yeteri kadar makine olacak, makineleri çalıştıracak adam da olacak, ama insan gibi çalışacaklar. Ah, Marti, Tanrı yardım ederse seni oranın başı yaparım, hepsinin başına getiririm seni. Bak, nasıl yapacağımı anlatayım sana. Ben de yeşilaycı olup para biriktireceğim iki yıl biriktirip, sonra da.. Fakat Martin, Joe'ya barmeni bırakıp, öte yana döndü; ama içeri iki çiftçi girip de bunlar Martin'in ikram ettiği içkiyi kabul edince, onlara içki vermek üzere barmen de Joe'yu yalnız bıraktı. Martin, krallara yaraşır bir cömertlikle ihsanlarda bulunup, çiftçiler, ahıra bakan adam, otelin bahçıvan yardımcısı, barmen ve bir gölge gibi sinsice içeri süzülüp barın dip tarafında bir köşeye büzülen serseri de dahil olmak üzere herkese içki ısmarladı.

XVI

Beyinlerini, bedenlerini sadece ve yalnızca çamaşırları yıkamaya yöneltmişlerdi. Yorgunluk bütün bütün bedenlerini esir aldığında beyinleri söz dinlemiyor, bütün uyanları reddediyordu. Joe bu çok çalışma stresini çok konuşarak, durmaksızın konuşarak unutmak istiyordu. Bu yüzden de pazartesi sabahı kalkar kalkmaz bir araba yükü çamaşırı, çamaşır makinesine boşalttı. Ardından, "Bana kalırsa" diye söze başlayacak oldu. Martin:

— Benimle konuşma, diye tersledi.

Öğle yemeği için işi bıraktıkları zaman Joe'ya:

— Özür dilerim, dedi. Joe'nin gözleri dolu dolu oldu:

— Boş ver, dedi. Burası cehennem gibi bir yer, onun için kızgınlık insanın elinde olmuyor. Hem, biliyor musun, seni öyle seviyorum ki, bu yüzden dokundu bana. Daha seni ilk görüşümde kanım kaynamıştı. Martin, başını iki tarafa salladı.

Joe:

— Bırakalım bu işi, dedi. Bırakıp gidelim serserilik edelim. Ben hiç denemedim ama, herhalde çok kolay olmalı, hem de hiçbir iş yapmak yok. Düşün bir kere: Hiç iş yok. Bir defa hasta olmuştum, tifoydu, hastaneye yattım, ne güzeldi, keşke yine hasta olsam. Haftayı çok zor geçirdiler, otel tıka basa doluydu. Bu yüzden fazladan bir sürü fantezi kola yığıldı üzerlerine. Çalışma tarihi alanında inanılmazı gerçekleştirdiler. Elektrik ışığı altında her gece geç vakitlere kadar didinip, yemeklerini çiğnemeden yuttular; hatta sabah kahvaltılarından önce de yarım saat çalıştılar. Martin, soğuk suyla banyo yapmayı bıraktı, her dakika, enerji, enerji, enerji demekti. Joe, bu dakikaların usta çobanıydı; bir tanesini kaybetmeksizin onları dikkatle güdüyor, altın sayan bir cimri gibi sayıyordu; vaktiyle Martin Eden adlı bir adam olduğunu düşünen bir başka makinenin yardımıyla durmaksızın çalışan, delirmiş, çalışma delisi haline gelmiş hummalı bir makineydi sanki. Ne var ki Martin, ender anlarda düşünebiliyordu. Düşünce evi kapalı, pencereleri tahtalarla örtülüydü ve Martin onun gölgemsi bekçisiydi. O, bir gölgeydi, noktaydı. Joe, haklıydı. Her ikisi de birer

gölgeydiler, bu sonu gelmeyen bir çalışma zindanıydı. Yoksa bir rüyamıydı bu? Bazen, buğulu, sıcak havanın titreşimleri arasında ütüsünü beyaz çamaşırların üstünde ileri geri yürütürken, ona bu bir rüya gibi geliyordu. Kısa bir zaman sonra, belki de bin yıl kadar sonra, mürekkepleri masasının bulunduğu odasında uyanacak ve yazılarına bir gün önce başlayacaktı. Ya da bu bir rüyaydı, uyanmak bir vardiye değişimi şeklinde olacaktı; Martin, yalpalayan baş kasaradaki ranzasından atlayacak, tropik yıldızlarının altında güverteye çıkıp dümen dolabının başına geçip serin mevsim rüzgarlarının içine işlediğini duyacaktı.

Cumartesi günü akşam kazanılan zaferin yorgunluğunun karşılığı geldi. Joe, hafta sonu bitkinliğini gösteren o garip, monoton ses tonuyla:

— Aşağıya inip de bir bardak bira içsem, dedi. Martin sanki birdenbire uykudan uyanmış gibi oldu. Takım çantasını açtı, bisikletini yağlayıp, zincirlere grafit sürdü, jant tellerini ayar etti. Dido'nun üzerine abanmış, gözlerini yetmiş millik tozlu, yokuşlu yollara dikmiş, ayaklarıyla doksan altı dişli çarkı ritmik bir kuvvetle çevirerek Joe'nin yanından geçtiği sırada, o, barın yarısını almıştı.

O gece, Oakland da yattı, pazar sabahı da yetmiş millik yolu gerisin geriye tekrar aldı, pazartesi sabahı yorgun argın yeni bir haftanın işine girişti. Ancak bu defa ayık kalkmıştı. Beşinci ve altıncı hafta da bitti. Bu haftalar boyunca o, içinde kalan ufacık bir parçacık kıvılcımla, her hafta sonu bu yüz kırk millik yolu aşmaya zorlayıp, pırıltı halindeki bir ruh artığıyla bir makine gibi çalıştı durdu. Dinlenme nedir bilmedi. Olağanüstü bir makine çalışmasına benziyordu. Bu ve kendisine önceki hayatından kalan tek şey olan o ruh pırıltısını da parçalamasına yardım ediyordu. Yedinci haftanın sonunda niyeti olmadığı halde, karşı koyamayacak kadar yorgun olduğundan Joe'yla birlikte, köye sürüklendi ve pazartesi sabahına değin hayata gömüldü, hayatı buldu.

Hafta sonu geldiğinde yeniden yüz kırk millik yolu aşmaya devam etti. Böylece, aşırı bir yorgunluğun verdiği uyuşukluğu daha da büyük bir yorgunluğun ıstırabıyla gideriyordu. üçüncü ayın sonunda, Joe'yle birlikte üçüncü defa köye indi. Kendini unuttu, yaşadığı ve yaşarken, duru bir

aydınlık içinde kendini nasıl hayvan haline sokmakta olduğunu gördü. Ancak onu hayvan haline getiren içki değil, çalışmaydı. İçki bir sonuçtu, neden değildi. Gece nasıl günün ortasında gelirse bu da kaçınılmaz bir çalışmanın arkasından geliyordu. Viskisinin ona verdiği haber, zirveleri kendini bir hayvan haline sokarak kazanamayacağıydı, Martin de başını sallayarak bu haberin doğruluğunu onayladı. İçki tecrübesi iyiydi. Kendi tecrübelerini de tecrübelerine dair sırlar fısıldadı Martin'e. Martin, kalem kağıt istedi ve orada bulunan herkese içki ısmarladı. Onlar, Martin'in sağlığına içerlerken, o bara yaslandı ve kağıda bir şeyler karaladı: — Telgraftır bu yazdığım Joe, dedi. Oku!

Joe telgrafı o gülünç sarhoş bakışıyla yan yan bakıp okudu. Ancak okuduğu şey onu ayıltır gibi oldu. Martin'e sitemle baktı, gözleri doldu ve yaşlar yanaklarından inmeye başladı, ümitsiz bir ifadeyle sordu: — Beni bırakıp gitmeyeceksin değil mi Marti?

Martin başıyla onu doğruladı ve orada bulunan aylaklardan birinin telgrafı postaneye götürmesi için yanına çağırdı.

Joe, kısık bir sesle:

— Bir dakika dur, diye hırıldadı. Dur da düşüneyim.

Bacakları sallanarak bara yaslandı; o düşünürken de Martin, koluyla onu sarmış, destek oluyordu.

Joe birdenbire:

— iki çamaşırcı yap şunu, dedi. Dur ben düzelteyim.

Martin sordu:

— Sen neden bırakıyorsun?

— Sen, neden bırakıyorsan, ben de ondan bırakıyorum.

— Ama ben denize çıkıyorum, sen yapamazsın ki bu işi.

— Hayır, dedi Joe, yapamam, ama bal gibi serserilik yapa bilirim,

bal gibi. Martin biran onu araştıran gözlerle süzdü, sonra bağırdı:

— Haklısın. Bana kalırsa bir hayvan gibi çalış-maktansa serseri olmak daha iyi. Yaşayacaksın oğlum. Bütün ömrün boyunca yaptıklarından daha iyi bir iş yapmış olacaksın yaşamakla da. Joe yanılıyorsun der gibi:

— Bir defasında da hastaneye yatmıştım, dedi. Ne güzeldi. Tifo olmuştum da, sana bahsetmiş miydim bundan?

Martin telgrafı, "iki çamaşırcı" diye değiştirirken, Joe devam etti:

— Hastanedeyken canım hiç içki içmek istemiyordu. Tuhaf değil mi? Ama bütün hafta bir esir gibi çalıştığım zamanlar, mutlaka kafayı çekmem gerekiyor. Sen hiç dikkat ettin mi, aşçılar nasıl küp gibi içerler? Sonra fırıncılar? Fazla çalışmadır bunun sebebi. Mutlaka içmek zorundadırlar. Hadi şu telgraf ücretinin yarısını ben vereyim.

Martin:

— Bunun için seninle zar atalım, diye teklifte bulundu.

Zarları avuçlarında sallayıp, nemli barın üstüne yuvarlarlarken, Joe: — Hadi, diye seslendi, herkes içsin.

Pazartesi sabahı ümit içinde bekleyen Joe, kabına sığmıyordu. Ne ağrıyan başına aldırdığı vardı, ne de işiyle ilgilendiği. Dakikalar sürüler halinde uzaklaşıp gidiyor ve kayıtsız çobanları pencereden güneşi, ağaçları seyrederken onlar yok oluyorlardı.

Joe:

— Baksana şuraya! diye bağırdı. Bunların hepsi benim! Yasak değil, istersem şu ağaçların altına yatar, bin sene uyurum, öf, hadi be Marti, boş verelim şu işe. Daha fazla beklemenin ne faydası var? Bak, orası çalışma olmayan bir ülke, oraya gitmek için de biletim var. Allah'ım, hem de dönüşü olmayan bir bilet! Birkaç dakika sonra, Joe, çamaşır makinesine götürmek üzere kirli çamaşırları arabaya

doldururken, otel müdürünün gömleğini tanıdı. Onun markasını biliyordu. Birden bütün haşmetiyle hürriyetinin farkına vararak gömleği yakaladığı gibi yere fırlattı ve üzerinde tepinmeye başladı

— Keşke sen de içinde olsaydın, domuz kafalı Hollandalı! diye bağırıyordu. İçinde olacaktın şu gömleğin, nah işte tam senin canına okuduğum yerde olacaktın ki! Al işte! Al sana, al bakalım, Allah'ın belası! Tutun beni! Hey, tutun beni, yoksa!

Martin gülerek onu yakalayıp tekrar işinin başına getirdi. Salı akşamı yeni çamaşırcılar geldi ve haftanın geri kalan kısmı onları işin temposuna alıştırmakla geçti. Joe bir kenara oturup, kendi sistemini onlara açıkladı, ama elini işe sürmedi.

— İşe hiç dokunmam, diyordu. Elimi sürmem, isterlerse beni kovabilirler, ama çalışmaya zorlarlarsa ben bırakırım işi. Artık benden paso, çok teşekkür ederim, iş istemiyorum artık. Ben artık yük vagonlarında, ağaç gölgelerinde yatıp kalkan bir insan olacağım. Siz çalışın bakalım, esirler! Evet, doğrudur. Esir ve ter! Esir ve ter! Öldüğünüz zaman, siz de benim gibi çürüyeceksiniz, o zaman nasıl yaşadığınızın ne önemi kalıyor? Ha? Söyleyin bakalım? En sonunda, ne ifade ediyor?

Cumartesi geldiğinde ücretlerini alıp birbirlerine veda ettiler; artık yolları ayrılıyordu. Joe üzgün bir şekilde:

— Fikrini değiştirip de benimle gelmeni istemem boşuna olur, tabii, dedi. Martin hayır anlamında başını iki yana salladı; harekete hazır, bisikletinin yanında duruyordu. El sıkıştılar. Joe, bir süre Martin'in elini bırakmadan:

— İkimizin ölümünden önce mutlaka görüşeceğiz, Marti. Bu kehanetim doğru çıkacak bak görürsün. Bunu ta içimde hissediyorum. Güle güle Marti, hayırlı olsun. Seni ne kadar severim, bilirsin. Joe, Martin küçük bir nokta haline gelip gözden kaybolana kadar, yolun ortasında omuzları düşmüş, öyle durdu.

— Ne iyi çocuk şu serseri! diye mırıldandı. Ne iyi çocuk şu serseri!

Martin kaybolduktan sonra yol kenarına atılmış, yukarı doğru geçecek olan marşandizi bekleyen yarım düzine boş su tankının olduğu tarafa doğru ağır ağır yürüdü.

XVII

Gelir düzeyi yüksek aileler için tatil hem dinlenme hem de eğlenmedir. Ruth ve ailesi de uzun bir tatilin ardından evlerine dönmüşlerdi. Martin onların ne zaman döneceğini bildiği için çamaşırhaneyle ilgisini kesmiş ve hemen Oakland'da dönmüştü. Bu kez Martin Ruth'u bol bol görüyor, birçok konuda fikir alışverişinde bulunuyordu. Tatile çıkmadan Ruth tezini de verdiği için artık çalışmıyordu. Ne var ki, yazma konusunda kendine aşırı derecede yüklenen Martin yaşama isteğini kaybetmişti. Kafası ve bedeni yaşamın kurguları üzerine fikir üretemiyor, sorun çözemiyordu. Asıl önemlisi büyük hırsla yazarlığa soyunan Martin'in yazı yazdığı da yazı yazmaya isteği de yoktu. Bu da onlara beraber olabilmek için daha önce elde edemedikleri kadar çok fırsat veriyordu. Böylelikle içtenlikleri çarçabuk yakınlaşıverdiler. Bu yeni dönem Martin Ruth ilişkisine yeni ve farklı birtakım anlamlar da yüklemişti. İlişkilerinin ikinci döneminde Martin genelde susmayı Ruth'u dinlemeyi tercih etti. Hiçbir iş yapmadı. Bol bol uyudu. Fırsat buldukça düşündü. Son derece yorucu, müthiş bir mücadeleden çıkmış gibiydi. Yeniden canlanışının ilk işaretleri, gündelik gazeteye daha istekli bir ilgi duy-masıyla belirdi. Sonra, yavaş yavaş yeniden hafif romanlar, öyküler ve şiirler okumaya başladı; epeyce bir süre sonra ise, uzun zamandan beri ihmal etmiş olduğu Fiske'ye sarıldı. Muhteşem bünyesi ve sağlığı yeniden canlılık kazandı ve Martin gençliğin bütün o çabucak iyileşebilme yeteneğini ve dayanıklılığını elde etti.

İhtiyaç duyduğu kadar dinlenir dinlenmez, yeniden denize açılacağını söyledi. Ruth, Martin'in bu denize çıkma düşüncesini duyduğunda büyük bir hayal kırıklığına uğradı.

— Neden gitmek istiyorsun? diye sordu. Martin cevap olarak:

— Para, dedi. Editörlere karşı giriştiğim yeni hücumda hazırlıklı bulunmam lazım. Benim durumumda, savaş enerjisini para sağlıyor, para ve sabır.

— Eğer istediğin sadece paraysa neden çamaşırhanede kalmadın?

— Çünkü, çamaşırhane beni bir hayvan haline getiriyordu. Böyle bir işte çok çalışmak, insanı içki içmeye sürüklüyor.

Ruth, Martin'e dehşet dolu gözlerle baktı.

— Yani? diye kekeledi.

Martin için, Ruth'un şüphesini dağıtmak çok kolay bir işti; ama yaradılıştan açık yürekliydi o, üstelik ne olursa olsun, açık yürekli davranmak için verdiği kararı hatırladı.

— Evet, diye cevap verdi. Düşündüğün gibi. Birçok defa içtim.

Ruth ürperdi ve Martin'den uzaklaştı.

— Tanıdığım erkeklerin hiçbiri asla böyle bir şey yapmadı, asla yapmadı. Martin, acı acı gülerek:

— Öyleyse onların hiçbiri Shelley Hot Springs'de çalışmamış demektir, dedi. Çalışmak iyi bir şey, insan sağlığı için yararlı, vaizler öyle diyor ve Allah bilir ya, ben de ömrümde çalışmaktan yılmamışımdır. Ama iyi şeylerin dahi fazlası zarardır; şu çamaşırhanede bunlardan biri işte. Bir kere daha denize açılışımın sebebi de bu. Bu sonuncu gidişim olacak sanıyorum, zira döndüğümde dergilerin surlarını yıkacağım; eminim buna. Ruth suratı asılmış sessizce dinliyordu. Martin de küskün bir tavırla onu süzüp, Ruth'un, onun çektiklerini anlamasının ne kadar olanaksız bir şey olduğunu düşündü.

— Bunları yazacağım ismi de; 'Ağır İşin İnsan Ruhunda Yarattığı Düşüş', ya da 'işçi Sınıflarında içki Psikolojisi', veya bunun gibi bir şey

olacak.

İlk karşılaştıkları günden beri, o günkü kadar birbirlerine uzak kalmamışlardı. Martin'in, içinde kaynayan isyan, ruhunu belli etmeden, açık yüreklilikle anlattığı itirafları Ruth'u itmişti. Ama onu asıl sarsan, içki içmeye iten sebepten çok; içki içmenin iğrençliğiydi. Bu aynı zamanda, onu, Martin'e ne kadar fazla yaklaşmış olduğu konusunda bir uyarı oldu, ama o, bir kere durumu böylece kabul edince, bu daha da büyük bir samimiyete yol açtı. içinde acıma duygusu ve Martin'i iyileştirmek için masumane, idealistçe düşünceler de uyanmıştı. Bu kadar ilerleyen bu genci kurtaracaktı. Onu eski çevresinin lanetinden kurtaracaktı; onu kendisine rağmen, yine kendisinden kurtaracaktı. Bütün bunlar Ruth'a soylu ve bilinçli bir insan düşünüşü gibi geldi; bunun altında ve bunun arkasında kıskançlık ve aşk arzusunun bulunduğunu aklına bile getirmedi.

Sonbaharın tatlı havasında, bisikletleriyle bol bol gezintilere çıktılar ve tepelerde yüksek sesle, insanın düşüncelerini yücelten, harika şiirler okudular. Ruth'un böyle dolaylı bir yoldan onun kafasına sokmaya çalıştığı şeyler arasında feragat, fedakarlık, sabır, çalışkanlık ve üstün çaba gibi prensipler bulunuyordu, bütün bunlar, Ruth için, babasının, Mr, Butler'ın ve fakir bir göçmen çocuğu iken dünyanın en çok kitap dağıtan kütüphanelerine sahip biri haline gelen Alldrew Carnegie'nin kişilikleri sayesinde somut hale gelen soyut kavramlardı. Bütün bunlar Martin'in takdir ettiği, benimsediği kavramlardı. Martin artık onun düşünüş şeklini daha rahatlıkla takip edebiliyordu; Ruth'un ruhu artık Martin için kapalı bir kutu olmaktan çıkmıştı. Martin düşünce bakımdan kendini onunla bir tutuyordu artık. Diğer taraftan anlaşmaya varamadıkları noktalar, Martin'in, Ruth'a olan aşkına etki etmiyordu. Martin'in aşkı eskisinden de ateşliydi, zira o Ruth'u, Ruth olarak seviyordu, olduğu gibi seviyordu onu ve Ruth'un ince bünyeli oluşu da Martin'in gözünde ona ayrı bir büyü katıyordu. Senelerce ayağını toprağa basamayan hasta Elizabeth Barret'i okumuştu; Elizabeth Barret, Browning'le birlikte evden kaçıp, güneş ışığına çıkmış ve ayağını yere basmıştı. Browning'in, Elizabeth Barret'e yaptığını, kendisinin de Ruth'a yapabileceğine karar verdi. Ama önce Ruth'un onu sevmesi lazımdı. Geri kalanı kolaydı. Martin ona sağlık ve güç kazandıracaktı. Martin gelecek yıllardaki hayatlarına dair hayaller kurmaya

başladı: Fon olarak çalışma, konfor ve genel bir refah içinde Ruth'la kendisini şiir okuyup, şiirler üzerinde tartışırken gördü; Ruth, yere yayılmış yastıkların arasında oturmuş yüksek sesle Martin'e şiir okuyordu. İşte yaşayacakları hayata dair hayaller dünyasının kapısını açan anahtar buydu. Martin hep belirli bir tabloyu gördü. Bazen de Ruth, Martin'e dayanmış, başı Martin'in omzunda, Martin de bir koluyla onu sarmış şiir okur halde duruyordu. Bazen de güzelliklerle dolu sayfalar üzerine birlikte eğeliyorlardı. Sonra, bir şey daha vardı. Ruth da doğayı seviyordu; Martin'in cömert hayal gücü okuma sahnesini derhal değiştiriverdi, okurken bazen, dimdik yamaçları kapanacakmış gibi dar vadilerde, ya da yüksek yaylaların çayırlarında, aşağıdaki gri renkli kum tepecikleri, ayaklarının dibinde çelenkler gibi durduğu halde, yahut uzaklarda, çağlayanların dökülüp bir buğu haline gelerek, serseri rüzgar demetleri önünde titreşen, dalgalanan bir buhardan peçe gibi denize ulaştığı, bir volkanik tropik adasında bulunuyorlardı. Ama ön planda daima, hep okuyan, sonsuza değin okuyan ve güzellikleri paylaşan o ve Ruth vardı; geri planda; doğa fonunun gerisinde de, buğulu bir loşluk içinde, onları dünyadan ve dünyanın hazinelerinden hür kılan çalışma, başarı ve para kazanma bulunuyordu. Bir gün annesi Ruth'u uyarmak için:

— Benim küçük kızıma dikkatli olmasını öneririm, dedi.

— Me demek istediğini biliyorum. Ama bu imkansız. O benim...

Ruth'un yüzü kızarmıştı, ama bu, hayatın kutsal konuları üzerinde, aynı derecede kutsal tutulan bir anne ile konuşmak zorunda kalan bir kızın kızarışıydı.

Annesi onun cümlesini tamamlayarak:

— Aynı sınıftan değilsiniz, dedi. Ruth başıyla doğruladı.

— Söylemek istediğim bu değildi, ama gerçekten de değil. Kaba, yabani, kuvvetli çok kuvvetli. — Temiz bir hayat sürmemiş, demek istiyorsun.

Ruth başıyla tekrar doğruladı ve tekrar yüzünü bir kırmızılık kapladı. — Evet, söylemek istediğim şey aynen buydu, dedi. Böyle olmasında onun bir kabahati yok, ama bir kere iyice bulaşmış artık.

— Zifte mi?

— Evet, zifte. Hani beni korkutuyor da. Bazen bana yaptıklarının anlatırkenki o sanki bu yaptıkları hiç önemli değilmiş gibi serbest, rahat hali beni dehşete düşürüyor. Halbuki bu yaptıklarının önemi var. Yok mu? Birbirlerine sarılmış, öyle oturdular; sessizlik anında da annesi Ruth'u okşadı ve devam etmesini bekledi. Ruth:

— Ama ona müthiş bir ilgi duyuyorum, diye devam etti. Bir bakıma o benim korumam altında sayılır. Sonra benim ilk erkek arkadaşım da o. Beni korkuttuğu zaman, eğlenmek için aldığım bir buldok köpeği gibi geliyor bana; hani şu külhanbeyi kızların yanlarında taşıdıkları köpekler gibi. Çekiştirip, dişlerini göstererek, zincirini koparmaya çalışıyor sanki.

Annesi hiç konuşmadan onun devam etmesini bekledi.

— Ona olan ilgim bir buldok köpeğe duyduğum ilgi gibi, öyle zannediyorum. Çok iyi tarafları da var, ama diğer taraftan hiç beğenmediğim tarafları da var. Bilmem anlatabiliyor muyum? Hep düşünüyorum kendi kendime. Küfür ediyor, sigara içiyor, içki içiyor, sonra yumruklarıyla dövüşüyor, asıl önemlisi bundan da zevk alıyormuş. Her haliyle bir erkekte bulunmaması gereken davranışlara sahip olduğunu gösteriyor hiç değilse benim bir koca olarak isteyeceğim erkekte bulunmaması gereken davranışlar. Üstelik çok da kuvvetli. Benim prensim, uzun boylu, ince, esmer, zarif, büyüleyici bir prens olmalı. Hayır, benim Martin Eden'e aşık olmam asla düşünülemez. Bu kaderin bana indirebileceği en ağır darbe olur. Annesi kaçamaklı bir dil kullanarak:

— Benim söylemek istediğim bu değildi, dedi. Sen hiç onun açısından düşündün mü bu meseleyi? Biliyorsun ki, her bakımdan tercihe şayan olmayan bir kimse, ya tutar da o sana aşık olursa? Ruth:

— Zaten öyle, diye bağırdı. Mrs. Morse; nazik bir tavırla:

— Beklenirdi doğrusu, dedi. Seni tanıyan bir kimseden başka ne beklenebilir? Ruth ihtirasla:

— Olney benden nefret ediyor, dedi. Ben de Ol-ney'den nefret ediyorum. O yanımda oldu mu kendimi bir kedi gibi hissediyorum. İçimden ona kötü davranmak geliyor, hem ben öyle hissetmesem bile ne olacak, nasıl olsa o bana kötü davranıyor. Martin Eden'le olduğum zaman kendimi mutlu hissediyorum. Daha önce beni kimse sevmemişti, hiçbir erkek sevmemişti beni, yani öyle sevmemişti demek istiyorum. Sevilmek, öyle sevilmek de o kadar tatlı ki. Me demek istediğimi anlarsın sen, benim sevgili anneciğim. İnsanın, gerçekten tam anlamıyla bir kadın olduğunu hissetmesi çok tatlı bir şey. Yüzünü annesinin kucağına gömerek hıçkırmaya başladı. — Benim hakkımda kim bilir ne kötü düşünüyor-sundur, biliyorum, ama yalan bir şey söylemedim sana, ne hissediyorsam onu söyledim.

Mrs. Morse, garip bir keder ve mutluluk duygulan karışımı içindeydi. Bir sanat tarihi mezunu olan kız çocuk gitmiş, onun yerine bir kadın evlat gelmişti. Tecrübe başarıyla sonuçlanmıştı. Ruth'un yaradılışın-daki o garip boşluk dolmuştu, hem de bir tehlikeye girmeden, bir fenalık gelmeden. Bu kaba denizci bu işe alet olmuş ve Ruth ona aşık olmadığı halde, o Ruth'un kadınlık bilincini geliştirmişti. Ruth itiraf ediyordu:

— Elleri titriyor.

utançtan yüzü hala annesinin kucağına gömülüydü.

— Çok komik, çok saçma bir şey, ama onun hesabına üzüntü duyuyorum. Elleri fazla titrediği, gözleri çok parlamaya başladığı zamanlar, aklımı başka taraflara çekmek için, onun hayatı, gittiği yanlış yollar hakkında ona öğütlerde bulunuyorum. Ama bana tapıyor, biliyorum. Gözleri ve elleri yalan söylemiyor. Bu da, bu düşünce, bunu düşünmek de bana büyüdüğümü hissettiriyor; hakkım olan bir şeye sahip olduğumu hissediyorum, işte beni de diğer kızlara benzeten, bir genç kadın yapan da bu. Sonra, daha önce onlara benzemediğimin de farkındaydım ve bunun seni endişelendirdiğini biliyordum. Bana bu endişeni fark ettirmediğini sanıyordun ama ben fark etmiştim ve Martin Eden'in dediği gibi "işi kıvırmak" istiyordum. Konuşmalarına devam ederlerken, her ikisinin de gözleri yaşlarla doluydu; Ruth, soluk bir masumiyet perisi gibiydi, annesi de sempatik, anlayışlı, ama sakin bir tavırla açıklamalarda bulunup, ona yol gösteriyordu; onlar için kutsal bir andı bu.

Annesi:

— Martin senden dört yaş küçük, dedi. Dünya üzerinde yeri yurdu yok. Ne bir makamı ne de maaşı var. Ele avuca sığmayan, serserinin biri. Seni seviyorsa, şu öyküleriyle, çocukça hayallerle etrafındakileri kandıracağına, sağduyu icabı ona seninle evlenme hakkını verecek bir iş yapması gerekir. Korkarım ki Martin Eden hiç büyümeyecek. Baban ve babanın bütün arkadaşları gibi, Mr. Butler gibi örneğin, bir erkeğe yakışan bir iş ve sorumluluk sahibi olamıyor. Martin Eden, korkarım ki hiçbir zaman para kazanamayacak. Halbuki bu dünya öyle kurulmuş ki, mutluluk için para şart. Oh, hayır, o muazzam servetleri kastetmiyorum ama şöyle genel bir konforu ve temiz bir hayat yaşamayı mümkün kılacak kadar paradan bahsediyorum. Hiç, hiç bahsetmedi mi sana?

— Bu konuda tek kelime bile söylemedi. Hiç teşebbüs etmedi; ama eğer teşebbüs etseydi de ben konuşmasına meydan bırakmazdım, zira biliyorsun, sevmiyorum onu.

— Buna çok sevindim. Bu kadar temiz ve saf olan kızımın, biricik kızımın böyle birine tutulmasını görmeye tahammül edemezdim. Dünyada soylu, sadık ve gerçek erkek olan birçok insan var. Onları bekle. Bir gün böyle birini bulur, babanla ben nasıl mutlu ol-duysak sen de mutlu olursun. Bir de, daima aklında tutman gereken bir şey var.

— Evet, anne.

Mrs. Morse konuşurken, sesi çok hafif ve tatlı çıkıyordu:

— Çocuk meselesi.

Ruth, bir zamanlar kafasında esen uçarı düşünceleri hatırlayarak, yüzü, böyle şeyler konuşmanın utancından kızanp:

— Bu meseleyi daha önce düşündüm, diye itiraf etti.

Mrs. Morse:

— Mr. Eden'i senin için imkansız hale koyan da bu çocuk meselesidir, diye devam etti. Senin çocukların temiz bir kan taşımalı, halbuki o, korkarım ki temiz değil. Baban bana vaktiyle denizcilerin yaşadığı hayattan bahsetmişti, anlıyorsun değil mi, ne demek istediğimi?

Her ne kadar annesinin anlatmak istediği şey, Ruth'un hayal gücünün ulaşamayacağı kadar uzak, kapalı, müthiş bir kavram idiyse de, Ruth gerçekten de anlamış olduğunu belli edercesine elini annesinin eli üzerine bastırdı.

— Sana danışmadan hiçbir işe başlamayacağımı biliyorsun, diye söze başladı. Ancak, sen de ara sıra, bu defa olduğu gibi bana sorular sormalısın. Sana açılmak istediğim şeyler oluyor, ama nasıl anlatacağımı bilemiyorum. Bunun sebebi de lüzumsuz bir alçak gönüllülük, biliyorum alçak gönüllülük, ama sen bu işi kolaylaştırabilirsin. Bazen, bu defaki gibi bana sormalısın, bir imkan vermelisin bana.

Konuşmalarını bitirip kalktıklarında Ruth, annesinin yüzüne bakıp, onun ellerini tutarak: — Ah, anne, diye bağırdı. Sen bir kadınsın!

Annesiyle arasındaki bir eşitliğin bilincine varmış olmaktan doğan büyük bir sevinçle: — Eğer bu konuşmayı yapmasaydık, seni asla bu şekilde düşünemeyecektim. Senin de bir kadın olduğunu bilmek için kendimin bir kadın olduğumun farkına varmam lazımmış. Annesi onu kendine çekip öperek:

— İkimiz de kadınız, dedi.

Kollan birbirlerinin beline dolanmış, kalpleri yeni bir arkadaşlık anlayışıyla taşarak odadan çıkarlarken, Mrs. Morse:

— İkimiz de kadınız, diye tekrarladı.

Mrs. Morse, bir saat kadar sonra kocasına gururla.

— Küçük kızımız ARTIK bir kadın oldu, dedi. Mr. Morse, karısına:

— Bu, demek oluyor ki, Ruth aşık oldu, dedi. Mra. Morse cevap olarak: Hayır, bu demektir ki, Ruth seviliyor. Tecrübe başarıyla sonuçlandı. Sonunda uyandı kızımız.

Mr. Morse, tam bir iş adamı tavrıyla, doğal bir şeyden söz ediyormuş gibi ve kuru bir ses tonuyla: O zaman artık Mr. Eden'i kovmamız lazım, dedi. Ama karısı onunla aynı fikirde olmadığını anlatır şekilde, başını salladı:

Buna hiç gerek yok, Ruth'un söylediğine göre birkaç güne kadar yeniden denize çıkacakmış. Geri döndüğünde ise Ruth burada olmayacak. Ruth'u Clara teyzeye yollarız, üstelik doğuda, değişik bir iklimde, değişik insanlar, değişik fikirler arasında, her şeyin değişik olduğu bir yerde bir sene kalmak da tam onun ihtiyacı olan bir şey.

XVIII

Martin kafasına taktığını çözmek için bütün benliğiyle mücadele veren insanlardandı. Başarıncaya değin hep çalışır, çalışırdı. Son zamanlarda ise sonsuz bir istekle yazma arzusu duyuyordu. Bu arzu adeta içine işlemişti bir kere Martin'in. Sürekli yazmak, alabildiğince yazmak, sadece yazmak istiyordu. Öyküler, şiirler, makaleler beyninde kendiliğinden oluşuyor, ileride anlamlı kılacağı bu şiirler, öyküler üzerinde notlar alıyordu. Ancak yazmıyor, yalnızca düşünüyordu; çünkü bu durum, onun için ufacık bir tatil sayılırdı; o da bu tatilini dinlenmeye, aşka ayırmaya karar verdi ve her iki konu üzerinde de gelişmeler kaydetti. Çok geçmeden baştan ayağa yaşamla dolup taşar hale geldi ve Ruth'u ne zaman görse, sağlık ve güç dalgasının yeniden ona tattırmayı başardı.

Martin'le Ruth'un buluşmasından rahatsızlık duyan biri vardı: Ruth'un annesi Mrs. Morse. Anne Morse sık sık kızını, "Dikkatli ol" diye uyarıyor, Martin Eden'i gereğinden fazla görmemesini istiyordu. Ruth annesinin bu uyarılarını ciddiye bile almıyor, kendine olan güvenle gülüyordu. Kendinden emindi; çünkü Martin birkaç güne kadar

denize açılacaktı. Martin geri döndüğünde ise Ruth Doğuya yapacağı ziyarete çıkmış olacaktı. Bununla beraber, Martin'in sağlık ve kuvvetinde büyülü bir şey vardı. Ruth'un Doğuya yapacağı ziyaretten Martin'e de söz ettiklerinden, Martin acele etmek gereği duydu. Ne var ki Ruth gibi bir kıza nasıl kur yapacağını bilmiyordu. Ayrıca, Martin'in, Ruth'dan tamamıyla farklı kızlar, kadınlarla geçirdiği tecrübeler de davranışlarına engel oluşturuyordu. Onlar yaşam hakkında, aşk hakkında ve flört hakkında çok şey biliyorlardı; halbuki Ruth'un bir şey bildiği yoktu. Onun bu eşine az rastlanılan masumiyeti, Martin'i şaşırtıp, konuşma gücünü dudaklarında dondurarak, onu kendine rağmen yine kendi değersizliğine inandırdı. Bir başka güçlük daha vardı. Martin de daha önce hiç aşık olmamıştı. Gösterişli geçmişinde hoşlandığı kadınlar olmuştu, ama sevmek nedir hiç bilmemişti. Martin bir efendi gibi, kayıtsızca ıslığını öttürmüş, onlar da onun yanına gelmişlerdi. Birer eğlenceydi onlar, erkeklerin oynadığı oyun içinde ufak tefek olaylardandı, ama en fazla, bu oyun içinde çok ufak bir yer tutan birer olay, o kadar. Fakat işte şimdi, hayatında ilk defa olmak üzere o yalvaran durumundaydı; şüphe içinde, utangaç bir tavırla yalvaran. Gözleriyle, elleriyle, karşısında susup kaldığı dudaklarıyla yalvaran. Aşk yolunu, dilini bilmediği gibi, sevdiğinin saf masumiyeti de yüreğine korku düşürüyordu.

Hayatın çok önemli kuralları vardı. Bu kurallar kendi içinde tutarlıydı. Martin'de yaşamın değişik basamaklarından geçerken çok önemli bir davranış kuralı öğrenmişti: Daima oyuna karşı tarafın başlamasını beklemek. Bu kurala uyarak ne zaman birisiyle bilmediği bir oyun oynayacak olsa onun başlamasını bekler, hamlelerini görünce tavır belirlerdi. Bu kural belki bin kere onun ayakta kalmasını sağlamış, ayrıca ona geniş bir gözlem yeteneği kazandırmıştı. Martin, kendine yabancı gelen şeyi nasıl kollayacağını, onun kendini ele vereceği bir zayıf anını, bir giriş noktasını nasıl bekleyeceğini bilirdi. Tıpkı yumruk yumruğa dövüşte, açık aramaya benziyordu bu. Böyle bir açık yakaladığı anda da oyuna nasıl girişeceğini hem de nasıl kıyasıya girişeceğini uzun denemeler sonunda öğrenmiş, bir daha asla unutmamıştı. Bu düşüncelerle Martin konuşmayı çok istediği halde konuşmaya cesaret edemeden Ruth'u bekledi ve kolladı. Ruth'u sarsmaktan korkuyordu, kendinden de emin değildi. Ne var ki Martin, bilmeden en doğru yolu takip ediyordu. Aşk dünyaya ifade kazanmış konuşmadan önce gelmiş, daha ilk gençlik çağlarında unutulması olanaksız yöntemler, yollar öğretmişti. Martin'in de Ruth'a aşkını ifade edişi işte bu

eski, ilkel yolla oldu. Gerçi sonradan bu yolu sezdiyse de, başlangıçta bu yolda yürüdüğünün farkında değildi. Elinin, Ruth'un eline dokunuşunun, kendi ağzından çıkabilecek herhangi bir kelimeden çok daha engin bir etkisi vardı; kuvvetinin, Ruth'un hayal gücü üzerindeki etkisi, aşıkların nesiller boyunca söylenen yazılı şiirlerinden ya da ihtirasından çok daha ayartıcıydı. Martin'in söyleyebileceği herhangi bir söz, Ruth'un yargısına seslenecekti; halbuki elinin dokunuşu, bu hafif, acele dokunma doğrudan doğruya onun içgüdülerine sesleniyordu. Ruth'un yargıları da kendisi kadar gençti, ama içgüdüleri insanlık kadar, belki daha da yaşlıydı. Aşk henüz gençken bu içgüdüler de gençti, ama bunlar geleneklerden, fikirlerden ve bütün yeni doğmuş şeylerden daha tecrübeliydiler. Böylece Ruth'un yargısı hareketsiz kaldı. Yargılarını harekete geçirecek bir şey yoktu ve Ruth, Martin'in dakikadan dakikaya kendi sevgi bünyesi üzerindeki etkisinin, farkında olmadı. Öte yandan, Martin'in onu sevdiği gün gibi açıktı ve Ruth onun aşk açıklamalarını yumuşak pırıltılarla, alev alev yanan gözlerini, titreyen ellerini, yanık rengi altında hiç eksilmeyen esmerimsi kırmızılığı yakalamaktan büyük zevk alıyordu ve kendisi de bunun farkındaydı. Ruth, onu ürkek ürkek tahrik ederek daha ileriye de gitti; ama bunu Martin'in şüphesini çekmeyecek kadar belli belirsiz; kendi kendinden şüphelenmeyecek kadar da yarı bilinçsiz bir halde yaptı. Kendisinin de bir kadın olduğunu açıklayan bu kuvvetleri onu heyecanla ürpertti ve Ruth, Martin'le oynamaktan, ona azap vermekten bir zevk duydu. Tecrübesinin azlığı, gücünün fazlalığı yüzünden dili bağlanmış, aşkını acemice, çekine çekine belli etmeye çalışan Martin, dokunma yoluyla yaklaşmaya devam etti. Elinin dokunuşu, Ruth'un hoşuna gidiyordu, hem bu hoşa gitmekten de fazla, çok zevkli bir şeydi. Martin bunu bilmiyordu, ama onun bildiği bir şey varsa, o da elinin dokunuşunu Ruth'un nefretle karşılamadığıydı. Karşılaştıkları ve ayrıldıkları zaman dışında ellerini sık sık birbirlerinin ellerine dokunduramıyorlardı, ama öbür taraftan da, bisikletlerini kullanırken, okumak için tepelere çıktıkları zaman yanlarında taşıdıkları kitapları sırtlarına vururken ya da kitapları yan yana oturmuş tartışırlarken, elin ele sürtünmesi için bir sürü fırsat çıkıyordu. Sonra, kitapların güzellikleri üzerine eğilirken, Ruth'un saçının, Martin'in yanaklarına sürünmesi, omuzlarının birbirine dokunması fırsatı da çıkıyordu. Ruth, nerden çıktığını bilmediği, fakat saçını Martin'in yüzüne dokundurmak için onu kışkırtan tahriklere kendi kendine gülüyordu; diğer yandan Martin Eden, okumaktan yoruldukları zamanlar, başını Ruth'un kucağına koyup, gözlerini kapatarak onları bekleyen geleceğe

dair hayaller kurma arzusuyla yanıyordu. Geçmişte Shellemound Parkında ya da Schuetzen Parkında çıktığı pikniklerde, başını birçok kucağa yaslamış ve genellikle, kızlar bir yandan onun yüzünü güneşten koruyup diğer yandan ona bakıp, severek, onun kendi aşkları karşısındaki aşırı kayıtsızlığına hayret ederlerken, o, bu kucaklarda tosun gibi, bencil uykular çekmişti. Bugüne kadar Martin için başını bir kızın kucağına yaslamak dünyada en kolay iş olagelmişti, ama şimdi Ruth'un kucağı ona ulaşılmaz gibi geliyordu. Bununla beraber, Martin'in aşkını ifade ediş tarzı, kuvvetini işte bundan, bu sessizliğinden alıyordu. Bu sessizliği yüzündendir ki, Ruth'u asla korkutmadı. Titiz ve utangaç yaradılışlı olan Ruth, bu sayede ilişkilerinin tehlikeli olan yönünü fark edemedi. Farkında olmadan, bilmeden Martin'e daha çok yaklaştı, daha çok bağlandı; öbür taraftan Martin de bu yaklaşmayı sezip bir hamle yapmak için tutuştu, ama cesaret edemedi. Bir defasında cesaret eder gibi oldu; Ruth'lara gitmiş ve onu oturma odasında müthiş bir baş ağrısı içinde bulmuştu.

Martin nasıl olduğunu sorunca, Ruth:

— Hiçbir şey fayda etmiyor, demişti, üstelik baş ağrısını geçirecek ilaç da alamıyorum. Doktor Hail almama izin vermiyor. Martin:

— Sanırım ben tedavi edebilirim, dedi. Hem de ilaç kullanmadan. Emin değilim, ama bir kere denemek isterim. Basit bir masaj. Bu hüneri önce Japon-lar'dan öğrendim. Biliyorsun, Japonlar masajda ustadır. Sonra az çok farklı şekillerde Hawaililer'de de gördüm bu masajı. Onlar "lomilomi" adını veriyorlar buna. İlaçların iyileştirebildiği şeylerin çoğunu, hatta ilaçların iyileştiremediği birkaç şeyi bile tedavi eder. Martin'in eli daha belli belirsiz başına değer değmez. Ruth derin bir iç geçirdi. — Çok güzel, dedi. Yarım saat sonra konuştu:

— Yorulmadın mı?

Bunu öylesine diye sormuştu; cevabın ne olacağını biliyordu. Sonra, uyuşuk bir halde, Martin'in kuvvetindeki iyileştirici etkiyi düşünerek kendinden geçti. Onun parmak uçları, ağrıyı itip uzaklaştırarak, Ruth'a hayat veriyordu; ya da Ruth'a öyle geliyordu. Nihayet ağrının düşmesiyle birlikte, uykuya daldı, Martin de sessizce çekildi.

Aynı akşam Ruth, teşekkür etmek için Martin'i telefonla aradı.

— Akşam yemeğine kadar uyudum, dedi. Beni tamamıyla iyileştirdiniz, Mr. Eden; size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum.

Martin cevap verirken heyecanlandı, konuşmakta acemilik çekti, ama son derece mutluydu, telefondaki konuşma devam ederken de, kafasında Brow-ning'le, hasta Elizabeth Barret'nin anısı dansedip duruyordu. Önce yapılmış olan yine yapılabilirdi ve Martin Eden bunu Ruth Morse için yapabilirdi, yapması da lazımdı. Tekrar odasına, yatağın üzerinde açık duran, Spencer'in "Sosyoloji"sine döndü. Ama okuyamadı. Ona ıstırap veren aşkı, iradesini ezdi; hem de öylesine ezdi ki, okumak için bütün kararlılığına rağmen Martin kendini mürekkep lekeli, ufak masasının başında buldu. O gece kaleme aldığı aşk şiiri, iki ay içinde tamamlaman elli bölümlük aşk şiirlerinin ilki oldu. Yazarken, kafasında hep, "Portekizce Aşk dörtlükleri" vardı ve Martin büyük bir eser yazmak için gerekli elverişli şartlar altında; hayatın buhranlı anını yaşayarak, kendi tatlı aşk çılgınlığının doğum sancılarını içinde yazdı.

Ruth'un yanında olmadığı saatlerin çoğunu "Aşk Şiirleri"ne, evde okumaya, ya da günün dergilerini daha yakından tanıyıp, bunların özü ve içerikleri hakkında daha iyi bilgi sahibi olabildiği okuma salonlarına ayırdı. Ruth'la beraber geçirdiği saatler ise, hem ümit verici oluşu, hem de bir türlü sonuca ulaşamayı-şı bakımından çıldırtıcı oluyordu. Ruth'un baş ağrısını geçirdiğinden bir hafta kadar sonra, Norman tarafından, Merrit gölünde mehtapta yelkenliyle bir gezinti teklifi yapıldı ve bu teklif Arthur'la, Olney tarafından desteklendi. İçlerinde yelkenli tekne yönetebilecek olan yalnız Martin'di; onun için Martin'i bu işi yapmaya zorladılar. Ruth, yelkenlinin arka tarafında, Martin'in yanında oturuyordu; diğer üç delikanlı teknenin ortasında tembel tembel uzanmışlar ve gereksiz birtakım konular üzerinde ağız kavgasına girişmişlerdi.

Henüz mehtap çıkmamıştı; arasında Martin'le hiçbir konuşma geçmeden, yıldızlı gökyüzünü seyretmekte olan Ruth, birdenbire bir yalnızlık hissetti. Gözü, Martin'e gitti. Püfür püfür esen bir rüzgar tekneyi, güvertesi suya girecek kadar yana yatırıyor, Martin de bir eli dümen yekesinde, diğer eli mayistra halatında, hafif orsasına

seyrederken, yakınlaşmış olmaları gereken kuzey kıyısına ulaşmaya çalışıyordu. Ruth'un kendisine baktığının farkında değildi. Ruth ise, Mar-tin'i, bu belirli kuvvetlere sahip genci, sıradan, başarısız olacakları önceden belli öyküler, şiirler yazarak zamanını öldürmeye iten tuhaf ruh çarpıklığı üzerinde derin düşüncelere dalarak dikkatle izliyordu.

Yıldızların aydınlığında belli belirsiz görünen güçlü boyun adalelerine ve sağlam bir dengeye dikilen kafaya baktı. Ellerini bu boyun adalelerine değdirmesi için onu dürten o eski arzu yeniden uyandı içinde. Ruth'u o iğrendiği kuvvet çekiyordu. Yalnız duygusu daha belirli bir hal aldı ve Ruth bir yorgunluk hissetti. Yana yatmış olan teknedeki oturuş şekli onu sıktı ve birden aklına, Martin'in, baş ağrısını iyileştirdiği geldi; Martin'in o iyileştirici, dinlendirici gücünü hatırladı. Martin onun yanında oturuyordu, çok yakındı ona ve tekne Ruth'u Martin'e doğru sallar gibi oldu. Bunun arkasından da Ruth içinde ona yaslanmak, kendini onun kuvvetinde dillendirmek için karşı konulmaz bir arzu duydu, yarı oluşmuş bir dürtüydü bu, ama bunu fark etmesine rağmen, dürtü ona hakim oldu ve Ruth'u, Martin'e yaslandırdı. Yoksa tekne yana yattığı için mi olmuştu? Bilmiyordu. Hiçbir zaman da bilmedi. Bildiği tek şey, ona yaslandığı ve bunun dinlendirici olduğu, çok tatlı bir şey olduğuydu. Belki de kabahat teknedeydi, ama Ruth da bu durumu değiştirmek için hiç çaba göstermedi. Martin'in omzuna hafifçe yaslandı, yaslandı ve o rahat etsin diye Martin durumunu değiştirince yaslanmaya devam etti. Bu tam bir çılgınlıktı, ama Ruth bunun çılgınlık olduğunu düşünmek istemedi. O artık Ruth değil, bir kadındı; kadının duyduğu ihtiyacı duyan bir kadın. O kadar hafifçe yaslanmış olmasına rağmen, bu ihtiyacı giderilmiş gibiydi. Artık yorgunluk hissetmiyordu. Martin hiç konuşmadı. Eğer konuşsaydı, büyü bozulacaktı. Halbuki bu sihirli havayı uzatan onun aşkından bahsetmeyişiydi. Sarhoş gibiydi Martin, başı dönüyordu. Neler olduğunu anlamıyordu. Bu o kadar olağandışı bir şeydi ki, deli saçmasından başka bir şey olamazdı. Iskotayı ve yelkeni bırakıp, Ruth'u kollarına almak için içinden taşan bir arzuya hakim oldu. Sezgisi ona bunun yanlış bir iş olacağını fısıldamış, Martin de ıskota ile yelkenin ellerini meşgul ederek içindeki ayartıcı arzuyu geçiştirmesine yardım edişine memnun olmuştu. Ne var ki, artık tekneyi evvelki kadar iyi orsa edemiyor, rüzgarı utanmadan yelkenden kaçırıyor böylelikle de kuzeye doğru tekne yatmış oluyordu. Kıyıya ulaşınca işiyle ilgilenmek zorunda kalacak, bu yüzden de

aralarındaki dokunuş bozulacaktı. Martin, yanında Ruth, omzunda da Ruth'un tatlı ağırlığı olduğu halde, tartışmacıların dikkatini çekmeden, içinden ona, hayatının bu en güç deniz yolculuğunu yaptıranları, yine onu deniz, tekne ve rüzgar hakkındaki bilgisine güvenerek bu muhteşem geceyi mümkün kıldıkları için affederek tekneyi dinlendire dinlendire yolunu kesti. Yükselen ayın ilk ışığı, yelkene dokunup, tekneyi inci gibi pırıl pırıl bir aydınlığa boğduğu zaman, Ruth, Martin'den uzaklaştı: Kendisi uzaklaşırken, Martin'in de uzaklaştığını hissetti. Her ikisinde de görülmek korkusu vardı. Bu, ikisi arasında sır kalacak bir rüyaydı. Ruth, yanakları ateş gibi yanarak, Martin'den ayrı oturdu, ama yanaklarını kızartan ateşi içinde hissediyordu. Ne kardeşlerinin, ne de Olney'in görmemesi gereken bir şey yapmamıştı, halbuki daha önce de delikanlılarla birçok kere yelkenliyle buna benzer mehtap gezintilerine çıkmıştı. Hiç böyle bir şey yapmayı arzulamamıştı. Utanç duygusuyla, yeni filizlenmeye başlayan kadınlığının büyüsü hakim olmuştu ona. Dönüş için rüzgarı bir o yana bir bu yana geçirmek içi uğraş veren Martin'e kaçamak bir bakış attı; terbiyesizce bir şey, utanılacak bir şey yapmasına sebep olan bu adamdan nefret edebilirdi. Hem de dünyada başka erkek kalmamış gibi, o yaptırsın bunu Ruth'a! Belki de annesinin hakkı vardı, Martin'i gereğinden fazla görüyordu. Bir daha böyle bir şey olmayacağına ve Martin'i daha az görmeye karar verdi. Bir an için, yalnız kaldıkları ilk fırsatta Martin'e, mehtabın çıkmasından az önce baygınlık geçirdiği şeklinde bir yalan söylemek suretiyle kendini bahane göstermek gibi çılgınca bir fikre kapıldı. Sonra, her ikisinin de mehtap ortalığı aydınlatır aydınlatmaz karşılıklı olarak nasıl birbirlerinden uzaklaştıklarını hatırladı; Martin yalanını mutlaka anlayacaktı. Tekne gezisi yaptıkları geceden sonra hızla akıp geçen günlerde Ruth artık, eski Ruth olmaktan çıkmış, bir karar vermek isteyen, kendi kendini incelemelerinde yine kendini aşağılayan, geleceğe dair tahminlerde bulunmaktan, ya da kendini ve nerelere doğru sürüklenmekte olduğunu düşünmekten kaçınan acayip, bilmece gibi bir yaratık olmuştu. Bazen korku içinde, bazen büyülenmiş bir halde, fakat devamlı bir şaşkınlık içinde, bir hummaya yakalanmış gibi büyülü ürpertilerle dolup taşıyordu. Bununla beraber ona güven veren, sabit bir fikri vardı. Martin'in aşkından bahsetmesine izin vermeyecekti. Böyle yaptığı sürece her şey yolunda gidecekti. Birkaç güne kadar da Martin denize çıkıyordu. Bu bakımdan Martin ilanı aşk etse bile bir şeyler değişmeyecekti. İşler yine de yolunda olacaktı. Başka türlü de olamazdı, çünkü onu sevmiyordu. Tabii eğer Martin ilanı aşk edecek olursa, onun için ıstıraplı, Ruth için de sıkıcı bir yarım saat

geçirecekler demekti, çünkü bu Ruth'a yapılan ilk evlenme teklifi olacaktı. Bunu düşünmek Ruth'u tatlı tatlı ürpertti. Gerçek bir kadındı, kendisine evlenme teklif etmeye hazır bir erkek bulunan, gerçek bir kadın. Bu, onun cinsiyetinin temelini oluşturan bütün duyguları harekete geçiren bir düşünceydi. Hayatının yapısı Ruth'u meydana getiren her şey titreyip saygı duruşuna geçti. Bu düşünce, alevin çekiciliğine kapılan bir pervane gibi kafasının içinde çırpındı durdu. Martin'in kendisine evlenme teklif ettiğini, kendisinin de onun cümlesini ağzına tıkadığını hayal edecek kadar işi ileriye götürdü; onu reddedeceğini kendi kendine tekrarlayarak provasını yaptı; sözlerini yumuşatacak, Martin'e gerçek ve soylu bir erkek olma yollarını göstererek ona öğütler verecekti. Martin'in sigarayı bırakması şarttı bir kere. Bunu bilhassa belirtecekti. Ama, hayır, onun konuşmasına hiç izin vermemeliydi. Eğer konuşursa onu susturabilirdi, annesine de böyle söylemişti zaten. Yüzü kıpkırmızı, alev alev yanarak, hayalinde yarattığı sahneyi istemeye istemeye kafasından uzaklaştırdı. Kendisine yapılacak ilk evlenme teklifinin daha elverişli bir zamana bırakılması ve bu teklifin, kendisine daha layık bir talipten gelmesi gerekiyordu.

XIX

Artık hüznün, ıstırabın, kederin mevsimi sonbahar gelmişti. Ruhun yaprak parçalarında tıkanıp kaldığı, gözlerin ruhun biriktirdiklerini akıttığı ayrılık mevsimi sonbahar bütün varlığıyla gelmişti. Yaprakların tek tek düşüşü insanın içinde mutlu yarın hayallerini yeni ve gelecek baharlara taşıyordu. Bu sonbahar mevsiminde sıcak, baygın bir mevsim değişikliği sessizliği yaşayan güzel bir sonbahar günü geldi; puslu güneşi, havayı uykusundan uyandırmadan gezinen serseri meltem esintileriyle tam Kaliforniya'nın pastırma yazından bir gün. Dumana benzeyen ama duman olmayan, duman renginden yapılmış dokular gibi, mora çalan sisler tepelerin kuytularında gizleniyordu. Yükseltilerin üzerinden, San Fransisco bir duman lekesi gibi yoğun, keskin, kurşuni uzanıyordu. Araya sıkışan körfez, erimiş maden gibi donmuş parlıyor, üzerindeki yelkenli gemiler ya hareketsiz duruyor, ya da tembel akıntıya uyarak belli belirsiz yer değiştiriyordu, uzaktan Tamalpais, gümüş donukluğunda, açıkça seçiliyor ve batıya devrilen

güneşin altında soluk renkli altından bir yol gibi görünen Golden Gate kanalıyla genişliyordu. Onun ötesinde de dumanlı gibi görünen engin Pasifik, ufuk hattı üzerinde yığılıp, kara kışın ilk müjdesini vermek için karaya doğru sürüklenen bulutlarla kabarıyordu. Sona ermek üzere olan yaz, tepelerin kuytularında eriyip kaybolarak, vadilerinin mor renklerini daha da koyulaştırıp, tükenen kuvvetlerden ve doyan zevklerden duman halinde bir kefen dokuyarak, hayata, hem de iyi yaşanmış bir hayata doymuş olmanın huzuru içinde can verirken, bu ölüm hali uzuyordu. Tepelerin arasında o en sevdikleri açıklık yerde Martin'le Ruth yan yana oturup, başlarını sayfaların üzerine eğdiler ve Martin yüksek sesle, Browning'i çok az erkeğe nasip olan bir aşkla seven kadının aşk dörtlüklerini okudu. Ancak bu okuyuş zamanla gevşedi. Çevrelerindeki, ölmekte olan güzelliğin büyüsü, onları okumaktan alıkoyacak kadar kuvvetliydi. Hayatının sonuna gelen altın bir yıl ölüyordu; hava, hiç pişmanlık duymadan, nefis bir güzellik, mutluluktan ve doymuşluktan arta kalan anılarla ta-şarcasına doluydu. Bu, bir rüya gibi iplik iplik onların içine girip dayanmanın kuvvetini azaltarak, erdemin ya da muhakemenin yüzünü buğuyla, morumtırak bir sisle örttü. Martin yüreğinin eridiğini ve bir sıcaklığın kendini yokladığını hissetti. Başı, Ruth'un başına çok yakın duruyordu; bir meltemin uçan hayaletleri Ruth'un saçlarını oynatıp da bu saçlar Martin'in yüzüne değdiği zamanlar da, kitaptaki yazılar, Martin'in gözleri önünde bulanıp dalgalanıyordu. Bir keresinde Martin okuduğu yeri kaybedince, Ruth: — Okuduğunun bir kelimesinin bile farkında olmadığına eminim, dedi. Martin ona alev alev yanan gözlerle baktı, neredeyse ahlaksız bir şey yapmak üzereydi ki dilinin ucuna bir cevap geliverdi:

— Bende senin farkında olmadığından eminim. Okuduğumuz son şiir ne anlatıyordu? Ruth içtenlikle gülerek:

— Bilmiyorum, unuttum. Daha fazla okumayalım artık. Kitap okunamayacak kadar güzel bir gün, dedi. Martin ciddi bir tavırla:

— Bu tepelerdeki son günümüz olacak. Denizin ufuk hattı üzerinde fırtına bulutları toplanıyor. Kitap Martin'in elinden yere kaydı, ikisi de orada oturdukları yerden dalgalı körfezi, sanrılı ve görmeyen gözlerle kendilerini bırakmış bir halde, sessiz sedasız izlemeye daldılar. Ruth yana doğru, Martin'in boynuna baktı. Martin'e yaslanmadı. Kendi dışındaki, yerçekiminden de kuvvetli, kader kadar kuvvetli bir güç tarafından ona doğru çekildi. Martin'e yaslanması için arada iki üç santimlik bir ara vardı ve Ruth bu arayı iradesiz bir hareketle kapadı. Omuzu, tıpkı bir kelebeğin çiçeğe dokunuşu kadar hafifçe Martin'in omzuna dokundu; Martin'in omzundan gelen karşıt zorlamada aynı derecede hafif oldu. Ruth, Martin'in omzunun gücünü, Martin de içinin titremelerini hissetti. Artık Ruth için geri çekilme zamanı gelmişti, ne var ki o şimdi bir otomattan farksızdı. Hareketleri iradesinin kontrolünü aşmıştı. Ruth, üzerine çöken bu tatlı delilik nöbeti içinde ne kontrolü ne de iradeyi düşündü. Martin'in kolu yavaş yavaş Ruth'un arkasından doğru geçip, onu sarmaya başladı. Ruth da, Martin'in kolunun ilerleyişini, ıstıraplı bir tat içinde bekledi. Kuruyan, yanan dudaklarıyla, kalbi çarparak, kanı damarlarında bir bekleyiş humması halinde dolaşarak, neden olduğunu bilmeksizin bekledi. Arkasına dolanan kol, yukarıya doğru çıktı ve onu yavaş yavaş, okşar gibi, Martin'e doğru çekti. Ruth daha fazla bekleyemedi. Tamamen içinden gelen karşı konulmaz bir kuvvetin etkisi altında yapılmış bir hareketle, önceden tasarlamadan, rüzgara tutulmuş gibi, ve yorgun bir iç çekişiyle başını Martin'in göğsüne yasladı. Martin başını hemen eğdi; dudaklarını yaklaştırırken, Ruth'unkiler de Martinin dudaklarını karşılamak için büyük bir istekle uzandı.

Ruth, bu sırada her nasılsa kısa bir an kafasını ça-lıştırabildi ve o bir anlık süre içinde, bu mutlaka aşk olmalı diye düşündü. Eğer aşk değilse, çok ayıp bir şeydi o zaman. Bu aşktan başka bir şey olamazdı. Kollarını kendisine sarmış, dudaklarını dudaklarına bastıran adamı seviyordu. Vücudunu belli belirsiz bir şekilde hareket ettirerek,

Martin'e daha sıkı yaslandı. Bir dakika sonra da, vücudunun üst kısmını Martin'in kollarından koparırcasına ayırıp, aniden, büyük, bir coşkunlukla atılarak iki elini de Martin'in güneş yanığı ensesine koydu. Aşkın verdiği acı ile tatmin olunan ihtiras öylesine şiddetli idi ki, Ruth bir aşk iniltisi salıp kolları boşanarak, yarı baygın Martin'in kollarına yığıldı.

Tek kelime konuşmamışlardı, uzun bir süre de konuşamadılar. Martin iki kere, eğilip onu öptü, Ruth da her seferinde dudaklarını utançla uzatıp, vücuduyla Martin'e daha çok sokuldu. Ondan kendini bir türlü kurtaramıyordu. Sanki Martin'e kenetlenmişti; Martin ise kollarıyla Ruth'a yarı destek olmuş bir vaziyette oturmuş, görmeyen gözlerle, körfezin kargı tarafındaki buğular içinde kalmış koca kenti seyrediyordu. İlk kez beyninde hayaller yoktu. Şimdi, sadece, hava kadar, aşkı kadar sıcak renkler, ışıklar ve buğular nefes alıyordu kafasının içinde. Martin onun üzerine doğru eğildi. Ruth bir şey söylüyordu. — Beni ne zamandan beri seviyorsun? diye fısıldadı.

— Seni ilk gördüğüm andan beri seviyorum. Aşkından deliye dönmüştüm, bütün bu geçen zaman içinde de daha beter delirdim aşkından. Şimdi ise zırdeliyim; sevgilim. Başım zevkten öyle döndü ki, adeta çılgın gibiyim.

Ruth uzun bir iç çekişten sonra:

— Kadın olduğum için memnunum, Martin sevgilim, dedi.

Martin onu kollarının arasında tekrar sıktı ve sordu:

— Ya sen? Sen ne zaman anladın ilk defa?

— Ben eskiden beri biliyordum, yani başından beri.

Martin, kendi kendine duyduğu öfkenin sesine yansıyan tonuyla:

— Ben de ne körmüşüm! diye bağırdı.

— Şu ana kadar, seni öpünceye kadar, aklımdan bile

geçirmemiştim. Ruth kendini usulca çekti. Ona bakarak:

— Ben onu kastetmedim, dedi. Senin beni sevdiğinin ta başından beri farkında olduğumu söyledim. Martin,

— Peki sen? diye sordu.

— Benimki birdenbire oldu. Ruth, yanaklarında kolay kaybolmayan bir kırmızılık, gözleri ılık ve nemli olduğu halde ağır ağır konuşuyordu.

— Şu ana kadar böyle bir şeyden haberim yoktu, sen beni kollarına alıncaya kadar. Seninle evlenmek de, şu ana kadar aklımdan geçmedi, Martin, şu ana kadar. Kendini nasıl sevdirdin bana? Martin güldü.

— Bilmem, dedi. Herhalde seni sevmekle başardım bunu, zira seni öylesine sevdim ki, senin gibi yaşayan nefes alan bir kadının kalbi şöyle dursun, taştan bir yürek bile eriyebilirdi bu aşkın şiddetinden. Ruth, birdenbire:

— Aşkın böyle bir şey olduğunu hiç düşünmemiştim, dedi. Benim zannettiğimden farklı bir şeymiş. — Sen nasıl düşünüyordun aşkı?

— Hiç böyle olduğunu sanmıyordum. Ruth böyle derken Martin'in gözlerinin içine bakıyordu, ama sözlerine devam ettiği sırada gözleri yere indi:

— Yani bunun nasıl bir şey olduğunu hiç bilmiyordum ben.

Martin onu kendine çekmek için kolunu uzattı, ama bu defaki hareketi usulcacık, kas gücü kullanmadan yapmıştı, zira kaba davranmış olmaktan korkuyordu. Derken, Ruth'un vücudunu serbest bıraktığını hissetti ve Ruth bir kere daha onun kolları arasına girdi ve dudaklar bir kere daha buluştu. Öpüşmelerine ara verdikleri bir an, Ruth'un aklı birden başına gelerek sordu: — Bizimkiler bu durumu nasıl karşılayacak?'

— Bilmem. Eğer bunu öğrenmek istersek, canımız istediği zaman

kolayca öğrenebiliriz. — Ama ya annem itiraz ederse? Ona söyleyemem bunu, çekinirim.

Martin kahramanca atılarak bu işe kendisinin gönüllü olabileceğini belirtti: — Ben söyleyeyim, dedi. Sanırım annen benden pek hoşlanmıyor, ama ben onun gönlünü yaparım. Senin aşkını elde edebilen bir insanın elde edemeyeceği şey yoktur. Hem gönlünü edemesek de.. — Evet?

— Biz birbirimizi seviyoruz ya. Ama annenin gönlünü edememe tehlikesi söz konusu olamaz. Seni çok seviyor.

Ruth dalgın bir şekilde:

— Onun kalbini kırmak istemem, dedi.

Martin'in içinden Ruth'u annelerin kalplerinin kolay kolay kırılmadığına inandırmak arzusu geçti, ama bunun yerine kendini tuttu:

— Ama dünyadaki en önemli şey aşktır, dedi.

— Biliyor musun, Martin, sen bazen beni korkutuyorsun. Seni ve senin önceden ne olduğunu düşününce şimdi bile korkuyorum. Bana çok, çok iyi davranmalısın, unutma, sonunda bir çocuğum ben. Daha önce hiç aşık olmadım.

— Ben de olmadım. İkimiz de çocuğuz. Ama en önemlisi, ikimiz de ilk aşkımızı birbirimizde bulduğumuz içini şanslıyız.

Ruth kendini hızla, ihtiraslı bir hareketle onun kollarından sıyırarak:

— Ama bu imkansız, diye bağırdı. Senin için imkansız. Sen bir denizciydin. Benim duyduğuma göre denizciler, denizciler...

Sesi kısıldı ve yok oldu.

Martin, onun demek istediğini ima ederek:

— Her limanda bir sevgiliye sahip olmak isterler. Söylemek

istediğin bu mu? Ruth hafif bir sesle:

— Evet, diye cevap verdi. Martin kendinden emin bir tavırla:

— Ama bu aşk değil ki, dedi. Şimdiye kadar bir sürü limanda bulundum ben, ama hiçbir limanda, seni ilk gördüğüm geceki gibi bir aşkın beni yokladığını duymadım. Biliyor musun, sana iyi geceler dileyip de ayrıldığımda, az daha tutuklanıyordum.

— Tutuklanıyor muydun?

— Evet. Polis beni sarhoş sandı; sarhoştum da zaten senin aşkınla.

— Ama sen biz çocuğuz dedin, ben de bu senin için imkansız dedim. Konu dışına çıktık. Martin:

— Ben, daha önce kimseye aşık olmadım dedim, diye cevap verdi. Sen benim ilk aşkımsın, ilk. — Ama yine de sen bir denizciydin, diye itiraz etti Ruth.

— Fakat bu benim ilk sana aşık olmama engel değil ki.

— Sonra bir sürü kadın geçmiştir hayatından, başka kadınlar oh!

Böyle diyen Ruth, Martin Eden'i şaşkınlıklar içinde bırakarak birden hüngür hüngür ağlamaya başladı. Gözyaşlarının dinmesi birçok öpücükler ve okşamalar sayesinde mümkün oldu. Bütün bu süre içinde ise Martin Eden'in kafasının içinden Kipling'in bir öyküsünden bir satır geçiyordu: "Albayın hanımı ile Judy O'Grady içyüzleri bakımından birbirinin aynı iki insandır." Martin, çok doğruymuş diye düşündü; okumuş olduğu romanların şimdiye kadar onu ters bir düşünüşe itmiş olmasına rağmen, bu sözün doğruluğuna karar verdi. Romanlardan şimdiye kadar edindiği fikre göre yukarı sınıflar arasında sadece resmi evlenme teklifleri geçerdi. Onun geldiği sınıflarda ise gençlerin birbirlerini elde etmeleri için dokunmak yeterliydi; halbuki yukarılardaki yücelmiş kişilerin aynı şekilde seviştiklerini düşünmek bile olanaksızdı. Yine de romanlar yanılmıştı işte. Yanıldıklarının ispatı

da işte buradaydı. Konuşmaya gerek bırakmayan ve işçi sınıfından kızlar üzerinde etkili olan dokunuşlar, okşamalar aynı şekilde, işçi sınıfının üstündeki sınıfların kızlarına da etki ediyordu. Bunların hepsi de aynı etten kemikten yapılmıştı, hepsinin de iç yüzleri birdi sonunda. Eğer Martin, Spencer'ini hatırlasaydı, bunu daha önceden kendi de bulurdu. Ruth'u kollarının arasında yatıştırırken, albayın hanımıyla Judy O'Grady'nin içyüzlerinin birbirine pek benzediği düşüncesiyle büyük bir teselli buldu. Bu, Ruth'u ona yaklaştırdı, onu erişilebilir kıldı. Ruth'un sevgili vücudu da kendi vücudu gibi herhangi bir kimsenin vücudundan farksızdı. Evlenmelerine hiçbir engel yoktu. Aralarındaki tek fark sınıf farkıydı ve sınıf denilen şey de dış bir şeydi. Silkinip bir kenara atılabilirlerdi. Bir kölenin Romalı asiller katına yükseldiğini okumuştu. Bu böyle olduğuna göre, o da Ruth'un katına yükselebilirdi. Saflığının, bir azize gibi görünüşünün, kültürünün ve bir ruh, bir servi inceliğindeki güzelliğinin altında, aslen insani olan her şeyiyle o, Lizzie Connolly'den ve Lizzie Connolly'lerden farksızdı. Onlar için mümkün olan her şey, onun için de mümkündü. Ruth da sevebilir, nefret edebilirdi, hatta belki histeri bile geçirebilirdi; tabii, şimdi kolları arasında son hıçkırıklarıyla sarsılırkenki gibi kıskanç da olabilirdi. Ruth gözlerini açıp başını yukarı kaldırarak birdenbire:

— Ayrıca ben senden büyüğüm, dedi. üç yaş büyüğüm.

Martin cevap olarak:

— Sen daha çocuksun, dedi. Tecrübede de ben senden kırk yaş büyüğüm. Gerçekte, aşk konusunda ikisi de çocuktu daha; ikisi de aşklarını ifade edişlerinde birer çocuk kadar saf ve toydular, hem de Ruth'un üniversite eğitim görmüş olmasına, Martin'in kafasının bilim, felsefe ve hayatın acı gerçekleriyle dolu bulunmasına rağmen.

Günün bitmekte olan güzelliği içinde, aşıklar nasıl konuşursa öyle konuşup, aşkın ve kendilerini bu kadar acayip bir şekilde bir araya getiren kaderin yarattığı harikalara hayranlık duyarak ve birbirlerini şimdiye kadar hiçbir aşığın sevmediği derecede sevdiklerine, iman edercesine inanarak bir müddet daha oturdular. Israrla, tekrar tekrar birbirleri üzerinde ilk bıraktıkları etkiler konusuna dönüp boş yere, o anda hissetmiş oldukları şeyin kesin incelemesini yapmaya

ve kendilerinde hissettiklerini kaç kişinin hissetmiş olabileceğini hesaplamaya çalıştılar. Batı ufku üzerindeki bulut kümeleri batmakta olan güneşi içine aldı, göğün çevresi kırmızı gül rengine büründü ve sıcak renklerle tutuşmaya başladı.

Ruth, "Hoşçakal Güzel Gün" şarkısını söylerken, üzerlerinden dökülen renkli bir ışık her yanı sardı. Ruth şarkısını alçak, yumuşak bir sesle söylerken başını da Martin'in koluna dayamıştı; elleri birbirinin elinde, kalpleri birbirinin avucundaydı.

Aşkın, aşıkların yüzlerinde tatlı bir pembe renk bıraktığı söylenir. Yine aşk, aşıkları inceliğe ve zarafete götürür. Aşıkların yüzlerindeki derin izler, hayat boyunca yüreklerinde taşıdıkları güzellik ve zarafetin izleridir. Ruth da aşkın kibar, ince ve derin yüzüne bürünmüştü. Eve döndüğünde yüzündeki apaçık olan bu izi anlamak için Mrs. Morse'un anne sezgisini kullanmaya ihtiyacı olmadı. Ruth'un yanaklarını bırakmayan kırmızılık, bundan da daha fazla, için için yanan bir ateşi aksettiren iri, parlak gözler bu sıradan öyküyü bir çırpıda anlatıverdi.

Ruth'un yüzündeki bu değişken ve çekici ifadeyi gören anne Morse, yatana kadar hep bir fırsat kolladı ve ilk yakaladığı fırsatta,

— Ne oldu? diye sordu. Ruth dudakları titreyerek:

— Biliyor musun? dedi.

Cevaben, annesinin kolu onu sardı ve bir el hafif hafif saçlarını okşadı. Ruth birden:

— Konuşmadı, diye ağzından kaçırıverdi. Böyle bir şey olmasını zaten istemezdim, konuşmasına da fırsat vermeyecektim ama, o konuşmadı.

— Eğer konuşmadıysa, bir şey de olmamıştır değil mi?

— Yine de oldu işte.

— Tanrı aşkına yavrum, nedir senin ağzında gevelediğin deminden

beri? Mrs. Morse dehşetle karışık bir merak içindeydi

— Ne olduğunu bilmiyorum. Ne olmuş? Ruth annesine hayretle baktı. — Beni anladığını zannetmiştim. Şey, Martin'le nişanlandık... Biz... işte. Mrs. Morse inanmadığını göstermek için sinirli bir kahkaha attı. Ruth: — Gerçekten konuşmadı, diye anlatmaya başladı. Sadece beni sevdi, o kadar. Ben de senin gibi şaşırdım. Bir kelime bile söylemedi. Sadece kollarıyla sardı beni. Ben, ben de kendimi kaybettim. Sonra beni öptü, ben de onu öptüm. Elimde değildi ki. Öpmeden edemezdim. Sonra birden onu sevdiğimi anlayıver-dim. Annesinin şefkatli öpücüğünü bekleyerek sustu, ama soğuk bir tavır takınmış olan Mrs. Morse tek kelime söylemiyordu.

Ruth, gittikçe zayıflayan bir sesle:

— Bunun korkunç bir kaza olduğunu biliyorum, diye yeniden konuşmaya başladı. Beni affedip affetmeyeceğini de bilmiyorum. Ama elimde değildi. O ana kadar onu sevdiğim aklımın köşesinden geçmemişti. Benim yerime babama sen söyleyiver, ne olur. — Bunu babana söylemesek daha iyi olmaz mı? Martin Eden'i görüp onunla konuşayım ve durumu açıklayayım ona. Herhalde anlar ve seni bırakır.

Ruth hızla yatağında doğrularak:

— Hayır! Hayır! diye bağırdı. Beni bırakmasını istemiyorum. Onu seviyorum. Hem aşk o kadar tatlı ki. Onunla evleneceğim, eğer sen izin verirsen.

— Senin için başka planlarımız var Ruth sevgilim, babanla ben, oh, hayır hayır, sana bir koca seçmiş filan değiliz. Planımız, senin kendi sınıfından, aşık olduğun zaman seçeceğin bir adamla evlenmenden daha fazlası değil.

— Ama ben Martin'i seviyorum, diye Ruth ağlamaklı bir sesle itirazda bulundu. — Evlilik için seçtiğin kişi için seni etkilemeye kalkışacak değiliz; yine de sen bizim kızımızsın, biz de senin böyle bir evlilik yapmanı görmeye dayanamayız. Senin bütün inceliğine saflığına karşılık onun sana verebileceği, kabalığından, bayağılığından

başka bir şeyi yok. Hiçbir bakımdan sana uygun değil. Seni geçindiremez. Bizim zenginliğe dair öyle budalaca fikirlerimiz yok ama konfor ayrı bir sorundur ve bizim kızımız kendisine hiç değilse bu konforu verebilecek birisiyle evlenmelidir, meteliksiz bir maceraperest, bir gemici, bir kovboy, bir kaçakçı ve daha Allah bilir bilmem ne ve bütün bunlara ek olarak kuş beyinli, sorumluluk nedir bilmeyenin biriyle değil.

Ruth hiç konuşmuyordu. Böylece annesinin söylediği her kelimeyi kabul ediyordu.

— Dahilerin ve çok değerli bazı kişilerin, ortalama bir eğitimle yapabildiği şeyleri yapmaya çalışarak da yazılarıyla zamanını boşa harcıyor. Evlenmeyi düşünen bir adamın evliliğe hazırlanması gerekir. Ama onun böyle yaptığı yok. Dediğim gibi, biliyorum ki sen de beni onaylayacaksın, o sorumluluk taşımayan bir insan. Hem neden olmasın? Denizciler hep böyledir. Hiçbir zaman tasarruf etmesini, kendini tutmasını öğrenmemiş, israfla geçen yıllar ona bu alışkanlığı kazandırmış. Bu onun kabahati değil tabii, ama kabahatinin bulunmayışı da onun huyunu değiştirmez. Hiç onun çapkınlıkla geçirmiş olduğu yılları düşündün mü? Mutlaka çapkınlıkla geçirmiştir yıllarını. Hiç bunu düşündün mü kızım? Evlilik ne demektir bilirsin. Ruth ürperdi ve annesine sokuldu. Ruth, kafasındakiler bir düzene girinceye kadar uzunca bir süre bekledi ve:

— Evet düşündüm. Bunu düşünmek bile beni hasta ediyor. Onu sevmemin korkunç bir kaza olduğunu söylemiştim sana; ama elimde değil ki. Babamı sevmemek senin elinde mi? Benim de onu sevmemek elimde değil işte. Benim de, onun da içimizde bir şey, bugüne kadar varlığının farkına varmadığım bir şey var bu şeyin varlığı bir gerçek ve işte bu şey beni ona aşık ediyor. Onu sevmek hiçbir zaman aklımdan geçmemişti, ama görüyorsun işte seviyorum onu, diye sözünü bitirdiğinde sesinde belli belirsiz bir zafer ifadesi vardı. Oturup uzun uzun konuştular, sonuç olarak da belirsiz bir süre, harekete geçmeden beklemek üzere anlaştılar.

Mrs. Morse'la, kocası arasında da o akşam, bu konuşmadan biraz daha geç bir vakitte aynı sonuca varıldı. Mrs. Morse daha önce kocasına

planlarının ters gittiğini itiraf etmişti. Mr. Morse:

— Zaten başka türlü olması beklenemezdi, diye kararını verdi. Bir denizci Ruth'un konuştuğu ilk erkek. Er geç, nasıl olsa uyanacaktı, uyandı da, ondan sonra da işte! O anda ulaşabileceği tek erkek olarak önünde bu denizci vardı ve tabii Ruth derhal aşık oluverdi denizciye, ya da aşık olduğunu sandı ki her ikisi de aynı kapıya çıkar.

Mrs. Morse Ruth'la tartışmaktansa onun yavaş yavaş işleme ödevini kendi omuzlarına aldı. Bunun için bol bol vakti olacaktı, zira Martin evlenebilecek durumda değildi.

Mr. Morse:

— Bırak, Ruth ne kadar isterse onunla görüşsün, diye akıl verdi. Bahse girerim ki onu ne kadar yakından tanırsa o kadar az sevecektir. Sonra Ruth'a, zıtlıkları görmesi için bol bol imkan ver. Eve gençleri getirmeye de bilhassa dikkat et. Genç kızlar, delikanlılar, akıllı erkekler getir; Ruth'un sınıfından, bir şeyler yapmış veya yapmakta olan centilmenleri çağır da, Ruth, Martin'i onlarla ölçebilsin. O erkekler Martin'e haddini bildirirler. Nihayet, yirmi bir yaşında bir çocuk daha Martin de. Ruth'un da çocuktan aşağı kalır yanı yok. Bu, her ikisinin de toyluklarının aşkı, büyüdü mü kurtulurlar bundan.

Sorun bu aşamada kaldı. Aile içinde Ruth'la Martin nişanlandığı kabul edilmişti, ama hiçbir bildiri yapılmadı. Aile buna gerek görmemişti. Ayrıca, konuşulmuş olmamasına rağmen, herkes bu nişanlılığın uzun süreceğini biliyordu. Kimse Martin'den, işe gitmesini ya da yazı yazmayı bırakmasını istemedi. Kimse kendisine qeki düzen vermesi için Martin'e cesaret vermeye yanaşmıyordu. Martin de onların bu kötü niyetlerinde, onlara yardımcı oluyor, onların ekmeğine yağ sürüyordu, zira bir işe girmek onun kafasından çok uzak bir düşünceydi.

Günler böyle geçti. Bir gün Martin, Ruth'a:

— Acaba yaptığımı beğenecek misin diye merak ediyorum! dedi. Kız kardeşimin evinde pansiyoner kalmanın bana fazla pahalıya geldiğine karar verdim, bundan sonra ayrı oturacağım. Kuzey

Oakland'da ufak bir oda kiraladım, komşularım hep emekliler ve buna benzer kimseler, hani bilirsin. Sonra yemek pişirmek için bir de gaz ocağı aldım.

Ruth çok sevindi. Gaz ocağı onu bilhassa çok memnun etmişti.

— Mr. Butler da hayata böyle başlamıştı, dedi.

Bu değerli kişiden söz edilmesi Martin'in canını sıkmıştı, devam etti: — Bütün yazılarımı zarflayıp pullayıp yeniden editörlere yolladım. Odaya bugün yerleştim mi, ertesi gün çalışmaya başlarım.

Ruth, şaşkınlığı her halinden belli olarak ona sokulup elini yasladı ve gülümsedi: — Bir işe giriyorsun! diye bağırdı. Bana da bundan hiç bahsetmiyorsun! Neden? Martin başını yanılıyorsun der gibi salladı.

— Yazılarıma çalışmaya başlayacağımı söylemek istedim ben.

Ruth'un yüzündeki gülümseme bir anda siliniver-di, Martin de aceleyle devam etti: — Beni yanlış anlama, bu defa öyle parlak fikirlerin peşinde koşacak değilim. Bunlar soğuk, ruhsuz, sıradan, tüccar işi yazılar olacak. Ama tekrar denize çıkmaktan iyidir, üstelik bu suretle Oakland'da kalifiye olmayan bir insanın herhangi bir işte kazanacağından daha fazla para kazanacağım. — Biliyor musun, şu tatilde gözüm açıldı benim. Bütün tatil ne kendimi öldürürcesine çalıştım ne de elime kalemi aldım, Hiç değilse yayınlanmak üzere hiçbir şey yazmadım. Bütün yaptığım seni sevmek ve düşünmekten ibaretti. Biraz da okudum, ama bu da düşüncelerimin bir parçası sayılır, en çok da magazin okudum. Kendim, dünya ve dünyadaki yerimle uygun bir yere sahip olabilme imkanlarım üzerinde düşündüm. Ayrıca, Spencer'in, "üslup Felsefesi"ni de okudum ve bendeki ya da yazılarımdaki kusurların neler olduğuna dair çok şeyler öğrendim; tabii bu şekilde, aynı zamanda, her ay magazin dergilerinde yayımlanan yazıların çoğu hakkında da epey şey öğrenmiş oldum. Ama bütün bunların sonucu düşünmemin, okumamın ve sevmemin sonucu şu ki, ben piyasa yazarlığına dökeceğim işi. Şaheserleri bir kenara bırakıp, ıvır zıvır yazılar, şakalar, ufak fıkralar, mizahi şiir, sosyete şiirleri, yani, böylesine istenilen ne kadar saçmalık varsa hepsini yazacağım.

Sonra, gazete yazıları var, gazetelerin kısa öyküleri, sonra pazar ekleri var. Ben de kalkar tezgahtan bunların istediği tipteki yazıları çıkarırım, böylece de iyi bir maaşa denk bir para kazanırım. Serbest çalışıp da ayda dört beş yüz dolar kazanan yazarlar var, biliyorsun. Onlar ayarına çıkmayı düşündüğüm yok, ama yine de iyi bir hayat temin edecek kadar para kazanmak niyetindeyim. Halbuki başka hangi işe girsem, kendime zaman ayırmama imkan yoktur. Ondan sonra da zamanımı çalışmaya ve gerçek eserlere ayıracağım. Bu iki türlü çalışma arasında da kendimi bir de şaheserler yazma konusunda deneyeceğim ve kendimi şaheserler yazmaya hazırlayacağım.. Doğrusu şu ana kadar aldığım yola ben bile hayret ediyorum. İlk defa yazmak istediğim zaman, ne anlayabildiğim, ne de değerlendirebildiğim saçma birkaç tecrübemden başka yazacak bir şeyim yoktu. Hakikaten, kafamda düşünce diye bir şey yoktu. Hatta düşünmemi sağlayacak kelimelere bile sahip değildim. Benim tecrübelerim bir sürü anlamsız resimlerden ibaretti. Ama bilgimi arttırıp kelime dağarcığımı zenginleştirmeye başladığım andan itibaren, tecrübelerimin sadece resimlerden ibaret olmadığını anlamaya başladım. Bu resimleri zihnimde canlandırıp bunların yorumunu yaptım. Bu da iyi eserler vermeye, şu "Macerayı, "Meşe"yi, "Çömlek"i, "Hayat Şarabı"nı, "Kalabalık Sokak"ı, "Aşk Şiirleri" ve "Deniz Lirikleri"ni yazmaya başladığım sıraya rastlıyor. Daha bunlar gibi çok yazacağım, hem de daha iyilerini; ama bunu boş vakitlerimde yapacağım. Artık ayaklarım yere değdi. Önce ıvır zıvır yazılarla para kazanacağım, şaheserlerimi de ondan sonra vereceğim. Haftalık mizah dergilerine yarayacak yarım düzine şaka yazdım dün gece; sırf sana göstermek için. Sonra tam yatarken aklıma bir de triyole denemek geldi, mizahi bir triyole; bir saat içinde tam dört tane yazarım. Bunların tanesinin bir dolar etmesi lazım. İşte, tam yatağa girerken akla sonradan gelen birkaç düşünce sayesinde dört dolar kazanmış oldum. Tabii bunların hepsi da sıkıcı, pis şeyler, ama hiç değilse ayda altmış dolara defter tutup, ölünceye kadar durmadan sütun sütun anlamsız rakamlarla uğraşmak kadar pis değil, üstelik bu ucuz yazılar edebiyat dünyasıyla temasta kalmamı sağlayıp daha büyük yazılara girişebilmem için bana zaman bırakıyor.

Ruth:

İyi de bu büyük yazıların, şu şaheserlerin ne faydası var? diye sordu. Bunları satman mümkün değil. Martin: — Satabilirim, diye

başlayacak oldu, ama Ruth onun sözünü kesti:

— Şu isimlerini saydıkların ve kendi kendine büyük eser dediklerinden hiçbirini satamadın daha. Satmayacak olan şaheserlere güvenerek evlenemeyiz ki.

Martin, kuvvetli bir ifadeyle:

— Satacak olan Trilot'iere güvenerek evleniriz, öyleyse, dedikten sonra kolunu onun beline doladı ve kendine çekti, ama sevgilisi hevessizdi.

Martin neşeli görünmeye çalışarak:

— Bak, dinle şunu, bu bir sanat sayılmaz ama bir dolar eder.

— Ben dışarıdayken geldi, niyeti ödünç birkaç kuruş almaktı, Doğal olarak hava aldı, çekti arabasını; hemen girdim içeri, o da açıkta kaldı.

Bu vezinsiz şiire verdiği neşeli oynaklık, şiiri okumayı bitirdiği zaman yüzünün aklığı üzüntülü ifade ile zıtlık yaratıyordu, Ruth'un yüzünde en ufak bir tebessüm bile belirmemişti. Martin'in yüzüne ciddi ve endişeli bir tavırla bakıyordu.

— Bir dolar edebilir bu, dedi. Ama bunun, soytarıların aldığı dolardan farkı olmaz, palyaçoluk ücreti olan bir dolar. Görmüyor musun Martin, baştan aşağı bayağılık kokuyor bu şiir. Ben sevdiğim ve saygı duyduğum adamı, birtakım saçma şiirler ya da şakalar yazarı olmaktan çok daha temiz, daha yüksek bir kişi görmek isterdim.

Martin:

— Mesala Mr. Butler gibi görmek isterdin, değil mi? dedi.

Ruth:

— Mr. Butler'den hoşlanmadığını biliyorum, diye başlayacak oldu.

Martin onun sözünü kesti:

— Ben Mr. Butler1 a bir şey demiyorum. Benim onda bulduğum tek kusur, hazımsızlığı. Ne var ki, eğer amaç benim kurtulmam ise, şakalar veya komik şiirler yazmakla, daktilo yazmak, not almak, bir sürü defter tutmak arasında hiçbir fark göremiyorum. Bunların hepsi de bir amaca ulaşmak için araçlardan ibaret. Senin teorin, iyi bir avukat, ya da iş adamı olabilmem için beni işe defter tutmaktan başlatmak. Benim teorim de ucuz yazılarla başlayıp, gittikçe gelişerek kuvvetli bir yazar olmak.

Ruth:

— Arada bir fark var, ama, diye ısrar etti.

— Neymiş o fark?

— Sen iyi eserlerini ki bunlara yalnız sen iyi diyorsun satamıyorsun. Bunu denedin biliyorsun ama editörler almıyorlar işte.

Martin rica eder gibi,

— Ne olur bana biraz zaman ver sevgilim, dedi. ucuz yazılar geçici bir iş, ciddiye de aldığını yok zaten. Bana iki yıl izin ver. Bu zaman zarfında mutlaka başaracağım, editörler de benim eserlerimi bayıla bayıla alacaklar. Ne dediğimi biliyorum ben; kendime güvenim var. içimde neler bulunduğunu, edebiyatın ne olduğunu biliyorum artık. Bir sürü küçük adamın bol bol ortaya döktüğü alelade saçmalıkları biliyorum; biliyorum ki iki sene sonra, beni başarıya götürecek ana yola çıkmış olacağım, işe gelince, bir iş adamı olarak hiçbir zaman başarı kazanamam ben. Sevmiyorum. Bana kuru, budalaca, tüccarca, hileli bir şey gibi geliyor. Zaten ben o türlü işe alışmamışım. Hiçbir zaman katiplikten öteye geçemem, sonra ikimiz nasıl mutlu oluruz ufacık bir katip maaşıyla? Senin için dünyada her şeyin en iyisini istiyorum, bir gün gelecek, daha iyisi mutlu olduğu müddetçe, en iyiyi bile istemeyeceğim. Bunu elde edeceğim, hepsini. Başarı kazanmış bir yazarın geliri yanında, Mr. Butler fakir kalır. Satış rekoru kıran bir kitap, her yerde elli yüz bin dolar arasında para getirir, bazen daha çok, bazen daha az; ama genellikle bu rakamlara çok yakın bir para. Ruth hiç sesini çıkarmadı. Hayal kırıklığına uğradığı yüzünden belli

oluyordu. Martin:

— Ee? diye sordu.

— Ben başka türlü düşünmüş ve ummuştum. Senin için yapılacak en iyi şeyin steno öğrenmeye başlamak ve babamın yanına girmek olduğunu düşünmüştüm ve hala da aynı şekilde düşünüyorum; zaten biraz daktilo da biliyorsun. Parlak bir kafan var ve ben eminim ki sen bir avukat olarak pekala başarı kazanırsın.

XXI

Aşk inanmaktır aynı zamanda. Sevgiline gönlünü verdiğin gibi ruhunu da vermektir. Gerekirse benliğini teslim etmektir. Ruhundan ruh, gücünden güç katmaktır. Hayata gücün oranında hazırlamaktır. Ruth, Martin'in büyük bir yazar olacağına inanmıyor, bunu da her halinden belli ediyordu. Ancak genç kadının Martin'in yazar olacağına inanmıyor olması, Martin'i etkilemedi. Bu durum Ruth'u, Martin'in gözünde ne yüceltti ne de alçalttı. Aristokrat aile kızının kolay inanmayacağına yorumladı bunu. Kendini dinlemeyi, sorunlara kendi perspektifinden bakmayı sürdürdü. Özellikle kısa süren büyülü tatilinde, kendini enine boyuna inceledi, içini dinledi, insanları gözlemledi, böylelikle hem kendisiyle hem de toplumla ilgili birçok yeni şey öğrenme fırsatı buldu. Bunca şey içinde öğrendiği en önemli şey, hayatta istediklerinin çoğunu Ruth için istediğiydi. Örneğin yakışıklı ve şöhretli bir adam olmayı en çok Ruth için istediğini keşfetmişti. Bundan dolayı ünlü bir yazar olmayı çok arzuluyordu. Bütün dünyanın gözünde bir numara olmak, herkes tarafından takdirle anılmak; sevdiği kadın kendisiyle övünsün ve değerli bulsun diye, yine kendi ifadesiyle, "yolunu kıvırmak" istiyordu.

Kendini Ruth'a öylesine kaptırmıştı ki, sanki varlık sebebi Ruth'du. İhtiras derecesindeki aşkı yüzünden Ruth'a hizmet etmeyi bile yeterli bir kazanç olarak algılıyordu. Ruth'a olan sevgisini yalnızca güzellikle açıklamak olanaksızdı; çünkü onu, güzelliğin soyut varlığından da

fazla seviyordu. Zaten Martin'e göre dünyada en değerli şey güzellikti. Martin'in içinde bir ihtilal yaratarak onu kaba denizci halinden alıp bir öğrenci, bir oyuncu haline getiren kuvvet aşktı; bundan ötürü de Martin için bu üçü arasında en mükemmeli, en büyüğü, öğrenmekten ve sanatkarlıktan da büyüğü aşktı. Daha şimdiden, kendi beyninin, Ruth'un beyin kudretini aşmış olduğunu keşfetti; tıpkı kendi kardeşlerinin ya da babasının beynini aştığı gibi... Ruth sanat tarihi mezunuydu, eğitimin her aşamasından geçmişti. Ancak Martin'in öğrenme gücü, üstün hırsı sayesinde Ruth'unkini çoktan aşmış ve bir yıla yakın bir zamanı kendi kendini incelemeyle geçirmiş olması da ona ayrıca bir dünya ve dünya olayları, sanat ve yaşam üzerinde, Ruth'un elde etmeyi ümit dahi edemeyeceği bir görüş inceliği kazandırmıştı.

Bütün bunları anlayışı, ne Martin'in Ruth'a olan aşkına ne de Ruth'un Martin'e olan aşkına etki etti. Aşk son derece mükemmel ve soylu bir şey, Martin de aşka eleştiri bulaştırmayacak kadar sadık bir âşıktı. Ruth'un sanat, doğru davranış ve kadınlara oy hakkı tanınması konularında değişik, zıt fikirlere sahip oluşunun aşkla ne ilgisi vardı? Bunlar birtakım beyinsel tartışma yollarıyla ilgiliydi ve aşk mantığın üstündeydi. Martin aşkı küçümseyemezdi. O aşka tapıyordu. Aşk akıl düzlüğünün yukarılarında, tepelerin doruklarindaydı. O, varlığın yücelmiş bir hali, hayatın en yüksek doruğuydu ve insan ona ender rastlardı. Büyük değer verdiği bilim filozofları sayesinde Martin, aşkın biyolojik anlamını öğrenmişti ama aynı bilimsel düşünce ile fakat daha saf bir muhakeme yoluyla da insan organizmasının en yüksek amacına aşkta ulaştığı, aşkın tartışılamaması, hayatın insanoğluna verebileceği en büyük ödül olarak kabul edilmesi gerektiği sonucuna varmıştı. Böylece Martin, aşığı bütün yaratıkların en mutlusu olarak kabul etti; dünyadaki her şeyin, üzerine çıkan, servetin, yargının, halkoyunun ve beğenilmenin üstüne, hayatın kendisinin üstüne yükselen ve bir öpücüğe can veren, Tanrı'nın çılgın aşığını düşünmek ise ona büyük bir mutluluk verdi. Martin bunların çoğunu muhakemesinin süzgecinden geçirmiş bulunuyordu, bir kısmını da ilerde geçirdi. Bu arada da bir Ispartalı gibi yaşayıp, Ruth'u görmeye gittiği zamanlar dışında zihnini hiç dinlendir-meksizin çalıştı. Ev sahibesi dul Maria Silva'nın küçücük tek odaya her ay iki buçuk dolar ödedi. Bu Maria, çocuklarını ne yapıp edip büyütmeye uğraşan, kederini ve yorgunluğunu köşedeki bakkal ya da meyhaneden onbeş

sente aldığı bir galonluk sulu, ekşi şarapta boğan çok çalışkan, çalışmanın sertleştirdiği ağzı bozuk, erkek gibi bir kadındı. Önceleri ondan ve onun küfürbazlığından iğrenen Martin, yaptığı yiğitçe savaşı gördükçe, yavaş yavaş bu kadına hayranlık duymaya başladı. Küçücük evde topu topu dört oda vardı. Renkli bir halının iç açıcılığı kadının, sayısı belirsiz ölmüş yavrularından birinin cenaze törenine ait bir kartpostalla, ölümünü gösteren bir fotoğrafın da elemli bir hava verdiği salon olarak kullanılan bu odalardan birisi titizlikle konuklar için ayrılmış olarak tutulurdu. Perdeler daima inikti. Resmi görevler dışında Maria, çocuklarının bu odaya girmelerine izin vermezdi. Yemeği mutfakta pişirir ve hepsi mutfakta yerdi. Maria aynı zamanda pazar hariç, haftanın bütün günlerinde, çamaşırını da mutfakta yıkar, kolaları, ütüleri hep burada yapardı; gelirinin önemli kısmını, daha varlıklı komşularının çamaşırlarını yıkayarak sağlardı. Geriye Maria ile yedi çocuğunun balık istifi uyudukları, Martin'inki kadar küçük yatak odası kalıyordu. Hepsinin bu odaya nasıl sığabildiklerine Martin hayret etmekten kendini alamaz ve her gece kendi-ninkiyle bu odayı ayıran ince bölmeden, bunların yatmaya gittiklerini, çocuk feryatları, kavga gürültüleri, alçak sesle konuşmaları ve uykulu, kuşlar gibi cıvıldaşmaları duyardı. Maria'nın bir başka gelir kaynağı da gece gündüz sağılan ve boş arsa ile kaldırımın iki yanındaki otlardan gizlice beslenen iki inekti. Pejmürde oğullarından ikisi hep ineklerin yanında dururdu; bunların bekçilik görevleri, başıboş hayvanları toplayan belediye memurunu kollamaktan ibaretti.

Martin küçücük odasında yaşıyor, uyuyor, çalışıyor, yazıyor ve hiç evden dışarı çıkmıyordu. Evin önündeki sundurmaya bakan küçük pencerenin önünde ona hem çalışma masası, kütüphane, daktilo sehpası, hem de mutfak görevi gören masa bulunuyordu. Arka duvara dayalı olan yatağı bütün odanın üçte ikisini kaplıyordu. Masanın bir kanadı işe yarasın diye değil de para getirsin diye yapılmış ve ince kaplamaları gün ışığından kabarıp dökülmüş cicili bicili, çekmeceli bir dolaba dayanıyordu. Bu dolap köşede duruyor, masanın öbür köşeye dayanan diğer kanadı üstünde de Martin'in mutfağı bulunuyordu. Bu kanat üstünde, içinde tabak, çanak ve tencere gibi mutfak malzemelerinin bulunduğu eski bir kuru yiyecek kutusu, onun üstünde de gaz sobası duruyordu. Duvarda, erzakının durduğu bir raf, yerde de bir kova su vardı. Odasında vana olmadığı için Martin suyunu mutfaktaki lavabodan getirmek zorundaydı. Yemek pişirirken fazlaca buhar çıktığı günlerde çekmeceli

dolabın kaplamaları daha çok dökülürdü. Bisikletini bir makarayla yatağın üstünde tavana asmıştı. Önce onu bodrumda tutmayı denemiş, ama jant tellerini gevşeten, lastikleri delen Silva ailesi çocukları rahat vermemişlerdi. Martin bunun üzerine evin önündeki sundurmayı denemiş ve bir seferinde kuvvetli bir sağanak, bisikleti bütün gece ıslatınca bundan da vazgeçmiş ve bisikletini odasına alarak, tavana asmıştı. Giysileriyle, ne masanın üstüne, ne de altına sığan kitapları odadaki küçük yüklükte duruyordu. Martin okurken, not alma alışkanlığı da edinmişti ve o kadar çok not tutuyordu ki, eğer odaya boydan boya çamaşır ipleri gerip de notlarını bunlara asmamış olsaydı, odada kendisi için ufacık bir yer bile kalmayacaktı. Buna rağmen, odası her geçen gün öyle doldu ki, burada dolaşmak bile Martin için çok güç bir iş haline geldi. Bir kere yüklüğün kapısını kapamadan odanın kapısını açamıyordu, aynı şekilde odanın kapısını kapamadan da yüklüğün kapısını açamıyordu. Odaya düz bir yol üzerinde hiçbir taraftan geçmesine olanak yoktu. Kapıdan yatağın başucuna gitmek için zikzak bir yol takip etmesi gerekiyor ve geceleri imkanı yok bir yere çarpmadan bu işi başaramıyordu. Birbiriyle çarpışan kapılar sorununu çözünce de mutfağa toslamamak için sağa doğru keskin dümen kırması gerekiyordu, sonra yatağın ayakucuna bindirmemek için sola kıvrılıyordu, ama bu dönüşü biraz açıktan alacak olursa, masanın köşesiyle burun buruna geliyordu. Ani bir irkilişle duraklayarak, ne yana dümen kıracağını hesaplayıp, bir kıyısı yatak, öbür kıyısı da masa olan bir çeşit kanaldan geçiyordu. Odadaki biricik iskemle, her zamanki yerinde masanın önünde durduğu zamanlar bu kanalda seyretmek imkansızla-şıyordu. Sandalye kullanılmadığı zamanlarda, yatağın üstüne kaldırılıyordu. Bununla beraber bazen yemek pişirirken de sandalyeye oturup su kaynayıncaya kadar kitap okuduğu olurdu, hatta pirzolasını kızartırken bile bir, iki paragraf okuyacak kadar ustalaşmıştı. Mutfağın bulunduğu köşe o kadar ufaktı ki, oturduğu yerden istediği şeyi uzanıp alabiliyordu. Aslında oturmak daha uygundu, ayaktayken fazla yer işgal edip çoğunlukla kendi işine kendisi engel oluyordu. Her şeyi hazmedebilen güçlü midesi sayesinde, hem besleyici, hem de ucuz olan çeşitli besinler hakkında epey bilgi sahibi olmuştu. Martin'in yemek listesinde en çok görüneni bezelye çorbasıydı. Fasulye ile baklayı Meksika usulü pişiriyor, Amerikalı ev kadınlarının pişirmesini hiç bilmedikleri ve pişirmeyi hiçbir zaman da öğrenemeyecekleri bir usulle pişirdiği pilav ise Martin'in sofrasında günde en az bir kere yer alıyordu. Kurutulmuş meyveler taze meyvelerden daha ucuzdu ve bir çanak haşlanmış kuru meyve, her zaman için hazır ve el altında bulunurdu; zira

Martin, bunu tereyağı yerine ekmeğine sürerek yiyordu. Sofrasına tek tük biftek, ya da ilikli sığır kemiği şeref verirdi. Günde iki defa sütsüz ve kremasız kahve içer, akşamları kahvenin yerini çay tutardı; ama kahveyi de, çayı da çok güzel pişirirdi. Martin tutumlu yaşamak zorundaydı. Tatilde, çamaşırhanede kazandıklarının hemen hemen hepsini yemişti, üstelik yazılarını sattığı dergiler o kadar uzaktaydı ki, ıvır zıvır eserlerinden ilk paraların gelebilmesi için haftalarca beklemesi gerekecekti. Ruth'la görüştüğü ya da kız kardeşi Gertrude'u görmeye gittiği zamanlar dışında kabuğuna çekilmiş bir hayat yaşıyor ve bir günde, alelade bir insanın en aşağı üç günde başarabileceği iş çıkarıyordu. Günde ancak beş saat uyku uyuyordu; ancak bünyesi demir gibi sağlam birisi Martin'in yaptığı şekilde oturup da, her gün ondokuz saat devamlı ve yorucu bir çalışmaya katlanabilirdi. Bir dakikasını bile kaybetmiyordu. Aynanın üstünde kelimelerin anlamlarını, söylenişlerini gösteren bir sürü liste asılıydı; tıraş olurken, giyinirken, ya da saçlarını tararken bu listeleri baştan aşağı gözden geçirirdi. Buna benzer listeler aynı şekilde duvarda gaz sobasının üst tarafında da asılıydı; bunları da yemek pişirirken veya bulaşık yıkarken, ezberledi. Devamlı olarak bu listeler yenileriyle yer değiştirirdi. Okurken karşılaştığı her yeni kelimeyi hemen not eder, bunlar birikince de daktiloda listeler halinde temize çekilip aynanın, ya da sobanın üst tarafına, duvara iliştirilirdi. Hatta, bunlardan cebinde de bulundurur ara sıra yolda giderken, kasapta veya bakkalda beklerken gözden geçirirdi.

Bu konuda daha da ileri gitmişti. Başarıya ulaşmış kişilerin eserlerini okurken, bunların ulaştıkları her sonucu not ediyor ve bu sonuçlara ulaştıran beceriler üzerinde çalışarak bunları öğreniyordu öykü becerisi, ifade, yöntem becerisi, fikirler, zıtlıklar, öğretici replikler bunlar arasındaydı. Martin taklitçi değildi. O, sadece kural arıyordu. Etkili ve çekici üslup örneklerinden listeler çıkarıp, pek çok yazardan alınmış böyle pek çok örneklere dayanarak nihayet, üslupçuluğun genel kuralını ortaya koymaya ve bu kurallarla donatılmış olarak da kendine has yeni ve orijinal üsluplar düşünüp bulmaya, bunları gerektiği gibi değerlendirip tartmayı başardı. Aynı yöntemle, kuvvetli cümlelerden, yaşayan dilden alınmış, asit gibi işleyici, alev gibi yakıcı, ya da alelade konuşma dilinin çöl kuraklığı içinde pırıl pırıl parlayan yumuşak, tatlı cümlelerden de listeler yaptı. Daima şeklin arkasında ya da altındaki kuralları aradı, işin nasıl yapıldığını öğrenmek istedi; bunu öğrendikten, sonra, kendisi de yapabilirdi. Güzelliği

görmek ve seyretmek ona yetmiyordu. Tıklım tıklım dolu yatak odasında kurduğu laboratuarında, Silva ailesinin bir tımarhaneyi andıran gürültüsü ve odasındaki yemek kokuları arasında güzelliği gösteriyor ve gösteriş yapıp güzelliğin anatomisini öğrendikten sonra, güzellik yaratabilme olanaklarına daha çok yaklaşmış oluyordu.

Martin yaradılışı icabı ancak her şeyin aslını, esasını anlayarak çalışabilirdi. Gözü kapalı, karanlıkta, ne yaptığını bilmeden, dehasının yıldızına, talihe güvenip, yaratacağı şeyin güzel ve uygun etkiye sahip olmasını umarak çalışamazdı; İşi şansa bırakmaya sabrı yoktu. Nedenini, nasılını bilmek istiyordu. Onda uyanık bir yaratıcı deha vardı; bir öyküye ya da şiire başladığı zaman, bu şiir veya öykünün kendisi, kafasında bütünüyle canlanmış, sonu görülebilir halde ve bu sona ulaşma yolları da uyanık bilinci sayesinde eli altında bulunurdu. Aksi takdirde, çabaları başarısızlıkla sonuçlanmaya mahkumdu. Diğer taraftan zihninde rahatça, hissettirmeden birer kelime, birer cümle halinde belirerek kendini gösteren şans unsurunu da değerlendirmekten geri kalmıyor, ancak bunları bütün güzellik ve kudret sınavlarından teker teker geçirip, anlatılmaz, müthiş ifadeler haline sokuyordu. Bu çeşit ifadelerin önünde saygıyla eğilip, onlara hayranlık duyuyor ve bunların herhangi alelade bir insanın yaratışlarının çok üstünde olduklarını biliyordu. Martin Eden, güzelliğin içinde yatan, güzelliği mümkün kılan kuralları bulma uğruna, güzelliği ne kadar gösterirse göstersin, güzelliğin o hiçbir zaman nüfuz edemediği, hiç kimsenin de henüz edememiş olduğu iç büyüsünün her zaman için farkında bulunuyordu. Spencer sayesinde çok iyi anlamıştı ki, insanoğlu hiçbir şey hakkında sonsuz bilgiye sahip olamaz ve güzelliğin sırları da en aşağı hayatın sırları kadar derindir; güzelliğin ve hayat dokusunun telleri birbirine dolanmıştır ve bizzat Martinin kendisi, gün ışığından, yıldız tozundan, harikalardan örülmüş bu anlaşılmaz dokunun bir parçasıdır.

Gerçekte, "Yıldız Tozu" adlı denemesini işte bu çeşit düşüncelerle dolu olduğu bir sırada yazmış ve eleştirilerini kurallara göre değil, bellibaşlı eleştirmenlere yöneltmişti. Bu, parlak, derin, felsefî ve içinde tatlı bir mizah bulunan bir eserdi. Aynı zamanda da dergiler tarafından, daha, gönderilir gönderilmez reddedilmişti. Ama Martin, zihnini bundan ayırır ayırmaz, duru bir kafayla yoluna devam etti. Martin, bir konu

üzerinde bol bol düşünüp, düşüncelerini olgunlaştırdıktan sonra derhal yazı makinesinin başına geçerek yazmaya başlamayı adet edinmişti. Denemesinin basılmayışı, onu pek az meşgul etti. Dağınık düşünce ipliklerini toplayıp, zihnine yüklenen ayrıntılar üzerinde biraraya getirerek son genellemeyi de yaptıktan sonra bunları yazmak, uzun zihin çalışmasının zirveye ulaşan ham-lesiydi. Böyle bir yazı yazmak bilinçli bir çaba harcamak demekti ve Martin bu yükten kurtulur kurtulmaz, kafasını yeni malzemelere, yeni problemlere hazırladı. Bu bir bakıma, gerçek veya sanal dertlerden şikâyetçi olup da, zaman zaman, uzun süren ıstıraplı sessizliklerini bozarak, son sözlerini söyleyene kadar "içini döken" erkeklerle, kadınların her zaman rastlanan hallerine benziyordu.

XXII

Yaşanmış günler yaşanacak günlerin içinde erir, saatlerin günün içinde, haftaların ayların içinde eridiği gibi. Harcanmış günlerden insana kalan yalnızca yaşadıklarıdır. Bu yaşadıkları kayda değerse onun ruhunda, belleğinde unutulmaz izler bırakır. Günler aynı tonda geçiyorsa hayat çekilmez olmaya başlayacaktır. Yaşamı boyunca maceradan maceraya koşan, alt tabakadan üst tabakaya çıkmak için mücadele veren Martin için her gün yenilik demekti. Ama işte şu parasızlık yok mu, bu Martin'in canına tak etmişti, üstelik yayıncıların iş görmesi muhtemel çekleri de oldukça uzak görünüyordu. Hayatı mücadeleden ibaret sayan Martin için pes etmek kavramı yoktu, olamazdı da zaten. Kendince önemli olan yazıların hepsi gerisin geriye dönmüş, para etmesini düşündüğünü "küçük yazılar" ise hiç de parlak olmayan bir durumla karşı karşıya kalmıştı. Artık küçük mutfağında doğanın küçük nimetleri bile bulunmaz olmuştu. Küçük kağıt parçasına yerleştirdiği bir miktar pirinçle bir kilo kadar kayısı kurusuna bir hafta boyunca kıt kanaat talim eden ve sabah akşam pilav yiyen Martin'in aklına bakkalda kredisi olduğu geldi. Şimdiye kadar peşin parayla alış veriş yaptığı ve güven verdiği Portekizli bakkal, Martin'in faturaları üç dolar seksen beş sentlik muhteşem bir tutara ulaşınca, pes dedi. Bakkal, bozuk diliyle:

— Çünküm, sen yok is tutmak, ben var kaybetmek para, deyip çıktı işin içinden. Martin cevap veremedi, sadece bakmakla yetindi. Bakkalın tutarlı bir gerekçesi yoktu, sağlam, anlaşılır bir açıklaması da. Ancak bakkala göre, işçi sınıfından, sağlam, fakat çalışmak istemeyecek kadar tembel birine kredi açmak iş anlayışına uymazdı.

Bakkal, Martin'e:

— Sen var iş tutmak, ben sana izin verecek daha fazla yiyecek, diye de garanti verdi. İş yok, yiyecek de yok. Bu böyle kardeş.

— Sonra da bunun peşin bir fikir olmayıp sadece iş hayatı yönünden bir ileri görüşlülük olduğunu anlatmak için de:

— Eve gel içki iç, yine de arkadaşız seninle.

Böylece Martin, ev ahalisiyle dost olduğunu göstermek için, uysallıkla içkiyi içti, sonra da gidip akşam yemeğini yemeden yattı.

Martin'in sebzelerini aldığı manav, Martin'e krediyi beş dolara kadar yükseltecek derecede iş prensipleri zayıf olan bir Amerikalı tarafından işletiliyordu. Fırıncı iki dolarda durdu, kasap da dört dolarda. Martin bütün borçlarını topladı ve dünyada topu topu on dört dolar seksen beş sentlik kredisi olduğunu anladı. Daktilo makinesinin kirası da yaklaşmıştı, ama Martin bunun için sekiz dolar tutarında iki aylık bir kredi açtırabileceğini hesapladı. Bu iş de olunca, artık hiçbir yerden kredi sağlamasına olanak kalmayacaktı. Manavdan son olarak bir kesekâğıdı dolusu patates almıştı, oturdu bir hafta bu patatesleri yedi; günde üç öğün patates, başka hiçbir şey yemedi. Arada sırada Ruth'larda yediği yemek vücudunu kuvvetli tutuyordu, ama o kadar güzel yemekleri görüp de iştahı kabardığı halde, daha fazla yemeği reddetmek de bir işkence oluyordu. İçinden utanç duymasına rağmen, arada sırada yemek zamanları kız kardeşine uğruyor ve cesaretinin elverdiği kadar Morse'ların masasında yemeye cesaret edebildiğinden daha fazla yiyordu.

Her gün çalışmalarına devam etti ve her gün postacı ona reddedilen bir yazısını getirdi. Pul alacak parası olmadığından, yazıları masanın altında tepe gibi yığıldı. Bir gün geldi. Martin'in ağzına kırk

sekiz saat yiyecek girmedi. Ruth'larda yemek yemesine imkan yoktu, çünkü Ruth, iki haftalığına San Rafael'e gitmişti, utancından kız kardeşine de gidemiyordu. Sanki talihsizliği arttırmak içinmiş gibi, postacı, akşam seferinde ona beş tane geri çevrilmiş yazı daha getirdi. İşte o zaman Martin, paltosunu sırtına geçirdiği gibi, Oakland'a indi ve paltosuz olarak, ama cebinde tın-gırdayan beş dolarla geri döndü. Dört alacaklısının her birine, borçlarına karşılık birer dolar verdi ve mutfağında sarımsaklı pirzola kızartıp, kahve pişirdi, koca bir tencere de kuru erik kaynattı. Yemek yer yemez, masasının başına geçip, gece yarısından evvel, "Tefeciliğin Değeri" adlı bir deneme yazıp tamamladı. Bunu daktiloya çektikten sonra, pul almak için beş dolardan geriye beş para kalmadığı için, masanın altına fırlattı.

Daha sonraları saatini rehine bıraktı, arkasından bisikletini ve yiyecek almasına yarayacak parasının büyük kısmıyla pul satın alarak yazılarını gönderdi. Para için yazdığı yazıları onu hayal kırıklığına uğratmıştı. Kimse bunları satın almak istemiyordu. Bunları gazetelerde, haftalık ucuz magazin dergilerinde gördükleriyle karşılaştırdı ve kendi yazılarının bu çeşit orta derecede bir yazıdan daha iyi, çok daha iyi olduğuna karar verdi; ne çare ki, onunki satılmıyordu. Derken, gazetelerin çoğunun, ısmarlama yazılar bastıklarını keşfetti ve bunları ayarlayan şirketin adresini aldı. Onlara gönderdiği kendi yazıları, basılı bir mektup ilişiğinde geri geldi. Mektupta, lazım olan bütün yazıların kendi memurları tarafından sağlanmakta olduğu bildiriliyordu.

Gençler için çıkan büyük dergilerden birinde, gözüne bir sütun dolusu olay ve anekdot ilişti, işte bir fırsat çıkmıştı. Ancak Martin'in paragrafları geri geldi, üst üste yollamasına rağmen bunlardan hiçbirini kabul ettirmeyi başaramadı. Daha sonraları, artık bunun hiçbir önemi kalmadığı bir gün, yarı uzman editörlerle, editör yardımcılarının, bu yazıları kendileri yazarak maaşlarını arttırdıklarını öğrendi. Mizah dergileri Martin'in fıkralarını, manzum mizah yazılarını geri çevirdi, büyük magazin dergileri için kaleme aldığı sosyete nazmı da hiçbir yerde basılmadı. Aklına gazetelerde çıkan küçük öyküler geldi. Kendisinin, yayınlanan bu öykücüklerden çok daha iyisini yazabileceğini biliyordu. İki gazete sendikasının adresini alarak bunlara yığınla küçük öykü yolladı. Yirmi tane yazıp da hiçbirini

yayınlatamayınca, artık yazmaktan vazgeçti. Bununla o beraber, hergün bir sürü küçük öykü okuyor ve bunların hiçbirini kendininkilerle karşılaştıramıyor-du. Düştüğü umutsuzluk içinde, doğru dürüst bir yargıya sahip olmadığına, kendi kendini aldatan bir taklitçi olduğuna karar verdi. İnsanlıktan uzak editörlük makinesi, her zamanki gibi tıkır tıkır çalışıyordu. Yazısının içine pul da koyup yazıyı mektup kutusuna attı, üç hafta, ya da bir ay sonra postacı merdivenleri çıkıp, yazısını ona geri getirdi. Şüphesiz öbür uçta, canlı sıcak editörler yoktu. Çark, cıvata, yağ borularından meydana gelmiş ve robotlar tarafından yönetilen akıllı bir makine vardı sadece. Bazen editörlerin varlığından bile şüphe edecek kadar ümitsizliğe düştüğü anlar oluyordu. Hiçbirinden varlıklarına belli eder bir işaret almamıştı; yazdıklarının neden reddedildiğine dair bir yargı olmadığı için de, editörlerin kâtipler, yazarlar, baskı ustaları tarafından yaratılıp devam ettirilen birer öyküden ibaret olduğu akla daha yakın geliyordu. Ruth'un yanında geçirdiği saatler, onun tek mutlu saatleriydi, ama bu saatler de bütün bütün mutlu geçmiyordu. Henüz Ruth'un aşkını kazanamadığı günler-dekinden daha ıstıraplı bir huzursuzluk içini kemiri-yordu; zira onun aşkını kazandığı şu anda, ona sahip olabilmek eskisi kadar uzak görünüyordu. Martin iki yıl istemişti; zaman uçuyordu ve o, hiçbir şey başara-mıyordu. Ayrıca, Ruth'un, onun yaptığı onaylamadığının da hep farkındaydı. Ruth bunu açıkça belli ediyordu. Ruth'unki kızgınlık değildi, o sadece onaylamıyordu; halbuki, ondan daha tatsız mizaçlı herhangi bir kadın, Ruth'un sadece hayal kırıklığına uğradığı bir yerde, Martin'e kızabilirdi. Ruth'un hayal kırıklığı, kalıba sokmak için seçtiği erkeğin, kalıba sokulmayı reddedişinden ileri geliyordu. Ruth, Martin'in hamurunu bir dereceye kadar kalıba girer bulmuş, fakat bu hamur sertleşip, Ruth'un babasının ya da Mr. Butler'in biçimini almamak için direnmişti. Ruth, Martin'in içinde yaşattığı büyüklüğü, kudreti gözünden kaçırmış, daha da kötüsü yanlış anlamıştı. Hamuru, insanoğlunun girdiği her kalıba girebilecek kadar düzgün olan bu adamı, kendi bildiği biricik kalıba sokamadığı için Ruth, onu dikkafalı ve inatçı buluyordu. Ruth, onun zihninin kanat açtığı yerlere ulaşamazdı, bu bakımdan, Martin'in kafası onun çapının dışına çıktığı zamanlar, Ruth da Martin'i sebatsız, acayip bir insan olarak görüyordu. O, sadece anasını, babasını, ağabeylerini ve Olney'i takip edebilmişti; bu yüzden de kabahati Martin'de buluyordu. Eskiden beri sürüp gelen, dünyanın öğütçübaşısı olmaya çalışma trajedisiydi bu.

Bir gün Vandenvater ile Praps üzerinde tartışırlarken Martin,

Ruth'a: — Sen tanınmışların kemiklerine tapıyorsun, dedi. Başvurulacak otoriteler olarak bunların mükemmel olduklarını teslim ederim. Amerika Birleşik Devletlerinin en önde gelen iki eleştirmenidirler. Memlekette her öğretmen Vanderwater'e, Amerikan eleştirmenliğinin başı gözüyle bakar. Ne var ki, ben onun yazılarını okudum ve bana öyle geliyor ki, bunlar; saçma sapan şeylerin hoşça ifade edilişinde ulaşılan bir mükemmeliyeti gösteriyor. Beylik sözler eden sıkıcı bir heriften başka bir şey değildir o; böyle oluşunu da Gelett Burgess'e borçlu. Praps'ın da ondan aşağı kalır tarafı yok. Örneğin, onun, "Hemlock Mosses" i, güzel yazılmıştır. Her şeyi yerli yerindedir; yüksektir tonu. Amerika'da en çok para kazanan eleştirmenidir o. Gerçi, haşa, eleştirmenlike hiç ilgisi yoktur. İngiltere'de eleştirmenliği daha iyi yapıyorlar.

— Ama asıl sorun, popüler havayı çalmalarında; öyle de güzel, öyle erdem dersi vere vere, öyle doyu-ra doyura da çalıyorlar ki. Onların değerlendirmeleri bana British Sunday'ı hatırlatıyor. Onlar, halkın sözcüleridir. Onlar, senin İngilizce profesörlerini destekler, senin İngilizce profesörlerin de onları. Hiçbirinin de kafatasının içinde bir tek orijinal fikir yoktur. Onlar, sadece tanınmış olanı bilirler. Bunlar, zayıf kafalı insanlardır ve bira fabrikasının adı bira şişesinin üzerine nasıl damgalanıyorsa, tanınmışlar da bunların kafasına kendilerini öylece damgalar. Bunların biricik görevi; üniversiteye giden gençleri yakalayıp, eğer tesadüfen bunların kafasında herhangi parlak bir orijinalite yer almışsa, onu oradan söküp atmak, yerine tanınmışların damgasını basmaktır.

Ruth:

— Zannederim ben, tanınmışların safında olduğum halde, gerçeğe, Güney Denizinden gelmiş put kıran adalılar gibi etrafa saldıran senden daha yakınım, diye cevap verdi.

Martin gülerek:

— Putları kıranlar, misyonerlerdi, ne yazık ki, şimdi bütün misyonerler uzaklarda, putperestlerin yanında, onun için memlekette Mr. Vanderwater ve Mr. Praps gibi eski putları kıracak tek misyoner

yok. Ruth:

— Aynı zamanda kolej profesörleri gibi, diye ekledi.

Martin, kafasını şiddetle sarstı:

— Hayır; fen hocaları yaşamalıdır. Onlar gerçekten de büyük insanlar. Ama İngilizce profesörlerinin, o ufacık, mikroskopik beyinli papağanların onda dokuzunun kafasını kırmak çok yerinde bir iş olurdu!

Bu, profesörlere yapılan oldukça ağır saldırı Ruth'a göre bir küfürdü. Tertemiz, iyi tavırlı, üzerlerine oturmuş elbiseleri içinde, iyi ayarlanmış seslerle konuşan ve kültür, seçkinlik teneffüs eden profesörlerle, nasılsa âşık olduğu elbiseleri hiçbir zaman üstüne uymayan, kabarık kaslarında ağır işlerin ezici yükünü taşıyan, konuşurken, heyecanlanıp ağırbaşlı ifadeler yerine küfür kullanan, serinkanlılıkla konuşacak yerde, ihtiraslı cümleler kuran bu hemen hemen tarifi imkansız delikanlı ile karşılaştırmaktan kendini alamadı. Profesörler hiç değilse iyi maaş alıyorlardı ve evet buna göğüs gerebilmek için kendini zorladı, centilmendiler; halbuki Martin bir peni bile kazanamıyor-du ve onlar gibi değildi.

Martin'in kelimelerini ne tarttı, ne de onun iddiaları üzerinde bu kelimelere dayanarak karar verdi. Martin'in iddialarının yanlış olduğu sonucuna bilinçsiz olarak, gerçekten de sadece flu görünüşlerin bir karşılaştırması gibi ulaşmıştı. Onlar, profesörler edebî yargılarında haklıydılar, çünkü onlar, başarıya ulaşmış insanlardı. Martin'in edebî yargıları yanlıştı, çünkü o, yazılarım satmıyordu. Martin kendi tanımıyla; onlar işi kıvırmış, Martin ise, kıvıramamıştı. Martin'in haklı olabilmesi akla yakın da görünmüyordu. Daha kısa bir süre önce aynı oturma odasında, kıpkırmızı kesilmiş, beceriksizce kendini takdim edip iki yana sallanan omuzlarının tehdit ettiği çevresindeki antikalara korkuyla bakan ve Swinburne öleli ne kadar oldu diye sorup sonra da böbürlene böbürlene, "Exelsior"u, "Psalm of Löle" ı okuduğunu söyleyen bu Martin Eden haklı olsun?.. Ruth, istemeden, farkında olmadan, Martin'in, kendisinin tanınmışlara taptığı fikrini doğru çıkarmıştı. Martin, onun düşüncelerinin seyrini takibetti, ama daha da ileri gitmekten kaçındı. O, Ruth'u Praps hakkında, Vandenvater, ya da ingilizce profesörleri hakkındaki

düşüncelerinden ötürü sevmiyordu ve gittikçe artan bir inançla farkına varıyordu ki, kendisi, Ruth'un hiçbir zaman anlayamayacağı ya da varlığından haberdar bile olamayacağı bir hafızaya, bilgiye sahiptir.

Müzik konusunda Ruth, onu mantıksız buluyor, hele opera bahsinde sadece mantıksız olduğunu değil, aynı zamanda kasten kendisine zıt gittiğini düşünüyordu.

Bir gece, operadan eve dönerlerken ona:

— Nasıl buldun? diye sordu.

Martin'in bir ay gıdasından kısarak, onu operaya götürdüğü bir geceydi. Ruth, boş yere onun konuşmasını bekledikten sonra, hâlâ biraz evvel seyredip dinlediği şeyin heyecanı altında, titreyen sesiyle sormuştu soruyu.

Martin cevap olarak:

— uvertürü beğendim, dedi. Fevkalâdeydi.

— Evet, peki operanın kendisi?

— O da fevkalâdeydi; yani orkestra demek istiyorum, hele şu zıpırlar seslerini kesseler, ya da sahneden çekilip gitseydiler daha çok hoşuma gidecekti.

Ruth şaşalamıştı.

— Tetralani'yi veya Bariîlo'yu kasdetmiyorsun herhalde? diye sordu.

— Hepsini, topunu, takımını. Ruth:

— Ama onlar büyük sanatkârlar, diye itiraz etti.

— Olsun, yine de yapmacıklı, tuhaf davranışlarıyla müziği berbat ediyorlar. — Peki, Barillo'nun sesini beğenmiyor musun? diye sordu Ruth. Onun Karuso'ya yaklaştığını söylüyorlar. — Tabi beğendim, hattâ Tetralani'yi daha da çok beğendim, Tetralani'nin sesi harikulade

ya da hiç değilse ben öyle düşünüyorum.

Ruth:

— Fakat, fakat, diye kekeledi. Ne demek istediğini anlayamadım ki, şu halde. Hem seslerine hayran oldun, hem de müziği berbat ettiler.

— Tastamam öyle. Bunları konserde dinlemek için her şeyimi verirdim, hele orkestra çalarken söylemeseler daha da fazlasını verirdim. Korkarım ki, ben fazlaca realistim. Büyük şarkıcılar, büyük aktör değiller. Barillo'nun bir meleğinkini andıran sesinden bir aşk pasajını dinlemek, Tetralani'nin bir başka melek gibi ona verdiği cevabı ve bunlara eşlik eden muhteşem, renkli bir müziği dinlemek insanı büyülüyor. Israrla söylüyorum. Ancak onlara baktığımda bütün bu etki berbat oluyor. Bir yetmişbeş boyunda, ayağında çoraplarıyla seksen kiloluk Tetralani'yi, normalden aşağı boylu, bir altmışlık bodur bir demircininki gibi göğüs kafesi olan yağlı suratlı Barillo'yu ve her ikisinin birden tımarhane kaçkınları gibi, kollarını havada savurarak çalımla birbirlerini kucaklamalarını seyretmek beni deli ediyor. Ondan sonra da benden bütün bunları zarif, güzel bir prensesle, yakışıklı, romantik 'genç bir prens arasındaki aşkı sadakatle aksettiren, bir görünüş olduğunu kabul etmem istenirse, kabul edemem, işte o kadar. Saçma iş; budalaca, gerçek dışı. İşte sorun bu. Gerçek değil. Sakın bana herhangi bir kimsenin dünyada böyle seviştiğini söylemeye kalkışma. Hele bir ben seni bu şekilde sevmeye kalk-saydım, gözümü patlatırdın!

Ruth:

— Ama sen yanlış anlıyorsun, diye itiraz etti. Her sanat şeklinin kendine göre birtakım sınırları vardır. (Ruth, üniversitede sanat komisyonları hakkında dinlediği bir konferansı hatırlamaya çalışıyordu.) Resimde, tuval üzerine sadece iki boyut sığdırılabilir, ama sen, yine de üç buyut gördüğünü kabul edersin; bunu sağlayan ressamın sanatıdır. Yazı alanında da yazar, yine aynı şekilde, konuya hakim olmalıdır. Yazarın kadın kahramanın gizli düşüncelerini anlatışını yasal sayar, ama her an bilirsin ki, bu kadın kahraman bu düşünceleri kafasından geçirdiği sırada yalnızdı, ne yazarın ne de herhangi bir kimsenin onları işitmesine imkan yoktu. Sahne için de,

heykeltraşlık için de, opera için de; bütün sanat formları için de durum aynıdır. Bazı uzlaşmaz şeyleri kabul etmek lazımdır.

Martin:

— Evet, bunu anladım, diye cevap verdi. Her sanatın kendine göre komisyonu vardır. Ruth, onun bu kelimeyi böyle yerinde kullanışına hayret etti. Martin, sanki, kütüphanedeki kitaplar arasında zevk için okumamış, zayıf bir bilgiyle donanma-mış da üniversitede eğitim görmüştü.

— Me var ki, komisyonların bile gerçek olması gerekir. Mukavva üzerine yapılıp da, sahnenin iki yanına yapıştırılan ağaç resimlerini biz gerçek bir orman diye kabul ederiz. Bu gerçeği yeteri kadar veren bir komisyondur. Ama diğer taraftan, bir deniz manzarasını hiçbir zaman bir orman diye kabul edemeyiz. Bu elimizde değil bizim. Sağduyumuza aykırı gelir. Sen de bu gece seyrettiğim şu iki delinin saçmasapan kıvrılıp, bükülmelerini can çekişir gibi hareketlerim kandırıcı bir aşk betimlemesi olarak kabul edemezsin, daha doğrusu etmemen gerekir.

Ruth:

— Yani, sen kendini bütün müzik otoritelerinden üstün mü tutuyorsun? diye itirazda bulundu. — Hayır. Sadece bir birey olarak fikrimi söylemek hakkımı kullanıyorum, o kadar. Sana Madam Tetrala-ni'nin bir filinkini andıran sıçramalarının, benim gözümde neden orkestrayı berbat ettiğini açıklamak amacıyla, ne düşündüğümü anlatıyordum. Dünyadaki bütün müzik otoriteleri haklı olabilir. Ama ben, benim; kendi zevkimi de, insanlığın üzerinde ittifak ettiği yargıya uydurmam. Eğer bir şeyi beğenmezsem, beğenmem, işte o kadar; üstelik herhangi bir şeyi insanların çoğu beğeniyor veya beğenmiş görünüyor diye benim de beğenir görünmeme hiçbir sebep bulamıyorum. Hoşlandığım veya hoşlanmadığım şeylerde modayı takip edemem ben.

Ruth:

— Ama müzik bir eğitim sorunudur, iddiasında bulundu; opera ise daha da büyük bir eğitimi gerektirir. Sen...

Martin, onun sözünü keserek:

— Opera ile eğitilmiş olmayabilirim, değil mi? Ruth başıyla onayladı. Martin:

— Çok doğru, diye onu doğruladı. Gençliğimde buna merak salmadığım için de kendimi şanslı sayıyorum. Eğer merak etmiş olaydım, bu gece santimantal gözyaşları dökerdim, bu kıymetli çiftin soytarıca ilginçlikleri de, seslerinin güzelliğiyle, onlara eşlik eden orkestra müziğinin güzelliğini bir kat arttırmış olurdu. Haklısın, bu daha çok bir eğitim sorunudur. Bense artık eğitilemeyecek kadar yaşlıyım. Bana artık ya gerçek gerek ya da hiç inandırıcı olmayan bir hayal.

Ruth, yine onun düşüncelerini dış görünüşlere kıyasla ve kendisinin, tanınmışlara olan inancına dayanarak ölçtü. Martin, kim oluyordu ki, bütün, kültür dünyası haksız da o haklı olsun? Onun sözleri, düşünceleri Ruth'un karasında hiçbir iz bırakmadı. Eskiler, onun kafasında öyle kuvvetle yer etmişti ki, ihtilalci fikirlere en ufak bir sempati bile duymasıına imkan yoktu. Müziğe öteden beri alışıktı, operayı da daha çocukluğundan seviyordu, hoş, bütün onun dünyası seviyordu operayı. Öyleyse, daha dün işçi sınıfı şarkıları, kaba şakaları arasından kurtulan Martin Eden, hangi hakla ortaya çıkıp da dünyanın sevdiği müzik üzerinde hüküm yürütüyordu? Martin'e sinirlenmişti, onun yanında yürürken içinde belli belirsiz bir öfkenin kabardığını hissetti. Kafasının izin verdiği en içten düşünüşle, Martin'in ifadelerini, fikirlerini bir kapris, aca-ip ve lüzumsuz bir caka saydı. Ama Martin, onu evin kapısında kollarına alıp da, iyi geceler dilemek iqin bir aşık gibi öpünce, Martin'e olan aşkının alevlenişiyle birlikte her şeyi unutuverdi. Daha sonra, başını yastığa koyup da, gözünü uyku tutmayan Ruth, son zamanlarda sık sık olduğu gibi, kendi kendine nasıl olup da bu kadar acaip bir adamı, hem de ailesinin rızası dışında sevebildiğine şaştı durdu.

Ertesi gün de Martin, ucuz yazıları bir kenara atıp, masasının başına oturdu ve sıcağı sıcağına, "Hayalin Felsefesi" adını verdiği bir deneme kaleme aldı. Bir pul bu yazıyı seyahatlerine çıkardı, ama

eserin gelecek aylar içinde birçok pul yapıştırılarak daha bir sürü geziye çıkarılması kaderine yazılmıştı.

XXIII

Yoksulluk yaşamın hoş olmayan, hoş görülmeyen halini anlatır. Aristokratların üzerine sahtelik dolu övgüler dizdiği, rahatça atış yaptığı haldir yoksulluk. Maria Silva da bir yoksuldu ve yoksulluğu her yönüyle biliyordu. Çünkü yoksulluğun en küçük ayrıntısını bile yaşamış, dinine imanına kadar bu ruh halini tatmıştı. Zenginler için yoksulluk nasıl bir anlam taşırsa, Ruth için de aynı anlamı taşıyordu, tok açın halinden anlamaz kabilinden yaklaşıyordu soruna. Zaten bilgisi de bu kaba, dışsal görüntüden ibaretti. Ruth, Mar-tin'in yoksul olduğunu biliyor, ancak bu yoksulluğunu üstün iradesi sayesinde yeneceğine inanıyordu. Zira hayatta başarı kazanmış insanlar Abraham Lin-coln'ün, Mr. Butler'in çocukluk günlerindeki yoksulluklarını anımsıyordu. Bir yandan yoksulluğun tatsız bir şey olduğunun bilincindeyken, diğer yandan da yoksulluğun faydalı olduğunu, tamamen bozulmamış ve köle gibi çalışmaya razı olmayan herkesi başarıya sürükleyen mahmuz etkisi yaptığını da orta sınıf insanlarına has bir rahatlıkla düşünebiliyordu. Öyle ki, Martin'in yoksul olduğunu, saatiyle paltosunu rehin bırakmış olduğunu bilmesi, onu rahatsız etmiyordu. Hatta, ergeç Martin'in pes edip yazı yazmayı bırakmak zorunda kalacağına inanarak, bunu yoksulluk durumunun ümit verici bir tarafı olarak görüyordu.

Ruth, Martin'in süzülen yüzündeki açlığın anlamını kavrayamadı. Yine Ruth, genç adamın her geçen gün çukurları derinleşen yanaklarının nedeninin açlık olduğunu okuyamadı. Hatta onun yüzündeki bu tıknaz zayıflığı memnuniyetle karşıladı. Zira bu değişiklik Martin'i iyice inceltmiş, Ruth'u istemediği halde ayartan o hayvanca kuvvetinin, gereksiz fazlalıklarının çoğunu götürmüştü. Birlikte oldukları zamanlar, Martin'in gözlerinde her zamankinden fazla bir parlaklık görüyor ve daha çok, şaire, bilgine benzettiği için, bu pırıltıya hayran oluyordu. Bilgin veya şair olmayı Martin de isterdi herhalde, bu

aynı zamanda Ruth'un da istediği bir şeydi.

Maria Silva, Martin'in çukurlaşan yanaklarında, alev gibi yanan gözlerinde başka şeyler okuyor ve bunlardaki değişiklikle birlikte Martin'in servetindeki azalıp çoğalmayı da takip ediyordu. Martin'in paltoyla çıkıp soğuk, rutubetli bir gün olmasına rağmen, paltosuz döndüğünü ve ondan sonra yanaklarının hızla dolmaya başlayıp gözlerindeki açlık pırıltısının kaybolduğunu farketmişti. Aynı şekilde, Martin'in bisikletiyle saatinin gittiğini ve bunların, herbirinin gidişinden sonra Martin'in gücünü yeniden kazandığını da görmüştü. Bunun yanında, Martin'in katlandığı zahmetleri görüp onun nasıl ölesiye çalıştığını da anlamıştı. Çalışma! Gerçi, Martin'inki farklı bir çalışmaydı, ama onun çalışmada kendisini geride bıraktığını biliyordu. Martin'in ne kadar az yemek yerse, o kadar fazla çalıştığını anlayınca da hayret etti. Açlığın Martin'i pençesine en çok aldığını tahmin ettiği zamanlarda, ara-sıra fırından yeni çıkmış bir ekmek yolluyordu. Tedbiri elden bırakmaksızın, hareketini kendi pişirdiği ekmeğin Martin'in pişirdiğinden daha iyi olduğu yollu bir şaka ile örterdi. Yine arasıra, çocuklarından biriyle Martin'e bir tabak sıcak çorba gönderir, aynı zamanda da kendi kendine, kendi kanından, kendi etinden olan yavrularının lokmalarını ağızlarından almaya hakkı olup olmadığının muhasebesini yapardı. Martin de şükran duymamazlık edemezdi; yoksulların nasıl yaşadıklarını biliyor ve eğer dünyada sevap diye bir şey varsa, bu kadının yaptıklarının sevabın ta kendisi olduğunu düşünüyordu.

Bir gün, evde kalan son yiyecekle, çocuklarının karınlarını doyurduktan sonra Maria, son onbeş sentini bir galon ucuz şaraba yatırdı. Mutfağa su almaya gelen Martin'i oturup içmeye davet etti. Martin, onun sağlığına, o da Martin'in şerefine içtiler. Arksından Maria, Martin'in çalışmalarının bir gün kendisine refah getirmesi, Martin de James Grant'ın ortaya çıkıp Ma-ria'nın yıkadığı çamaşırların ücretini vermesi dileğiyle içti. James Grant, borçlarını her vakit ödemeyen ve Maria'ya üç dolar takan gezginci bir marangozdu. Her ikisi de ucuz, ekşi şarabı boş midelerine içtikleri için, şarap çabucak tuttu onları. Birbirlerinden tamamıyla farklı bu iki yaratık, sefaletleri içinde yapayalnızdılar. Birbirlerinin sefaletini hal ve tavırlarıyla bilmemezlikten gelmelerine rağmen, onları birbirine yaklaştıran bağ

sefaletin ta kendisiydi. Maria, Martin'in vaktiyle Azarolar'da bulunmuş olduğunu öğrenince hayretler içinde kaldı; kendisi orada onbir yaşına kadar yaşamıştı. Ailesiyle birlikte göç ettiği Hawai adalarında da bulunduğunu öğrenince hayreti ikiye katlandı. Evlenip de kızlıktan kadınlığa geçtiği Maui adasına da gitmiş olduğunu öğrenince artık hayreti sonsuz derecede arttı. Kocasıyla ilk defa karşılaştığı Hahulaiye Martin iki kere gitmişti! Evet, Ma-ria şeker çeken vapurları hatırlıyordu, onlara binmişti de hay Allah, dünya ne de küçüktü! Hele Wailiku! Orada da bulunmuş Martin! Acaba plantasyonun baş kâhyasını tanıyor muydu Martin? Evet, tanıyordu, hatta onunla birkaç kadeh içmişti bile.

Böylece eski anılarını canlandırıp açlıklarını taze, ekşi, şaraba gömdüler. Gelecek, Martin'e puslu görünmüyordu. Başarı, biraz ilerisinde titreşip duruyordu. Onu neredeyse yakalamak üzereydi. Sonra önünde oturan, çektiği zahmetlerle yıpranmış kadının derin çizgilerle dolu yüzünü inceledi, Maria'nın yolladığı çorbalarla, fırından yeni çıkmış ekmekleri anımsadı; birden içinde sıcak bir şükran ve insan severlik duygusunun taştığını hissetti.

Damdan düşer gibi:

— Maria, neyin olsun isterdin? dedi. Maria, ona şaşkın şaşkın baktı. — Eğer elde edebilecek olsan ne isterdin, hemen şu anda neye sahip olmak isterdin? — Bütün çocuklara ayakkabı, yedi çift ayakkabı.

— Ayakkabıları alacaksın, dedi Martin, sonra Maria düşünceli, başını ağır ağır sallarken ekledi: — Ben, daha büyük bir dilek sordum, şöyle senin istediğin büyük bir şey. Martin'in içi iyilikle dolu, gözleri pırıl pırıldı. Son günlerde kimsenin şakalaşmadığı Maria'yla şakalaşıp onu neşelendirmeye çalışıyordu. Tam Maria konuşmak için ağzını açacağı sırada:

— İyi düşün, diye uyardı Martin.

— Pekâlâ, dedi. Maria:

— İyi düşündüm. Evi istiyorum, bu evi, tamamen benim olsun istiyorum, ayda yedi dolar kira vermeyeyim. — Ev senin olacak, dedi. Martin:

— Hem de kısa zaman içinde. Şimdi en büyük dileğini söyle, beni Tanrı farzet ve ben sana diyorum ki, bütün dilediklerin olacak. Şimdi istediğini dile, ben de seni dinleyeyim.

Maria bir an ciddi ciddi düşündü, uyarı yollu:

— Korkmuyor musun? dedi. Martin gülerek:

— Hayır, hayır, dedi. Korkmuyorum, sen devam et.

Maria:

— Çok, çok büyük, ama, diye yeniden uyardı. Olsun, hadi başla.

— Peki, öyleyse.

Maria hayattan istediği şeylerin en büyüğünü söylemek için sesini akort ederken, küçük bir çocuk gibi derin derin nefes aldı:

— Bir mandıram olsun isterdim, iyi bir mandıra.

Çok inek, çok arazi, çok ot olsun. San Lean'a yakın olsun; benim kızkardeşim orda oturur. Sütü Oakland-da satarım. Çok para kazanırım. Joe ile Nick inek gütmez. Okula giderler. Zamanla iyi mühendis olurlar, demiryolunda çalışırlar. Evet, mandırayı istiyorum.

Sustu ve gözlerini kırpıştırarak Martin'e baktı.

Martin hemen:

— Mandıran olacak, diye yanıtladı.

Maria başını salladı ve dudağını hafifçe şarap bardağına dokundurdu. Biliyordu ki, dileğini yerine getirecek olan kimsenin dileği yerine gelmeyecek. Mar-tin'in hakiki bir kalp taşıdığını bildiği için, onun bu niyeti Maria'yı sanki dileği yerine gelmiş kadar memnun etti.

Martin devamla:

— Hayır, Maria, dedi. Nick ile Joe gezici sütçülük yapmak zorunda kalmıayacak, çocuklarının hepsi okula gidebilecek, bütün yıl ayakkabı giyebilecekler. Birinci sınıf bir mandıran olacak, her şeyi tastamam bir mandıra. Oturacağın bir evin, atlar için bir ahır, inekler için samanlıklar da olacak tabii. Civcivler, domuzlar, sebzeler, meyve ağaçlan ve buna benzer her şey olacak; sonra bir, iki yardımcının parasını çıkaracak kadar bol ineğin olacak. O vakit, çocuklarına bakmaktan başka işin olmayacak. Onun için iyi bir adam bulursan, onunla evlenirsin de, bırakırsın çiftliği o idare etsin, sen rahat edersin. Geleceğinden böylesine ihsanda bulunan Martin, odasına dönüp en iyi elbiselerinden bir katını aldı ve rehine götürdü. Durumu onu bu işi yapmaya zorlayacak kadar ümitsizdi, zira elbiseden olmak, onu Ruth'dan da uzaklaştırmış oluyordu. İnsan içine çıkabileceği ikinci bir iyi elbisesi yoktu; gerçi bakkala, fırına gidebilirdi, ama Morse'ların evine bu kılıksız haliyle girebilmeyi aklının köşesinden geçiremezdi. Sefalet ve hemen hemen ümitsizlik içinde didinmeye devam etti. İkinci savaşı da kaybediyorum ve galiba iş bulup çalışmak zorunda kalacağım, diye düşünmeye başladı.

Böyle yapsa, herkesi memnun edecekti, bakkalı, kızkardeşini, Ruth'u, hattâ Maria'yı. Maria'ya bir aylık kira borcu vardı. Daktilo makinesinin acentesine de iki aylık olmuştu borcu. Adamlar artık, ya para, ya da daktilo makinesi diye zırıltı etmeye başlamışlardı, ümitsizlik ve teslim olmaya hazır bir ruh hali içinde, yeniden hücuma geçmek için kuvvet kazanıncaya kadar kaderle bir anlaşma yapmak üzere Demiryolu Postaları sivil memur kadrosuna alınacak memurlar için açılan sınavlara girdi. Sınavları birinci olarak başarınca, buna kendi de şaşırdı. İşe alınacağına dair güvence verdiler, ama ne zaman göreve başlatacaklarını Allah bilirdi. İşte tam Martin'in parasının iyice suyunu çektiği, imkânlarının tamamen tükendiği bu sırada, her zaman tıkır işleyen editörlük makinesinde bir aksama oldu. Herhalde bir çark yerinden oynamış ya da yağ borularından biri yağsız kalmış olmalıydı, zira poatacı Martin'e bir sabah kısa, ince bir zarf getirdi. Martin zarfın sol üst köşesine bakıp 'Transcontinental Monthly' nin adını ve adresini okudu. Yüreği ağzına geldi ve birden bir baş dönmesi geçirdi; bu baygınlık hissinin arkasından da dizleri garip bir şekilde titremeye başladı. Sendeleyerek odasına girdi, yatağın üstüne oturdu; zarf elinde hala kapalı duruyordu. O zaman, olağanüstü iyi haber alan bazı insanların

nasıl birden düşüp ölüverdiklerini anladı.

Bu gelen, pek tabii iyi bir haberdi. İnce zarfın içinde kendi yazısı yoktu, şu halde bu bir kabul mektubuydu. Transcontinental'deki öyküsünü biliyordu. Bu, onun 'Çanların Sesi' adlı en aşağı beş bin kelimelik dehşet öykülerinden biriydi. Birinci sınıf magazin dergileri de yazılan kabul eder etmez ödeme yaptıklarına göre, içinde çek de olmalıydı zarfın. Kelimesi iki sentten bini yirmi dolar eder; yüz dolarlık bir çek olmalıydı bu. Yüz adet dolar! Zarfı yırtıp açarken, bütün borçları teker teker kafasından geçmeye başladı, üç dolar seksenbeş sent bakkala; kasaba yuvarlak dört dolar; fırıncıya iki; manava beş; toplam, ondört dolar seksenbeş sent. Sonra ev kirası vardı, iki buçuk dolar, bir aylık da avans verse, o da iki buçuk dolar; iki aylık daktilo makinesinin kirası, sekiz dolar, ona da bir aylık avans verse o da dört dolar; toplam otuz bir dolar seksenbeş sent. Tefeciden rehin karşılığı aldığı paraları da faizleriyle buna eklemek lâzımdı saat beşbu-çuk dolar; palto, beşbuçuk; bisiklet, yedi dolar yet-mişbeş sent; takım elbisesi, beş buçuk, genel toplam, elliaitı dolar on sent. Bütün parayı ve çıkartma yaptıktan sonra geriye kalan kırküç dolar doksan senti gözlerinin önünde, havada, ışıl ışıl, ateşten rakamlar halinde gördü. Bütün borçlarını karşıladıktan rehindeki bütün eşyasını geri aldıktan sonra, cebinde yine de şıngır şıngır, prenslere layık kırküç dolar doksan sentlik bir para kalıyordu. Bu para cebine girdiği anda da bir aylık oda, iki aylık da daktilo makinesi kirası peşin peşin verilmiş oluyordu.

Bu arada Martin, daktiloda yazılmış tek yapraktan ibaret mektubu çıkarıp açmıştı. Çek yoktu. Zarfın içine iyice baktı, ışığa tuttu, ama gözlerine inanamaya-rak sabırsızlık içinde zarfı yırtıp parçaladı. Çekten eser yoktu. Mektubu satır satır, yutarcasına okuyup, editörün öyküsünü öven kısımlarını çabucak geçerek, çekin neden gönderilmediğini anlatacak olan mektubun asıl önemli kısmına geldi. Böyle bir bildiri bulamadı, ama onun yerine; bütün hevesini kursağında bırakan başka bir şey buldu. Mektup elinden kaydı. Gözleri pırıltısını kaybetti, yastığa dayanıp, battaniyesini üstüne örterek çenesine kadar çekti. 'Çanların Sesi' ne beş dolar, beşbin kelimeye beş dolar! Kelimesine iki sent yerine, on kelimesine bir sent! üstelik editör,

öyküyü bir de övmüştü. Çeki de öykü yayımlanınca vereceklerdi. Öyleyse, bütün o kelimesine iki sent asgarî ücret, yok bilmem yazı kabul edilir edilmez ödeme yapılır laflan hep safsataydı. Yalandı hepsi bunların. Bu Martin'i zıvanadan çıkardı. Eğer böyle olduğunu bileydi, asla yazı yazmaya kalkışmazdı. Bir işe girerdi Ruth için çalışırdı. İlk yazmaya başladığı güne döndü ve ne kadar büyük bir zaman kaybettiğini görerek, afalladı, hem de bütün bu zamanı on kelimeye bir sent almak için kaybetmişti. Ya büyük para alan öbür yazarlara dair okudukları, onlar yalan olmalıydı. Yazarlık mesleği hakkında başkalarından edindiği fikirler yanlıştı, zira bunun delili önündeydi işte.

'Trans continental1 yirmibeş sente satılıyor, ağırbaşlı, artistik kapağında da, birinci sınıf magazin dergileri arasında gösteriyordu kendisini. Ağırbaşlı, hürmete değer bir dergiydi "Transcontinental ve daha Martin doğmadan çıkmaya başlamış, hâlâ da çıkıyordu. Dış kapağında her ay dünyanın büyük yazarlarından birinin sözleri yayınlanırdı; Transcontinental, pırıltıları yıllarca önce o aynı kapak içinde bağlamış olan bir edebiyat yıldızı, bir esin kaynağı gibi gösteriyordu bu sözler. Halbuki bu yüksek, bu değerli, bu esin kaynağı 'Transcontinental beşbin kelime için beş dolar ödemişti! Martin, o büyük yazarın geçenlerde, yabancı bir diyarda yokluk ve sefalet içinde öldüğünü hatırladı, yazarların aldığı muhteşem ücret düşünülürse, buna şaşmamak lâzımdı.

Bu durumda kendisi zokayı yutmuştu, gazeteler, yazarlar ve yazarların aldığı ücretler hakkında yalan söylüyordu, o da bu yüzden iki sene kaybetmişti. Ama Martin bir daha tek satır yazmayacaktı. Ruth'un istediğini yapacaktı, herkes onun ne yapmasını istiyorsa, onu yapacaktı. İşe girecekti. İşe girme düşüncesi ona Joe'yu işsiz güçsüz oradan oraya dolaşmakta olan Joe'yu hatırlattı. Martin, gıpta ile derin bir göğüs geçirdi. CIzun süreden beri günde dokuz saat çalışmanın etkisini kuvvetle hissediyordu. Şu var ki, Joe aşık değildi, aşkın sorumluluklarından hiçbirini taşımıyordu, onun için o rahat rahat işsiz güçsüz dolaşabilirdi. Martin'in çalışmakta bir amacı vardı, işe girecekti mutlaka. Yarın sabah erkenden iş aramaya çıkacaktı. Ruth'a da yolunu değiştirdiğini, babasının bürosuna girmeye razı olduğunu bildirecekti. Beş bin kelimeye beş dolar, on kelimesi bir sent, işte sanatının piyasa fiyatı. Bunun hayal kırıklığı, "bundaki yalan, bundaki

alçaklık Martin'in düşüncelerine sığamıyordu. Kapalı gözkapaklarının altında ise ateşten rakamlarla, bakkala olan borcu 3.85 yanıyordu.

Ürperdi ve kemiklerinin sızlamakta olduğunu far-ketti. Bilhassa sağrısı çok ağrıyordu. Başı, başının tepesi, yanları, kafatasının içindeki beyni zonkluyordu ve ona sanki bu beyin şişiyormuş gibi geliyor, ağrı kaşlarının üstünde dayanılmaz bir hal alıyordu. Kaşlarının altında ise, merhametsiz 3.85 rakamı gözkapaklarının içine yapışmış gibi duruyordu. Bundan kurtulmak için gözlerini açtı, ama odadaki çiğ ışık, sanki gözyuvarlarını dağlıyormuş gibi geldi, onu gözlerini kapamaya zorladı; o zaman da rakam yeniden belirdi. Beş bin kelimeye beş dolar, on kelimesi bir sent, bu düşünce beynine yerleşti ve Martin, gözkapaklan altındaki 3.85 rakamından kurtulamadığı gibi, beynindeki bu düşünceden de kurtulamaz oldu. Ona rakamda bir değişiklik oluyor gibi geldi, 3.85 rakamının yerinde 2.00 rakamı tutuşana kadar bu değişikliği merakla seyretti. Ahh, diye düşündü, bu fırıncınınki. Onun arkasından beliren rakam, 2.50 idi. Bunun kime ait olduğunu çıkaramadı ve ona öyle geldi ki, sanki hayat veya ölüm bunu çözmesine bağlıydı. Birisine iki dolar elli sent borcu vardı, buna emindi, ama bu borç kimeydi? Bunu bulup çıkarma işi onu insanın yakasını bırakmayan uğursuz bir dünyanın kenarına getirdi ve Martin, cevabı boş yere ararken, hâtıra ve bilgi kırıntılarıyla dolu çeşit çeşit yüklüklerin, odaların kapılarını açarak zihninin sonsuz koridorlarında dolaştı durdu. Asırlar geçtikten sonra, rahatça, hiç çaba göstermeden bunun Maria olduğunu anımsadı. Büyük bir iç rahatlığıyla, ruhunun gözlerini, gözkapakları altındaki işkence perdesine çevirdi. Sorunu çözmüştü; artık dinlenebilirdi. Ama hayır, 2.50 rakamı kaybolmuş, onun yerinde 8.00 rakamı tutuşmaya başlamıştı. 8.00 dolar. Bu kimindi? Kafasının içindeki o korkunç devinimi yeniden yapması, bunun kim olduğunu bulması gerekiyordu. Bu soru üzerinde ne kadar durduğunu bilmiyordu ama ona çok uzun gelen bir saman parçası geçtikten sonra kapının vuruluşu ve hasta olup olmadığını soran Maria'nın sesiyle uyandı. Kendinin de tanıyamadığı kısık bir sesle, sadece biraz kestirdiğini söyledi. Odanın karanlık olduğunu görünce hayret etti. Mektubu öğleden sonra ikide almıştı, hasta olduğunu anladı.

Arkasından, 8.00 rakamı gözkapaklarının altında yeniden için için yanmaya başladı, Martin de yorucu işine döndü. Ama Martin, işin

hilesini buldu. Olayların kendi zihni etrafında durmaksızın dönmesine gerek yoktu. Ne aptallık etmişti de bu işe bulaşmıştı. Zihninin derinlikleriden bir kolu çekti ve zihnini kendi çevresinde döndürmeye başladı. Muazzam bir çarkı felek, bir anılar atlıkarıncası, dönen bir bilgi topu gibi. Bu Martin'i açmazın içine çekip de yuvarlana yuvarlana karanlık içine fırlatılana kadar hızlı, daha hızlı döndü durdu. Tamamıyla doğal bir şekilde, kendini iki silindirli bir ütü makinesinin başında, kolalı kol yenlerini ütüden geçirirken buldu. Ama, ütü yaparken, kol yenlerine birtakım rakamların basılmış olduğunu gördü. Yakından bakıp da, yenlerden birinin üstünde 3.85 rakamını görene kadar, bunu çamaşır markalarının üzerine asılı fiyat bilidirimi olduğunu zannetti. Sonra, bunun bakkalın faturası, ütü makinesinin buhar kazanı üzerinde uçuşup duran şeylerin de kendi faturaları olduğunu anladı. Aklına parlak bir fikir geldi. Faturaları tutup yere atar böylece onları ödemekten kurtulurdu. Bunu düşünmesiyle yapması bir oldu, yenleri öfkeyle buruşturup, her zaman gördüğünden daha bir kirli olan yere çaldı. Yığın büyüdü büyüdü ve her fatura binlerce defa çoğaldı, ama Martin bunların içinde yalnız bir tane iki buçuk dolarlık faturaya rastladı; o da Maria'ya ait olan faturaydı. Bu, Maria kirayı ödemesi için onu sıkıştırmayacak demekti; Martin de cömertçe, yalnız bu faturayı ödemeye karar verdi ve etrafa saçılan faturalar arasında onunkini aramaya başladı. Asırlarca boş yere aradı durdu, otel müdürü, şişko Hollandalı içeri girdiğinde o hâlâ aramasına devam ediyordu. Yüzü öfkeden kıpkırmızı kesilen müdür, gümbür gümbür öten, evrenin derinliklerine çarpan bir sesle:

— Bu yenlerin parasını senin ücretinden keseceğim!" diye bağırdı. Kol yenleri yığını bir dağ gibi yükseldi; Martin bunların parasını ödemek için bin sene çalışmaya mecbur olduğunu anladı. Eh, müdürü öldürüp, çamaşırhaneyi yakmaktan başka yapılacak şey kalmamıştı. Ama Hollandalı Martin'in bu ümidini boşa çıkarıp onu ensesinden yakaladı ve bir aşağı, bir yukarı sıçratmaya başladı. Martin'i ütü tahtalarının üstünde, sobanın üstünde, buharlı ütü makinelerinin üstünde sıçrattı, yıkama dairesine soktu, sıkma makinesinin, çamaşır makinesinin üstünde sıçrattı. Martin dişleri tıkırdayana, başına ağrı girene kadar sıçradı durdu ve Hollandalının bu kadar kuvvetli oluşuna şaşırdı.

Sonra kendini gene ütü makinesinin başında buldu. Bu defa yenleri makinenin öbür yanından bir magazin editörü veriyor, bu yandan da Martin alıyordu.

Kol yenlerinin her biri bir çekti; Martin bir umut nöbeti içinde heyecanla bu çekleri gözden geçirdi, ama hepsi de boştu. Orada durup bir milyon sene kadar çekleri almaya devam etti, belki doludur korkusuyla bir tanesini bile kaçırmadı. Nihayet dolusunu buldu. Titreyen parmaklarıyla bunu ışığa tuttu. Beş dolarlık bir çekti bu. ütü makinesinin öbür tarafından editör ha! ha! diye güldü.

Martin:

— Öyleyse ben de seni öldürürüm, dedi.

Baltayı almak için yıkama dairesine gitti, orada Joe'yu, üzerinde el yazıları bulunan kâğıtları kolalarken buldu. Omu bu işten vazgeçirmeye çalıştı, sonra baltayı ona savurdu, ama balta havada kalakaldı, zira Martin kendini yeniden ütü dairesinde bir kar fırtınasının ortasında buldu. Hayır yağan kar değildi, havadan, en ufağı bin dolarlık yüklü çekler yağıyordu. Hemen bunları toplayıp, yüzlerce paket halinde düzenlemeye, paketleri sicimle sıkıca bağlamaya koyuldu.

İşinden başını kaldırıp, Joe'nun başının ucunda durmuş, ütü demirleri, kolalı gömlekler ve el yazılarını bir hokkabaz gibi havada atıp atıp tuttuğunu gördü. Joe arada sırada uzanıp, tavandan gözle görünmeyen bir yükseklikte koskocaman bir daire halinde uçuşan çeşitli eşyaya yeni bir paket ekliyordu. Martin ona vurdu, ama Joe baltayı alıp onu da uçan halkaya ekledi. Sonra Martin'i yakaladı, onu da diğerlerinin arasına soktu. Martin el yazılarına sarılarak tavana doğru yükseldi, yere indiğinde ellerinde bir kucak dolusu el yazısı vardı. Ama daha ayağını yere basar basmaz tekrar yükseldi, bir ikinci, bir üçüncü defa, sayısız defalar halkanın etrafında uçarak döndü. Çok uzaklardan kulağına küçük bir çocuğunkini andıran tiz bir kadın sesinin, "Valsederek döndür beni, Willie, döndür, döndür, döndür," diye bir şarkı gibi seslendiği duyuluyordu.

Çeklerden, kolalı gömleklerden ve el yazılarından meydana gelen Samanyolunun ortasındaki baltayı aldı ve aşağı indiğinde Joe'yu öldürmeye hazırlandı. Ama aşağı inmedi. Onun yerine sabahın ikisinde, odalarını ayıran ince bölmeden Martin'in iniltilerini duyan Maria onun odasına girdi ve vücudunun iki yanına sıcak ütüler, ağrıyan gözlerinin üstüne de ıslak bezler koydu.

XXIV

Aylarca gece gündüz demeden çalışan, sadece ve yalnızca okuyup yazan Martin Eden'i editörlerin tavrı yıkmıştı. Yani girdiği sinir savaşından yenilgiyle çıkmıştı. Bu ağır yenilgi sinirlerini allak bullak ettiği gibi bedenini de sarsmıştı. Bu nedenle gece boyunca garip garip rüyalar, çelişkili hayaller gördü. Bu karmaşık ve sinir bozucu durum öğleye kadar devam etti. Ancak öğleden sonra hezeyandan kurtulmayı başardı, ağrıyan ve şişmiş gözlerini garip bir şekilde odada dolaştırdı. Silva ailesinin üyelerinden, Martin'in başı ucunda beklemekte olan sekiz yaşındaki Mary, Martin'in bilincinin yerine geldiğini görünce keskin bir çığlık kopardı. Maria mutfaktan koşa koşa geldi. İş yapmaktan, çamaşır yıkamaktan pütür pütür olmuş elini Martin'in alnına dayadı ve nabız atışını dinledi.

— Yemek yemek ister misin ? diye sordu.

Martin başıyla hayır işareti yaptı. Yemek yemeyi istemek şöyle dursun, ona şu anda, sanki ömründe hiç acıkmamış gibi geliyordu.

Zayıf bir sesle:

— Hastayım Maria, dedi. Nedir hastalığım? Biliyor musun?

— Grip, dedi, Maria ve bozuk grameriyle devam etti:

— Bir, iki günde iyileşeceksin bak gör. Daha iyi sen yok yemek şimdi. Zamanna çok yiyebilecek sen, yarın yiyebilecek belki.

Bedenini her koşulda sağlıklı tutmaya çalışan Martin hastalığa alışık değildi, Maria ile küçük kızı onu yalnız bırakınca kalkıp giyinmeyi denedi. Büyük bir güç gösterisinde bulunarak, başı fırıl fırıl döndüğü, gözleri, gözkapaklannı kaldırtmayacak kadar ağrıdığı halde ayağa kalkmayı becerdi ama iradesine uymayan duyuları onu masanın kenarına oturmak zorunda bıraktı. Yarım saat sonra yeniden yatağına yatabildi; yatıp gözlerini kapayarak vücudundaki çeşitli sızıları, zayıflıklarını gidermeye razıydı. Maria, onun alnının üstündeki ıslak bezleri değiştirmek için birkaç defa girdi odaya. Bunun dışında, gevezelik ederek Mar-tin'in canını sıkmayacak kadar akıllı olduğundan onu hep yalnız bıraktı. Bu da Martin'i, ona borçlu yaptı. Martin bir ara kendi kendine: — Maria, sen alacak bu mandırayı, bak gör, alacak, diye mırıldandı. Sonra çok eskilerde kalan ve geçmişe gömülen dünü hatırladı. "Transcontinental'dan gelen mektubu alalı sanki bir ömür geçmişti. Geçmişe ait her şey bittiğine, yeni bir sayfa çevrildiğine göre, bir ömürdü geçen. Okunu atmış, hem de öyle kuvvetli atmıştı ki, bütün gücü tükenmişti, bu yüzden de şimdi sırtüstü yerde yatıyordu. Eğer kendi kendini açlıktan ölme derecelerine kadar getirmeseydi gribe de yakalanmazdı.

Sağlık ve enerjisini tükettiği için, organizmasını kaplayan hastalık mikrobunu defedecek kuvveti bulamamıştı. İşte sonucu da buydu.

Kendi kendine yüksek sesle:

— İnsanın bir kütüphane dolusu kitap yazıp da kendi hayatını kaybetmesinin ne faydası var?" diye sordu. "Bu bana göre bir iş değil. Artık benim hayatımda edebiyatın yeri yok. Muhasebecilik yapmak, defter tutup her ay maaşımı almak ve Ruth'la birlikte küçük evimizde oturmam gerek. İki gün sonra bir yumurta, iki parça tost yiyip bir fincan da çay içince, postadan gelen mektuplarını istedi, ama gözlerinin hala okumasına imkân bırakmayacak kadar ağrıdığını gördü. — Sen okuyuver bana, Maria, dedi. Büyük, uzun mektuplara boş ver. Onları masanın altına at. Küçük mektupları oku bana.

Maria yanıt olarak:

— Yok okuyabilmek, Teresa, o gidiyor okul, var okuyabilmek.

Maria kızı Terasa'yı çağırdı ve dokuz yaşındaki Teresa Silva, Martin'in mektuplarını açtı ve okumaya başladı. Martin'in kafası bir iş bulmaya odaklanmıştı. Bu nedenle de nasıl iş bulacağını, hangi çarelere başvurursa kısa zamanda sonuç alacağını düşünüyordu. Terasa'nın okuduklarının çoğunu duymuyordu; örneğin daktilo makinesinin sahiplerinden gelen ihbarnameyi dalgın dalgın dinledi. Bu arada Terasa'nın okuduğu bir cümle onu birdenbire sarstı ve kendine getirdi.

— Öykünüzün yayımlanma hakkına karşılık size kırk dolar öneriyoruz, Teresa yavaş yavaş ve hecele-ye heceleye devam etti: — Açıkladığımız değişiklikleri yapmamıza izin vermeniz şartıyla. — Hangi dergi bu? diye bağırdı Martin. Ver şunu bakayım bana!

Şimdi bakıp okuyabiliyor ve bu hareketinin doğurduğu acıyı farketmiyordu bile. "White Mouse' adlı dergiden geliyordu mektup, öyküsü de ilk yazdığı dehşet öykülerinden bir başkası, "Çıkmaz"dı. Mektubu tekrar tekrar baştan aşağı okudu. Editör ona açık açık, öyküdeki fikrin gerektiği gibi ele alınmamış olduğunu, ama yine de fikir orijinal olduğundan öyküsünü aldıklarını anlatıyordu. Eğer öyküyü üçte bir oranında kısaltmalarına izin verecek olursa, cevabını alır almaz kırk doları yollayacaklardı.

Martin hemen kalemle mürekkep istedi ve editöre, eğer istiyorsa öyküyü üçte bir kısaltabileceğini, kırk doları hemen göndermesini söyledi.

Mektubu posta kutusuna Teresa attı, Martin de arkasına yaslanıp düşündü, işte, ne de olsa yalan değilmiş. White Mouese yazıyı kabul eder etmez ödemeyi yapıyordu. "Çıkmaz"da üç bin kelime vardı. CÎçte birini çıkarınca iki bin kelime kalıyordu. İki bin kelimeye kırk dolar olunca, kelimesi iki sente geliyordu. Kabul edilir edilmez ödeme yapılması, kelimesinin iki sente olması... Üstelik bildiğine göre, "White Mouse1 da üçüncü sınıf bir dergiydi! Martin'in dergiler hakkında hiçbir şey bilmediği apaçıktı. O 'Transcontinental'! birinci sınıf bir dergi saymış, halbuki onlar Martin'in on kelimesine bir sent vermişlerdi. White Mouse'a hiç önem vermediği halde, o, Transcontinental'den yirmi misli fazla, hem de öyküyü kabul eder etmez veriyordu. Şimdi emin olduğu

bir tek şey vardı; iyileşince iş filân aramayacaktı. Kafasının içinde "Çıkmaz" kadar güzel, daha bir sürü öykü vardı, tanesi kırk dolardan da Martin herhangi bir işte kazanacağından çok daha fazlasını kazanabilirdi. Tam savaşı kaybettiğini sandığı sırada, savaşı kazanmıştı. Meslekî yeteneğini ispatlamıştı. Yolu aydınlıktı artık. "White Mouse" ile işe başlayıp, kabaran patronlar listesine her gün yeni bir dergi ekleyecekti, ucuz yapıtları artık bir kenara bırakabilirdi. Bunlarla uğraşmak zaman kaybından başka bir şey değildi, çünkü kendisine bir dolar bile kazan-dırmamıştı onlar. Kendini tamamıyla iyi, güzel eserlere verecek ve kafasındaki en iyi her şeyi ortaya dökecekti. Keşke Ruth da burada olup sevincini paylaş-saydı diye düşündü ve yatağının üstünde duran mektupları gözden geçirirken ondan gelen bir mektuba rastladı. Ruth, Martin'i kendisinden bu kadar uzun zaman ayrı tutan şeyin ne olduğunu sorarak tatlı tatlı sitem ediyordu. Martin, Ruth'un el yazısını içine sindirerek, onun kaleminin her dokunduğu yeri severek ve sonunda onun imzasını öperek, taparcasına okudu mektubu.

Ruth'a verdiği cevapta tedbirsizlik edip en iyi elbisesini rehine bıraktığı için ona gelemediğini yazdı. Hasta olduğunu, ama artık iyileşmek üzere bulunduğunu ve on gün içinde elbiselerini rehinden kurtarıp ona kavuşacağını söyledi.

Ne var ki Ruth'un on gün veya iki hafta beklemeye niyeti yoktu, üstelik sevdiği adam hastaydı. Ertesi sabah, yanında Arthur olduğu halde, Morse'ların arabasıyla eve dayandı; bu geliş, Silva ailesinin bütün çocuklarıyla sokaktaki bütün haşarıların çok hoşuna gitmiş, Maria ise ne yapacağını şaşırmıştı. Küçük ön sahanlığın üstünde, konukların çevresine üşüşen Silva ailesi üyelerinin kulaklarını çekiştirip, her zamankinden daha kötü bir İngilizceyle, kılığından ötürü özür dilemeye çalıştı. Belinde ıslak bir havlu, kol yenlerini sabunlu kollarının yukarısına sıvamış olan Maria yaptığı işi anlattı. Kendisinden odasında kalan adamı soran bu iki gösterişli genç, Maria'nın aklını başından öylesine almıştı ki, onları küçük salonuna davet edip oturtmayı bile unuttu. Martin'in odasına girmek için Ruth ve Arthur, yıkanmakta olan çamaşırlardan sım-sıcak hale gelmiş, ıslak, buğulu mutfaktan geçtiler. Maria heyecanından oda kapısıyla, yüklük kapısını birbirine öyle bir geçirdi ki, beş dakika kadar yan aralık kapıdan, buhar bulutlarıyla, bütün sabun köpüğü ve kir kokuları hasta odasına doldu. Ruth bir sağ bir sol arkasından yine bir sağ yapıp, masayla yatak arasındaki dar

geçitten koşarak Martın'in tarafına ulaşmayı başardı. Ruth kadar becerikli olmayan Arthur, Martin'in yemek pişirdiği köşedeki çanak çömleğe çarparak bunları gürültüyle devirdi. Ruth, odadaki biricik sandalyeye oturdu, görevini yaptığı için daha ileri gitmeye gerek görmeyen Arthur da dışarı çıkıp sokak kapısının yanında, Silva ailesinin yedi yaramazının ortasında durdu. Çocuklar Arthur'u, kenar mahalleleri dolaşan hokkabazları izler gibi hayretle izliyorlardı. On oniki blok öteden bir sürü çocuk arabanın etrafına toplanmış, hepsi de merakla, hasretle olağandışı bir şeyin olmasını bekler gibi bekliyorlardı.

Onların mahallesinde arabalar yalnız evlenme ve cenaze törenlerinde görülürdü. Şimdi ne bir evlenme vardı, ne de bir ölüm; bu bakımdan onlar için bu beklemeye değer bir durum ve değişik bir tecrübeydi. Martin Ruth'u deli gibi özlemişti. Yaradılıştan sevgi tabiatlı bir insandı, bu yüzden de sevgiye herhangi bir insandan daha çok muhtaçtı. Sevgiye, anlayışa susamıştı, bu ise Martin için fikren anlaşılmak demekti; halbuki Ruth'un sevgi ve sempatisinin daha çok kendinden kaynaklı, ince olduğunu ve kendi sempatisinin hedeflerini anlamaktan doğan bir sempati olmaktan çok, bir ruh inceliğinden doğan sempati olduğunu görecekti. Bu bakımdan, Martin Ruth'un elini tutup da gayet memnun bir şekilde konuşurken, Ruth'u, elini Martin'in eli üzerine bastırmaya sevkederek, ıstırabın Martin in yüzüne damgaladığı işaretleri, Martin'in çaresizliğini görünce gözlerini yaşartan şey, Martin'e duyduğu sevgiydi. Ama Martin ona iki eserinin kabulünden, Trans-continental'den gelen mektubu almadan az önce içinde bulunduğu ümitsizlikten, White Mouse'dan gelen mektupla bir kat artan mutluluğundan söz etti. Ruth, Martin'i içinden gelerek ve isteyerek dinlemedi. Martin'in söylediklerini duydu, bu kelimelerin taşıdıkları önemi anladı, ama yine de Martin'in ümitsizlik ve sevincinde ona eşlik etmedi. Her zaman neyse yine oydu Ruth. Dergilere öykü satmak onu ilgilendirmiyordu. Onun için önemli olan evlilikti. Ne var ki Martin'in bir işe girmesini ona arzulattıran anne olma içgüdü-süydü. Ancak o, bunun farkında değildi. Eğer bu içgüdüsel durumu ona açıkça söyleseler asla kabul etmezdi. Bu sözler karşısında kıpkırmızı olur, yutkunur, sonra da öfkeye kapılarak tek arzusunun sevdiği insanı daha iyi bir durumda görmek olduğunu öne sürerdi. Böylece Martin, dünya yüzünde kendine seçtiği işte kazandığı ilk başarıyla coşmuş bir halde bütün kalbini açarken, Ruth, arada sırada odaya göz gezdirip gör-dükleriyle şaşırarak Martin'in kelimelerine dikkat etti. Ruth ilk olarak yoksulluğun sefil yüzünü gördü. Açlık çeken aşıklar ona öteden beri romantik görünürdü, ama açlık çeken aşıkların nasıl yaşadıklarına dair en ufak bir fikri yoktu. Bunun böyle olacağı aklının köşesinden geçmemişti. Bakışları tekrar tekrar, hep odadan Martine, Martin'den odaya kayıyordu. Kendisiyle birlikte odaya dolan buğulu, kirli çamaşır kokulan mide bulandırıcıydı. Ruth, eğer bu korkunç kadın sık sık çamaşır yıkıyorsa, Martin'in baştan aşağı bu kokuya bulaşmış olduğu sonucuna vardı. Düşüşün, işte böylesine bir bulaşıcılığı vardı. Martin'e baktığı zaman, ona sanki çevrenin pisliği Martin'in üzerine sinmiş gibi geldi. Onu şimdiye kadar hiç traşlı görmemişti ve bu üç günlük sakal

Ruth'a bir şeyler anlatıyordu. Sakal Martin'e sadece, Silva'ların evinin içindeki ve dışındaki o koyu, o karanlık görünüşü vermekle kalmamış, aynı zamanda, Ruth'un o derece tiksindiği, Martin'in o hayvanca kuvvetini de daha çok belirtmiş gibiydi. Kendisini deliye döndüren iki mektuptan gururla bahseden Martin işte buradaydı. Biraz daha geçmiş olsa, Martin teslim olacak, işe girecekti. Halbuki şimdi bu iğrenç evde birkaç ay daha kalıp yazı yazmaya devam edecekti. Birden:

— Nedir bu koku? diye sordu Ruth.

— Maria'nın yıkadığı çamaşırların kokusudur, herhalde, diye cevap verdi Martin. Yavaş yavaş iyice alışıyorum bu kokuya. — Hayır, hayır; o değil. Başka bir şey bu. Mide bulandırıcı bir koku bu; ekşi ekşi bir koku. Martin cevap vermeden önce havayı kokladı.

— Ekşi tütün kokusundan başka bir şey duymuyorum ben, dedi.

— Tamam işte. Çok kötü bir koku bu. Neden bu kadar çok içiyorsun, Martin? — Bilmem, sade, yalnız kaldığım zamanlar çok içerim. Ayrıca çok da eski bir tiryakilik, tabii. Daha çok küçükken başladım.

— İyi bir alışkanlık olmadığını biliyorsun, diye azarladı Ruth. Kokusu gökyüzüne çıkıyor. — Suç tütünde. Param ancak en ucuzunu almaya yetiyor. Ama şu kırk dolarlık çeki alana kadar sabret. O zaman melekleri bile rahatsız etmeyecek bir marka kullanacağım. Nasıl ama, üç günde iki eserimin kabul edilişi hiç de fena değil, değil mi? Kırk dolarla bütün borçlarımı ödeyebileceğim. Ruth:

— İki senelik çalışmaya karşılık mı bu kırk dolar? diye sordu.

— Hayır, bir haftadan az bir çalışmaya karşılık. Lütfen bana masanın öbür ucundaki defteri, şu gri kaplı muhasebe defterini veriver.

Martin defteri açtı ve sayfaları hızla çevirmeye başladı.

— Evet haklıymışım. "Çanların Sesi"ni dört; "Çıkmaz"! iki günde yazmışım. Yani bir haftalık çalışma karşılığı kırk dolar olunca ayda

yüzseksen dolar eder. Benim yapabileceğim herhangi bir işte alacağım en yüksek ücretin bile üstünde, üstelik de daha yeni başlıyorum. Senin sahip olmanı istediğim şeyleri sana alabilmem için ayda bin dolar kazanmam hiç de çok sayılmaz, beş yüz dolar ise çok az bir para. Şu kırk dolar sadece bir başlangıç. Hızımı alıncaya kadar bir sabret, o zaman seyret bak, kurşun bile tozuma yetişemez? Ruth onun kullandığı argoyu yanlış anladığı için, sigaradan bahsettiğini zannetti. — Zaten haddinden fazla, içiyorsun, tütünün markasının iyi ya da kötü olması da hiçbir şeyi değiştirmez. Bizatihi sigara içmek hoş bir şey değil, markanın güzel veya kötü oluşunun önemi yok. Bacaya, bir volkana, seyyar bacaya dönmüşsün, beni de rezil ediyorsun Martin, sevgilim, bunu sen de biliyorsun. Ruth rica dolu gözlerle Martin'in üzerine eğildi ve Martin onun, saf, duru gözlerine bakınca, içinde yine o eski aşağılık duygusunu hissetti.

Ruth:

— Artık sigara içmemeni isterdim, diye fısıldadı. Ne olur, benim, benim hatırım için. Martin:

— Peki, diye bağırdı. İçmeyeceğim. Sen ne istersen yaparım benim bir tanecik sevgilim; yapacağımı bilirsin. Ruth'u büyük bir ihtiras sardı. Zorlayıcı bir yoldan, Martin'in tabiatındaki yumuşak tarafı yakalar gibi olmuştu ve emindi ki o anda Martin'den yazı yazmayı bırakmasını istese, Martin arzusunu yerine getirirdi.

Kısa bir an kelimeler dudaklarının ucunda titredi. Ama dudaklarından çıkmadı bu kelimeler. Yeteri kadar cesareti yoktu buna Ruth'un; cesaret edemedi buna. Onun yerine, kendisine uzanan Martin'e doğru eğildi ve, — Biliyorsun, Martin, diye fısıldadı. Aslında bunu benim için değil, kendi iyiliğin için yapacaksın. Sigaranın sana zararı dokunduğundan eminim; üstelik herhangi bir şeye esir olmak iyi değil, hele bir zehire hiç. Martin:

— Her zaman senin esirin olacağım, diye gülümsedi.

— Şu halde emirlerimi vermeye başlayayım. Yaramaz yaramaz Martin'e baktı, ama içinden de Martin'den en önemli şeyi dilememiş olduğuna pişmandı.

— Boynum kıldan incedir, haşmetmeap."

— Peki öyleyse, ilk emrim şu: Sen, Martin Eden, bundan sonra her gün traş olmayı ihmal etmeyeceksin. Bak yanağımı nasıl kızarttın.

Böylece bu konuşma okşamalar ve aşk kahkahaları içinde son buldu. Ama Ruth, dediklerinden birini kabul ettirmişti, aynı günde bir başkasmı kabul ettirmeyi bekleyemezdi artık. Ona sigarayı bıraktırabildiği için, kadınca bir gurur duydu. Bir başka zaman da Martin'i işe girmeye kandırırdı, zira ne isterse yapacağım kendisi söylememiş miydi?

Odayı gezmek için Martin'in yanından kalktı, notlar asılı çamaşır iplerini inceledi, bisikleti tavana asan palanga sistemini öğrendi, masanın altında duran ve kendisi için bir sürü zaman kaybını ifade eden el yazıları yığınını görünce de üzüldü. Gaz sobası çok hoşuna gitti, ama yiyecek raflarına bakınca bomboş olduğunu gördü.

Büyük bir acımayla:

— Yiyecek bir şeyin yokmuş senin, zavallı sevgilim benim, dedi. Açlıktan ölmüşsündür. Martin:

— Yiyeceklerimi Maria'nın kilerinde tutuyorum, diye yalan attı. Orada daha iyi korunuyor. Benim aç gözlü saldırışımdan kurtuluyor orda yiyecekler. Sen hele şuraya bak bir kere. Tekrar Martin'in yanına gelen Ruth, onun dirseğinden kolunu büküp, gömleğinin altından sert ve şişkin beliren pazusunu çıkardığını gördü. Pazunun görünüşü Ruth'un hoşuna gitmedi. Bir kadın olarak bundan hoşlanmamıştı. Ancak içindeki dürtü, bu pazuyu sevdi. Hatta bedeninin bu pazunun gücünde eridiğini, kanının ateşlendiğini hissetti. Martin'den kaçmak yerine anlatılmaz arzuyla ona doğru eğildi. Bunun arkasından da, Martin onu kollarının arasında sıkar sıkmaz, hayatın yüzeysel cepheleriyle ilgilenen beyni isyan etti buna; diğer taraftan, onun kadın olan tarafı, hayatın kendisiyle ilgilenen kalbi bir zafer sevincine boğuldu. Ruth Martin'e olan aşkının büyüklüğünü en çok, işte bu gibi zamanlarda hissederdi, zira Martin'in onu kavrayıp sıkan, kuvvetinden ötürü canını yakan güçlü kollarının kendisini sardığını hissetmek,

Ruth'a sonsuz bir zevk veriyordu. Bu gibi anlarda, kendi çevresine ihanet edişinde, kendi yüksek ideallerinden vazgeçişinde, en önemlisi de annesiyle babasına inatla itaatsizlik edişinde kendi kendini mazur görürdü. Onlar, onun bu adamla evlenmesini istemiyorlardı. Ruth'un, Martin'i sevebilişi onları sarsmıştı. Bu, Martin'den uzakta, soğuk bir düşünen yaratık olduğu bazı zamanlar onu da sarsıyordu. Martin in yanındayken onu seviyordu aslına bakılırsa, rahatsız, huzursuz bir sevgiydi bu; ama aşktı yine de, kendisinden kuvvetli olan bir aşk.

Martin:

— Şu grip bir şey değil, diyordu. Biraz acı veriyor, pis de bir başağrısı yapıyor, ama kemik kırılmasının ıstirabıyla karşılaştırılamaz bile.

Ruth, Martin'in kollan arasında bulduğu, kendini göklere çıkaran huzur içinde dalgın dalgın: — O da mı geçti başından? diye sordu.

Böyle dalgın dalgın sorular sorarken, birden Martin'in sözleri onu heyecanlandırıverdi. Hawai adalarından birinde, kimsenin bilmediği, otuz kadar cüzzamlı hasta arasında bulunmuştu Martin. Ruth:

— Peki, neden gittin oraya? diye sordu.

İnsanın kendi kendine bu kadar dikkat etmeyişi bir suç gibi geldi ona. Martin:

— Çünkü bilmiyordum, dedi. Cüzzamlılar hiç aklıma gelmediydi. Yelkenliyi terkedip karaya çıkınca, saklanacak bir yer bulmak için içerilere sokuldum, üç gün, yalnız guava, ohia elması ve muzla karnımı doyurdum; bunlar ormanda yabani olarak yetişiyordu. Dördüncü günü bir patika buldum insan ayağıyla açılmış bir patikaydı. İçenlere ve yukarıya doğru gidiyordu. Benim gitmek istediğim tarafa gidiyor ve yakın zamanlarda üzerinde yüründüğünü gösteren işaretler taşıyordu. Patika bir yerde, bıçak gibi keskin bir sırt boyunca ilerliyordu. Sırtın üstünde patikanın genişliği seksen doksan santimi geçmiyordu, iki taraf da yüzlerce metre derinlikte uçurumdu. Burada yeteri kadar cephane olsa, bir tek kişi yüzbinlerce kişiye karşı koyabilirdi.

— Saklanacağım, yere giden biricik yol buydu. Yolu bulduktan üç saat sonra da lavlardan meydana gelmiş kayalar arasında bir cep gibi duran küçük bir vadiye, saklanacağım yere geldim. Burası baştan aşağı bir teras gibiydi, üzerinde kulkas kökü, meyva ağaçlarıyla, sekiz on tane saz kulübe bulunan bir yerdi. Ama kulübelerde yaşayanları görür görmez neye çattığımı anladım. Bunlara bir kere bakmak anlamaya yeterdi. Hayretler içinde, büyülenmiş herhangi bir Desdomona gibi nefes almadan dinleyen Ruth sordu: — Ne yaptın?

— Benim için yapılacak bir şey yoktu. Bunların şefi, hastalığı adamakıllı ilerlemiş iyi kalpli bir ihtiyar-cıktı, ama bir kral gibi yönetiyordu onları. Küçük vadiyi keşfetmiş, yerleştikleri yeri de o bulmuştu bütün bunlar yasaya aykırıydı tabii. Ama silahlan, dolu cephanesi vardı, sonra yabani domuz ve yabani manda vurmayı öğrenmiş olan o Kanakalar da müthiş atıcıydılar. Hayır, Martin Eden'in kaçmasına olanak yoktu. Tam üç ay orada kaldı.

— Peki nasıl kaçtın?

— Eğer o yarım kan Çinli, çeyrek kan beyaz, çeyrek kan da Hawai'li olan küçük kızı bulmasaydım şimdi hala orada olurdum. Çok güzel bir kızdı zavallıcık, iyi de eğitim görmüştü. — Annesi, Honolulu'da milyonluk bir kadındı, jşte bu kız sonunda beni kaçırdı. Bunların orada yerleşmelerini sağlayan parayı veren kızın annesi olduğundan, beni serbest bırakınca cezalandırılmaktan korkmuyordu. Ama kaçırmadan önee, saklandıkları yeri kimseye söylememem için bana yemin ettirdi; ben de söylemedim. Hayatımda ilk defa şimdi anlatıyorum. Kızda cüzzam belirtileri yeni yeni başlamıştı. Sağ elinin parmakları hafif bükülmüştü, kolunda da ufak bir leke vardı. Hepsi o kadar. Herhalde şimdiye kadar ölmüştür. — Peki hiç korkmadın mı ? O korkunç hastalığa yakalanmadan kurtulduğuna sevinmedin mi? Martin:

— Vallahi, diye itiraf etti.

— Önce biraz ürperir gibi oldum, ama zamanla alıştım. Ara sıra çok üzülüyordum. Bu bana korkumu unutturuyordu. Öyle güzel şeydi ki, hem ruhen, hem görünüş bakımından, üstelik de daha yeni

yakalanmıştı hastalığa, ama ilkel vahşiler gibi orada yavaş yavaş çürüyerek yaşamaya, orada ölmeye mahkumdu. Cüzzam aklının alamayacağı kadar korkunç bir hastalık.

Ruth hafif bir sesle:

— Zavallıcık, diye mırıldandı. Seni bırakması da şaşılacak şey.

Martin, anlamadığı için:

— Nasıl yani? diye sordu. Ruth hala yumuşaklığını kaybetmeyen sesiyle: — Herhalde seni sevmiş olmalı, dedi.

— İçten söyle, hadi, sevmedi mi?

Martin'in yanık teni, çamaşırhanede çalıştığı sırada, ve devamlı olarak evde oturduğundan ağarmış, hastalık ve açlık da yüzünü soldurmuştu; işte bu solgunluğun altından bir kırmızılık dalgası yayılıverdi. Konuşmak için ağzını açacağı sırada, Ruth susturdu onu.

— Aldırma, dedi. Cevap verme; lüzumu yok, diye güldü.

Ama Martin'e Ruth'un sesi biraz madeni geldi, gözlerinde soğuk bir pırıltı vardı. Bu pırıltı o anda Martin'e, Kuzey Pasifik'te karşılaştığı bir borayı hatırlattı, o an için boranın hayali gözlerinin önünde beliriverdi. Bora dolunayın aydınlattığı parlak semah bir gecede çıkmıştı; kabaran denizler ay ışığı altında soğuk soğuk parıldıyordu. Sonra cüzzamlılar kampındaki kralı gördü ve onun kendisine olan aşkı sayesinde oradan kurtulduğunu hatırladı.

Martin sadece:

— Asil bir kızdı, demekle yetindi. Bana hayatımı kazandırdı.

Bunların hepsi geçmişe ait ayrıntılardı, ama Martin, Ruth'un, boğazına gelen kuru bir hıçkırığı boğduğunu duydu ve onun başını çevirip pencereden dışarı baktığını gördü. Ruth başını tekrar Martin'e çevirdiği zaman yatışmış bir haldeydi, gözlerinde de boradan en ufak bir iz kalmamıştı. Özür diler gibi:

— Ne kadar aptalım, dedi. Ama elimde değil. Seni o kadar seviyorum, Martin, o kadar seviyorum ki. Zamanla daha geniş fikirli olacağım, ama şimdi geçmişin bu hayaletlerini kıskanmaktan kendimi alamıyorum, sonra biliyorsun ki senin geçmişin de hayaletlerde dolu.

Martin'in itirazına meydan vermeden:

— Öyledir, dedi. Başka türlü olamaz. Bak zavallı Arthur da artık gelmem için işaret ediyor. Beklemekten yoruldu. Hadi şimdilik Allahaısmarladık, sevgilim.

Kapıdan çıkarken geriye dönüp:

— Eczacıların hazırladıkları bir ilâç var, diye seslendi. İnsanın sigarayı bırakmasına yardım ediyor, sana ondan biraz yollayacağım.

Kapı kapandı, ama tekrar açıldı.

— Seviyorum, seviyorum, diye fısıldadı Ruth; bu defa hakikaten gitti. Ruth'a hayran gözlerle, aynı zamanda da elbisesinin kumaşına ve dikimine dikkat edecek kadar keskin bakışlarla bakan Maria, onu arabasına kadar geçirdi. Görmek istediklerini göremeyip düş kırıklığına uğrayan haylazlar kalabalığı, araba gözden kaybolana dek arkasından bakakaldılar, sonra bakışlarını, bir anda sokağın en önemli kişisi haline geliveren Maria'ya çevirdiler. Ama Maria'nın çocuklarından biri, iyi konukların, kiracılarına geldiğini bağırarak söyleyince, Maria'nın şöhreti de hapı yutttu. O günden sonra Maria yine o eski, çekingen haline büründü ve Martin civardaki çocuk sürülerinin kendisine daha saygılı davranmaya başladıklarına dikkat etti.

Maria'ya gelince, Martin'in değeri onun gözünde yüzde yüz artmıştı. Hele, Portekizli bakkal eğer o arabalı akşam ziyaretini görseydi, Martin'in kredisini bir üç dolar seksen beş sent daha arttırırdı herhalde.

XXV

Bunca sıkıntının, durmak bilmeyen çalışma ve çabanın sonucu değiştirdiğini görmek Martin'i mutlu etmişti. Zira şans Martin'in kapısını en sonunda çalmış, doğduğundan bu yana kayıp olan güneşi yükselişe geçmişti. Martin içinden hasat mevsiminin geldiğini düşünüyor, bunu da gözleriyle yansıtıyordu. Ruth'un ziyaretinin ertesi günü, New York'un haftalık olay dergilerinden birinden, üç triolet'sinin karşılığı olarak üç dolarlık bir çek aldı. İki gün sonra, Chicago'da çıkan bir gazete "Define Avcıları1 adlı yazısını kabul ederek, yayınlanır yayınlanmaz ödemek üzere on dolar teklif etti. Fiyat düşüktü, ama bu Martin'in ilk makalesi, düşüncelerini kâğıda geçirmek üzere giriştiği ilk denemesiydi. Bütün bu gelişmelerden daha önemlisi, çocuklar için yazdığı macera çalışmasının, 'Youth and Age' adındaki aylık bir çocuk dergisi tarafından hafta sonundan önce kabul edilişi oldu. Gerçi, çalışma yir-mibir bin kelimeydi, bunun için kendisine teklif edilen onaltı dolar üzerinden bin kelimesi yetmişbeş sente falan geliyordu. Ama olsun, bu Martin'in ikinci yazı denemesiydi. Martin de bu yazının değersizliğini, kabalığını tamamıyla kabul ediyordu.

Burada önemli bir nokta vardı: Martin'in ilk eserlerinde bile bayağılığa kaçan, insanı huzursuz eden bir kabalık yoktu. Bu çalışmaların kabalığı, son derece güçlü betimlemelerden, yargı ve görgülerden ileri geliyordu. Eski çalışmalardaki kabalık, bir aceminin kelebeği kuvvetli darbelerle ezişi, kazmayla yazı yazışı gibi bir kabalıktı. İşte bu yüzden Martin ilk yazılarını ucuza da olsa sattığı için memnundu. O yazılarının kıymetinin ölçüsünü biliyordu, bu bilgiye ulaşması da çok uzun sürmemişti. O asıl ilerideki yazılarına ümit bağlamıştı. Sadece bir dergi yazarı olmak istemiyordu. Kendini usta bir yazarın birikim ve tecrübesiyle donatmaya uğraşmıştı. Diğer yandan gücü asla unutmamış, bunun gözden kaçırılacak bir şey olmadığına kanaat getirmişti. Hem beyinsel hem de öğrensel kuvvetini aşırı denecek derecede artırmayı, hem de bilinçli bir şekilde artırmayı amaç edinmişti. Gerçeğe olan sevgisi hiçbir zaman değişmemiş, 'gerçek' onun için aşkların en güzeli oluvermişti. Bu yüzden onun eserleri realistti, yalnız hayal gücünün yarattığı sanrıları, güzellikleri bu eserlerin içinde eritmeye çaba göstermişti. Onun varmak istediği, insan umutları ve imanıyla dolu, ihtirasla süslü bir realizmdi. Hayatı, ruhun derinliklerine ulaşan, insan ruhunu bütün yönleriyle kavrayan,

alabildiğince derinliklerine dalarak vermek istiyordu.

Okumaları esnasında iki öykü okulu bulunduğunu keşfetmişti. Bunlardan biri insanı bir Tanrı gibi ele alıyordu. İnsanın toprağa yakın taraflarını görmemezlik-ten geliyor, hatta yok sayıyor; diğer okulsa insanı bir çamur parçası gibi kabul ediyor, manevi yönünü tamamen ihmal ediyor, hatta görmezden geliyordu, örneğin rüyaları yok sayıyor, insanın içinde yaşattığı, zayıflığında düşlediği cennetin varlık sebebini ortadan kaldırıyordu, tanrısal gücün önemini anlamıyordu. Martin bu iki okulun, tanrıcı ve toprakçı okulun büyük yanılgılar içinde olduğunu net bir şekilde görüyordu, çünkü amaçları tekti. Ancak bu ikisini uzlaştırarak gerçeğe ulaşmak mümkündü. Ne var ki, bu yaklaşım ne tam manasıyla tanrıcı okulun tarafını tutuyor, ne de toprakçı okulun haince vahşiliğine meydan okuyordu. Martin, Ruth'u da etkilemiş olan öyküsü "Macera "nın, öyküde gerçeklik idealine ulaştığına inanıyordu, bu konudaki bütün fikirlerini de genel olarak, 'Tanrı ve Çamur' adlı denemesinde ifade etti.

Martin 'Macera'yi ve en güzel diye kabul ettiği bütün eserleri editör editör dilenerek dolaşmaya devam etti. İlk eserleri, getirdikleri para dışında, onun gözünde birer hiçti, iki tanesini sattığı dehşet öykülerini ise yüksek veya iyi eserleri arasında saymıyordu. Kuvvet aldıkları bir gerçeklik pırıltısına sahip olmalarına rağmen bunlar Martin'in gözünde içten birer hayali fantastik eserdi. Öykülerindeki bu imkansıza giydirdiği gerçeklik elbisesine bir oyun gözüyle bakıyordu. Bunlar büyük edebiyat yapıtı sayılamazdı, bu alanda barınamazdı. Bunlardaki sanat ustalığı yüksekti, ama sanat insan unsurunu ihmal etmemeliydi, eğer sanat insanı görmezden geliyorsa sanat sayılmamalıydı, üstelik bir değeri de yoktu. Martin'in becerisi de, sanatının yüzüne insani bir maske geçirmekten ibaretti. O, bunu, "Joy", "The Pot", "The Wine of Life" ve 'Macera' adlı öykülerinin zirvelerine ulaşana dek dehşet öyküleri sınıfından yarım düzine öyküsünde yapmıştı.

Triolet'lerine karşılık aldığı üç doları, 'White Mo-uese'un çeki gelene kadar kıt kanaat yaşayabilmek için kullandı. Çeki nasıl bozduracağına bir türlü karar veremedi. Hayatında hiç bankaya gitmemişti ve içinde, Oakland'daki büyük bankalardan birine gidip, ciro edilmiş kırk dolarlık çekini kasaya fırlatmak için saf, çocukça bir arzu

duyuyordu. Diğer yandan, pratik çalışan aklı onu, çekini bakkalda bozdurup, böylelikle ilerde kredisinin arttırılması ile sonuçlanacak bir etki yaratmaya zorluyordu. Sonunda istemeye istemeye bakkala gitti ve faturasını son kuruşuna kadar ödeyip, cebinde tıngırdayan paralarla döndü. Diğer tüccara gidip faturasını ödedi, bisikletiyle, elbisesini rehinden kurtardı, yazı makinesi için bir aylık kirayı peşin verdi, Maria'ya geçen ayın kirasıyla bir aylık kirayı da peşin ödedi. Cebine darda kaldığı zaman kullanmak üzere üç dolarlık bir para kaldı.

Bu üç dolar ona bir servet gibi geliyordu. Martin elbisesini kurtarır kurtarmaz hemen Ruth'u görmeye gitti, yolda giderken cebindeki bir avuç gümüş parayı şıkırdatmaktan kendini alamıyordu. O kadar uzun zaman parasız kalmıştı ki, günlerce açlık çekip de yemeğe kavuşan bir insanın yiyebileceğinden fazlasını gözünün önünden ayıramayan bir ruh halindeki insan gibi o da elini gümüş paradan ayıramıyordu. Martin, ne bayağı bir insandı, ne de açgözlü, ama bu para onun için bir sürü dolar ve sentten çok daha fazla bir anlam ifade ediyordu. Bu para, onun başarısının yerini tutuyordu, paraların üzerindeki kartal kabartmaları da Martin'e, kazanılmış bir zaferleri anımsatıyordu.

Farkına varmadan dünyayı güzel görmeye başladi. Parasızlık ve sefaletin getirdiği acılardan dünya nimetlerinin farkına varamamıştı. Gerçekten de haftalardır karanlık, kasvetli bir dünyada yaşamıştı; ama şimdi, hemen hemen bütün borçları ödendikten sonra, cebinde şıngırdayan üç dolar, kafasında başarıyı anlamanın aydınlığı ile güneşe ışıl ışıl ve sıcacık parlıyor, hatta hazırlıksız yakalayan ve sırılsıklam eden sağanak bile ona tatlı bir olay gibi geliyordu. Açlık çektiği sırada, düşünceleri hep dünya üzerinde açlık çektiklerini bildiği binlerce insana takılırdı; ama şimdi karnı tıka basa dolu iken, açlıktan ölen binlere kafasını yormaz oldu. Onları unuttu ve kendisi de bir aşık olduğu için, dünyadaki binlerce aşığı anımsadı, üzerinde bilhassa durmadığı halde, aşk liriklerinin motifleri beyninde dönmeye başladı. Kendini yaratıcı güdüye kaptırdığı için, tramvaydan ineceği yerin iki blok ötesinde inince hiç kızmadı.

Morse'ların evini kalabalık buldu. Ruth'un iki kuzeni, San Hafael'den onu ziyarete gelmişlerdi, Mrs. Morse da onları eğlendirmek

maskesi altında Ruth'un etrafını gençlerle çevirme planını uyguluyordu. Kampanya, Martin'in zorunlu yokluğu sırasında başlamıştı ve şu anda en ateşli dönemindeydi. Mrs. Morse eve, meslek sahibi erkekleri de sokmak fikrinde ısrar etmişti. Bu bakımdan Martin, Kuzen Dorothy ve Kuzen Florence'adan başka biri Latince, diğeri de İngilizce profesörü olan iki profesör. Bir zamanlar Ruth'un okul arkadaşı olan, Filipralerden henüz dönmüş genç bir subay; San Fransisco Tröst Kumpanyasının başı Joseph Perkins'in özel sekreteri, Melville adında bir genç. Erkeklerden Stanford Üniversitesi mezunu, Nil Kulübü ile ümty Kulübü üyesi aynı zamanda seçimler sırasında Cumhuriyetçi Partinin sözcülüğünü yapan, otuz beş yaşlarında, Charles Hopgood adında gençten bir banka kasiyeri ile karşılaştı. Kadınlar arasında bir portre ressamı, bir profesyonel müzisyen, bir de Sosyoloji Doktoru unvanına sahip, aynı zamanda Fran-sisco'nun kenar mahallelerinde iskan konusu üzerine yazdığı eserle meşhur birisi vardı. Kadınlar Mrs. Mor-se'un planına dahil değildi, onlar sadece gerekli aksesuardan ibaretti. Eve ne yapıp edilip sokulması gerekenler, meslek sahibi erkeklerdi. Tanıştırma merasimi başlamadan Önce Ruth, Martin'e:

— Konuşurken sakın heyecanlanma, diye uyarıda bulundu.

Martin önce, bilhassa yine eskiden olduğu gibi möbleleri, süsleri tehdit eden omuzlarından ötürü bir acemilik duygusunun etkisiyle azıcık kendini sıktı. Orada bulunanlar da onu, biraz çekingen yapmıştı. Şimdiye değin bu kadar çok sayıda, yüksek kişiyle bir arada bulunmamıştı. Banka kasiyeri Melville'e hayran oldu ve ilk fırsatta onu tartmayı tasarladı. Zira Martin1 in korkusu altında, iddiacı bencilliği pusuya yatmıştı; kendini bu erkekler ve kadınlarla ölçerek, bunların kitaplardan ve hayattan kendi öğrenemediklerini neleri öğrendiklerini anlamak için içinde dayanılmaz bir arzu duydu.

Ruth'un gözleri, durumunu anlamak için sık sık Martin'e kayıyordu; onun, kuzenleriyle gayet rahat ahbap olduğunu görünce hem şaşırdı hem de memnun oldu. Otururken, omuzlarından ötürü duyduğu endişe de ortadan kalkan Martin hiç de heyecanlan-mamıştı. Ruth kuzenlerini orta zekalı, yüzeysel parlaklıkları olan kızlar bilirdi, o gece yatmaya giderlerken Martin'i övüşlerini pek anlayamadı. Halbuki kendi sınıfı içinde

keskin zekalı, hoşsohbet ve dans partilerinde, pazar pikniklerinde neşe yaratan bir kimse olan Martin'e, söz açmak, çevresini neşelendirmek çok kolay gelmişti. O akşam başarı Martin'in hep arkasında durup, ona başardığını, gülebileceğini ve hiç afallamadan kahkahalar yaratabileceğini söyleyerek omuzunu okşadı.

Daha sonra Ruth endişe etmekte haklı olduğunu anladı. Martinle Profesör Caldwell bir köşede bir araya gelmişlerdi, her ne kadar Martin, artık eskisi gibi kolunu havada savurmuyor idiyse de Ruth un tenkitçi gözleri, Martin'in gözlerinin sık sık ve fazlaca çakmaklandığını, çok hızlı ve ateşli konuştuğunu sinirlerinin fazlaca gerildiğini, tepesine çıkan kanının yanaklarını haddinden fazla kızarttığını farketti. Edepli ve kendini kontrol eder bir hali yoktu, konuştuğu genç İngilizce profesörü ile de tam bir çelişki yaratıyordu. Martin'in görünüşe aldırdığı yoktu! Diğerinin eğitilmiş beynini çabucak farkedip onun bilgisine olan hakimiyetini takdir etmişti, üstelik Profesör Caldhwel, Martin'in sıradan İngilizce profesörleri hakkındaki kanaatini de bilmiyordu. Martin, profesörün kendi işinden bahsetmesini istiyordu. Profesör önce buna yanaşmadıysa da sonunda Martin onu kendi mesleği üzerinde konuşturmayı başardı. Zira Martin insanların kendi işleri hakkında konuşmamalarına bir sebep göremiyordu. Bundan haftalarca önce Ruth'a:

— Mesleki konuşmalara bu itiraz hiç de doğru, hiç de haklı değil, demişti. Eğer bildikleri en iyi şeyi birbirlerine vermeyeceklerse, erkeklerle kadınlar ne için biraraya gelirler Allah aşkına? Onların en iyi bildikleri şey de, ilgi duydukları, onlara hayatlarını kazandıran, üzerinde uzmanlık yaptıkları, sabah akşam meşgul oldukları hatta üzerinde hayal kurdukları şeydi. Mr. But-ler'in sosyal etiket uğruna, Paul Verlaine hakkında, Alman dramı ya da D'Annunzio'nun romanları hakkında fikir beyan ettiğini düşün bir kere. Sıkıntıdan patlardık mutlaka. Örneğin ben, eğer Mr. Butler' i mutlaka dinleyeceksem, onun hukuktan bahsetmesini tercih ederim. Onun en iyi bildiği şey odur, hayat ise öyle kısa ki ben tanıştığım her erkeğin veya kadının en iyi bildiği şeyi duymak isterim. Ruth:

— Ama, diye itiraz etmişti. Herkesi ilgilendiren genel konular vardır. Martin:

— İşte bunda yanıldın, diye atılmıştı. Toplumdaki bütün insanlar, bütün hizipler daha doğrusu hemen hemen bütün insanlar ve topluluklar kendilerinden iyi durumda olanlan taklit eder. Peki, iyi durumda olanların da en iyileri kimler? Aylaklar, zengin aylaklar. Bir kural olarak, bunlar, dünyada bir şeyler yapan insanların bildiklerini bilmezler". Bu gibi şeylerden bahsetmek de onlar için sıkıcı olacağından aylaklar bu konuların mesleki konulardır diye, konuşulmamasını isterler. Aynı şekilde, mesleki olmayan konuların da konuşulabileceğini buyururlar; bunlar da son operalar, son çıkan romanlar, kâğıt oyunları, bilardo, kokteyl, otomobil, atlı gösteriler, alabalık avcılığı, turna balığı avcılığı, yat sefaları ve bunun gibi şeylerdir. Şurasına dikkat et, bunlar aylaklar sınıfının bildiği şeylerdir. Aslında aylakların yaptığı, aylakların kendi mesleğinden bahsetmektir, işin en tuhaf tarafı da bütün zeki veya zeki denilebilecek kimselerin aylakların bunu kendilerine geçirmesine ses çıkarmayışlarıdır. Bana gelince, ben bir insanın en iyi bildiği şeyi isterim, sen istersen buna mesleki bayağılık de, istersen sıradanlık de.

Ruth da Martin'i anlayamamıştı. Onun yerleşmiş fikirlere bu hücumunu bir fikir inatçılığı olarak kabul etmişti. Böylece Martin kendi samimi fikrini Profesör Caldwell'e de bulaştırıp, onu kendi fikri üzerinde konuşturdu. Ruth onların yanında durduğu sırada Martin şöyle diyordu:

— Siz Kaliforniya üniversitesinde şüphesiz böyle küfürleri ağzınıza almazsınız değil mi? Profesör Caldwell omuzlarını silkti.

— Namuslu bir vergi mükellefi ve politikacıyız işte. Ödeneklerinizi Sacramento'dan alırız onun için de Sacramento'ya, Senato'ya parti basınına ya da, her iki partinin basınına tapınırız. — Evet, burası açık, ama sizden ne haber? diye zorladı. Martin:

— Sudan çıkmış balığa dönmüşsünüzdür herhalde.

— Zannederim ki üniversite denizi içinde benim gibisine pek az rastlanır. Bazen gerçekten de kendimi sudan çıkmış balık gibi hissediyorum ve diyorum ki, ben Paris'e, Grub Street'e, bir hermit yuvasına, ya da kederli bir Bohem kalabalığının arasında Bordo şarabı

içmeye, Cartier Latin'deki ucuz lokantalarda yemek yiyip, bütün yaradılış üzerine gürültülü radikal fikirler beyan etmeye layığım. Bazen kendimi radikal yaradılışta görüyorum. Ama bir sürü de emin olmadığım sorular var. İnsani zaaflarımla karşı karşıya kaldığım zamanlar kendi kendime mahcub oluyorum, bu da herhangi bir sorunun, yani, insani, hayati sorunun bütün faktörlerini kavrayabilmeme engel oluyor. O konuşurken, Martinin dudaklarının ucuna, "Mevsim Rüzgarları Şarkısı" geldi. — Gün ortasında kuvvetim zirveye çıkar benim, ama mehtap altında yelkenleri gererim. Az kaldı kelimeleri mırıldanıyordu, bu şarkıyı aklına profesörün kuzeydoğu rüzgarlarını, sakin, serin ve kuvvetli mevsim rüzgarlarını hatırlatışı getirmişti. Profesör de mevsim rüzgarları gibi hiç değişmiyordu, ona da güvenilebilirdi, bununla beraber bu adamın insanı uğraştıran bir tarafı vardı. Martin'e, bu adam hiçbir zaman tam fikrini söylemiyor gibi geldi, tıpkı vaktiyle ona, mevsim rüzgarları hiçbir zaman tam kuvvetleriyle esmiyormuş da hiç kullanmadıkları kuvveti birikti-riyormuş geldiği gibi. Martin'in hayalevi her zamanki gibi hızlı çalışıyordu. Beyni, içine her zaman girilebilir bil" Anılar, hayaller deposu gibiydi ve bu deponun içindekiler her zaman için düzenli bir şekilde Martin'in teftişine hazır dururdu. O an içinde ortaya ne çıkarsa çıksın, Martin'in zilini hemen, birer hayal halinde ve tabii bir şeymiş gibi ifade bulan zıtlıklar veya benzerlikler çağrışımı yapardı. Bu tamamıyla otomatik bir şekilde olur ve Martin'in hayalevi, onun içinde yaladığı hale hiç durmadan eşlik ederdi. Nasıl Ruth'un yüzü, bir kıskançlık anında, mehtaplı bir gecede karşılaştığı, unutulmuş bir borayı onun gözleri önüne getirdi ve nasıl Profesör Caldwell ona, erguvan renkli denizin üstünde beyaz bulutları önüne katmış süren kuzeydoğu mevsim rüzgarlarını gösterdi ise, zaman zaman, düzeni bozmayan, aksine tanıtan ve sınıflandıran yeni yeni hatıra hayalleri gözlerinin önünde belirdi, göz kapaklarının altında uzandı ya da bilincinin perdesi üzerine aksetti. Bu hayaller, geçmişin olaylarından, heyecanlarından, günün, geçen haftanın yaşanılan olaylarından, okunan kitaplarından çıkar ve o ister çalışmakta olsun, ister uykuda, kalabalık bir kuş sürüsü halinde Martin'in kafasına üşüşürdü. işte böyle. Profesör Caldwell'den akıcı konuşmasını akıllı, kültürlü bir adamın konuşması, Martin geçmişinin derinliklerinde dolaşmaya da devam etti. Kendini tam bir serseri olduğu zamanlardaki haliyle gördü; başında sert kenarlı bir Stetson şapka, sırtında da dört köşe biçilmiş, kruvaze bir caket olduğu halde, kafasında polisin izni oranında kabadayı olma ideali ile, şöyle omuzlarını cakalı cakalı iki yana sallayarak yürüdüğü zamanlardaki halini gördü. Bundan ötürü kendinden iğrenmedi, ne de bu hayali

hafifletmeye çalıştı. O hayatında bir zamanlar basbayağı, tam bir serseriydi; polise rahat vermeyen, işçi sınıfından namuslu evsa-hiplerini dehşete salan bir çetenin reisi. Ama idealleri değişmişti. Çevresindeki iyi yetiştirilmiş, düzgün kılıklı erkeklere kadınlara göz gezdirip ciğerlerine bu temiz, bu kültürlü havayı doldurdu ve aynı anda, başında sert kenarlı şapkası, dört köşe caketi sırtında, omuzlarını kabadayıca sallayan gençlik hayalinin odayı boydan boya geçtiğini gördü. Bu köşebaşı serserisi hayalinin kendi içine girdiğini, oturup hakiki bir üniversite profesörüyle konuştuğunu gördü. Zira Martin hiçbir zaman tam yerini bulamamıştı, işte oyunda akranlarını geride bırakması gibi bir fazilete sahip oluşu, haklarını ve yetkilerini korumak için mücadeleye her an hazır oluşu yüzünden daima kendisine ön planda yer verilen her çevreye uymuştu. Ama hiçbir yere de kök salmamıştı. Arkadaşlarını memnun edecek kadar uymuş, fakat kendini memnun edecek kadar uyamamıştı. Daima huzursuz bir duygunun kendini rahatsız ettiğini hissetmiş ve bütün hayatınca, ta kitapları, sanatı ve aşkı bulana kadar, ötelerden bir şeyin çağırışını duymuştu. İşte kendileriyle birlikte serüvenlere katıldığı bütün arkadaşları içinden yalnız o, bütün aradıklarının ortasındaydı şimdi. Halbuki bu arkadaşlarının herhangi biri burada, Morse'ların evinde olabilirdi.

Ama bu çeşit hayaller ve düşünceler Martin'in, Profesör Caldwell'i yakından takip etmesine engel olmadı. Eleştirel bir gözle, anlayarak takib ederken de diğerinin bilgisinin bir bütün halinde oluşuna, hiçbir gedik vermeyişine dikkat etti. Kendine gelince, konuşmada, zaman zaman açıklıklar, enginlikler, hiç alışık olmadığı bütün halinde konularla karşılaşıyordu. Bununla beraber, Spencer sayesinde, bilgi alanının ana hatlarına sahip olduğunu gördü. Bu ana hatların arasını doldurmak sadece bir zaman meselesiydi. O zaman gözünüzü açın hepiniz, diye düşündü. Dikkat sığlık! Kendinden geçmiş, taparcasına, profesörün ayakları dibindeymiş gibi bir his geldi içine; ama dinledikçe öbürünün hükümlerinde bir zayıflık buldu, öyle dolambaçlı, öyle şaşırtıcı bir zayıflık ki, her zaman mevcut bir zayıflık olmayaydı belki de farkına varamazdı bunun. Bunu farkeder etmez de hemen Profesörle aynı seviyeye sıçrayıverdi.

Tam Martin konuşmaya başladığı sırada, Ruth ikinci defa yanlarına geldi. Martin:

— Size, nerede yanıldığınızı, daha doğrusu hü-kümlerinizdeki zaafın neden ileri geldiğini söyleyeyim, diyordu.

— Siz biyoloji bilmiyorsunuz. Meseleleri ortaya koyuşunuzda biyolojiye yer vermiyorsunuz. Yani, tamamıyla test tüplerinden, laboratuarlardan geçip en geniş estetik ve sosyolojik genellemelerin üzerinde yer alan hayatiyet kazanmış betimsel biyolojiden bahsediyorum ben.

Ruth şaşırmıştı. İki sömestr profesörün derslerine devam etmiş olan Ruth, ona canlı bir bilgi deposu gözüyle bakıyordu.

Profesör, doğruluğu su götürür bir ifadeyle:

— Sizi takip edemedim, dedi.

Martin onun kendisini takip etmediğinden o kadar emin değildi.

— Şu halde açıklamaya çalışayım. Mısır Tarihini okurken şu anlamda bir şeye rastladığımı hatırlıyorum; önce arazi sorunu incelenmezse, Mısır sanatı da anlaşılamaz.

Profesör başıyla onayarak:

— Çok doğru, dedi. Martin devamla:

— Bana da öyle geliyor ki, buna karşılık arazi sorununa ve bununla ilgili bütün sorunlara ait bilgilere, hayatın cevheri ve yapısı hakkındaki ilk bilgiyi edinmeden sahib olmaya imkan yoktur. Kanunları, kurumlan, dinler ve örfleri, sadece onları yaratan yaratıkların önemini değil, fakat o yaratıkları meydana getiren cevherlerin de önemini bilmeksizin, nasıl anlayabiliriz? Mısır edebiyatı, Mısır mimarisinden veya heykeltıraşlığından daha az mı ilgilidir insanlıkla? Bilinen evren içinde, gelişme kanununa uymayan bir tek şey var mıdır? Çeşitli sanatlara dair ortaya konulmuş süslü bir gelişme bulunduğunu biliyorum, ama bana çok mekanik görünüyor bu. Burada insan dışarıda bırakılmıştır. Araçların gelişimi, harpın, müziğin, şarkının ve dansın gelişimi, evet bunların hepsi de güzel bir şekilde geliştirilmiştir; ama ya insanın kendi gelişimi, insan daha ilk aletini

yapmadan, ilk şarkısını mırıldanmadan onda var olan esaslı, ayrılmaz unsurların gelişmesi? işte sizin dikkate almadığınız şey, benim de biyoloji adını verdiğim şey bu. En geniş görünüşüyle biyolojidir bu.

— Fikirlerimi duru bir şekilde ifade edemediğimi biliyorum, ne var ki fikri kabataslak ortaya koymaya çalıştım. Siz konuşurken aklıma geldi bunlar, onun için bunları sunmaya hazırlıklı değildim. Siz kendiniz, insanı bütün faktörleri gözönünde bulundurmaktan alıkoyan insani zaaftan bahsettiniz. Buna karşılık yine siz biyolojik faktörü, bütün sanatların ipliklerini eğirdi-ği ana maddeyi, insanoğlunun bütün başarılarının, bütün hareketlerinin atkı ve çözgülerini bir kenara bırakıyorsunuz.

Martin'in hemen ezilmeyişi Ruth'u hayrete düşürdü ve Profesörün Martin'e cevap veriş şekli Ruth'da sanki Profesör Martin'in gençliğinin yüzüsuyu hürmetine hoş görüyormuş izlenimi bıraktı. Profesör Caldwell, saatinin kösteğiyle oynayarak tam bir dakika süreyle sessiz durdu. Sonunda:

— Biliyor musunuz, dedi. Daha önce de beni aynı şekilde eleştirmişlerdi. Büyük bir gelişimci, büyük bir bilgin, Joseph La Conte yapmıştı bu eleştiriyi. Ama o öldü, kimse de beni eleştirdiğini bilmez; halbuki şimdi siz ortaya çıkıp beni gösteriyorsunuz. Gerçekten söylüyorum bu bir itiraftır, fikrinizde haklı olduğunuz taraflar var, hem de pek çok. Biraz fazla klasiğim ben, ilmin betimlendiği dallarda yeteri kadar modern değilim; iş yapmama engel olan özür diye de yalnız eğitimin kusurlu oluşuyla ruhi tembelliğimi ileri sürebilirim. Bilmem bana inanacak mısınız, ama ömrümde bir fizik ya da kimya laboratuarından içeri adımımı atmadım. Le Conte haklıydı, siz de haklısınız Mr. Eden, hiç olmazsa bir dereceye kadar haklısınız ama ne derece bilmiyorum. Ruth bir bahaneyle Martin'i kenara çekti; onu kenara alıp alçak sesle: — Profesör Caldwell'i böyle tekeline almaya hakkın yoktu, dedi. Onunla konuşmak isteyen başkaları da olabilir.

Martin tövbekar bir tavırla:

— Benim hatam, diye kabul etti. Ama onu tahrik ettiğimin farkına bile varmadım, çok ilgi çekici bir insandı. Biliyor musun, şimdiye kadar

konuştuğum insanlar içinde en parlak kafalı, en entellektüeli o. Bir şey daha söyleyeyim sana, bir zamanlar, üniversite okumuş ya da toplumda yüksek makamlara çıkmış herkesi onun kadar parlak, onun kadar zeki zannederdim.

Ruth:

— O bir istisnadır, diye cevap verdi. Diyebilirim ki öyledir. Şimdi kiminle konuşmamı istiyorsun bakalım? Oh, hadi beni şu kasiyer dostumuzla tanıştır.

Martin onbeş dakika kadar kasiyerle konuştu. Ruth da sevgilisinden daha iyi bir davranış bekleyemezdi doğrusu. Martin'in ne gözleri çakmaklandı ne de yanaklarına kan hücum etti, tam aksine Ruth'u şaşırtacak kadar sakin konuştu. Ama bütün banka kasiyerleri Martin'in gözünde yüzde birkaç yüz defa düşüverdi. Gecenin geri kalan bütün kısmında da, kafası, banka kasiyerleriyle, yavan laf edenlerin aynı kapının mandalı oldukları izlenimin etkisi altında çalıştı. Subayı, yumuşak, basit, sağlıklı, eğitim ve doğumun hayatta kendisine uygun gördüğü şimdiki yerinden memnun bir genç buldu, iki yılda üniversiteye gittiğini öğrenince, Martin, acaba bilgisini nereye doldurmuş bu adam diye düşündü durdu. Ama yine de bu adam, tatsız banka kasiyerinden daha çok hoşuna gitti.

Daha sonra, Ruth'a:

— Gerçekten de, boş söz söylemelerine bir itirazım yok benim, dedi. Beni sinirlendiren, bu sözleri söylerkenki, mağrur, gizliden gizliye o kendini beğenmiş halleri ile bu lafları söylemek için seçtikleri zamandır. Hıh, bana ünyon İşçi Partisinin demokratlarla kaynaştığını söylediği zaman bütün reformasyon tarihini anlatabilirdim bu herife. Biliyor musun, tıpkı dağıtılan kâğıtlarla kerize kaçan bir profesyonel poker oyucusu gibi o da kelimeleriyle kerize kaçıyor. Bir gün ne demek istediğimi anlatırım sana. 364

Ruth:

— Ondan hoşlanmadığına üzüldüm, diye cevap verdi. Mr. Butler'in

en gözde adamıdır. Mr. Butler onun emin, namuslu bir insan olduğunu söylüyor, ona Kaya Peter adını takmış, sırf bu adama sırtını dayayarak koskoca bir banka kurabilirmiş.

— Gerçi onu az gördüm, daha az da dinledim, ama buna şüphem yok. Ne var ki, ben, bankaları pek o kadar düşünmem. Fikrimi bu şekilde söylememde sence bir sakıncası yok ya, sevgilim? — Hayır, hayır; çok ilgi çekici. Martin hararetle devam etti:

— Evet, medeniyet hakkında ilk izlenimlerini edinmeye başlayan bir vahşiden başka bir şey değilim ben. Bu izlenimler medeni kişiler için eğlendirici bir yenilik oluşturur herhalde. Ruth:

— Kuzenlerim hakkında ne düşünüyorsun? diye sordu.

— Onları diğer kadınlardan daha çok beğendim. Fazla yapay olmadığı gibi, çok da neşeli insanlar. — Şu halde diğer kadınları beğendin, ama? Martin başıyla hayır işareti yaptı. — Şu sosyal durumda kadının sosyoloji öğrenmiş bir papağandan farkı yok. Kadını tutup da Tomlinson gibi yıldızların arasına atsan, yemin ederim döndüğünde kafasında yine de bir tek orijinal fikir bulamazsın. Portre ressamı ise tam manasıyla sıkıcı bir kadın. Kasiyere iyi bir karı olurdu. Hele müzisyen hanım! Parmaklarının ne kadar hassas, tekniğinin ne kadar mükemmel ifadesinin ne harika oluşu bana vız gelir; gerçek şu ki, müzik hakkında hiçbir şey bilmiyor. Ruth: — Çok güzel çalıyor, diye itiraz etti.

— Evet, şüphe yok ki müziğin dış kabuğu üzerinde bol bol bol jimnastik yapmış, ama müziğin ruhunu anlamaktan çok uzak. Ona müziğin kendisi için ne ifade ettiğini sordum bilirsin her zaman bunu öğrenmeye meraklıyımdır; müziğin kendisi için ne ifede ettiğini bilmiyormuş meğer. Sadece, müziğe taptığını, müziğin sanatların en büyüğü olduğunu, müziğin kendisi için hayattan bile önemli olduğunu söyledi bana. — Onları da meslekleri hakkında konuşturmuşsun, diye hücum etti Ruth. — İtiraf ederim bunu. Bunlar, mesleklerinde başarı kazanamamış kişilerken, bir de başka konular üzerinde nutuk verdiklerini düşün, kimbilir ne işkence çekerdim. Hep, kültürün bütün avantajlarından faydalanılan burasını düşünürüm...

Bir an sustu, sert kenarlı şapka giymiş, dörtköşe ceketli gençlik hayalinin omuzlarımı iki yana sallayarak, odaya girişini seyretti.

— Dediğim gibi, buradaki bütün kadınlarla erkeklerin, ışıl ışıl, parlak kişiler olduğunu düşünürdüm. Ama şimdi, bunları şu kısa zamanda gördükten sonra, bana bir budala sürüsü gibi geliyor, çoğu öyle, geri kalanların yüzde doksanı da sıkıcı.

— Ama profesör Caldwell var. O başka. O adam işte, her santimi, beyninin tek tek her atomu ile tam bir adam o.

Ruth'un yüzü aydınlandı.

— Bana ondan söz et, diye zorladı. Onun büyük, parlak tarafından değil, senin beğenmediğin taraflarından bahset bana. Çok merak ediyorum.

Martin şakacı bir tavırla:

— Belki de kendimi güç bir duruma sokarım, diyerek bir an düşündü. Önce sen anlatsan bana. Belki de sen onda iyi olmayan bir taraf bulmuşsundur.

— İki sömestr onun kurslarına devam ettim, iki seneden beri de tanıyorum; onun için senin ilk izlenimini merak ediyorum.

— Yani kötü izlenimimi demek istiyorsun? Pekala işte söylüyorum. Zannederim senin onda iyi diye varolduğunu düşündüğün her şeye sahip. Hiç değilse, şimdiye kadar tanıdığım erkekler içinde entellektüel tipin en mükemmel bir örneği ama gizli bir utancı olan bir adam.

Martin bağırmakta acele ederek:

— Yok, yok! dedi. Aşağılayıcı, bayağı bir şey değil. Benim söylemek istediğim, onun bence, meselelerin köküne kadar inip de, gördüklerinden korkuya kapıldığı için, kendini hiçbir şey görmediğine inandırmaya çalışan bir adam izlenimi uyandırmasıdır. Belki de iyice açık bir şekilde ifade edemedim bu yoldan sana. Başka bir yoldan

söyleyeyim. Gizli tapınağa giden yolu bulup da, o yokla yürümeyen bir adam; belki de hayal meyal tapınağı görüp, sonradan kendi kendini gördüklerinin sadece bir serap, bir hayal olduğuna inandırmaya çalışan bir adam. Yine bir başka ifadeyle, birçok şeyler yapabilecek olduğu halde, yapmakta bir değer görmeyen ve içinden, her an bunları yapamadığına bir pişmanlık duyan; gizli gizli, bunu yapmaktan elde edeceği kazanca dudak bükmüş olan, ama yine gizliden gizliye, elde edecek olduğu kazancı, bir şey yapmanın sevincini özleyen bir adam. Ruth:

— Ben onu bu yönden incelemedim, dedi. Bu yüzden de senin ne demek istediğini tam anlayamadım. Martin ona ayak uydurarak:

— Benimkisi sadece gizli bir his, dedi. üzerinde muhakeme yürütmüş değilim. Sadece bir his ve büyük bir ihtimalle de yanlış bir his. Şüphesiz sen daha iyi tanırsın onu.

Ruth'ların evindeki o geceden Martin, beraberinde bir sürü zihin karışıklıkları ile, zıt duygularla döndü. Yanlarına tırmanmaya çalıştığı insanlar, onu hayal kırıklığına uğratmıştı. Öbür taraftan, başarısı da ona cesaret vermişti. Tırmanış umduğundan daha kolay olmuştu. O, tırmanışa, bu tırmanışa ve yanlarına tırmandığı kişilerden üstündü tabii, Profesör Caldwell hariç. Hayat ve kitaplar hakkında onlardan daha fazla bilgiye sahipti, bunların eğitimlerini hangi deliğe, hangi köşeye fırlatıp attıklarına da akıl erdiremiyordu.

XXVI

Okuduklarını, düşündüklerini kaleme almış, beyninin kıvrımlarında dolaşan düşünceleri insanlara anlatmaya başlamıştı. Okuduklarını düşünmüş, yorumlamış, gerektiğinde farklı kimlikler sunmayı başarmıştı. Zamanın ruhu ve bedeni üzerinde oluşturduğu büyük ağırlıkları azimle yenmeyi başarmıştı. Güneşin üzerine doğduğunu görmüş ama aynı güneşin kaybolduğunu da en sert şekilde görmüştü. İşte öyküleri yine 'para etmez' olmuştu. Yine kapısı başarısızlık zinciriyle donanmaya başlamıştı. İşte bu süre içerisinde başarı

Martin'in adresini kaybetmiş, postacılar artık kapısını çalmaz olmuş, küçük de olsa çek ve başarı getirmez olmuşlardı. Pazarları ve tatil günleri de dahil olmak üzere, tam yirmi beş gün, otuz bin kelimelik uzun bir deneme olan, "Güneşin utancı" üzerinde çalıştı. Bu, Maeterlinc okuluna yöneltilmiş bilinçli bir hücumdu maddi bilimin zirvelerinden, hayalperestlere yapılan, ama kesinleşmiş gerçeklerle uzlaşabilecek cinsten birçok güzellik ve harikalara da yer veren bir hücum. Bundan az bir zaman sonra bu hücumu, "Hayalperestler", "Ben'in Değer ölçüsü" adlı iki kısa denemesi takip etti. Martin, kısa, uzun denemelerini dergiden dergiye götürmek için masraflara girmeye başladı. "Güneşin utancı" adlı denemesiyle uğraştığı yirmi beş gün içinde, ucuz yazılarından altı buçuk dolarlık sattı. Bir şakası ona yarım dolar getirdi, önemlice bir haftalık mizah dergisine sattığı bir ikincisi bir dolar kazandırdı. Sonra iki mizahi şiiri, arka arkaya iki dolar ve üç dolar getirdi. Bunun bir sonucu olarak, kredisi de tükendiğinden, bisikletiyle takım elbisesi yeniden rehinciyi boyladı. Daktilonun sahipleri, kiranın peşin olarak ödeneceği hususunda anlaşmaya vardıklarına ısrarla vurgu yaparak, para için feryat edip duruyordu.

Yaptığı ufak tefek satışlardan cesaretlenen Martin, tekrar ucuz eserlere döndü. Belki de hayatını bunlarla kazanabilirdi. Gazetelerin kısa öykü sendikaları tarafından reddedilmiş olan yirmi kadar küçük öyküsü, masanın altında istif edilmiş duruyordu. Gazete öykülerini nasıl yazmamak gerektiğini keşfetmek için bunları yeni baştan okudu ve böylelikle mükemmel bir formül düşünüp buldu. Gazete öykülerinin asla trajik olmaması, kötü bir şekilde bitmemesi ve asla dil güzelliğine, düşünce ustalığına ve gerçek bir duygu tatlılığına sahip olmaması gerektiğini anladı. Duygu bulunmalıydı, hem de bol bol, ama hani gençliğinde tiyatronun zencilere mahsus balkonundan seyrettiği, alkış tufanıyla karşılanan "Tanrı Vatanım ve Çarım İçin" ile "Fakir Olabilirim, Ancak Namusluyum" cinsinden oyunlar da olduğu gibi saf ve soylu duygu bulunmalıydı. Bu gibi yöntemleri öğrenen Martin, öykülerinin tonu için, "Düşes" adlı esere baş vurdu ve formüle dayanan bir karışım ortaya çıkardı. Formülü şuydu: 1)

Bir çift aşık birbirinden koparılıp ayrılmıştır. 2) Bir kimsenin veya bir olayın yardımıyla yeniden biraraya gelirler. 3) Düğün çanları, üçüncü

kısım, hiçbir zaman değişmeyecekti, ama birinci ve ikinci kısımlar, istenildiği kadar çeşitlendirilebilirdi. Böylece, aşık çift yanlış anlaşılmış sebepler, kaderin bir cilvesi, kıskanç rakipler, öfkeli anababa, dolapçı akrabalar, şeytan gibi bir koruma ve buna benzer bir sürü şey tarafından ayrılabilirdi; bir erkek aşığın cesurca hareketi ya da kadın sevgilinin buna benzer bir hareketi sonucunda, aşıklardan birinin kalbinin yumuşaması ile, şeytan korumanın zorla söyletilmesi, dolapçı akrabaların veya kıskanç rakiplerin aynı itirafı seve seve yapmaları, tahmin olunmayan bir sırrın ortaya çıkması, kızın veya erkeğin sabrı ve bunun gibi sonsuz sayıda sebeplerle yeniden biraraya gelebilirlerdi. Kızı, yeniden biraraya gelişleri sırasında evlenmeye razı göstermek çok çekici oluyordu ve Martin yavaş yavaş buna benzer diğer dokunaklı, çekici hileler keşfetti. Ama sondaki düğün çanlarında hürriyeti kısıtlanıyordu Martin'in; yer yarıîsa, gök çökse, düğün çanları yine de çalınacaktı. Formüle göre öykülere girecek kelimelerin dozu; en az iki yüz, en çok da bin beşyüz olacaktı.

Küçük öyküleri yazma işine iyice kendini vermeden, bunları yazacağı zaman başvurmak üzere yarım düzine kadar tipik form hazırladı. Bu formlar, matematikçiler tarafından kullanılan, tepesinden, altından, sağdan, soldan girilebilen ve sıra sıra çentiklerle sütunlardan meydana gelen uçları bulunup da bu uçlardan hiç kafa yormadan veya düşünmeden hepsi de son derece kesin ve doğru binlerce sonuç çıkanlabi-len marifetli cetvellere benziyordu.

Bu şekilde, formları sayesinde Martin, yarım saat içinde bir düzine kadar öykünün çatısını kurabiliyor, bunları bir kenara bırakarak, istediği zaman canlandırıyordu. Zorlu çalışmalarla yorulduğu günler, yatmadan evvel bunlardan birini doldurabilecekti. Sonradan Ruth'a da itiraf ettiği gibi, bunu yarı uykulu bir halde bile yapabiliyordu. Asıl iş iskeleti kurmaktaydı ki, bu da mekanik bir yoldan oluyordu. Formülünün faydasını da gördü. İlk öykülerinden ikisini gönderdiği zaman, kendi kendine ilk defa olarak editörlerin kafasını anladığını ve yolladığı öykülere karşılık, mutlaka birer çek alacağını söyledi. Gerçekten de öyküler ona çekleri getirdi; herbiri dörder dolarlık iki çek, öykülerini yolladıktan on iki gün sonra gelmişti. Bu arada dergilerle ilgili yeni ve heyecan verici keşiflerde bulunuyordu. 'Transcontinental1,

"Çanların Sesi" ni yayınladığı halde, çekmek geldiği yoktu. Mar-tin'in ise bu çeke ihtiyacı vardı, tuttu; çeki istemek için bir mektup yazdı. Bütün eline geçen, kendisinden daha çok eser beklediklerini bildiren kaçamaklı bir cevap oldu. iki gün, cevabı bekleyene kadar açlıktan ölecek hale gelmişti, işte bisikletini rehine yeniden o gün bıraktı. Düzenli olarak, haftada iki kere mektup yazıp, "Transcontinental'den beş dolarını istedi, ama tek tük bir cevap alabildi yazdıklarına. "Transconti-nental'in yıllardan beri sendelemekte, hiçbir dayanağı olmayan, yarı zorbalık yarı vatanseverlik hislerini okşayarak istikrarsız satış yapan ve ihsandan farksız ilanlarla yaşayan onuncu sınıf bir dergi olduğunu nereden bilirdi ki? Transcontinental'in editörüyle yönetim müdürünün biricik geçim kaynağının bu dergi olduğunu, bunların gelirlerini kirayı ödemekten kaçınmak olduğunu tanımadan bilemezdi ki. Kendi beş dolarının ise çoktan yönetim müdürünün cebine indiğini, bu beş doların yönetim müdürünün Alaneda'daki evine yapılan boyada kullanıldığını, boyayı, hafta sonlarında kendisi yapan yönetim müdürünün boyacıların ücretlerini veremeyecek durumda olduğunu ve kiraladığı ilk işçi, altındaki sehpayı çektiği için, boyun kemiği kırılarak hastahaneyi boyladığını da hiç tahmin edemezdi.

On dolara Chicago gazatesine sattığı "Define Avcıları" nın parası da eline geçmedi. Kent Okuma Odasında bizzat gördüğü gibi, makalesi yayınlandığı halde, editörden ses seda çıkmıyordu. Mektuplarını dikkate almıyorlardı. Ele geçtiklerinden emin olmak için birçoğunu taahhütlü gönderdi. Bunun soygunculuktan başka bir şey olmadığı sonucuna vardı, soğukkanlılıkla yapılan bir hırsızlıktı bu. O, burda açlık çekerken, öbürleri onun karnını doyurmak için satmak zorunda olduğu mallarını çalıyorlardı. 'Youth and Age', haftalık bir dergiydi ve yirmi bir bin kelimelik eserinin üçte birini yayınladığı sırada kapandı gitti. Onunla birlikte de Martin'in onaltı dolarına kavuşması hayal oldu. Hepsinden kötüsü, en iyi yazılarından biri olarak baktığı "Çömlek", onun için kaybolmuş sayılabilirdi. Ümitsizlik içinde dergiler arasında bir karar vermeye çalışırken, bunu Francisco'da çıkan haftalık bir sosyete dergisine, The Billow'a göndermişti. Buraya gön-dermesindeki başlıca sebep; yazı sadece Oakland'ın körfezi geçerek yayınevine varacağı için, neticeye daha çabuk ulaşılabileceğini düşünmüş olmasıydı. İki hafta sonra bayide derginin son sayısında

öyküsünün baştan sona resimlenmiş olarak hem de şeref sayfasında çıktığını görerek son derece sevinmişti. Yazdığı en güzel yazı için kendisine ne kadar para ödeyeceklerini merak ederek kalbi çarpa çarpa evine gitmişti, üstelik öykünün çabucak kabul edilip yayımlanışını düşünmek de, ona zevk veriyordu. Editörün öyküsünü kabul ettiğini ona bildirmeyişi de, sürprizi bir kat arttırmıştı. Bir hafta, iki hafta bir yarım hafta daha bekledikten sonra ümitsizlik çekingenliği yendi ve Martin 'The Billow'un editörüne bir mektupla, muhtemelen bir ihmal sonucunda ufak hesabının gözden kaçmış olabileceğini hatırlattı.

Alacağı para beş doları geçmese bile, Martin, kendi kendine bu parayla, daha bunun gibi yarım düzine, hem de muhtemelen onun kadar güzel öykü yazmamı mümkün kılacak miktarda fasulye ve bezelye çorbası almama yarar ya, diye düşündü.

Cevap olarak, hiç değilse Martin'in hayranlığını kazanan soğuk bir mektup geldi. "Mükemmel yazınızdan ötürü size teşekkürlerimizi sunarız," diyordu mektupta. "Büroda bulunan bütün arkadaşlar, öykünüzü çok beğendik, gördüğünüz gibi de şeref sayfasını vererek hemen yayınladık. Resimleri beğendiğinizi umarız.

"İkinci defa okuduğumuzda, mektubunuz bizde, sizin üzerinde fiyatı yazılı olmayan yazılara para ödediğimiz gibi yanlış düşünceyle çalışmakta olduğunuz fikrini uyandırdı. Böyle bir alışkanlığımız yoktur; sizin yazınızın üzerinde de fiyatı yazılı değildi. Tabii olarak, öykünüzü aldığımız zaman, bu durumu bilmiş olacağınızı farzettik. Bu talihsizliğe son derece üzüntü duymaktan ve size olan saygılarımızı sunmaktan başka, elimizden bir şey gelmiyor. Yazınız için tekrar teşekkürlerimizi bildirir, yakın bir gelecekte sizden daha çok yazılar bekleriz, v.s." Ayrıca, 'The Billow'un bedava dergi dağıtmak adeti olmadığı halde, kendisine bir kompliman olarak gelecek yıla ait bir abone kaydı yollamaktan büyük zevk duyduklarını belirten bir de ek not vardı. Bu tecrübeyi de geçirdikten sonra Martin bütün yazılarının tepesine daktiloyla 'alışılmış bedel üzerinden' kaydını koydu.

Kendi kendine, bir gün bunları kendi alıştığım bedel üzerinden göndereceğim, diye karar verdi. Bu süre içinde kendinde daha mükemmele ulaşmak için bir ihtiras keşfetti ve bu ihtirasın zorunluluğu altında oturup, "Kalabalık Sokak", "Hayat Şarabı", "Neşe" gibi, "Deniz

Lirikleri" ve diğerleri gibi ilk eserlerini yeni baştan yazdı. Yine eskiden olduğu gibi, günde ondokuz saat çalışıyor ve bu, ona az geliyordu. Durmadan yazıyor, durmadan da okuyordu. Çalışma sırasında tütünü terketmiş olmanın verdiği azabı unutuyordu. Ruth'un, onu bu alışkanlığından en zor ulaşılabilen bir köşesine tıktı. Bu muzır otu en çok, kurtarmak için vaadettiği, rengarenk etiketli ilacı dolabının aç biilâç yatağına, uzandığı zamanlar arıyordu; bu hasretini ne kadar bastırırsa, bastırsın, arzu hep eskisi kadar kuvvetli devam ediyordu. Bunu hayatının en büyük başarısı sayıyordu. Ruth'un fikrince Martin, sadece doğru olan bir şeyi yapıyordu. Tütüne engel olacak ilacı eldiveninden artan parayla almış ve bir, iki gün sonra da hepsini unutmuş gitmişti.

Martin'in makineden çıkma öykücükleri, kendisi bunlardan nefret etmesine bunları aşağılamasına rağmen, başarı kazanıyordu. Bunlar sayesinde rehindeki eşyasını kurtardı, faturasının çoğunu ödedi ve bisikletine de yeni birtakım lastik aldı. Öykücükler hiç değilse Martin'in tenceresini kaynar tutuyor ve ona ihtirasını tatmin edecek eserler yazması için zaman kazandırıyordu; öbür taraftan onu ayakta tutan biricik şey, 'The White Mouse'dan aldığı kırk dolar oluyordu. Bütün ümidini buna bağlamıştı. Birinci sınıf dergilerin meçhul bir yazara para vereceklerinden emindi. Ama sorun, birinci sınıf gazetelere yazılarını nasıl kabul ettireceğinde idi. En güzel öyküleri, dememeleri, şiirleri bu dergiler arasında dilenerek mekik dokuyor ve Martin buna rağmen, her ay çeşitli kapaklar içinde, karanlık, sıkıcı, sanattan uzak yazılar okuyordu. Kendi kendine bazen, şu editörlerden hiç değilse bir tanesi, o yüksek gurur koltuğundan inip de, bana sevindirici bir tek satır yazsaydı bari, diye düşünürdü. Eserimin alışılmamış olmasının, onlara uygun gelmemesinin, editörlerin ihtiyatlı düşündükleri için eserlerine yer vermeyişlerinin önemi yok, şüphesiz bunlarda, bunların bir yerinde, şu editörlerin içini de ılıtacak ufak bir takdir kazanacak, bir sıcaklık, br ufak pırıltı vardır elbet. Bunun üzerine hemen kalkar, "Serüven" gibi eski öykülerini, yeniden defalarca okuyarak boş yere editörlerin sessizliğini haklı çıkarmaya uğraşırdı.

Kaliforniya'ya gelen bahar, Martin'e yaramadı. Çünkü Martin'in bolluk dönemini sonlandınyordu bu bahar. Bu sırada gazete öyküleri

sendikasının haftalardan beri süren acaip sessizliği de Martin'i endişelendirmekteydi. Derken, günün birinde, makineden çıkma öykücüklerinden on tanesi el değmemiş bir halde geri geldi. Ekli olan mektupta, sendikanın ağzına kadar öykü ile dolu olduğu ve bunların yeniden pazara çıkabilmesi için birkaç ay geçmesi gerektiği bildiriliyordu. Martin, bu öykücüklerinin kuvveti üzerinde fazlaca hayale kapılmıştı. Son zamanlarda sendika öykülerinin tekine beş dolar veriyor ve her yolladığını da kabul ediyordu. Onun için Martin, bu on öyküye satılmış gözüyle bakıyor ve bankada elli doları bulunduğunu hesaplayarak, ona göre yaşıyordu. Böylece Martin, kısır bir devreye giriverdi ve ilk çabalarını para vermeyen yayınevlerine, son yolladığı eserlerini de kabul etmeyen dergilere satmaya devam etti. Aynı zamanda Oakland'daki tefeciyi de yeniden ziyaret etmeye başlamıştı. New York'ta çıkan haftalık dergilere sattığı birkaç şaka ile mizahî şiir, güç belâ yaşamasını sağladı. İşte, en büyük aylık ve onbeş günlük dergilere bu sırada mektuplar yazıp, soruşturdu ve aldığı cevapta, bunların istenmeden gelen makalelere aldırış etmediklerini, bunların içeriklerini çoğunlukla, çeşitli alanlarda birer otorite olan şöhretli uzmanlar tarafından sipariş üzerine yazılan makalelerin oluşturduğunu öğrendi.

XXVII

Asgari geçim koşullarını bile oluşturamayan Martin yaz mevsimini güçlük, zorluk ve stres içinde geçirdi. Aralıksız yazdı. Yazdıklarını ya gönderdi, ya da elden götürdü. Yazıları okuyup değerlendirenler, editörler ve okurlar tatile çıkmışlardı. Cİç hafta içinde yazıları değerlendirip yanıt veren yayınevleri gitmiş, yerlerine sanki bu yazılan ellerinde tutmak için uğraş veren yayınevleri gelmişti; çünkü yazılarını üç ay, hatta daha fazla alıkoymuşlardı. Yayınevlerinin bu şekilde ağızlarına kilit vurulmuş gibi susuşlarında bulduğu biricik teselli; posta masraflarından kurtulmuş olmasıydı. Yalnız, soyguncu yayınevleri faaliyetlerine harıl harıl devam ediyordu. Martin de bunlara, "Denizcilik Mesleği", "İnci Avcılığı", "Kaplumbağa Avcılığı" ve "Kuzeydoğu Rüzgarları" gibi ilk çalışmalarını gönderdi. Bu yazılarına karşılık bir tek kuruş bile alamadı. Bununla birlikte altı aylık bir mektuplaşmadan sonra, "Kaplumbağa Avcılığı" na karşılık, taviz olarak bir adet traş

makinesi kopardığı, "Kuzeydoğu Rüzgarları" için kendisine beş dolar ödeneceği, ayrıca beş yıllık abone kaydı yapılacağı hususunda mutabık kaldığı 'The Acrapolis, yalnızca anlaşmanın ikinci maddesine uymuştu.

Stevenson üzerine yazdığı bir makale için, Matthew Arnoldvari bir zevk ve delik bir ceple dergi çıkaran Boston'lu bir editörden iki dolar koparmayı başardı. Beyninden kor halinde henüz çıkmış, yeni bitmiş, ikiyüz mısralık zekice bir hiciv şiiri olan "Peri ile İnci", büyük bir demiryolu şirketinin yardımıyla çıkan bir San Francisco dergisi editörünün kalbini kazandı. Editör, mektubunda kendisine, trende nakil ücreti alınmaması şeklinde bir ödeme teklifinde bulununca, Martin de bunun kendi bulunduğu yerde mümkün olup olmadığını sordu. Bu koşul Martin'e uymayınca şiirini geri istedi. Editörün üzüntüleriyle birlikte geri gelen şiiri tekrar San Franeisco'ya, ama bu defa, The Hornet' dergiye gönderdi. Bu dergi üflene üflene birinci kaliteden yıldızlar kadar parlatılan kibirli bir aylık dergiydi. Ne var ki, 'The Hornet' in ışığı daha Martin dogmadan çok önce sönmeye başlamıştı.

Editör, Martin'e şiiri için onbeş dolar vereceğini vaadetti, ama şiir yayınlanınca vaadini unuttu. Bir sürü mektubuna cevap alamayan Martin, kızarak adamakıllı bir mektup döşendi ve bu sefer cevap aldı. Mektubu yazan, yeni bir editördü; Martin'e soğuk bir şekilde, eski editörün hatalarından kendisinin sorumlu tutulamayacağını, "Peri ile Cin' ede zaten aldırış etmediğini bildiriyordu. Ama Martin'e en zalim muameleyi yapan, 'The Globe' adındaki, Chicago'da çıkan bir dergi oldu. Martin "Deniz Lirikleri" ni açlıktan ölme sınırına gelene kadar yayınlamak istememişti. Şiirler bir düzine kadar dergi tarafından reddedildikten sonra, gelip 'The Globe' un bürosunda yatmaya başladı. Eserin bütününde otuz şiir vardı ve Martin, bunların tanesine bir dolar alacaktı. İlk ay dördü yayımlandı ve Martın hemen dört dolarlık bir çek aldı; ama dergiye bir göz atınca, karşılaştığı cinayet kanını dondurdu. Şiirlerin bazılarının adı bile değiştirilmişti: Meselâ, "Son", "En son" olarak değiştirilmiş, "Ötelerdeki Kayaların Şarkısı" da "Mercan Kayalarının Şarkısı" olmuştu. Bazılarında ise, şiirlerin asıl adları, tamamıyla değişik, hiç uygun ol mayan bir adla değiştirilmişti. Kendisinin "Medusa Işıkları" adını verdiği şiirine editör isim olarak, "Tersine Giden İz'" koymuştu. Ama asıl, şiirlerin

içinde yapılan katliam korkunçtu. Martin, homurdandı, terledi, ellerini saçlarının arasına soktu. Cümlecikler, mısralar, kıtalar kesilip doğranmış, yerleri değiştirilmiş, bunlarla akıl almayacak kadar hokkabazca oynanmıştı. Bazen mısralarının, kıtalarının yerine kendinin olmayan mısralar, kıtalar konmuştu. Böyle bir işi deli olmayan bir editörün yapabileceğini aklı almıyordu; aklına en yatkın gelen ihtimal bu ameliyatı hizmetçinin ya da stenografın yapmış olabileceğiydi. Martin, hemen bir mektup yazarak, editörden yayını durdurmalarının ve liriklerini geri göndermelerini rica etti. Rica ederek, yalvararak, tehdit ederek tekrar tekrar yazdı, ama mektuplarına aldıran olmadı. Otuz şiirin hepsi yayınlanana kadar bu katliam her ay devam etti ve Martin her ay o sayıda çıkan şiirler için bir çek aldı. Gitgide ıvır zıvır yazılara sürüklenen Martin, bu gibi kötü serüvenlere rağmen, 'White Mouse'dan aldığı çekin yarattığı ümitle dayanmaya devam ediyordu. Haftalık zirai dergilerle ticaret gazetelerinde kendine rahat bir alan bulan Martin, dini dergilere kalsa açlıktan kolayca öleceğini de anladı bu arada. Parasının tamamıyla suyunu çektiği, siyah elbisesinin de rehinciyi boyladığı bir sırada, Cumhuriyetçi Parti il Komitesi tarafından düzenlenen bir yarışmada hedefi tam oniki-den vurdu! üç dalda yapılan yarışmanın bütün dallarına girdi ve bütün yarışma süresince, yaşamak için böylesine zorluklara katlanmak zorunda kalışından ötürü kendi kendine acı acı güldü. Şiiri, on dolarlık birincilik ödülünü, seçim şarkısı beş dolarlık ikincilik ödülünü, Cumhuriyetçi Partinin prensipleri üzerine yazdığı denemesi de yirmi beş dolarlık birincilik ödülünü kazandı. Parayı almak için harekete geçene kadar Martin, sonuçtan gayet memnundu, il Komitesinde işler ters gidiyor olmalıydı; komitenin üyeleri arasında zengin bir bankerle bir senatör bulunmasına rağmen, para görünürlerde yoktu. Daha bu sorunun ateşi küllenmeden, Martin buna benzer bir başka yarışmada da birincilik ödülünü kazanarak, Demokrat Partinin prensiplerini de anladığını ispat etti. üstelik yirmibeş dolar tutan parasını da aldı, ama birinci yarışmadan kazandığı kırk dolan hiçbir zaman alamadı. Günahlarını itiraf edip, kendini affettirmek için Ruth'u özleyen Martin, Ruth'un Oakland'daki evine kadar uzun yolu tepip geri dönmenin çok zamanını alacağına karar vererek, rehinde "bisikleti yerine, siyah elbisesini bıraktı. Bisiklet ona hem idman veriyor, hem çalışabilmesi için zaman kazandırıyor hem de böylelikle Ruth'u görebilmesini mümkün kılıyordu. Bir golf pantalonla eski bir süeter, ona Ruth la birlikte bisikletli akşam gezilerine çıkabileceği doğru dürüst bir kılık edinmişti. Zaten, Ruth'u, Mrs. Morse'un kızını eğlendirme kampanyasını bütün şiddetiyle yürüttüğü kendi evlerinde

görmesine pek imkan kalmamıştı artık. Orada karşılaştığı ve kısa bir zaman önce kendilerine aşağıdan baktığı yüce varlıklar, şimdi sıkıyordu onu. Artık yücelikleri filan kalmamıştı. Çektiği sıkıntılar, uğradığı hayal kırıklıkları, sıkı çalışması yüzünden Martin sinirli, huysuz olmuştu ve bu çeşit kimselerle konuşmak onu deliye çeviriyordu. Haksız yere egoistlik etmiyordu Martin. Bu adamların kafalarının darlığını, kitaplarda okuduğu düşünürlerin kafalarıyla ölçmüştü. Profesör Caldwell dışında, Ruth'ların evinde hiçbir büyük kafaya rastlamamış, Profesör Caldwell'i ise bir kerecik görebilmişti. Geriye kalanlara gelince, onlar birer kafasız, birer budala, yüzeysel, dogmatik, cahil insanlardı. Martih'i asıl hayrete düşüren de bunların cehaletiydi. Ne olmuştu bu insanlara? Eğitimleri nereye gitmişti bunların? Onlar da Martin'in okuduğu kitapları okumuşlardı. Nasıl olmuştu da bunlar bu kitaplardan hiçbir şey çıkaramamışlardı? Martin, büyük kafaların, derin ve akılcı düşünürlerin varolduğunu biliyordu. Delilleri kitaplardı, onu Morse'ların standardının, üstünde eğiten kitaplar. Yine, Morse'ların çevresinde rastlanılabilecek olandan daha yüksek kafaların dünya yüzünde bulunabileceğini de biliyordu, ingilizlerin sosyete romanlarını okumuş, orada erkeklerle kadınların siyasetten, felsefeden bahsettiklerini görmüştü. Büyük şehirlerde, hatta Amerika'da bile bulunan, sanat ve aklın biraraya geldiği salonlardan bahseden yazılar da okumuştu. Vaktiyle aptalca, işçi sınıfının üstündeki herkesin akıl kudretine ve güzellik anlayışına sahip kişiler olduğuna inanmıştı. Onun kafasında kültür ve dolar, eskiden hep birbirine paralel gitmiş, kolej eğitimiyle üstadlığın aynı şey olduğuna inanmakla da yanılmıştı.

O da kendi yolunda mücadele edip, daha çok yükselecekti. Ruth'u da yanına alacaktı bu gidişle. Ruth'u bütün kalbiyle seviyor, onun her gittiği yerde parlayacağına inanıyordu. Eskiden, kendi çevresinin nasıl onu Ruth'dan ayıran engel olduğunu biliyor idiyse, şimdi de aynı şekilde Ruth'un geride kalmış olduğunu anlıyordu. Ruth genişlemek fırsatını bulamamıştı. Babasının kütüphanesinde kitaplar, duvarlardaki tablolar, piyanoda çalınan müzik bütün bunlar, bir sürü aldatıcı gösterişten ibaretti. Gerçek edebiyatın, gerçek resimin, gerçek müziğin karşısında Morse'lar ve bütün Morse'ların cinsinden olanlar ölü kalıyordu. Bütün bu şeylerin hepsinden de büyük olan hayat hakkında ise hiç mi hiç bilgileri yoktu. Kafaları orta çağ kaf asıydı. Martin işte böyle düşündü ve tanıştığı bu avukatlar, memurlar, iş adamları, banka

kasiyerleri ile bildiği işçi sınıfının arasındaki farkın, yedikleri yemek, giydikleri elbise, yaşadıkları çevre arasındaki farkla aynı olduğunu aydınlık bir şekilde görene kadar da düşünmeye devam etti. Tabii, onlarda, onun kendinde ve kitaplarda bulduğu o fazlalık eksikti. Morse'lar ona sosyal durumlarının verdiği imkan içinde, en mükemmel şeyleri göstermişler, ama bu Martin'i hayran bırakmamıştı. Bir yoksul, tefecinin bir esiri olan kendisinin, Morse'larda tanıdığı kimselere çok üstün olduğunu biliyordu. Biricik temiz takım elbisesini rehinden çıkarır çıkarmaz da, onların arasında, keçi sürüleri arasında yaşamaya mahkum bir prensin duyabileceği hisse benzer bir yaralanmış haysiyet duygusuyla, titreyen, soyluluğunu hayattan alan bir dük gibi dolaşmaya başladı.

Bir akşam yemekte, Mr. Morse'a:

— Sosyalistlerden korkuyor ve onlardan nefret ediyorsunuz, demişti. Peki ama, neden? Ne sosyalistleri tanıyorsunuz, ne de doktrinlerini biliyorsunuz.

Konuşma Mrs. Morse tarafından buraya sürüklenmişti. Kasiyer, Martinin en sinirine dokunan insanlardan biriydi. Bu boş kafalı adam söz konusu olunca Martin, kendini pek tutamıyor, ağzına geleni söylüyordu. — Evet, demişti. Charley Hapgood, yükselen delikanlı dedikleri cinsten bir adamdır. Doğrudur da. Ölmeden evvel valilik sandalyesine oturabilir, sonra kim bilir? Belki de Amerika Birleşik Devletleri Senatosuna da girebilir.

Mr. Morse:

— Bu tahmininiz neye dayanıyor? diye sormuştu.

— Onu bir seçim kampanyası sırasında konuşurken görmüştüm. O kadar aptalca hünerlerle dolu, o kadar orijinalitesi olmayan, aynı zamanda da o kadar ikna edici bir konuşmaydı ki, liderler ona güvene değer bir insan gözüyle bakmaktan kendilerini alamadılar, halbuki zırvalarının herhangi bir seçmenin zırvalarından hiç farkı yoktu. Kendi düşüncelerinizi başka kılığa sokup, onlara sunmakla bal gibi büyüleyebilirsi-niz. Ruth da oradan bir çimdik atıp:

— Bana kalırsa, sen bal gibi kıskanıyorsun, Mr. Hapgood'u, demişti.

— Tanrı yazdıysa bozsun!

Martin'in yüzündeki dehşet ifadesi, Mrs. Morse'u daha çok kışkırttı. Buz gibi bir ifadeyle: — Herhalde, Mr. Hapgood'a aptal, demek istemiyorsuınuzdur? diye sordu. Aldığı cevap:

— Herhangi bir Cumhuriyetçiden, ya da alelade bir Demokrattan daha fazla değil, oldu. Hünerbaz olmadıkları zaman, bunların hepsi de aptaldır, içlerinde hünerbaz olan da çok azdır, Cumhuriyetçiler içinde akıllı olanlar sadece milyonerlerle onların bilinçli uşaklarıdır. Onlar, ekmeklerine hangi tarafın yağ sürdüğünü ve neden sürdüğünü bilirler.

Mr. Morse:

— Ben de bir Cumhuriyetçiyim, diye usulca sokuşturdu. Beni hangi sınıra sokuyorsunuz, Allah aşkına? — Oh, siz bilinçli bir uşaksınız.

— uşak mı?

— Pek tabii. Siz, korporasyon yöntemiyle çalışıyorsunuz. Ne bir işçi sınıfına dahilsiniz, ne de suç işleme tecrübeniz var. Geliriniz için ne kadınlarını dövenlere, ne de yankesicilere güveniyorsunuz. Geçiminizi sosyetenin efendilerinden sağlıyorsunuz, bir insanı besleyen de, o insanın efendisidir. Evet, siz bir uşaksınız. Sizi, uşaklığını ettiğiniz kapitalin daha fazla birikmesini sağlamak ilgilendirir. Mr. Morse'un yüzü hafiften kızarmıştı:

— İtiraf edeyim ki beyim, dedi. Tam bir haydut gibi konuşuyorsunuz.

İşte Martin sözünü esirgemeden o zaman söyledi:

— Sosyalistlerden korkuyor ve onlardan nefret ediyorsunuz; peki ama neden? Ne sosyalistleri tanıyorsunuz ne de doktrinlerini biliyorsunuz.

Ruth endişe içinde bir birine, bir ötekine bakıp durdu. Mrs. Morse da kızının kendisine uyulan düşmanlığını çekmek için bir fırsat yakalamaktan memnun, mutluluktan yüzü pırıl parlarken, Mr. Morse:
— Sizin doktrininiz bende tamamıyla sosyalizm izlenimi uyandırıyor, diye yanıt verdi. Martin gülümseyerek:

— Cumhuriyetçilerin aptal olduğunu söylemekle, şu hürriyet, eşitlik, kardeşlik boşa çıkmış sözler saymakla sosyalist olmam hemen, dedi. Jeferson'la onun kafasına bilgiyi sokan ilimsiz Fransızı reddetmem de beni sosyalist yapmaz, inanın bana, sosyalizmin yeminli düşmanı olan benden çok daha yakınsınız siz sosyalizme. Diğerleri Martin'e ancak:

— Bu kadar şakacı olma, diyebildiler.

— Hiç de değilim. Gayet ciddi konuşuyorum, siz hem korporasyon yöntemiyle çalışıyorsunuz hem de eşitliğe inanıyorsunuz, halbuki korporasyonlar eşitliği hergün biraz daha gömmekle meşgul. Siz de tutup, sırf eşitliği reddettim diye, sizin ne yapmaya çalıştığınızı belirttim diye bana sosyalist diyorsunuz. Cumhuriyetçiler, eşitliğin baş düşmanıdır hem de eşitliğe karşı savaşım verirken, slogan olarak bu kelimeyi ağızlarından düşürmezler. Bunlar, eşitliği tepeliyorlar, işte onlara aptal deyişim de bu yüzden. Bana gelince, ben bireyciyim. Yarışı hızlı koşanın, savaşı güçlü olanı kazanacağına inanırım. Biyolojiden öğrendiğim ya da hiç değilse öğrendiğimi sandığım ders böyle. Dediğim gibi; ben bireyciyim, bireycilikse sosyalizmin geçmiş ve gelecek düşmanıdır. Mr. Morse:

— Ama sık sık sosyalist toplantılara gidiyorsunuz, diye iddia etti.

— Düşmanınız hakkında başka nasıl fikir sahibi olabilirsiniz? İyi savaşıyorlar doğrusu. Hem ister doğru, ister yanlış, kitap da okumuşlar, içlerinde herhangi birisi, sosyolojiyi de, diğer bütün olojileri de, sıradan bir endüstri kaptanının bildiğinden çok daha iyi bilir. Evet, bunların beş, altı toplantısında bulundum, ama Charley Hapgood'un döktürdüğü konuşmayı dinlemek beni ne kadar Cumhuriyetçi yaparsa, bu da o derece sosyalist yapar.

Mr. Morse zayıf bir sesle:

— Elimde değil, ne yapayım, dedi. Ben hala sizin o tarafa gönül verdiğinize inanıyorum. Martin kendi kendine:

— Allah'ım, dedi, daha neden bahsettiğimi bile anlamıyor. Söylediklerimin bir kelimesini bile anlamamış. Öğretimi rafa mı kaldırmış bu adam?

Böylece, gelişmesi içinde, Martin kendini ekonomik ahlak ya da sınıf ahlakıyla karşı karşıya buldu; çok geçmeden bu, onun karşısına korkunç bir canavar olarak çıktı. O, şahsen entellektüel bir ahlakçıydı ve çevresindekilerin, ekonomik, metafizik, duygusal ve taklitçi ahlaklardan meydana gelmiş acaip bir türlüye benzeyen ahlakları ona, bunların saçma kibirlerinden daha da saldırıcı geliyordu.

Bu acaip, bu karmakarışık alaşımın bir örneği de Martin'i daha derinden yaraladı. Kızkardeşi Marian, Alman asıllı, genç ve çalışkan bir makinistle flört etmekteydi; bu adam, işi iyice öğrendikten sonra, kendine bir bisiklet tamirhanesi açmıştı. Aynı zamanda ucuz markalı bisikletlerden birinin acenteliğini de almış olduğundan hali vakti yerindeydi. Kısa bir zaman önce, Marian, nişan haberini vermek için Martin'in odasına uğramış ve bu ziyaret sırasında da, şakadan Martin'in el falına bakmıştı. Marian ikinci kez geldi. Ancak bu kez yalnız değildi, yanında nişanlısı Hermann von Schmidt de vardı. Martin onları öylesine ince, öylesine nazik bir dille tebrik etti ki, bu, kızkardeşinin köylü kafalı sevgilisinin hiç de hoşuna gitmedi. Martin, kızkardeşinin bir önceki ziyaretinin anısına yazdığı altı kıtalık şiiri okuyunca, Hermann von Schmidt'in kafasındaki bu ilk kötü izlenim daha da derinleşti. Bu, neşeli, hoş bir toplum şiiriydi, adını da "Falcı" koymuştu Martin. Okuyup bitirdiği zaman, kızkardeşinin yüzünde hiç de hoşnud olmuşa benzer bir ifade göremeyince, şaşırdı. Bunun yerine, Marian'ın gözleri endişeli bir tavırla sevgilisine dikilmişti. Onun bakışlarını izleyen Martin, bu çarpık çurpuk suratta karanlık, somurtkan bir hoşnutsuzluktan başka bir şey göremedi. Olayın üzerinde durulmadı, kızkardeşiyle sevgilisi erkenden kalkıp, gittiler ve Martin, her ne kadar herhangi bir kadının, hatta işçi sınıfından bile olsa, nasıl olup da kendisi için şiir yazılmasından gurur duymadığına şaştıysa da, meseleyi unuttu.

Bu olaydan epey sonra, bir akşam, Marian, onu tekrar ziyaret etti, ama bu defa yalnızdı. Hiç vakit kaybetmeden doğrudan doğruya konuya girip yaptığından ötürü Martin'i üzüntülü bir tavırla azarlamaya koyuldu. Martin:

— Ama, Marian, diye söylenecek oldu.

— Sen sanki akrabalarından, ya da hiç değilse kardeşinden utanıyormuşsun gibi konuşuyorsun. Marian:

— Evet, utanıyorum, diye boşandı.

Martin, kızkardeşinin gözlerinin haysiyeti kırılmış bir insanınki gibi, gözyaşları ile dolduğunu görünce hayret etti. Bu tavır, ne ad verilirse verilsin, hiç de sahteye benzemiyordu.

— Ama Marian, senin Herrmann'ın benim kızkar-deşime yazdığım şiiri neden kıskansın, canım? Marian hıçkırarak:

— Onun kıskandığı filân yok. O, Şiirin pis olduğunu, ayıp olduğunu söylüyor. Martin hafif, fakat uzun bir hayret ıslığı öttürdü ve "Falcı" nın daktiloya çekilmiş kopyalarından birini bulup ortaya çıkardı.

Şiiri ona göstererek:

— Ben böyle bir şey göremiyorum, dedi. Sen kendin oku ve neresi ayıp geliyorsa ayıp demiştin değil mi? Neresi sana ayıp geliyorsa göster bakayım.

Kızkardeşi, elinin bir hareketiyle kâğıdı bir kenara itip, tiksintili bir bakışla: — O, öyle söylüyor, dedi. Ne dediğini de bilir o. Hem senin bunu yırtman lazım geldiğini söylüyor. Diyor ki, ben, kendisi için böyle şeyler yazılmış bir kız almam. Bunun bir şerefsizlik olduğunu, böyle bir şeye tahammül edemeyeceğini söylüyor. Martin:

— Bana bak, Marian, buna saçmalığın daniskası derler, diye başladı, ama birdenbire fikrini değiştirdi. Önünde bahtsız bir kızın durduğunu gördü, onu ve onun erkeğini iknaya uğraşmanın

faydasızlığını anladı ve bütün bunlar boş, saçma şeyler olmasına rağmen, teslim olmaya karar verdi. Manzumeyi parça parça edip çöp sepetine atarak:

— Pekala, dedi.

Bunu yırtsa bile, manzumenin orijinalinin New York'taki bir derginin yazıhanelerinden birinde yatmakta olduğunu bildiğinden içi rahattı. Marian'la kocasının haberi bile olmaz, bu zararsız, cici şiirin yayınlanışından da, ne kendisine, ne de onlara, ne de dünyaya bir ziyan gelirdi.

Çöp sepetine uzanan Marian, sordu:

— Alabilir miyim?

Martin, kızkardeşinin, şiirin parçalarını vazifesini başarıyla sonuçlandırdığını ispat edecek, gözle görülebilir delilleri toplayıp, ceketinin cebine tıkışını düşünceli bir şekilde seyrederken, başını olur anlamında salladı. Gerçi Lizzie Conolly'de, kızkardeşindekinden çok daha fazla bir canlılık, daha kuvvetli bir ateş vardı, ama Marian, ona, iki kere gördüğü bu işçi kızı hatırlattı. Bunların ikisi de aynı seviyede birer insandı yine de, her ikisi de; giyinişleri, tavırlarıyla. Bunların herhangi birini Morse'lann kabul salonunda hayal edip, hayal evinin bu tuhaflığına içinden neşelenerek gülümsedi. Ama neşe kayboluverdi ve Martin, kendini yapayalnız hissetti. Şu kızkardeşı ile Morse'ların kabul salonu, onun almış olduğu yolda birer kilometre taşı idiler. Martin bu kilometre taşlarını geride bırakmıştı. Çevresindeki birkaç kitabına sevgi dolu bakışlarla göz gezdirdi. Onun geriye kalan bütün arkadaşları işte bunlardı.

Martin irkilip, şaşırarak:

— Ha, ne dedin? diye sordu. Marian sorusunu tekrarladı.

— Niye mi işe gitmiyorum?

Martin hiç de içten gelmeyen bir kahkaha atarak:

— Şu Hermann işlemiş seni, dedi. Marian başıyla hayır işareti yaptı. Martin, emir veren bir tavırla: — Yalan söyleme, dedi. Ve Marian'ın bir baş işareti Martin'in iddiasını haklı çıkardı. — Sen Hermann'cığına şöyle de, o kendi işine baksın; onun flört ettiği kız hakkında şiir yazarsam karışabileceğim, bunun dışında hiçbir şeyime burnunu sokamayacağını söyle ona. Anladın mı? — Demek sen benim yazar olarak başarı kazanabileceğimi sanmıyorsun, ha? diye devam etti. Benim işe yarar bir insan olmadığımı, benim düşük bir insan olduğumu, ailenin yüz karası olduğumu düşünüyorsun, öyle mi?

Marian kuvvetle:

— Eğer bir işe giren çok daha iyi edersin diye düşünüyorum, dedi. Martin, onun içten konuştuğunu anladı.

— Hermann diyor ki... Martin neşeli bir tavırla:

— Allah Hermann'ın belasını versin! diye sözünü kesti. Sen, bana ne zaman evleneceğinizi söyle, onu öğrenmek istiyorum ben. Sonra Hermann'cığının da bir ağzını yoklayıver bakalım, sana bir düğün hediyesi almama izni var mı?

Kızkardeşi gittikten sonra, Martin olay üzerinde uzun uzun düşündü. Kızkardeşi ile sevgilisinin, kendi sınıfından ve Ruth'un sınıfından bütün insanların ufacık hayatlarını, yine ufacık formüllere göre sürüklediklerini birer birey olamadan ve esiri bulundukları çocukça birtakım formüller yüzünden hayatı gerektiği gibi yaşayamadıklarını gördü. Bu insancıklar daima birbirlerine sokulup hayatlarına birbirlerinin fikrine uyarak biçim veriyorlardı. Bu sürü halindeki aptallara acı acı güldü. Onları bir tayfa alayı halinde gözlerinin önünde canlandırdı: Bernard Higginbotham, Mr. Butler ile kolkola girmiş, Hermann von Schmidt'le Charley Hepgood başbaşa vermişler Martin bunlar hakkındaki yargılarını teker teker, çifter çifter verip, hepsini aklından uzaklaştırdı; yargılarını kitaplardan edindiği akıl ve ahlak ölçülerine göre verdi. Boş yere sordu: Nerede o yüce ruhlar; o büyük adamlar, büyük kadınlar nerede? Daracık odasına üşüşüp, gözlerinin önüne sıralanan kaygısız, kaba, boş kafalı zekalar arasında bulamadı onları. Tıpkı Circe'nin domuzlar için duyabileceği bir tiksinti

duydu bunlara içinde. Sonuncusunu da aklından kovup, kendini yalnız hissettiği sırada, içeriye hiç çağrılmadan gelen, gecikmiş biri girdi. Martin, buna baktı, başında sert kenarlı şapka, sırtında dörtköşe biçilmiş ceket, omuzlarım sallaya sallaya yürüyen ve bir zamanlar kendisi olan genç serseriyi gördü.

— Vaktiyle sen de tıpkı bunlara benziyordun, ahbap, diye alaylı alaylı sırıttı. Senin bilginin de, senin ahlakının da onlarınkinden bir farkı yok. Ne kendin için düşünüyor, ne de kendin için hareket ediyordun. Fikirlerin de, elbiselerin gibi hazırdı; hareketlerine, halkın onaylayıp onaylamadığına göre bir biçim veriyordun, öbürleri seni bir şey sandıkları için ötebiliyordun çöplüğünde. Peynir Surat'ın hesabını gördün. Pes edemezdin, pes edemeyişinin sebebi ise senin etobur hayvanlara has vahşiliğindi. Seni kancık seni, arkadaşlarının kızlarını bile ellerinden aldın; kızları kendin istediğin için değil, çevrendekiler, senin ahlak kurallarını koyanlar iliklerinde bir aygırın, bir erkek ayıbalığı-nm içgüdüsünü taşıdıkları için. işte yıllar geçip gitti, şimdi ne düşünüyorsun bakalım bunun hakkında?

Sanki bu bir cevapmış gibi, hızla bir başkalaşma geçirdi. Sert kenarlı şapkayla dörtköşe ceket kaybolup, onların yerini ağırbaşlı giysiler aldı; yüzdeki sertlik, gözlerdeki düşmanlık kayboldu; temiz, ince bir hal alan yüzü, güzellik ve bilgi ile yakınlık oluşturmuş bir iç alem ile aydınlandı. İşık, kendisinin şimdiki haline tıpatıp benziyordu ve Martin, ona bakarken, ışığın yanında bir masa lambasının yanmakta, ışığın da bir kitaba bürünmüş olduğunu gördü. Kitaba bir göz attı ve, "Estetik ilmi" adını okudu, akabinde de kendisi ışığın içine girip, lambanın fitilini yükselterek, "Estetik ilmini okumaya devam etti.

XXVIII

Martin'in bütün bütün kendini toparlayıp Ruth'a aşkını ilan etmesinin üzerinden tam bir yıl geçmişti. Bir yıl önce bugün, pastırma yazını andıran bir sonbahar günü tarifsiz sevinçler, tarifsiz mutluluklar içinde birbirlerine aşklarını ilan etmişlerdi. Aradan geçen bir yıl Martin'i

çok değiştirmiş, Ruth'u da çok etkilemişti. Yine pastırma yazını andıran bir gündü. Güneşin bulutların arasına gizlenip aya merhaba dediği gurup vaktiydi, alışkanlık haline getirdikleri gibi, yine bisikletleriyle gelip tepede masum çekiciliğiyle kendilerine uğur getiren o en sevdikleri çimenliğe çıkmışlardı. Çimenliğe boydan boya uzandılar. Yazdığı yeni öyküleri Ruth'a okuma aşkıyla dolu olan Martin kendini tutamadı ve hemen ona "Aşk Günleri"ni okudu. Ruth, arada sırada okumadan aldığı keyfi, duyduğu zevki belirten seslerle Martin'in okumasını kesti, son kâğıt yaprağını da diğerlerinin yanına bırakmıştı Martin, Ruth'un vereceği yargıyı bekliyordu. Ruth, Martin'in yargısını dört gözle beklediğini biliyordu, biraz bekledi, durdu, düşündü, insafsız yargısını hangi kelimelerle ifade edeceğini birkaç kez aklından geçirdi, tereddütlerini nasıl dile getireceğini bilmeden duraklaya duraklaya konuştu. — Güzel hem de çok güzel. Ancak bu yazdıklarını satamazsın ki! Bir yazı, bir öykü çok güzel, ilgi çekici olabilir, önemli olan bunları satıp paraya çevirebiliyor musun? Günümüz koşulları parasız hiçbir şey olmayacağını yeterince anlatmıyor mu? Eleştiri düzeyini yükselttiğini anımsadı ve yalvaran bir tavırla: — Ne demek istediğimi anlıyorsun, değil mi?" dedi. Şu yazdığın yazılar var ya, işte bu yazılar pratik değil, bu arada önemli olan bir şey daha var; bu yüzden, belki de kabahati yayınevlerinde aramak lazım, ama senin yazılarınla hayatını kazanmana engel olan bir şey var. Sevgilim, sakın beni yanlış anlama, seninle övündüm, bana en büyük gururu verdin, en önemlisi de; bu şiirleri benim için yazmış olman. Ama bunlar bizim evliliğimizi sağlayamaz ki. Anlamıyor musun, Martin? Beni menfaatçi, paraya düşkün bir insan sanma. Benim yükünü omuzlarımda hissettiğim şey aşk, gelecek düşüncesi, yani geleceğimiz. Birbirimizi sevdiğimizi anlayalı beri koskoca bir yıl geçti, ama düğün günümüz hala eskisi kadar uzak. Düğün günümüzden böyle söz ediyorum diye beni arsız, yüzsüz sayma, zira gerçekten de her şeyim buna bağlı. Madem yazmayı bu kadar seviyorsun, madem yazılarına bu kadar bağlısın, neden bir gazetede iş bulmuyorsun? Neden iyi bir muhabir olmayasın? Hiç değilse bir süre için?

Martin sessizliğin kollarına sıkıca sarılmıştı, alçak, monoton bir sesle: — Gazetecilik üslubumu bozar, diyerek devam etti, üslup azanmak için ne kadar emek gerekir bilemezsin, bir yazarı diğerlerinden ayıran en önemli nokta üsluptur. Kendi üslubumu oluşturana kadar ne kadar çok emek verdiğimi bilemezsin. Ruth: — Peki ama o yazdığın

öykücükler. Onlara ucuz eserler diyordun sen. Onlar bozmadı mı üslûbunu? diye sordu.

— Hayır, iki durum arasında farklılıklar var. Bu öykücükler, bütün bir gün üsluba uygulamak için uğraşıp didinildikten sonra meydana getirilmiştir. Halbuki muhabirin bütün çalışması sabahtan akşama kadar ucuz bir çalışmadır ve hayatın en yüksek amacıdır. Hem de kasırga gibi hayatın; sadece mevcudu yaşayan, ne geçmişi, ne de geleceği olan bir hayatın. Pek tabii muhabir üslubundan başka hiçbir üslup düşüncesi taşımaz, bundan ötürü de onun eseri edebiyat olamaz. Şimdi tam üslubum şeklini alır, billurlaşırken, muhabirlik yapmak, intihara kalkışmaktan başka bir şey olmaz. Gerçekten de yazdığım her öykücük, öy-kücüklerin her kelimesi, kendime, kendi izzetinefsime, kendi güzellik anlayışıma bir saldırıdır. Sana bu işin tiksindirici olduğunu söyleyebilirim. Bunları yazmakla günah işledim ben. Satılmadıkları zaman da, hatta elbiselerim rehine bile gitse, gizliden gizliye bir sevinç duyuyordum. Ama, "Aşk Şiirleri" ni yazarken, duyduğum zevk! En soylu bir yaratış zevki! İşte bu hepsinin acısını çıkarmaya yetiyordu. Martin, Ruth'un yaratış zevkinden, üretimin insan üzerinde yarattığı maneviyattan bir şey anlamadığını bilmiyordu. Gerçi bu "yaratış zevki" terimini ilk kez Ruth'un ağzından işitmişti Martin. Ruth yaratış zevki hakkında bazı şeyler okumuş, sanat tarihi mezunu unvanını alana kadar üniversitede bunun üzerinde çalışmıştı; ne var ki, Ruth kendisi orijinal, yaratıcı değildi. Onun kültürünün bütün belirtileri, havan dövü-cünün hınk deyicicisinin hınk deyiciliğinden ibaretti.

Ruth:

— Editörün senin "Deniz Lirikleri" ni değiştirmekte haklı tarafı yok mu? diye sorup yorumunu ekledi: — unutma ki, bir editörün editör olabilmek için birtakım niteliklere sahip olması gerekir, başka türlü editör olamaz çünkü.

Editör takımına hıncı hiç eksilmeyen Martin:

— Bu sözün de, senin tanınmışlar üzerindeki ısrarına uygun düşüyor, diyerek sözlerine devam etti: — Olmuş olan, sadece haklı değil, aynı zamanda da mümkün olanın en iyisidir. Bir şeyin varlığı,

onun varolmaya layık oluşunun yeter bir vurgusudur dikkat et bak, herhangi, sıradan bir insanın inandığı gibi yalnız içinde yaşanılan hallerde değil, fakat bütün hallerde varolmaya layık. Onların bu gibi zırvalara inanmalarının sebebi de, cahillikleri Weininger'in tarif ettiği tersten düşünüş yolundan hiçbir farkı bulunmayan cehaletleridir tabii. Bunlar düşündüklerini sanırlar ve bu düşüncesiz yaratıklar, gerçekten düşünen birkaç kişinin hayatı üzerinde de hüküm verirler. Ruth'un anlamadığı şeylerden sözetmekte olduğunu farkederek sustu.

Ruth:

Bu Weininger'in kim olduğunu bilmiyorum, tabii, diye cevap verdi. Sonra o kadar genel konuşuyorsun ki seni takip edemiyorum. Ben editörlerin görevlerinden bahsediyordum sana. Martin, Ruth'un sözünü keserek en sert konuşmalarından birini yaptı:

— Ben de sana diyorum ki editörlerin yüzde doksan dokuzunun başlıca üstünlüğü, alçaklıktır. Bunlar yazarlıkta üstünlük gösterememişlerdir. Zannetme ki bunlar yazı yazma aşkına masanın esiri, idare müdürünün kölesi olmuşlardır. Bunlar yazı yazmayı denemişler, başaramamışlardır. İşte bu işin lanet çelişkisi de burada. Edebiyatta başarıya açılan bütün kapıları bu bekçi köpekleri, edebiyatta başarı kazanamamış bu editörler tutmuştur. Editörler, editör yardımcıları, bunların çoğu, sonra dergilerin ve kitap yayımcılarının yazı okuyucuları hep yazmak istemiş, ama başaramamış kimselerdir. Fakat dünyadaki bütün yaratıklar içinde bu işe en uygun olmayan bu kişiler, neyin ba-sılabilecek neyin basılamayacak olduğuna karar veren kişilerdir. Kafalarında orijinal hiçbir şey olmadığını ispat eden, içlerinde o ilahi ateşten eser bulunmadığını göstermiş olan bunlar, oturup, orijinal eserler, deha eserleri üzerine hüküm yürütürler. Bunların arkasından da yine bir sürü başarısız kişiden ibaret olan eleştirmenler gelir. Bana bunların da birtakım hayalleri olmadığını, bunların da şiir ya da öykü yazmaya yeltenmediklerini söyleme sakın; zira hepsi de yeltenmiş, ama başaramamıştır. Eleştirilerin yarısına bakıldığında bile mide bulandırıcıdır. Kendilerinin eleştirmen olduklarım iddia edenler hakkındaki kanaatimi bilirsin. Büyük eleştirmenler de vardır, tabii, ama

bunlar kuyruklu yıldızlar kadar nadirdir. Eğer yazarlıkta başarısızlığa uğrarsam, editörlük mesleğine kabul edileceğim. Nasıl olsa geçim yolunu buluruz.

Ruth kararını çabucak veriverdi, aşığının iddiasında gördüğü çelişme de, Martin'in fikirlerini tutmayışı da ona destek oldu.

— Peki ama Martin, eğer böyleyse, senin bu kadar kesin olarak ortaya koyduğun gibi bütün kapılar kapalıysa, büyük yazarlar nasıl olup da başarıya erişmişler?

— Onlar, imkansızı başarmakla eriştiler buna, dedi ve Martin sözlerini şöyle sürdürdü: — Onlar, kendilerine karşı olanları yakıp kül edecek kadar parlak, akkor haline gelmiş eserler verdiler. Onlar oraya, bir mucizeyle, kendi aleyhlerine oynanan ve bire bin veren bir ortak bahsi kazanarak ulaştılar. Onlar oraya ulaştılar, çünkü onlar Carlyle'n savaş alanlarında yoğrulmuş, sırtları uzun müddet yerde tutulamayan devleriydiler. İşte benim de böyle yapmam lazım; ben de imkansızı başarmak zorundayım. — Ya başaramazsan? Beni de düşünmen lazım, Martin.

Sanki Ruth'un düşüncesi akıl almaz bir düşüncey-miş gibi bir an kadar Ruth'a baktıktan sonra: — Başaramazsam mı? dedi. Sonra gözleri zekice parladı ve Başaramazsam, ben editör olurum, sen de editör karısı.

Ruth onun bu şakacılığına kaşlarını çattı cici, tapınılacak, Martin'i onu kolları arasına alıp öpmeye sev-keden bir çatılıştı bu ve Martin onu kolları arasına alıp öperek Ruth'un asık yüzünü yumuşattı. Ruth kendini Martin'in kuvvetinin büyüsünden kurtarmak için bir irade gücü harcayarak: — Hadi, yeter artık, dedi. Annemle, babamla konuştum. Şimdiye kadar hiç onlara bu derece karşı gelmemiştim. Beni dinlemelerini istedim onlardan. Hiç de evlatlık görevlerine uygun hareket etmedim. Biliyorsun senin aleyhinde onlar; ama sana olan aşkımın sağlamlığına onları tekrar tekrar inandırdım, babam da sonunda, eğer istersen onun yazıhanesinde işe başlayabileceğini söyledi. Sonra tamamıyla kendi rızası ile, sana başlangıç ücreti olarak, evlenip bir yerde başımızı sokacak bir kulübecik almamıza yetecek kadar para vermeyi kabul etti. Bu da zannederim

onun bize büyük bir iyiliğidir, değil mi? Kalbinde büyük bir ümitsizliğin karanlık ıstırabını duyan Martin'in eli sigara sarmak için alışılmış bir hareketle tütünle sigara kâğıdına gitti, anlaşılmaz bir şey ler mırıldandı, Ruth devam etti. — Sakın seni incitmesin onunla, geçinebilmen için söylüyorum, senin radikal fikirlerini beğenmiyor ve seni tembel buluyor. Ben senin tembel olmadığını biliyorum tabii. Ne kadar çok çalıştığını biliyorum. Martin'in kafasından, ne kadar çok çalıştığımı sen dahi bilemezsin, düşüncesi geçti. — Peki öyleyse, dedi. Fikirlerime sen ne diyorsun? Sen de o kadar radikal mı buluyorsun? Gözlerini Ruth un gözlerine dikti ve yanıtını bekledi.

— Bana kalırsa, çok bozguncu fikirlerin, diye yanıt verdi Ruth.

Martin cevabını almış ve hayatın kederi omuzlarına öylesine çökmüştü ki, Ruth'un onu denemek için yaptığı işe girme teklifini unuttu gitti. Öbür taraftan, cesaret edebildiği kadar ileri giden Ruth, meseleyi ilerde tazeleyebilmek için, cevabını geciktirmek niyetindeydi.

Fazla beklemesine de lüzum kalmayacaktı. Mar-tin'in de ona bildireceği bir mesele vardı. Ruth'un kendisine olan güveninin derecesini iyice bilmek istiyordu, o hafta içinde de her iki mesele de çözüldü. Martin, ona "Güneşin utancı" nı okuyarak bunu çabuklaştırdı.

Okumasını bitirince, Ruth:

Neden muhabir olmuyorsun? diye sordu ona. Yazarlığı bu kadar seviyorsun. Başaracağına eminim. Gazetecilikte yükselir, kendine bir isim yaparsın. Büyük isim yapmış birçok özel muhabir var. Maaşları yüksek, çalışma alanları da bütün dünyayı içine alıyor. Her yere gönderiyorlar bunları, Stanley gibi, ta Afrika'nın göbeğine, Papayla söyleşiye, ya da bilinmeyen Tibet'i keşfetmeye gidersin. Martin:

— Şu halde denememi beğenmedin sen, diye karşılık verdi. Gazetecilik alanında biraz geleceğim olduğuna, ama edebiyatta hiç olmadığına inanıyorsun, öyle değil mi?

— Hayır, hayır; çok hoşuma gitti denemen. Güzel bir izlenim bırakıyor. Ama korkarım ki, okurların bunu pek anlamazlar. Ben bile anlayamadım. Güzel görünüyor, ama anlayamadım. Kullandığın

bilimsel argo, benim, bilginim dışında. Sen ilginç bir adamsın sevgilim, biliyorsun, senin anladığın şeyi herkes anlayamaz. Martin söyleyecek bir şey bulamadığı için:

— Bana kalırsa, seni rahatsız eden, kullandığım felsefi argodur, diyebildi. Şimdiye kadar anlattığı düşünceleri içinde en olgununu henüz okuduğu için, hala bunun sıcaklığını kendinde hisseden Martin'in üzerinde soğuk bir duş etkisi bıraktı. Ruth'un yargısı.

— Tekniğin, şunun bunun önemi yok, diye ısrar etti. Sen onun içinde yeni düşüncede demek istiyorum, bir şey göremiyor musun?

Ruth, başını hayır anlamına salladı.

— Hayır, benim şimdiye kadar okuduklarımdan o kadar farklı ki. Ben Maeterlinck'i okudum ve anladım... Martin bir ümitle:

— Mistisizmini, anladın mı onun? diye atıldı.

— Evet ama, sözde ona bir hücum içeriğinde olan seninkini anlamadım. Tabii, eğer orijinallik bahis konusu olursa...

Martin hiç konuşmadan, sabırsız bir el hareketiyle susturdu onu. Derken, birdenbire, Ruth'un konuştuğunu ve bir süreden beri de konuşmakta olduğunu farketti. "Yazıların senin bir oyuncağın nihayet," diyordu Ruth. — Yeteri kadar oynamışsındır bununla. Hayatı, hayatımızı ciddiye almak zamanı geldi artık Martin. Şimdiye kadar hep kendi hayatını yaşadın.

— Benim işe girmemi istiyor musun?

— Evet, babamın teklifi... Martin:

— Anlıyorum bütün bunları, diye onun sözünü kesti. Ama benim asıl öğrenmek istediğim şey; bana olan güvenini kaybettin mi, kaybetmedin mi?

Ruth, sesini çıkarmadan Martin'in eline dokundu; gözleri donuk donuktu. Güç işitilir bir fısıltıyla:

— Yazına olan inancımı, sevgilim, diye kabul etti. Martin hırs ve inatla devam etti: — Bir sürü yazımı okudun benim. Onlar hakkındaki fikrin ne? Tamamıyla kötü mü? Diğer yazarların eserleriyle karşılaştırırsan nasıl buluyorsun?

— Ama onlar eserlerini satıyorlar, halbuki sen satamıyorsun.

— Bu benim sorumun cevabı değil. Edebiyatın bana hiç de mi uymayan bir sanat olduğunu düşünüyorsun? — Öyleyse cevap vereyim, Ruth artık acımayı, duygusallığı, kendince kandırmayı bir kenara bıraktı. — Senin yazar olarak yaratılmadığın fikrindeyim. Beni anlayışla karşıla sevgilim bunu söylemeye sen zorladın beni; hem biliyorsun ki, ben edebiyatı senden daha İyi bilirim.

Martin düşünceli düşünceli:

— Evet, sen bir sanat tarihi mezunusun, dedi. Bilmen gerekir.

Her ikisi için de ıstıraplı bir sessizlikten sonra Martin konuşmaya başladı: — Söyleyebileceğim birçok şey var. Ben kafamın içinde neler bulunduğunu biliyorum. Bunu kimse benim kadar bilemez. Başaracağıma eminim. Sırtımı yere getiremezler benim. Şiirler içinde, öykü içinde, denemeler içinde söyleyeceğim şeyler yakıyor beni. Yine de, senden buna inanmanı istemiyorum. Senden ne bana, ne de yazılarıma inanmanı istiyorum. Senden tek istediğim beni sevmen ve aşka inanman. Birkaç saniye durdu, Ruth'un kendisini dinlediğini görünce sözlerine devam etti:

— Bir yıl önce senden iki yıl süre istemiştim. Bir yıl daha geçmesi lazım. Namusum, şerefim üzerine, bu yıl daha tamamlanmadan başaracağıma eminim. Bundan çok evvel bana dediğini, yazarlık mesleğinde çıraklık devresini geçirmem gerektiğini söylediğini hatırlarsın. Eh, işte ben de bu çıraklık devresini tamamladım. Bu devreyi kısa zamana sığdırmak için tıka basa doldurdum, sıkıştırdım. Ama hiçbir şeyi atlamadım. Biliyor musun, şöyle rahatça uykuya varmak nedir unuttum. Bundan milyonlarca yıl önce, dörtba-şı mamur bir uyku çekip, kendiliğimden, uykuya doyduğum için uyanmanın ne olduğunu bilirdim. Şimdi hep bir çalar saat uyandırıyor beni. Geç veya erken yatarsam, saatin zilini buna göre ayarlıyorum; saati kurmak ve lambayı söndürmek de son bilinçli hareketlerim benim, uyuklamaya başladığımı hissettiğim anda, okuduğum ağır kitabı bırakıp, daha hafifini alıyorum. Onu da yeteri kadar okuduktan sonra, uykumu dağıtmak için kafamı yumruklarım. Kitabın birinde, uyumaktan korkan bir adamın öyküsünü okumuştum. Öykü Kipling'in. Adam uyumamak için bir çare bulmuş, öyle yapmış ki, uyukladığı zaman çıplak

vücuduna demir çiviler batarmış. Ben de aynı şeyi yaptım. Saate bakıyorum ve onikiye kadar mı, bire kadar mı, ikiye kadar ya da üçe kadar mı mahmuzun yerinde durması gerektiğine karar veriyorum. Böylece mahmuz belirli saate kadar beni dürtüyor. Bu mahmuz, aylardan beri bana yatak arkadaşlığı ediyor. Gitgide öyle bir ümitsizliğe kapıldım ki, artık bana beşbuçuk saatlik bir uyku bile çok görünmeye başladı. Şimdi dört saat uyuyorum. Uykusuzluktan ölüyorum. Uykusuzluktan başımın döndüğü, rahatı ve uykusuyla birlikte ölümü arzuladım, kafama sık sık Longfellow'un yapıtı geliyor:

"Deniz sakin ve derindir;

Koynunda her şey uykuya dalar;

Bir tek adım atmak yeter;

Bir atılış, bir atomcuk, her şey biter."

Martin bir bardak su içti, bir şeyleri söylemiş olmanın rahatlığı içindekileri söyleme arzusunu arttırdı sözlerini şöyle sürdürdü:

Doğal olarak saçma bir şey bu. Sinir bozukluğundan, aşırı zihin yorgunluğundan ileri geliyor. Ama asıl mesele şu: Neden yapıyorum ben bunları? Senin için. Çıraklık devremi ki atlatmak için. Başarıya daha çabuk ulaşmak için. Ben artık çıraklık devremi tamamlamış bulunuyorum. Özelliklerimi biliyorum. Yemin ederim ki, bir ayda, orta bir kolejlinin bir senede öğrendiğinden fazlasmı öğreniyorum. Bunu biliyorum, emin ol. Ama senin beni anlamana böylesine ihtiyacım olmasaydı, söylemezdim bunları sana. Bu bir övünme değil. Sonuçlan kitaplardaki ölçülere vurarak değerlendiriyorum. Senin kardeşlerin, bana ve onların uyuduğu saatlerde benim kitaplardan dişimle tırnağımla kopardığım bilgime kıyasla birer yabanî sayılırlar. Bundan çok önce, bir zamanlar, meşhur olmayı istiyordum. Şimdi ise şöhrete o kadar aldırdığım yok. Benim istediğim; sensin: Seni, yemekten, elbiseden, şöhretten daha çok özlüyorum. Hep, başımı senin göğsüne dayayıp binlerce yıl uyuyacağım günün hayalini kuruyorum, hele "bu bir yıl geçsin bak hayalim nasıl gerçekleşiyor. Martin'in kuvveti, dalga dalga Ruth'a çarptı ve Ruth, kendi iradesi onun iradesiyle çarpıştıkça, Mar-tin'e

doğru daha kuvvetle çekildiğim hissetti. Mar-tin'den taşıp her saman Ruth'un içine akan kuvvet, şimdi Martin'in ihtiraslı sesinde, çakmak çakmak gözlerinde daha da gelişiyor, içinden hayal ve akıl gücü kabarıp taşıyordu. O anda ve o an için Ruth, inançlarından bir gedik açıldığını hissetti. Gerçek Martin Eden'i, muhteşem, yenilmez Martin Eden'i gördüğü bir gedik; ve nasıl vahşi hayvan terbiyecilerinin şüpheye düştükleri bir an olursa, Ruth da tıpkı öyle, o an için, kuvvetinin bu vahşî ruhlu adamı terbiyeye yetip yetmeyeceğinden şüpheye düşer gibi oldu.

Martin:

— Bir şey daha, diye fırtına gibi haşmetle devam etti. Sen, beni seviyorsun. Peki ama, neden seviyorsun beni? Benim içimde beni yazmaya zorlayan şeyle, senin aşkını doğuran şey aynı. Beni, şimdiye kadar tanıdığın ve belki de sevmiş olduğun erkeklerden şu veya bu şekilde farklı olduğum için sevdin. Ben iş kavgaları, yasal gevezelikler yapmak için bürolarda, muhasebelerde oturacak bir insan olarak yaratılmamışım. Sen, beni bu işleri yaptır, beni o adamlara benzet, onların yaptığı işleri yapayım, onların teneffüs ettiği havayı teneffüs edip, onların edindikleri fikirleri edineyim, işte o zaman aradaki farkı yoketmiş, beni yoketmiş, sevdiğin şeyi yoketmiş olursun. Benim içimdeki en hayati şey, yazmak arzumdur. Eğer budalanın biri olsaydım ne ben içimde yazmak için bir arzu duyardım, ne de sen beni kendine bir koca olarak isterdin.

Ruth'un yüzeysel çalışan beyni hemencecik bir benzerlik olanağı yakaladı: — Ama unutuyorsun, dedi. Sonsuz hareket gibi bir korknun peşinde, ailelerini açlıktan kıvrandıran ilginç mucitler de var. Hiç şüphe yok, onların kanlan da onları seviyor, onlarla beraber ve onlar için ıstıraba katlanıyorlardı; ko_ çalarının sonsuz hareketi elde etmek gibi delice sevdalarına rağmen, katlanıyorlardı buna, yoksa bu delice sevda uğruna değil.

Martin:

— Doğrudur, dedi. Ama ilginç olmayıp, pratik şeyler peşinde koşarken, açlıktan kıvranan mucitler de var, hem de kayıtlarla sabittir ki, bazen bunlar başarılı da olmuşlardır. Gayet tabii, imkansız bir şeyin

peşinde koşmuyorum...

Ruth:

— Ama sen, buna 'imkansızı başarmak' demiştin, diye araya girdi.

— Ben mecazi anlamda konuştum. Benden önce başkalarının yaptığı bir şeyi yapmak istiyorum ben; yazmak ve hayatımı yazılarımla kazanmak.

Ruth'un burada susuşu, onu daha fazla kamçıladı.

— Şu halde, senin için, benim amacımın da sonsuz hareketi aramak gibi bir kaygı farkı yok, öyle mi?" dedi Ruth'un cevabını, onun elini kendi eline bastınşın-da hissetti, incinen çocuğuna acıyan bir anne eli gibiydi Ruth'un eli. O sırada da Ruth için, Martin incinmiş bir çocuk, imkansızı başarmak kaygısına kapılmış bir adamdı.

Konuşmalarının sonuna doğru Ruth, Martin'i annesiyle babasının muhalefetlerine karşı yeniden uyardı. Martin:

— Ama beni seviyorsun, değil mi? diye sordu. Ruth:

— Seviyorum! Seviyorum! diye bağırdı.

— Ben de seni seviyorum, onları değil. Onlar ne yaparlarsa yapsınlar incinmem. Martin'in sesinde zafer çınlıyordu:

— Çünkü senin aşkına imanım var, onların düşmanlıklarından da korktuğum yok. Bu dünyada her şey yolunu şaşırabilir, aşk hariç. Eğer yol aldıkça halsiz düşüp tökezleyen cılız bir aşk değilse, o yolundan çıkmaz.

XXIX

Hayat bütün şaşkınlığıyla Martin'in üzerine çökmüştü. Ancak Martin

hayatın bu karabasan gibi çöküşünden farklı anlamlar çıkarmadı, kaldığı yerden çalışmasına devam etti. Martin'in hayata saldırısı öylesine derin ve içtendi ki, bütün sınırlar gözlerinin önünde eriyordu. Bunca çalışmanın ardından küçük gezintilerde yapmaya başladı. Bunlardan birinde Broad-way'de kızkardeşi Gertrude rastladı. Bu rastlantı uygunsuz bir rastlantıydı. Kardeş Gertrude, köşede tramvay beklerken görmüştü Martin'i; yüzünün açlıktan görünmeye başlayan çizgileri yine meydana çıkmış, gözlerindeki ümitsiz kederli ifade de dikkatinden kaçmamıştı. Yine domuz suratlı tefeciden dönüyordu, kanını sömüren tefeciden. Me var ki bu defa, bisikletine karşılık bir miktar para daha almak için gidip de hiçbir şey elde edemeden. Yağmurlu, çamurlu sonbahar havası bütün kenti esir aldığından, Martin de bir süredir bisikletini vermiş, onun yerine siyah elbisesini almıştı. Martin'in bütün varını yoğunu, içini dışını bilen tefeci:

— İşte siyah elbisen ama sakın gidip de bunu o Yahudi Lipka'ya rehin vermek için anlaşmış olmaya-sın. Bak karışmam, demişti.

Adam tehdit dolu bir bakış atmıştı; Martin hemen:

— Yok, yok; bir iş için giymek istiyorum da. Yumuşayan tefeci:

— Sana daha para vermeden önce ben de bir iş için isteyeceğim elbiseyi. Martin:

— Ama bu kırk dolarlık bir bisiklet, hem de gayet iyi bir durumda, diye itiraz etmişti, üstelik de buna karşılık bana sadece yedi dolar verdin. Yok, yedi dolar bile değil, altı dolar yirmibeş sent; faizini peşin aldın. Tefecinin, Martin'i o bir sürü eşyayla dolu inden bezginliğini yüzüne aksettirip, kızkardeşinin ona acımasına sebep olan ümitsizlik içinde çıkaran cevabı:

— Eğer daha fazla para istiyorsan elbiseyi getir, olmuştu.

Tam akşam alışverişinden dönen kalabalığın bindiği Telgraf Caddesi tramvayı geldiği sırada karşılaşmışlardı Gertrude ile. Martin, kolundan tutup onu tramvaya bindirirken, Mrs. Higginbotham, onun kolunu tutuşundan, kendisiyle gelmeyeceğini sezdi. Basamakta durup

döndü ve Martin'e baktı. Onun avurtları çökmüş yüzü yeniden yüreğini sızlattı.

— Sen gelmiyor musun? diye sordu. Arkasından da, inip Martin'in yanına geldi. Martin: — Yürüyorum ben idman olsun diye.

Gertrude:

— Öyleyse birkaç blok ben de seninle birlikte yürürüm. Belki iyi gelir bana. Şu son birkaç gündür çevikliğimi kaybettim.

Martin, kızkardeşine baktı ve onun üstünden şapşallık aktığı fikrinde kendini haklı buldu; hastalıklı şişmanlığı, yorgun ve çökük yüz hatları, adımını atışın-daki elastikiyetten yoksun ağırlıkla, tam geniş yürekli tombul insanların yürüyüşünün karikatürünü andıran yürüyüşüyle Martin'in fikrini haklı çıkarıyordu. Gertrude daha ilk köşede mola verince, Martin:

— Sen burada kalsan iyi edersin, ikinci tramvay nerdeyse gelir, ona binersin. Gertrude, soluk soluğa:

— Allah'ım! dedi. Daha şimdiden soluğum kesil-mediyse eğer! Ama senin ayağındaki ayakkabılar bende olsa, ben de senin kadar yürüyebilirim. Senin ayakkabılarının tabanı ne kadar ince öyle. Daha sen Kuzey Oakland'a varamadan yarılır bunlar.

Martin:

— Evde daha iyi bir çift ayakkabım var, dedi. Gertrude, damdan düşer gibi: — Yarın akşam yemeğe gel, diye davet etti Martin'i. Mr. Higginbotham evde olmayacak. Bir iş için San Leandro'ya gidiyor.

Martin başıyla reddetti, ama yemekten bahsedilince de gözlerinin aç kurt gibi parlamasına engel olamadı. — Cebinde metelik yok da ondan yürüyorsun böyle, Marti. İdmanmış! Kibirli bir tavırla alay etmek istedi, ama ancak burnundan tıkanık bir nefes çıkarabildi.

— Dur bakayım, hele. Beceriksiz hareketlerle el çantasını

karıştırıp, Martin'in eline bir beş dolarlık sıkıştırdı. Galiba senin son doğum gününü unutmuştum ben, diye geveledi.

Martin'in eli altının üzerine iradesiz bir şekilde kapandı. Eli kapanırken de bunu kabul etmemesi gerektiğini biliyordu; kendini kararsızlık içinde bocalar buldu. Bu altın parçası, yiyecek demekti, vücudu, beyni için hayat ve ışık, yazı yazmaya devam etmesi ve kimbilir belki de bunun gibi birçok altın parçası getirecek bir şey yazması için kuvvet demekti. Yeni tamamladığı iki denemesini taşıyan kâğıtlar hayalinde duru bir alevle tutuştu. Bunları, tekrar yollamak için pulu olmadığından, masanın altında duran diğer yazılarının üstünde durduklarını, bunların adlarını tıpkı daktiloda yazdığı şekilleriyle gördü: 'Esrarın Büyük Rahipleri' ile 'Güzelliğin Beşiği'. Bunları daha hiçbir yere yollamamıştı. Bu alanda diğer yazdıkları kadar güzeldi bunlar da. Onları postalayacak pulu olsaydı! İşte o açlığın kuvvetli bir arkadaşı olarak içinde sonsuz başarısının kibri yükseldi ve Martin hızla parayı cebine indirdi.

Gözleri belli belirsiz dolan ve boğazı acı verecek şekilde düğümlenen Martin, yutkunarak: — Bunu sana yüz misliyle geri vereceğim, Gertrude, dedi.

Haşin, kararlı bir ifadeyle:

— Sözüme dikkat et! diye bağırdı. Bir yıl dolmadan, avucuna bu ufak sarı oğlanların aynısından yüz tane koyacağım. Bana inanmanı istiyorum senden. Bütün yapacağın kısa bir süre beklemek ve görmek. Gertrude'un da inandığı yoktu zaten. Şüpheciliği, onu huzursuz bir insan yapmıştı, başka bir alavereda-lavere de bilmediği için:

— Aç olduğunu biliyorum, Mart, dedi. Açlık her tarafından akıyor. Canın ne zaman isterse gel yemeğe. Mr. Higginbotham'ın oraya ne zaman gideceğini, çocuklardan birini yollayıp haber veririm sana. Sonra Mart... Martin, kızkardeşinin kafasının içini okuduğundan, onun ne diyeceğini o daha söylemeden hissetmişti, ama yine de bekledi.

— Sence artık iş arama zamanı gelmedi mi?

— Başaracağıma inanmıyor musun? Gertrude başıyla inanmadığını anlattı. — Bana kimsenin inancı yok Gertrude, kendimden başka. Martin'in sesinde ihtiraslı bir isyan vardı. Daha şimdiden bir sürü iyi eser yazdım, ergeç de satılacak bunlar.

— İyi olduklarını nerden biliyorsun?

— Çünkü... Beyninde bir anda edebiyat ve edebiyat tarihi ile ilgili engin bir bilgi kaynaşmaya başlayıp, Gertrude'a imanının sebeplerini anlatmanın ne kadar boşuna olacağını anlarken, kekeledi Martin: — Çünkü benim yazdıklarım, dergilerde yayınlananların yüzde doksan dokuzundan daha iyi de ondan. Gertrude zayıf bir sesle, ama Martin'in hastalığına koyduğu teşhisin de doğruluğuna olan inancı hiç sarsılmadan:

— Keşke aklın gösterdiği yoldan gitsen, diye cevap verdi. Keşke aklın gösterdiği yoldan gitsen, diye tekrarladı. Yarın da akşam yemeğine gel.

Gertrude'u tramvaya bindiren Martin, doğru postaneye yollandı ve beş doların üçünü pula yatırdı; aynı gün, akşamüstü Morse'lara giderken yine postahaneye uğrayıp, elindeki bir sürü uzun ve içi dopdolu zarflara elindeki pulların iki sentlik adı verilen üç tanesi hariç, hepsini yapıştırdı. O akşam, Martin'in hayatında en önemli akşamlardan biri olarak kalacaktı, zira yemekten sonra Russ Brissenden'le tanıştı. Nasıl olup da oraya düşmüştü, kimin arkadaşıydı, ya da hangi tanıdığı onu buraya getirmişti, bilmiyordu Martin. Bunu merak edip Ruth'dan da sormadı. Kısaca Martin, Brissenden'e kansız, kuşbeyinli biri olarak baktı ve onu kafasından hemen çıkardı. Bir saat sonra da, Brissenden'in bir kedi gibi odadan odaya dolaşarak resimlere bakmasından, masaların üzerinden aldığı ya da raflardan çektiği kitaplara, dergilere burnunu gömmesinden, onun aynı zamanda vahşinin biri olduğuna da karar verdi. Evde bir yabancı olmasına rağmen, Brissenden, arkası yükseltilip alçaltılan bir koltuğa iyice büzülüp, sonunda o kadar kalabalığın ortasında kendini ayırmayı başardı ve durmadan cebinden çıkardığı ince bir cildi okumaya devam etti. Okurken, farkında olmadan, parmaklarını okşar gibi saçlarının arasında gezdiriyordu. Martin o akşam Brissenden'e,

onun birçok genç kadınla mükemmelen çene yarıştırdığını gördüğü zaman dışında fazla dikkat etmedi.

Bir rastlantı eseri, evden ayrıldıktan sonra yaya kaldırımının yarı yerinde Brissenden'e yetişti. Martin:

— Merhaba, siz misiniz? dedi.

Brissenden kaba bir homurtuyla cevap verdi, yana çekildi. Martin de başka bir konuşma girişiminde bulunmadı, bloklar boyu sessiz sedasız yürüdüler.

— Kibirli koca eşşek!

Sesin ani ve şiddetli oluşu Martin'i heyecanlandırdı. Hem hoşlandı, hem de bir taraftan öbürüne karşı içinde gittikçe artan bir nefretin uyandığını farketti.

Bir blok kadar daha böyle sessizce gittikten sonra, diğeri damdan düşer gibi, Martin'e: — Böyle bir yerde ne işin var senin? diye sordu.

— Ya senin ne işin var? diye karşılık verdi Martin. Diğeri yanıt olarak: — Vallahi ben de bilmiyorum, dedi. Ama hiç olmazsa böyle bir akılsızlığı ilk defa yapıyorum. Her günün yirmi dört saati var ve benim bu saatleri harcamam gerekiyor. Gel de bir içki iç. — Pekâlâ, dedi Martin.

Devamında daveti hemen kabul edişinden ötürü kendi kendine şaştı. Evde onu yatmadan önce bir sürü ucuz yazı, yattıktan sonra da, eğer Martin için en aşağı heyecanlı bir roman kadar dolu olan, Herbert Spencer'in otobiyografisi ni saymazsak, Weismann'in bir cildi bekliyordu. Hoşlanmadığı bu adamla neye zamanı israf etsindi? Ne adam, ne de içkinin kendisi. Sadece içkinin insanda bıraktığı parlak ışıklar, aynalar ve gözleri kamaştıran bardak dizileri önemliydi. Kulağına gelen erkek sesleri, işte bunlar iyimser erkeklerin, başarı kazanıp paralarını içkiye harcayabilen erkeklerin sesleriydi. O ise yalnızdı; onun derdi buydu, işte zaten o da bu sebepten bir oltanın ucundaki beyaz paçavraya atılışı gibi hemen atılıp daveti kabul etmişti. Joe ile Shelly Hot

Springs'de bulunduğundan beri, Portekizli bakkalla içtiği şarap hariç, meyhanede hiç içki içmemişti. Zihni yorgunluk, fiziki yorgunluk kadar zorlu aratmıyordu içkiyi insana, Martin de hiç içki ihtiyacı hissetmemişti. Ama şu anda canı içki, daha doğrusu, içkilerin dağıtılıp kadehlerin yuvarlandığı atmosferi çekiyordu. Brissenden'le beraber geniş deri koltuklara kurulup, viski soda içtikleri Grotto işte böyle bir yerdi. Konuştular. Birçok şeyden bahsettiler ve viski soda ısmarlama sırasını bir Martin aldı, bir Erissenden. İçkiye dayanıklı olan Martin, öbürünün içkiye bu kadar dayanıklı olabilmesine şaştı, hele konuşmasına olan hayranlığım bildirmek için sık sık onun sözünü kesti. Çok geçmeden Brissenden'in her şeyi bildiğini farzedip hayatında rastladığı ikinci entellektüel adamın bu olduğuna karar verdi. Ama Brissenden de, profesör Caldwell'de olmayan şeyin, yani ateşin, şimşekli bir anlayış ve idrak ile kontrol edilemeyen ateşli bir dehanın bulunduğuna dikkat etti. Dudakları, bir makine kalıptan çıkarır gibi keskin delici cümlecikler kesiyor; bu ince dudaklar, tamamlanmamış sesin etrafında okşar gibi büzülerek, hayatın esrar ve ulaşılmaz derinliklerini aksettiren kadife gribi yumuşak şeylere, parlak, haşmetli, tatlı büyülü güzelliklere sahip cümleciklere şekil veriyordu. Yine bu ince dudaklar, kozmik mücadelenin çatırtılarını, gümbürtülerini, kulağa bir gümüş kadar berrak gelen, yıldızlı boşluklar kadar parlak bir şairin sözünü akla sığmaz ve kelimelerle ifade olunamayan deneyüstü gerçeği hünerli ve hepsi de kavranamaz günlük kelimelerle ifade eden bir boru şeklini alıyordu. Brissenden harika bir ilhamla, hiçbir dilin anlatamayacağı, ampirisizmin en ileri sınır karakollarını görüyor ve yine o altından dökülmüş mucizeli konuşmayla, bilinen kelimelere bilinmeyen anlamlar yükleyerek Martin'in bilincine, sıradan ruhların ulaşamayacağı haberler gönderiyordu.

Martin bütün o ilk nefret hissini unuttu, işte kitapların verebileceği şeyi en mükemmeli gerçekleşiyordu burada. Burada, Martin'in ulaşmaya çalışacağı bir entellektüel kafa vardı. Martin, kendi kendine:
— Senin ayaklarının dibinde, tozlarınım ben, diye tekrarlayıp duruyordu. Manalı bir ima ile ve yüksek sesle:

— Siz biyoloji okumuşsunuz, dedi.

— Varlığını ancak biyolojinin ispat edebildiği gerçeklerden bahsediyorsunuz, diye ısrar etti Martin. Bu ısrarına karşılık

Brissenden, gözlerini dikip, Martin'e uzun uzun baktı.

— ulaştığınız sonuçlar, okumuş olduğunuz kitaplara uygun sizin.

Brissenden:

— Bunu işittiğime sevindim, diye cevap verdi. Derme çatma bilgimin beni gerçeğe kısa yoldan ulaştırabilmesi bana yeniden güven verdi. Bana gelince, ben kendini, yanılıp yanılmadığımı hiç araştırmam. Tamamıyla faydasız bunlar, nihayet hiç kimse, sonsuz hakikatleri hiçbir zaman bilemez. Martin başarılı bir tavırla:

— Siz, Spencer'in bir çömezisiniz! diye bağırdı.

— Gençliğimden beri Spencer'den bir şey okumadım, o zaman bütün okuduğum da "Eğitim" di. Martin yarım saat kadar sonra:

— Sizin kadar rahatça, önemsemeden bilgi edinebilmek isterdim, diye konuştu. Bu süre içinde Brissen-den'in zihin donanımım yakından incelemekle meşguldü.

— Siz, sapına kadar dogmatiksiniz, işin fevkalâdeliği de burada zaten. İlmin ancak zihni muhakeme ile yaratabildiği yeni olayları dogmatik bir şekilde ortaya koyuyorsunuz. Doğru sonuçlara atlıyorsunuz adeta. Gerçekten de, son derece kestirme gidiyorsunuz. Sizi gerçeğe götürecek yolu, akıl dışı bir yoldan, bir ışık hızıyla buluyorsunuz.

Brissenden:

— Evet, diye cevap verdi. Peder Joseph ile Birader Dutton'u üzen de buydu zaten. Oh, hayır, diye ekledi. Ben de böyle bir şey arama. Tahsilim için Katolik kollejine gitmem, kaderin güzel bir oyunudur. Sen bildiklerini nereden kaptın?

Martin bir taraftan anlatırken bir yandan da hep Brissenden'i inceliyordu; bu inceleme alanı, Brissen-den'in uzun, aristokratik yüzüyle düşük omuzlarından, yandaki bir sandelyede duran, cepleri bir

sürü kitabın ağırlığıyla şişmiş paltoya kadar uzanıyordu. Brissen-den'in uzun, narin elleri güneşten kahverengi olmuştu, aşırı derecede yanık bir ten diye düşündü Martin. Bu yanık ten Martin'in hoşuna gitmedi. Brissenden'in açıkhavada yaşayan bir insan olmadığı besbelliydi. O halde güneşten nasıl yanmıştı bu kadar?

Martin tekrar, şimdiye kadar rastladığı en ince, en güzel bir kartal burnun zerafet kattığı, çene kemikleri çıkıntılı, yanakları iyice çökük dar yüzü incelemeye başladığı sırada, bu ellerin yanık teni üzerinde hastalıklı, manalı bir şey daha var diye düşündü. Gözlerin büyüklüğü normaldi. Ne büyük, ne de küçüktüler, ama tarife sığmayacak bir kahverengileri vardı; gözlerin içinde için için bir ateş yanıyordu, daha doğrusu bu gözlerde, birbirine tamamıyla zıt iki ifade gizlenmişti. Meydan okuyan, boyun eğmez, hattâ aşırı derecede haşin, fakat aynı zamanda insanda acıma duygusu uyandıran gözlerdi bunlar. Martin neden olduğunu bilmeden, Brissenden'e acıdığını farketti, ama bunun sebebini çok geçmeden de öğrendi. Arizona'dan geldiğini söyleyen Brissenden, biraz sonra, rastgele:

— Veremim ben. Birkaç senedir ikliminden yararlanmak için orada yaşıyordum. — Bura ikliminin size zararı dokunacağından korkmuyor musunuz? — Korkmak?

Brissenden'in Martin'in kelimesini tekrarlayışında hiçbir özel vurgu yoktu. Ama Martin, bu hastalıklı yüzden, Brissenden için artık korkulacak hiçbir şeyin kalmamış olduğunu okudu. Brissenden'in gözleri bir çift kartal gözünü andırana kadar kısıldı kısıldı ve Martin onun, meydan okurcasına, inatçı, saldırıcı bir ifadeyle açılıp kapanan delikleriyle bir kartal gagasını andıran burnunu seyrederken adeta nefesini tuttu. Gördüğü manzaradan heyecanlanan Martin, kendi kendine bunu muhteşem diye yorumladı.

Yüksek sesle şu mısraları okudu:

"Talihin sopası altında başım,

Kan revan içinde, ama dimdiktir benim."

İfadesi hemen değişerek cana yakın, yumuşak bir hal alan Brissenden, "Henley'i seviyorsun," dedi. "Tabii ya, senden başka bir şey beklemezdim zaten. Ah, Henley! Cesur bir ruh! Çağdaş uyak hokkabazları dergi hokkabazları arasında o, harem ağalarının arasında duran bir kahraman gibi yükseliyor." Martin suçlar yollu:

— Dergileri sevmiyorsunuz, dedi. Brissenden:

— Sen seviyor musun? diye Martin'i ürkütecek kadar vahşice hırladı. Martin:

— Ben dergiler için yazıyorum, daha doğrusu yazmaya çalışıyorum, diye kekeledi. — Bak bu daha iyi işte, diye yumuşak bir karşılık aldı. Yazmaya çalışıyorsun ama, başarılı olamıyorsun. Bu başarısızlığına saygı ve hayranlık duyarım. Ne yazdığını biliyorum senin. Şöyle yan kapalı bir gözle bile görebiliyorum; bunlara dergilerin kapısını kapayan ve onlardan hiç eksik olmayan bir unsur var yazılarında senin. Yazılarının yıpranmama kudreti bu, dergiler ise bu malı kullanmazlar. Onların istedikleri çelimsiz bir sürü zırva ve Tanrı bilir ya bunu da bulurlar, ama senden değil.

Martin hoşnut olarak:

— Ben ucuz eserlerin üstüne çıkamadım, dedi.

— Tam tersine... Brissenden sustu ve gözlerini

Martin'in yoksulluğu apaçık görünen kılığında, iyice eskimiş kıravatla, tırtıllaşmış yaka şeridi, parlamış ceket kolu, oradan da hafif eskimiş ve yukarıya doğru kıvrılarak Martin'in çökük yanağına dayanmış yaka uçlarından biri üzerinde küstahça bir bakışla dolaştırdı.

— Tam tersine, ucuz eserler senin üstünde, o kadar üstünde ki, onlara hiçbir zaman ulaşmayı hayal edemezsin. Ey, adam, seni bir şeyler yemeye davet etmekle bile sana hakaret edebilirim. Martin gayri ihtiyari kanının sıcaklığını yanaklarında hissetti, Brissenden de muzaffer bir tavırla güldü. — Tam bir erkek, böyle bir davetle kendini hakarete uğramış saymaz, dedi. Martin sinirli bir şekilde:

— Sen bir şeytansın, diye bağırdı.

— Hem ben seni davet etmedim ki.

— Cüret edemedin buna.

— O, orasını bilmem. Şimdi davet ediyorum.

Brissenden konuşurken, bir yandan da ilerideki lokantaya gitmek niyetindeymiş gibi yarı doğruldu. Martin'in yumrukları sıkıldı, kanı şakaklarında zonklamaya başladı. Brissenden, oralarda meşhur olan bir yılan yutucusunun çığırtkanını taklit ederek:

— Bosco! Diri diri yiyor! Diri diri yiyor! diye bağırdı.

Martin diğerinin hastalıktan bitip tükenmiş yüz çatısında gözlerini aşağılayıcı bakışlarla dolaştırarak: — Seni diri diri yiyebilirdim hiç şüphen olmasın, dedi.

— Ancak, ben buna değmem, öyle değil mi?

— Tam tersine, Martin bir an düşündü. Zira buna değmeyen bu olayın kendisi, deyip neşeli, şen bir kahkaha koy verdi.

— İtiraf ederim ki, beni gülünç duruma düşürdün Brissenden, Benim aç oluşum, senin de bunu farkedi-şin alelade birer olay ve bunda küçük düşürücü hiçbir taraf yok. Görüyorsun ya, sürünün alışılagelmiş küçük ahlak anlayışlarına gülüyorum ben; tam o sırada sen kalkıp bir maksatla, keskin, gerçek bir laf ediyorsun ve ben hemen aynı küçük ahlak düşünüşlerinin esiri oluveriyorum.

Brissenden:

— Hakarete uğradın, diye onu onayladı.

— Bir dakika önce, uğramıştım pek tabii, ilk gençlikte edinilen peşin fikirler, bilirsin. Bu gibi şeyleri gençken öğrendim ve bunlar o zamandan beri öğrendiklerimi basitleştiriyor. Bunlar benim özel dolabımda sakladığım birer iskelet.

— Peki artık dolabın kapısını bunların üzerine kapadık mı?

— Pek tabii.

— Emin misin?

— Eminim.

— Öyleyse gidelim de bir şeyler yiyelim.

Martin iki dolardan cebinde kalan son bozuklukla son içtikleri viski sodanın parasını ödemeye teşebbüs ederek:

— Ben vereceğim parasını, dedi, ama köpüren Brissenden'in garsonu, bozuklukları tekrar masaya bırakmaya zorladığını gördü. Martin suratını buruşturarak parayı cebine attı ve biran için omuzunda Brissenden'in dost elinin ağırlığını hissetti.

XXX

Martin küçük ve bakımsız evine ikinci kez konuk getirdi. Bu konuk Brissenden'di. Maria eve konuk gelince yine telaşlandı. Ama bu defa ne yapacağını şa-şırmadı, aklına sahip çıktı. Brissenden'i saygıyla karşıladı, kendi çapında gösterişli konuk salonuna buyur etti.

Hayatı bütün yönleriyle ince elemiş sık dokumuş, sözün sözünü bulmuş birisi için evin niteliğinin önemi yoktu. Brissenden bütün kibarlığıyla:

— umarım gelişimde bir sorun yoktur, dedi. Martin:

— Hayır, hayır, yok, diye keskin cevap verdi. Sonra arkadaşının elini sıkarak odasına buyur etti. Odadaki tek sandalyeye konuğunu oturttu, kendi de yatağın bir köşesine sıvıştı. Brissenden oturur oturmaz elini ceketinin cebine attı, ince bir cilt çıkardı:

— İşte sana bir şairin yazdığı bir kitap. Oku onu, senin olsun. Martin'in karşı koyma ya da kabul etmeme durumuna karşı da:

— Kitaplar benim neyime gerek? Bu sabah bir kanama daha oldu, dedi. Sonra:

— Viskin var mı? Hayır, yoktur tabii, bekle bir dakika, diyerek kapıdan çıktı, gitti. Martin onun uzun endamiyle, dış merdivenlerden inişini seyretti ve Bris-senden bahçe kapısını kapamak için dönünce, harabe haline gelmiş göğüs kafesinin üzerine doğru düşen, vaktiyle geniş oldukları belli omuzlarına içi acıyarak baktı. Martin, iki adımda yuvarlanır gibi kendini yatağa attı ve manzum eseri okumaya daldı. Kitap Henry Vaugian Marlow'un en yeni şiirleriydi.

Brissenden geri döndüğünde:

— Skoç viskisi yok, haberini verdi. Çapkın, Amerikan viskisinden başka bir şey satmıyor. Ama çeyrek galon aldım, ondan.

Martin:

— Çocuklardan birini gönderip limon aldırayım da bir todi yapalım, teklifinde bulundu. Brissenden'in getirdiği kitabı kaldırarak:

— Acaba böyle bir kitap, Marlov'a kaç para kazandırır? diye devam etti. — Belki elli dolar, diye cevap verdi diğeri. O parayı alabilir, hatta bir yayıncıyı bu kitabı yayınlamaktaki riski göze almaya kandırabilirse, talihli sayılır.

— Şu halde insan şiirle hayatını kazanamaz, öyle mi?

Martin'in sesinin tonu da, yüzü de canının sıkıldığını belli ediyordu.

Brissenden konuşmasını sürdürdü:

— Tabii kazanamaz. Hangi aptal yapacak bu işi? İşte Bruce, işte Virginia Spring, işte Sedgwick, Bunlar pekâlâ yapıyorlar. Ama şiir biliyor musun, Vaughan Marlowe hayatını nasıl kazanıyor? Ta Pensilvanya'da erkek çocuklara özgü, okul dedikleri özel ticaretin ne de

öğretmenlik ederek; böyle bir okul, bütün bu özel cehennemlerin limitidir. Adamın daha elli yıllık ömrü bile olsa, yerimi onunla değişmek istemezdim. Bununla beraber, onun eserleri, çağdaş nazımcılar kalabalığından, havuçlar arasında duran bir pembe yakut gibi ayrılıyor. Bir de hakkındaki eleştirilere bak! Allah belâlarını versin, hepsinin belâsını versin, yontulmamış cüceler! Martin:

— Yazar insanlar hakkında yazamayan insanlar tarafından çok şeyler yazılıyor, diye onu destekledi. Meselâ Stevenson'la eseri hakkında yazılan süprüntü-nün çokluğu beni hayrete düşürdü. Brissenden takırdayan dişleri arasından:

— Gulyabaniler, cadılar! diye tükürür gibi fırlattı kelimeleri. Evet, biliyorum bu döküntüleri, Peder Da-mien'e mektubu için, onu inceleyip, tartıp, kendilerini beğenmişçesine gagalıyorlar. Martin:

— Sefil egolarının değer ölçüsüyle ölçüyorlar, diye lâfa karıştı.

— Evet, tam üstüne bastın, güzel bir söz, gerçeğe, güzele ve iyiye ağızlarından salyalar saçarak nutuk çekiyor, sonunda da onların arkasını okşayarak, 'Aferin, kuçu kuçu!' diyorlar. Richard Realf öldüğü gece onlar için, 'Küçük geveze kargalar' demişti.

Martin, onun sözü biter bitmez hemen hararetle atılarak:

— Yıldız tozunu gagalayanlar, büyük adamların fezada bir meteor gibi uçuğuna gaga atanlardır. Bir defasında oturdum bunlara bir hicviye yazdım, gazete ve dergilerde yazan eleştirmenlere.

Brissenden büyük bir arzuyla:

— Görelim şunu, diye istedi.

Böylece Martin, 'Yıldız Tozu'nun bir örneğini bulup ortaya çıkardı; Brissenden hicviyeyi okurken kıkır kıkır güldü, ellerini oğuşturdu ve todisini yudumlamayı unuttu.

Okuması bitince:

— Bu bende öyle bir izlenim uyandırdı ki, sen, gözleri görmeyen bir kukuletalı cüceler dünyasına fırlatılıp atılmış yıldız tozusun biraz, diye yorumda bulundu. Tabii hemen ilk dergi tarafından yüzgeri edildi, değil mi? Martin, yazılarını kaydettiği defterin sayfalarını çevirdi.

— Yirmi yedi dergi tarafından reddedilmiş.

Brissenden yürekten, uzun bir kahkaha koyver-mek istedi, ama bir öksürükle tıkandı. Soluyarak:

— Söyle, şiiri mutlaka denedin değil mi? Birkaç tanesini göster bakayım. Martin:

— Şimdi okuma, diye yalvardı. Seninle konuşmak istiyorum. Onları paket ederim, evine götürürsün. Brissenden 'Aşk Şiirleri' ve 'Peri ile İnci' yi yanına alarak ayrıldı, ertesi gün döndüğünde Martin'e ilk sözü; — Daha istiyorum, oldu.

Brissenden sadece Martin'i bir şair olduğuna iyice inandırmakla kalmadı, aynı zamanda kendisinin de bir şair olduğunu anlattı. Brissenden'in eseri Martin'in ayaklarını yerden kesti ve Martin, onun bu eseri yayınlamak için hiçbir girişimde bulunmayışına şaştı kaldı.

Martin eseri onun namına piyasaya sürmeye gönüllü olarak ileri atılınca, Brissenden: — Hepsinin canı cehenneme! cevabını verdi. Güzelliği yalnız güzellik için sev, diye öğüt verdi. Dergileri de rahat bırak. Geriye gemilerine, denizine dön sen, Martin Eden, işte sana öğüdüm bu benim. İnsanlarla dolu bu hastalıklı, bu kokuşmuş şehirlerde ne istiyorsun? Güzelliği, dergiler krallığının arzularına peşkeş çekerek vaktini kaybediyor ve her gün kendi gırtlağını kendi elinle kesiyorsun. Geçen gün sen bana neden sözetmiştin bakayım? Söyle bakalım, çılgınların en sonuncusu, ne yapacaksın şöhreti? Eğer onu elde edersen, seni zehirleyecektir. Sen daha bu mamayı yiyemeyecek kadar küçük, basit ve toysun. İnşallah dergilere bir mısra bile satamazsın. Hizmet edilecek biricik efendi, güzelliktir. Güzelliğe hizmet et ve bırak toplumun Allah belasını versin! Başarı! Başarı Steven-son'un, Henley'in 'Hayalet' ini gölgede bırakan sonesinde, şu 'Aşk Şiirlerinde' şu deniz şiirlerinde değil de hangi cehennemde yani?

Sen yaptığın şeyde ulaştığın başarıda değil, o şeyi yapmakta buluyorsun zevki. Bana anlatamazsın. Biliyorum ben. Sen de biliyorsun bunu. Güzellik seni incitiyor. Bu senin içinde ebedi bir acı, iyileşmeyen bir yara, ateşten bir bıçak. Ne diye dergilerle kendi kendini aldatacakmışsın. Bırak, hedefin güzellik olsun. Ne diye altın sikke haline getiresin güzelliği? Zaten yapamazsın ya bunu; benim telâşım da boşuna işte. Dergileri bin sene okusan içlerinde, Keats'in bir dizesine değecek bir şey bulamazsın. Şöhreti ve parayı bir kenara bırak, yarın derhal tayfa yazıl bir gemiye ve denizine dön.

Martin:

— Şöhret için değil, aşk için, diye güldü. Senin dünyanda aşka yer olmadığı anlaşılıyor; benimkin-deyse güzellik, aşkın hizmetçisidir.

Brissenden ona hem acıyarak, hem de hayran hayran baktı.

— Çok gençsin sen, Martin yavrum, çok gençsin. Yükseklere kanat açacaksın, ama senin kanatların en ince tülden yapılmış ve en güzel renklerle bezenmiş. Sakın yakma onları. Ama sen, çoktan yaktın tabii. Şu 'Aşk Şiirleri' nin bir şeyler ifade etmesi için yüceltecek bir kadın lazımdı.

Martin gülerek:

— O şiirler hem aşkı, hem de kadını yüceltecek, dedi.

Brissenden cevaben:

— Delilik felsefesi, dedi. Afyon çekip, hayal kurduğum zamanlar, kendi kendimi buna inandırmıştım. Ama gözünü aç. Bu burjuva şehirleri seni öldürecek. Seninle tanıştığım o hainler inine bak. Kuru bir kokuşma kelimesi bile ad olamaz orası için. İnsan öyle bir ortamda aklını koruyamaz. Aşağılık bir yer orası. Orada kadın, erkek, aşağılık olmayan tek kişi yok, hepsi de midyelerinki kadar yüksek entelektüel ve artistik günülerin idare ettiği birer neşeli mideden ibaret...

Aniden durdu ve Martin'e baktı. Sonra, şimşek gibi bir sezişle

durumu kavradı. Yüzü bir anda hayretle dehşet karışımı bir ifade aldı.

— Sen de tuttun bu muazzam 'Aşk Şiirleri"ni şu yoluk, kuru dişiye yazdın! Brissenden sözünü bitirir bitirmez de Martin'in sağ kolu yıldırım gibi ileri uzanarak, gırtlağını yakalayıp dişlerini takırdatana kadar sarsaladı. Ama Brissenden'in gözlerinin içine bakan Martin, orada korkudan eser göremedi. Garip, alaycı bir iblisten başka bir şey yoktu karşısında. Martin'in aklı başına geldi. Brissenden'i boğazından, yanüstü yatağa fırlattı ve gırtlağını bıraktı.

Brissenden bir dakika kadar soluk soluğa, ıstıraplı bir şekilde nefes aldı, sonra kıkır kıkır gülmeye başladı. — Alevi söndüreydin, sana ebediyyen borçlu kalırdım, dedi.

Martin:

— Bugünlerde sinirlerim son derece gergin, diye özür diledi, ümit ederim ki canım acıtmamışımdır. Dur sana taze bir todi hazırlayayım.

Brissenden:

— Ah, seni gidi barbar, diye devam etti. Şu vücudunla gururlanıp gururlanmadığını merak ediyorum. Zebani gibi kuvvetlisin. Genç bir pantersin sen, bir arslan yavrusu. Ey, ey, bu kuvvetinin hesabını verecek olan da sen sin.

Martin, Brissenden'e bardağı verirken:

— Me demek istedin? diye merakla sordu. Al, dibine kadar iç, iyi gelir.

Brissenden todisini yudumladı ve beğendiğini belli ederek gülümsedi. — Kadınların yüzünden. Seni ölünceye kadar rahat bırakmayacaklar, şimdiye kadar nasıl rahat bırak-madılarsa; eğer rahat bıraktılarsa seni, çaylağın biriyim. Bana bak, beni hırpalamanın faydası yok; ben diyeceğimi diyeceğim. Şüphe yok ki, bu senin toyluk aşkın; ama güzelliğin hatırı için, bir daha sefere daha zevkli davran. Bir burjuva kızından ne istiyorsun Allah aşkına? Bırak onları kendi

hallerine. Kendine şen, şakrak, iri yarı, hayata gülerek bakan, ölümle alay eden ve sevebildiği müddetçe seni sevecek olan ateş gibi bir kadın seç. Böyle kadınlar var ve bunlar da seni burjuva yaşayışının koruması altında geçen bir hayatın yetiştirdiği kokulu ürünlerden herhangi biri kadar sevecektir.

Martin:

— Korkak mı? diye itiraz etti.

— Evet, korkak; kendilerine benzeyen kimselerin kafalarına doldurduğu küçük ahlâk anlayışlarını geveleyip hayatı yaşamaktan korkanlar. Seni sever bunlar, Martin, ama kendi küçük ahlâk anlayışlarını daha da fazla severler. Senin istediğin hayatı muhteşem bir şekilde terketmek; büyük hür ruhlara, kanatlan pırıl pırıl yanan kelebeklere ulaşmak istiyorsun sen, minik gri pervanelere değil. Oh, bunlardan da bıkacaksın, eğer hayatta kalacak kadar talihsiz isen, bütün kadınlardan bıkarsın. Ama yaşamayacaksın. Gemiye ve denizine dönmüyorsun; onun için de kemiklerin çürüyene kadar sana sıkıcı birer hapishane hücresi gibi gelecek olan şehirlerde kalacak ve öleceksin.

— Bana istediğin kadar nutuk çek, sana kızacak değilim, dedi Martin. Mihayet senin de yaradılışına uygun bir aklın var, bu bakımdan seni yaradılıştan ötürü nasıl suçlayamazsam, sen de beni yaradılışımdan ötürü suçlayamazsın.

Dergiler hakkında, aşk ve daha birçok şey hakkında anlaşamadılar, ama yine de birbirlerinden hoşlanmakta devam ettiler; Martin'inki ise çok derin bir hoşlanmaydı. Her gün beraberdiler; Brissenden bir sa-atçik de olsa, Martin'in tıklım tıkış odasına her gün uğruyordu. Brissenden hiçbir zaman çeyrek galonluk viskisini almadan gelmiyor, çarşıda birlikte yemek yedikleri zaman da, yemek boyunca hep iskoç viskisi ile soda içiyordu. Her zaman ikisinin yemek parasını Brissenden ödüyordu ve Martin, iyi yemeğin ne olduğunu onun sayesinde öğrendi, onun sayesinde hayatında ilk şampanyasını içti ve yine onun sayesinde Rhenish şaraplarını tanıdı.

Ama Brissenden daima bir bilmece gibiydi. O hastalıklı yüzüyle, tükenen kanının son damlasına kadar halis muhlis bir sefihti. Ölmekten korkmuyor, hayatta her şeye acı ve sinik bir gözle bakıyordu; bununla beraber, öleceğini bile bile hayatı son zerresine kadar seviyordu. Yaşamak, heyecanlanmak ve bir gün kendisinin ifade ettiği gibi, "boşlukta tuttuğum ufacık yeri bir solucan gibi ezerek yaratıldığım kozmik toz haline getirmek" için delice bir ihtirası vardı. Esrar içerek kendini berbat etmiş ve yeni heyecanlar peşinde olmadık şeyler yapmıştı. Martin'e de söylediği gibi, bir seferinde, sırf müthiş bir susuzluğun giderilmesindeki eşsiz zevki tadabilmek için isteye dileye üç gün kendi kendini susuz bırakmıştı. Onun kim olduğunu, ne olduğunu Martin hiçbir zaman öğrenemedi. O, geçmişi olmayan, geleceği çok yakın görünen bir mezar, hali de ateşli, acı bir hayat yaşamaktan ibaret bir adamdı.

XXXI

Martin toplumun alt tabakasına hitap eden ucuz eserlerden kazandığı parayla, basit ve ekonomik bir hayat bile yaşamakta zorlanıyordu. Çıktığı yazarlık yolunda büyük acı ve ıstıraplarla dolu günler geçirmiş, aç gezmiş, yaşamın meyvelerinden nasibini alamamıştı. En son geldiği nokta terazinin hangi kefesine neyi yerleştireceğini bilemediğiydi. Protestan mezhebine bağlı olduğundan Şükran günü geldiğinde giyecek bir elbisesi dahi kalmamıştı. Siyah elbisesi rehinde olduğundan Morse'ların yemek davetini kabul edememişti. Ruth, onun gelememe sebebini öğrenince çok üzüldü, Martin de bu olayın etkisinden kurtulamadı ve büyük bir umutsuzluğa kapıldı; ancak Ruth'un üzülmesine dayanamadığından ne yapıp edip geleceğini söyledi. Bunu nasıl yapacağını da şöyle açıkladı: San Francisco'ya, Transcontinental dergisine gidip, kendisine borçlu oldukları beş doları alıp elbisesini rehinden kurtarıp gelecekti.

Sabah kalkar kalkmaz ilk işi Maria'dan on sent borç almak oldu. Bu parayı Brissenden'den almayı tercih ederdi ama ne zaman ne yapacağı belli, olmayan bu dengesiz herif, kayıplara karışmıştı. Martin'in

onu son görüşünden bu yana iki hafta geçmişti. Martin de acaba onu gücendirdim, üzdüm, incittim diye kafasını boş yere yorup durmuştu. Bu on sent Martin'i San Fransisco'ya ulaştırdı; Market Caddesinden yukarı doğru yürürken, parayı alamadığı takdirde, durumunun pek de parlak olmadığını, hatta tahmininden daha güç durumlarda bırakabileceğini düşündü. O zaman ne Oakland'a dönmesine olanak vardı ne de San Francisco'da tanıdığı on sent borç alabileceği kimse. 'Transcontinental'ın büro kısmının oda kapısı aralıktı; Martin, tam kapıyı açacağı sırada içeriden gelen yüksek bir ses onu durup düşünmeye itti. "Ama Önemli olan, bu değil, Mr. Ford" diyordu. (Martin, mektuplaşmalarından, bu Ford adının editöre ait olduğunu anladı.) "Asıl mesele; sizin parayı ödemeye niyetiniz var mı, yok mu? Nakit ve peşin olarak demek istiyorum? Beni ne Trancontinental'in gelecek yıl kazanması ihtimali olan para, ne de sizin bu parayı ne yapacağınız ilgilendirir. Benim istediğim, yaptığım şeyin karşılığını vermenizdir. Size şimdiden söylüyorum, para elime geçene kadar, Noel sayısı baskıya girmeyecek. Hayırlı günler. Paranız olduğu zaman gelir beni görürsünüz." Kapı hızla açıldı ve adam Martin'i kenara itip lanetler yağdırarak, yumruklarını sıka sıka koridorun alt yanına doğru geçip gitti. Martin odaya hemen girmemesi gerektiğine karar vererek koridorlarda onbeş dakika kadar oyalandı. Sonra kapıyı açıp içeri girdi. Bu, onun için yepyeni bir deneyimdi, ilk defa editörlük makamına giriyordu. Burada karta lüzum yoktu, zira hizmetçi çocuklardan biri, iç odaya girip birisinin Mr. Ford'u görmek istediğini söylemişti. Çocuk, geri döndüğünde, Martin'e yan yoldan işaret ederek onu özel odaya, kutsal editörlük makamına götürdü. Martin'in ilk izlenimi, odanın düzensizliği, perişanlığı oldu. Ondan sonra gözüne, döner bir sandalyeye oturmuş, yanakları sakallı, merakla kendisine bakmakta olan genç görünüşlü bir adam ilişti. Martin adamın yüzündeki sakin ifadeye hayret etti. Matbaacıyla yaptığı atışmanın, adamın sakinliğin zerre kadar bozmadığı görülüyordu.

Martin konuşmaya:

— Ben Martin Eden'im, diye başladı. Bu arada içinden, "Beş dolarımı verin lan" demek geçiyordu. Editör, Martin'i hayretler içinde bırakan bir hareketle ayağa fırlayarak: — Gerçekten mi? Demeyin? diye bağırdı. Bir süre sonra da iki eliyle Martin'in elini yakalamış, hararetle sıkıyordu.

— Sizi gördüğüme ne kadar memnun olduğumu anlatamam, Mr. Eden. Sizi hep merak eder dururdum. Bunu söyler söylemez de Martin'i bir kol boyu ileri atıp yıpranmış ve tamirden geçmiş elbisesini dikkatle süzdü; neyse ki Martin pantalonlarını Maria'nın ütüsüyle, özenli bir şekilde ütülemişti. — Sizi daha yaşlı biri olarak düşündüğümü itiraf ederim. Biliyorsunuz, hikâyenizde büyük bir düşünce genişliği, kuvveti ve düşünce olgunluğu ile düşünce derinliği göze çarpıyor. Bu öykü bir şaheser. Size onu ilk defa nasıl okuduğumu anlatayım. Ama hayır; önce sizi arkadaşlarla tanıştırayım. Editör, konuşmasına ara vermeden Martin'i genel büroya götürdü ve editör yardımcısı Mr. White ile tanıştırdı. Mr. White, seyrek, ipek gibi sakalları olan, ellerinin acaip soğukluğu insanda kendisinin soğuk algınlığı çekmekte bulunduğu izlenimi uyandıran, ufak tefek, ince yapılı bir adamdı.

— Bu da, Mr. Ends, Mr. Eden. Mr. Ends, bizim yönetim müdürümüzdür, biliyorsunuz. Martin, el sıkıştığı adamın başı saçsız, gözleri ters ters bakan ve yüzü, tamamıyla karısı tarafından özenle düzeltilmiş beyaz bir sakalla kaplı olduğu için anla-şılabildiği kadarıyla genç olduğu tahmin edilebilen biri olduğunu gördü.

Sakallarını pazar günleri düzelten karısı, Mr. Ends'in aynı zamanda ensesini de usturayla traş ederdi. Hepsi de hayran hayran konuşan üç adam, hemen Mardin'in çevresini sardılar. Martin'e öyle geldi ki, bunlar, sonunun ne olacağı belli olmayan bir durumu bir an önce savmak için böyle acele ediyorlardı. Mr. White:

— Hep neden bize uğramadığınızı düşünürdük, diyordu.

Martin, onlara paraya son derece ihtiyacı bulunduğunu belli etmek için, dobra dobra: — Vapura binecek, param olmadığı için, dedi. İçinden de, zaten başlı başına süslü elbiselerim, paraya olan ihtiyacımı en güzel bir ifade kudretiyle anlatmaktadır onlara diye düşündü. Arada sırada, onlardan fırsat düştükçe, gelmekteki maksadını ima yollu belirtti birkaç kere. Ama hayranlarının kulakları sağırdı. Öyküsünü ilk okuduklarında ne düşündüklerini, sonradan ne düşündüklerini, karılarının, ailelerinin öykü hakkında ne düşündüğünü anlatıp Martin'e hayranlıklarından dem vurdular boyuna, ama içlerinden biri bile, parasını ödemek niyetinde olduklarına dair en ufak bir imada bulunmadı. Mr.

Ford:

— Öykünüzü ilk defa nasıl okuduğumu anlattım ya size? dedi. Tabii anlatmadım. New York'tan batıya dönüyordum. Tren Ogden'de durunca, oradan itibaren hizmet edecek olan çocuk, 'Transcontinental'in yeni sayısını getirdi.

Martin, of Allah'ım! diye düşündü; ben beş dolarak yüzünden açlıktan ölürken sen Pulimanda seyahat ediyorsun. Bir öfke dalgasının hücumuna uğradı. Transcontinental'in kendisine ettiği kötülük gözünde bir anda büyüdü, zira aylarca süren özlem, açlık ve mahrumiyetin Martin üzerindeki etkisi çok kuvvetliydi, şu anda çektiği açlık da ona bir gün önceden ağzına bir lokma yiyecek koymadığını, bir gün önce ağzına koyduğu yiyeceğin de ancak bir lokma olduğunu hatırlattı. O an için ortalığı kan kırmızı gördü. Bu yaratıklar, soyguncu bile değillerdi. Birer adi hırsızdılar. Yalanlar, boş vaatlerle kandırıp öyküsünü almışlardı onun. Pekâlâ, o da gösterirdi onlara. Parayı almadan oradan adımını atmamaya iyice karar verdi. Eğer parayı alamazsa, Oakland'a dönemeyeceğini de hatırladı. Büyük bir irade harcıyarak, kendine hakim oldu, ama bu arada yüzündeki vahşi kurt ifadesi, diğerlerini korkutmuş ve rahatsız etmişti. Eskisinden daha da fazla söze boğmaya başladılar. Mr. Ford, 'Çanların Sesi'ni ilk nasıl okuduğunu anlatmaya koyuldu. Aynı anda da Mr. Ends, yeğenini 'Çanların Sesi'ni ne kadar beğendiğini, tekrar, anlatmaya çabalıyordu. Bahsi geçen yeğen de Alame-da'da öğretmenmiş.

Sonunda Martin:

— Buraya neye geldiğimi söyleyeyim size, dedi. Bu kadar beğendiğiniz öykümün parasmı almaya. Eğer yanılmıyorsam, öykümü yayınlar yayınlamaz ödemeyi vaad ettiğiniz miktar beş dolardır. Yüzünün azaları kıpır kıpır kıpırdayan Mr. Ford, hemencecik uysal, memnun bir ifadeye bürünerek, elini cebine attı ve aniden Mr. Ends'e dönerek, parasını evde bıraktığını söyledi. Mr. Ends'in bu işe kızdığı yüzünden okunuyordu; Martin, onun kolunun sanki pantalon cebini korumak istermiş gibi seyirdiğini gördü ve paranın orda olduğunu anladı.

Mr. Ends:

— Çok üzgünüm," dedi. Ama matbaacıya para ödeyeli daha bir saat bile olmadı, adam bütün paramı aldı, gitti. Doğrusu yanımda bu kadar az para bulundurmakla tedbirsizlik etmişim; ne var ki, borç senedinin vadesi henüz gelmediği halde matbaacının, bir lütuf olarak, paranın peşin verilmesini isteyeceği de hiç aklıma gelmemişti.

Her iki adam, ümitle Mr. White'a baktılar, ama bu bey de gülüp omuzlarını silkti. Onun vicdanı temizdi nasıl olsa "Transcontinental'a edebiyatını öğrenmek için girmiş, onun yerine maliye öğrenmişti adamcağız. 'Transcontinental' ona dört aylık maaş borçluydu ve adam, matbaacının da mutlaka editör yardımcısı tarafından kandırılmış olduğunu biliyordu.

Mr. Ford kabara kabara:

— Mr. Eden'in bizi bu durumda yakalamış olması çok kötü, diye lâfa başladı. İnanın ki tamamıyla tedbirsizlik. Ama size ne yapacağımızı söyleyeyim bakın, yarın sabah ilk iş olarak size beş dolarlık bir çek postalarız. Mr. Eden'in adresi var sizde, değil mi, Mr. Ends?

Evet, Mr. Ends'de varmış adresi Martin'in ve Mr. Ends yarın sabah ilk iş çeki gönderecekmiş. Martin, öyle bankalar, çekler hakkında pek fazla bir şey bilmiyordu, ama çeki ertesi gün yerine, o gün vermemelerine de bir sebep göremedi.

— Şu halde, Mr. Eden, çeki yarın sabah size yollayacağımızı anladınız, değil mi? dedi Mr. Ford. Martin oralı olmadan:

— Benim paraya bugün ihtiyacım var, dedi.

Mr. Ford tatlı bir dille, "Durumun talihsizliği " diye lâfa başladı, ama ters ters bakan gözlerinden tahammülünün azaldığı anlaşılan Mr. Ends, onun sözünü kesti.

Sert bir tavırla:

— Mr. Ford size durumu anlattı ya, dedi. Ben de söyledim. Çeki postalayacağiz... Martin, onun sözünü keserek:

— Ben de durumumu açıkladım size" dedi. "Paraya bugün ihtiyacım olduğunu da anlattım. Yönetim müdürünün terslenişiyle birlikte Martin, kanının damarlarında daha hızlı dolaşmaya başladığını hissetti, aynı zamanda da adamı gözden kaçırmamaya dikkat etti, zira 'Transcontinental'in hazır parasının bu centilmenin cebinde yattığını sezinlemişti.

Mr. Ford:

— Çok yazık ki, diye söze başladı.

Ama o sırada, Mr. Ends, sabırsız bir hareketle, odayı terkedecekmiş gibi döndü. Aynı anda da Martin atılıp adamı tek eliyle gırtlağından öyle bir kavradı ki, Mr. Ends'in kusursuz biçimliliğini hala koruyan kır sakalı kırkbeş derecelik bir açıyla tavana doğru çevrildi. Mr. White ile Mr. Ford dehşet içinde, yönetim müdürlerinin bir Astragan kilimi gibi silkelendiğini gördüler.

Martin:

— Sökül bakalım, seni gidi genç yeteneklerin muhterem cesaret kırıcısı seni! diye gürledi. Sökül yoksa bütün paralar bozukluk bile olsa, seni silkeleye silkeleye çıkartırım onları. Sonra ödleri patlayan iki seyirciye dönerek:

— Geri durun! dedi. Karışacak olanın canı yanar ha!

Mr. Ends'in nefesi tıkanıyordu, ancak Martin'in eli gevşedikten sonra parayı sökülme meselesindeki uysallığını belli edebildi. Elleri pantalonunun ceplerine bir kere dalıp çıktıktan sonra, dört dolar onbeş sent verebildi. — Ters çevir cebini, diye emretti Martin.

Bir on sent daha düştü bu cepten. Martin, yaptığı akından elde ettiklerini, emin olmak için bir kere daha saydı.

Mr. Ford'a:

— Şimdi sıra sende, diye bağırdı.

Mr. Ford hiç bekletmeden ceplerini altüst edip, altmış sent çıkardı.

Martin kindar bir tavırla:

— Hepsinin bu kadar olduğuna emin misin? diye sordu. Yelek ceplerinde ne var? Mr. Ford iyi niyetinin bir belirtisi olarak, ceplerinin ikisini de tersine çevirdi. Ceplerden birinden yere bir karton parçası düştü. Mr. Ford, bunul aldı tam cebine koyacakken Martin bağırdı: — Nedir o? Vapur bileti mi? Ver onu bakayım bana. On sent eder bu. Bunu paraya mahsub ediyorum. Şimdi, vapur biletiyle birlikte, dört dolar doksan beş sentim oldu. Bana hâlâ beş sent borcunuz var. Mr. White'a yiyecek gibi baktı ve zayıf nahif adamcağızın kendisine bir beş sent uzattığını gördü. Martin hepsine birden hitap ederek:

— Teşekkürler eder, hepinize iyi günler dilerim, dedi.

Mr. Ends, onun arkasından:

— Haydut! diye homurdandı.

Martin de dışarı çıkıp kapıyı çarparken:

— Adî hırsız! diye karşılık verdi.

Martin gururlanmıştı. Öyle gururlanmıştı ki, The Hornet'in de kendisine 'Peri ile İnci" yazısı için onbeş dolar borçlu olduğunu hatırlayınca,hemen gidip bu parayı da tahsil etmeye karar verdi. Ne var ki, 'The Hornet'i, apaçık birer korsan olan ve hiç ayırdetme-den herkesi, her şeyi soyup soğana çeviren tertemiz traş olmuş, güçlü kuvvetli gençler yönetiyordu. Birkaç möble kırılıp döküldükten sonra, editör, yönetim müdürünün, reklam ajanının ve kapıcının da büyük yardımları sayesinde Martin'i bürodan çıkarıp ona ilk kat merdivenlerin inişindeki hızı kuvvetlice vermeyi başardı.

Yukarıdaki sahanlıktan Martin'e gülerek:

— Yine buyurun, Mr. Eden, sizi görmekten memnuniyet duyarız, diye seslendiler. Martin kendini toparlayıp sırıtarak:

— Öf be! dedi. Transcontinental'dekiler birer süt kuzusuydular ama, siz hepiniz profesyonel birer boksör çıktınız.

Onun bu lâfına daha bol kahkahalar karşılık verdi:

Hornet'in editörü aşağıya seslenerek:

— Bir şair olarak Mr. Eden, dedi. Sizin de profesyonel boksörden aşağı kalır yeriniz olmadığını söylemeliyim. Soruşumu mazur görürse, niz eğer, şu sağ kroşeyi nerden öğrendiniz Allah aşkına? — Siz bu kesik Molson vuruşunu nerden öğrendiniz? diye cevap verdi Martin. Bununla beraber gözünüz moraracak yine de.

Editör, de iyilikçi bir edayla:

— umarım ki sizin de boynunuz tutulmaz, temennisinde bulundu. Hep birlikte gidip bunun şerefine kafaları çeksek ne dersiniz? Boynunuzun şerefine değil tabiî, şu ufak gürültünün şerefine ha? — Eğer gözün morarmazsa, paralar benden ama, diye kabul etti Martin.

XXXII

Sevgiler kimi zaman aldatıcıdır. Kimi zaman çevrenin etkisinde kalır sevgililer ve büyük, bitmez denilen sevgiler saman alevi gibi sönüverir. Kadın için büyük sevgi ya paradır ya acıma ya da gerçekten aşk. Ruth, Martin'in yanına şükran günü verecekleri yemeğe gelip gelemeyeceğini sormaya gelmişti. Maria'nın bu küf kokan evinin küçük ön basamaklarını çıkarlarken Arthur kapıda kalmayı tercih etti. Merdivenleri özleyen bir kadına özgü değil de yavaş adımlarla çıkan Ruth hızla çalışan daktilonun tıkırtısını işitti. Kafasına yine olur olmaz sorular hücum etti. Martin kendisini içeri aldığında da, onun bir

yazısının son sayfasını yazmakta olduğunu gördü. Ruth hiçbir şey söylemeden Martin bütün benliğini vererek hazırladığı yazısını okumayı teklif etti.

— En son eserim, hem de diğer yazdıklarımdan bambaşka bir şey bu. O kadar bambaşka ki, korkutuyor beni, ama yine de bunun çok güzel olduğuna inanıyorum. Sen yargıç ol. Bir Hawai öyküsü. Wiki Wiki adını verdim buna.

Yaratıcı ateşin harareti pırıl pırıl yüzüne vurmuştu

Martin'in, oysa Ruth bu soğuk odada titriyordu. Martin Ruth'u karşıladığı sırada ellerinin soğukluğu dikkatini çekmiş ama bir şey söylememişti. Martin okurken, Ruth onu dikkatle dinledi; Martin arada sırada her ne kadar Ruth'un yüzünde bir hoşnutsuzluk ifadesi gördüyse de, öyküsünün sonunda: — Gerçekten nasıl buldun? diye sordu. Ruth:

— Bilmem, diye cevap verdi. Satabilecek mi dersin?

Martin:

— Korkarım ki, hayır, diye itiraf etti. Bu öykü dergiler için fazla iyi. Ama gerçek, hakikaten gerçek. Ruth:

— Öyleyse, satılmayacaklarını bildiğin halde, bu gibi şeyler yazmakta niye hala ısrar ediyorsun? Senin yazı yazmanın sebebi; geçimini sağlamak değil mi?

Martin:

— Evet, doğrudur; ama şu sefil öykü aklımı aldı benim. Mutlaka yaz beni diye tutturdu. Ruth:

— Peki ya şu Wiki Wiki adlı karakter, neden onu o kadar kaba konuşturdun? Tabii okurlarını incitecektir bu, editörler de işte bu sebepten senin eserlerini reddetmekte haklılar.

Martin:

— Öyle konuşturdum, çünkü gerçek Wiki Wiki bu şekilde konuşurdu. Ruth:

— Ama okur zevkine uymaz bu. Martin:

— Hayata uyar, diye net konuştu. Gerçek bu. Ben de hayatı gördüğüm gibi yazmak zorundayım. Ruth cevap vermedi, kısa bir süre sessiz kaldılar. Martin, Ruth'u sevdiğinden onu tamamıyla anlayamıyordu. Ruth da Martin'i anlayamıyordu; çünkü Martin Ruth'un ufkunun ötesinde yükselen bir dağ gibiydi. Martin konuşmayı daha rahat bir konuya sürüklemek için gayret göstererek: — Şey, dedi. 'Transcontinental'dan paramı aldım. Dört dolar doksan sent ve bir vapur bileti ödeyerek cezaya çarptırılan üç sakallının gözünün önünde canlanan resmi, Martin'i güldürdü. Ruth, neşeyle:

— Öyleyse geleceksin, diye bağırdı. Martin dalgın dalgın:

— Gelmek? diye mırıldandı. Nereye? Ruth:

— Yarın akşam yemeğine canım. Biliyorsun, bana eline para geçince elbiseni rehinden kurtaracağını söylemiştin.

Martin safça:

— Vallahi unutmuşum. Bu sabah belediye memuru, Maria'nın iki ineğiyle danasını götürdü. Maria'nm parası olmadığı için inekleri ben kurtarmak zorunda kaldım. 'Trans Continental'den aldığım beşlik işte buraya gitti. 'Çanların Sesi" belediye memurunun cebine indi.

— Demek ki gelemeyeceksin? dedi Ruth.

Martin kendi üstüne bir baktı. Ruth'un gözlerinde hayal kırıklığını ve sitemi anlatan gözyaşları pırıldadı, ama bir şey söylemedi.

Martin, onu neşelendirmek için:

— Gelecek Şükran gününde, benimle birlikte Del-monico'da akşam yemeği yiyeceksin, ya da Londra'da, Paris'te veya nerde istersen

orada. Sözlerime dikkat et.

Ruth damdan düşer gibi:

— Birkaç gün önce gazetede gördüm, dedi. Demiryolu posta yönetimine birçok atama yapılmış. Sen birinci olarak kazanmıştın, değil mi?

Martin, çağırıldığını, ama kendisinin vazgeçtiğini, kabul etmek zorunda kaldı. — Kendimden o kadar eminim ki, dedi. Bir sene sonra bir düzine demir yolcunun kazandığından fazlasını kazanmaya başlayacağım. Bekle de gör bak.

Martin sözünü bitirince Ruth, sadece bir:

— Oh, dedi. Eldivenlerini eline geçirerek ayağa kalktı. Gitmem lâzım, Martin. Arthur beni bekliyor. Martin onu kollarının arasına alıp öptü, ama Ruth'un pasif davrandığını gördü. Ruth'un vücudunda gerginlik yoktu, kollarıyla onu sarmamış, dudakları ise Martin'in dudaklarını hiçbir ihtiras duymaksızın öpmüştü. Martin, bahçe kapısından dönerken, Ruth'un kendisine kızgın olduğu sonucuna vardı. Peki ama neden? Belediye memurunun Maria'nın ineklerini kapatması şanssızlıktı. Bunda hiç kimsenin suçu yoktu ki.

Kendi davranış tarzından başka türlü davranabileceği ise Martin'in aklının köşesinden bile geçmedi. Bir süre sonra demiryolu posta yönetiminin davetini kabul etmediğim için bir parçacık da benim kusurum var diye düşündü. Ruth da Wiki Wiki'yi beğenmemişti üstelik.

Merdivenin başında dönüp, akşam seferine çıkan postacısını karşıladı, üzün zarflardan oluşan posta paketini eline aldığı zaman, hep tekrarlanan o umut ateşi Martin'i yine sardı. Zarflardan biri uzun değildi. Kısa ve ince bir zarftı, üstünde de matbu harflerle, 'The New York Outview'nun adresi yazılıydı. Zarfı yırtıp açmadan önce duraksadı. Bu bir kabul mektubu olamazdı. Bu yayınevinde hiç yazı yazmamıştı Martin. Belki de bu müthiş düşünceyle Martin'in kalbi neredeyse duracak gibi oldu. Belki de kendisine bir makale ısmarlıyorlardı; ama aynı anda da bunun imkansız olduğunu

düşünerek bu ihtimali kafasından uzaklaştırdı. Bu, editör tarafından kaleme alınmış kısa, resmi bir mektuptu ve aldıkları imzasız bir mektubu ilişikte yolladıklarını ve 'Outview' yazı işleri müdürlüğünün bu gibi imzasız mektupları dikkate almadıklarından emin olabileceğini bildiriyordu.

Martin, ilişik mektubun kargacık burgacık bir el yazısıyla yazılmış olduğunu gördü. Martin'i edepsizce aşağılayan bu karmakarışık mektup, 'Martin Eden denen' ve dergilere öyküler satan adamın yazarlıkla ilgisi olmayıp, eski dergilerden öyküler çalmak, yeniden daktiloya çekmek suretiyle kendisininmiş gibi sürdüğünü iddia ediyordu. Zarfın üstündeki damga 'San Le-andro' postanesine aitti. Martin, mektubu yazanın kim olduğunu anlamak için bir saniye bile düşünmedi. Higginbotham'ın grameri, Higginbotham'ın halk ağzı, Higginbotham'ın dolambaçlı ifadesi ve düşünüşü bütün mektup boyunca sırıtıyordu. Martin, mektubun her satırında eniştesinin sadece ince İtalyan elini değil, aynı zamanda onun kaba bakkal yumruğunu da ¦ gördü. "Peki ama neden?" diye boş yere kendi kendine sordu durdu. Bernard Higginbotham'a ne kötülüğü dokunmuştu ki? O kadar mantıksızca, o kadar aşağılık bir işti ki bu. Anlatılır gibi değildi bu. O hafta içinde Martin'e Batının çeşitli dergilerinden buna benzer bir düzine mektup daha geldi. Martin, editörler ince davranıyorlar diye düşündü. Hiçbirinin Martin'i tanıdığı yoktu, buna rağmen bazıları ona sempati bile göstermişti. Editörlerin imzasız yazılardan hoşlanmadığı açıkça anlaşılıyordu. Kendisine yöneltilen bu kindar girişimin boşa çıktığını anladı. Aslına bakılırsa bu mektuplar eğer bir sonuç sağlayacaksa, hiç şüphe yok bu Martin'den yana bir durum yaratacak, hiç değilse birçok editörün dikkati onun ismine çekilmiş olacaktı. Belki bir gün, ondan bir yazı aldıkları zaman, bunun, kendisi hakkında imzasız mektuplar gönderilen kişi olduğunu hatırlarlardı. Böyle bir hatırlayışın da, onların Martin'in hakkındaki hükümlerinin dengesini bir parçacık da olsa Martin'den yana bozmayacağını kim iddia edebilirdi ?

İşte bu sıralarda Martin, Maria'nın gözünden düştü. Bir sabah onu mutfakta, ütülenecek bir yığın çamaşır arasında, bitkinlikten yanaklarından gözyaşları süzülür ıstıraptan inler halde boş yere didinirken buldu. Martin, hemen grip tanısı koydu, Brissenden'in getirdiği viskilerin artığından bir bardak sıcak viski içirip,

yatağa girmesini emretti. Ama Maria'nın yatmaya yanaştığı yoktu, ütünün bitmesi lâzım diye itiraz etti, aksi halde o akşam ve ertesi sabah yedi küçük aç çocuğuna yiyecek getiremeyeceğini anlattı.

Maria hayretler içinde, Martin'in sobanın üstünden bir ütü alıp, fantezi kola yapılacak bir bluzu ütü tahtasının üstüne yaydığını gördü. Bu, Kate Flanagan'ın pazarlık bluzuydu ve Maria'nın dünyasında ondan daha kusursuz, ondan daha titiz giyinen bir kadın yoktu, "üstelik Miss Flanagan, ayrıca haber gönderip bluzunun o akşama hazır olmasını istemişti. Herkesin bildiği gibi, Miss Flanagan, demirci Mr. Collins'le flört ediyordu, ertesi gün de birlikte Golden Gate Parkına gideceklerdi; bunu da yalnız Maria biliyordu. Maria, bluzu Martin'in elinden almak için boş yere uğraştı. Martin, ayakları birbirine dolaşan Maria'yı bir sandalyeye oturttu, o da oradan faltaşı gibi açılan gözlerle Martin'i seyretti. Kendisinin ütülemek için harcayacağı zamanın dörtte biri kadar bir zaman içinde bluz tertemiz ütülendi, hem de Martin'in bizzat Maria'ya da onaylattığı gibi, Maria'nın ütüleyebileceği kadar güzel oldu.

Martin:

— Eğer ütülerin daha sıcak olsaydı, çok daha hızlı çalışabilirdim, dedi. Maria'ya göre ise, Martin'in salladığı ütüler, kendisinin kullanmaya cesaret edebileceğinden çok daha sıcaktı. Martin ondan sonra:

— Senin ıslatma tarzın tamamıyla yanlış, diye yakındı. Bak nasıl ıslatılacağım göstereyim sana. Bize lazım olan tazyiktir. Eğer çabuk ütü yapmak istiyorsan, tazyik altında ısla. Bodrumdaki tahtalardan bir sandık yaptı, buna bir de kapak uydurduktan sonra, Silva ailesi çocuklarının hurdacıya satmak için topladıkları hurda demir parçalarını da talan etti. Sandığın içine yeni ıslatılan çamaşırları tıkıp, kapağı kapattı, kapağın üstüne de demir parçalarını koyunca düzen tamam ve işler hale geldi.

Martin iç donuna varıncaya kadar soyunup, kendi işinin 'iyice kızgın' dediği bir ütüyü eline alarak: — Şimdi beni seyret bak, Maria, dedi. Maria bunu sonradan şöyle anlattı: — ütüyü birince de, yünlüleri yıkadı. Dedi ki bana, Maria, sen koca bir aptalsın. Ben göstereyim

sana nasıl yıkanır yünlüler, ve de gösterdi. Martin bu işi Shelley Hot Springs'de Joe'dan öğrenmişti. Dikine duran çubuğun üst tarafına eski jantı yerleştirmiş, bunu da mutfak kirişlerine sıkıca bağladığı çubuğa tutturmuştu. Böylece çamaşırları varilin içinde suya daldırıp çıkaran jantı çevirirken, bir eliyle de çamaşırları kolayca dövebiliyordu.

Maria'nın hikâyesi, hep:

— Artık Maria yıkamaz çamaşırları, diye biterdi. Çalıştırırım çocukları varilin başında, çevirsinler tekeri... Bununla beraber Martin, Maria'nın mutfak çamaşırhanesinde yaptığı yenilik ve işi ustaca becermesinden ötürü Maria'nın gözünden adamakıllı düştü. Ma-ria'nın hayalinde Martin'e yönelttiği romans pırıltısı, onun sabık bir çamaşırcı oluşu gerçeği karşısında sönüp gitti. Martin'in bütün o kitaplarının, onu arabalarla ya da kucak dolusu viski şişeleriyle ziyarete gelen bütün yüksek dostlarının hiçbir değeri kalmadı. Nihayet, Martin de alelade bir işçi, onun sınıfından, onun cinsinden bir insandı işte. Şimdi daha bir insanlaşmış, daha yanına varılır hale gelmişti Martin; sır olmaktan çıkmıştı artık.

Martin'in ailesinden gitgide daha çok soğumaya devam etti. Mr. Higginbotham'ın kışkırtmaya dayanmayan hücumunun arkasından, Mr. Hiermann von Schmidt de rengini belli etti. Birkaç küçük öyküsüyle, bir iki mizahi manzume ve şakasının satışından kendisine bir müddet yetecek kadar para kazanmıştı Martin. Sadece faturalarının bir kısmını ödemekle kalmamış, aynı zamanda eline siyah elbisesiyle, bisikletini rehinden kurtaracak kadar da para kalmıştı. Martin, krank sustası eğrildiği için, tamir isteyen bisikletini, müstakbel eniştesiyle dostluğunun bir belirtisi olarak Von Schmidt'in dükkânına yolladı. Aynı gün akşamüstü, ufak bir gocuğun, bisikletini getirdiğini gören Martin memnun oldu. Bu umulmaz lütuf üzerine Martin, eniştesinin de kendisiyle dost geçinmek arzusunda olduğu sonucuna vardı. Ama bisikleti gözden geçirince, el bile sürülmemiş olduğunu gördü. Aynı gün, biraz sonra kızkardeşinin sevgilisine telefon eden Martin, bu zatın kendisiyle, "hiçbir konuda, hiçbir surette ve hiçbir şekilde" ilgilenmek istemediğini öğrendi.

Neşeli bir tavırla:

— Hermann von Schmidt, diye cevap verdi Martin. Oraya gelip senin o patlıcan burnunu kırmak geçiyor kafamdan.

Diğeri:

— Hele dükkanıma gel, ben de polis çağırırım, diye cevap verdi. Senin işini ben de bitiririm ya. Senin ne mal olduğunu bilirim ben, ama bana kabadayılık sökmez. Senin gibilerle işim yok benim. Aylağın birisin sen işte, ben de uyuyorum zannetme. Kızkarde-şinle evleneceğim diye benim sırtımdan geçinmeye kalkamazsın. Niye işe girip de namusunla kazanmıyorsun hayatını, ha? Söylesene bunu sen bana. Martin'in felsefesi ağır basıp, öfkesini dağıttı. Büyük bir keyifle ahizeyi astı. Ama biraz sonra keyfi kaçtı ve reaksiyon kendini gösterdi, Martin yalnızlığının bütün ağırlığını hissetti, Brissenden'den başka kimse onu anlamıyor, Kimse onu işe yarar bir insan kabul etmiyordu. Brissenden ise kayıplara karışmıştı. Allah bilir neredeydi.

Martin, manavdan çıkıp, satınaldığı şeyler kolunda, eve dönerken, hava da kararmaya başlamıştı. Köşede bir tramvay durdu ve tanıdık, ince birisinin aşağı indiğini gören Martin'in yüreği sevinçle hopladı. Brissenden'di bu. Tramvay daha kalkmadan kısa bir bakış anında, Martin, Brissenden'in paltosunun ceplerinden birinin kitaplarla, diğerinin de bir litrelik bir viski şişesiyle dolu olduğunu gördü.

XXXIII

Hastalıktan morarmış dudakları ve çatlamış yüzüyle hayata kota koyan Brissenden yine günlerce ortalıktan kaybolmuştu. Brissenden'e iyiden iyiye alışan Martin, onu birdenbire karşısında görünce şaşırdı. Sormak istediği sorulan bile unuttu. Brissenden de bu uzun süren yokluğu hakkında açıklama yapmadı. Hemen sohbete koyuldular. Sanki hiç ayrılmamış, hiç uzaklaşmamışlar gibi sarmaş dolaş koyu sohbete dalmışlardı. Martin todi dolu kocaman bardaktan yükselen mayhoş buğunun arasından arkadaşını izliyordu; üstelik karşısında hayata parmak atmış gibi oturan bu adamın bir cesedinkini andıran

yüzünü görmek ona yetiyordu. Brissenden, Martin'in yaptıklarını büyük bir ilgiyle dinledikten sonra: — Ben de boş durmadım, dedi.

Brissenden ceketinin iç cebini epeyce karıştırdıktan sonra bir yazı çıkarıp Martin'e verdi. Yazının üstündeki ismi okuyan Martin başını hafifçe kaldırıp Brissenden'e meraklı gözlerle baktı. Brissenden:

— Evet, o işte kelime, diye güldü. Güzel bir isim, ha? 'Sapkın' tek kelimecik. Senin şu her zaman dimdik, yaşam dolu inorganik 'insanın termometredeki ufacık yerinden ötürü çalım satan otuzaltı derecelik yaratığın, sapkınların son basamağı olan insanının yüzünden; yani senin yüzünden bu adı koydum. Bu bir defa kafama girdi, ondan kurtulmak için de yazmam lazımdı bunu. Bu kelime ve yazı hakkındaki düşüncelerini söyle bana. Martin'in yüzü önce kızardı, okumaya devam ettikçe kanı çekildi. Bu tam bir sanat eseriydi. Şekil, öze galip gelmişti, ama özün anlaşılabilir son atomu bile, Martin'i zevkten sarhoş edecek, güzlerini ihtirasla yaşartacak, sırtını yukarıdan aşağı soğuk ürpertilerle kaplatacak kadar mükemmel bir yapı içinde ifade kazanmış olduğuna göre, buna şeklin zaferi demek de doğru olmazdı. Altıyedi yüz mısralık upuzun ve sanki başka bir dünyanın, eseriymiş kadar hayat verici, fantastik bir şiirdi. Müthiş, imkansız bir şeydi bu; ama buna rağmen işte burada, kâğıt sayfaların üstüne siyah mürekkeple karalanmış olarak duruyordu. Şiir, insanı ve insanın ruh araştırmalarını sonsuz sınırları içinde ele alıyor ve en uzak güneşleri, en uzak gökkuşağı ışıklarını delil göstermek için fezanın uçurumlarını iskandil ediyordu. Nefesi yarı yarıya sönmüş, atışları gitgide hafifleyen kalbi bir kuş gibi çırpınan, ölmekte olan bir adamın kafatası içinde çılgınca eğlenen bir hayalın delice cümbüşüydü bu. Şiir muhteşem bir ritim içinde, değişmez bir mücadelenin soğuk gürültüsünden, hücuma geçen yıldızlar ordusuna, birbirini sıkıştıran soğumuş yıldızlardan, karanlık boşlukta parıldayan nebülözlere uzanıyor ve bütün bunların arasından, gezegenlerin uğultusu, sistemlerin çatırtısı içinde, insanoğlunun gümüş bir mekiğin sesi gibi hafiften hafife, ama hiç eksilmeksizin tınlayan huysuz sesi duyuluyordu.

Martin sonunda konuştu:

— Edebiyat dünyasında buna benzer bir tek satır bile yoktur.

Harikulade! Harikulade! Başımı döndürdü. Sarhoş etti beni. O büyük, bölünemez soru onu kafamdan bir türlü çıkaramıyorum. İnsanoğlunun o araştıran, sonsuz, hep tekrarlanan, o ince ağlamaklı sesi, hala kulaklarımda çınlıyor. Fillerin gümbürtüsü, aslanların kükremeleri arasında bir sivrisineğin ölüm marşına benziyor. Kendimi gülünç duruma düşürüyo-rum, ama kafama takıldı bu benim. Senin ne olduğunu bilmiyorum, fevkalâdesin sen, işte o kadar. Ama nasıl yapıyorsun bunu? Nasıl yapıyorsun bunu?

Martin heyecanlı konuşmasını bir an kesti ama yeniden başlamakta da gecikmedi: — Bir daha asla yazmayacağım. Acemi bir sıvacıyım ben. Sen bana gerçekten de bir zanaatkarın eserini gösterdin. Deha bu! Dehadan da üstün bir şey. Dehayı aşıyor. Çıldırmış gerçek bu. Gerçek, her satırı gerçek bunun. Acaba bunun farkında mısın sen, gidi dogmatik seni. İlim yalan söylemez. Kozmosun ham demirinden kesilip kudretli ritimlerle dokunularak bir ihtişam ve güzellik kumaşı haline getirilmiş hakaretin gerçeği bu. Başka bir şey söylemeyeceğim artık. Bittim, ezildim. Evet, daha da ezileceğim. Bırak da senin adına piyasaya süreyim bunu. Brissenden sırıttı:

— Hıristiyanlık dünyasında bunu basmaya cesaret edecek tek dergi yoktur, sen de bilirsin. Martin:

— Böyle bir şey bilmiyorum. Ben Hıristiyanlık dünyasında bunu kapışmayacak tek dergi olmadığını biliyorum. Her gün böyle bir şey geçmez onların eline.

— Bu teklifini kabul edebilmeyi isterdim.

— Alay etme, diye gürledi Martin. Dergi editörleri tamamen boş insan değillerdir. Biliyorum bunu. Seninle bahse girmeye hazırım. 'Sapkın'ın birinci veya ikinci teklifte kabul edileceğine dair maske istersen bahse girerim.

— Teklifini kabul etmeme engel olan bir tek şey var. Brissenden bir an bekledi. Büyük bu eser, eserlerimin en büyüğü. Bunu biliyorum. Son eserim benim. Bununla övünüyorum. Ona tapıyorum. Viskiden

bile güzel. Bu benim, tatlı hayalleri, temiz idealleri olan basit bir delikanlı iken hayal ettiğim şey, mükemmel şey. İşte sonunda, son hamlede yakaladım, bir sürü domuza çiğnetmeye de razı olamam onu. Hayır, konuya girmeyeceğim seninle. Bu benimdir. Onu ben yarattım ve seninle paylaştım. Martin:

— Dünyanın geriye kalan insanlarını düşün, diye itiraz etti. Güzelliğin vazifesi haz vermektir. — O benim güzelliğim.

— Bencil olma. Brissenden:

— Bencil değilim ben, dedi ve ince dudaklarından çıkacak kelimeler kendisini keyiflendirdiği zamanlarda olduğu gibi sinsi sinsi sırıttı. Açlıktan geberen bir domuz kadar özgeciyim.

Martin boş yere, onu kararından caydırmaya çalıştı. Ona dergilere karşı duyduğu nefretin delicesine, fantastik bir nefret olduğunu, bu davranışının, Efe-sos'taki Diana tapınağını yakan delikanlının hareketinden bin defa daha alçakça olduğunu anlattı. Bütün bu suçlamalar fırtınası altında Brissenden sakin sakin todisini yudumlayip Martin'in editörler dışında bütün söylediklerinin gerçek olduğunu kabul etti. Editörlere olan nefreti sınırsızdı ve editörlerden bahsetmeye başlayınca, suçlama yağdırma konusunda Martin'i geride bıraktı. — Şunu bana daktiloya çekmeni istiyorum, dedi. Sen bu işi herhangi bir stenograftan bin kere daha iyi bilirsin. Şimdi de sana bir öğütte bulunacağım. Ceketinin dış cebinden kalın bir kâğıt tomarı çıkardı, İşte, senin 'Güneşin utancı'. Bir kere değil iki kere, üç kere okudum onu. Sana en büyük komplimanı yapabilirim. Senin 'Sapkın' hakkında söylediklerinden sonra benim susmam gerekiyor. Ancak şu kadarını söyleyeceğim: 'Güneşin utancı' yayımlandığı zaman bir heyecan yaratacak, öyle bir edebi tartışmaya yol açacak ki, reklam bakımından senin için binler değerinde olacak bu.

Martin güldü:

— Zannederim şimdi de bunu bir dergiye teklif etmemi tavsiye edeceksin, dedi. — Hiç de değil. Eğer eserini basılmış görmek istiyorsan, demek istiyorum. Birinci sınıf yayınevlerine teklif et onu.

Belki yayınevlerinden birisinin yazı okuyucusu delidir veya çılgındır da bakarsın eserinden yana rapor verir. Bir sürü kitap okudun sen. Bunların özü Martin Eden'in kafasındaki imbikten süzülüp, Martin Eden

'Güneşin ütancı'na aktı. Martin Eden de bir gün meşhur olacak ve şöhreti en çok bu eserine dayanacak. Onun için eserine bir yayıncı bulmalısın, ne kadar çabuk bulursan, o kadar iyi olur. Brissenden o gece geç vakit döndü evine; tam tramvayın ilk basamağına adımını attığı sırada geriye, Martin'e doğru savrulup, onun eline sımsıkı topak edilmiş buruşuk bir kâğıt parçası tutuşturdu. — Al şunu, bugün at yarışlarına gitmiştim, şikeyi de biliyordum, dedi. Kampana çaldı, tramvay hareket etti; Martin, eline tutuşturulan buruşuk, yağlı kâğıt tomarının ne olduğunu merak ederek kalakaldı. Odasına dönüp de kâğıdı açınca bunun yüz dolarlık bir çek olduğunu gördü. Bunu hiç çekinmeden kullandı. Arkadaşının her zaman bol parası olduğunu biliyor, aynı zamanda bir gün başarıya ulaşıp bunu ödemek imkânını bulacağına derin bir inanç besliyordu. Sabahleyin bütün faturalarını ödedi, Maria'ya peşin peşin üç aylık kirasını verdi, tefecideki bütün rehinlerini kurtardı. Ondan sonra Marian'nın düğün hediyesiyle, Ruth'a ve Gert-rude'a Noel için daha mütevazı hediyeler aldı. Nihayet elinde kalan parayla bütün Silva ailesini önüne katıp Oakland'a götürdü. Vaadini yerine getirmekte bir kış gecikmişti, ama Maria da dahil olmak üzere bütün Sil-va'lar ayakkabı sahibi olmuşlardı. Ayrıca Silvaların kucaklarını doldurup taşıran çeşit çeşit oyuncuklar, bebekler, düdükler, paket paket çıkın çıkın şekerler, yemişler de almıştı onlara.

Martin, kendisinin ve Maria'nın dizinin dibinden ayrılmayan bu olağanüstü alayla, şimdiye kadar yapılmış olan en büyük şekerlemeyi istemek için girdikleri bir şekerci dükkânında Ruth ve annesiyle karşılaştı. Mrs. Morse son derece sarsıldı. Ruth'un bile izzeti nefsi incindi, zira o görünüşe önem verirdi, halbuki sevdiği adam, Portekizli sokak çapkınlarından bir ordunun başında, Maria ile samimi bir halde hiç de hoş bir manzara oluşturuyordu. Ama Ruth'u asıl inciten, bu manzaradan çok, Martin'in gururdan, izzeti nefisten yoksun oluşuydu. Fakat Ruth'un daha da derinden içine işleyen, bu olayda, Martin'in işçi sınıfı aslından geldiğini unutarak yaşamasının imkansızlığını görmüş olmasıydı. Bu gerçeği belli eden birçok

lekesi vardı Martin'in, ama bunu böylece dünyanın yüzüne Ruth'un dünyasının yüzüne çarpmakla fazla ileri gitmiş oluyordu. Gerçi Martin'le nişanlandığı gizli tutulmuştu, ama uzun zamandan beri devam eden samimiyetleri bir sürü dedikoduların doğmasına sebep olmuştu; dükkânda ise sevgilisiyle, sevgilisinin yanındakileri gizliden gizliye incelemekte olan bir sürü tanıdıkları vardı Ruth'un. Ruth, Martin'in o rahat geniş fikirliliğine sahip olmadığından, çevrenin üstüne çıka-mıyordu. Hemencecik incinmişti, hassas yaradılışı yüzünden de bunun utancıyla titriyordu. İşte o gün daha sonra, Ruth'u ziyaretinde, hediyesini daha uygun bir fırsatta vermeyi kararlaştırarak göğüs cebinde tutan Martin, onu bu halde buldu. Kızgın, ihtiraslı gözyaşları içinde gördüğü Ruth'un bu hali, Martin'e çok şeyler anlatmıştı. Onun ıstırabını görünce, kendisinin bir zalim olduğuna inandı, ama ruhunun derinliklerinde neden ve nasıl zalim olduğunun cevabını bulamadı. Tanıdıklarından ötürü utanç duymak Martin'in aklının almayacağı bir şeydi; Silvaları Noel alış verişine götürmek de, kendince, hiçbir şekilde Ruth'a saygısının eksik olduğunu göstermezdi. Diğer taraftan, Ruth, kendisine anlatınca, onun görüşünü de anladı ve bunu kadınca, her kadında hem de kadınların en iyisinde bile bulunan bir eksiklik olarak kabul etti.

XXXIV

Kışın çetin şartları Martin'i iyiden iyiye inine itmişti. İşte böylesine soğuk, sessiz bir ocak akşamıydı, biricik dostu Brissenden, Martin'i çağırdı ve "sana gerçek kirin ne olduğunu göstereyim" dedi. Martin, bu 'gerçek kir'in ne olduğunu anlamadı ama bir hayli de merak etti. Gerçek kir konusu ise birdenbire Brissenden'in aklına gelivermişti. İki dost San Francisco'da salaş bir lokantada yemek yemişlerdi. Burada Brissenden'in aklına Martin'e "gerçek kirin ne olduğunu göstermek' fikri geldi. Yemeklerini yemişler, Oaklanda dönmek üzere iskele binasına gelmişlerdi. Tam bu sırada Brissenden hemen döndü ve üstünden kayan paltosunun içinde sıska bir gölge halinde rıhtımda yürümeye başladı; Martin, ona yetişmekte zorlanıyordu. Brissenden, toptan içki satan bir büfeye girdi ve beşer litrelik bir damacana porto şarabı alıp iki elinde birer damacana olmak üzere bir tramvaya atladı; arkasından da kucağı bir sürü litrelik viski şişe-leriyle dolu Martin.

Martin, 'gerçek kir'in ne olduğunu merak ederken, bir taraftan da, eğer beni şimdi Ruth bir görseydi diye 465

Martin Eden

düşünmeden edemedi.

Tramvaydan inip Merket Sokağının güneyinde, işçi sınıfının oturduğu mahallenin göbeğine dalarlarken, Brissenden:

— Belki de kimse yoktur orda, dedi. O takdirde, bu kadar zamandan beri aradığın şeyi kaçırmış olacaksın. — Peki neymiş bu bok be? diye sordu Martin.

— Adamlar akıllı birader, seni ticaret odasında arkadaşlık ederken bulduğum o atıcı, ciğeri beş para etmeyenlerden değil. Sen kitapları okuyunca kendini yapayalnız kalmış buldun. Eh, işte, ben de sana bu akşam kitap okumuş başka adamları tanıtacağım, bundan sonra yalnız kalmazsın artık. Bloğun sonuna geldikleri sırada:

— Onların sonu gelmez tartışmalarıyla kafamı yorduğum yok, dedi. Onların kitap felsefeleri beni ilgilendirmez. Ama göreceksin, bu çocuklar burjuva domuzları değil, bilgi sahibi kimselerdir. Yalnız dikkat et, bu herifler dünyada aklına gelebilecek her konuda seni çiğ çiğ yerler. Bir süre sonra soluyarak, aynı zamanda da kendisini iki damacananın yükünden kurtarmaya çalışan Martin'e karşı koyarak:

— İnşallah Norton ordadır, dedi. Morton idealisttir. Harvard mezunu. Müthiş bir hafızası vardır, idealizm onu felsefi anarşiye yöneltti, ailesi de sokağa attı onu. Babası bir demiryolu başkanı ve bir milyoner ama oğlu San Francisco'da, yirmi beş sente satılan tek sayfalık bir anarşist derginin editörlüğünü yaparak açlıktan geberiyor.

Martin, San Francisco'yu fazla bilmiyordu, hele Market Sokağının güney tarafını hiç; bu yüzden nereye götürüldüğünün farkında bile değildi.

— Devam et, dedi. Onları görmeden sen onlardan bahset bana. Hayatlarını nasıl kazanıyor bunlar? Nasıl olmuş da buraya düşmüşler?

— İnşallah Hamilton oradadır. Brissenden böyle diyerek durdu ve ellerini dinlendirdi. Adı Strawn Hamilton, iki ad arasında tire var biliyorsun, güneyli eski bir soydan geliyor. Serserinin biri, sosyalist kooperatif mağazalarından birinde haftada altı dolara sözde kâtiplik yapıyor, daha doğrusu yapmaya çalışıyor, ama dünyada tanıdığım en tembel heriftir. Müzmin bir hayat. Kente postu serer, oturur. Bütün gün ağzına bir lokma bile koymadan, bankın üstünde oturduğunu gördüm, sonra akşamleyin onu yemeğe davet ettiğimde de şu iki blok ötedeki lokantaya, bana: 'Çok uzun iş şimdi, oğlum, onun yerine bana bir paket sigara al daha iyi.' demişti. Kreis, onu materyalist tekliğe çevirinceye kadar o da senin gibi bir Spencer'ciy-di. Eğer yapabilirsem, onu tekçilik hakkında konuşturmaya çalışacağım. Norton da tekçidir, yalnız o, ruh dışındaki her şeyi kabul eder.

Martin:

— Kreis kim? diye sordu.

— Gideceğimiz yerde kalıyor. Vaktiyle profesör-müş, üniversiteden kovulmuş hep aynı hikaye. Çelikten kıskaç gibi bir kafası var. Hayatını bildiğimiz yöntemle kazanır. Böyle düştüğü sırada sokakta dilencilik bile yaptığını biliyorum. Vicdansız herifin biridir. Hiç ayırd etmez cesedi bulsa, kefenini soyup alır, onunla burjuvaların arasındaki fark şu ki, beriki, işin hilesine kaçmadan soyar. Nietzche'den, Sehopenhauer'dan ya da Kant'tan bahseder, ama dünyada gerçekten önem verdiği tek şey, tekçiliktir; Mary'yi de dahil edebiliriz. Onun beş köpek etmeyen tanrısı Haeckel'dir. Ona hakaret etmenin tek yolu, Haeckel'e şöyle bir dokunmaktır.

Brissenden merdivenleri tırmanmadan önce, damacanaları yukarı kat merdivenlerine açılan kapının eşiğine koyarak:

— İşte burada oturuyorlar, dedi. Altında bir meyhane ile bir bakkal dükkânı bulunan, alışılmış iki katlı köşebaşı binalarından biriydi bu. Çete burada oturuyor işte, bütün üst katı kendilerine almışlar. Ama içlerinde yalnız Kreis'in iki odası vardır. Hadi gel.

üst katın holünde tek ışık yanmıyordu, ama Brissenden, zifiri karanlıkta bir hayalet gibi yolunu bulup ilerledi. Martin'e bir şey söylemek için durdu.

— Bir çocuk var, Stevens ilahiyatçıdır. Acele ettiği zaman her şeyi birbirine karıştırır. Şimdi bir lokantada bulaşıkçılık yapıyor. İyi purolara bayılır. Onun, on sente yemek yenilen lokantada yemek yiyip de yemeğin üstüne içtiği puroya elli sent verdiğini gördüm. Onun için birkaç puro koydum cebime ama bakalım görebilirsek eğer.

— Sonra bir başka çocuk daha var Parry, Avustralyalı, istatistikçidir, aynı zamanda da canlı spor ansiklopedisi. Ona Paraguay'ın 1903 ziraat üretimini, ya da 1890 da Çin'in İngiltere'den ithal ettiği çarşaflık bez miktarını veya Jimmy Britt'in Battling Melson'la hangi sıklette dövüştüğünü, ya da 1868 de Amerika Birleşik Devletlerinin tüy, horoz, orta ve hafif sıklet boks şampiyonlarını sor, bir makine gibi en doğru cevabı verir sana. Sonra Andy var, bir farmason; her şey hakkında fikre sahiptir, iyi de satranç oynar; sonra bir başkası da Harry'dir, fırıncılık yapar, koyu sosyalisttir, aynı zamanda da kuvvetli bir sendikacıdır. Sırası gelmişken, şu aşçılar ve garsonlar grevini hatırlarsın o sendikayı oluşturup da grevi başlatıveren Hamiltondu işte o grevi daha önceden bu evde Kreis'in odasında o hazırladı. Sırf keyif için yaptı bu işi, ama Sendikada kalamayacak kadar tembeldi. Ne var ki, istese çok yükselebilirdi, Eğer bu derece, böylesine tembel olmasa, onun elinden hiçbir şey kurtulamaz.

Brissenden, ilerde bir ışık çizgisi bir kapının eşiğini gösterene kadar karanlıkta ilerledi. Kapıyı vurdu, kimdir sorusuna cevap verdi ve kapı açıldı. Martin bir anda kendini içerde Kreis'le el sıkışır buldu. Kreis, pırıl pırıl, bembeyaz dişleri, kor gibi iri gözleri, biraz düşük siyah bıyıkları olan yakışıklı, esmer bir gençti, evi idare ettiği anlaşılan Hary adındaki genç sarışın kız da, hem mutfak, hem de yemek odası görevini gören ufak arka odada yerde bulaşık, yıkamakla meşguldü. Tepelerinde yıkanmış çamaşırlar asılıydı; çamaşırların asıldığı kordonlar ve dolayısıyla çamaşırlar öyle sarkmıştı ki, Martin önce, bir köşede konuşmakta olan iki erkeğin farkına varamadı. Bu ikisi Brissenden'i selamlayıp, şarap damacanalarını gürültüyle karşıladılar.

Tanıştırılan Martin, bunların Andy ile Parry olduklarını öğrendi. Bu arada Brissenden de todi üretip viski soda hazırlamakla meşguldü.

Onun:

— Takımı getir bakalım, emri üzerine Andy fırlayıp,

oturanları çağırmak için odaları dolaşmaya başladı.

Brissenden, Martin'e:

— Şansımız varmış, diye fısıldadı. Çoğu burada. İşte Norton'la Hamilton; gel de tanış onlarla. Ste-vens'in ortalarda olmadığını duydum. Eğer başarabilirsem onları tekçilik hakkında konuşturmaya çalışacağım. Aralarında şöyle bir tartışmaya başlayıncaya kadar bekle, o zaman ısınıp, canlanırlar. Önceleri konuşmalar sıkıcıydı. Bununla beraber Martin, onların işlek kafalarını takdirden geri kalmadı. Fikirlerinin ekseriya çarpışmasına rağmen, bunlar fikir sahibi insanlardı, Yine bunlar zeki ve bilgili olmalarına rağmen yapay değildiler.

Martin, çabucak bu adamların hangi konuda konuşurlarsa, konuşsunlar, o konunun bilgi ve olan bağlantısına başvurduklarını ve bunların aynı zamanda toplum ve evren hakkında köklü ve düzgün bir fikir sahibi olduklarını gördü. Bunların fikirlerini kimse hazırlop vermemişti; bunların herbiri şu veya bu sınıfın birer isyancısıydılar ve hepsinin de dilleri boş ve yavan sözlere yabancıydı. Martin, Morse'ların evinde hiç böylesine hayret verici bir konu zenginliği içinde tartışıldığına rastlamamıştı. İlgi gösterdikleri konular, ancak zaman sınırlayabilirdi. Konuşma, dram sanatının geleceğinden kalkıp, Mansfield1 i hatırlatan eserlere, oradan da Mrs. Humphry'ının yeni kitabıyla, Shaw'in en yeni tiyatro oyununa geldi. Sabah gazetelerinin bazı başmakalelerini takdir ettiler, bazılarını aşağıladılar. Yeni Zelanda'daki iş durumundan, Henry James ile Brander Matthews'a atladılar, oradan Almanların CJzak Doğu planlarına ve Sarı Tehlikenin ekonomik yönden değerlendirmesine geçtiler, Alman seçimleriyle, Babel'in son konuşması üzerinde çekiştiler ve nihayet yerel siyaset üzerinde, en son planlar, işçi sendikaları toplantısındaki yönetsel rezaletler ve liman deniz işçileri grevini düzenlemek için çekilen teller üzerinde karar kıldılar. Sorunların özellikleri hakkındaki bilgileri Mar tin'i şaşırttı. Gazetelerde hiç çıkmamış olan şeyleri biliyorlardı bunlar, kuklaları oynatan ipleri, telleri ve gizli elleri biliyorlardı. Mary adlı kızın da tartışmaya karışması ve Martin'in tanıdığı pek az kadında rastladığı bilgi dağarcığı da onu ayrıca şaşırttı. Martinle o, Swinburne ile Rosetti'den bahsettiler, sonra da kız, Martin'i

Fransız edebiyatının henüz 'Martin'in ulaşamadığı derinliklerine sürükledi. Kız, Ma-eterlinck'i savunduğu zaman da Martin'in öç alma sırası gelmiş oldu; hemen "Güneşin utancı" adlı dene-mesindeki üzerinde iyice düşünülmüş tezini ortaya koydu. Diğer erkeklerin birçoğu da onların yanına gelip, konuşmaya katıldığı ve havayı kesif bir sigara dumanı kapladığı sırada Brissenden savaş bayrağını salladı.

— İşte, tam senin dişine göre bir körpe et, Kreis, dedi. Herbert Spencer'e bir aşık heyecanı ile bağlı, çiçeği burnunda bir delikanlı. Onu da Haeckel'ci yap bakalım, yapabilir sen. Kreis sanki uykudan uyanır gibi, doğruldu, gözleri madeni, manyetik bir pırıltıyla şimşeklendi. Aynı anda da Norton, Martin'e, onu mükemmelce koruyacağını anlatmak istercesine tatlı kız gibi bir tebessümle çok sempatik bir şekilde baktı.

Kreis doğrudan doğruya Martin'e çullandı, ama Norton adım adım karıştı ve sonunda Kreis'le ikisi kendi bireysel savaşa girişip, Martin'i bir kenara, bıraktılar. Martin dinledi, dinledi, memnuniyetinden, inanamayıp gözlerini ovuşturacaktı. Böyle bir şeyin olmasına imkan yoktu canım, hele Market Sokağının güney kısmının işçi mahallesinde hiç. Kitapları dile getiriyordu bu adamlar. Ateşle, şevkle konuşuyorlardı, vaktiyle nasıl içki ve öfkenin diğer adamları tahrik ettiğini gördüyse, işte entelektüel bir dürtü de bu adamları tahrik ediyordu. Martin'in işittiği, Kant ve Spencer gibi yarı efsaneleşmiş yarı Tanrılar tarafından yazılmış kutu, kitap felsefesi değil, canlı, sıcak, kırmızı bir tartışma, bir felsefe. Her teli heyecanla işlenmiş olan bu felsefe bu iki adamda beden-leşmişti. Arasıra diğerleri de karışıyor ve hepsi de ellerinde sigaraları, kollarını sallayarak, ilgiyle ve pür-dikkat dinliyorlardı.

İdealizm, Martin'i öteden beri hiç çekmemişti, ama şimdi idealizmin Norton'un elinde meydana konuşu bir keşifti. Bu felsefenin Martin'e çekici gelen sağlam mantıklı yönünü Kreis ile Hamilton gözden kaçırmış gibiydiler. Bu ikisi Norton'a, metafizikçi diye dudak büküyor, buna karşılık Morton da onları meta-fizikçiler diye aşağılıyordu. 'Fenomen' ve "Numen' terimleri çok geçiyordu. Kreis'le Hamilton, Norton'u bilinci, bilinçle anlatmaya çalışmakla suçladılar. O da onları kelime cambazlığı ile ve olayları açıklayan genel kurallara, olaylardan

hareket ederek varma yerine, bu kurallara kelimelerden hareket ederek varan bir muhakeme tarzına başvurmakla suçlandırdı. Kreis'le Hamilton, buna çok şaştılar. Onların muhakeme yöntemlerinin en baş prensibi, olaylardan hareket etmek ve olaylara bir ad vermekti.

Norton, Kant felsefesinin derinliklerine dalınca, Kreis ona bütün o ufak cici Alman felsefelerinin öldükten sonra Oxford'a gittiğini hatırlattı. Biraz sonra da Norton, onlara Hamilton'un "Cimrilik Kanunu'nu hatırlatınca, bunun hemen kendi muhakeme yollarının herbirine uygulanmasını istediler. Martin, dizlerini karnına çekmiş, bütün bunlardan son derece zevklen-mişti. Ne var ki, Norton, bir Spenceriyen değildi, nitekim diğer ikisine olduğu kadar Martin'e de hitap ederek Martin'in felsefi yönüyle savaşıyordu. Doğrudan doğruya Martin'e bakarak:

— Biliyorsun ki, Berkeley'e hiçbir zaman cevap verilebilmiş değildir, dedi. Bir cevaba en çok yaklaşan Spencer olmuştur, ama onunki de pek yakın sayılmaz. Spencer'in ardından gidenlerin en sadığı bile bundan daha ileri gidemeyecektir. Geçen gün Sale-eby'nin bir denemesini okuyordum; Herbert Spncer için söyleyebildiği onun Berkeley'e bir cevap vermeye yaklaşmış olduğundan ibaretti. Hamilton:

— Hume'un ne dediğini biliyor musun? diye sordu. Diğeri evet anlamına başını salladı, ama Hamilton diğerleri de duysunlar diye yine söyledi. Hume diyor ki, Berkeley'in delilleri ne cevap kabul eder ne de ikna edicidir.

Diğeri cevaben:

— Onun, Hume'un kafasında, dedi. Hume'un kafası da tıpkı sizinki gibiydi, şu farkla ki, o Berkeleye cevap verilemeyeceğini kabul edebilecek kadar akıllıydı.

Kendini hiç kaybetmemesine rağmen, Norton, hassas ve heyecanlıydı, diğerleri ise dürtmek için en yumuşak yeri arayan soğukkanlı bir çift canavar gibiydiler. Gece geç vakitlere doğru Norton, kendisine bir metafizikçi diye üst üste yapılan saldırıların altında inleyip ayağa fırlamamak için altındaki

sandalyeye sımsıkı sarılarak, kıvılcımlar saçan gri gözleri ve haşin, metin bir ifade almış kız gibi yüzüyle onlara karşı büyük bir hücuma kalktı.

— Pekâlâ, Haeckelitler sizi, pekâlâ, belki de ben bir büyücü gibi muhakeme yürütüyorum, ama siz nasıl muhakeme yürütüyorsunuz Allah aşkına? Dayanacak temeliniz yok sizin; hiç girmeye hakkı olmayan yerlere sürükleyip durduğunuz pozitif ilminizle, ilimden uzak birer dogmatiksiniz siz. Daha materyalist tekçilik ekolü ortaya çıkmadan çok önce, temel öyle bir değişikliğe uğradı ki, temel diye bir şey kalamazdı zaten. Locke'du bunu yapan, John Locke. İki yüz yıl önce hattâ daha bile önce, 'İnsan Zekâsı üzerine Deneme1 adlı eserinde, doğuştan gelen fikirlerin var olamayacağını ispat etmişti. İşin en hoş tarafı da bunun sizin iddia ettiğiniz şeyin bizzat kendisi oluşudur. Bu gece siz tekrar tekrar, doğuştan gelme fikirlerin var olamayacağı üzerinde ısrar edip durdunuz.

— Peki bu ne demektir? Bu demektir ki, sonsuz gerçeği hiçbir zaman bilemezsiniz. Doğduğunuzda beyniniz bomboştur. Beş duyumuz sayesinde alabileceği bütün içerik, görünüşlerden veya fenomenlerden ibarettir. Örneklere gelince ki, bunlar da doğduğunuz zaman beyninizde değildir. Kreis, onun sözünü kesmek istedi. Norton:

— Sözümü bitirinceye kadar bekle! diye bağırdı:

— Madde ve kuvvet arasındaki karşılıklı etkisi sımsıcak şu veya bu şekilde duyularınıza çarptığı şekliyle bilebilirsiniz. Görüyorsunuz ya, delil getirebilmek uğruna maddenin varlığını kabul ediyorum; yapmak istediğim şey de sizi kendi delilinizle yıkmaktır. Bunu başka türlü yapmama imkan vermek zira her ikiniz de, felsefi bir soyutlamayı anlamaya doğuştan yetersizsiniz.

— Evet, şimdi söyleyin bakalım şu pozitif ilminize göre madde hakkında ne biliyorsunuz. Maddeyi sadece fenomenlerine göre ve görünüşleriyle alıyorsunuz. Sadece onun değişiklerinden ya da onda meydana gelen bilincinizdeki sebep değişikliğine benzer değişikliklerin farkındasınız, pozitif ilim sadece fenomenlerle ilgilenir, halbuki siz, birer ontolojist gibi hareket edip örneklerle savaşacak kadar aptalsınız. Ne var ki, bizzat pozitif ilmin tarifine göre, ilim görünüşlerle ilgilenir.

— Kant'ı yok etseniz bile, Berkeley'e cevap veremezsiniz, halbuki siz, pozitif ilmin Tann'nın yokluğunu ya da ikisi de aynı kapıya çıktığına göre, maddenin varlığını ispat ettiğini iddia ettiğiniz zaman, Berkeley'in yanıldığını farzetmiş oluyorsunuz. Spencer bir agnostik olmakta haklıydı... Ne var ki, Oakland'a giden son vapura yetişmeleri lâzımdı. Bu yüzden Brissenden ve Martin, sessizce kalkıp gittiler; onlar gittiğinde Norton hala konuşuyordu.

Kreis ile Hamilton da o sözünü bitirir bitirmez atılmak için birer av köpeği gibi bekliyorlardı.

Vapura bindiklerinde Martin:

— Bana peri masallarındaki gibi birgün yaşattın, dedi. Bu gibi insanlarla tanışmak, hayata değer kazandırıyor. Zihnim öyle bir kamçılandı ki. İdealizmi daha önce hiç takdir edememiştim. Yalnız yine de kabul etmiyorum. Daima gerçekçi olacağım ben, biliyorum. Ben böyle yaratılmışım. Yalnız Kreis'le Hamil-ton'a bir cevap vermek isterdim, öyle sanıyorum ki, Norton'a da söyleyecek bir, iki sözüm olacaktı. Spen-cer'e darbe indiremediler bir kere. İlk defa sirke giden bir çocuk kadar heyecanlıyım. Anlıyorum ki, benim biraz daha okumam lâzım. Hemen Saleby'nin eserlerini arayıp bulacağım. Hala, Spencer'e dil uzatılama-yacağı kanaatindeyim, gelecek tartışmada ben de varım.

Istıraplı bir şekilde nefes alan Brissenden, boyun atkısına gömülmüş, çenesi göğsünün üzerine düşmüş, uzun paltosuna sarınmış bir halde pervanelerin titreyişiyle uyuyakalmıştı.

XXXV

Martin'in sabırsızca Güneşin CJtancı'nın bir an önce yayınlanmasını ve edebiyat dünyasının 'gerçek bir yapıt' nasıl olur görmesini istiyordu. Bu nedenle Bris-senden'in sert ve katı muhalefetine rağmen yazıyı paket edip Acrapolis'e postaladı.

Dergilerle ilgili kesin kanaatlerini açıkça söyleyen, Martin'e de dergilere yazmaktan vazgeç diyen Brissenden'e rağmen gönderdi. Bu yazının derginin şeref sayfasında çıkacağını umuyordu. Ayrıca dergiler tarafından tanınmanın kendisini hem kitap çıkaran yayınevlerine tanıtacağını hem de kitap yazma teklifi alma yolunu açacağını düşünüyordu. Aynı şekilde, 'Sapkın'ı da bir dergiye yolladı. Martin, Brissenden'deki katı fikre rağmen bu büyük şiirin yayınlanacağından emindi. Bununla beraber, şiirin yazarının iznini almadan yayınlanmasını istemiyordu. Niyeti şiiri dergilerden birine kabul ettirmek sonra da Brissenden'le kıyasıya mücadele etmek için karşısına silâhlarını kuşanmış bir halde çıkmaktı. Bütün bunların ince hesaplarını yapan Martin, aklından geçenleri uygulamaya koydu. Yine o sabah, haftalarca öncesinden ana hatlarını hazırladığı ve yaratılmak için çığlıklar atarak kendisini durmaksızın rahatsız etmekte olan bir öyküye başladı. Görünüşte bu gerçek bir dünya içinde ve gerçek şartlar altında oluyordu. Kahramanları da gerçek kişilerdi. Öykü yirminci yüzyılda geçiyor, aşk ve deniz temasını işliyordu. Ancak, öykünün kuvveti, canlılığı altında başka bir şey bulunacaktı. İşte Martin'i bu öyküyü üretmeye zorlayan da kendisi değil, bu şeydi. Bu bir motifti. Böyle bir motif bulduktan sonra belirli kişileri ve yeri, uzay ve zaman içinde kafasında düşünüp kurdu. Bu öykü için "Gecikmiş" adını uygun gördü; öykünün altmış bin kelimeyi geçmeyeceğine emindi ki, bu da onun muhteşem verim gücü için oyuncaktı. İlk gün öyküsünü zevkle ele aldı. Artık, araçlarının keskin ağızlarının kayarak eserini bozacağı korkusu kalmamıştı içinde, üzün aylar süren görsel ve bedensel çalışmaları meyvesini vermişti. Şimdi, şekil vermekte olduğu şey üzerinde artık, ustalaşmış ellerle, daha serbestçe çalışabilirdi; öte yandan birbirini kovalayan saatler boyunca çalıştıkça da, daha önce hiç hissetmediği bir şeyi, hayatı ve hayatın serüvenlerini kavrayan avucunun kendinden emin ve çok geniş kavrama yetisini hissetti. "Gecikmiş", belirli karakterleri ve belirli olayları bakımından gerçeklik taşıyan bir öyküyü anlatacaktı; ama Martin emindi ki, bu aynı zamanda her devirde, dünyanın bütün denizleri ve herkes için gerçeklik taşıyan, büyük yaşamsal önemi olan şeylerden de bahsedecekti. Bu, Herbert Spencer sayesinde diye düşündü.

Yazdıklarının önemli şeyler olduğunun farkındaydı. Kulaklarında hiç durmayan bir nakarat halinde, "Basan kazanacak!" sözleri çınlıyordu. Tabii ki basan kazanacaktı. Sonunda dergilerin kapışacakları

yazıyı yazıyordu işte. Bütün öykü şimşek parıltıları halinde bir anda gözlerinin önünden, geçti. Kısa bir ara verip defterine bir paragraf yazdı. Bu "Gecikmiş" in son paragrafı olacaktı, ama bütün kitap kafasında öyle canlı bir şekilde tamamlanmıştı ki, daha kitabı bitirmesine haftalar varken, defterine kitabın bitiş paragrafını yazabiliyordu. Henüz yazılmamış olan öyküyü, deniz öyküleri yazarlarının öyküleriyle karşılaştırdı ve ken-dininki ona, diğer öykülerle ölçülemeyecek kadar üstün geldi. Kendi kendine, yüksek sesle, "Buna yaklaşacak yalnız bir kişi var" dedi, "O da Conrad. Hattâ öykümü okusa, o bile yerinden kalkıp ellerimi sıkar ve 'Aferin, Martin oğlum,' derdi", diye mırıldandı. Bütün gün başını kaldırmadan çalıştı. O gece Morselara yemeğe davetli olduğu son dakikada aklına geldi. Brissenden'in sayesinde siyah elbisesi rehinden kurtulduğu için Martin akşam yemeği davetlerine katılabilir hale gelmişti. Kentin çarşısında tramvaydan atlayıp Saleeby'nin kitaplarını aramak için bir kütüphaneye koştu. "Hayat Hikâyeleri" adlı kitabı aldı ve tramvayda, Norton'un anlattığı Spencer hakkındaki denemeyi açtı. Martin, okudukça kızdı. Yüzü kızardı, çeneleri atmaya ve elleri sanki avuçlarını ezerek öldürmekte olduğu kötü bir şeyi tekrar tekrar sıkıyor-muş gibi, farkında olmaksızın sıkılıp açılmaya başladı. Tramvaydan inince gazapçı bir insan nasıl yürürse, o da öyle iri adımlarla, kaldırım boyunca yürüdü. Mor-seların zilini öyle hırslı çaldı ki, ses onu ayıltıp kendine getirdi; böylece yüzü, kendi haline gülmekten aydınlık bir hal almış, sinirleri düzelmiş olarak içeri girdi. Bununla beraber, daha içeri girer girmez de içini bir bezginlik kapladı. Bütün gün esinin kanatlarında yükseldiği yüceliklerden aşağı düşüverdi. Kafasında Brissenden'in küfür yerine kullandığı sıfatlar dönüp duruyordu: "Burjuva," "ticaret odası" Kendine kızmış bir şekilde, "Ne olmuş yani?" diye sordu. O, Ruth'la evleniyordu, Ruth'un ailesi ile değil. Ona öyle geldi ki, Ruth'u şimdiye kadar hiç bu kadar güzel, bu kadar ince, bu kadar sağlıklı görmemişti. Ruth'un yanaklarına kan gelmişti, gözleri de yeniden Martin'i çekiyordu. Bunlar, Martin'in sonsuzluğu ilk defa içinde gördüğü gözlerdi. Çoktandır sonsuzluğu unutmuştu. Ruth'un gözlerinde bütün kelime halindeki delillerin yerini tutan bir öyle delil okudu ki, buna kendi de şaştı. Bunu Ruth'un, önünden bütün tartışmaları kaçıran gözlerinde gördü; zira aşk vardı bu gözlerde. Martin'in kendi gözlerinde de aşk vardı ve aşk tartışma kabul etmezdi. İşte Martin'in aşk doktrini buydu.

Yemeğe oturmadan önce Ruth'la beraber geçirdiği yarım saat, onu son derece mutlu etti. Bununla beraber masada, yorucu günün sonucu

olan kaçınılmaz reaksiyon ve aşırı yorgunluk hali, Martin'in üzerine çöktü. Gözlerinin yorgun, kendisinin sinirli olduğunun farkındaydı. Şimdi dudak büküp aşağıladığı ve çok kere kendisine sıkıntı veren bu masanın, vaktiyle yüksek kültür ve temiz bir hayatla dolu olduğunu hayal ettiği bir atmosferde medeni kişilerle ilk yemeğini yediği masa olduğunu hatırladı. Yemeye yarayan araçların insanı dehşete düşürecek kadar kalabalık ayrıntılarıyla şaşkına döndü. O günü yeniden anımsadı. Bir adımda baş döndürücü bir sosyal yüksekliğe ulaşmaya çalışarak ve gulyabani bir uşağın işkencelerine uğrayıp çevresinde olanları anlama gayretiyle derisinin her gözeneğinden ter fışkıran onurlu bir vahşiydi o. Sonunda da, sahip olmadığı bilgi ya da kibarlığa sahipmiş gibi görünmeye çalışmamaya, açık yüreklilikle, gerçek haliyle görünmeye karar verdi o an.

Tıpkı gemide bir kaza ihtimali düşüncesiyle aniden korkuya kapılan bir yolcunun can yeleklerinin yerini öğrenmeye çalışması gibi, emin olmak için gözlerini Ruth'a dikip baktı. Elde ettiği karşılık bu kadardı. Aşk ve Ruth. Geri kalan, hiçbir şey kitaplardaki tanıma uymuyordu; halbuki aşk ve Ruth uyuyordu. Martin, onlar için biyolojik bir açıklama bulmuştu. Aşk, hayatın en yücelmiş bir ifadesiydi. Doğa bütün erkekleri olduğu gibi, Martin'i de sevme amacına uygun olarak hazırlamak için onbinlerce yüzyıl, yüzbinlerce, milyonlarca yıl harcamıştı ve Martin, tabiat ananın bu amaçla yarattığı kişilerin en mükemmellerinden biriydi. Doğa, aşkı Martin'in içinde en kuvvetli his yapmış, ona verdiği hayal gücüyle de bu hissin gücünü yüzde onbinlerce defa çoğaltmış, Martin'i heyecanlandırmak, eritmek ve çiftleşmek için sapkınların arasına göndermişti. Eli, Ruth'un masanın altındaki elini aradı. Ruth ona alelacele baktı; gözleri pırıl pırıl, mahmur mahmurdu. Her yanını kaplayan heyecan yüzünden, onun kendi gözlerindeki parlaklığı görmesinden meydana geldiğinin farkında değildi. Masanın öbür ucunda, Mr. Morse'un sağ tarafında, yerel mahkeme yüksek yargıcı Hâkim Blount oturuyordu. Martin, onunla birçok kereler karşılaşmış ama, bir türlü sevememişti adamı. Martin ile Mr. Morse, işçi sendikaları, yerel durum ve sosyalizm tartışması yapıyorlar ve Mr. Morse Martin'e sosyalizm konusu üzerinde takılmaya, onu kızdırmaya çalışıyordu. Nihayet Yargıç Blount, masanın karşı tarafından babaca bir acıma ve şefkatle bakarak, Martin'e yatıştırıcı bir

şekilde:

— Büyüyünce sen de vazgeçersin bu fikirlerden, delikanlı, dedi. Delikanlılık çağlarına ait bu çeşit uyuşturucuların en iyi tedavisi, zamandır. Mr. Morse'a dönerek, Bu gibi durumlarda tartışma faydalı değildir. Tartışma hastayı inatçı yapar.

Diğeri gayet ciddî bir şekilde onaylayarak:

— Haklısınız, dedi. Bununla beraber, hastayı ara sıra kendi durumu hakkında uyarmak yerinde olur. Martin güldü, ama bu gülme zorlamaydı.

O gün çok çalışmıştı, gün uzundu ve Martin'in çalışması da çok yorucu olmuştu. Şimdi de içinden taşan, onu zorlayan reaksiyonun sancılarını çekiyordu.

— Şüphe yok ki, ikiniz de mükemmel birer doktorsunuz, ancak, eğer hastanın kendi fikrini söylemesine de kerem edip, izin verirseniz, size şunu söylemek isterim, birer tanı uzmanı olarak, ikiniz de hiçsiniz. Gerçekte, ikiniz de bende var olduğunu sandığınız hastalıkla sakatsınız. Bana gelince, benim muafiyetim var. Yarı oluşmuş haliyle damarlarınıza yerleşmiş bulunan sosyalist felsefe bana dokunmaksızm yanımdan geçti. Yargıç:

— Zekice, diye homurdandı. Tartışmada durumu tersine çevirmek için mükemmel bir oyun. — Sizin ağzınızdan duymuştum.

Martin'in gözleri alev saçıyordu ama kendine hâkim olmasını bildi.

— Biliyor musunuz, yargıç bey, ben sizin seçim kampanyası konuşmalarınızı dinledim. Zorlayıcı bir yolla kendinizi rekabet sistemine ve kuvvetlilerin ayakta kalacağına inandığınıza kandırmaya çalışıyor, fakat aynı zamanda da, diğer yandan kuvvetli olanın kuvvetini budamak için de bütün gücünüzle her çeşit tedbire başvuruyorsunuz.

— Benim delikanlım.

— unutmayın ki, kampanya nutuklarınızı dinledim, diye Martin uyardı. Hepsi de kayıtlara geçmiştir; devletlerarası ticaret sistemleri hakkındaki tutumunuz, Standard Oil kumpanyası ile demiryolları tröstü düzenleri, ormanların korunması ve daha buna benzer binlerce kayıtlayıcı ve hepsi de sosyalistçe olan tedbirlerden yana olan tutumunuz.

— Yani bana, bu çeşitli kuvvetlerin çok kötü bir şekilde kullanışlarının kayıtlandırılması gerektiğine inanmadığınızı mı söylemek istiyorsunuz?

— Hayır, sorun bu değil. Ben size sizin iyi teşhis koyamadığınızı söylemek istiyorum. Size söylemek istiyorum ki, benim kanımda sosyalizm mikrobu yoktur. Size demek istiyorum ki, bu mikrobun zayıf düşürücü tahriplerine uğrayan sizlersiniz. Bana gelince, ben, tıpkı sizin, sözlükte karşılığı olmayan anlamlar vererek başka bir kılık altında gizlediğiniz ve sahte bir sosyalizmden başka bir şey olmayan soysuz demokrasinizin karşıtı olduğum gibi, sosyalizmin de köklü bir karşıtıyım.

— Bir hareket adamıyım ben. Hem öyle bir hareket adamıyım ki, peçelerle örtülü bir sosyal düzenin yalanları içinde yaşayan ve görüşleri bu peçeyi delerek ardındaki şeye nüfuz edemeyecek kadar zayıf olan sizin gibiler, benim tutumumu anlayamazlar. Kendinizi, kuvvetlinin yaşayacağına, kuvvetlinin hâkimiyetine inandığınıza inandırmaya çalışıyorsunuz siz. Ben ise inanıyorum. İşte fark burada. Biraz daha genç, şöyle birkaç aycık daha genç olduğum sıralarda ben de aynı şeye inanıyordum. Biliyor musunuz, sizin fikirleriniz ve sizinkilerin fikirleri beni hayran bırakmıştı. Ne var ki, tüccarlar ve iş adamları olsa olsa korkak birer hükümdardırlar; bunlar bütün günlerini para kazanma teknesi içinde birer domuz gibi homurdanarak sömürmektedirler, işte bunun için de ben yüksek izninizle aristokratlar arasındaki yerinme döndüm. Bu odada tek bireyci benim. Ben devletten hiçbir şey beklemiyorum. Devleti kokmuş, işe yaramazlığından kurtaracak olan kuvvetli adamda, at sırtındaki adamda ümidim benim. — Nice haklı. Şimdi size Nice'nin kim olduğunu anlatacak değilim, ama Nice haklıydı işte. Dünya kuvvetlilerin dünyasıdır. Aynı zamanda soylu domuzlara özgü ticaret ve alışveriş teknesinde yuvarlanma-

yanlarındır. Dünya gerçek soylulara aittir, büyük sarışın hayvanların, kavuk sallayanlarındır dünya. Bunlar da sizi hap diye yutacaktır; siz, sosyalizmden korkan ve kendilerini sosyalist sananları. O, bağlı ve aşağılık kölece ahlâkınız da sizi asla kurtaramayacak. Bütün bunlar sizin anlayamayacağınız şeylerdir. Bu konularla daha fazla canınızı sıkmayacağım. Yalnız şurasını hatırınızdan çıkarmayın ki, Oakland'daki bütün bireycileri toplasanız, yarım düzineyi geçmez ve Martin Eden de onlardan biridir.

Martin, tartışmayı bitirdiğini belli ederek, Ruth'a döndü.

Yumuşak bir sesle:

— Bugün sinirlerim çok yorgun. Sadece seni sevmek istiyorum, konuşmak istemiyorum. — Ben ikna olmadım. Bütün sosyalistler düzenbazdır. Onlar için söylenecek en doğru lâf da budur, diyen Mr. Morse'u duymazlıktan geldi.

Yargıç Blount:

— Biz seni gene de iyi bir Cumhuriyetçi yaparız, dedi.

Martin keyiflendi:

— Siz, beni Cumhuriyetçi yapamadan yetişecektir at sırtındaki adam, merak etmeyin. Mr. Morse olanlardan memnun değildi. Fikirlerine saygı göstermediği, kendisine anlayış göstermediği gelecekteki damadının tembelliğini ve doğru dürüst aklı başında bir iş tutmaya yanaşmamasını beğenmiyordu. Böylece Mr. Morse, konuşmayı Herbert Spen-cer'e getirdi. Yargıç Blount da ona yardımcı oldu. Filozofun adı geçer geçmez kulaklarını diken Martin ise, Herbert Spencer'e karşı ağır ve kendini beğenmişçe-sine eleştiriye kalkmış olan yargıcı dinlemekteydi. Mr. Morse, "Hadi bakalım, al sana", der gibilerden Mar-tin'e baktı.

Martin içinden, "Geveze alıklar", dedi. Ruth ve Arthur'la konuşmaya devam etti. Ama geçirdiği uzun günün yorgunluğu ve bir gece önceki, 'hakikî kir' Martin üzerinde etkisini göstermeye başlamıştı; üstelik tramvayda okuyup da köpürdüğü şey de hâlâ beynini yakıp

kavuruyordu.

Onun kendini tutmak için harcadığı gayreti görüp korkan Ruth, birden:

— Ne oluyor, kuzum? diye sordu. O sırada Yargıç Blount:

— Bilinmeyenden başka Tanrı yoktur ve Herbert Spencer onun peygamberidir, diyordu. Martin, Yargıç Blount'a döndü. Sakin bir sesle:

— Gcuz bir karar. Bunu ilk defa City Hail Parkında, iyi bir sopa yemesi gereken bir işçinin ağzından duymuştum. Ondan sonra da çok işittim bunu ve her seferinde bu lâfların tuvalet kokan havası midemi bulandırmıştır. Kendi kendinizden utanmanız lâzım sizin. Bu büyük ve asil adamın adını sizin ağzınızdan işitmek, bir lağım çukurunda şebnem damlası bulmaya benziyor.

Sanki odaya yıldırım düşmüştü. Yargıç Blount, saraya tutulmuş bir yüzle, Martin'e gözlerini faltaşı gibi açmış, bakıyordu ve tıs çıkmıyordu ortalıkta. Mr. Morse, içinden memnun olmuştu. Kızının ne kadar sarsıldığını görüyordu. Onun da yapmak istediği buydu işte: Vahşi çocuğun hiç beğenmediği pis yüzünü ortaya çıkarmak.

Ruth'un eli, masanın altından yalvarır gibi Mar-tin'in elini aradı, ama Martin'in tepesi atmıştı bir kere. Yüksek makamlara çıkmış şu entelektüel gösterişli adamların sahtekârlıkları, onu deliye çevirmişti. Bir yüksek mahkeme yargıcı! Böyle muhteşem zatlara aşağıdan, çamurun içinden bakıp da, onları tanrılaş-tırdığı zamanlar henüz birkaç yıl geride kalmıştı.

Yargıç Blount, kendini topladı ve terbiyeli bir tavır takınarak Martin'e hitap etti. Martin ise, onun bu terbiyeli tavrını, hanımların yüzü suyu hürmetine takındığmı anlamıştı. Bu bile onun öfkesini arttırdı. Şu dünyada şeref diye bir şey kalmamış mıydı yani? Yargıç Blount'a:

— Spencer'i benimle tartışamazsınız siz, diye bağırdı. Spencer hakkında, onun kendi vatandaşlarının onun hakkında bildiklerinden fazla bir şey bilmiyorsunuz siz. Ama bunda sizin kabahatiniz yok,

kabul ederim. Bu, sadece zamanımızdaki nefret edilecek cehaletin bir görünüşünden ibaret. Bu akşam buraya gelirken, bunun bir örneğiyle daha karşılaşmıştım. Sale-eby'nin Spencer hakkındaki bir denemesini okuyordum. Bu yazıyı okumalısınız. İstediğiniz kitapçıdan satın alabilirsiniz, ya da isterseniz kütüphanelerden de edinebilirsiniz. Eğer okusaydınız, bu soylu kişiye saldırı anlamında Saleeby'e kıyasla yaya kalmış olmanızdan ve cehaletinizden dolayı utanç duyardınız. Bu, sizin utancınızı bile utandıracak bir utanç rekorudur. — Spencer'in soluduğu havayı kirletmeye bile lâyık olmayan bir akademik filozof, onun için, 'yarı okumuşların filozofu' demişti. Spencer'den on sayfa bile okuduğunuzu sanmam, ama Spencer hakkında sizden fazla okumadığı halde, muhtemelen sizden çok daha zeki olan eleştirmenler gelmiş geçmiştir; bunlar, Spencer'in ardından gidenleri açıkça Herbert Spencer'in yazılarından kendi koyduğu prensiplere göre okutturacak kadar büyük bir ihtilâl yaratan adamın yazılarından bir tek delil, bir tek fikir getirmeye davet ederler. Ekmeklerini, yağlarını bile onun fikirlerinin tekniğe uygulanmasından elde eden bu sivrisinek kafalı herifler, onun anısına küfretmeye kalkışırlar. Halbuki, kafalarında değer namına ne taşıyorlarsa, bunun çoğunu Spencer'e borçludurlar. Şurası muhakkak ki, eğer Spencer yaşamamış olsaydı, onların papağan gibi ezberledikleri bilgileri içinde doğru olanlarının çoğu var olmayacaktı.

— Diğer taraftan, Oxford Rektörü Pairbanks, yani sizden bile daha yüksek bir makamda oturan birisi, Yargıç Blount, Spencer'in gelecek nesiller tarafından, bir düşünür olmaktan çok, bir şair ve bir hayalperest olarak bir kenara bırakılacağını söylemiştir. Soyu köpek bunların, rezil herifler! Bunlardan bir diğeri de, "İlk Prensipler' belirli bir edebî kudretten tamamıyla yoksun değildir," demiş. Yine bunların bir kısmı ise, onun orijinal bir düşünür olmaktan çok, çalışkan bir kafa işçisi olduğunu söylemişlerdir. Rezil köpekler! Rezil köpekler! Martin birden sustu, ortalığı bir ölüm sessizliği kapladı. Ruth'un ailesinde herkes, Yargıç Blount'a başarı kazanmış, kuvvetli bir adam gözüyle bakardı, onun için Martin'in bu çıkışı "hepsini dehşete düşürmüştü. Yemeğin geri kalan kısmı bir cenaze töreni gibi geçti. Yargıçla Mr. Morse, kendi aralarında tamamıyla alakasız şeylerden konuştular. Daha sonra Ruth'la Martin, yalnız kaldıkları zaman hafiften atıştılar. Ruth, ağlayarak ona:

— Tahammül edilir insan değilsin, dedi. Martin'in öfkesi hâlâ yatışmamıştı: — Hayvanlar! Hayvanlar! diye tekrarlayıp duruyordu.

Ruth ona, yargıca hakarette bulunduğunu hatırlatınca cevap verdi:

— Onun hakkındaki gerçeği söyleyerek mi hakaret ettim?

Ruth ısrarla:

— Gerçek olup olmadığına aldırdığım yok benim, dedi. Bazı nezaket kuralları vardır. Senin, de kimseye hakaret etmeye hakkın yok.

Martin:

— Öyleyse Yargıç Blount gerçeğe hakaret etmek hakkını nerden buluyor? diye sordu. Şüphe yok ki, gerçeğe saldırmak, yargıcınki gibi evrensel bir şahsiyete saldırmaktan daha ağır bir suçtur. O, bundan da kötüsünü yaptı. Ölü bir büyük adamın, asil bir adamın adını lekeledi. Oh, hayvanlar! Hayvanlar! Martin'in birkaç şeye birden olan öfkesi yeniden alevlenmiş, onun bu hali Ruth'u korkutmuştu. Ruth, Martin'i hiç bu kadar öfkeli görmemişti, bu ise, onun anlayamadığı bir şeydi. Bununla beraber bu korkusu içinde bile onu vaktiyle Martin'e çekmiş ve hâlâ çekmekte olan o sihirli titreşimleri hissetti, bu, onu Martin'e yaslanmaya ve öfkenin en yüksek noktaya çıktığı anda ellerini onun boynuna dayamaya zorladı. Olanlar Ruth'u yaralamış, haysiyetini kırmıştı, ama yine de ellerini Martin'in boynuna yasladı ve o: — Hayvanlar! Hayvanlar! diye öfkeyle homurdanmaya devam ederken, ürpertiler geçirdi. Martin:

— Bir daha varlığımla sofranızın keyfini kaçırmayacağım, sevgilim, derken, o hâlâ Martin'e yaslanmış duruyordu. Martin devam etti:

— Benden hoşlanmıyorlar, benim de çirkin varlığımla onları rahatsız etmem doğru değil, üstelik aynı şekilde onlar da benim için çirkin, iğrenç şeyler. Bir de düşünüyorum da, saflık zamanlarımda, yüksek tabakanın, güzel evlerde oturan eğitimli bankalarda hesapları olan kişilerini adam sanırdım!

XXXVI

Geçen günler Martin'le Brissenden arasındaki dostluğu pekiştirmişti. Martin dünyada kendisini anlayan yegane insanın Brissenden olduğuna inanıyor; ancak onun kanama geçirmesi karşısında üzüntüsünü gizleyemiyordu. Kötü kaderin can dostunu elinden alacağını düşünüyordu. Özellikle son üç gün içinde iki kanama geçiren arkadaşının iyiden iyiye toprağa yaklaştığını hissediyordu. Ne var ki Brissenden'in elinden viski bardağı düşmüyordu. Oturup tatlı tatlı sohbet ederlerken Brissenden birdenbire: — Hadi, bara gidelim, dedi. Bu cümleyi söylerken eli titriyor, parmakları bardağı zor tutuyordu. Arkadaşının bu durumu içine oturan Martin, onu kışkırtmak için:

— Sosyalizmden bana ne? dedi. Martin'in amacı konuyu dağıtmaktı. Hastalığı ciğerlerinden yüzüne vuran Brissenden de boş durmadı, kışkırtmaya, kışkırtmayla karşılık verdi: — Dışarıdan gelenlerin bile beş dakika konuşmasına izin veriliyor. Kalk ve dök içini. Onlara neden sosyalizmi istemediğini anlat. Onlara kendileri ve kenar mahalle etiketleri hakkında ne düşündüğünü anlat Nice'yi kafalarına çarp ve bu zahmetinden ötürü de temiz bir sopa ye. İyice hır çıkart. Onların istediği tartışmadır, senin istediğin de o ya. Biliyor musun, ölmeden önce seni bir sosyalist olarak görmek isterdim. Bu senin varlığına güç kazandırır. Yaklaşmakta olan hayal kırıklığı anında seni kurtaracak olan tek şey budur. Martin aklından geçeni hemen söyledi:

— Sizlerin, hepinizin neden sosyalist olduğunuzu bir türlü çözemeyeceğim. Halkçıyız dersiniz, halktan iğrenirsiniz. Doğaldır, ayak takımının sizin estetik ruhunuza hitap edecek bir yönü yok ki. Martin, arkadaşının yeniden doldurmakta olduğu viski bardağını parmağıyla suçlar yollu işaret ederek: — Sosyalizm seni kurtaracağa benzemiyor, dedi. Brissenden anında karşılık verdi: — Çok hastayım. Sen sağlıklısın ve yaşaman için çok sebep var; zaten hayata kelepçeyle bağlanmış gibisin. Bana gelince, benim neden sosyalist olduğuma şaşıyorsun. Söyleyeyim sana; çünkü sosyalizm, kaçınılmaz da ondan; çünkü bugünkü kokmuş, akıldışı sistem dayanamayacak da ondan; çünkü senin at sırtındaki adamının devri geçti de ondan.

Köleler dayanamaz. Çok kalabalıklar. Onlar senin binicini ister istemez, o daha atına atlamadan alaşağı edecekler. Sen de onlardan kurtulamazsın, onun için sen de bütün kötü ahlâkçılığını yutmak zorunda kalacaksın. Kabul ederim ki, pek tatlı bir lokma değildir, ama yine de çoktan beridir hazırlanmış bulunan bu lokmayı yutmak gerek. Sen, zaten o Nice'den kapma fikirlerinle eski kafalı sayılırsın. Geçmiş geçmiştir ve tarihin bir tekerrürden ibaret olduğunu söyleyen de bir yalancıdır. Halkı elbette sevmiyorum, ama ne yapsın zavallılar? At sırtındaki adamı getiremeyiz, öte yandan da herhangi bir şey şimdi hâkim durumda olan mahcup domuzlara yeğdir. Neyse hadi gel, hadi. Gırtlağıma kadar içkiyle doldum, eğer burada biraz daha oturacak olursam sarhoş olacağım. Doktorun ne dediğini biliyorsun, Allah doktorların belâsını versin. Brissenden'le Martin, ufak salonu, çoğu işçi sınıfının üyeleri olan Oakland'lı sosyalistlerle tıka basa dolu buldular. Zeki bir Yahudi olan hatip, Martin'in hayranlığını kazandı, aynı zamanda da ondaki muhalefet ruhunu uyandırdı. Bu adam, kamburu çıkmış, dar omuzları, içeri çökük göğsü ile gerçek bir halk çocuğuydu, zavallı kölelerin de kendilerine yüzyıllar boyunca hükmetmiş, sonsuza değinde hükmedecek olan ve ihtişam içinde yüzen bir avuç kişiye karşı giriştiği mücadele Martin'i çok etkiledi. Martin'e göre, bu sararıp solmuş, bir tutam yaratık, bir semboldü. Biyolojik kanunlara uygun olarak, sefaletin kucağında yok olan koskoca bir zayıflar ve yetersizler kitlesinin sembolü gibi duran bir heykeldi o. Onlar uygun olmayanlardı. Şeytanca felsefelerine, işbirliğine karınca gibi ilgi göstermelerine rağmen, doğa onları istisnai insanlar arasına koymayı reddetmişti. Tabiat ana, bir dolu hayat tohumu içinden yalnız kendi seçtiklerini, yalnız en iyilerini ekmişti. Tıpkı, kendisini bir maymun gibi taklit eden insanoğlunun yarış atı veya hıyar yetiştirdiği yöntemle yapmıştı doğa. Şüphesiz Kozmos yaratan, daha iyi bir yöntem ortaya koyabilirdi.

Bunlar yok olurlarken bir solucan gibi kıvranacaklar-dır; tıpkı platformun üstündeki hatip gibi, tıpkı hayatın kendilerine verdiği cezalan asgariye indirmek ve Kozmostan ağır basmak üzere bir çare bulmak için buraya toplanmış ter döken halkın kıvranmakta olduğu gibi.

Martin işte böyle düşündü ve Brissenden, onu diğerlerini terletmeye kışkırttığı zaman da aynen böyle konuştu. Platforma çıkıp,

toplantı başkanına seslenerek konuşma kurallarına uydu. Konuşmaya alçak sesle, Yahudi konuştuğu sırada, kafasına hücum eden fikirleri toparlamak için duraklayarak başladı. Bu gibi toplantılarda her hatibe ayrılan zaman beş dakikaydı; ama beş dakika bittiği sırada Martin daha yeni açılmış, bütün gücüyle doktrinlere yüklenmiş, fakat saldırısını tamamlayamamıştı. Dinleyicilerin ilgisini uyandırmıştı, bunun için toplantı başkanını, Martin'in konuşma süresini uzatmak için zorladılar. Martin'i kafa seviyesi bakımından kendilerine lâyık bir düşman kabul ederek, kelimesini bile kaçırmadan dikkatle dinlediler. Martin, kölelere hücumunda, onların erdemleri ve taktikleri hakkında hiç sözünü sakınmadan ateşle ve inançla konuştu ve dinleyicilere bahsi geçen köleler olduklarını ima eder şekilde seslendi. Spencer'i ve Malthus'u zikretti ve biyolojik gelişim kanununu anlattı.

Anlattıklarını çabucak toparlayarak şunları söyledi:

— İşte bu yüzden köle tiplerden oluşmuş hiçbir devlet yaşayamaz. Eski gelişim kanunu hâlâ geçiyor. Meselâ demin de işaret ettiğim gibi, yaşama mücadelesinde, zayıflar ve zayıfların torunları ezilip yok olmaya doğru giderken, kuvvetliler ve kuvvetlilerin torunları ayakta kalmaktadır. Sonuç olarak, kuvvetli ve kuvvetlinin torunları hayatta kalır ve savaş yürüdüğü müddetçe de, her neslin kuvveti daha da artar. İşte gelişim budur. Halbuki siz köleler, gelişim kanununun ortadan kaldırılabileceği, hiçbir zayıf veya yetersizin yok olmayacağı, her yetersizin günde canı çektiği kadar yemesine yeter yiyecek bulabileceği ve herkesin evlenip çocuk sahibi olabileceği kuvvetli kadar esirin de çocuk sahibi olabileceği bir topluluk hayal ediyorsunuz. O zaman sonuç ne olurdu? Her iki neslin de kuvvet ve hayat değerleri artık artmaz, aksine; gitgide azalırdı, işte sizin köle felsefenize müstahak olduğu cezayı verecek olan adalet. Sizin köleler topluluğunuz köleler için kurulmuş topluluğunuzu oluşturan hayat zayıflayıp parçalanınca o da kaçınılmaz bir şekilde zayıflayıp parçalanacaktır, unutmayın ki, ben size etik kurallardan değil, biyolojiden söz ediyorum. Hiçbir köle toplumu ayakta kalamaz. Dinleyiciler arasından biri:

— Amerika Birleşik Devletlerinden ne haber? diye bağırdı.

Martin:

— Ne olsun? diye cevap verdi. On üç eyalet yöneticisini sepetledi ve cumhuriyet dedikleri yönetimi kurdu. Köleler kendi kendilerinin efendisi oldu. Artık kılıca hizmet etmiyorlar. Ama uzun süre efendisiz kalınamaz, onun için yeni bir efendi tipi türedi. Bunlar, sizin köle hâkimlerinizi satın aldılar, kölelik kanunlarınızı ortaya çıkarttılar ve sizin köle kızlarınızı, kızanlarınızı köle mülkiyetindekinden de beter bir dehşete zorladılar. Sizin çocuklarınızdan iki milyonunun bugün Amerika Birleşik Devletleri tüccar oligarşisinde imanı gevriyor. Siz kölelerden on milyonunuzun ne doğru dürüst karnınız doyuyor, ne de başınızı sokacak bir yeriniz var. Buna karşılık size hiçbir köle topluluğunuzun ayakta kalamayacağını gösterdim, çünkü böyle bir topluluk, önemi gereği gelişim yasasını ortadan kaldırmak zorundadır Eğer bir köleler topluluğu kurulabilirse, bu topluluğun kurulmasıyla birlikte çürüme de başlar. Size, gelişim yasasını kaldırmaktan söz etmek kolay geliyor, ama kuvvetinizi devam ettirmenizi sağlayacak yeni yasanız nerde? Formüle edin bakalım. Yoksa formülünüz hazır mı? Öyleyse çıkarın ortaya. Martin ayyuka çıkan sesler arasında yerine oturdu. Bir sürü adam onu tanıyabilmek için ayağa kalkmış gürültü patırtı ediyorlardı. Bunlar teker teker, gürültülü alkışlar arasında, aşk ve şevkle, heyecanlı jestlerle konuşarak saldırıya cevap verdiler. Çılgın bir geceydi. Bazıları konu dışına çıktı, ama çoğu doğrudan doğruya Martin'e cevap verdiler. Martin'i, onun için yepyeni olan düşünce dizileriyle sarstılar ve ona, yeni biyolojik kanunlar hakkında değil, ama eski kanunların yeni uygulama şekilleri hakkında bir anlayış kazandırdılar. Her zaman terbiyelerini koruyamayacak kadar içtendiler, bu yüzden de toplantı başkanı düzeni sağlamak için birçok defa tokmakla masaya vurmak zorunda kaldı.

Tesadüfen dinleyiciler arasında toy bir gazete muhabiri de bulunuyordu; haberlerin az olduğu bir günde oraya gönderilmiş, sansasyonel bir haber verebilmek için yanıp tutuşan bir gazeteciydi. Parlak bir muhabir değildi. Sadece sevimli ve konuşkandı. Tartışmaları takip edemeyecek kadar kalın kafalıydı. Gerçekte, içinde işçi sınıfının bu ağzı kalabalık manyaklarına üstün olduğuna dair bir his vardı. Ayrıca, yüksek makamlarda oturup milletlerin ve gazetelerin siyasetlerini dikte eden kişilere de büyük saygısı vardı. Daha da önemlisi, bir ideali vardı, yani, yoktan haber yaratmaya yetenekli bir muhabir olmak istiyordu.

Bütün bu konuşmaların neden söz ettiğini bilmiyordu. Buna lüzum

da yoktu. 'İhtilâl' gibi kelimeler ona ipucu vermeye yetti. Bir tek fosil kemiğinden bütün bir iskeleti kurabilen bir yaratıcı gibi o da bir tek 'ihtilâl' kelimesinden bütün konuşmayı yenibaştan kurmayı başardı. Bu işi o gece yaptı ve güzel yaptı doğrusu; en büyük heyecanı Martin yarattığı için de bütün bu konuşmaları onun ağzındanmış gibi yazdı ve Martin'in hızlı bireyciliğini en koyu, kıpkızıl sosyalist lâflar haline getirerek onu gösterinin baş anarşisti yaptı. Toy gazeteci bu sanatkar gecenin renklerini koskocaman bir fırçayla verdi.

XXXVII

Hayat umulmadık andaki değişimleriyle var ya da yok eder insanı. Öylesine sürprizlerle doludur ki sırtındaki küfeyi alır kiminden, elmasları yükler taş yerine kimine. İşte Martin için de o sabah yeni deneyimlerle, hatta yepyeni gelişmelerin başlangıcı olacak şeylerle doluydu. Bu aynı zamanda büyük bir deneyimdi de. Odasında kahvesini içerek gazetesini açan Martin birdenbire kendini manşette gördü. Ani bir şaşkınlık geçirdi. Ne yapmıştı da manşeti doldurmuştu. Habere göre, kendisi Oakland sosyalistlerinin en ünlü lideriydi, bağlıları onu tapacak derecede seviyor, sözlerini emir kabul ediyorlardı. Toy gazetecinin kendi namına kaleme aldığı şiddetli söylevi baştan sona okudu, bunca şeyi kendisinin nasıl söylediğini gülerek anımsadı. Söylevin basitliğine hem kızdı hem de güldü. Akşam Brissenden gelip de kendini külçe gibi bir koltuğa attığında Martin, yattığı yerden:

— Herif ya sarhoştu, ya da bir cani kadar kötü niyetli, dedi.

Brissenden:

— Peki ama ne diye aldırış ediyorsun sen? Gazete okuyan burjuva domuzlarının onayını olmak istemiyorsun herhalde? diye sordu. Martin biraz düşündükten sonra, burjuvazinin ilgisi ya da tepkisinin kendisini ilgilendirmediğini belirterek: — Bu haber Ruth'un ailesiyle olan yakınlığımı oldukça kötü bir duruma sokacak. Babası daima benim sosyalist olduğuma

inanmıştır, bu sefil herifler de şimdi onun inancını daha da kuvvetlendirecek, dedi. Sonra konuyu değiştirdi:

— Sana bugün yazdıklarımı okumak istiyorum. Okuyacağım şey "Gecikmiş" tabii; nerdeyse yarıladım. Martin yüksek sesle okurken, Maria içeriye şık giyinmiş, çevresine tepeden bakan bir genç soktu; adam Martin'e bakmadan önce gözlerini gaz ocağının ve köşedeki mutfağın üzerinde dolaştırdı. Brissenden:

— Otur, dedi.

Martin gence yatağın üstünde yer açtı ve ne istediğini söylesin diye bekledi. — Dün gece konuşmanızı dinledim Mr. Eden, şimdi de sizinle söyleşi yapmaya geldim, diye başladı. Brissenden sıkı bir kahkaha attı.

Muhabir, bu canlı cenazeye değer biçmek ister gibi şöyle hızla bir bakış fırlattıktan sonra: — Bir sosyalist kardeş mi? diye sordu. Martin yumuşak bir sesle:

— Demek röportajı yazan bu, ha? Yahu bu daha çocuk!

Brissenden:

— Niye yapıştırmıyorsun herife? diye sordu.

Muhabir çevresinde, kendi hakkında, yüzüne karşı bu şekilde konuşulmasından afallamıştı. Ne var ki o sosyalist toplantısını parlak bir şekilde betimlediği için takdir edilmiş ve toplumu tehdit eden bu teşkilatlı tehlikenin lideri Martin Eden'le söyleşiye gönderilmişti.

— Resminizin çekilmesine itiraz etmezsiniz değil mi, Mr. Eden? dedi. — Dışarıda foto muhabirim bekliyor, kendisi diyor ki, güneş daha fazla alçalmadan resminizi alıversek iyi olacakmış. Ondan sonra söyleşiyi yaparız.

Brissenden düşünceli bir tavırla:

— Bir fotoğrafçı. Vur kerataya Martin, vur! Vur ona! dedi.

Martin cevaben:

— Galiba yaşlanıyorum. Vurmam gerektiğini biliyorum, ama hakikaten yüreğim kabul etmiyor. Değmez bana kalırsa.

Brissenden onu zorlayarak:

— Bakma gözünün yaşına, dedi. Martin:

— Düşünmeye değer, deyip devam etti. Ne var ki bu iş için yeteri kadar hırs yok içimde, bu herif de beni o kadar hırslandıracak, o enerjiyi doğuracak değerde değil. Anlarsın ya, insanın yumruk atması için bir enerji harcaması gerek. Hem ne önemi var?

Genç gazeteci çalımlı bir tavırla:

Doğrudur, sorunu böyle değerlendirmek gerekir, dedi. Ama bu arada da gittikçe artan bir endişe ile kapıdan tarafa bakmaya başlamıştı bile. Martin bütün dikkatini Brissenden'e vererek:

— Ama bir satırı bile doğru değildi yazdıklarının, dedi.

Gazeteci cesaret edip:

— Genel içerikte yapılmış bir tarifti, sonra, reklam da oldu. Önemli olan budur. Size bir lütuf gösterdik. Brissenden çok ciddi bir tavırla:

— Çok iyi bir reklamdır Martin, oğlum, diye tekrarladı.

Martin de yardım etti:

— Hem de bana bir lütufmuş, düşünsene bir kere!

Gazeteci, sanki ilgi bekliyormuş gibi bir hava takınarak:

— Durun bakayım nerede doğdunuz, Mr. Eden? diye sordu.

Brissenden:

— Not filân aldığı da yok, hepsini aklında tutuyor, dedi.

Toy gazeteci endişeli görünmemeye çalışarak kısık bir sesle:

— Bu bana yeter, iyi bir raportör not tutmakla vaktini kaybetmez.

Brissenden:

— Martin eğer vurmazsan buna, vurur vurmaz şurada düşüp öleceğimi bilsem bile ben kendim yapacağım bu Martin:

— Kıçına birkaç şamar atsak nasıl olur? diye sordu.

Brissenden cezayı ciddi bir şekilde değerlendirdikten sonra başıyla onayladı. Bir süre sonra Martin, gazeteciyi yüzü yere, kıçı havaya doğru dizlerinin arasına sıkıştırmış olarak yatağının kenarına oturtmuştu.

— Sakın ısırayım deme, diye gazeteciyi uyardı Martin. Yoksa suratını yumruklamak zorunda kalırım. Yazık olur, zira güzel bir yüzün var.

Sağ eli kalktı ve indi, ondan sonra da hızlı ve şaşmaz bir ritimle kalkıp inmeye başladı. Gazeteci çırpındı, küfretti, kıvrandı, ama ısırmaya cesaret edemedi. Brissenden onu büyük bir ciddiyetle seyrediyordu, ama bir ara heyecanlanıp:

— Dur, bir kere de ben yapıştırayım, diye yalvara-rak viski şişesini kavradı. Nihayet Martin, dayak atmaktan vazgeçince:

— Özür dilerim, elim yoruldu, dedi. Adamakıllı uyuştu elim.

Gazeteciyi doğrultup yatağın üstüne oturttu.

Delikanlı, kızarmış yanaklarından aşağı çocuksu bir öfkenin gözyaşları süzülürken: — Sizi bu yaptığınızdan ötürü tutuklatacağım. Sizi pişman edeceğim. Martin:

— İnsanı aşağılara götüren bir işe başladığının farkında değil.

İnsanın hemcinsleri hakkında kendisinin yaptığı gibi yalan söylemesinin, şerefli, dürüst, mertçe bir iş olmadığını bilmiyor.

Martin susunca, Brissenden'in sesi duyuldu:

— Öğrenmek için bize gelmesi lâazım. Brissenden:

— Ama yine daha vakit var, diye cevap verdi. Onu kurtarmak için istersen o mütevazı aracını kullanabilirsin hala. Neden bırakmadın vurayım bir kere-cik. Çorbada benim de tuzum bulunsun isterdim. Günahkar ruh içini çekerek:

— İkinizi de tutuklatacağım koca ayılar sizi, dedi. Martin acımış gibi başını iki tarafa sallayarak: — Yok, yok, çok cici, aynı zamanda çok zayıf bunun ağzı, korkarım ki elimi boşuna yordum. Delikanlının düzelmeye niyeti yok. Eninde sonunda büyük ve başarılı bir gazeteci olacaktır. Vicdan yok bu delikanlıda. Yalnız bu bile, onun büyük adam olmasına yeter.

Bu laf üzerine gazeteci kapıdan çıkıp gitti ama Brissenden'in hala elinde tuttuğu şişeyle sırtına vurmasından korktuğu için de odadan çıkıncaya kadar titredi.

Martin ertesi günkü sabah gazetelerinden kendisi hakkında bilmediği daha birçok yeni şeyler öğrendi. Kendisiyle yapılan söyleşide muhabire verdiği demeçte:

"Biz toplumun can düşmanıyız," demiş. "Hayır biz anarşist değil, sosyalistiz." Muhabir kendisine bu ikisi arasında pek fark olmadığını söylediği zaman da, Martin ses çıkarmadan kabul etmiş ve omuzlarını silk-miş. Martin tasvir de edilmişti. En dikkati çeken yerleri, eşkıya ellerine benzeyen elleriyle, çakmak çakmak bakan kanlı gözleriymiş. Ayrıca, kendisinin her akşam City Hail farkında işçilere nutuk çektiğini öğrendi. Ayrıca halkın kafasına kötü tohumlar saçan anarşistler ve tahrikçiler arasında en çok dinleyici toplayanının kendisi olduğunu da öğrendi. Muhabir, Martin'in ufak yoksul odasının çok renkli bir tablosunu çizmiş, gaz sobasını, odadaki tek sandalyeyi, Martin'e arkadaşlık eden ve sanki yirmi yıl bir kale zindanındaki mahpusluğundan yeni çıkmışa benzeyen hortlak kılıklı

arkadaşından da söz etmişti. Muhabir hiç boş durmamıştı. Sağa sola koşmuş, Martin'in aile tarihini karıştırmış ve Mr. Higginbot-ham'ın kendi mağazasının kapısı önünde bir fotoğrafını çekmişti. Bu centilmen, eniştesinin sosyalistçe fikirlerine kendisine de tahammül edemeyen ve eniştesini, kendisine iş teklif ettiği halde kabul etmeyen, hiçbir işe yaramaz ve eninde sonunda cezaevini boylayacak bir tembel olarak karakterize eden, akıllı bir iş adamı diye gösterilmişti. Aynı şekilde, Mariam'ın kocası, Mr. Hermann von Schmidt ile de bir söyleşi yapılmıştı. O da Martin'den ailenin yüz karası diye bahsetmiş ve enişte olarak onu reddetmişti. Von Schmidt muhabire: — Benim sırtımdan geçinmeye kalktı, ama dur bakalım arkadaş diyip bu işe bir son veriverdim. Bir daha avantayı zor bulur o. Çalışmayan adamda iş yok, benden de böyle yazın. Bu sefer Martin gerçekten kızdı. Brissenden bütün bu olanlara tatlı bir şaka diye bakıyor, fakat işi Ruth'a açıklamanın ne kadar güç olduğunu bilen Martin'i bir türlü teselli edemiyordu. Ruth'un babasına gelince Martin onun da son derece sevinmiş olduğunu ve nişanı bozmak için bu olayı istismar edeceğini biliyordu. Hem de ne derece istifadeye kalkışacağını yakında anlayacaktı. Akşam postası ona Ruth'dan bir mektup getirdi. Martin mektubu aldı ve bir felaket sezinleyerek kapının önünde açıp okudu. Mektubu okurken, elleri tıpkı sigara içtiği eski günlerdeki gibi mekanik bir şekilde cebine gidip, tütün ve kahverengi sigara kağıdını aradı. Ceplerinin boş olduğunu unutmuştu, sigara sarmaya yarayacak kağıt parçasını da elinde tuttuğunun farkında değildi. Bu bir aşk, ihtiras mektubu değildi. Bu mektupta öfkeden de iz yoktu. Ama birinci cümleden en son cümleye kadar mektup, baştan aşağı hayal kırıklığı kokuyor ve bir incinişi anlatıyordu. Ruth, ondan daha iyi şeyler beklermiş. Martin'e olan aşkının onu ciddi ve temiz bir hayat sürmeye itecek kadar değeri bulunduğunu ve onun artık gençlik çağı çılgınlıklarını atlattığını sanıyormuş. Halbuki şimdi annesiyle babası çok sert bir tavır takınıp onu nişanı bozmaya zorlamışlar. Olaylar onları haklı çıkardığı için de Ruth bunu kabule mecburmuş. Zaten ilişkilerinde hiçbir zaman mutlu olmalarına imkan yokmuş. Bu daha başından, bahtsız bir teşebbüsmüş. Ruth'un bütün mektupta üzüldüğü ve Martin'e çok acı gelen tek bir nokta vardı; şöyle yazıyordu Ruth: "Ne olurdu sanki bir işe yerleşseydin de adam olmaya çalışsaydın. Ama bu olacak iş değildi. Senin geçmişin başıboş, düzensiz bir yaşayışla dolu. Seni ayıplamamak lazım. Sen ancak kendi huyuna ve küçükken aldığın terbiyeye uygun olarak hareket edebilirdin. Onun için seni ayıplamıyorum, Martin. Lütfen bunu hatırından çıkarma. İkimiz de hata ettik. Yanlıştan çabuk döndüğümüz için şanslı

sayılırız."

Mektubun sonlarına doğru da, "Beni görmeye kalkışmanın faydası yok. Bu hem ikimiz için, hem de annem için tatsız bir karşılaşma olur. Onu zaten son derece üzmüş bulunuyorum. Bunu affettirmek için çok gayret harcamam gerekecek" diyordu.

Martin mektubu sonuna kadar dikkatle ikinci kez okudu, ondan sonra oturup cevap yazdı. Sosyalistler toplantısındaki konuşmasının ana hatlarını vererek, söylediklerinin, gazetenin kendi ağzındanmış gibi yazdığı şeylerin her bakımdan aksi olduğuna işaret etti. Mektubun sonlarına doğru Martin yine, yana yakıla aşk için yalvaran Tanrı'nın çılgın aşığı olmuştu. "Lütfen bana cevap ver" diyordu, "vereceğin cevapta senden bir tek şey öğrenmek istiyorum. Beni seviyor musun? Bu tek sorunun cevabını ver." Ama ne ertesi gün, ne de daha ertesi gün hiçbir cevap gelmedi. "Gecikmiş", el sürülmeden, masanın üstünde kalmıştı. Masanın altında da, geri çevrilen yazılarının meydana getirdiği yığın günden güne büyümekteydi. Martin'in deliksiz uykuları hayatında ilk defa bozuluyor, uykuları kaçıyor ve Martin uzun, rahatsız geceleri kendini yatakta oradan oraya atarak geçiriyordu, üç defa Morse'ların evine uğradı, fakat üçünde de kapıyı açan uşak tarafından geri çevrildi.

Brissenden otelinde hasta yatıyordu. Dışarı çıkıp dolaşamayacak kadar zayıf düşmüştü. Martin çoğunlukla onun yanında olduğu halde, Brissenden kendi dertleriyle Martin'i üzmüyordu. Zira Martin'in başında sürüyle dert vardı. Gazetecinin yaptığı iş Martin'in umduğundan da daha geniş bir çevreyi ilgilendiren sonuçlar vermişti. Portekizli bakkal Martin'e daha fazla kredi açmayı reddetmiş, Amerikalı olan ve Amerikalı oluşuyla övünen manav ise Martin'i vatana ihanetle suçlandırıp onunla alışverişi tamamıyla kesmişti. Bu adam vatanseverliğini o derece ileri götürmüştü ki, Martin'i hesabı ödemeye kalkışmaktan bile men etmişti. Komşular arasındaki konuşmalar da aynı cins duyguların doğmasına yol açmış ve Martin'e duyulan öfke çok artmıştı. Kimse vatan haini bir sosyalistle alışveriş etmek istemiyordu. Zavallı Maria arada kalmıştı ve korkuyordu. Yine de Martin'e sadık kaldı. Komşuların çocukları, vaktiyle Martin'i ziyarete gelen büyük arabanın kafalarında yarattığı korkudan kurtulmuş, kendilerini

emniyete alacak kadar uzaklaşıp Martin'e "serseri", "ayyaş" diye bağırmaya başlamışlardı. Bununla beraber Silva ailesinin çocukları Martin'in şerefine bir sürü meydan savaşı vererek onu sadakatle savunmaktaydılar. Gözlerinin morarması burunlarının kanaması artık günlük, olağan işlerden sayılmaya başlamıştı ve bu tabii Ma-ria'nın işlerini daha çok karıştırıyor, dertlerini çoğaltıyordu.

Bir keresinde Martin yolda Gertrud'a rastladı ve öğrendiklerinin tamamıyla doğru olduğuna emin oldu: Bernard Higginbotham, Martin'e ailenin şerefini herkesin gözünde lekelediği için ateş püskürüyormuş ve Martin'in, evine girmesini de yasaklamış.

Gertrude:

— Niye buralardan gitmiyorsun, Martin? diye adeta yalvarmıştı. Buradan git, bir iş tut, kendine bir çeki düzen ver, her şey unutulunca geri gelirsin.

Martin başını salladı, ama hiçbir açıklamada bulunmadı. Nasıl açıklayabilirdi. Aile bireyleri ile arasındaki korkunç zihni uçurum Martin'i dehşete düşürmüştü. Bu uçurumu aşıp da onlara durumunu anlatmasına imkân yoktu. Ne İngiliz dilinde, ne de herhangi bir dilde, onlara tutum ve davranışlarını anlatabilmesini sağlayacak kelimeler, yoktu. Martin'in hesabına, onların gözünde en yüksek davranış bir iş sahibi olmaktı. Onların ilk ve son sözleri buydu. Bütün fikirleri işte kabaca bu sözlüğe sığdırılabilirdi. Bir iş tut! Çalış! Kızkardeşi konuşurken, Martin, zavallı budala köleler diye düşündü. Kölelerin kafasını kendi köleliklerinden başka bir şeyin yorduğu yoktu. Bir iş onlar için, önünde yere kapanıp tapınılacak altından bir puttu.

Hemen o gün tefeciyi ziyaret etmek zorunda kalacağını bilmesine rağmen Martin, Gertrude'un para teklifini başını sallayarak reddetti.

Gertrude ona:

— Bu sıralarda Bernard'a yaklaşma diye uyarıda bulunup ekledi. Birkaç ay geçsin de, Bernard yatıştıktan sonra, eğer istersen onun servis arabasını sürme işini alırsın. Ne zaman bana ihtiyacın olursa

haber gönder yeter, hemen gelirim, unutma.

Gertrude ağlayarak ayrıldı; onun ağır gövdesini, kaba yürüyüşünü görünce Martin, içinin burkulduğu-nu hissetti. Gertrude'un ardından bakarken, Nice binası yıkılacakmışçasına sarsılır gibi oldu. Köle sınıfları soyut olarak düşündüğü zaman mesele yoktu, ama bu kavramın kendi ailesinde gerçekleştiğini görmek hiç de memnun edici değildi. Eğer yeryüzünde gerçekten de ezilen bir köle varsa, bu kız kardeşi Gertrude idi. Martin bu çelişkiye acı acı güldü.

XXXVIII

Hayatın çekilmez ve acı yüzünü zaten tanımıştı. Son zamanlarda ise acının ne olduğunu anlıyor, ıstırabın şeklini çiziyordu. Ancak çizdiği bu şekil onu sarsıyordu. Düşünceleri, eylemleri donup kalmıştı, adımını bile atamıyor, olduğu yerde çakılıp kalıyordu. İşte bu nedenle de yazmayı bir süreliğine rafa kaldırdı. "Gecikmiş" masasının üzerinde ve unutulmuş bir halde uyumaya devam ediyordu. Değişik dergilere göndermiş olduğu yazılarının hepsi de şimdi masanın altını dolduruyordu. Yalnız bir tek yazıda ısrarını sürdürüyordu. Geri geldikçe başka dergilere gönderiyor, bu başyapıt niteliği taşıyan yazının yayımlanmasını istiyordu. Bu yazı Brissenden'in "Sapkın"ıydı.

Hayatı çalışmaktan ibaret gören Martin artık bu-nalımlarıyla uğraşıyordu. Bu bunalım son hızla onu da içine alıp sindirmişti. Sinirleri hassasiyetini yitirmiş, beyni, ruhu, kalbi karma karışık olmuştu. Hayatın belki de en çekilmez yanıyla karşılaşmıştı, sevmiş, ölümüne sevmiş, ama terkedilmişti. Artık bisikletinin, çok sevdiği siyah elbisesinin bir önemi yoktu, kaldı ki her ikisi de rehindeydi. Daktilonun sahiplen de onu kira için sıkıştırmaya başlamışlardı. Fakat o, bunları önemsemiyordu. Bu bunalım devresini atlatıp kendine yeni bir yol arıyordu. Bu yolu ararken de hayatının alabildiğince sakin geçmesi gerekiyordu.

Haftalar sonra beyniyle ruhunu burkan, içindeki alevi yakan ve

beklentiler içinde sorularla baş başa bırakan bir beklentisi gerçekleşti. Sokakta dalgın ve anlamsızca yürürken Ruth'a rastladı. Ruth'un yanında kardeşi Norman vardı. Martin, Ruth'u görünce günlerin getirdiği acı ve baskılara dayanamadı ve koşar adım yanlarına geldi. Ne var ki onlar, Martin'i görmezlikten geldiler, hatta Norman daha da ileri giderek Martin'i kaba bir el hareketiyle itmeye çalıştı.

— Eğer kardeşimin önünü kesmeye kalkarsan polis çağırırım, diye tehditde bulundu. — Seninle konuşmak istemiyor, ısrar etmekle onu aşağılamış oluyorsun, dedi. Martin bu sözlere aldırmadı:

— Eğer inat edersen polisi çağırmak zorunda kalırsın, o zaman da adın gazetelere geçer. Hadi şimdi çekil yolumdan da eğer canın istiyorsa git çağır polisini. Ruth'la konuşacağım ben. Ruth'a:

— Kendi ağzından duymak istiyorum, dedi. Ruth sararmış titriyordu ama kendini toplayıp sorar gibi baktı. Martin aceleyle:

— Mektubumda sorduğum soru, dedi.

Norman sabrının tükendiğini gösteren bir harekette bulundu, Martin bakışıyla onu durdurdu. Ruth başını iki yana salladı.

Martin sordu:

— Bütün bunlar tamamen senin kendi isteğinle mi?

Ruth, alçak, kendinden emin bir sesle ve vereceği cevabı enine boyuna düşünerek: — Evet. Kendi isteğimle. Beni öylesine küçük düşürdün ki, arkadaşlarımla karşılaşmaktan utanıyorum. Hepsinin de benim hakkımda konuştuklarını biliyorum. Sana söyleyebileceğim bundan ibaret. Beni çok kötü duruma düşürdün, seni bir daha asla görmek istemiyorum.

— Arkadaşlar! Dedikodu! Yalan gazete haberleri! Hiç şüphe yok ki bütün bunlar aşktan daha kuvvetli değildir! Ben ancak, senin beni hiçbir zaman sevmemiş olduğuna inanabilirim. Ruth'un yüzüne hücum eden kan, betini benzini sararttı. Belli belirsiz bir sesle: — Bütün

geçenlerden sonra mı? dedi. Martin sen ne dediğini bilmiyorsun. Benim haysiyetim var. Norman kızkardeşini kolundan çekerek:

— Görüyorsun, seninle herhangi bir ilişiği kalmasını istemiyor işte, diye bağırdı. Martin kenara çekilip onlara yol verdi. Eli bilinçsiz bir hareketle cebine gidip boş yere tütün ve kahverengi sigara kâğıdını aradı.

Kuzey Oakland'a kadar uzun bir yol vardı, ama Martin merdivenleri çıkıp da odasına girene kadar yürüdüğünün farkında bile değildi. Kendini, yatağının kenarına oturur halde, yeni uyanmış bir uyurgezer gibi çevresine bakınırken buldu. "Gecikmiş"in masanın üstünde durduğunu gördü, sandalyesini çekti, uzanıp kalemini aldı. Yaradılışından gelen bir etkiyle, mantığı onu hep her şeyi tamamlamaya zorlardı. Burada bitmemiş bir şey vardı. Bu şey, başka bir şeyin tamamlanabilmesi için geri bırakılmıştı. Şimdi bu başka şey bitmiş bulunuyordu ve Martin, artık bitirene kadar kendini bu işe verecekti. Ondan sonra ne yapacağını bilmiyordu. Bildiği tek şey, hayatının bunalımlı bir dönemini atlatmış olduğuydu. Bir dönem tamamlanmıştı ve Martin bu devreyi bitirmek için bir usta gibi son defa elinden geçiriyordu. Geleceği merak ettiği yoktu. Nasıl olsa yakında geleceğin kendisine neler hazırladığını öğrenecekti. Bu her ne ise, önemi yoktu. Beş gün, hiçbir yere gitmeden, kimseyi görmeden, azıcık bir yemekle yetinip başını kaldırmadan "Qecikmiş"in üstünde çalıştı. Altıncı günün sabahı postacı ona, The Parthenon"un editöründen ince bir mektup getirdi. Mektuba bir bakışta, "Sapkın"ın kabul edildiğini anladı. Editör mektubuna devamla, "Şiiri Mr. Cartwright'e vermiştik, bize verdiği raporda şiirden öyle övücü bir dille söz ediyor ki, şiiri geri çevirmemize imkan yok. Şiiri yayınlamaktan duyacağımız samimi zevkimizi belirterek şunu size bildirmek isterim ki, Temmuz sayımız hazırlanmış olduğu için şiiri Ağustos sayısında çıkarmayı tasarladık. Lütfen memnuniyetimizi ve teşekkürlerimizi Mr. Brissenden'e iletiniz ve bize kendisinin bir fotoğrafı ile hakkında biyografik bilgi postalayınız. Önerimizi yeterli bulmadığınız takdirde bize derhal bir telgraf çeker ve uygun bulduğunuz fiyatı bildirirseniz çok teşekkür ederiz.

Teklif ettikleri para üçyüz elli dolar olduğundan, Martin telgraf çekmeye lüzum görmedi. Bundan sonra iş Brissenden'in rızasını

almaya gelmişti. Eh, sonunda Martin haklı çıkmıştı, üstelik fiyat da gayet iyi, gerçi bu fiyat asrın şiirine veriliyordu ama yine de çok iyiydi. Cartwright Bruce'a gelince, Martin onun, azıcık da olsa Brissenden'in saygısını kazanmış biricik eleştirmen olduğunu biliyordu.

Martin kentin çarşı semtine bir tramvayla indi; dışarı, da birbiri ardınca kayıp geçen evleri, yol kavşaklarını seyrederken, arkadaşının başarısına ve kendi kazandığı net zafere pek fazla sevinmediğini üzülerek farketti. Değerli yazıların ne olursa olsun yayınlanacağı hakkındaki kendi fikri doğru çıkmış, öbür yandan da Amerika Birleşik Devletleri'nin biricik kritiği şiiri övmüştü. Ne var ki Martin'in içindeki şevk zembereği kuvvetini kaybetmişti; Martin, Brissenden'e güzel haberi vermekten çok onu görme arzusunun içini doldurduğunu hissetti. "The Parthenon"dan gelen kabul cevabı ona, kendini "Gecikmiş"ine verdiği beş gün içinde Brissenden'den ne bir haber aldığını ne de onu düşünmüş olduğunu hatırlatmıştı. Martin kafasının ne kadar bulanık olduğunu ilk defa şimdi farketti ve arkadaşını unuttuğu için utanç duydu. Ama bu utanç bile içine işleyip yakamadı onu. "Gecikmiş"in yazılışıyla ilgili ilginç heyecanlar dışında Martin hiçbir heyecana tepki göstermiyordu. Diğer bütün heyecanlara karşı bu beş gün uyuşukluk hali içinde kalmıştı. Tramvayın, içinden vınlayarak geçtiği bütün bu hayat ona uzak ve gerçekdışı bir şey gibi geliyordu. Eğer önünden geçtiği kilisenin büyük taş kulesi birdenbire yıkılıp kafasının üstünde parçalansaydı, Martin buna pek az ilgi gösterir, şaşkınlığı ise gösterdiği ilgiden de az olurdu.

Otele ulaştığında acele Brissenden'in odasına çıktı, aynı aceleyle de aşağı indi. Oda boştu. Brissenden'in hiçbir eşyası yoktu. Kendisine merakla bakan otel katibine:

— Mr. Brissenden adres bıraktı mı? diye sordu. Katip:

— Duymadınız mı? dedi.

Martin başıyla, duymadığını anlattı.

— Şey, gazeteler bu haberle doluydu. Yatağında ölü bulundu. İntihar etmiş. Kendini kafasından vurmuş. — Gömüldü mü? Martin'e

sanki soruyu soran kendi sesi değilmiş de, uzaklardan, bir başkasının se-siymiş gibi geldi.

— Hayır. Soruşturmadan sonra cesedi doğuya gönderildi. Ailesi, bu işlere bakmaları için avukatlar tuttu. Martin:

— Amma da aceleciymişler, diye yorumda bulundu.

— Bilmem. Beş gün önce oldu.

— Beş gün önce mi?

— Evet. Beş gün önce. Martin dönüp giderken bir.

— Off, dedi.

Köşede postaneye uğradı ve "The Parthenon "a bir tel çekerek şiiri yayınlamalarını bildirdi. Cebinde sadece eve dönüş parası olan beş sent kaldığından, telgrafı ödemeli yolladı. Odasına geldikten sonra da hemen yazısının başına geçti. Günler, geceler gelip geçti, o, masasının başından ayrılmadan işine devam etti. Tefeciden başka hiçbir yere gitmedi, beden hareketleri yapmadı, aç olduğu ve yiyecek bir şeyleri bulunduğu zaman metodik bir şekilde yemek yedi, ya da pişirecek şeyi olmadığı zamanlar aynı şekilde metodik olarak açlığa katlandı. Öykü bölüm bölüm, zamanından önce bitti, ama Martin buna bir giriş eklemek ihtiyacını hissetti ve kafasında öykünün kudretini arttıran bir giriş geliştirdi. Bu ise daha yirmi bin kelimeyi gerektiriyordu. Yazının mükemmel olmasını gerektiren hayati bir sebep yoktu, ama ilginç ölçüleri onu işini iyi yapmaya zorluyordu. Garip bir şekilde çevresindeki bütün dünyadan soyutlanmış ve sersemlemiş bir halde, önceki hayatını anlatan bu süslü edebi yazılar arasında kendini tanıdık bir hayalet gibi hissederek çalışmaya devam etti. Vaktiyle birisi ona, hayalet, ölü olan ve duygusu kalmadığı için ölü olduğunu bilmesine imkan olmayan kimsenin ruhudur, demişti. Martin'in aklına bu geldi ve bir an durup, acaba gerçekten ben de ölüyüm de farkında mı değilim diye düşündü.

"Gecikmiş"in bittiği gün geldi çattı. Daktilo makinesinin acentesinden bir ajan gelmiş, Martin sandalyede bitiş bölümünün son sayfalarını yazarken, o da yatağın kenarına oturmuş bekliyordu.

Yazının sonuna büyük harflerle "Son" yazdı, bu onun için gerçekten de son demekti. Daktilonun kapıdan çıkarılıp götürü-lüşünü bir çeşit iç rahatlığıyla seyretti, sonra gidip yatağına uzandı. Açlıktan bayılmak üzereydi. Otuz altı saattir ağzına lokma koymamıştı, ama bunu düşünmüyordu bile. Gözleri kapalı, sırt üstü yatmış hiçbir şey düşünmüyordu. Sersemlik, ya da uyuşukluk Martin'in içinden kaynayarak, bütün bilincini kapladı. Yarı hezeyan içinde, Brissenden'in kendisine sık sık tekrarlamaktan zevk duyduğu sonsuz şiirin mısraları dudaklarından dökülmeye başladı. Martin'in ağzından monoton bir şekilde çıkan kelimeler, kapının dışında merakla içerisini dinlemekte olan Maria'yı endişelendirdi. Kelimeler ona bir şey anlatmıyordu, ama gerçek olan Martin'in bu kelimeleri söylediğiydi, şiirin ana fikri ve nakaratı, "Bitirdim" di. "Bitirdim

Notu bir kenara bıraktı elim.

Havaya asılı gölgeler gibi

Mor yoncalar arasında

Şarkı da,

Şarkıyı söyleyen ses de

Bitecektir yakında.

Bitirdim

Notu bir kenara bıraktı elim.

Çiğli çalılar arasında öten

Seher bülbülü, gibi şakırdım

Bir zamanlar ben de;

Şimdi söndü nefesim.

Yorgun keten kuşu gibiyim

Gırtlağımda kalmadı sesim;

Büyük bir titizlikle bitirdim şarkımı.

Bitirdim.

Notu bir kenara bıraktı elim." Maria daha fazla dayanamadı, hemen koşup sobanın üzerinde duran tencereden, bir litrelik çanağın içine çorba koydu, kepçesiyle tencerenin dibinden toparladığı bol kuşbaşı et ve sebze ile doldurdu. Martin doğrulup oturdu ve yemeğe başladı. Çorbasını içerken bir taraftan da Maria'yı, uykusunda konuşmadığına, ateşi olmadığına inandırmaya çalışıyordu.

Maria onu yalnız bıraktıktan sonra, omuzlan düşmüş bir halde parlaklığını kaybetmiş gözlerini hazin hazin çevresinde dolaştırarak oturdu; sabah postasıy-la gelen, açılmamış bir derginin yırtık ambalajı, karanlık beynine bir ışık demeti sunana kadar, gözleri bütün dünyaya kapandı ve hiçbir şeyi görmedi. Bu "The "Parthenon"dur, diye düşündü, Parthenon'un Ağustos sayısı, "Sapkın" da mutlaka içindedir. Ah, Brissenden burada olup da görseydi!

Sayfaları çevirirken birden durdu. "Sapkın"ı Be-ardsleyvari bir çerçeve içine alarak, muhteşem bir motifle, önemle belirtmişlerdi. Motifin bir yanında Brissenden'in, öbür yanında da İngiliz Büyükelçisi Sir John Value'nun fotoğrafı, baş tarafta da editörün bir notu vardı. Bu notta, Sir John Value'nun, Amerika'da şair yoktur deyişine değinerek, "Sapkın "ı "The Part-henon"un tanıttığını belirtiyordu. "İşte, alsana, Sir John Valut!" Cartwright Bruce, Amerika'nın en büyük kritiği olarak gösteriliyor ve onun "Sapkın"dan Amerika'da şimdiye dek yazılan en büyük şiir olarak bahsedişine değiniliyordu. Nihayet editörün önsözü şöyle bitiyordu: "Henüz Sapkın'ın gerçek değeri üzerinde kararımızı vermiş değiliz, belki de hiçbir zaman, veremeyeceğiz. Ne var ki, onu, kelimelere, kelimelerin bağlanışına ve Mr. Brissenden'in bu kelimeleri nereden bulduğuna, nasıl biraraya getirdiğine hayretler ederek, tekrar tekrar okuduk." Arkasından da şiir geliyordu.

Martin, dergiyi dizlerinin arasından yere bırakırken:

— Çok önemli bir başarı kazandın Briss, koca herif, diye söylendi.

Bu dergi insanın midesini bulandıracak kadar ucuz ve adi idi, ama Martin ruhsuz bir şekilde midesinin pek de bulanmadığını farketti. Kızabilmiş olmayı istedi, ama kızmaya yeltenecek kadar bile enerjisi yoktu. Hissiz kalmıştı. Kanı, hızla kabaran öfkenin bile hızlandıramayacağı kadar donmuştu. Zaten ne önemi vardı? Bu dergide Brissenden'in burjuva toplumunda mahkum ettiği diğer şeylerle aynı seviyedeydi işte. — Zavallı Briss, diye konuştu Martin; sağ olsa beni hiç affetmezdi.

Gayret edip yerinden kalktı ve vaktiyle içinde daktilo kağıtlarının durduğu kutuyu aldı. İçindekileri elden geçirip kutudan arkadaşının yazdığı onbir tane şiir çıkardı. Bunların enine ve boyuna yırtıp çöp sepetine attı. Bu işi mecalsiz bir şekilde yaptı, bitirince de yatağın kenarına oturup boş gözlerle önüne bakmaya başladı. Orada ne kadar oturduğunu bilmiyordu, birden görmeyen gözlerinin önünde beyaz bir çizgi hayali belirdi. Acayipti. Ama gerçekten de baktıkça bu hayal gitgide daha belirli bir şekil alıyordu. Martin bunun, Pasifiğin beyaz köpüklü dalgaları arasında, üzerinden buğular yükselen mercan döküntüleri olduğunu gördü. Arkasından, kırılan dalgalar çizgisinin üzerinde gözleri ufak bir kanoyu, dirsekli cinsten bir kanoyu seçti. Kanonun kıçında, beline dizlerine kadar inen kızil bir kumaş parçası sarmış bronz derili genç bir Tan-rı'nın, güneşte pırıl pırıl çakmaklanan kısa küreğini suya daldırıp çıkardığını gördü. Onu tanıdı. Bu Moti idi; reis Tati'nin en genç oğlu, burası da Tahiti idi. O buram buram tüten mercan kayalarının ötesinde de tatlı Papara ülkesi, reisin nehrin ağzındaki saz evi duruyordu. Günün bitimiydi, Moti balıktan dönüyordu. Mercan kayalarının üzerinden aşabilmek için kanosunu kaldıracak büyük bir dalgayı bekliyordu. Sonra kendisinin de eskiden çoğunlukla olduğu gibi kanonun burnunda oturduğunu gördü; küreğini suyun içinde hafif hafif aşağı yukarı oynatıyor ve firuze renkli dalga bir duvar gibi arkalarında yükseldiği zaman küreğini suya deliler gibi daldırmak için Moti'nin işaretini bekliyordu. Bir an sonra Martin artık bir seyirci değildi; şimdi bizzat kendisi kanonun içindeydi, Moti bağırıyor, her ikisi de kısa küreklerini bütün güçleriyle daldırarak, firuze renkli dalganın dik yüzü üzerinde uçuyorlardı. Teknenin demirden yapılan sütunları altında su bir buhar fıskiyesinden fışkırır gibi ıslık çalıyordu. Hava, savrulan

serpintilerle dolmuştu, denizin hışırtı ve uğultularla karışık kükreyişi arasında kano, döküntülerin içinde kalan gölcüğün sakin suları üzerine sürüklendi. Moti güldü, başını sarsarak gözlerinden tuzlu suları silkti ve ikisi biden önü kapalı mercan plajına doğru küreklerine asıldılar. Kıyıda hindistancevizi ağaçlan arasından, Tati'nin sazdan yapılmış evinin duvarları, gurup ışıklarına karşı, altındanmış gibi görünüyordu. Resim eriyip kayboldu, rezil odasının dağınıklığı Martin'in gözleri önüne seriliverdi. Tekrar Tahiti'yi görebilmek için boş yere zorladı kendini. Orada, ağaçlar arasında şarkıların söylendiğini, mehtapta kızların dans ettiklerini biliyordu, ama bunların hiçbirini göremedi. O sadece, üstü karmakarışık yazı masasını, masanın üzerinde daktilo makinesinden boş kalan yeri ve yıkanmamış camlan gördü. Bir iniltiyle gözlerini kapadı ve uyudu.

XXXIX

Ayrılıklar insan ruhunda bıraktığı acıyla anılır. Bu acı ruhların şekillenmesinden hayat görüşünün değişmesine; hatta insanın kendisini yenilemesine neden olur. Aşk ayrılığı ise ölümden daha şiddetlidir. İnsanı sersemletip hayattan soğutması bir yana tam bunalımların ortasında bırakır. İnsan bu durumda yapayalnızdır, kimsesizdir, elleri üşümüş, ayakları donmuştur; bedeni, aklı, beyni esrarkeşlere özgü alemlere dalmıştır. Martin Eden'de böylesine büyük iki acıyı kısa aralıklarla tatmak zorunda kalmıştı. Önce canından çok sevdiği Ruth'u terk etmiş, sonra da kadim dostu Bris-senden dünyayı bırakıp gitmişti. Bu iki kayıp Martin'i bunalımların tam ortasına itmişti, uyku ile uyanıklık arasındaki derin uçurumlarda dolaşıp durmuş, çılgın beyni duygularının içinde erimişti. Yemeğe ihtiyacı oiduğu kadar deliksiz bir uykuya da ihtiyacı vardı. Bu yüzden Martin o geceyi derin bir uykuyla geçirdi, sabah seferine çıkan postacı tarafından uyandınlıncaya kadar kıpırdamadı. Yorgundu, bitkindi, çevresel ve içsel bütün etkilere karşı hareketsiz olduğunu hissetti. Postacı, soyguncu dergilerin birinden ince bir zarf getirmişti. Bu zarfın içinde yirmi iki dolarlık bir çek vardı. Bir buçuk yıldır bu yirmi iki dolarını defalarca istemiş, her isteyişi onursuz dergi yöneticileri tarafından reddedilmişti. Artık çekinde, tutarının da bir önemi yoktu. Çeke ve tutarına

anlamsız bir bakış fırlattı. Bir yayıncıdan çek aldığında duyduğu o eski heyecanı tamamen kaybolmuştu. Eskiden aldığı çeklerin aksine, bu ona geleceğe dair büyük ümitler vermedi. Martin için, yirmi iki dolarlık bir çekti, o kadar. Yalnızca kendisine yiyecek bir şeyler alıp karnını doyurmasını sağlayacak normal bir kağıt parçasından başka bir şey değildi. Hayatın Martin'e oynadığı oyun daha bitmemişti. Aynı postadan, Mew York'ta yayınlanan haftalık dergilerden birinin, aylarca önce kabul edilen bazı mizahi şiirlerinin tutarı karşılığı olarak gönderdiği bir çek daha çıktı. Bu da on dolarlık bir çekti. Bu çekin de hiçbir anlamı yoktu. Aklına bir fikir geldi ve Martin bu fikri soğukkanlılıkla değerlendirdi. Ne yapacağını bilmiyordu ve bir şey yapmak konusunda da aceleye lüzum görmüyordu. Bu arada yaşaması da lazımdı, üstelik çok da borcu vardı. Acaba masanın altında duran koskocaman yazılar yığınını pullayıp yeniden seyahate çıkarmak, karşılığını alacağı bir yatırım olamaz mıydı? Bunlardan bir iki tanesi kabul edilebilirdi. Bu da onun yaşamasına yardım ederdi. Bu yatırımı yapmaya karar verdi ve çekleri Oakland'daki bankada paraya çevirdikten sonra on dolarlık posta pulu aldı. Gidip de o havasız odasında kendine kahvaltı hazırlamak düşüncesi Martin'e iğrenç göründü. İlk defa borçlarını ödemeyi düşünmekten vazgeçti. Odasında on beş, yirmi sente, kendisine oldukça zengin bir kahvaltı hazırlayabileceğini biliyordu. Ama o, bunun yerine Forum Cafe'ye gitti ve kendine iki dolar tutan bir kahvaltı ısmarladı. Garson'a bir yirmi beş sent bahşiş verdi, bir paket Mısır sigarası için de elli sent harcadı. Ruth'un kendisinden sigarayı bırakmasını istediği günden beri ilk defa o gün sigara içti. Ama şimdi içmemesi için hiçbir sebep göremiyordu, üstelik canı da içmek istiyordu. Paranın ne önemi vardı sanki? Beş sente istese bir paket Burham marka tütünle kahverengi sigara kağıdı alabilir, bunlarla da kırk tane sigara sarabilirdi ama ne olacaktı? Şu anda para derhal satın alabileceği şeyden gayrı hiçbir şey ifade etmiyordu onun gözünde. Martin haritasız, rehbersiz kalmıştı, gidecek hiçbir limanı olmaksızın asgari hayat şartları içinde sürüklenip gidiyordu ve bu, insanı derinden yaralayan bir hayattı.

Günler akrebin kıskacında akıp gitti. Martin her gece düzenli olarak sekiz saat uyudu. Daha başka çeklerin gelmesini beklediği sırada her ne kadar yemeklerini, on sente karın doyurulan Japon lokantalarında yiyor idiyse de, yanaklarındaki çukurluklarla beraber vücudu da dolmaya başladı. Artık kısa uykularla, aşırı iş ve aşırı çalışmayla kendini yormadı. Hiçbir şey yazmadı, kitapları da kapadı. Tepelerde

bol bol yürüyüşlere çıktı, sessiz parklarda aylak aylak uzun saatler geçirdi. Ne bir arkadaşı, tanışı ne de yeni bir arkadaş ya da tanış edinmeye niyeti vardı; Durmuş hayatına yeniden hareket verecek bir dürtünün ortaya çıkmasını bekliyordu, ama bu dürtünün nereden geleceğini bilmiyordu. Bu süre içinde hayatı sıkkın, plansız, boş ve aylak geçmekte devam etti.

Bir keresinde, "gerçek kir"e bir göz atmak için San Fransisco'ya indi. Ama tam üst kat merdivenlerinin eşiğinde birdenbire irkilerek vazgeçip geri döndü ve sokağın kalabalığı içine dalarak oradan kaçarcasına uzaklaştı. Felsefi tartışmaları işitmek düşüncesi onu korkutmuştu. "Gerçek kir"den biri rastlar da tanır korkusuyla bir hırsız gibi kaçtı oradan.

Ara sıra "Sapkın"ın nasıl kötü bir davranışla karşılaştığını görmek için gazete ve dergilere göz atıyordu. Şiir başarı kazanmıştı. Ama nasıl bir başarı! Onu herkes okumuştu ve şimdi herkes bunun gerçekten bir şiir olup olmadığını tartışıyordu. Gazeteler bunu dillerine dolamışlar, her Allah'ın günü bilgiç makaleler, şakacı başyazılar ve abonelerden gelen ciddi mektuplar yayınlanıyordu. Helen DellaDalmar kendine dahi şair süsü verip Brissenden'i inkar ederek, onun şair olmadığını ispat için halka ciltler dolusu mektuplar yazdı. Ertesi sayıda "The Parthemon" yarattığı heyecandan ötürü kendi kendini övüp Sir John Value ile alay ve Brissenden'in ölümünü tüccarca ve insafsızca istismar ederek çıktı. Yarım milyon sattığına yemin billah edilen bir gazete, Helen DellaDal-mar'ın esinle yazılmış orijinal bir şiirini yayınladı; şiirde Brissenden'le alay edilip eğleniliyordu. Helen DellaDalmar aynı zamanda Brissenden'in şiirini alaya alan ikinci bir şiir yazmak suçunu da işlemişti.

Martin'in, Brissenden'in ölü olduğuna bin kere şükretmesi lazımdı. Brissenden halktan o kadar nefret ederdi, oysa şimdi onun en kıymetli en kutsal şeyi halkın önüne atılmıştı. Her gün, güzelliği diri diri ameliyata devam ettiler. Memlekette ne kadar budala varsa, eskimiş küçük egolarını Brissenden'in taşan büyüklüğü sayesinde rahatça gazete sütunlarına geçirip halkın gözleri önüne sermek imkanını buldu. Bir gazetede şöyle deniyordu:

"Bir süre önce, tıpkı buna benzer, ama bundan daha da güzel bir

şiir yazan bir beyden bir mektup almıştık." Bir diğer gazete, Helen DellaDalrnar'a alayından ötürü büyük bir ciddiyetle sitem ederek şöyle diyordu: "Hiç şüphe yok ki Miss Dalmar bunu canı şaka yapmak istediği bir sırada ve bir şairin diğer bir şaire, belki de en büyük şaire göstermesi gereken saygıyı pek göstermeden yazmıştır. Bununla beraber Miss Dalmar "Sapkın"ı yaratan adamı ister kıskansın ister kıskanmasın, şurası muhakkak ki Mr. Brissenden'in eseri, diğer binlerce şair gibi onu da büyülemiştir ve bir gün gelir kendisi de onunki gibi mısralar yazmayı denemek isteyebilir." Vaizler "Sapkın" aleyhine vaazlar vermeye başladı ve cesaretle şiirin içeriğini savunan birisi küfür işlemiş sayılarak papazlıktan atıldı. Koca şiir, dünyanın neşesine neşe katıyordu. Komik manzume yazarları, karikatüristler onu çığlık çığlığa kahkahalarla ele alıyor, sosyete dergilerinin özel sütunlarında, Charley Frensham'ın, Archie Jennings'in kulağına "Sap-kın"dan beş dizenin insana sakat bir adamı dövdüre-bileceğini, on dizesinin ise aynı adamı nehrin dibine attırabileceğini söylediği şeklinde şakalar yapılıyordu. Martin bunlara ne güldü, ne de öfkeyle dişlerini gıcırdattı. Onun üzerinde meydana gelen etki büyük bir üzüntü oldu. Başta aşkı olmak üzere bütün dünyasının yıkılışı yanında, dergiciliğin ve sevgili toplumun yıkılışı gerçekten de çok hafif kalıyordu. Brissenden dergiler hakkındaki kararında yerden göğe kadar haklıydı, kendisi ise bunu anlayabilene kadar boş yere ve çetin geçen yıllar harcamıştı. Dergiler tam Brissenden'in onlar için söylediği gibiydi, hatta daha da beter. Ne yapalım, Martin de işini bitirmişti işte; kendi kendini böyle avuttu. Ne büyük ümitlere bağlanmış, neler ummuş ne bulmuştu. Tahiti'nin hayalini daha sık görmeye başladı. Sonra Paunıotus adaları, Markizler de vardı; şimdi kendini sık sık, yelkenli ticaret gemilerinde, ya da tek yelkenli, ufak, narin teknelerde şafak vakti Papetee'deki döküntülerden sıyrılıp, inci atolleri arasından Nukahiva'ya ve Taiohae Körfezine kadar uzun yolculuğunu tamamlamak için durmaksızın kürek sallarken görüyordu. Nukahiva'da, Taiohoe Körfezinde, Tamari'nin onun gelişi şerefine bir domuz öldüreceğini biliyordu. Biliyordu ki orada Tamari'nin, boyunlarında çiçeklerden kolye taşıyan, kızları, şarkılar ve kahkahalar arasında ellerini tutup, onun da boynuna aynı kolyelerden takacaklar. Güney Denizleri çağırıyordu onu. Martin de biliyordu ki er veya geç bu çağırışa cevap verecektir. Bu arada Martin, bilgi alanında yapmış olduğu uzun gezintilerinin verdiği yorgunluğu, dinlenip, gidererek kendini topladı. "The Parthenon" üçyüz dolarlık çeki ona gönderdiğinde Martin bu

çeki, Brissenden'in ailesi namına onun işlerine bakan avukata havale etti. Çeki verip bir makbuz aldı, aynı zamanda Brissenden'in kendisine vaktiyle verdiği yüz dolar için de bir makbuz verdi.

Çok geçmeden Martin, Japon lokantasına ilgisini kesmek zorunda kaldı. Tam artık mücadeleyi terket-mek üzereyken şansı donuverdi. Ama çok geç dönmüştü şansı. "The MilleniunV'dan gelen ince zarfı en ufak bir heyecan bile duymadan açtı, üçyüz dolarlık çeki yüksek sesle, ağır ağır okudu ve bunun "Macera" için gönderildiğini öğrendi. Fahiş faiziyle tefeci de dahil olmak üzere dünyaya olan bütün borcu yüz dolar bile tutmuyordu. Bütün borçlarını ödedikten ve Brissenden'in avukatından yüz dolarlık makbuzu geri aldıktan sonra cebinde yine de yüz dolardan fazla para kaldı. Hemen terziye bir elbise ısmarladı ve yemeklerini şehrin en güzel kafelerinde yemeye başladı. Hala Maria'nın evindeki ufak odasında kalıyordu, ama yeni elbisesini gören komşu çocuklar, odunlukların üzerinden ya da çitlerin arkasından artık ona "serseri", "ipsiz" diye bağırmaz olmuşlardı.

"Wiki Wiki" adlı kısa, öyküsü, "Warren's Monthly" tarafından ikiyüz elli dolara satın alınmıştı. 'The Northern Review' "Güzelliğin Beşiği" adlı denemesini; 'Mac kintosh's dergisi de "Falcı" şiirini satın aldı. Editörlerle yayıncılar yaz tatillerinden döndükleri için yazıları çabuk çabuk elden geçiriliyordu. Ama Martin hangi acaip esintinin bu adamlara iki yıldır ısrarla geri çevirdikleri şeyleri kabul ettirdiğini bir türlü anlayamadı. Hiçbir yazısı yayınlanmamıştı. Oakland dışında kimse tanımıyordu onu, Oakland'da da onu tanıdıklarını sanan birkaç kişi arasında kızıl sosyalist olarak ün salmıştı. Bu bakımdan mallarının böyle aniden herkes tarafından kabul görüp beğenilmesine bir anlam veremedi. Bu tam anlamıyla Tanrı'nın bir yardımı, kaderin bir cilvesiydi. "Güneşin utancı" birçok dergi tarafından reddedildikten sonra Martin, Brissenden'in önceleri dinlemediği öğüdünü tutup eseri yayınevi sahiplerine göndermeye başlamıştı. Birçokları tarafından reddedildikten sonra eser, sonbahar kitapları arasında yayınlanmak vaadiyle Singletree Darnley ve ortakları firması tarafından kabul edildi. Martin yazarlık hissesine mahsuben biraz avans isteyince de, bunun adetleri olmadığını, bu tip kitapların masraflarını bile zor kurtardığını, Martin'in eserinin de bin nüsha bile satacağından emin olmadıklarını bildirdiler. Martin kitabın kendisine ne getireceğini hesapladı. Perakende bir dolardan ve yüzde

onbeş yazarlık hissesi üzerinden yüzelli dolar kazanacaktı. Martin, eğer yeni baştan yazarlığa başlayacak olsam kendimi tamamen öykü yazarlığına verirdim diye düşündü. Bunun dörtte bir uzunluğunda olan "Macera" 'The Millenium'dan ona kitabının getireceğinin iki mislini kazandırmıştı. Çok eskiden gazetede okuduğu yazı doğruymuş demek. Birinci sınıf dergiler yapıtı kabul eder etmez ödeme yapıyorlar ve iyi para veriyorlardı. "The Millenium' ona, kelimesine iki değil, dört sent ödemişti, üstelik de seçme eser alıyorlardı. Öyle ya onun eserini almamışlar mıydı? Bu son düşünceyle dudaklarında geniş bir tebessüm yayıldı.

Singletree Darnley ve ortaklarına bir mektup yazarak, "Güneşin Cltancı"nın telif haklarını yüz dolara satmayı teklif etti. Ama yayınevi bu riski göze alamadı. Bu arada zaten paraya ihtiyacı yoktu, zira son yazdığı öykülerinin çoğu kabul edilmiş ve paralan ödenmişti. Nihayet dünyaya tek metelik bile borcu kalmayan Martin bir banka hesabı açıp yüzlerce dolarlık kredi sahibi oldu. "Gecikmiş" birçok dergi tarafından çevrildikten sonra, Meredith Lewell Kumpanyasında yatmaya başladı. Martin, kızkardeşinin kendisine vaktiyle verdiği beş doları, kendisinin de bunu ona yüz misliyle ödemek için verdiği kararı hatırladı; bunun üzerine beş yüz dolarlık bir hisse üzerinden avans istediğini bildiren bir mektup yazdı. Cevap olarak gelen mektuptan bir kontratla, istediği meblağ tutarında bir çek çıkıp Martin'i hayretler içinde bıraktı. Çeki beşer dolarlık altın paraya çevirdi ve Gertrude'a telefon ederek onu görmek istediğini bildirdi.

Kızdarkeşi Martin'in oturduğu yere, acelesinden nefes nefese, tıkanarak geldi. Haber kokusu aldığı için birkaç dolardan ibaret paracıklarını küçük el çantasına tıkıştırmıştı gelirken; kardeşinin bir derdi olduğuna o kadar emindi ki, sendeleyerek yürüyüp içini çeke çeke kendini Martin'in kollarına attı. Aynı zamanda da hiçbir şey söylemeden çantasını ona uzattı. Martin:

— Ben kendim gelirdim," dedi. Ama Mr. Higgin-botham'a gürültü çıkarmak istemedim, eğer gelseydim mutlaka gürültü çıkardı.

Gertrude bir yandan Martin'in içinde bulunduğu derdin ne olduğunu merak ederken, bir yandan da: — Bir süre sonra yumuşar, diye kardeşine güven verdi. Ama sen bir işe yerleşsen çok iyi edersin. Seni

doğru dürüst bir işte görmek Bernard'ı çok memnun eder. Şu gazetedeki yazılar onu deli etti. Onu daha önce hiç bu kadar öfkeli görmemiştim.

Martin gülümseyerek:

— Hiçbir işe girecek değilim, dedi. Bunu da ona benden böylece söyleyebilirsin. Benim işe ihtiyacım yok, ispatı da işte burada.

Yüz altın parçasını pırıltılı, tıngırtılı bir şelale halinde kızkardeşinin avucuna boşalttı. — Eve dönecek param olmadığı gün bana verdiğin beş dolarlığı hatırlıyor musun? İşte o beşlik burada, ayrı ayrı yaşta, ama hepsi de aynı büyüklükte doksan dokuz kardeşiyle beraber.

Gertrude geldiğinde içinde bir korku vardı, şimdi korku yerini paniğe bırakmıştı. Korkusu öyle büyüktü ki, içinde şüpheden eser yoktu. Tamamıyla emindi. İnanmıştı. Martin'e dehşet içinde baktı ve ağır kollan, sanki elleri bu altın şelalesinin altında yanıyormuş gibi aşağı aşağı gitti.

Martin:

— Senin bunlar, diye güldü. Gertrude gözyaşlarına boğularak:

— Zavallı yavrum, zavallı yavrum! diye sızlanmaya başladı.

Martin bir an şaşaladı. Sonra onun neden böyle heyecanlandığını anlayarak, kızkardeşinin eline, Meredith Lowell'den çekle birlikte gelen mektubu tutuşturdu.

Gertrude arada bir gözyaşlarını silmek için durarak mektuba göz gezdirdi ve bitirdiği zaman: — Yani sen, bu parayı namusunla mı kazanmış oluyorsun? dedi.

— Eğer piyangodan çıksaydı bu kadar namuslu olmazdı. Kazandım bu parayı ben. Gertrude yavaş yavaş inanmaya başladı ve mektubu dikkatlice tekrar okudu. Martin'in ona, paranın eline geçmesini sağlayan muameleleri izah etmesi epey vakit aldı, paranın

şimdi tamamıyla ona ait olduğunu ve kendisinin buna ihtiyacı bulunmadığını anlatabilmesi ise daha da uzun sürdü. Nihayet Gertrude:

— Bunu senin namına bankaya koyacağım, dedi.

— Kesinlikle böyle bir şey yapmayacaksın. Para senindir, istediğini yap onunla, eğer istemezsen Ma-ria'ya veririm. O, bu parayla ne yapacağını bilir. Ma-amafih ben hatırlatayım da senin aklında olsun, ben senin yerinde olsam bir uşak tutar, uzun bir istirahata çekilirdim.

Gertrude giderken:

— Bernard'a bütün bunları anlatacağım, dedi. Martin bir göz kırptı, sonra güldü. — Evet, söyle, dedi. Belki o zaman beni yine akşam yemeklerine davet eder. Gertrude onu hararetle bağrına basıp öperken:

— Evet, edecektir, edecektir! dedi.

XL

Dünyada en çok değer verdiği, hayatını adamayı düşündüğü aşkının terk etmesi, toplumun bütün kal-leşliğiyle tavır takınması Martin'i iyiden iyiye içine döndürmüştü. Hayat büsbütün acımasızdı ve ezebildikleri arasında yalnızlar başta geliyordu. Yalnızların üzerine birdenbire çullanıyor, umulmadık noktalardan saldırıya geçiyor ve paçavraya döndürüyordu. Martin de yapayalnızdı. Bir noktada bu yalnızlığı kendisi seçmişti. Mutlu da değildi Martin. Mutluluk denilen şeyin ne olduğunu bu zamana değin anlayamamıştı. Önceleri pek farkına varamadığı yalnızlığının kapkara büyülü boğuculuğunu daha derinden hissetti. Sağlıklı, kuvvetliydi, bedenine iyi bakıyordu ama yapacak hiçbir işi yoktu. Yazmayı, çalışmayı bırakması, Ruth'dan ayrılması hayatında büyük bir boşluk yaratmıştı. Alışkanlıklarını sıradan insan alışkanlıklarına çevirdi, ka-felerde oturdu, Mısır

sigaraları içti. Ancak bu tarz hayatı bir türlü kabullenmedi. Zaten uzunca bir zamandır Güney Denizleri onu çağırıyordu. O ise henüz Birleşik Devletler'deki işinin bitmediğine inanıyordu. İki kitabı yakında yayımlanacaktı. Sırada daha yayımlanmayı bekleyen bir sürü kitabı vardı. Bu kitaplardan çok para kazanabilirdi. Bunun için de Martin, bekleyip Güney Denizlerine çuval dolusu parayla gidebilirdi. Markiz adalarında bin Şili dolarına satın alacağı bir vadi ile bir körfez biliyordu. Vadi, kara ile çevrili at nalı biçimindeki körfezden başlayıp başı dumanlı dağlara kadar uzanıyor ve kırk küsur bin dönüm araziyi içine alıyordu. Bu arazi, tropik meyveleriyle, yabani tavuklar, yaban domuzlarıyla doluydu, ara sıra yaban mandaları sürülerine de rastlanırdı; tepelerde ise yabani keçilerle, yaban köpekleri sürülerle kovalamaca oynardı. Baştan aşağı yabaniydi burası. Tek bir insan bile yaşamıyordu. Körfezle birlikte burasını bin Şili dolarına satın alabilirdi.

Anımsadığına göre körfez, en büyük tekneleri bile kaldıracak derinlikteki suyuyla harikulade bir körfezdi. Öyle korunaklı bir yerdi ki, Güney Pasifik Kumpanyası, burasını yüzlerce mil çevre içinde teknelerin boyanması için en elverişli yer olarak tavsiye etmişti. Kendine bir iki direkli yelkenli alır, adalar arasında kobra ticareti, inci avcılığı yapardı. Vadiyle körfezi kendine üs yapardı. Kendine Tatinin ki gibi koskocaman bir sazdan ev kurar, evin içini, tekne boyama yeri yapar, kara derili uşaklarla çalışırdı.

Orada Taiohae adasının komitesini, gezginci ticaret gemilerinin kaptanlarını ve Güney Pasifik'te dolaşan serserilerin en paralılarını ağırlardı. Evini daima açık bulundurur ve bir prens gibi ağırlardı onları. Kapaklarını açtığı bütün kitaplarla, bir hayal olduğu anlaşılan dünyayı unuturdu. Bunları yapabilmesi için, çuvallar dolusu para ka-anmak üzere Kaliforniya'da beklemesi gerekiyordu. Para daha şimdiden akmaya başlamıştı. Kitaplarından bir tanesi sansasyon yaratsa, o zaman belki de bütün yazılarını satabilecekti. Ayrıca öyküleriyle, şiirlerini kitap halinde de toplayabilir; vadi, körfez ve boya yerini satın almayı daha da garantilemiş olurdu. Bir daha asla yazmayacaktı. Buna iyice karar verdi. Yalnız kitaplarının yayınlanmasını beklerken böyle her şeye kayıtsız, bir trans halindeymişçesine boş, aptalca durmaması, bir şeyler yapması da lazımdı. Pazar sabahı, duvarcıların, Shell Mound Parkına bir piknik

düzenlediklerini öğrendi ve doğru oraya gitti. Eskiden işçi sınıfının düzenlediği pikniklere ne biçim bir şey olduklarını bile bilmeden, sık sık giderdi. Parka girince, eski heyecanlarının yeniden teptiğini hissetti. Ne de olsa bunlar, bu işçi sınıfı, onun cinsin-dendi. O, onlar arasında doğmuş, onlar arasında yaşamıştı ve her ne kadar bir süre için onlardan ayrı kalmışsa da, yine onların arasına dönmek güzel bir şeydi.

Birisinin:

— Eğer bu Mart değilse, dediğini duydu. Hemen arkasından da samimi bir el omzuna dokundu. — Nerelerdeydin bunca zamandır? Denizlerde miydin? Hadi gel de bir kadeh at. Aralarında ufak tefek bazı mesafeler, şurada burada bir, iki yeni sima yine o eski halktı Martin'in kendini içinde bulduğu. Bir tane bile duvarcı yoktu aralarında, tıpkı eski günlerde, pazar pikniklerine gittikleri zamanlardaki gibi, pikniğe gitmek, dans etmek, dövüşmek, eğlenmek için gelmişlerdi. Martin, onlarla birlikte içmeye başladı ve yeniden insan olduğunu anladı. Onları bırakmakla ne aptallık etmişim diye düşündü; eğer onların arasında yaşayıp da, kitaplarla, yüksek katlardaki kişilere boş verseydi, payına düşen mutluluğun daha büyük olacağından emindi. Bununla beraber, bira eskisi kadar tatlı gelmedi ona. Biranın, eski tadı kalmamış gibiydi. Bunu, Brissenden'in kendisini köpüklü biraya alıştırıp eski tat alma zevkini bozmuş olmasına yordu ve acaba, aynı şekilde kitaplarda, şu arkadaşlarıyla aralarındaki o eski dostluğa bozdu mu, diye düşündü. Kendi kendine bozulmuş olamayacağına karar verdi ve dans pavyonuna doğru yürüdü. Orada lehimci Jimmy'ye rastladı; Jimmy'nin yanındaki uzun boylu sarışın, Martin'e yanaşmak için öbürünü hemen bıraktı.

Martin'le kız müziğin nağmeleri içinde dönerek uzaklaşırken, Jimmy, kendisine gülen arkadaşlarına: — Vay canına, tıpkı eskisi gibi, diye açıklamada bulundu, ümrumda değil. Onu tekrar gördüğüme o kadar memnunum ki. Nasıl vals yapıyor bakın hele? İpek gibi, yumuşacık. Hangi kız dayanır buna? Ama Martin, kızı getirip Jimmy'ye teslim etti ve üçü birlikte, yarım düzine kadar arkadaşıyla dans eden çiftleri izleyip güldüler, birbirleriyle şakalaştılar. Martin'in geri geldiğini gören herkes memnundu. Daha hiçbir kitabı yayınlanmamıştı; onların gözünde sahte değer taşımıyordu. Onlar Martin Eden'i, Martin Eden

olduğu için seviyorlardı. Kendini, sürgünden dönen bir prens gibi hissetti ve yalnız kalbi, içinde yüzdüğü bu güler yüzlülük dünyasında tomurcuklandı. O gün çılgınlar gibi eğlendi. Kendini bu kadar iyi hissetmemişti, üstelik cebi parayla doluydu ve tabii Martin, tıpkı eskiden, denizden dönüp de maaşını aldığı zamanlardaki gibi, parasını eritiverdi.

Bir ara dans pistinden, Lizzie Conoliy'nin genç bir işçinin kolunda gördü; daha sonra bütün pavyonu dolaşıp onu bira içilen bir masanın başında otururken buldu. Şaşkınlık ve tokalaşma fasılları bittikten sonra, Martin kızı dışarı çıkardı; burada müziğin gürültüsünden uzaklaştılar, seslerini duyurmak için bağırmak zorunda kalmayacaklardı. Daha Lizzie ile konuştuğa anda kız onun olmuştu. Martin bunun farkındaydı. Liz-zie'nin utançlı bir gururla parıldayan gözlerinden, taşımaktan onur duyduğu vücudunun okşar gibi hareketlerinden ve Martin'in konuşmasını can kulağıyla dinlemesinden belliydi bu. Lizzie, artık eskiden tanıdığı genç kız değildi. Şimdi bir kadındı o. Martin onun vahşi, meydan okurcasına güzelliğinin, vahşiliğinden hiçbir şey kaybetmeden gelişmiş olduğunu farketti; yalnız o meydan okuma ve ateşlilik hali daha kontrol altına alınmış gibiydi. Martin hayran hayran içinden:

— Nefis, gerçekten nefis bir güzellik, diye mırıldandı.

Biliyordu ki, Lizzie onundu, sadece bir defa "gel" demesi yeterdi, o zaman Lizzie, Martin onu nereye götürürse götürsün, dünyanın öbür ucuna kadar giderdi.

Bu düşüncenin kafasında belirmesiyle hemen aynı anda kafasının yan tarafına, kendisini az daha yere yıkacak bir darbe yedi. Bu, bir erkeğin yumruğuydu; öylesine kızgın ve öylesine aceleci bir erkek tarafından sallanmıştı ki bu yumruk, hedefi olan çeneyi şaşırmıştı. Martin, sendeleyerek geri döndü ve korkunç bir hızla sallanan başka bir yumruğun geldiğini gördü. Gayet tabii ve rahat bir hareketle eskisini yapınca, yumruk zarar vermeden geçti ve yumruğu sallayanı da arkasından sürükledi. Martin, yumruğunun üstüne bütün vücuduyla yüklenerek, hızını alamayan adama bir sol çaktı. Adam yere yıkıldı. Ancak hemen ayağa fırlayıp deli gibi hücum etti. Martin, adamın hırstan allak bullak olmuş suratını gördü ve onu böylesine kızdıran şeyin ne olabileceğini merak etti. Ama bir taraftan meraklanırken, öbür taraftan da, bütün vücuduyla yüklenerek, bir sol direkt yapıştırmayı ihmal etmedi. Adam geri geri gidip bir gruba çarparak yuvarlandı. Jimmy ile diğerleri onlara doğru koşuyorlardı.

Martin tir tir titriyordu, intikamıyla, dansıyla, dövüşü ve eğlencesiyle tastamam eskiden kalma bir gündü bu. Bir yandan düşmanını

gözaltında tutarken, bir yandan da Lizzie'ye baktı. Erkek arkadaşları dövüşe kalktı mı, kızlar genel olarak çığlık atarlardı. Lizzie ise atmamıştı. Soluğunu tutmuş, hafif ona eğilmiş, bir elini göğsüne bastırmış, yanakları kıpkırmızı, gözlerinde büyük bir hayret ve hayranlık ifadesi olduğu halde dikkatle izliyordu.

Adam ayağa kalkmış, kendisini yakalayıp, alıkoyan ellerden kurtulmak için mücadele ediyordu. Ora-dakilere: — Benim geri gelmemi bekliyordu kız. O, beni beklerken bu çaylak çıktı ortaya. Bırakın beni diyorum. Temizleyeceğim bu herifi, diyordu.

Jimmy delikanlıyı geri tutmalarına yardım ederken:

— Nedir senin derdin? diye sordu. Bu gördüğün Martin Eden'dir. Kızlar bayılırlar ona, sonra onunla problem çıkarmaya kalkarsan seni çiğ çiğ yer, bak karışmam.

— Kızı gözümün önünde alamaz böyle, diye itiraz etti diğeri.

Jimmy öğüdüne devam ederek:

— O, uçan Hollandalı'yı tepelemiştir, sen de tanırsın ya uçan Hollandalı'yi- Hem de beş raundda yaptı bu işi. Sen bir dakika bile dayanamazsın karşısında Martin'in. Anladın ya şimdi? Bu bilgi, yatıştırıcı bir etki yarattı ve öfkeli delikanlı Martin'i şöyle bir süzdü. — Pek de öyle bir şeye benzemiyor, diye alaylı alaylı konuştu, ama bu alayda hırs yoktu. Jimmy, onu inandırmaya çalışarak:

— uçan Hollandalı da aynen böyle düşünmüştü, dedi. Hadi gel, hadi, gidelim buradan. Kızdan çok ne var. Delikanlı kendisini dans pavyonuna doğru sürüklemelerine ses çıkarmadı, çetesi de onu takip etti. Martin: — Kim bu? diye sordu Lizzie'ye. Sonra bütün bunlar ne demek?

Bu sırada, dövüşün önce kendisine verdiği o devamlı ve büyük zevk kaybolmuştu. Martin, kendi kendini tahlil eden bir insan olduğunu keşfetti. O kadar tahlil ediyordu ki kendini, böyle ilkel bir hayatı yalnız kalbi ve boş kollarıyla yaşaması imkansızdı.

Lizzie başını geriye attı.

— Hiç kimse değil. Sadece bana arkadaşlık ediyordu.

Bir an durakladıktan sonra:

— Mecburdum onunla arkadaşlık etmeye, diye açıklık getirdi. Kendimi adamakıllı yalınız hissetmeye başlamıştım. Ama hiç unutmadım. Sesi gitgide hafifledi, önüne bakmaya başladı. Sen ne zaman istersen silkelerim onu.

Kızın çekingen yüzüne baktı, yapması gereken bütün işin, elini uzatarak onu kendine çekmekten ibaret olduğunu bildiği halde, Martin, temiz, gramer bakımından düzgün İngilizce'nin gerçekten bir değeri olup olmadığını düşünmeye daldı ve tabii cevap vermeyi unuttu.

Lizzie gülerek, bir denemede bulundu:

— Canına okudun onun! dedi. Martin cömertçe:

— Dayanıklı çocukmuş gene de, dedi. Eğer alıp götürmeselerdi beni epey uğraştıracaktı. Lizzie damdan düşercesine:

— O gece yanında gördüğüm hanım arkadaşın kimdi? diye sordu.

— Bir arkadaş işte, diye cevap verdi Martin. Lizzie dalgın bir şekilde: — Epey zaman önceydi, diye mırıldandı. Sanki bin yıl geçmiş gibi geliyor. Ama Martin bu sorunun daha fazla kurcalanmasına meydan vermedi ve konuşmayı başka kanallara çevirdi. Öğle yemeğini birlikte lokantada yediler, Martin şarapla bir sürü nefis ve pahalı yiyecek ısmarladı. Daha sonra dans ettiler; Martin yalnız Lizzie ile dan-setti, o yorulana kadar. Martin iyi dansederdi. Danse-derken de Lizzie başını onun omzuna dayamış, içinden bunun sonsuza değin devam etmesini dileyecek bir mutluluk ve zevk cennetinde yüzerek dönmüştü. Akşamüstüne doğru dışarı çıkıp ağaçlar arasında dolaştılar ve orada Martin, tıpkı eskiden olduğu gibi sırtüstü yatıp, başını Lizzie'sinin kucağına koydu; kız, onun saçlarını okşayıp, yüzüne bakar ve onu severken, o da hafiften kestirdi. Birden gözlerini açarak yukarı baktı ve Lizzie'nin

yüzündeki yumuşak aşk ifadesini okudu. Lizzie, gözlerini kırpıştırarak önüne baktı, sonra o telaşlı ifadesi kaybolan gözlerini kaldırdı ve yumuşak, tatlı bir meydan okumayla Martin'in gözlerinin içine baktı.

Fısıltı denecek kadar alçak bir sesle:

— Bütün bu yıllar boyunca hep dürüst kaldım, dedi.

Martin, bunun mucizevi bir şey, ama gerçek olduğuna bütün kalbiyle inandı. Yine bütün kalbiyle ihtiras duyabilmeyi diledi. Onu mutlu etmek Martin'in elindeydi. Kendini mahrum ettiği mutluluktan onu ne diye mahrum etsindi? Onunla evlenip Markizlerdeki saz şatoda beraber oturmak için yanında götürebilirdi. Bunu yapmak için içinde kuvvetli bir arzu hissediyordu, ama yaradılışının böyle yapmaması gerektiğini emreden sesi bu arzudan daha kuvvetliydi. Kendine rağmen, aşka hala sadıktı. Eski hür ve rahat yaşanılan hayatının günleri geçmişti. Onları geri getiremezdi, ne de kendi o günlere dönebilirdi artık. Değişmişti. Ne kadar değişmiş olduğunu bugüne kadar farket-memişti.

Yumuşak bir sesle:

— Ben evlenecek tipte bir insan değilim, Lizzie, dedi.

Saçını okşayan el bir düşünme anı içinde durdu, sonra tekrar aynı yumuşak okşamalara devam etti. Martin, Lizzie'nin yüzünün asıldığını gördü, ama bu karar vermekte güçlük çekilmesinden meydana gelen bir aşıklıktı, zira Lizzie'nin yanakları hala pembe pembe, bütün benliği alev alev yanıp erimekteydi. — Bunu demek istememiştim... diye başladı ve kekeleyerek sustu. Hoş, aldırdığım da yok. — Aldırdığım yok, diye tekrarladı. Senin arkadaşın, olmak bana gurur veriyor. Senin için her şeyi yapardım. Benim yaradılışım böyle.

Martin doğrulup oturdu. Lizzie'nin elini avucu içine aldı. Bunu gayet sıcak bir şekilde yapmıştı, ama içinde hiçbir ihtiras duymuyordu. Ne var ki, Martin'in sıcaklığı Lizzie'yi ürpertmeye yetti. Kız:

— Bundan söz etmeyelim, dedi. Martin:

— Sen büyük, soylu bir kadınsın, dedi. Seni tanımakla, asıl benim gurur duymam gerekir. Ben gurur duyuyorum, evet gurur duyuyorum. Son benim için kapkaranlık bir dünyada bir ışık demetisin, benim de sana karşı, senin bana olduğun kadar dürüst olmam gerekiyor.

— Bana dürüst olmana önem verdiğim yok benim, aldırmıyorum buna. Beni ne istersen yapabilirsin. Beni pisliğe fırlatıp çiğneyebilirsin. Bunu dünyada yapabilecek tek erkek de sensin, diye meydan okurcasına bir parıltıyla ekledi.

— Daha küçücük, hiçbir işe yaramaz çocuk olduğum zamandan beri kendi kendime önem verdiğimi hatırlamıyorum.

— Ben de işte bu sebepten seninle evlenmeyeceğim, dedi Martin. Yumuşak bir şekilde: — Sen öylesine büyük ve cömertsin ki, beni de kendininkine eş bir cömertliğe zorluyorsun. Ben evle-nemem ve evlenmeden de sevemem, gerçi geçmişte bundan ağzımın payını aldım ya. Bugün buraya gelip, seninle karşılaştığıma üzgünüm. Ama artık elden ne gelir? İşin böyle bir renk alacağına ihtimal veremezdim ki. Ama bak buraya, Lizzie. Şimdi kalkıp da sana senden ne kadar çok hoşlandığımı anlatamam. Hoşlanmaktan da fazla bir şey bu. Sana hayranlık ve saygı besliyorum. Sen, muhteşem bir kadınsın Lizzie, senin kadar iyi insan az bulunur dünyada. Ama kelimelere ne gerek? Bununla beraber yapmak istediğim bir şey var. Pek yakında elime çok para geçecek.

Martin o anda vadi, körfez, sazdan şato fikrinden vazgeçti. Şunun şurasında ne farkederdi ki? Eskiden olduğu gibi, canı istediği zaman, herhangi bir yere giden herhangi bir gemiye tayfa olarak girebilirdi. — Bu parayı sana vermek isterdim. İstediğin bir şey vardır herhalde, okula, ya da bir ticaret kolejine gitmek gibi. Belki çalışıp bir stenograf olmak isterdin. Ben sana sağlayabilirim bunu. Belki annen baban da sağdır, onları bir mağazaya yerleştirebilirim. Yeter ki sen söyle, ne istiyorsan söyle, ben sağlarım. Lizzie hiç cevap vermedi, kuru gözleriyle, kıpırdamadan önüne bakıyordu, ama boğazına sanki bir yumruk tıkanmıştı. Martin, bunu öyle derinden hissetti ki, aynı yumruk gelip, onun da boğazına tıkandı. Konuştuğuna pişman oldu. Lizzie'ye teklif ettiği şey, onun kendisine teklif ettiğinin yanında o kadar bayağı

kalıyordu ki, para, sadece para. Lizzie ona şerefsizlik ve utancı ve günahı göze alıp, cennet ümitlerinden vazgeçmeye razı olarak kendini teklif ederken, o, Liz-zie'ye hiçbir ıstırap duymadan terk edebileceği kendi dışındaki bir şeyi teklif etmişti. Lizzie sesindeki boğukluğu hemen bir öksürüğe çevirerek:

— Konuşmayalım bunu, dedi. Ayağa kalktı. Hadi gel, eve gidelim. Yorgunluktan bittim. Gün bitmiş, hemen hemen bütün eğlenenler gitmişti. Ama Martin'le Lizzie, ağaçların arasından çıkar çıkmaz, Martin'in arkadaşlarını karşılarında buldular. Martin, bunun manasını hemen anladı. Havada kavga kokusu vardı. Çete, Martin'i korumak için orada bulunuyordu. Hep birlikte parkın kapılarından dışarı çıktılar ve arkalarından dağınık bir şekilde bir ikinci çetenin kendilerini takip etmekte olduğunu gördüler. Bunlar, Lizzie'nin delikanlısının, kızını kaybetmenin öcünü almak için topladığı arkadaşlarıydı. Bir kavga çıkacağını hisseden bir sürü polis memuru, arbedeyi önlemek için onlarla birlikte yürüdü ve her iki grubu da San Fransisco trenine ayrı ayrı bindirdi. Martin, Jimmy'ye Onaltıncı Sokakta inip Oakland'a giden tramvaya bineceğini söyledi. Lizzie, olanlarla hiç ilgilenmeden sessizce oturuyordu. Tren Onaltıncı Sokak İstasyonuna geldiğinde, Oakland'a gidecek tramvay oradaydı; kondüktörü de sabırsızlıkla kampanayı çalıp duruyordu. Jimmy:

— İşte orada duruyor, diye planı anlattı. Siz tramvaya doğru koşun, biz de onları durdururuz. Haydi! Kızı yukarı çekersin! Bu manevra, düşman çeteyi geçici olarak şaşırttı, sonra onlar da trenden atlayıp takibe koyuldular. Tramvaydaki ağırbaşlı, ayık Oaklandlı'lar, bir delikanlıyla, genç bir kızın tramvaya doğru koşarak ön taraftaki açıklıkta kendilerine yer bulup oturduklarıma pek dikkat etmediler ve tramvayın merdivenler ine sıçrayıp vatmana,

— Ver şunun gazını da bas bakalım moruk, diye bağırdı Jimmy.

Bir an sonra Jimmy döndü ve yolcular onun, koşarak tramvaya atlamaya çalışan birinin suratını yumruk attığını gördüler. Ama bütün tramvay boyunca birçok surata yumruklar inip duruyordu. Böylece Jimmy ile çavresi, uzun alt basamakta tutunup hücuma geçen çeteyi karşıladılar. Nihayet tramvay keskin, bir kampana sesinden sonra hareket etti. Hücum edenlerin sonuncusunu da aşağı atan Jimmy ve

arkadaşları da işi tamamlamak üzere aşağı indiler. Tramvay, dövüş sağanağını gerilerde bırakarak uzaklaşırken, şaşıran yolcular, bu arbedenin sebebinin, dışarıda köşede oturan delikanlıyla güzel işçi kızın olabileceğini akıllarının köşesinden bile geçinmediler.

İçinde eski kavgaların heyecanı depreşen Martin, dövüşe bayıldı. Ama bu heyecan çabucak kaybolup yerini büyük bir üzüntüye bıraktı. Kendini çok ihtiyar hissetti, şu gamsız, kasavetsiz delikanlılardan, eski günlerinin arkadaşlarından asırlarca büyümüş hissetti. Çok, pek çok, geri dönemeyecek kadar çok uzaklaşmıştı. Bir zamanlar kendi hayat tarzı olan bunların hayat tarzı, şimdi ona tatsız geliyordu. Her şey onu hayal kırıklığına uğratmıştı. Ona bir yabancılık gelmişti. Köpüklü bira nasıl tatsız geldiyse, onların arkadaşlıkları da öyle tatsız geldi ona. Çok uzaklaşmıştı Martin. Onlarla arasında binlerce kitaplık bir mesafe oluşmuştu. Martin, aklın engin boyutlarında dolaşmıştı ve artık eski yerine dönemezdi, diğer yandan bir insandı ve onun toplumsal arkadaşlık ihtiyacı bir türlü tatmin edilemiyordu. Kendine yeni bir vatan bulamıyordu. Çetedeki arkadaşlarının anlamadığı gibi, kendi ailesinin, burjuvaların onu anlayamadığı gibi, yanında oturan şu kızcağız da ne onu ne de kendisinin Martin'e verdiği şerefi anlayabilirdi. Bütün bunları düşündükçe üzüntüsü koyulaştı, acılaştı.

Altıncı Sokakla, Market Sokağı kavşağında, Liz-zie'nin yaşadığı işçi kulübesinin önünde ayrılırlarken, Martin, "Barış onunla," diye öğütte bulundu. O gün Lı-izzie'yi elinden aldığı delikanlıyı kastediyordu. — Artık yapamam, dedi Lizzie. Martin şakacı bir tavırla:

— Hadi canım, dedi. Sen sadece bir ıslık öttür, bak nasıl koşarak gelecek sana. Lizzie:

— Onu demek istemedim, dedi.

Martin onun ne demek istediğini biliyordu. Tam Allahaısmarladık diyeceği sırada, Lizzie, ona doğru yasladı kendini. Ama bu yaslanmada ne zorlayıcı, ne de ayartıcı bir taraf vardı. Sadece istekli, acizane bir yaslanıştı bu. Martin'in yüreği titredi. O büyük hoşgörürlüğü galeyana geldi. Lizzie'yi kollarına alıp öptü; kendi dudakları üzerine konan öpüşün, bir erkeğin görebileceği en gerçek öpücük olduğunu

biliyordu.

Lizzie:

— Tanrım! diye içini çekti. Senin için ölebilirim. Ölebilirim senin için. Kendini Martin'den koparırcasına çekip aldı ve merdivenleri koşarak çıktı. Martin gözlerinin dolu dolu olduğunu hissetti. Kendi kendine konuşarak: — Martin Eden, dedi. Sen zalim bir insan olmadığın halde, Allah'ın belası, zavallı bir Nice'cisin. Eğer elinden gelse, onunla evlenip, onun titreyen kalbini mutlulukla doldururdun. Ama yapamazsın, yapamazsın. Henley'ini hatırlayıp: "Zavallı bir ihtiyar serseri, eski serseriliklerini anlatıyor," dizesini mırıldandı. — Hayat, bir falso ve utançtan ibarettir.

XLI

Bu yalnızlık ve kesif bunalım içinde başarı nihayet kapısından içeri girmiş, ilk kitabı "Güneşin utancı" Ekim'de piyasaya çıkmıştı. Ekspres postayla gelen paketin bağlarını kesip yayıncının hediye olarak gönderdiği onbeş kitabı dert ortağı masasının üzerine yayınca, içine tarifi mümkün olmayan ağır bir hüzün çöktü: — Keşke bu iş birkaç ay önce olsaydı ne kadar büyük bir mutluluk duyardım, diye düşündü. Ne var ki, artık heyecan duymuyor, kazandığı başarıdan haz almıyordu. Mücadelesini verdiği ve mutluluk getireceğine inandığı başarı, mutsuzluğunun anahtarı olmuştu. Duyması gereken sıcaklığın yerine kuru soğuk hakim olmuştu. Zaten uzunca zamandır hisleri karma karışıktı. Kitabı, hem de ilk kitabı basılmıştı ama delişmen kanı damarlarında dolaşmamış, kalbi gümbür gümbür atmamıştı, bir de üstüne üstlük kapkara hüzün çökmüştü yüreğine. Kitabının basılmış ve satılıyor olması pek bir şey ifade etmiyordu. Bunun tek önemi biraz para getirecek olmasındaydı, ancak Martin parayı nominal bir değer olarak algılıyordu, başkaca bir değer yüklemiyordu.

Kitabın birini mutfağa götürüp Maria'ya hediye etti.

Maria'nın şaşkınlığını gidermek için:

— Bu kitabı ben yazdım, diye açıkladı. İşte şu odada yazdım bunu, öyle sanıyorum ki, bunun harcına senin sebze çorbalarından birkaç kap karışmıştır. Senin olsun. Sakla onu. Sırf beni hatırlaman için, anlıyorsun ya. Martin böbürlenmiyordu, gösteriş yapmıyordu. Bütün amacı Maria'yı mutlu etmek, onun kendisiyle övünmesine imkan vermek, kendisine bu kadar uzun bir zaman güvenmekte haklı olduğunu göstermekti. Maria, kitabı ön odada aile yadigarı İncil'in üstüne koydu. Pansiyonerinin yazdığı bu kitap, kutsal bir şey, bir arkadaşlık putuydu. Martin'in vaktiyle çamaşırcılık yapmış olmasının etkisini azaltmıştı bu kitap, Maria onun tek satırını bile anlamadığı halde, her satırının büyük, çok büyük, çok anlamlı olduğunu biliyordu. Basit, pratik ağır işler yapan bir kadındı Maria, ama Tanrı vergisi büyük yeteneklere de inancı sonsuzdu. Martin "Güneşin ütancı"nı nasıl heyecansız bir şekilde karşıladıysa, her hafta gazete yazılarını kesip yollayan acenteden gelen eseri hakkındaki eleştiri yazılarını da aynı kayıtsızlıkla okudu. Kitabın genel bir heyecan yaratmakta olduğu besbelliydi. Bu, para kesesine daha çok paranın gireceğini gösteriyordu. Liz-zie'yi bulup vaatlerini yerine getirebilir, kendisine yine de saz duvarlı şatosunu yaptırabilecek kadar para kalırdı. Singltree Darnley ve ortakları, tedbir alıp beşyüz adet bastırmışlar, ama eleştiriler, bunun iki misli bir baskının makineye verilmesini gerektirmiş, daha bu makinelerden çıkmadan beş bin adet üçüncü bir baskının siparişi gelmişti. Londra'dan bir firma telgrafla İngilizce baskısının anlaşmalarını yapmış, daha bu anlaşmanın dumanı üstündeyken, Fransız, Alman ve İskandinav dillerine yapılan tercümelerin ilerlemekte olduğu haberleri alınmıştı. Maeterlinck okuluna yöneltilen saldın bundan daha uygun bir zamana rastlayamazdı. Şiddetli bir edebi tartışma açıldı. Salleeby ile Plaeckel "Güneşin ütancı"nı tutup, onu savundular ve böylece hayatlarında ilk defa olarak bir sorunun aynı tarafında birleşmiş oldular. Crookes ile Wallace öbür safta yer alırlarken, Sir Oliver Lodge kendi kozmik teorilerine de uyacak bir uzlaşma formülü bulmaya teşebbüs etti. Maeterlinck'in peşinden gidenler, Mistisizm ölçüleri etrafında toplandılar. Chesterton, aynı konu üzerinde taraf tutmadığını iddia ettiği bir seri deneme ile bütün dünyayı kahkahadan kırıp geçirdi. Ancak tartışmayı ve tartışmacıları cehennemin dibine gönderen kroşe George Bernard Shaw'dan geldi:

— Prtalık cılız yazarlar sürüsüyle doldu. Ortalığı toz duman bürüdü. Gürültünün ayyuka çıktığını söylemeye gerek yok. Singltree Darnley ve ortaklan, eleştiri içeriğindeki felsefi bir eserin, bir roman gibi satış yapması akıl alacak şey değil.

Şirket ise Martin'e yazdığı mektupta şunları bildirmişti:

— Bundan daha iyi bir konu seçemezdiniz. Bütün yardımcı faktörler de tahminlerimizin aksine, elverişli bir durum yarattı. Bu durumdan elimizden geldiği kadar istifadeye çalıştığımızı söylemeye gerek yok.

Daha şimdiden Amerika Birleşik Devletlerinde ve Ka-nada'da kırk binden fazla satış yapıldı, ayrıca, yirmi bin nüshalık yeni bir baskı da makinelere verildi. İhtiyacı karşılamak için durmadan çalışıyoruz. Bununla beraber, bu isteği arttırmak için de elimizden geleni yapmış bulunuyoruz. Reklam için şimdiden beş bin dolar para harcadık. Kitap rekor kıracağa benzer. Gelecek kitabınız için size sunmak cesaretini gösterdiğimiz anlaşma iki nüsha olarak mektubumuza ilişiktir. Hissenizi yüzde yirmiye çıkardığımıza dikkatinizi çekmek isteriz ki, bu da bizim gibi bir yayınevinin ödemeyi göze alabileceği en yüksek ücrettir. Teklifimizi elverişli bulduğunuz takdirde, lütfen anlaşmadaki boş yere kitabınızın adını yazınız. Kitabın içeriği üzerinde hiçbir kayıt koymuyoruz. Herhangi bir konuda yazılmış nasıl bir kitap olursa olsun. Eğer elinizde hazır bir kitap varsa, daha da iyi olur. Şimdi tam demirin dövü-leceği zaman; bundan daha tavında olamaz. İmzanızı taşıyan sözleşmeyi alır almaz size memnuniyetle beş bin dolarlık bir avans gönderebiliriz. Görüyorsunuz ki, size inancımız büyük, bu işe büyük bir yatırım yapmak üzereyiz. Aynı zamanda sizinle, sözleşmeyi mesela, on yıl müddetle ve bu süre içinde bütün eserlerinizin münhasıran kitap halinde yayın haklarını satın almak şartıyla uzatma konusunu da görüşmek isteriz.

Martin, mektubu bırakıp kafasından bir aritmetik problemi çözerek, altmış bin kere onbeş sentin ne ettiğini buldu; dokuz bin dolar ediyordu. Yeni sözleşmeyi imzalayıp, lazım gelen yere "Hawai Dumanı" adını yazarak, gazetelere yazdığı küçük öykülerin formülünü henüz keşfetmeden önce kaleme aldığı yirmi kadar öykücükle birlikte, yayıncıya yolladı. Amerika Birleşik Devletleri postalarının götürüp getirebileceği en kısa zaman içinde de Singltree Dannley ve ortaklarının beş

bin dolarlık çekini aldı.

Çekin geldiği sabah Martin, Maria'ya:

— Bugün öğleden sonra iki sıralarında benimle birlikte çarşıya gelmeni istiyorum, Maria. Ya da sen beni saat ikide, Ondördüncü Caddeyle Broadway kavşağında bekle daha iyi. Ben seni bulurum. Maria, kararlaştırılan vakitte oradaydı; ama kafasının çapı nispetinde kendisini meşgul eden gizin çözümü için elindeki biricik ipucu ayakkabılardı. Martin, kendisini ayakkabı dükkanının tam önünden geçirip de bir emlakçıya sokunca uğradığı hayal kırıklığı iyiden iyiye arttı. Emlakçıda olanlar ise kafasında sonsuz bir rüya gibi kaldı. Zarif, centilmen Martin, bir başkasıyla konuşurken, kendisine iyiliksever bir tebessümle bakmıştı; daktilo makinesi tıkırdamış birtakım kağıtları mecburen imzalamıştı. Kendi ev sahibi de oradaydı, o da imzasını atmıştı. Her şey bitip de sokağa çıktıklarında ev sahibi Maria'ya: — E Maria, bu ay artık bana yedi buçuk dolar kira ödemek zorunda değilsin, demişti. Maria bu konuşmadan hiçbir şey anlamamış, ev sahibi ise:

— Ne bu ay, ne öbür, ne de öbür ay, diye devam etmişti.

Maria kırık dökük kelimelerle bu bir lutufmuş gibi adama teşekkür etmişti. İçinde oturup da bunca zamandır kira ödediği evin artık kendisinin olduğunu ancak Kuzey Oakland'a dönüp de Portekizli bakkaldan problemi soruşturduktan sonra anlayabildi Maria.

O akşamüstü, arabasından inen Martin'i selamlamak için dışarı çıkan Portekizli bakkal: — Niye benden alışveriş yapmıyorsun artık? diye sordu; Martin de ona artık yemeğini kendisinin pişir-mediğini anlattı ve bir kadeh şarap içmek için bakkalın evine girdi. İçtiği şarabın, bakkalın en iyi şarabı olduğuna da dikkat etti.

O gece Martin:

— Seni bırakacağım. Yakında sen de bırakacaksın burasını. O zaman evini kiraya verir, kendin bir ev sahibi olursun. San Leamöro'da veya Haywards'da sütçülük yapan bir erkek kardeşin var. Şimdi bütün

çamaşırlarını yıkamadan geri yollamanı istiyorum anlaşıldı mı, yıkamadan. Ondan sonra da, yarın San Le-andro mu, Haywards mı, her neresiyse oraya gidip, kardeşini göreceksin. Ona gelip beni görmesini söyle. Ben, Oakland'da Metropole Otelinde kalacağım. O nasıl olsa sütçülüğe elverişli iyi çiftliği bir görüşte anlar. İşte böylece Maria, bir evle içinde kendisi için parayla iş gören iki adamın bulunduğu koskoca bir mandıranın ve artık bütün ailenin ayakkabı giymesine, bütün çocukların okula gitmesine rağmen, durmadan artan bir banka hesabının sahibi oldu. Peri masallarındaki prenslere pek az insan rastlar hayatta, ama bedeni çok, kafası az çalışan Maria, peri prenslerinin sabık bir çamaşırcı kılığında gönül eğlendirdiğini aklından bile geçirmiş değildi.

Bu arada da dünya:

— Kimdir bu Martin Eden? diye sormaya başlamıştı. Martin, yayıncılarına en ufak bir biyografik bilgi bile vermeyi reddediyordu, ama gazeteler de boş durmuyordu. Oakland, Martin'in memleketiydi, gazeteciler de burunlarını her tarafa sokup bilgi verebilecek sürüyle insana başvurmuşlardı. Martin'in olduğu, olmadığı, yaptığı ve daha çok da yapmadığı her şey okuyucuların zevki için, fotoğraflarla birlikte ortaya dökülmüştü; Martin'in fotoğrafı da vaktiyle Martin'in resmini çekip, şimdi derhal bunu çoğaltarak piyasaya süren o yer fotoğrafçısından sağlanmıştı. Başlangıçta, bütün dergilerden ve burjuva sosyetesinden öylesine iğrenen Martin, reklam edilmesine karşı savaşa girişti, ama sonunda mücadele etmezse daha rahat edeceğini anlayarak teslim oldu. Kendisiyle konuşmak için uzaklardan gelen yazarları reddedemiyordu. üstelik günler uzun saatlerle doluydu ve artık yazı yazmadığı, çalışmadığı için de bu saatlerin nasıl olsa doldurulması gerekiyordu; Martin böylece kendisine saçma bir kapris gibi gelen şeylere boyun eğdi ve röportajları kabul edip edebiyat ve felsefe hakkındaki fikirlerini söyledi, hatta burjuvaların davetlerini bile kabul etti. Artık hiçbir şeye aldırdığı yoktu. Herkesi affetti; kendisini vaktiyle kızıla boyayan, şimdi ise Martin'in ona özel olarak poz verip resim çektirerek koskoca bir sayfalık röportaj ihsan ettiği o acemi muhabiri bile. Lizzie Conolly'i gördü. Martin'in ulaştığı büyüklüğün, kızı üzdüğü besbelliydi. Bu, aralarındaki mesafeyi açmıştı. Belki de sırf bu mesafeyi daraltmak ümidiyle Martin'in arzusu üzerine gece okuluna ve iş kolejine gidip, korkunç paralarla

elbise diken bir terzihaneden giyinmeyi kabul etmişti. Günden güne gözle görülür şekilde gelişti Lizzie, hatta öyle ki, Martin doğru bir iş yapıp yapmadığından şüpheye bile düştü, zira Lizzie'nin her şeye kendisi için razı olup, bütün bu gayretleri o istiyor diye gösterdiğini biliyordu. Kızcağız kendisini Martin'in gözünde yükseltmeye çalışıyordu. Ama Martin, ona tam bir kardeş gibi davranıp, onu gayet seyrek görüyor ve hiçbir ümit vermiyordu.

"Gecikmiş", Martin'in şöhretinin en yüksek noktaya çıktığı sırada Meredith Lowell Kumpanyası tarafından piyasaya çıkarıldı ve eser öykü formunda olduğu için, satış bakımından "Güneşin ütancı"nı da geride bıraktı. Haftadan haftaya şöhreti artan Martin, iki kitabıyla birden en çok satan eserler listesinin en başında yer almak için eşi görülmemiş bir şerefe ulaştı. Öykü, yalnız roman edebiyatı okuyanları sarmamış, aynı zamanda "Güneşin ütancı"nı okuyanlar da bu deniz hikayesinin işlenişindeki kozmik kavrayışın çekiciliğine kapılmışlardı. Martin önce mistik edebiyata fevkalade vurmuş, ondan sonra da, açık ettiği bu edebiyata başarılı bir eser kazandırıp hem eleştirel hem de yaratıcı olarak ender rastlanan bir deha örneği göstermişti. Para oluk gibi akıyor, şöhreti arttıkça artıyordu. Martin edebiyat dünyasında bir kuyruklu yıldız gibi parlak izler bırakıyordu. Ama uyandırdığı heyecan Martin'i ilgilendirmekten çok, eğlendiriyordu. Onu şaşırtan tek şey, eğer bilinse bütün dünyayı hayrete düşürecek ufacık bir şey vardı. Ama dünya, onun gözünde bu kadar büyüttüğü o ufak şeyden çok, onun hayretine şaşardı, eğer bilseydi. Yargıç Blount, onu akşam yemeğine davet etmişti; işte o küçük veya yakında önemli bir hal alacak küçük şeyin başlangıcı buydu. Yargıç Blount'a hakaret etmiş, ona iğrenir gibi davranmıştı, oysa o, şimdi sokakta rastladığı Martin'i yemeğe çağırmıştı. Martin kendi kendine Yargıç Blount'a Mor-se'ların evinde sayısız kereler rastlayıp da yemeğe çağrılmadığını düşündü. O zamanlar neden çağırma-mıştı beni yemeğe? diye sordu kendi kendine. Değişmemişti ki Martin. Aynı Martin Eden'di. Fark nereden ileri geliyordu? Yazdıklarının kitaplar halinde çıkması mıydı bu değişikliği yaratan? Bunların çoktan işi bitmişti. O zamandan beri yeni bir şey yazmamıştı ki. Hepsi de, Yargıç Blount'un genel fikrini paylaşarak, onun Spencer'ine, onun aklına dudak büktüğü zamanda ulaşılmış başarılardı. Şu halde Yargıç Blount'un bu daveti gerçek bir değerden ötürü değildi, tamamıyla yalancı bir değere göre

yapılmış bir davetti.

Martin sırıttı ve daveti kabul etti, ama kendi kendinin uysallığına şaşmaktan da geri kalmadı. Yemekte de onların soyundan kadınlar ve yüksek makamlar işgal eden yarım düzine kadar erkek arasında Martin kendini bir kral gibi hissetti. Yargıç Hamvell tarafından hararetle desteklenen Yargıç Blount, Martin'in Sty adlı son derece seçkin ve sadece zenginlerin değil, hüner sahibi kimselerin de üyesi bulunduğu bir kulübe adıyla şeref vermesi için ısrar edip durdu. Martin ret etti ve her zamankinden fazla hayrete düştü. Yazılarını yollama işi Martin'i meşgul ediyordu. Editörlerin istekleri de Martin'in başından aşmıştı. Martin'in, tarzının altında öz bulunan bir üslûpçu olduğunu anlamışlardı. "The Northern Review", "Güzelliğin Beşiği"ni yayınladıktan sonra, ondan buna benzer yarım düzine deneme daha istemişti; eğer "Burton's Magazine" açık kapı bırakarak, her denemesine beşyüz dolar teklif etmeseydi Martin, denemeleri öbürküne verecekti. Bir mektupla isteklerini karşılayacağını, ama denemelerinin tanesini bin dolara vereceğini bildirdi. Bu denemelerin, şimdi onların peşinde koşan aynı dergiler tarafından vaktiyle geri çevrildiğini hatırladı. Hem de otomatik bir şekilde, çoğaltma makinesinden çıkmış mektuplarla soğukkanlılıkla reddetmişlerdi. Onlar, Martin'i terletmişlerdi o zaman. Şimdi de Martin onları terletmek istiyordu. "Burton's Magazine", denemelerinden beş tanesini Martin'in istediği fiyata kabul etti, geri kalan dört tanesini de, "The Northern Review" öbürlerine adım uy-duramayacak kadar fakir olduğu için, aynı fiyatla "Mackintosh's Monthly" kaptı. Böylece, günlerden beri bir kenarda hüzünlü bekleyen "Esrar Aleminin Yüce Papazları", "Hayalperestler", "Bencilliğin Ölçüsü", "Yakılmanın Felsefesi", "Tanrı ile Ahmak", "Sanat ve Biyoloji" "Eleştirmenler ve Deney Tüpleri", "Yıldız Tozu" ve "Tefeciliğin Değeri" adlı denemeler fırtınalar, gürültüler, ağız kalabalıkları yaratarak dünyaya sunuldu. Editörler ona istediği şartı bildirmesini yazıyorlar, Martin de istediği şartı ileri sürüyordu, ama hep evvelce yazdığı eserleri içindi bunlar. Hiçbir yeni eser için angajmana girmemeye karar vermişti. Yeniden kalemi eline almak aklına geldikçe aklını kaçıracak gibi oluyordu. Kitlenin, Brissenden'i nasıl paramparça ettiğini görmüştü ve aynı kitlenin kendisini kabul etmiş olmasına rağmen, o şoku kafasından silip atamıyor, kitleye de zerre kadar hürmet duyamıyordu. Kendi şöhretini Brissenden'e karşı bir ihanet, bir alçaklık sayıyordu. Bu duygu onda

bir ürkeklik yaratıyordu, ama küpünü adamakıllı doldurana kadar devam etmeye karar vermişti.

Editörlerden şöyle mektuplar alıyordu: "Bir yıl kadar önce aşk şiirleri külliyatınızı maalesef reddetmek zorunda kalmıştık. Şiirleriniz o vakit bizi büyülemişti, ama girişmiş olduğumuz bazı anlaşmalar dolayısıyla almamıza imkan bulunamamıştı. Eğer şiirleriniz hala duruyorsa ve eğer bize göndermek lutfunda bulunursanız bütün külliyatı istediğiniz şartlarla yayınlamak arzusundayız. Aynı zamanda bunları en elverişli şartlarla kitap halinde yayınlamaya da hazırız.

Martin'in aklına vezinsiz şiirle yazdığı trajedisi geldi ve aşk şiirleri külliyatı yerine onu gönderdi. Göndermeden önce bir defa okudu ve eser onda bilhassa, amatörcesine bilgiçlik taslayan bir üsluba sahip ve genel olarak beş para etmez bir eser izlenimi uyandırdı. Ama yine de yolladı ve eser yayınlandı. Editör de bunu yayınladığına hayatının sonuna kadar pişman oldu. Halk hiddetlenmiş, inanmadığını belli ediyordu. Martin Eden'in yüksek ölçüleriyle bu ciddi safsatanın arasında dağlar kadar fark vardı. Bunu Martin'in yazmadığı, derginin aptalcasına bu sahte eseri yarattığı, ya da Martin Eden'in Duma'lara özenip, yazar kiralayarak bunu kendi hesabına yazdırdığı iddia ediliyordu. Ama Martin, bunun çocukluğunda yazdığı ilk kalem denemelerinden biri olduğunu ve derginin bunu yayınlamak için başının, etini yediğini açıklayınca, dergi hesabına total bir kahkaha yükseldi, arkasından da editör değişiverdi. Gerçi Martin kendisine peşin ödenen parayı çoktan cebine indirmişti, ama trajedi hiçbir zaman kitap halinde çıkmadı. "Soleman's Magazine", Martin'e üçyüz dolar tutan upuzun bir telgraf çekerek, makalesi bin dolardan yirmi makalelik bir anlaşma teklif etti. Amerika Birleşik Dev-letlerin'de bütün masraflar dergi tarafından ödenmek şartıyla dolaşacak ve hangi konu kendisini ilgilendirir-se onu seçecekti. Telgrafın metni, konu seçimindeki serbestliğini göstermek için misal olarak verilen farazi konulara ayrılmıştı. Koydukları biricik kayıt, konunun Amerika Birleşik Devletleri içinde kalmasıydı. Martin, bu işi yapamayacağını üzüntüleriyle birlikte bildiren ödemeli bir telgraf çekti.

"Warren's Monthly "de çıkan "Wiki Wiki" derhal büyük bir başarı kazandı. Bunu ayrıca, eni boyu kocaman, fevkalade süslü bir cilt

halinde çıkardılar. Kitap, tatil günleri çıkan dergiler piyasasını altüst edip çatır çatır sattı. Bütün eleştirmenler, bunun iki büyük yazarın iki büyük klasiğinin, "Sihirli Deri" ile "Şişedeki Şeytan"nın yerini tutacağı inancında bileşiyorlardı.

Bununla beraber halk, "Haz Dumanı" külliyatını biraz şüpheyle ve soğuk karşıladı. Öykülerin cüretkarlığı ve alışılmamış tarzı, burjuva ahlakı ve burjuva peşin hükümleri üzerinde şok etkisi yarattı. Ancak Paris, eserin tercümesini deli gibi isteyip de hemen ya-yınlayıverince, Amerikan ve İngiliz okur kitlesi de Paris'e ayak uydurdu ve o kadar çok satın aldı ki, bu eserden, Martin, Singletree Darnley ve ortaklan firmasını üçüncü baskıdan yüzde yirmi beş, dördüncü baskıdan da yüzde otuz pay vermek zorunda bıraktı. Bu iki cilt, şimdiye kadar yazdığı ve seri halinde yayınlanan ya da yayınlanmakta olan bütün öykücükle-rini içine alıyordu. "Çanların Sesi" ile dehşet öyküleri bir külliyatı, "Macera", "Çömlek", "Hayat Şarabı", "Çıkmaz", "Kalabalık Sokak" ve diğer dört öyküsü de öbür külliyatı meydana getiriyordu. "The Lowell Meredith Kumpanyası" bütün denemelerini içine alan külliyatı kapattı, "Maxmilian Kumpanyası" da "Deniz Lirikleri" ile "Aşk Şiirleri"ni aldı. Bu sonuncusu, inanılmaz bir fiyat ödendikten sonra "Hanımların Ev Arkadaşı" adlı dergide seri halinde yayınlandı.

Martin son yazısını da elden çıkardıktan sonra, rahat bir nefes aldı. Saz duvarlı şatoyla, bakır kaplamalı beyaz kotrasına adamakıllı yaklaşmıştı. Eh, işte, Brissenden'in, değeri olan hiçbir yazının dergilere giremeyeceği iddiasının yanlış olduğunu iyice anlamıştı artık. Martin'in başarısı Brissenden'in yanıldığının bir deliliydi. Ama, içinden de, bir his, yine de Brissenden'in haklı olduğunu söylüyordu ona. Başarısının sebebi, diğer yazılarından çok "Güneşin utancı" idi. öbür yazılar tamamıyla ikinci planda kalıyordu. Bunlar, bütün dergiler tarafından reddedilmiş, "Güneşin utancı" yayınlanıp da edebi bir tartışmaya yol açar açmaz bunlardan yana bir kayma olmuştu. Eğer "Güneşin utancı" olmasa; "Güneşin utancı" mucizevi bir satış sağlamasa, kayma da olmayacaktı. Singltree Darnley ve ortakları firması bunun bir mucize olduğunu açıkça belirtmişti. İlk baskıyı bin beş yüz yapmışlardı ve bunu bile satabileceklerinden şüphe ediyorlardı. Tecrübeli yayıncılardı. Onlara göre, bu tamamıyla bir

mucizeydi. Bunu hiç unutamıyorlardı, bütün mektupları o ilk esrarengiz olayın kendilerinde uyandırdığı karışık hayreti aksettiriyordu. Olmuştu işte. Onların bütün tecrübelerine rağmen olmuştu.

İşte Martin, şöhretinin değerini bu şekilde akıl yürüterek ölçüye vurdu. Kitaplarını satın alarak onun ceplerini parayla dolduranlar, burjuva sınıfıydı ve Martin, burjuva sınıfın tanıdığı kadarıyla, bunların kendi yazdıklarını nasıl beğendiklerine, nasıl anlayabildiklerine akıl erdiremiyordu. Onun eserlerindeki güzellik ve kuvvet, onu kabul eden, eserlerini satın alan yüzbin-lerce insana bir şey ifade etmiyordu. Martin, o anın adamıydı, Tanrılar evet dediği anda Parnas'ı kuşatan maceraperestdi. Yüzbinlerce kişi, onun eserlerini de, Brissenden'in "Sapkın"ınına saldırıp parça parça ettikleri zalim anlayışsızlıkla okumuştu. Bunlar, onu dişleyecek yerde, ona yaltaklanan bir kurt sürüsünden farksızdı. İster dişlesinler, ister yaltaklansınlar, bu tamamen bir şanstı. Martin'in tamamıyla emin olduğu bir tek şey vardı; "Sapkın" onun yazdıklarının hepsinden de çok üstün bir eserdi. Asırların şiiriydi o. Onun için, sürünün kendisine gösterdiği yakınlık, gerçekten de, acınacak bir yakınlıktı, zira aynı sürü, "Sapkın"ı çirkefe yuvarlamıştı. Derin derin, rahat bir nefes aldı. Son yazısını da elinden çıkardığına ve pek yakında bunlarla hiçbir ilişiğinin kalmayacağına memnundu.

XLII

Martin'in büyük başarısı, para ve şöhreti Morse-lar'ı derinden etkilemişti. Beğenmedikleri, çapulcu diye kızlarını vermemek için bin türlü sorun çıkardıkları adam başarı basamaklarını birer birer çıkmış, onların hayal bile edemeyeceği zirveye oturmuştu. Mr. Morse da bir zamanlar beğenmeyip aşağıladığı adamı görmeye gelmişti. Mr. Morse, yaptığı bunca oyalamaca ve yarattığı bunca sıkıntıdan sonra Otel Metro-pol'ün yazıhanesinde Martin'in karşısına çıktı. Martin'in bu adama bir türlü kanı ısınmamıştı. Arkasından çevirdiği dolapları bilmiyordu ama davranışlarından kendisi hakkında hiç de iyi şeyler düşünmediğini biliyordu. Bu yüzden burada bir iş için tesadüfen mi bulunduğuna, yoksa doğrudan doğruya kendisini yemeğe davet etmek

için mi geldiğine bir türlü karar veremedi. Ancak aklı daha çok ikinci ihtimale yatıyordu. Bunca olayın ardından Martin, Mr. Morse tarafından, kendisini daha önce evine gelmeyi yasaklayan, nişanı bozması için Ruth'a akla hayale gelmedik baskılar yapan bu bey tarafından akşam yemeğine davet ediliyordu.

Martin biraz yüzsüzlükle karışık bu davete hiç kızmadı. Hatta daha önce kırılmış gururunu bile düşünmedi. Mr. Morse'un kibrini kırıp boynunu bükmesinin anlamını düşünerek ve hoşgörüyle karşılayarak daveti reddetmedi. Ama gelecek zamana, müsait olacağı güne bıraktı. Kendisinin durumunu, aile bireylerinin durumunu ve özellikle de Ruth'u sordu. Ruth'un adını telaşlanmadan, normal bir şekilde söyledi. Ruth adını söylerken hiç ürperme duymayışına, o eski, tanıdık kalp atışının, kanın damarlarına sıcak sıcak hızla sürüşünün olmayışına şaşırdı.

ünlü Martin Eden olalı beri birçok yemek daveti almış, bunların bir kısmını kabul etmişti. Bu davetler bazen kafasını kurcalıyor, bu küçük ayrıntılar her geçen gün içinde büyüyordu. Bernard Higginbotham, onu yemeğe davet edince şaşkınlığı son noktaya vardı. Kimsenin kendisini yemeğe davet etmediği, açlık çektiği, hatta açlıktan karnının yapıştığı günleri anımsadı. Asıl o zaman, ihtiyacı vardı bu yemeklere. Bu dönemde kimse elinden tutmamış, o yemekler olmadığı için kuvvetten düşmüş, baygınlıklar geçirmiş, açlıktan kilo vermişti. Çelişki de buradaydı zaten. Yemeğe ihtiyacı olduğu zamanlar kimse yemek vermediği gibi yemeğe de davet etmemişti. Oysa şimdi binlerce yemek satın alabilirdi, paraya pula ihtiyacı yoktu, ama tuhaf olan şimdi sağdan soldan yemek davetleri almasıydı. Neden ama? Bunda hiç adalet yoktu; üstelik kendisi bu yemekler için bir liyakat kazanmamıştı! Oysa hiç değişmemişti o. Bütün eserlerini daha o zamanlar tamamlamıştı. Bay ve Bayan Morse, kendisini bir tembel, görevini yapmayan insan olarak suçlamış, Ruth vasıtasıyla da katiplik işini kabul etmeye zorlamışlardı, üstelik onun tamamladığı eserlerinin de farkındaydılar. Ruth aracılığıyla eser üstüne eser göndermişti onlara. Onlar da okumuşlardı bunları. Adının bütün gazetelerde geçmesine sebep olan işte o eserlerdi ve onların kendisini şimdi yemeğe çağırışlarının sebebi de adının gazetelerde geçişiydi. Emin olduğu bir şey vardı: Bir zamanlar onu kendisi ya da eserleri için davet etmek akıllarının köşesinden bile geçmemişti. Bu

bakımdan şimdi de onu kendisi ya da eserleri için davet etmelerine olanak yoktu; onu şöhreti için, insanlar arasında statü sahibi olduğu ve yüzbin dolara yakın parası olduğu için çağırıyorlardı. İşte burjuva toplumu, insanı bu şekilde değerlendiriyordu; Martin kim oluyordu da bunun aksini düşünebiliyordu? Ama kendinden gurur duyuyordu. Böylesine değerlendirmelerden iğreniyor, kendisinin, kendisi olarak kabul edilmesini ya da kendisinin bir ifadesi olan eserlerine göre değerlendirilmesini arzu ederdi. Lizzie, onu işte böyle değerlendiriyordu. Kitap sahibi Martin, Lizzie'ye vız gelirdi. O, yalnızca ve sadece Martin'e değer veriyordu. Lehimci Jimmy ve bütün çete arkadaşları da onu bu şekilde değerlendirirlerdi. Onlarla birlikte gezip tozduğu günler, bunu kaç defa ispat etmişlerdi; o gün Shell Mound Parkında da ispat edilmişti bu. Martin'in eserinin canı cehen-nemeydi. Onların sevdikleri ve uğruna dövüşmekten çekinmedikleri kimse, Martin Eden'in, çok iyi heriftir ha, dedikleri Martin Eden'in kendisiydi. Sonra Ruth da onu sadece o olduğu için seviyordu. Onu olduğu gibi seviyordu, bundan şüphesi yoktu. Ne var ki Ruth onu sevdiği kadar ve belki daha da fazla burjuva değer ölçülerini seviyordu. Bu yüzden Martin'in yazı yazmasına itiraz etmişti. Martin'e öyle geliyordu ki, bu itirazın bellibaşlı sebebi yazılarının para getirmeyişiydi. Ruth'un "Aşk Şiirleri"ni eleştirmesi de bu yönden olmuştu. Martin'in bir işe girmesi için Ruth da ısrar edip durmuştu. Gerçi Ruth, ısrar ederken, "statü sahibi olmak" kelimeleriyle daha ince bir tarzda ifade etmişti fikrini, ama bu da aynı kapıya çıkardı; nitekim Martin'in kafasından o eski açıklama çıkmıyordu bir türlü. Bütün yazdıklarını okumuştu Ruth'a, şiirlerini, öykülerini, denemelerini. "Wiki Wiki" yi, "Güneşin ütancı"nı, hepsini. Ruth da hep, ısrarla onu bir işe girmeye, çalışmaya zorlamıştı. Sanki Martin uykularını feda edip, kendini harap edercesine Ruth'a layık olmak için çalışmıyormuş gibi. O küçücük şey böylece gittikçe büyüdü, Martin'in sağlığı yerinde, normaldi, düzenli yemek yiyor ve günde sekiz saat uyku uyuyordu, ama o, küçük şey onda bir sabit fikir halini aldı. "İş Bitmiştir." İşte bu cümlecik, kafasını sık sık rahatsız eder olmaya başladı. Bir pazar günü, Bernard Higginbotham'larda, dükkanın üstünde sıkıcı bir akşam yemeğindeydi. Martin, kafasını bu sabit fikirden kurtarmak için kendini zorluyor: — Evet. İş çoktan bitmişti, ama o zaman benim açlık çekmeme razı olduğunuz, evinize gelmemi yasak ettiğiniz ve sırf işe girmedim diye lanetlediğiniz halde beni şimdi besliyorsunuz, diye bağırmaktan kendini güçlükle alıkoyuyordu. Şimdi, ben konuştuğum zaman ağzınızı tutup fikirlerinizi söylemiyor, benim söyleyeceklerimi saygı ve

dikkatle dinliyorsunuz. Size toplumunuzun kokuşmuş, hırsızlıklarla dolu bir topluluk olduğunu söylüyorum; siz ise öfkeye kapılacağınız yerde, ne diyeceğinizi şaşırıp, saçma sapan sesler çıkararak, söylediklerimde büyük bir gerçek payı olduğunu kabul ediyorsunuz. Neden? Çünkü ünlüyüm; çünkü bir sürü param var. Yoksa hiç de aptal, hiç de fena bir herif olmayan Martin Eden olduğum için değil. Size kalkıp da, ayvanın yeşil peynirden yapıldığını söylesem hemen kabul edersiniz, ya da hiç değilse, yalanlamaya çalışmazsınız, çünkü dolarlarım var, yığınla dolarlarım var da ondan. Oysa bunlar çoktan, çok önceden kazanılmış paracıklardı; bana ayağınızın altındaki çamura tükürür gibi tükürdüğünüz sıralarda bitmişti bu işler, diyorum size. Ama Martin içinden geçenleri onların yüzüne hay-kırmadı, kendisini tanrılık katına yükselten bu insancıklara güldü geçti. Ancak bu düşünce hiç eksilmeyen bir işkence gibi kafasının içini kemirirken, o aldırmadı, gülümsemeye devam etti ve bu yalancı toplumun değer yargılarına aldırmaksızın hoşgörüyle davranmayı başardı. Martin sustuğu sıralarda dizginleri ele geçiren Bernard Higginbotham konuştukça konuştu. Bernard Higginbotham da hayatta başarı kazanmış bir insanmış ve bununla övünüyormuş. Kendi kendini yetiştirmiş bir insanmış. Kimsenin yardımı dokunmamışmış ona. Kimseye borcu da yokmuş. Bir vatandaş olarak görevlerini yerine getiriyormuş ve koskoca bir aile besliyormuş. Bernard Higginbotham Mağazası, kendi çalışma ve yeteneğinin görüntüsü de ortadaymış işte. O, Bernard Higginbotham Mağazasını, bazı insanların kanlarını sevdiği gibi seviyordu. Martin'e kalbini açtı ve mağazayı nasıl büyük bir zeka inceliği ve nasıl büyük bir planlamayla kurduğunu anlattı. Bu mağazayla ilgili daha başka planları da vardı, ihtiraslı planlan.

Semtleri hızla gelişiyordu. Oysa mağaza çok küçüktü. Daha geniş bir yeri olsaydı, hem daha az çalışıp, hem de daha çok para kazanmak için hamleler yapabilirdi, bunu yapacaktı da. Yandaki arsayı da alıp, iki katlı bir ahşap bina daha çıkıncaya kadar son gayretiyle çalışacaktı, üst katı kiralayacak, bütün alt kat da Bernard Higginbotham Mağazası olacaktı. Her iki binanın cephesini boydan boya kaplayacak olan yeni tabelasından bahsederken gözleri parladı.

Martin bunları dinlemiyordu. Kafasının içinde bir nakarat gibi durmadan tekrarlanan, "iş bitmiştir," cümleciği, diğerinin gevezeliklerini duymasına imkân bırakmıyordu. Bu nakarat, onu bir an deli etti ve Martin, bundan kurtulmak istedi.

Aniden:

— Ne kadar lazım demiştin? diye sordu.

Semtin kendisine sağlayacağı iş imkânlarını ballandıra ballandıra anlatmakta olan eniştesi, lâfını yarıda bırakıverdi. Kaç paraya çıkacağını söylememişti. Ama biliyordu. Kaç kere hesaplamıştı bunu. — Kereste fiyatlarının bugünkü durumuna göre, dedi. Dört bin yeter. — Tabela da içinde mi?

— Onu içine katmadım. Bina yapılsın çıksın ortaya bir kere, o nasıl olsa konacak yerine. — Ya ne olacak?

— üç bin tutar.

Mr. Higginbotham, parmaklarım sinirli sinirli açıp kapayarak öne doğru eğildi, çek yazan Martin'i seyretti. Çek kendisine uzatıldığı zaman, yazılı miktara bir göz attı, yedi bin dolar. Boğuk bir sesle:

— Yüzde altıdan fazla faiz vermeye gücüm yetmez, dedi.

Martin'in gülmek istedi, ama güleceğine, sordu:

— Peki, ne tutar bu?

— Yüzde altı, altı kere yedi dört yüz yirmi eder.

— Yani ayda otuz beş dolar ediyor, öyle değil mi? Mr. Higginbotham başıyla doğruladı. O halde, eğer bir itirazın yoksa seninle şöyle bir anlaşma yapalım, diyerek yan gözle Gertrude'ya baktı Martin: — Eğer her ay yemek pişirme, çamaşır yıkama ve temizlik işleri için otuz beş dolar harcamayı kabul edersen, anapara senin olsun. Eğer Gertrude'a bundan böyle iş yaptırmamayı garanti edersen, bütün para senindir. Anlaştık mı?

Mr. Higginbotham yutkundu. Karısının iş yapmaması, onun cimri ruhuna hakaret gibi gelmişti. O muhteşem hediye, kendisine bir ilacı, acı bir ilacı yutturacak tatlı gibiydi. Karısı çalışmayacaktı ha! Bu midesini bulandırdı Mr. Higgmbotham'ın.

— Madem kabul etmiyorsun, her ay otuz beş dolar öder...

Sözlerini söylerken masanın öbür ucundaki çeke uzanan Martin'in elini ondan atik davranan Mr. Higginbotham çekin üstünde yakalayarak:

— Kabul! Kabul! diye bağırdı.

Martin, tramvaya bindiği zaman, içinde bir bıkkınlık duydu. Koskoca tabelaya baktı: — Domuz! diye homurdandı. Domuz oğlu, domuz!

"Mackintosh's Magazine" "Falcı"yı, Wenn'in süs-lemeleriyle yayınladığı zaman, Herrmann von Schmidt, vaktiyle bu şiire seksi dediğini unuttu. Şiiri karısının ilham ettiğini söyleyip bu haberin gazetecilerin kulağına ulaşmasını sağladı ve yanında fotoğrafçıyla gelen bir muhabirle söyleşi yaptı. Bunun sonucu olarak da, bir Pazar ekinde Marian'ın idealize edilmiş resimleri, Martin Eden ve ailesinin özellikleriyle ve bir sürü ayrıntıyla birlikte, "Falcı", 'Mackintosh's Magazi-ne'in izniyle tam metin halinde ikinci defa yayımlandı. Bu, Vön Schmidt'lerin oturduğu semtte büyük bir heyecan yarattı, şerefli aile kadınlarından, büyük yazarın kızkardeşini tanıyanlar, bu tanışıklıkla övünme, henüz tanımayanlar da tanışıklık kurmakta acele ettiler. Hermann von Schmidt, dükkanında tıkır kıkır gülüp, bir torna tezgahı ısmarlamaya karar verdi. Mari-an'a, — Reklam vermekten daha iyi oldu bu, üstelik masrafsız da böylesi, dedi. Marian:

— Onu yemeğe davet etsek, diye fikrini öne sürdü.

Martin de yemeğe geldi ve Hermann von Schmidt gibi yükselmeye aday birine yardımları dokunacağı anlaşılan şişko celeple, ondan da şişko karısına havayı hiç bozmayacak şekilde davrandı. Onları evine çekmek için Von Schmit, büyük kayınbiraderinden daha iyi bir yem bulamazdı. Masada oturan, aynı yemi yutmuş bir başkası da, Asa Bisikletleri Kumpanyasının Pasifik Sahili Şefi'ydi. Von Schmidt, bisikletlerin 572

Oakland acenteliğini koparabilmek için adama iltifatla davranarak yakınlığını kazanmaya çalışıyordu. Böylece, Herman Von Schmidt, kayınbiraderi olarak Martin gibi bir insana sahip olmasının kendisine bu bakımdan çok yardımı dokunacağını düşündü, ama içinden de bütün bu olanların nasıl olup da gerçekleştiğini bir türlü anlayamadı. Gecenin sessiz saatlerinde, karısı uyurken, Martin'in kitaplarını, şiirlerini karıştırdı ve bunları satın aldıkları için bütün dünyanın aptal olduğuna karar verdi.

İçinden, durumu çok iyi kavrayan Martin de, arkasına yaslanıp Von Schmidt'in kellesine iştahla bakarak, saman kafalı Alman'ın kafasına tam yerini bulan sanal yumruklar sallayarak, bu kelleyi omuzlarından alaşağı etti hayalinde. Bununla beraber bu adamın beğendiği bir tek tarafı vardı. Yükselmeye azimli bu adam, fakir olduğu halde, ağır işleri Marian'ın sırtından alacak bir hizmetçi tutmuştu. Martin, Asa acentelikleri şefiyle konuştu ve yemekten sonra, Oak-land'daki en mükemmel bisiklet mağazasını takım taklavatıyla birlikte kurabilmesi için paraca desteklediği Hermann'la adamı bir kenara çekti. Daha da ileri giden Martin, yalnız kaldıkları zaman Hermann'a, gözünü açarsa bir otomobil acenteliğiyle, bir garaj sahibi olabileceğini, her iki kurumu da başarıyla yönetmemesi için hiçbir sebep olmadığını söyledi. Martin evden ayrılırken Marian kollarını onun boynuna dolayıp yaşlı gözlerle, onu ne kadar çok sevdiğini, öteden beri de sevmekte olduğunu söyledi. Bunu ısrarla söylerken de bir ara durakladı ve Martin lafa karışınca, gözlerinde daha fazla yaş boşanarak, Mar-tin'i daha fazla öpücüklere boğarak, bir zamanlar ona olan güveninin kaybolup da iş araması için ısrar edişinden ötürü Martin'den af diledi. Hermann Von Schmidt, karısına bir sır verir gibi:

— Bak görürsün, parasını hiçbir zaman tutamayacak. Faiz vermekten söz edince, küplere bindi, anaparanın da canı cehenneme dedi ve eğer bir daha bunun lafını edecek olursam pis Alman kafamı koparacağımı söyledi. Ya işte böyle dedi, Alman kafammış. Ama olsun, iş adamı olmasa da yine de eyvallah. Bana bir fırsat verdi ya, eyvallah.

Martin'e yemek davetleri yağıyordu; davetler yağdıkça da Martin'in

şaşkınlığı artıyordu. Arden Kulü-bü'nün sedirinde, çoğunun bütün hayat öykülerini okuduğu, kendilerinden bahsedildiğini duyduğu tanınmış kişilerle yan yana şeref konuğu olarak oturdu; bu kişiler, Martin'e, "Çanların Sesi" "Transcontinen-tar"de, "Peri ile İnci" de "The Homef'de çıkar çıkmaz bunları nasıl okuduklarını ve okur okumaz da nasıl hemencecik Martin'in ödül kazanacağını anlayıver-diklerini anlattılar. Martin kendi kendine, Allah'ım! diye düşündü, ben de o zamanlar paçavralar içinde, açlıktan geberiyordum. Neden o zaman beni yemeğe davet etmediniz? Asıl o vakitti sırası. Eserlerim daha o zaman tamamlanmıştı. Şimdi beni tamamladığım eserlerim yüzünden besliyorsanız, buna ihtiyacım olduğu o vakit neden beslemediniz beni? Ne "Çanların Sesi"nde, ne de "Peri ile İnci" de bir kelime değişiklik oldu. Yok sizin, beni şimdi bitirdiğim eserler için beslediğiniz filan yok. Siz, şimdi herkes besliyor diye besliyorsunuz beni; beni beslemek bir şeref haline geldi de ondan besliyorsunuz. Sürü hayvanları olduğunuz için besliyorsunuz beni; sürüden bir parça olduğunuz için; sürünün, o kitle kafası şimdi otomatikman beni beslemeyi düşündüğü için. Ya Martin Eden'le, Martin Eden'in eserleri nereden gelip ulaştı bütün bunlara? diye kendi kendine üzüntüyle sordu, sonra da ayağa kalkarak, şerefine zekice ve ustalıklı cümlelerle kaldırılan kadehlere, yine zekice ve ustalıklı cümlelerle cevap verdi.

Bu böylece devam etti gitti. Martin, nerede olursa olsun Basın Klübünde, Redwood Kulübünde, çay partilerinde, edebi toplantılarda hep, "Çanların Sesi" ve "Peri ile İnci" nin ilk yayınlandıkları gün hatırlandı. Martin de hep kendi kendine, o sonu gelmeyen soruyu sordu: Neden o zaman doyurmadınız karnımı? O zaman bitmişti bütün işler. "Çanların Sesi" de, "Peri ile İnci" de bir nebze bile değişmedi. O zaman da şimdiki kadar artistik, o zaman da şimdiki kadar değerliydiler. Ama siz, beni ne onlar için, ne de yazdığım başka eserler için besliyorsunuz. Besliyorsunuz, çünkü şimdi moda oldu bu, çünkü bütün sürü, Martin Eden'i beslemek için deli oluyor.

Bu gibi zamanlarda da çok kere sırtında, dört köşe biçilmiş ceketi, başında sert kenarlı kovboy şapkası olduğu halde, genç bir serserinin şapşalca yürüyüşüyle oradakilerin arasına süzüldüğünü görür gibi olurdu. Bir akşam, Oakland'daki Galîina Derneği'nde de aynı şey oldu.

Yerinden kalkıp, platformda ilerlerken büyük salonun arka tarafındaki geniş kapıdan, dört köşe ceketli, sert kenarlı kovboy şapkası giymiş genç serserinin kabara kabara girdiğini gördü. Martin hayalinde gördüğü şeyi iyice görmek için gözlerini dikmiş öyle dikkatle bakıyordu ki, salonda bulunan, modaya uygun giyinmiş beşyüz kadının hepsi de başlarını çevirip kapıdan tarafa baktılar, ama boş orta yolundan başka bir şey göremediler. Martin genç külhanbeyinin orta yolda sendeleyerek yürüdüğünü gördü ve hiç şapkasız görmediği bu serseri acaba şapkasını çıkaracak mı çıkarmayacak mı diye merak etti. Serseri, orta yoldan yürüyüp platforma çıktı. Martin gözlerinin önüne serilen bu manzarayı düşününce, kendi gençliğinin bu gölgesi onu ağlamaklı etti. Serseri, platformdan kabadayı yürüyüşüyle Martin'e doğru geldi ve Martin'in bilincinin ön planı içinde kayboldu. Beş yüz kadın, konukları olan utangaç büyük adamı cesaretlendirmek için eldivenli elleriyle hafiften alkış tuttular. Martin de bu hayali beyninden silkip attı, gülümsedi ve konuşmaya başladı. Martin'in eski okul müdürü, o iyi ihtiyar, Martin'i tanıyarak onu sokakta durdurdu ve Martin'in dövüş yüzünden okuldan kovulduğu günlerin anısını tazeledi.

— Epey önce dergilerden birinde, senin "Çanların Sesi"ni okudum, dedi. "Poe" kadar nefisti. Nefisti, o zaman da söylemiştim ya, nefis! Martin az daha yüksek sesle:

— Evet, diyecekti. Şiirim çıktıktan sonra ayda iki defa rastlardın da tanımazdın beni. Bana her rastlayışında açtım, tefeciye giderken rastlıyordun bana. Ama daha o zaman bitirmiştim ben işimi. O zaman tanımıyordun beni. Şimdi neden tanıyorsun?

Öbürü:

— Geçen gün kanma söylüyordum, diyordu. Bir gün bize yemeğe gelsen ne iyi olur diye. Karım da benimle aynı fikirde. Evet, tamamen aynı fikirde o da.

Martin öyle keskin bir:

— Yemek mi? dedi ki, adeta hırlama gibi çıktı bu ağzından.

İhtiyar, Martin'in omzunu arkadaşça şakalaşmak istercesine

dürtükleyerek: — Şey, evet, evet akşam yemeği, biliyorsun. Allah ne verdiyse yersin eski müdürünle beraber seni gidi haydut, seni, dedi.

Martin başı dumanlı, sokaktan aşağı yürüdü. Köşeye geldiğinde boş gözlerle çevresine bakındı. Nihayet:

— Eğer ihtiyar benden korkmadıysa, ne olayım, diye mırıldandı.

XLIII

Gemi tayfalığını bırakıp kendini okumaya adamış, günlerce, aylarca gecesini gündüzüne katarak okumuş, yazmış çalışmıştı, uykusuz ve aç geçen gecelerin ödülünü maddi olarak almaya başlamış, ünü tüm dünyaya ulaşmıştı. En alttan gelip merkezin tam göbeğine, elitlerin tam ortasına oturmuştu. Ama kendine ait olan her şeyini kaybetmişti. Hem de öylesine kaybetmişti ki beyni ruhuna, ruhu aklına karışmıştı. Karma karışık kafası algıda seçiciliği kaybetmişti. Artık yaşamın derin anlamları üzerine fikir yürütmeyi durdurmuş ama içinde patlayan volkanlara ve soru işaretlerine engel olamamıştı. İnsanların kapılarını hangi gerekçeyle olursa olsun kendisine sonuna kadar açtıklarını görmesi bile artık şaşırtmaz olmuştu. İşte böylesine yaşadığı günlerden birinde Martin'e "gerçek kirden" Kreis geldi. İnsanlar, artık Martin'i parası için ziyarete geliyordu, en yakın akrabalarından sokakta tanıdığı adamlara, küçük bir fikir savaşına girdiği insancıklardan "büyük düşünürlere" kadar. İşte Kreis'te sinsice bir planla gelmişti. Plan şuydu: Kreis yeni bir öykü yazacaktı, bunun için paraya ihtiyacı vardı, hem de bin dolara... Bu planın ayrıntılarını büyük rahatlık ve sükunetle dinledi. Kreis, "Güneşin ütancı"nda birçok yerde bir budala durumuna düştüğünü anlatan konuşmasına orta yerinde susup uzun bir süre bekledikten sonra:

— Ama ben felsefe yapmak için gelmedimdi ki, diye devam etti. Benim anlamak istediğim, sen bu işe bin dolar yatıracak mısın, yatırmayacak mısın?

Martin:

— Hayır, diye cevap verdi. En azından, o kadar aptal değilim. Ama bak ne yapacağım söyleyeyim sana. Sen bana hayatımın en güzel gecesini yaşatmıştın. Bana paranın satın alamayacağı bir şey vermiştin. Şimdi param var ve bu para benim içim hiçbir şey ifade etmiyor. Sana, bana o gece verdiğinle hiçbir zaman eş değerde tutmadığın bin doları vereceğim. Bu paraya ihtiyacın var. Benimse ihtiyacımdan çok param var. Bu parayı istiyorsun. Onun için geldin buraya. Bunu böyle dolambaçlı yollardan istemeye çalışman gereksiz. Al gitsin.

Kreis hiç şaşırmadı. Çeki katlayıp cebine koydu.

— Aynı fiyata, sana onun gibi daha birçok gece yaşatmak için sözleşme yapmak isterdim, dedi. Martin başını sallayarak:

— Bunun için artık çok geç. O benim hayatımın tek gecesiydi. Kendimi cennette sanmıştım. Sizler için olağandır bunlar, biliyorum. Ama benim için öyle değildi. Bir daha o geceki heyecanı hiçbir zaman yaşayamayacağım. Felsefeyle işim kalmadı artık benim. Artık felsefenin kelimesini bile işitmek istemiyorum. Kreis tam çıkacakken kapının eşiğinde durdu:

— Felsefe sayesinde hayatımda kazandığım ilk dolar bu. Ne var ki, kaynak hemen kuruyuverdi. Martib bir gün sokakta Mrs. Morse'a rastladı. Mrs morse gülümsedi ve başıyla hafifçe selam verdi. Martin de ona gülümseyip, şapkasını çıkardı. Bu küçük olayın Martin üzerinde hiçbir etkisi olmadı. Bir ay önce olsaydı, Martin belki de iğrenir, ya da kadının o anki akli durumu üzerinde meraka kapılıp kafa yorardı. Şimdi bu durum Martin'in aklına herhangi bir şey getirmedi. Bir süre sonra unuttu gitti. Central Bank binasının ya da Valilik Konağının önünden geçtikten sonra onları nasıl unutuyorsa, bunu da öyle unuttu. Bununla beraber, zihni her zaman için çalışır haldeydi. Düşünceleri bir daire etrafında dönüyor, dönüyordu. Bu dairenin merkezini de "iş bitti", cümleciği oluşturuyordu. Amansız mantık geçitlerinde zihnine at koştura koştura, kendisinin bir hiç olduğu sonucuna vardı. Gerçek olan serseri Martin Eden, denizci Mart Eden'di; ama meşhur yazar Martin

Eden diye biri yoktu. Meşhur yazar Martin Eden, sürü kafasının yaratıp da, denizci ve serseri Mart Eden'in bedenine zorla soktuğu bir buhardı. Ama bu, onu kandıramazdı. Sürünün tapındığı, yemekler adadığı güneş tanrısı kendisi değildi. O, dersini almıştı. Kendisinden söz eden dergileri okudu. Bu dergilerde yayımlanan kendi portreleri üzerinde derin düşüncelere daldı. Öyle oldu ki, bu portrelerde kendini bulamaz hale geldi. O yaşamış, heyecan çekmiş, aşık olmuş bir adamdı; yumuşak başlı, insan hayatının zaaflarını hoş gören bir adam; baş kasaralarda hizmet görmüş, garip diyarlarda dolaşmış ve kavga ettiği o eski günlerde çetesine elebaşılık etmiş bir adam. O, kütüphanedeki binlerce kitapla ilk karşılaşmasında sersemleyip sonra bunlar arasında yolunu bularak, kitapları yenmiş bir adam; geceleri durup dinlenmeksizin çalışıp sırtında bir mahmuzla yatağa girmiş, kendisi de kitaplar yazmış bir adamdı. Ama o, bir tek şey değildi; bütün sürünün doyurmaya savaştığı büyük şey değildi o. Yine de, dergilerde onu eğlendiren şeyler de vardı. Bütün dergiler ona sahip çıkıyordu. "Warren's Monthly", abonelerine, kendilerinin daima yeni yazarlar peşinde olduklarını ve bunlar arasında okurlara Martin Eden'i tanıttıklarını haber veriyordu. "The White Mouse" da, ona sahip çıkıyordu; The Northern Review" ile "Mackintosh's Magazine" de öyle; ama muzaffer bir şekilde, arşivindeki dosyalar arasında ütülenmiş yatan "Deniz Lirikleri"ni gösteren "The Globe" hepsini susturdu. Faturalarını ödemekten kurtulup da, yeniden canlanan "Touth and Age", Martin'i hepsinden önce keşfettiğini iddia ettiyse de, bu iddiayı çiftçi çocuklarından başka kimse okumadı. "Transcontinental" ağır başlı ve ikna edici bir şekilde Martin Eden'i ilk defa kendilerinin keşfettiğini söyleyince, karşısında, "Peri ile İnci"yi hararetle ileri süren "The Hornet"i buldu. Singltree Danley ve ortaklarının mütevazı iddiası, toz duman arasında gürültüye gitti, üstelik bu yayınevinin, iddiasını biraz daha süsleyeceği bir dergisi de yoktu.

Martin'in yazarlıktan ne kadar para kazandığı gazeteler tarafından hesaplandı. Bazı dergilerin kendisine yaptığı muhteşem teklifler her nasılsa duyuldu ve bir taraftan profesyonel dilenci mektupları Martin'in posta kutusunu doldurmaya başlarken, öbür yandan da Oaklandlı papazlar ona dostça yanaştılar. Ama hepsinden kötüsü, kadınlardı. Fotoğrafları basılıp yayınlandı, bazı yazarlar da onun kuvvetli, bronz rengi yüzünü, yara izlerini, kuvvetli omuzlarını, sakin, duru gözlerini ve yanaklanndaki, bir hastanınkini andıran hafif çukurlukları istismar ettiler. Bu

sonuncusu ona ilk gençliğini anımsattı. Tanıdığı kadınlar arasında, çoğunlukla, kendisine bakan, kendisini beğenen, seçen kadınlara rastlamıştı. Kendi kendine güldü. Bris-senden'in yaptığı uyarıyı hatırladı. Kadınlar onu asla yıkamazlardı, burası muhakkaktı. O, bu devreyi çoktan atlatmıştı.

Bir gün, Lizzie ile birlikte gece okuluna doğru yürürlerken, iyi giyimli, güzel bir burjuva kadınının kendisine yönelttiği bakışlarla karşılaştı. Bakış biraz fazlaca uzun sürmüştü, biraz fazlaca manalıydı. Lizzie bu bakışın ne demek istediğini anladığı için öfkeyle dikeldi. Martin dikkat etti, bu dikelisin sebebini anladı ve Lizzie'ye bu gibi şeylere artık nasıl alışır olduğunu ve aldırmadığını anlattı.

Lizzie alev alev yanan gözlerle:

— umursaman gerekirdi, diye cevap verdi. Sen hastasın. Sorun bu. — Daha önce bundan daha sağlıklı olduğumu bilmiyorum. Her zamankinden iki kilo daha fazlayım. — Vücudundan bahsetmiyorum, hasta olan kafan. Senin düşünce makinende bir bozukluk var. Bir hiç olduğum halde, ben bile anlayabiliyorum bunu.

Martin düşünceli düşünceli Lizzie'nin yanında yürümeye devam etti. Lizzie içinden gelen bir dürtüyle sessizliği bozarak:

— Bundan kurtulduğunu görmek için her şeyimi verirdim. Kadınlar sana öyle baktığı zaman umursaman, senin gibi bir adamın bununla ilgilenmesi lazım. Seninki doğal değil. Züppe hanım evlatları için normaldir bu. Ama sen öyle yaratılmamışsın ki. Allah'ım, isterdim ki esaslı bir kadın gelsin de ilgini çeksin senin, çok, çok sevinirdim buna. Lizzie'yi gece okuluna bıraktıktan sonra Metropole Oteline dönen Martin, dairesine girince, kendini bir koltuğa attı ve gözlerini dikip öylece, önüne bakmaya başladı. Ne uyukluyordu, ne de düşünüyordu. Hafızasından çağrılmadan kopup gelen resimlerin tam göz-kapaklarının altında biçim, renk ve ışık aldığı aralar dışında, zihni bomboştu. Bu resimleri görüyordu, ama bilinçli bir şekilde değil, birer rüyadan farkı yoktu bunların. Bir ara kendini toparlayıp saatine baktı. Tam sekizdi. Yapacak hiçbir şeyi yoktu, yatmak için de çok erkendi saat. Ondan sonra zihni gene o bomboş halini aldı, gözkapaklannın altında resimler yeniden görünüp görünüp kaybolmaya başladı. Bu resimler hep, aralarından kızgın güneş ışığının sızdığı yaprak yığınları, iri iri dal kümeleri

şeklindeydi.

Kapının vuruluşuyala kendine geldi, uyumadığı için, zihni kapının vuruluşunu hemen bir telgraf, bir mektup ya da çamaşırhaneden temiz çamaşırlarını getiren uşakla bağlantı kurdu. "Girin", diye seslendiği sırada, Joe'yu, Joe'nun nerelerde olabileceğini düşünüyordu.

Düşünmeye devam ettiği için kapıya doğru dönmedi. Kapının yavaşça kapandığını duydu, üzün süren bir sessizlik oldu. Kapının vurulmuş olduğunu unuttu; bir kadın hıçkırığı duyduğunda hala boş gözlerle önüne bakmaktaydı. Elde olmaksızın çıkarılan, gelip geçici, hakim olunup boğulmuş bir hıçkırıktı, bunu arkasına dönerken farketti. Aynı anda da ayağa fırladı.

Şaşkın, dehşete düşmüş bir halde:

— Ruth! diyebildi.

Ruth'un yüzü süzülmüştü, bembeyazdı. Bir eliyle kapıya dayanmış, bir eli yanında, tam kapının önünde duruyordu, İki elini de acıklı bir şekilde Martin'e uzattı, onu karşılamak için ilerledi Martin, onu ellerinden tutup koltuğa oturturken, bu ellerin ne kadar soğuk olduğuna dikkat etti. Bir başka koltuk çekip koltuğun geniş kenarına oturdu. Konuşamayacak kadar şaşkındı. Onun kafasında, Ruth'la olan macerası kapanmış, mühürlenmişti. Shelly Hot Springs Çamaşırhanesi yıkaması için kendisini bekleyen bir haftalık çamaşırla birlikte Metropole Otelini bir anda istila ediverse, hissedeceği şeyin aynısını hissetti. Birkaç sefer konuşacak gibi oldu, ama her seferinde tereddüt geçirdi.

Ruth, zayıf ve dokunaklı bir şekilde gülümseyerek, mırıldanır gibi:

— Hiçkimse buraya geldiğimi bilmiyor, dedi. Martin:

— Ne dedin? diye sordu. Martin'in kendi sesi kendini şaşırttı. Ruth, dediğini tekrarladı. — Senin girdiğini gördüm, birkaç dakika bekledim.

Martin anlamsızca baktı.

Hayatında hiç dilinin böylesine tutulduğunu hatırlamıyordu. Kendini budala, acemi buldu, ama kendi hayatından bahsedecek bir şey aklına gelmedi. Eğer odaya giren Shelly Hot Spring's Çamaşırhanecisi olsaydı bu daha kolay gelecekti. Kollarını sıvar, işe ko-yuluverirdi.

Nihayet:

— Sonra da içeri girdin, diyebildi. Ruth, belli belirsiz cilveli bir eda ile başını salladı ve boynundaki eşarbı gevşetti.

— Seni sokakta gördüm ilk defa. Yanındaki o kızla karşıdan karşıya geçiyordun. Martin:

— Evet, dedi önemsemeden. Onu gece okuluna götürüyordum.

uzunca sayılabilecek bir susuştan sonra Ruth:

— Beni gördüğüne memnun olmadın mı? diye sordu.

Martin acele acele:

— Tabi ki. Ama buraya gelmekle tedbirsizlik etmedin mi?

— İçeri giriverdim. Kimse burada olduğumu bilmiyor. Seni görmek istedim. Çok aptallık ettiğimi söylemeye geldim sana. Senden daha fazla ayrı kalmaya tahammül edemediğim için, kalbim beni gelmeye zorladığı için, gelmek istediğim için geldim.

Ruth, koltuğun ön tarafına doğru geldi, kalktı ve Martin'e yaslandı. Bir an kadar elini Martin'in omzu üstünde tuttu, sonra onun kolları arasına kaydı. Onun kalbini kırmaktan çekinen ve onu kendini böyle verişini reddetmenin bir kadın için düşünülebilecek en büyük incinme olacağını bilen Martin, o cömert kalbiyle, o büyük uysallığıyla Ruth'u kollarına aldı ve kendine çekti. Ama bu kucaklayışta, bu temasta ne bir sıcaklık, ne de bir okşayış vardı. Ruth, onun kolları arasına girmiş, o da onu sarmıştı, hepsi o kadar. Ruth, Martin'in kucağına daha fazla sokuldu, sonra durumunu değiştirerek, ellerini onun boynuna götürdü. Ama Martin'in eti bu ellerin dokunuşu altında yanmıyordu; kendini rahatsız ve acemi hissetti. —

Neden titriyorsun? diye sordu Ruth'a. üşüdün mü? Şömineyi yakayım mı? Ruth'dan kurtulmak amacıyla davrandı, ama deli gibi titreyen Ruth, ona daha sıkı yapıştı. Dişleri birbirine vurdu:

— Sadece sinirden. Hemen kendimi toplarım. Bak şimdi daha iyiyim işte. Yavaş yavaş titremesi azaldı. Martin onu hala kollarında tutuyordu, ama artık şaşkınlığı geçmişti. Şimdi Ruth'un neden geldiğini biliyordu.

Ruth:

— Annem beni Charley Hapgood'la evlendirmek istedi, dedi.

Martin:

— Charley Hapgood, şu hep sıkıcı konuşan herif mi? diye homurdandı. Sonra ekledi: — Sanıyorum ki, annen şimdi de benimle evlenmeni istiyordur.

Martin bunu soruyormuş gibi söylemedi. Kesin bir şekilde söyledi, o anda da gözlerinin önünde, kitaplarından kazandığı paralar, rakamlar halinde uçuşmaya başladı.

Ruth itiraz etmedi. Martin:

— Bunu biliyorum, dedi. Demek beni kendilerine layık görüyorlar?

Ruth başıyla onayladı. Martin düşünceli bir tavırla:

— Oysa eskiden, nişanımızı bozduğun zaman ne kadar layıksam, yine o kadar layığım. Hiq değişmedim ben. Hep aynı Martin Eden'im, hatta bir bakıma daha da kötüyüm, şimdi sigara içiyorum. Nefesimin nasıl koktuğunu duymuyor musun?

Cevap olarak Ruth açık elinin parmaklarını onun dudaklarına kapadı; bunu cana yakın bir tarzda, şaka şeklinde, aynı zamanda da eskiden bu gibi durumlarda hep olduğu gibi, elinin Martin tarafından öpülmesi-ni umarak yaptı. Ama Martin'in dudaklarının okşayıcı cevabını bulamadı. Martin, Ruth parmaklarını çekene kadar bekledi,

sonra devam etti.

— Ben hiç değişmedim. Hala işim yok. Aramıyorum da. üstelik iş arayacak da değilim. Hala Herbert Spencer'in büyük ve soylu bir insan, Yargıç Blount'un da insanlıktan zerre kadar nasibi olmayan bir eşşek olduğuna inanıyorum. Geçen gün yemekteydim onlarda, ordan biliyorum. Ruth:

— Ama babamın davetini kabul etmemişsin, diye azarladı.

— Demek bunu da biliyorsun? Kim yolladı babanı? Annen mi?

Ruth sesini çıkarmadı.

— Demek ki gerçekten annen yolladı. Ben de böyle düşünmüştüm. Şimdi seni de o yollamıştır herhalde.

— Kimse burada olduğumu bilmiyor, diye itiraz etti Ruth. Sence annem buna izin verir miydi? — Benimle evlenmene izin verir, bu kesin. Ruth keskin bir çığlık attı: — Martin ne kadar zalimsin. Daha beni bir kere bile öpmedin. Bir taş kadar duygusuzsun. Bir de benim nelere cesaret ettiğimi düşün.

Ürpererek çevresine bakındı, ama bakışının yarı sebebi de meraktı.

— Nerede olduğumu düşün bir kere.

Lizzie'nin kelimeleri Martin'in kulaklarında ötmeye başladı:

— Senin için ölebilirim! Senin için ölebilirim! Martin zalimce sordu:

— Neden daha önce bu cesareti göstermedin? jşim olmadığı zamanlar? Açlıktan kıvrandığım zamanlar? Şimdikinden hiçbir farkım olmadığı, bir sanatkar, bir erkek olarak şimdikinden farksız, aynı Martin Eden olduğum zamanlar? Günlerden beri hep bu soruyu sorup duruyorum kendi kendime, yalnız seninle ilgili olarak değil, herkesle ilgili olarak. Böyle birdenbire bana açıkça değer verilişi gerçi beni devamlı olarak bunu kabule zorluyor, ama görüyorsun ki, hiç

değişmedim ben. Kemiklerimin üstünde yine aynı et var, ellerimde, ayaklarımda yine onar parmağım var. Aynıyım. Ne yeni bir kuvvet, ne de yeni bir fazilet kazandım. Beynim, yine o eski beyin. Edebiyat ve felsefede yeni hiçbir adım atmış değilim. Bireysel değer bakımından, beni kimsenin istemediği zamanlar ne idiysem, yine oyum. Kafamı kurcalayan şimdi beni neden istedikleri. Hiç şüphe yok ki beni, ben olduğum için istemiyorlar, zira ben, o istemedikleri eski benim hala. Şu halde beni başka bir şey için istiyorlar, benim dışımda olan, ben olmayan bir şey için istiyorlar! Bunun ne olduğunu söyleyeyim mi sana? Kazandığım şöhret için istiyorlar beni. Ben bu şöhret değilim. Başkalarının kafasında olan bir şey bu şöhret. Sonra, kazandığım, kazanmakta olduğum para için istiyorlar beni. Ama ben bu para değilim. Bu para bankalarda, falancanın, filancanın cebinde bulunuyor. Şimdi sen de beni bunun için mi, bu şöhret, bu para için mi istiyorsun?

Ruth hıçkırarak:

— Kalbimi kırıyorsun. Seni sevdiğimi, burada seni sevdiğim için bulunduğumu biliyorsun. Martin nazikçe:

— Sanıyorum, ne demek istediğimi anlamadın, dedi. Söylemek istediğim şu: Eğer beni seviyorsan, nasıl oluyor da şimdi beni, aşkının sana beni inkar ettirecek kadar zayıf olduğu zamankinden bu derece fazla sevebiliyorsun?

Ruth ihtirasla inledi:

— Affet beni. unut. Seni her zaman sevdiğimi, şu anda da senin kollarında bulunduğumu hatırla. — Korkarım ki ben, senin aşkını tartıp bunun ne biçim bir şey olduğunu anlamak için terazinin kefelerini dikkatle kollayan kurnaz bir tüccarım.

Ruth kendini Martin'in kollarından çekti. Oturup araştıran gözlerle ona uzun uzun baktı. Konuşmak üzereyken durakladı ve vazgeçti. Martin:

— Sen de görüyorsun, diye devam etti. Ben böyle görüyorum meseleyi. Şimdikinden hiç farkım olmadığı zamanlarda kendi sınıfımdan kimsenin aldırdığı yoktu bana, bütün kitaplarım yazılıp

bittiği zamanlarda karalamaları okuyan kimsenin aldırdığı yoktu yazılarıma. Hatta gerçeğin bir ifadesi olarak söyleyeyim, yazdığım şeyler yüzünden daha da az değer verir gibiydiler bana. Bunları yazmakla en azından, mesela küçültücü cinsten suçlar işlemiş oluyordum.

Ruth bunu kabul etmediğini belli eden bir hareket yaptı.

— Evet Martin.

— Ama sen herkesten farklı olarak bir statü sahibi olmamı söylüyordun bana. Mütevazı 'iş' kelimesi, yazdıklarımın çoğu gibi kaba geliyor sana. Ama seni temin ederim ki, bu bana en aşağı, herkesin tıpkı ahlaksız bir yaratığa dürüst davranış önerir gibi işe girmemi tavsiye edişleri kadar zalimane geliyordu. Sana gelince, yazdıklarımın yayınlanması, halkın gözünde tanınmam, bana olan aşkının dokusunda bir değişiklik yarattı. Bütün eserlerini yazıp bitirmiş Martin Eden'le ev-lenemezdin. Ona olan aşkın, onunla evlenmeni mümkün kılacak kadar kuvvetli değildi. Ama aşkın şimdi, kuvvetli ve ben ister istemez senin bu aşkının kitaplarımın yayınlamamdan, halk gözünde tanınmış olmamdan doğduğu sonucuna varıyorum. Gerçi annenle babandaki değişikliği, kazandığım paraların meydana getirdiğinden eminim, ama senin için bunu düşünmüyorum, Şüphe yok ki, bütün bunlar benim için övünülecek şeyler değil. Ama en kötüsü, bütün bunlar benim aşktan, kutsal aşktan şüpheye düşmeme sebep oluyor. Aşk, kitapların yayımlanmasıyla, şöhretle beslenecek kadar bayağı bir şey mi? Öyle olduğu anlaşılıyor. Oturup, başım dönene kadar bunu düşündüm hep. Ruth: — Zavallı, sevgili kafacığın, diye elini uzatıp parmaklarını, Martin'in saçları arasında okşayarak gezdirdi: — Artık başın dönmesin. En baştan başlayalım, şimdi. Seni her zaman sevdim. Ailemin iradesine boyun eğmekle zayıflık gösterdiğimi biliyorum. Böyle yapmamam lazımdı. Ama senin insanların yanılmasından, insanoğlunun zayıflığından büyük bir merhametle bahsettiğini işittim. Bu acıma duygusunu benden de esirgeme. Yanlış davrandım, bağışla beni.

Martın sabırsızlıkla:

— Affediyorum. Gerçekten de affedilecek bir şey olmadığı zaman,

affetmek kadar kolay bir şey yok. Senin yaptığın hiçbir şey affedilmeyi gerektirmiyor. İnsanlar akıllarına göre hareket ederler, hiç kimseden bundan fazlasını da bekleyemeyiz. Ben de aynı şekilde, işe girmediğim için senden af dileyebilirdim. Ruth:

— Ben Kötü bir niyetle yapmadım hiçbir şeyi, diye itiraz etti. Sende biliyorsun. Sevmemiş, sana karşı kötü niyetle hareket etmiş de olabilirdim.

— Doğru; ama iyi niyetinle beni yok edebilirdin de.

İtiraza yeltenen Ruth'u "Evet, evet," diye susturararak:

— Yazılarımı, yazarlık mesleğimi öldürebilirdin, dedi. Gerçekçilik benim ruhumun ayrılmaz bir parçasıdır, halbuki burjuva ruhu, gerçekten nefret eder. Burjuvazi korkaktır. Burjuvazi hayattan korkar, senin de bütün çaban beni hayattan korkutmaktdı. Beni bir biçime sokacak, beni içindeki bütün hayat değerlerinin gerçek dışı, sahte ve bayağı olduğu ikiye dört ebadında bir kafese tıkacaktın. Ruth'un itiraz için kıpırdandığını hissetti:

— Şunu kabul ediyorum ki, bütün burjuva inceliğinin, bütün burjuva kültürünün esası adiliktir, kopkoyu bir adilik. Dediğim gibi, beni biçime sokmak istedin, senin sınıfının ideallerine, senin sınıfının değer ölçülerine, senin sınıfının peşin fikirlerine uygun bir kalıba sokmak istedin beni. Hatta şimdi bile söylediklerimi anlamıyorsun benim. Kelimelerim sana, benim anlatmaya çalıştığım şeyi anlatmıyor. Söylediklerim senin için bir sürü fanteziden ibaret. Halbuki bunlar benim için hayati birer gerçek. Olsa olsa sen, bu toy çocuğun cehennemin çirkefi içinden çıkıp da senin sınıfın hakkında hüküm yürütebilmesine bir parça şaşar, biraz eğlenirsin.

Ruth başını Martin'in omzuna dayadı; tekrar gelen sinirle bütün vücudu titriyordu. Martin bir süre onun konuşmasını bekledi ve devam etti:

— Şimdi her şey değişti. Aşkımızı yenilemek istiyorsun. Evlenelim istiyorsun. Beni istiyorsun. Ama, bak dinle, eğer kitaplarım şöhret

kazanmasaydı, ben yine şimdikinden farklı olmayacaktım. Halbuki sen, benden uzak duracaktın. Hep bu Allah'ın belası kitaplar...

Ruth:

— Küfür etme, diye sözünü kesti.

— Tamam işte, dedi Martin. Bütün hayatının mutluluğunun tehlikede olduğa, kritik bir anda, sen eskisi gibi hayattan ve insanı rahatlatan küfürden korkuyorsun.

Martin'in söylediği şeylerle gerçekle karşı karşıya gelen Ruth, hareketinin saçmalığını anladı, ama aynı zamanda da içinden, Martin'in işi haksız yere büyüttüğünü düşündü. Uzun zaman konuşmadan oturdular; Ruth ümitsizce düşünüyor, Martin de kendisini bırakan aşkını tartıyordu. Ruth'u gerçekten sevmediğini şimdi anlıyordu. Onun sevdiği idealleştirmiş bir Ruth'du; kendi yarattığı, buharımsı bir yaratık, kendi aşk şiirlerinin ışıklı, parlak ruhuydu. Bütün burjuva kusurlarına sahip, kafasında burjuva psikolojisinin iyi-leşmez krampını taşıyan, burjuva sınıfının gerçek Ruth'unu hiçbir zaman sevmemişti. Ruth, birdenbire konuşmaya başladı:

— Söylediklerinin buraya kadar olan kısmı doğrudur, bunu biliyorum. Hayattan korkmuşumdur hep. Seni yeteri kadar da sevmedim. Ama daha çok sevmesini öğrendim. Seni şimdi olduğun gibi, eskiden olduğun gibi, hatta, senin sen olmak için geçtiğin yollarla seviyorum seni. Seni, benim sınıfım dediğin şeylerden ayıran taraflarınla anlamadığım, ama bir gün anlayacağıma emin olduğum inançlarınla seviyorum. Kendimi bunları anlamaya adayacağım. Hatta seni sigaran ve küfrünle seveceğim. Hala öğrenebilirim. Son on dakika içinde çok şey öğrendim. Buraya gelişim de, öğrenmiş oluşumun bir delilidir Martin!

Ruth hıçkırarak ve Martin'in göğsüne sokuldukça sokuluyordu.

Martin'in kolları ilk defa olarak Ruth'u şefkatle, sempatiyle sardı ve Ruth, mutlu bir hareket, pırıl pırıl bir yüzle bunu teşekkürle karşıladı.

— Artık çok geç, dedi Martin. Lizzie'nin sözlerini hatırladı:

— Ben hasta bir insanım, bedenen değil. Hasta olan ruhum, beynim. Bütün değerlerimi kaybetmiş gibiyim. Hiçbir şeye aldırdığım yok. Eğer birkaç ay önce bu şekilde gelseydin bana, başka türlü olabilirdi. Şimdi çok geç artık.

— Hayır, diye bağırdı Ruth. Geç değil. Göreceksin. Sana aşkımın geliştiğini, aşkımın benim için sınıfımdan da, benim için en sevgili olan şeyden de üstün olduğunu ispat edeceğim. Burjuvalar için aziz olan her şeyle alay edeceğim. Hayattan korkmuyorum artık. Annemi, babamı terk edeceğim. İsterse arkadaşlarım adını ağızlarına dolasınlar. Seninle serbest aşk yaşamak için buraya geleceğim, istersen hemen şimdi, seninle beraber olmaktan da mutluluk ve övünç duyacağım. Eğer aşka ihanet ettiysem, şimdi, hemen, o ilk ihanete sebep olan her şeye ihanet edeceğim aşk uğruna.

Pırıl pırıl parlayan gözleriyle Martin'in önünde durdu.

— Beni kabul etmeni bekliyorum, Martin. Bak ba-

na.

Ona bakan Martin, fevkalade diye düşündü. Bütün eksiklerine rağmen, burjuva toplumunun demirden göreneklerinin üstüne yükselerek, nihayet gerçek bir kadın oldu, kendini buldu. Harikaydı, muhteşem, ama ümitsiz. Peki ama, kendisine ne oluyordu böyle? Gördükleri, Ruth'un eylemleri onu ne duygulandırmış ne de heyecanlandırmıştı. Bütün bunlar sadece zihnen muhteşem, sadece zihnen harikaydı. Ateşten bir an olması gereken o anda, Ruth'u sadece soğuk bir şekilde takdir etmişti. Yüreği bir şey hissetmemişti. Ruth'a hiçbir arzu duymuyordu. Tekrar Lizzie'nin sözlerini hatırladı.

Kederli bir el hareketiyle:

— Ben hastayım. Çok hastayım. Me derece hasta olduğumu şu ana kadar ben de bilmiyordum, bir şeyler eksildi benim içimden. Hayattan hiçbir vakit korkmadım, ama hayata doyacağım da aklımdan

geçmezdi. Hayat beni öylesine doldurdu ki, içimde hiçbir arzuya yer kalmadı. Eğer bir parçacık yer olsaydı, şimdi seni isterdim. Görüyorsun ya, ne kadar hastayım.

Başını arkaya yasladı ve gözlerini kapadı, göz bebeklerinin üstündeki, gözyaşlarıyla bulanan ince zardan güneş ışığının süzülüşünü seyrederek üzüntüsünü unutan, ağlayası bir çocuk gibi Martin de gözkapakla-nnın altında şekillenen, aralarından kızgın güneş ışıklarının elendiği ot yığınlarını seyrederek, hastalığını ve Ruth'un varlığını unuttu. Bu yeşil yapraklar hiç de dinlendirici değildi. Gün ışığı çok çiğ, çok parlaktı. Ona bakarken canı yanıyordu, ama yine de, neden olduğunu bilmeksizin bakmaya devam etti. Kapının tıkırtısıyla kendine geldi; Ruth kapıda duruyordu.

Gözleri yaşlarla dolu olarak sordu Ruth:

— Nasıl çıkacağım burdan? Korkuyorum. Martin ayağa fırladı:

— Affet beni. Kendimde değilim, biliyorsun. Burada olduğunu unuttum. Elini alnına götürdü:

— Görüyorsun iyi değilim. Seni eve kadar götüre-yim. Servis kapısından çıkarız. Kimse görmez bizi. Peçeni indir, korkacak bir şey kalmaz.

Ruth, Martin'in koluna sımsıkı girdi, birlikte yarı aydınlık koridorlardan geçip dar merdivenlerden indiler. Kaldırıma çıktıklarında Ruth, elini Martin'in kolundan çekmeye çalışarak: — Artık emniyetteyim, dedi. Martin:

— Hayır, hayır, seni eve kadar götüreyim, diye cevap verdi.

Ruth:

— Hayır, lütfen bırak, diye itiraz etti. Hiç gerek yok buna.

Tekrar elini Martin'in kolundan kurtarmaya çalıştı. Martin'in kafasını bir an için bir merak kurcaladı. Şimdi dışarıda, emniyette olduğu halde,

korkuyordu Ruth. Kendisinden kurtulmak için adeta bir paniğe kapılmıştı. Buna hiçbir sebep bulamadı ve Ruth'un sinirliliğine verdi. Böylece Ruth'un elini çekmeye çalışmasına aldırmadan onunla birlikte yürüdü. Tam bir bloğun yarısına kadar yürüdükleri sırada, bir kapı eşiğinin içine çekilen, uzun paltolu bir adam gördü. Geçerken yan gözle bir bakış attı; adamın kalkık yakasına rağmen Ruth'un kardeşi Norman olduğuna emindi Martin.

Yürüyüşleri sırasında Ruth'la Martin, pek az konuştular. Ruth sersemlemiş bir halde, Martin de duygusuz. Bir defasında Martin Ruth'a tekrar Güney Denizlerine döneceğini söyledi, bir defasında da Ruth, Martin'den ona geldiği için kendisini affetmesini istedi. Bütün konuşmaları bu kadarla kaldı. Kapıda birbirlerinden usulüne göre ayrıldılar. Tokalaştılar, birbirlerine iyi geceler dilediler, Martin şapkasını çıkardı. Kapı kapandı, Martin bir sigara yaktı ve oteline gitmek için döndü. Norman'ın içeri süzüldüğü kapı aralığının önüne geldiğinde durdu, alaylı alaylı içeriye baktı.

Yüksek sesle:

— Ruth bana yalan söyledi, dedi. Beni, büyük bir cesaret gösterdiğine inandırmak istedi, ama bütün bu arada kendisini getiren kardeşinin, yine kendisini geri götürmek için beklediğini biliyordu. Boğulur gibi gülmeye başladı:

— Ah, şu zenginler! Meteliksiz olduğum vakitler kızkardeşleriyle görünmeye layık değildim. Bankada hesabım olunca, kızkardeşini kendi elleriyle getiriyor bana.

Yürüyüp gitmek üzere topuklarının üstünde döndüğü sırada, aynı yönde giden bir sarhoş, Martin'in omuzlan üstünden dilendi.

— Şey, beyim, bana bir yirmibeş sent verebilir misin, kendime yatacak bir yer bulayım? dedi. Ama Martin'i bir anda geri döndüren söylediği sözler değil de, adamın sesi oldu. Döner dönmez de Joe'yu kolundan yakaladı.

— Hot Springs'te ayrıldığımız günü hatırladın mı? diyordu Joe. O

zaman söylemiştim tekrar karşılaşacağımızı. Böyle olacağını adım gibi biliyordum. İşte şimdi karşı karşıyayız.

Martin hayranlıkla baktı:

— Çok iyi görünüyorsun. Kilo da almışsın. Joe'nun yüzü şişmanlıktan parlıyordu. — Tabii aldım, dedi. Serseriliğe başlayana kadar yaşamak nedir bilmezdim. Şimdi eskisine nazaran onbeş kilo daha şişmanım, her zaman da saat gibiyim. O eski günlerde kan kusuncaya kadar çalışıyordum canım. Serserilik bana yarıyor ne de olsa.

Martin:

— Yine de yatacak yerin yok, diye alay etti.

— Ne? Yatacak yer mi arıyor muşum? Joe kıç cebine el atıp,bir avuç dolusu bozuk para çıkardı: — Memurların aldığı rüşvet hiç kalır bunun yanında. Sen kalantor gözüktün de ondan yanaştım sana, yoksa. Martin güldü kabul etti.

— Avucunun içinde bir sürü koca göbekli sarhoş görüyorum ben, diye imada bulundu. Joe parayı tekrar cebine attı.

— Benim avucumda göremezsin. Mosmor olmak yok benim kitabımda; hoş, kimsenin mani olduğu da yok ya, ben istemiyorum işte. Seni son görüşümden beri yalnız bir kere sarhoş oldum, o da aç karnıma içtiğim için tuttu. Hayvan gibi çalıştığım zaman hayvan gibi içiyorum, insan gibi olduğum zaman da insan gibi içiyorum. Arada sırada bir, iki kadeh atıyorum şöyle canım çektikçe, hepsi o kadar.

Martin ertesi gün onunla buluşmayı kararlaştırıp oteline gitti. Otelin yazıhane kısmında durup vapur seferlerine bir göz attı. "Mariposa" beş güne kadar Ta-hiti'ye her gün kalkıyordu. Katibe:

— Yarın telefon edip bana bir kamara ayırtın. Sakın güvertede olmasın, aşağıda istiyorum, en alt kamaralardan, iskele tarafında olsun, unutmayın, iskele tarafında. Şunu kaydediverseniz bir yere

daha iyi edersiniz.

Odasına döndüğünde hemen yattı. Bir çocuk kadar sakin uyudu. Akşamki olaylar onda hiçbir iz bırakmamıştı. Joe'yle karşılaşmadaki sıcaklık gelip geçiciydi. Bir an sonra çamaşırcının varlığı ve onunla konuşma mecburiyeti canını sıkar olmuştu. Beş gün sonra sevgili Güney Denizlerine doğru yola çıkacak olması da ona bir şey ifade etmiyordu. Onun için de, gözlerini kapayıp sekiz saat deliksiz normal ve rahat bir uyku çekti. Huzursuz değildi. Me durumunu değiştirdi yatakta, ne de rüya gördü, uyku Martin için bir unutturma vesilesi haline gelmiş ve Martin her sabah üzüntüyle uyanır olmuştu. Hayat onu üzüyor, sıkıyor, vakit geçirme kaygısı ise sinirlendiriyordu.

XLIV

Beyni yılların, insanların ve olayların arasında mekik dokuyor, ruhu en acımasız günleri yaşıyordu. Artık hiçbir şey onu mutlu etmiyordu. Hayatta amacı kalmamış, bütün yetilerini kaybetmişti. Yaşamak yalnızca ve sadece acı veriyordu. Bu acı onu boğuyor, dert ve kederini artırıyordu. Bu karmaşalı günlerde hayatla bağlantılarını sağlayan küçücük öğelerde yok olmuştu. İşte çok sevdiği eski iş arkadaşını görmek bile onu sevindirmemişti. Buna karşın ertesi sabah Joe'yi gülerek karşıladı ve ona:

— Yirmi sekizinci Sokakta bir Fransız var. Küpünü parayla doldurmuş, şimdi Fransa'ya dönüyor. Çok şeker, yeri de güzel bir buharlı çamaşırhane var. Eğer bir yere yerleşmek niyetindeysen, işte sana başlangıç için fırsat. Al şu parayı bakayım; bununla kendine bir elbise al, saat onda o adamın yazıhanesinde bulun. Çamaşırhaneyi bana o aradı buldu, seni de götürüp gösterecek. Eğer beğenirsen ve sence bu paraya de-ğiyorsa al. Parasını kafana takma, neyse ben ödeyeceğim.

İçinde öfke kıvılcımlanmaya başlayan Joe, kelimelerin üzerine basarak:

— Bana bak, Mart, buraya seni görmeye geldim. Anladın mı? Çamaşırhane umrumda değil. Eski arkadaşlığımız anısına konuşmaya geldim, sen de kalkıp bana çamaşırhane bakıyorsun. Bak sana söyleyeyim ben ne yapacağım o çamaşırhaneyi. Al o çamaşırhaneyi sen, cehenneme git. Joe kapıdan dışarı çıkmak üzereydi ki, Martin atılıp onu omuzlarından yakalayarak döndürdü. — Beni dinle, Joe, böyle davranmaya devam edersen kafana yumruğu yersin. Hem de eski arkadaşlığımızın anısına sıkı yapıştırırım. Anladın, değil mi?

Martin'in tüm bedenini yakalanmış olduğu Joe, ondan kurtulmaya çalıştı, Martin'in elinden kurtulmak için sağa sola çırpındı durdu, birbirlerinin koluna yapışmış halde, odanın ortasında fırıldak gibi döndüler, bir sandalyeyi parçalayarak yere yuvarlandılar. Joe, kolları iki yana açılmış ve Martin tarafından bastırılmış, aynı zamanda Martin'in dizi de göğsünün üstünde olduğu halde altta kalmıştı. Nefes almak için zorla soluyan Joe'yu bırakan Martin:

— Seninle bir dakika konuşacağım. Bana edepsizliğini söktüremezsin. Önce şu çamaşırhane işini bitirmek istiyorum. Ondan sonra gelirsin, seninle eski arkadaşlığımızın hatırı için konuşuruz. Sana çok işimin olduğunu söylemiştim. Şunlara bir bak.

Hizmetçilerden birinin kalabalık bir mektup ve dergi yığını halinde getirdiği sabah postasını gösteriyordu. — Bunlara bakarken aynı anda seninle nasıl konuşabilirim? Sen git hallet şu çamaşırhane işini ondan sonra otururuz seninle. Joe isteksizce:

— Tamam, dedi. Beni başından savmak istiypr-sun sanmıştım, ama galiba yanılmışım. Ama ayakta dövüşte beni yenemezsin, Mart. Sana yumruğumu gösteririm.

Martin gülümseyerek:

— Bunu bir gün eldivenle dövüşür anlarız, dedi.

— Olur, dedi Joe, şu çamaşırhaneyi çalıştırmaya bir başlayayım. Kolunu uzatarak: — Şu kolu görüyor musun? dedi. Seni toz eder vallahi.

Kapı, çamaşırcının arkasından kapanınca Martin rahat bir nefes aldı. Gittikçe insanlardan uzaklaşır bir hale geliyordu, insanlara nazik davranmak günden güne ona daha güç gelmeye başlamıştı. Onların varlığa Martin'i sıkıyor, konuşmak zorunda kalmak da rahatsız ediyordu. İnsanlar huzurunu kaçırıyordu, onlarla temasa gelir gelmez de kurtulmak için hemen mazeretler uydurmaya başlıyordu, Mektupları hemen açmadı, yarım saat kadar hiçbir şey yapmadan, koltuğunda tembel tembel oturdu; bu süre içinde de arada sırada yarı oluşmuş, belli belirsiz birtakım düşüncelerin aklının içine süzüldüğü oldu; daha doğrusu geniş aralıklarla bu düşünceler aklının, titrek ışıklarını oluşturdu. Mektuplarını gözden geçirmek için kalktı. Bir düzine yazı isteği vardı, bunları bir bakışta tanıyordu; profesyonel dilenme mektupları vardı; daimi hareket oluşturan çalışır bir model sahibi, ya da dünyanın yüzünün, içi boş bir kürenin iç yüzü olduğunu iddia edeninden, komünist kolonisi kurmak amacıyla Aşağı Kaliforniya Yarımadasını satın almak için ekonomik yardım isteyenine kadar çeşitli delilerden gelen mektuplar vardı. Ayrıca onu tanımak için yanıp tutuşan kadınlardan gelen mektuplar da vardı ki, bunların içinden bir tanesi Martin'i çok güldürdü. Kadın inancının sağlamlığının, aynı zamanda da saygı değer bir kişi olduğunun delili olarak, kiliseye kabul kartını göndermişti mektubuyla birlikte.

Editörlerle, yayıncılardan gelen mektuplar da epey fazlaydı; birinciler, yazıları için, ikinciler de kitapları için yalvarıyorlardı. Postaya verebilmek için Martin'in bütün varını yoğunu aylarca tefecide alıkoyan, küçümsenmiş zavallı yazıcıkları içindi bu yalvarmalar. İngiltere'de yayımlanan ya da yabancı dillere çevrilen eserleri için beklenmedik çekler, peşin ödeme teklifleri de vardı. İngiltere'deki kitaplarından üçünün Almanca'ya tercüme haklarını sattığını, İsveç, Bern Anlaşmasına dahil olmadığından oradaki baskılardan bir şey bekleyemeyeceklerini bildiriyordu. Aynı şekilde Rusya da Bern Anlaşması dışında kaldığı için bu memleket de Rusça tercümelerine izin vermesini kendisinden istiyordu.

Martin basın bürosundan gelen yazıları incelemeye başladı ve kendi hakkında yazılanları, Martin Eden modasının bir kudurganlık halini aldığını okudu. Bütün yaratıcı faaliyeti, muhteşem bir fırtına gibi

kitleyi sürükleyivermişti. Her şeyi açıklar gibiydi. Tıpkı ölümüne yakın bir sırada, sürü dürtüsüyle harekete gelen kitlelerin kitaplarını kapıştıklarını gören Kipling gibi o da kitleyi ayağa kaldırmıştı. Martin, Kipling'i okuyan, onu tanıyan, ama hiç anlamayan o aynı kitlenin nasıl birkaç ay sonra birdenbire bütün hışmıyla onun üzerine atılıp paramparça ettiğini hatırladı. Bu düşünceyle sırıttı. O kim oluyordu da birkaç ay sonra aynı şey onun da başına gelmesin? Pekala, o da kitleye bir oyun oynayacaktı işte. Güney Denizlerine gidip, saz duvarlı şatosunu kuracak, inci ticareti, kobra ticareti yapacak, içinde mercan kayalarının üstünden aşacak, köpek balığı, bonite yakalayacak, Taiohae vadisinin bitişiğindeki vadinin kayalık sırtlarındaki uçurumlarda dağ keçisi avlayacaktı.

Bunlar aklına geldiğinde, içinde bulunduğu durumun ümitsizliği üzerine çöküverdi Martin'in. Duru gözlerle, Gölgeler Vadisinde olduğunu gördü. İçindeki bütün hayat eriyor, kayboluyor, ölüme doğru sürükleniyordu. Ne kadar uyuduğunu ve ne kadar çok uyumak istediğini fark etti. Eskiden, uykudan nefret ederdi, uyku onun hayatının kıymetli saatlerini çalıyordu o zamanlar. Günde dört saat uyumak, hayatından kıymetli dört saatin eksilmesi demekti onun için. uykuya nasıl da kinlenmişti! Şimdi ise hayata kini vardı. Hayat iyi değildi; hayatın damağında bıraktığı tat acıydı, işte onu dehşete düşüren de buydu. Hayatı öz-lemeyen hayat, bitmeye yüz tutmuş demekti. Belli belirsiz bir korunma içgüdüsü onu heyecanlandırdı, bir an önce gitmesi gerektiğini anladı. Odasına bir göz attı; eşyasını toplamak ona sıkıcı geldi. Bu arada da donanımını tamamlaması gerekiyordu.

Şapkasını başına geçirip dışarı çıktı. Bir tüfekçiye girerek sabahın geri kalan kısmını orada geçirdi. Otomatik tüfekler, cephane, balık avı takımları satın aldı. Ticaret yöntemleri değiştiği için, ticari mallarını sipariş etmeden önce Tahiti'ye varması gerektiğini biliyordu.

Bunlar nasıl olsa Avustralya'dan getirilebilirdi. Bu hal çaresini bulunca, keyiflendi bayağı. Şimdiye kadar hep herhangi bir şey yapmaktan kaçınmıştı, şu anda da bir şey yapmak hoş değildi. Rahat Morris koltuğunun kendisini beklediğini bilmekten doğan bir huzur içinde, memnun, oteline döndü, odasına girip de Joe'nun kendisini beklediğini görünce içinden homurdandı.

Çamaşırhane yüzünden sevinç içindeydi Joe. Her şey tamamdı, ertesi gün de çamaşırhanenin sahibi oluyordu. Öbürü, konuşmaya devam ederken Martin yatağına uzanıp gözlerini kapadı. Düşünceleri uzaklara kaymıştı, o kadar uzaklara kaymıştı ki, düşündüğünün bile farkında değildi. Büyük bir çaba göstererek cevap verdi. Yine de bu, bir zamanlar o kadar çok sevdiği Joe idi. Ama Joe hayatla doluydu. Bu hayatın gürültülü bir şekilde yorgun kafasına çarpışı Martin'in canını yaktı. Yorgun hassasiyetinde sancılı bir yara açıyordu her çarpma. Joe, ilerde bir gün karşılıklı eldiven giyeceklerini hatırlatınca, Martin nerdeyse haykıracak hale geldi. — Sakın unutma Joe, çamaşırhaneyi Shelly Hot Springs'te kararlaştırdığımız yöntemlerle çalıştıracaksın. Fazla mesai yok. ütü makinelerinde çocuk çalıştırmak yok. Hiçbir yerde çocuk çalıştırılmayacak. Ücretler de namuslu olacak.

Joe başıyla onayladı ve bir not defteri çıkardı.

— Şu yazdıklarıma bak. Bu kuralları bu sabah kahvaltıdan önce belirledim. Bakalım sen nasıl bulacaksın? Joe yazdıklarını okudu, Martin de onayladı. Bir taraftan da acaba ne zaman çekilip gidecek diye düşünmeye başladı.

Daldığı uykudan akşam üzeri uyandı. Yavaş yavaş gerçek hayata döndü. Odaya göz gezdirdi. Joe'nun, kendisi uyuduktan sonra usulca çekilip gittiği anlaşılıyordu. Joe anlayış göstermiş diye aklından geçirdi. Sonra gözlerini kapadı, yeniden uyudu.

Sonraki günlerde Joe'nun işlerini yoluna sokması, çamaşırhaneyi devralması, Martin'i çok rahatsız etti; hareketine bir gün kala da gazeteler onun Maripo-sa'da yer ayırtmış olduğunu bildirdiler. Korunma içgüdüsü kendini yokladığı bir seferinde gidip doktora iyice bir muayene oldu. Sağlığında hiçbir bozukluk bulunamadı. Kalbi ve akciğerleri demir gibiydi. Doktorun bildiği kadarıyla her organı normaldi ve normal çalışıyordu. Doktor:

— Hiçbir problem yok Mr. Eden, dedi. Hiçbir şeyiniz yok. Aslan gibisiniz. Doğrusunu söyleyeyim, sağlığınızı kıskandım. Muhteşem. Şu göğüs kafesine bakın. Bunun sırrı da midenizde. Fizik olarak, binde bir, on binde bir rastlanan insanlardansınız. Kaza filan ge-çirmezseniz yüz yaşma kadar yaşarsınız. Martin, Lizzie'nin haklı olduğunu farketti. Fizik olarak sapasağlamdı. Bozulan "düşünce mekanizması" idi, bunun tedavisi için de Güney Denizlerine gitmekten başka çıkar yol yoktu. Ama asıl dert, şimdi tam hareket anında canının gitmek istemeyişiydi. Güney Denizleri de artık onu burjuva medeniyetinden fazla çekmiyordu. Hareket anını düşünmekte bile bir zevk bulamıyordu; diğer yandan hareket etme, ona bir et yorgunluğu gibi geliyor, gözünü yıldırıyordu. Eğer şu anda vapura binmiş gidiyor olsa, kendini daha rahat hissedecekti.

Son gün korkunç bir mahkeme günü gibi geçti. Hareket edeceğini gazetelerde okuyan Bernard Hig-ginbotham, Gertrude ve bütün aile bireyleri, Herman von Schmidt ile Marian da dahil güle güle demeye geldi. Sonra, bitirilmesi gereken işler, ödenmesi gereken faturalar, tahammül edilmesi gereken sonu gelmeyen röportajlar vardı. Lizzie'ye gece okulunun kapısında damdan düşer gibi Allahaısmarladık deyip sa-vuşuverdi. Otelde, kendisini geçirmeye gelebilmek için bütün gün canını dişine takıp çalışmış olan Joe'yu buldu. Bu bardağı taşıran son damla oldu, ama Martin, sandalyenin kollarını sıkıp yarım saat onunla konuştu ve onun anlattıklarını dinledi.

— Joe, bu çamaşırhaneye bağlı olmadığını biliyorsun. Hiçbir engelleyici kural yok. Canının istediği zaman satar, parayı yersin. Canın ne zaman sıkılır da kaldırım tepmek istersen, al başını git. Seni ne mutlu edecekse onu yap.

Joe başını iki yana salladı:

— Teşekkür ederim, artık kaldırım mühendisliği yok benim için. Bir yanı hariç, serserilik güzel şey o da kızlar. Elimde değil ne yapayım, ben kızlara düşkünüm. Onlarsız yapamıyorum, ama serserilik ettiğin müddetçe de onlarsız yapmak zorundasın. İçersinde danslar edilen, partiler verilen evlerin önünden geçip de kadınların kahkahalarım işittiğim, pencerelerden, onların beyaz elbiselerini, gülen yüzlerini gördüğüm zamanlar, o anlar bir cehennem azabı veriyordu bana. Ben dansları, piknikleri, mehtap sefalarını, böyle şeyleri çok severim. Ben çamaşırcılık için yaratılmışım, pantolonumun ceplerinde de koca koca dolarlar şın-gırdasın, tamam. Dün bir kız gördüm, hem biliyor musun, hemen evlenmeyi kafama koydum kızla. Bütün gün bunu düşünüp hayal kurdum. Şimdiye kadar gördüğüm en güzel gözler, işittiğin en güzel ses bu kızda; bebek gibi. Abayı yaktım ona, bunu bil bak. Sahi bu kadar paran varken neden evlenmezsin sen? Memleketin en iyi kızını alabilirsin.

Martin gülümseyerek başını salladı, ama içinden de acaba erkekler neden evlenmek isterler, diye düşündü. Hayret verici, akıl almaz bir şey gibi göründü bu ona.

Hareket saati geldiğinde, Mariposa'nın güvertesinden, rıhtımdaki kalabalığın arkasına gizlenen Liz-zie'yi gördü. Onu da yanına al, düşüncesi geçti kafasından. Son derece mutlu olacak. Bir an için bu düşünce onu ayartır gibi oldu, bir an sonra da bir dehşet halini aldı. Bunu düşünmek bir panik yarattı. Yorgun ruhu itiraz çığlıkları koparıyordu:

— Kendine gel, sen çok hastasın, çok hastasın, diye homurdanarak küpeşteden ayrıldı. Vapur karadan iyice ayrılana kadar kamarasında kapandı. Öğle yemeğinde, yemek salonuna inince, kendisine kaptanın sağındaki şeref yerinin ayrıldığını gördü; çok geçmeden de kendisinin vapurda büyük bir şahsiyet olduğunu anladı. Ama halinden bu derece memnun olmayan hiçbir büyük adam seyahat etmemiştir herhangi bir vapurda. Öğleden sonraki vaktini güvertede bir koltukta, çoğunlukla gözleri kapalı, kestirerek geçirdi, akşamleyin de erkenden yattı.

Üçüncü gün, deniz tutmasından kurtulan bütün yolcular ortaya çıktılar; Martin de ne kadar çok gör-düyse bunları, onlardan o kadar çok nefret etti. Bununla beraber, onlara karşı haksızlık ettiğinin de farkındaydı. İyi, nazik insanlardı, onun için onlara şükranlarını sunmaya zorladı kendini ve bunu en iyi şekilde yaptı, tam bir burjuva gibi, iyi, nazik ve kendi sınıflarının bütün psikolojik krampları, bütün akli boşluk-larıyla davrandı onlara. Martin'le konuştukları zaman küçük, yüzeysel kafaları boşlukla dolu olan bu insanlar, onu sıkıyordu; öbür yandan başlarında kavak yelleri esen gürültücü gençlerin taşkın enerjisi onu sersemletiyordu. Hiç sakin durdukları yoktu bunların; güvertede nal oyunu oynuyorlar, halka atıyorlar, bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, ya da sıçrayan yunusları, ilk geçen uçan balık sürüsünü görmek için küpeştelere koşuşuyorlardı. Martin istediği kadar uyudu. Kahvaltıdan sonra güvertedeki koltuğuna oturup bir türlü bitiremediği dergisini bitirmeye çalıştı. Sayfalar onu yordu. İnsanların nasıl bu kadar çok yazacak şey bulduklarını düşüne düşüne uykuya daldı, öğle yemeği çanı onu uyandırdığında sinirlendi, uyanık olmakta tat yoktu. Kendini bu miskinlikten kurtarmak için, bir keresinde baş kasaraya, tayfaların yanma gitti. Ama kendisinin baş kasaralarda yaşadığı zamandan beri denizciler değişmiş gibi geldi ona. Bu vurdumduymaz, öküz kafalı hayvan gibi yaratıklarla kendisi arasında hiçbir yakınlık bulamadı. Tamamıyla umutsuzluğa kapılmıştı Martin. Yukarıda kimse onu o olduğu için istemiyordu, bir zamanlar kendisini isteyenlerin yanına dönmesine de imkan yoktu. Martin de onları istemiyordu. Birinci sınıf kamaralardaki aptal yolcularla, gürültücü gençlere nasıl tahammül edemiyor idiyse, bunlara da tahammül edemiyordu.

Ona göre hayat, bir hastanın gözlerini acıtan parlak, kuvvetli bir ışık gibiydi. Bilinçli her anında çevresindeki hayat çiğ, parlak bir ışık halinde üzerine dökülüyordu. Acı veriyordu. Dayanılmayacak kadar acı veriyordu hayat. Bu, Martin'in hayatında birinci sınıf bir kamarada ilk seyahatiydi. Deniz üstündeyken, her zaman ya baş kasaralarda, ya dümen dolabının başında olmuş, ya da kömür deposunun karanlık derinliklerinde bulunup, kömür vermişti ocağa. İşte kendisi de buradaydı şimdi; kaptanın sağında, şeref makamında oturan, o dünyanın merkezini oluşturan, geminin büyük adamıydı, ama kaybettiği cenneti bulmak için, dönüp dönüp boş yere baş kasaradan

tarafa, külhan ağzına doğru bakıyordu. Yeni bir cennet bulamamıştı kendine, şimdi ise kaybettiği eski cenneti de bulamıyordu.

İlgisini çekecek, kendisini bu durumdan kurtaracak bir şey bulmaya çalıştı. Vapurun ufak subaylarıyla aynı masada yemek yemeyi denedi, ama oradan kurtulduğu zaman memnun oldu. Vardiyasını tamamlamış bir serdümenle konuştu; akıllı bir adam olan serdümen, hemen Martin'e sosyalist propagandası yapmaya girişti ve eline zorla broşürler tutuşturdu. Köle ahlakını savunan bu adamı dinledi ve dinlerken de bezgin bezgin kendi Nice felsefesini düşündü. Ama ne değeri vardı ki bunların? Gerçekten şüphe ettiğini söyleyen Nice'nin delice bir sözünü hatırladı. Kimbilir belki de Nice haklıydı? Belki de hiçbir yerde gerçek yoktu? Gerçekte bile gerçeklik yoktu belki de, belki de gerçek diye bir şey yoktu? Ama kafası çabucak yoruldu ve gidip kendisini koltuğuna atarak kestirdi. Yolculuk sırasndaki berbat durumu yetmiyormuş gibi, buna yeni bir perişanlık daha katıldı. Tahiti'ye vardığında ne olacaktı? Karaya çıkması gerekecekti. Ticari mallarını ısmarlaması, Markiz adalarına gidecek bir yelkenli bulması, tamamlanması gözüne korkunç görünen binbir iş yapması gerekecekti. Arada sırada kendini bile bile zorlayıp düşünecek olduğu zamanlar, içinde bulunduğu dehşet verici ümitsizliğin farkına varıyordu. Hakikaten, Gölgeler Vadisinde bulunuyordu, içinde bulunduğu asıl tehlike de bundan bir korku duymayışındaydı. Bir korkabilseydi, o zaman hemen hayata yönelecekti. Korkmadığı için de gitgide bu gölgenin içine gömülüyordu. Hayatın alışageldiği o eski şeylerinde hiçbir tat bulmuyordu. Mari-posa şimdi kuzeydoğu rüzgar alanında bulunuyordu; Martin'i yalayan bu tatlı rüzgar, onun sinirine dokundu. Bu, eski günlerinin, gecelerinin eski arkadaşının sıkıcılığından kurtulmak için koltuğunun yerini değiştirdi. Mariposa hattı durgun havasına girdiği gün, Mar-tin'in perişanlığı her zamankinden daha fazla bir hal aldı. Artık uyuyamıyordu. Gözlerinden uyku akıyordu, ama o mecburen uyanık durup, hayatın parlak ışığına katlanmak zorundaydı. Sinirli sinirli bir aşağı, bir yukarı dolaştı. Hava yapışkan, rutubetliydi, yağmur fırtınaları da nefes aldırmıyordu. Hayat Martin'in içinde sancıyordu. Bu sancı canını iyice yakana kadar güvertede dolaştı durdu, sonra tekrar dolaşmak zorunda kalıncaya kadar koltuğuna oturdu. Hiç değilse dergisini bitirmeye zorladı kendini, vapurun kütüphanesinden de bir dolu şiir cildi aldı. Ama bunlar da Martin'i sarmadı. Tekrar dolaşmak zorunda kaldı. Geç vakitlere kadar

güvertede kaldı, ama bu da fayda etmedi, zira aşağı indiğinde gözünü uyku tutmadı bir türlü. Hayatın bu eksilişi, bitişi, onu tüketmişti Bu kadarı da fazlaydı artık. Elektriği yaktı ve okumaya çalıştı. Ciltlerden biri Swinburne'un şiirlerine aitti. Yatağa uzandı, gözleri şiirler üzerinde dolaşmaya başladı ve birdenbire, ilgiyle okumakta olduğunu farketti. Kıtayı bitirdi, devam etmeyi denedi, tekrar aynı kıtaya döndü. Kitabı göğsünün üstüne yatırıp düşünceye daldı. Tamam. İşte buydu. Daha önce aklına gelmemiş olması ne tuhaftı. Bütün bunların anlamı bundaydı; hep bu yöne doğru sürüklenip durmuştu; ama şimdi mutlu kurtuluş yolunu ona Swinburne göstermişti. Martin hep dinlenmenin yolunu aramıştı, işte dinlenme onu bekliyordu. Haftalardan beri ilk defa kendini mutlu hissetti. Nihayet hastalığının tedavisini bulmuştu. Kitabı eline aldı ve kıtayı ağır ağır yüksek sesle okudu:

— Hayata yönelen aşırı sevgiden, ümit ve korkudan kurtulan bizler, kısa teşekkürlerle şükranımızı sunarız Tanrılara, Tanrı diye ne varsa ki, hiçbir hayat sonsuz olamaz ki, ölüler dirilmezler; ki, en yorgun nehirler bile bir yerde denizle birleşirler.

Ona Swinburne anahtarı vermişti. Hayat hastalıklıydı, daha doğrusu, hastalıklı hale, çekilmez hale gelmişti: "Ölüler dirilmezler". Bu dizesi onda derin bir şükran hissi uyandırdı. Bütün dünyada biricik hayırlı şey oydu. Hayat acı veren bir yorgunluk halini alınca, bütün bu yorgunluğu sonsuz uyku içinde dinlendirmek için ölüm hazırdı. Peki daha ne bekliyordu? Tam zamanıydı işte.

Kalktı, başını kamaradan dışarı uzattı, aşağıya, süt gibi denize baktı. Mariposa ağzına kadar yükle dolu olduğu için, elleriyle tutunup sarkmasa ayaklan suya erecekti. Ses çıkarmadan suya bırakabilirdi kendini. Hiç kimse işitmezdi. Bir çalkantı yüzüne su sıçratıp ıslattı. Dudaklarında tuzun tadını duydu, bu tat hoşuna gitti. Acaba bir ölüm şarkısı yazması lazım mı diye düşündü, ama gülüp, uzaklaştırdı bu düşünceyi kafasından. Vakti yoktu, ölmek için sabırsızlanıyordu.

Yakalanmamak için kamarasının ışığını söndürdü. Lumbuzdan önce ayaklarını geçirdi. Omuzlan takıldı, kendini zorla geri çekip, yan dönerek önce bir kolunu geçirmek suretiyle denedi. Geminin bir yalpası da ona yardım etti ve kendini dışarıda elleriyle asılı buldu. Ayakları suya değer değmez bıraktı ellerini. Kendini süt gibi köpüklü

bir suyun içinde buldu. Mariposa'nm bordası, yanında yer yer ışıklı lumbuzlarla delinmiş siyah bir duvar gibi hızla geçip gitti. Hiç şüphe yok ki, vakit kazanmak için hızlı gidiyordu. Bunu daha düşünürken, geminin kıçında kaynaşan köpüklü suların yüzünde yavaş yavaş yüzerken buldu kendi. Bir Bonita vücuduna saldırdı, Martin kahkahayla güldü. Bonita vücudundan bir parça koparıp götürmüştü; bunun acısı Martin'e neden orada bulunduğunu hatırlattı, işiyle uğraşırken, işinin amacını unutmuştu. Mariposa'nın ışıkları uzakta, gittikçe donukla-şıyor Martin ise orada, en yakını binlerce mil uzakta olan karaya ulaşmak niyetindeymiş gibi kendinden emin kulaç atıyordu.

Bu, otomatik olarak harekete geçen yaşama içgü-düsüydü. Yüzmeyi bıraktı, ama su ağzının üstüne çıkar çıkmaz, eller kaldırıcı hareketlerle suyu dövmeye başladı. Yaşamak hırsı diye düşündü, bu düşünceyi de alaycı bir dudak kıvırışı takip etti. Son bir gayretle kendi kendini yok edecek ve artık irade olmaktan çıkacak kuvvetli bir irade vardı onda.

Döndü dik bir şekilde durdu. Başını kaldırıp, hareketsiz yıldızlara baktı, aynı anda da ciğerlerindeki bütün havayı boşalttı. El ve ayaklarını hızla hareket ettirerek, omuzlarını kaldırıp, göğsünü yarıya kadar suyun dışına çıkartacak kadar yükseltti kendini. Bu, inişi hızlandıracak hızı almak için yapılan bir hareketti. Ondan sonra kendini bırakıp, hareketsiz, beyaz bir heykel gibi denize gömülmeye başladı. Suyu bile bile, derin derin tıpkı narkoz alan bir hasta gibi teneffüs etti. Boğulacağı sırada, tamamıyla gayri ihtiyari hareketlerle elleri ve ayakları suyu dövüp onu yukarıya, yıldızların duru pırıltısı altındaki suyun yüzüne çıkardı. Ciğerleri patlayacak hale gelmişti. Kendini boş yere, hava almamaya zorlarken, yaşamak hırsı diye düşündü iğrenerek. Eh, o da yeni bir yol denemek zorunda kalıyordu. Ciğerlerini adamakıllı havayla doldurdu. Bu nefesle iyice derine inebilirdi. Baş aşağı dönüp, bütün gücü, bütün hırsıyla suyu çekerek dalmaya başladı. Derine, daha derine indi. Gözleri açık, saldırgan Bonitaların bıraktığı fosfor gibi parlayan, ışığa benzer izi seyretti. Bir yandan dalmaya devam ederken, bir yandan da 'saldırmasalar bari,1 diye düşündü, zira bu, iradesinin gergin telini koparabilirdi. Ama Bo-nitalar saldırmadı ve Martin o anda bile kendisine bu son lutfundan

dolayı hayata şükran duyacak vakit bulabildi.

Kolları, ayakları yorulup kıpırdayamayacak hale gelinceye kadar derine, daha derine daldı. İyice derine indiğini anladı. Kulak zarları üzerindeki tazyik, dayanılmaz bir acı vermeye başlamıştı, kafasının içinde de bir uğultu vardı. Tahammülü azalıyordu, ama kollarıyla bacaklarını, kendisini daha derine sürükleyinceye kadar zorladı ve nihayet, ciğerlerindeki hava bir patlayış halinde hızla boşandı. Hava kabarcıkları minicik balonlar gibi yanaklarına, gözlerine sürüne sürüne yukarı doğru uçuşmaya başladı. Bunu acı bir boğuşma takip etti. Bulanan bilincinde, bu acı ölüm değil düşüncesi dalgalandı. Ölüm aratmazdı. Hayattı bu acıyan; bu korkunç boğulma duygusu hayatın verdiği acıydı; hayatın ona indirebileceği son darbeydi bu.

Elleriyle ayakları zayıf çırpınışlarla, kasılma hareketleriyle suyu çalkalayıp, dövmeye başladı. Ama o, elleriyle ayaklarını ve onlara suyu çalkalatıp dövdüren hırsı aldatmıştı. Artık çok derindeydi. Bu ellerle ayaklar onu hiçbir zaman suyun yüzüne çıkaramazdı artık. Yorgun bir halde, rüyamsı bir sanrı dünyasında sürükleniyor gibiydi. Her yanını renkler, ışıklar sarıp, onu yıkadı, içini doldurdu. Neydi bu? Bir fener ışığı gibiydi, ama beyninin içindeydi. Bu şimşek şimşek çakan, parlak, beyaz bir ışıktı. Daha hızlı, gittikçe daha hızlı çakmaya başladı; gümbürtülü, uzun bir ses çıktı; ona sanki dipsiz bir merdivenden aşağı yuvarlanıyormuş gibi geldi. Dipte bir yerde karanlığa gömüldü. Bu kadarını bilebildi. Kopkoyu karanlığın içine yuvarlanmıştı.

Üzerinde kirli elbisesiyle, halinden belli olan deniz koku., utana sıkıla içeri girdi. Şapkasını başından kaba bir hareketle çıkardı, evirip çevirdi. Nereye koyacağını bilmeyen tavırlarla, önce ceketinin cebine sokmaya çalıştı, olmadı; sonra masanın üzerine koymaya yeltendi, yine olmadı. İşte bu sırada diğer adam, sanki onun sıkıntısını hissetmişçesine şapkayı sakin, doğal bir şekilde elinden alıverdi. Kayıtsızca yapılmış bu hareketi kaba saba delikanlı çok beğenmişti. "Halden anlıyor" diye düşündü, "Bana epey yardımı dokunacak."

-SON-